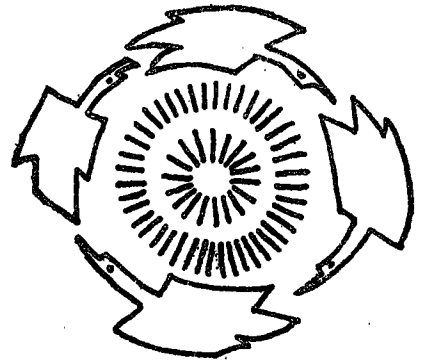

شائىر تەۋىق (مەمئىلى ئەپەندى)
(1901 - 1936 - يىللار)

بۇلاق

(ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ مەجمۇئەسى)
(ئومۇمى 11 - سان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى
1984 - يىلى ئۈرۈمچى

مۇندەرىجە

مەنتەقۇتتەيىر (داۋامى) ..... ئەلىشىر ناۋايى

1 نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم توختى

توت ئىمام تەزكىرىسى ..... مۇلا نىياز خوتەنى

68 نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەھمىتىن خۇدابەردى

.....

107 نەشرگە تەييارلىغۇچى: قۇربان بارات

188 «چىغاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ شەكىللىنىشى توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە ..... ر. جارى

كىلاسسىك ئەدىبىياتىمىزنىڭ قەدىمىيلىكى ۋە ئۇنىڭ چەت تىللارنىڭ تەسىرىگە

196 ئۇچراش جەريانى ..... ئەھمەت زىيائى

ئاق سېپىل قەدىمىي شەھىرىنىڭ كېسەكلىرىدىكى يېزىقلار ھەققىدە دەسلەپكى

205 مۇلاھىزە ..... سابىت ئەخمەت، قۇربان ۋەلى

خەلق ئېغىز ئەدىبىياتىدىن

..... غېرىپ ۋە سەنەم (خەلق داستانى)

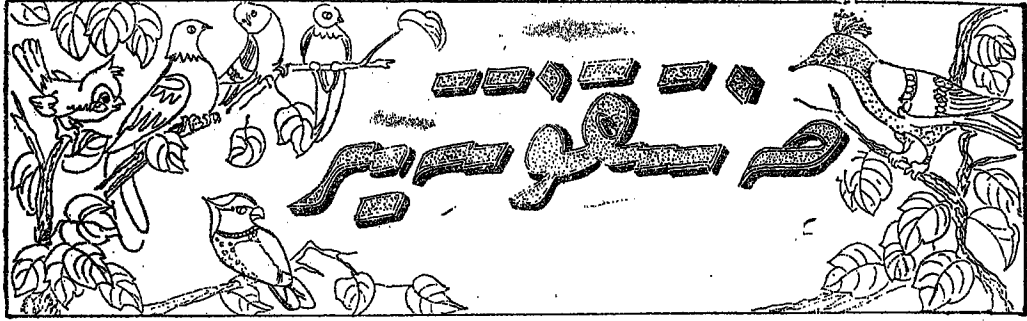
212 نەشرگە تەييارلىغۇچى: باتۇر ئەرشىدىنوۋ

..... ئادىل پادىشا (خەلق داستانى)

286 نەشرگە تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان

..... ئۇيغۇر خەلق قوشاقلرىدىن

330 توپلىغۇچى: تېيىپجان ھادى

ئەلىشىر ناۋايى

ئەشەرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇرېھىم توختى

(بېشى ئومۇمى 10 - ساندا)

ھەر نە مەتاۋۇپ ئېرسە ھاكىم سەن بولۇر،
قىلماسام تىغى جاپا بويىنۇمغا ئۇر.
(سەن ھوكۇم قىلغۇچى، نىمە قىل دىسەڭ قىلىمەن، قىلمايدىغان بولسام جاپانىڭ
قىلىچى بىلەن بويىنۇمغا ئۇرغىن).

شەيخ چۈن سوزنى بۇ يەرگە قىلدى بەندە،
قىلدى شۇخ بارچە دەير ئەھلى پىسەندە.
(شەيخنىڭ سوزى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە، بۇتخانىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ سوزىنى
پىسەند قىلدى).

دەير ئىچىن پىردەۋىس ئاتىن قىلدىلار،
كوپ تەكەللۇپ بىرلە تەزىين قىلدىلار.
(ئارقا - ئارقىدىن تەكەللۇپ كورستىپ، بۇتخانىنىڭ ئىچىنى جەننەتتەك زىننەتلىدى).

توردە تەخت ئوردىلار گەردۇن ئاساس،
زىننەتۇ زىب ئاندا بىھەد قىياس.
(بۇتخانىنىڭ توردە ئاسمانغا ئوخشاش تەخت قۇرۇشتى، ئۇنى ھەددىدىن تاشقىرى
زىننەتلەشتى).

شۇخ تەرسا چىقتى ئاندا زەۋقىنىك،
شەيخ ئۇنى كورگەچ بولۇپ ھەردەم ھىلاك.

(تەرسا قىز كورگەن كىشىنى زۇقلاندىرارلىق ھالدا سورۇنغا چىققىتى، شەيخ ئۇنى كورۇش بىلەن ھەر نەپەستە بىر ئولۇشكە باشلىدى.)

شەيخنى كەلتۈردىلا مەھجەد ئارا،
قىلغانى ئىمان روخسارمىن قارا.
(ئىماننى ۋە يۇزىنى قارا قىلىش ئۇچۇن، شەيخنى بۇتپەرەسلەرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىشتى.)

بىر - بىرى ئوزرە تۇكۇلدى دەير ئىلى،
خاھ ئىقامەت ئەھلى، خاھى سەير ئىلى.
(بۇتخانىدا دايم بار ئادەملەر بولسۇن، ياكى تاماشاغا كەلگەنلەر بولسۇن، گۇررىدە توپلىشىپ كېلىپ ئۇنى كورۇشتى.)

بادە كۇپ - كۇپ ئاندا زاھىر قىلىدىلار،
تۇقلە كوپ - كوپ داغى زاھىر قىلىدىلار.
(كۇپ - كۇپتە ھاراق - شاراپلار ئېلىپ كېلىندى، تۇرلۇك مۇۋە - چىۋە ۋە شىرىن نەرسىلەر تىزىپ قويۇلدى.)

سەۋت ناقۇس، ناۋايى ئەرغىمۇن،
شەيخ دىنى ماتەمىغە تارتىپ ئۇن.
(شەيخنىڭ ئىماننىڭ ماتىمى ئۇچۇن بۇتخانىدىكى قوڭغۇراقلار نالە قىلىشقا باشلىدى.)

بولدى ساكىن ھەر تەرەپ بىردىن كىشىش،
كىم، بۇ نەۋۇ بولمايدۇ ئېردى ھەرگىز ئىش.
(بۇتخانىنىڭ راھىپلىرى بىردىن جىمجىت بولۇشۇپ قالدى، بۇتخانىدا مۇنداق ئەھۋال بولۇپ باقمىغان ئىدى.)

شۇئە كەلتۈردىلار ئاتەشگاھدىن،
مۇسەپ ئىستەپ مۇرشىدى ئاگاھدىن.
(بۇتخانىنىڭ ئوتخانىلىرىدىن ئوت پارچىسى ئېلىپ كېلىشتى، شەيخنى قۇرئان سوراشتى.)

چۇن مۇھەببەت بولدى زونارۇ سەلپ،
قوپتى يۇز ئەفسۇن ئىلە ئول دىناغەرىپ.
(كىرىست ھەم بۇت تەبىيار قىلىندى، ئۇ كوڭۇللەرنى ئوزىگە مەپتۇن قىلىدىغان قىز يۇز تۇرلۇك دىلرەبالىق بىلەن ئورنىدىن قوپتى.)

قەختىدىن تۇشتى تۇمەن مىڭ ناز ئىلە،
كەلدى شەيخ ئالدىغا يۇز ئەنئاز ئىلە.

(تەرسا قىز تۈمەن مىڭ ناز بىلەن تەختتىن چۈشۈپ، يۈز تۈرلۈك ئىززەت - ئىكرام بىلدۈرۈپ شەيخنىڭ ئالدىغا كەلدى.)

ئولتۇرۇپ كۈلكۈ بىلە جام ئەتتى تۇش،
كىم كورۇپ شەيخ ئەتتى تەرك ئەقىل - ھۇش.
(ئۇ، كۈلۈپ ئولتۇرۇپ مەي ئىچىشكە باشلىدى، شەيخ ئۇنى كورۇپ ئەقىل - ھۇش -
نى يوقاتتى.)

بادەدىن ساقىغە يۈزلەنگەچ تەرەب،
يانە تولدۇردى قەدەھنى لەب - لەب.
(مەيدىن مەي قۇيغۇچىغا خوشاللىق يېتىپ، يەنە قەدەھنى لىپىمۇ - لىپ تولدۇرۇپ
قۇيدى.)

ددى ئىچلا جۇرئەتى ئۇلۇى جەناب،
جۇرئە قالسا بەلكى ئېرمەستۇر ھىساب.
(ئۇ، ئەي ئالى جاناب شەيخ، مەيىنى بىرلا سۇمۇرۇپ ئىچىڭ، قەدەھدە بىر يۇتۇم ھا -
راق قېپقالسا ھىساپقا ئالمايمەن، - ددى.)

كام ناكام ئالدى شەيخى ئىشقى باز،
مەي نىكىم تۇتمىش ئىدى ئول دىلناۋاز.
(ئۇ ئىشقىباز شەيخ، دىلناۋازنىڭ تۇتقان ھارىغىنى ئىختىيارى ھالدا قولغا ئالدى.)

ساچىپ ئەشك ئول مەيىنى نوش ئەيلەر چاغى،
يۇب ئىلىك ئىمان ئىسلامدىن داغى.
(ئۇ، مەيىنى ئىچەر چاغدا، كوزلىرىدىن ياش توكۇپ، ئىمان ئىسلامدىن قولنى يۇيدى.)

چەكتى ئانداغىم باشىدىن چىقتى دۇر،
مەي ئوتىغا بولدى كۈل بولدى نەبۇر.
(مەيىنى ئىچىپ شەيخنىڭ بېشىدىن ئۇتۇن چىقتى، مەي ئوتىدا كويۇپ ۋۇجۇدى كۈل
بولۇپ كەتتى.)

شەيخە چۈن تۇتدىلار مەي نەچچە دەۋر،
ئىشقى ئەيلەي باشلىدى باشىغا ھەۋر.
(شەيخقا بىر قانچە قېتىم مەي تۇتۇلدى، ئىشقى بېشىنى ئايلاندۇرۇپ ئۇنى گۇمران -
لىققا باشلىدى.)

بادەچۇن ھۇشنى ناكار ئەيلىدى،
مۇددائايى ۋەسىل ئىزھار ئەيلىدى.
(مەي ئۇنىڭ ھۇشنى يوقاتتى - دە، ئۇ ۋەسىل مۇددائاسنى ئاشكارىلىدى.)

شۇخ تەرسا بوندوۋ سوز ئەتتى بايان،
كىم شارائىتىدىن بىرى بولدى ئايان.
(تەرسا قىزى سوزلىدىكى، سوزىدىن بىر شەرت ئاشكارا بولدى.)

ددى شەيخ ئەي شۇخ نە قالدى، دىگىل،
ھەرنە مەتلۇپ ئولسا سەندىن ئىستەگىل.
(شەيخ: ئەي شۇخ قىز، يەنە نىمە قالدى دىگىل، قانداق تەلۋىڭ بولسا مەندىن
تەلەپ قىل! - ددى.)

ددى، مەھۋەش كۆپرى ئىلى ئەشراپىغە،
بارچە ماھىر شىۋە كۆپىر ئەۋسافىغە؛
(ئاي يۈزلۈك قىز، كۆپىر ئىلىنىڭ بارلىق ماھىر كاتتىلىرىغا مۇنداق ددى:)

كۆپىرى ئىمانغا تەقدىم ئەتتىلەر،
ئاڭا ئول مىللەتنى تەلىم ئەتتىلەر.
(شەيخ كۆپىرى ئىماننىڭ ئالدىدا قويدى. قىز شەيخقە ئوز مىللىتىنىڭ دىنىنى
ئۆگەتتى.)

خىرقەئى ئىرشادىدىن ئۇريان بولۇپ،
كىمكى ئول ھالەت كورۇپ گىريان بولۇپ.
(شەيخ تەرىقەت "خىرقە" سىنى تاشلىۋەتتى، ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالىنى كورگەنلەر ئۇنىڭغا
ئېچىنىپ يىغلاشتى.)

بەردىلار مەي ھەۋزى ئىچرە غۇسلى پاك،
غۇت شوردى شەيخ ھەم بى ۋەھىمىناك.
(شەيخ مەي كۈلىگە چۈشۈپ يۈبۈنۈشقا، مەينى ھىچ ۋەھىمىسىزلا شۇمۇرۇشكە
كىرىشتى.)

كۆپىر ئىلى خىلىتەللىرىن يەتكۈردىلەر،
شەپىغە باشدىن - ئاياغ كەيدۈردىلەر.
(كۆپىر ئىلى ئەھلى ئوز كىيىملىرىنى ئەپكىلىپ شەپىغقا كىيگۈزدى.)

بىلىگە مەھكەم تېگىپ زۇنارنى،
كاپىر ئەيلەپ سالكى ئەتۋارنى.
(بىلىگە زۇنار باغلاپ، كۇفەرچە قىلىقلارنى قوللىنىشقا باشلىدى.)

چەكىدلار بۇتخانغا خارى دىۋەم،
مەست قىلدى سەجدە بۇت ئالدا ھەم.
(شەيخ بۇتخانغا ۋەيرانلىق ۋە قايغۇ - ھەسرەتنىڭ تىكىنىنى تىكتى، ھاراق ئىچىپ
مەست بولۇپ، بۇتنىڭ ئالدىدا سەجدە قىلدى.)

ھەم مولەممەت خىرقىنى كۇيدۇردىلار،
ھەم كالامۇللانى ئوتقا ئۇردىلار.
(شەيخلىقنىڭ پارقىراق كىيىملىرىنى ھەم قۇرئاننى ئوتقا تاشلىدى.)

ھەم بولۇپ جام دامادەم بىرلە مەست،
ھەم قىلىپ مەستانە ئوزىن بۇتپەرەست.
(ئارقا - ئارقىدىن ئىچكەن ھاراق بىلەن مەس بولۇپ، مەسلىك ھالەتتە ئوزىنى بۇت -
پەرەست قىلدى.)

ھىمە رەسۋالىق جاھاندا قالدى،
كىم ئانىڭ باشىغا گەردۇن سالدى.
(جاھاندا ئۇ قىلمىغان رەسۋالىق قالدى، ئۇنىڭ بېشىغا پەلەكەدىن كەلمىگەن ئاپەتمۇ
قالدى.)

كەئبە پىرى مۇشكىلىن ھەل قىلدى ئىشىق،
دەير ئەتقالغا مۇھزەل قىلدى ئىشىق.
(ئىشىق، كەئبەنىڭ پىرى بولغان بۇ شەيخنىڭ مۇشكۇللىرىنى ھەل قىلىپ، ئۇنى بۇتخا -
ئىدىكى ئۇششاق بالىلارغا مەسخىرە قىلىپ بەردى.)

ئوينابان دەير ئىچرە ئەتقالى پەرەك،
موقتارايىدىن بۇيلە مەست - مەلەك.
(دىن رەھبىرى بولغان بۇ شەيخ شۇنداق مەس - مەلەك يۈرەتتى، بۇتخانىدىكى
پەرەك بالىلىرى ئۇنىڭ تاماشاسىنى كۆرەتتى.)

بىردەم ئوزنى بىلىمەي ئول بۇرخەندە پەي،
ئوزىگە كەلگەچ تۇتالار ئېردى مەي.

(ئۇ مۇبارەك ۋۇجۇتلۇق شەيخ بىردەممۇ ئۆزىنى بىلەلمەيتتى، ھۇشغا كەلگەن ھامان ئۇنىڭغا يەنە مەي سۇنۇلاتتى.)

مەست لايەتقۇل ئىدى ئول تۇن ۋە كۇن،
نە كۇنى مەلۇم بولۇر ئېردى نە تۇن.
(ئۇ كېچە - كۈندۈز ئەقلى - ھۇشىنى يوقاتقان بولۇپ، كۈندۈزىنىمۇ، كېچىنىمۇ بىلەلمەيتتى.)

ئاقبەت چۇن ئىشىق تۇغيان ئەيلىدى،
بىر سەھەر ھەر پەرياد ئەيلىدى.
(ئاقبەت ئىشىق تاشقىن ياساپ، بىر سەھەر ۋاقتىدا ئۇ پەريات قىلىپ ۋاقتىراپ كەتتى؛)

كىم ئايا كوڭلۇمگە سالغان ئىزتىراپ،
خىائەتم مەئمۇرەسىن قىلغان خاراپ.
(كوڭلۇمگە ئارامسىزلىق سالغان، شەيخلىق خىرقە (كىيىم) لىرىمىنىڭ تەنتەنىلىرىنى خا - راپ قىلغان كىم؟)

ئىشىق چۇن بۇنياد بىداد ئەيلىگەن،
دىن ۋە ئىمانىنى بەرباد ئەيلىگەن.
(ئىشىق زۇلۇمنىڭ ئاساسىنى قۇردى، دىنۇ ئىمانىنى بەرباد قىلىۋەتتى.)

كۇپر ئىلىنىڭ دىنى مۇنداغمۇ بولۇر؟
ئەھد قەۋل ئاپنى مۇنداغمۇ بولۇر؟
(بۇلارنىڭ دىنى، ئەھدى ۋە رەسمى - يۇسۇنى مۇنداق ئىكەندە؟)

بۇيلە ئەل كامىن راۋا قىلماق كېرەك،
ۋەئدەغە مۇنداغ ۋاپا قىلماق كېرەك.
(ئەلنىڭ مەخسىدىنى مۇشۇنداغ راۋا قىلىش كېرەكمۇ؟ ۋەدىگە ۋاپا شۇنداق بولامدۇ؟)

ھەرنە كوڭلۇڭ ئىستىدى سوردۇڭ ماڭا،
يۈز تۇمەن بەرقى بالا ئۇردۇڭ ماڭا.
(ماڭا خالىغانى قىلدىڭ، بېشىمغا يۈز تۇمەن بالا چاقماقلىرىنى ياغدۇردۇڭ!)

قايسى كامىڭ ئېردىكىم يەتكۈرمادىم،
قايسى شەرتىڭنى بىجا كەلتۈرمادىم؟

(سېنىڭ قايسى بىر مەقسىدىڭغە يەتكۈزۈۋىدىم، قايسى بىر شەرتىڭنى بىجا كەلتۈرۈۋىدىم؟)

كىم ۋاپا ۋاقتى تاغاپىلدۇر ئىشىك،
ۋەسىل ئىشى ئىچىرە تاكاسۇلدۇر ئىشىك.
(ۋاپا قىلىش ۋاقتىدا بىلمەسكە سالىسەن، ۋەسىل سائەتلىرىدە ھورۇنلۇق قىلسەن؛)

ھەم غەرىبۇ ھەم قەرى ھەم خەستىمەن،
كۆپر زەنجىرى بىلە ۋابەستەمەن.
(مەن كۆپىنىڭ زەنجىرى بىلەن باغلانغان بىر غېرىپ، قېرى ھەم ئاجىز ئادەم مەن.)

كېچە - كۈندۈز مەيغە تۇتمىش سەن مېنى،
ۋەدە قىلغاندىن ئۇنۇتمىش سەن مېنى.
(مېنى كېچە - كۈندۈز ھاراققا زورلىدىڭ، قىلغان ۋەدەڭنى ئۇنتۇپ قالدىڭ!)

ئۇيە دەۋاغا بۇ نەۋۇ ئىسپاتتىن،
قورقىماس سەن بۇ مۇناجات لاتدىن.
(بۇ ئىسپاتلارنىڭ دەۋاسىدىن، "لات" ناملىق بۇتنىڭ ئالدىدا مۇناجات قىلىپ يىغلاش -
لىرىدىن قورقىماسەن؟)

شۇخ تەرسا دىدى ئۇرما تەئىنە كوپ.
شەرتنى قىل ئەمدى ئىتىمامغا قوپ.
(تەرسا قىزى، كوپ تاپا - تەئىنە قىلماي شەرتنى ئاخىرىغا يەتكۈزگىن، ئورنىڭدىن قوپ -
دىدى.)

بولدى تورت ئىش ۋەسىلنىڭ شۇكرانىسى،
ئىككى قالمىش ئىشنىڭ جەرىمانىسى.
(تورت ئىش ۋەسىلنىڭ شۇكرانىسى ئۈچۈن بولدى، قالمىش ئىككى ئىش ئىشنىڭ جەرد -
مانىسى بولىدۇ.)

بۇدۇر ئول جەرىمانە ئەي پەخرى ئىزام،
كىم بۇ دەير ئەتراپىدا بىر يىل تامام،
(ئەي ئاتلارنىڭ پەخرىلىكى، جەرىمانە شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، مۇشۇ بۇتخانا ئەتراپىدا
تولۇق بىر يىل.)

خاتىرىڭنى سالىمىن ئىكراھىغە،
كېچە ئوت ياققايسەن ئاتەشكاھىغە.

(ھەر كۈنى كېچىسى يېرىكىنىشىنى يادىڭغا ئالماي، بۇتخانا ئىشىگىگە ئوت قالايسەن.)

كۈندۈز ئوزىنى تۇتماغايىسەن ئاتاۋان،
كىم، توڭگۇز كۈتمەككە بولغايىسەن راۋان.
(كۈندۈزلىرى بولسا توڭگۇزلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالسەن.)

تۇنغە تېكرۇ خوكبانلىق قىلغاسىن،
ئول جامائەتتە شۇبانلىق قىلغاسىن.
(كەچكەچە توڭگۇز باقسەن، ئۇلارغا چوپان بولسەن.)

يىل توگەنگەچ قىلغاسىن ئەزىمى ۋىسال،
مەن مۇھەببەتتە ئەيلەبان بەزىمى ۋىسال.
(يىل ئاخىرلاشقاندا، ۋەسلىنى ئۇمىت قىلغايىسەن، مەن ۋەسلى بەزمىسىنىڭ تەييارلىغىنى
كورىمەن.)

كۇپۇر ئايىنى بىلە سوز ئېتىكاسىن،
ۋەسلى ئىلە جانىڭنى مەسرۇر ئېتىكاسىن.
(شۇ چاغدا سەن كۇپۇرىنىڭ قائىدە - تەرتىۋى بىلەن سوزلەيسەن، ۋەسلى بىلەن كوڭ -
لۇڭنى خۇرسەن قىلسەن.)

گەر قويا ئالماس ئىسەڭ بۇ يولغا كام،
ئىشىق ئايىدە بولساڭ ناتامام.
(ئەگەر بۇ يولغا قەدەم قويالمىساڭ، ئىشىقنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىدا مۇكەممەل
بولمىساڭ،)

تەرك ئەيلەپ كۇپۇرى دىن قىلغىل قوبۇل،
دەيردىن كەت كەئبەغە قىلغىل نوزۇل.
(ئوزەڭ قوبۇل قىلغان كۇپۇر دىنىنى تەرك ئېيتىپ، بۇتخانىدىن چىقىپ كەئبەگە
كەتكەن.)

نەچچە كۈن ئەيىش ئەتكەننى مۇتتەسلى،
كىم مەي ئىچتىڭ مەن ساڭا قىلدىم بەھلى.
(بىر قانچە كۈن مەي ئىچتىڭ، ئەيىشى - ئىشرەت قىلدىڭ، ئۇ مېنىڭ ساڭا قىلغان
سوغام بولسۇن.)

ئەسكى كويگەن خىرقەدىن داغى كەچ،
تار بودىدىن تەكەللۇم قىلما ھېچ.

(ئاللىقاچان كويۇپ كۆل بولۇپ كەتكەن ئىشانلىق لىباسلىرىڭنى، ھەتتا ئۇلارنىڭ بىر تال يېپىنىمۇ يەنە ئېغىزغا ئېلىپ يۈرمە.)

ئەيلەسەڭ دەئۇا باھاسىن داغى ئال،
يولدا خەرج ئەيلەرگە جومتاكتىڭغا سال.
(ئەگەر دەۋايىڭ بولسا، پۇلۇڭنى بېرەي، يانچۇغۇڭغا سال - دە، يولدا خەجەلەپ كەت!)

قىل گۇمان ھەرنەكى كوردۇڭ - كورمىدىڭ،
يا ھەۋەس دەيرىغە مەركەپ سۇرمىدىڭ.

(كورگەن - كورمىگەنلىرىڭنى خىيال دەپ بىل ياكى ئىشقى بۇتخانىسىغا "كرمىدىم" دەپ ئويلا!)

شەيخ سالغاج مەھۋەش ئەلپازىغا گۆش،
ئىشقى تۇغىيان ئەيلەبان چەكتى خۇرۇش؛
(گۈزەلنىڭ سوزلىرىنى ئاڭلاپ، شەيخنىڭ ئىشقى تاشقىن ياسىدى، ئۇ ئاۋازنى قويۇپ بېرىپ ۋاقراشقا باشلىدى:)

ددى ئەي جانىمدا ئىشقىڭ شىددىتى،
خاتىرىم ئارامى كوڭلۇم قۇۋۋىتى،
(ئەي، ئىشقى جېنىمغا شىددەت سالغان، كوڭلۇمىگە ئارام، يۇرىكىمگە قۇۋۋەت بەرگۈچى،)

ھەرنە كامىگدۇر قۇلۇڭمەن ھۆكىم قىل،
قىلىسام قەتلىدىن ئۆلدەم سوز دىگىل.
(مەن بىر قۇلۇڭمەن، نىمە ھۆكىمىڭ بولسا ئېيت، دەرھال ئورۇنلىمىسام ئۆلۈمگە بۇيرۇغىن.)

لىك مەزكۇر ئەيلىمە ھىجران سوزىن،
ۋەسىل تۈزىمە تىكەھىدىن ھېرمان سوزىن.
(لېكىن ئايرىلىشنىڭ سوزىنى قىلما، مېنى ۋەسىلىڭ خوشاللىغىدىن مەھرۇم قىلما.)

قوپتى ۋە ددى سۇرۇكنى كەلتۈرۈڭ،
قوينى چوپان جانىبىغە يەتكۈزۈڭ.
(شەيخ ئورنىدىن قوپۇپ، ۋاقىتنى بەلگىلە، قوينى پادىچىنىڭ يېنىغا كەلتۈر؛)

ھەم مەدەت ئەيلەپ مېنى گۇمراھغە،
 لۇتپ ئىتىب يول باشلاڭ ئاتەشگاھغە.
 (مەن ئازغۇنغا مەدەت قىلىپ رەھىم ئەيلەپ، مېنى ئوتخانا تەرەپكە باشلاپ بار،—
 دىدى.)

قوينى ھەم چوپانغا ۋاسىل قىلدىلار،
 سوڭغى كامىن داغى ھاسىل قىلدىلار.
 (قوينى پادىچىغا يەتكۈزدى، ئۇنىڭ ئاخىرقى مەقسىدىمۇ ھاسىل بولدى.)

شەيخ كۈندۈز گەلەدىن ئاگاھ ئىدى،
 كېچە مەنزىلگاھى ئاتەشگاھ ئىدى.
 (شەيخ كۈندۈزى توڭگۇز باقتى، كېچىسى بۇتخانىنىڭ ئوتخانىسىدا تۇرۇپ ئوت
 قالدى.)

كېچە تاڭ ئاتقۇنچە ئوت ياقماق ئىشى،
 كۆپر ئوينى رەۋشەن ئەتسەك ۋەرزىشى.
 (ئۇنىڭ ئىشى كېچىچە ئوت يېقىپ، بۇتخانىنى يورۇتۇش بولدى.)

سۈبەھى چىققاچ دەيردىن ئاقۇس ئۇنى،
 كىم بارۇر ئېردى قارا زۇلمەت تۇنى.
 (تۇن قاراڭغۇسى كېتىپ، تاڭ يورۇغاندا، بۇتخانا قوڭغۇرىغى چېلىناتتى.)

دۇد ئىلە كۈلدىن چىقىپ مەجنۇن مىسال،
 كىم جۇنۇن گۈلخانگە قىلغاي پايىمال.
 (شەيخ مەجنۇنغا ئوخشاش ئىس - تۆتۈن ۋە كۈلنىڭ ئارىسىدىن چىققاتتى، چۈنكى
 مەجنۇنلۇق ئۇنى بۇتخانىنىڭ ئوتخانىسىغا تاشلاپ دەپسەندە قىلغان ئىدى.)

ئۇن چىكىپ ئاقۇس ئاھەڭگى بىلە،
 كۆپر ئىلىنىڭ شىۋەسى رەڭگى بىلە.
 (ئۇ قوڭغۇراقنىڭ ئۈندەك ئۇن تارتىپ، كۆپر ئەھلىنىڭ رەسىم - قائىدىسى بىلەن،)

كەلتۈرۈر ئېردى تۇڭگۇزلار سارى يۈز،
 تىكرۇسىدە يۈزدىن ئارتۇقراق توڭغۇز.
 (توڭگۇزلار تەرەپكە ماڭاتتى، ئالدىدا يۈزدىن ئارتۇق توڭگۇز بار ئىدى.)

ئول بۇ زۇلمەتكە گىرىپتارۇ ئەسىر،
قەۋم خەيلى كىم ئىدى پەرمان پەزىر.
(شەيخ بۇ زۇلمەتكە ئەسىرۇ گىرىپتار ئىدى، ئۇنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا بويسۇناتتى.)

قىلدەلار كوپ چارە ۋە تەدبىر ئاڭا،
بىر سەرسۇ قىلىمىدى تەسىر ئاڭا.
(ئۇلار تۇرغۇن چارە-تەدبىرلەرنى قىلىسىمۇ شەيخقا قىلچە تەسىر قىلىمىدى.)

مۇخلەسغە تاپمايىن ئىمكانغا يول،
تارقىدى مەجمۇۇ يالغۇز قالدى ئول.
(ئۇلار شەيخنى قۇتقۇزۇپ ئېلىشقا ئىمكان تاپالماي، ئاخىرى ئۇنى يالغۇز تاشلاپ تارقاپ كېتىشتى.)

كەئبەدە موتاۋارى ئولدىلار بارى،
ھەر بىرى بارىپ ئوياتتىن بىر سارى.
(شەيخنىڭ مۇرتلىرى كەئبەگە بېرىپ بۇلۇڭ-پۇچقاققا يۈشۈرۈنۈشتى، چۈنكى ئۇلار نومۇستىن ئولگۈدەك بولغان ئىدى.)

شەيخ غە بار ئېردى بىر فائىق مۇرىد،
ئىشىق جامىدىن ئۇرۇپ ھەل مىن مەزىدە.
(شەيخنىڭ تاللانغان بىر مۇرىدى بار ئىدى، ئۇ، ئىشىق قەدەھنى سۇمۇرگەندە يەنە بارمۇ؟- دەپ تۇراتتى.)

سالكى قەتت ئەيلەگەن كوپ مەرھەلە،
ھادى ئول ئەزم ئەيلەسە ھەر قاپىلە.
(ئۇ تەسەۋۋۇفى يوللىرىدىن كوپ ئۆتكەن بولۇپ، تەسەۋۋۇفى سالكىلىرىنى ھەر قانداق ئەھۋالدا توغرا يولغا ئېلىپ چىقالايتتى.)

شەيخ ئەيلەر چاغدا گويا ئەزمى رۇم،
ئاڭا مەسكەن ئېرمىش ئوزگە مىرزو بۇم.
(شەيخ رۇمغا ماڭغاندا، ئۇ، باشقا بىر مەملىكەتكە بېرىپ تۇرۇپ قالغان ئىدى.)

چۈن سەپەردىن قايتىپ ئول پۇرخەندە پەي،
كەئبە ئەزمىغە ماراھىل قىلدى تەي.

(ئۇ سائادەتسىمەن مۇرىت سەپەردىن قايتىپ كەتسەمگە بارماقچى بولۇپ كەلدى.)

يولدىن ئوق كورگۈزدى ئەزىمى خانقەھ،

شەيخ ئەتراپىدا ئىستەي دەپ يەنە.

(يولدىن كېلىپ توپ-توغرا خانقاھقا بېرىپ، شەيخ سەنئەتنى ئىزلىدى.)

خانقەھ ئېردى خارابۇ سەرى يوق،

تورت يۈز ئەھلى ۋەرىدىن بىرى يوق.

(خانقاھ خاراپ ۋە ئىگىسىز ئىدى، تەقۋادار تورت يۈز مۇرىتنىڭ بىرىمۇ يوق ئىدى.)

ياخشى تەپتىش ئەتتى چۈن ئوز ھالىنى،

دىدىلار بارى ئاڭا ئەھۋالنى.

(ئۇ، ئەھۋالنى سۇرۇشتۇردى. ئۇ يەردىكىلەر ئەھۋالنى ئۇنىڭغا بايان قىلىپ بەردى.)

روم سارى شەيخنىڭ ئەزم ئىشكانىن،

باشقا ئاندا نە ئىشلار تۇشكانىن.

(شەيخنىڭ رۇمغا كەتكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بېشىغا نىمە ئىشلارنىڭ چۈشكەنلىكىنى سۆزلەپ

بېرىشتى.)

چۈن خەلىپە ئېردى شەيخ ئەسەبىغە،

كىمىسەلەر تارقاتتى ئوز ئەھبابىغە.

(ئۇ، شەيخنىڭ مۇرىتلىرىغا خەلىپە ئىدى، ئۇ، ئوزنىڭ دوستلىرىغا كىشى ئەۋەتتى.)

بارچەسىن جەم ئەيلدى ھىمەت بىلە،

سوردى شەيخ ئەھۋالنى دىققەت بىلە.

(ئۇ مۇرىتلارنى ھىمەت بىلەن يىغىپ، شەيخنىڭ ئەھۋالنى دىققەت بىلەن سۇرۇش-

تۇردى.)

دىدىلار تۇش بىلە رۇم ئىرادىنى،

دەپىر ئىلە تەرسا قىزى بىدارىنى.

(مۇرىتلار ئۇنىڭغا شەيخنىڭ رۇمغا سەپەر قىلغانلىقىنى، بۇتخانىدىكى ئىشلار ۋە تەرسا

قىزنىڭ زۇلۇملىرىنى سۆزلەپ بېرىشتى.)

ئىشقى ئىچىندە بى قارار ئولماغلىقىن،

ھالدا بى ئىختىيار ئولماغلىقىن.

(ئۇنىڭ ئىشقا بېرىلىپ ئوزىنى تۇتۇپ ئالايىغانلىقىنى، ئىختىيارىنى قولدىن بېرىپ

قويغانلىقىنى،)

بادە ئىچمەك رىئەت مەست ئولماقنى ھەم،
تەرك ئىتىپ دىن بۇتپەرەست ئولماقنى ھەم.
(ھاراق ئىچىپ مەس بولۇپ يۈرگەنلىگىنى، دىنىنى تاشلاپ بۇتپەرەست بولۇپ
كەتكەنلىگىنى،)

مەسكەن ئېتىمەك داغى ئاتەشگاھى،
ئوتغە ھەم سالماق "كالا مۇللاھ" نى.
(بۇتخاننىڭ ئوچىغىنى ماكان قىلىپ، قۇرئاننىمۇ ئوتقا تاشلىغانلىغىنى،)

كىم نەچچۇك زۇننارنى تارتىپ تۇرۇپ،
باغلىدى بىلىگە توت ئايلاندۇرۇپ.
(زۇننارنى بىلىگە توت قېتىم ئايلاندۇرۇپ باغلىغانلىغىنى،)

كىچە ئاتەشگاھ ئوتىن ھالا ياقار،
بولدى چۇن كۇندۇز تۇڭگۇز لەرنى باقار.
(ھازىرمۇ ئۇنىڭ كېچىسى بۇتخاندا ئوت قالاپ، كۇندۇزى توڭگۇز بېقۇاتقىنىنى ئېيى-
تىشى.)

دىدى ساھىب دەردۇ رىئەت بى خەۋەر،
كى ھەممەيەتتە توڭگۇز لەردىن بەتەز.
(ئۇ بۇ دەرتكە مۇپتالا بولۇپ، نومۇس-ھايانى ئۇنۇتقان، ئىنسانچىلىقتا توڭگۇز لەردىن
مۇ بەتتەر بولۇپ كەتكەن ئىدى.)

شەيخ كىم پىر ئېردى ۋە سىز لار مۇرىد،
بارچەغە ئىرشادىدىن بەھبۇد ئۇمىد.
(ئۇ شەيخ سىلەرنىڭ پىرىڭلار ئىدى، دىدى مۇرىت، - ئۇنىڭ يولباشچىلىغىدىن ھەممىڭ
لارغا ئۇمىت بار ئىدى.)

پەقىر ئارا شەرتى ئىرادەت كەلدى بۇ،
كىمنى قىلسا مۇرشىدى پورخەندە خۇ.
(دەرۋىشلىكتە پىرغا ئىتائەت قىلىشنىڭ شەرتى شۇ بولدىكى، كىم مۇبارەك خىسلەتلىك
پىر بولغان بولسا،)

خەيىل ئەسھابى تەشەببۇھ ئەيلەمەك،
تەڭرىگە لېكىن تەۋەججۇھ ئەيلەمەك.
(مۇرىتلىرى ئۇنىڭ يولىنى تۇتۇشى، لېكىن تەڭرىگە يۈزلىنىشى لازىم.)

گەر تەئەللۇق بولسا، گەر تەجزىد ئاڭا،
 ھەرنە قىلسا ئەيلەمەك تەقلىد ئاڭا.
 (مەيلى ئۇ دۇنيانىڭ ئىشلىرى بىلەن بولسۇن، مەيلى ئۇ دۇنيانى تەرك ئەيلەپ،
 تەڭرىگە يۈزلەنگەن بولسۇن، ئۇنىڭغا تەقلىت قىلىشلىرى لازىم.)

سىز ۋاپاسىزلىرىڭىز پەقەر ئەتۋارى ھەيپ،
 ئەھلى تەقۋا خىرقە ۋە دەستارى ھەيپ.
 (سىلەردەك ۋاپاسىزلىرىڭىزغا دەرۋىشلىك، تەقۋادارلىق جەندىسى ۋە سەللىلەر ئەيىپ ئە-
 مەسىۋا!)

ئاپىيەت ۋاخىتى ئۇرۇپ لاپ-گىزاق،
 تۇشتى چۈن ئىش ئوزنى تۇتقايسىز مائاق.
 (خاتىرجەمچىلىكتە لاپ ئۇرۇپ يۇرۇپ، ئىش تۇغۇلغاندا ئوزەڭلەرنى قاچۇرۇپسىلەر.)

شەيخىڭىزگە بى ۋاپالىق باشلابان،
 قىبىلەڭىزنى دەپىر ئىچىندە تاشلابان.
 (شەيخكە ۋاپاسىزلىق قىلىپ، ئۇنى بۇتخانىغا تاشلاپ قويۇپسىلەر.)

تەڭرىدىن يوق ھەم ئېلىدىن يوق ئۇيات،
 كىم بۇ ئىش تۇشكەندە قايتىپ بارچە پات.
 (تەڭرىدىن ۋە ئەلدىن ئۇياتماپسىلەر، بۇ ئىش سادىر بولغاندىن كېيىن، ئاندىن دەر-
 ھال قايتىپ كەپسىلەر.)

كەلگەسىز ئول موقتاداڭىزنى قويۇپ،
 خىزمەتىدىن بەلكى شەكىلدىن تويۇپ.
 (ئۇ يولباشچىنى تاشلاپ قويۇپسىلەر، ئۇنىڭ ئوزىدىنمۇ، خىزمىتىدىنمۇ زېرىكىگەن
 ئوخشايسىلەر.)

ئوزىنى تۇتقايسىز سالاھ ئەندىش ھەم،
 بىر-بىرىڭىزنى دىبان دەرۋىش ھەم.
 (ئوزەڭلەرنى سالاھىيەتلىك كىشىلەرمىز، دەپ بىلىپ، بىر-بىرىڭلارنى دەرۋىش دەپ
 ئاتايسىلەر.)

زۇھدۇ تەسبىھۇ رىداڭىزدىن ئۇيات،
 كەپش، دەستار، ئاساڭىزدىن ئۇيات.
 (سوپىلىق تەسۋىلىرىڭلار، جەندەڭلار، مەسە-كەشىڭلار، سەللەڭلار ۋە ھاسىلىرىڭلار ئالدىدا

سىسلەرگە ئۇيات ئەمەسمۇ!

بولسا ئېردى شەيخە سەگىنلىق ئىش،
قىلسا ئېردى بىر نىچە ئىت پەرۋەرىش.
(ئەگەر شەيخ ئىت باققۇچى بولۇپ، بىرقانچە ئىت باققان بولسا ئىدى،)

چەرىدىن يەتكەندە بۇ ياكلىغ جاپا،
كورسەگە يىمۇ ئېردى ئىتلاردىن ۋاپا.
(پەلەكتىن بۇ خىل جاپا كەلگەندە، شۇ ئىتلاردىن ۋاپا كەلمەسىدى!)

بەزى كېتسە، بەزى قالغايلىر ئىدى،
ئوزنى ئەتراپىغە سالغايلىر ئىدى.
(ئۇ ئىتلارنىڭ بەزىسى كېتىپ قالغاندىمۇ، يەنە بەزىسى يېنىدا قالغان بولاتتى.)

خەسىم بىرلەكم تۇتۇشقا ئېردىلار،
مانىمغە كى ئۇلاشقا ئېردىلار.
(ئۇنىڭ دۇشمىنى بىلەن ئېلىشىپ، ئۇنىڭ ئېغىر كۈنلىرىگە ئورتاق بولغان بولاتتى.)

ئادەمى بولسا ۋاپا ئاندىن يىراق،
ئىت ۋاپا بايدا ئاندىن ياخشىراق.
(بىراق ئادەم ۋاپادىن يىراق بولۇپ، ۋاپا بايدا ئىت ئادەمدىن ياخشىراقتۇر.)

سىزدە گەر بولسا ئىدى مەردانىلىق،
دەئۋايى ئىخلاس ئارا پەرزانىلىق،
(سىلەردە مەردانىلىق، ئىخلاسىمەنلىك ۋە دانىشىپەنلىك بولسا ئىدى،)

شەيخە تۇشكەندە ئول ياكلىغ بەلا،
كىم بىراۋ ئىشقىغە بولدى مۇپتالا.
(شەيخە بۇ خىل بالا كەلگەندە، ئۇ بىراۋنىڭ ئىشقىغا مۇپتالا بولغاندا،)

ئول ئوزىگە ھەر جاپا قىلغان چاغى،
ۋاجىپ ئولدى قىلىماق ئانى سىزداغى.
(ئۇ ئوزىنى ھەر خىل جاپالار بىلەن قىيناۋاتقاندا، سىلەرنىڭمۇ ئۇنىڭ يولىنى تۇتۇ-
شۇڭلار زورۇر ئىدى.)

زاھىر ئەيلەپ بارچەڭىزنى دەرتلىك،
 كۈرگۈزۈپ پەقىر ئىچرە يۈز نامەردلىك.
 (ھەممەڭلار ئىشىق ئىشىدا ئوزۇڭلارنى دەرتىمەن كورسىتىپ، ئاجىزلىق ئىچىدە نامەرتە-
 لىك قىلىپسىلەر.)

لاپ ئارا ئەر مەن دىگەن ئەر مۇ بولۇر،
 كەلىمەس ئىشنى ئىككىدىن دەرمۇ بولۇر.
 (لاپ ئۇرۇپ، ئوزۇنى مەن ئەر دەيدىغانلار، قولدىن كەلمەيدىغان ئىشنى قىلالايمەن،
 دەيدىغانلارمۇ بولىدۇ.)

ھەرنە كىم دەپ ئول سوزى جانلارغا قۇت،
 سالپ ئاغزىغا ئۇلار مەھرى سۈكۈت.
 (ئۇنىڭ سوزلىرى مۇرىتلەرنىڭ جېنىغا يېتىپ، ئۇلارنىڭ ئاغزىنى تۇۋاڭلاپ قويدى.)

قىلدى چۇن بۇ نەۋە ئۇلارغا سەرزەنش،
 دىدى ئولتۇرماق بىلە ئاچىلماس ئىش.
 (ئۇ، ئۇلارغا بۇ خىل تاپا-تەنلەرنى قىلىپ، مۇنداق ئولتۇرغان بىلەن ئىش پۈتمەي-
 دۇ، دىدى.)

قوپتى ۋە قىلدى ئەزىمەت رۇخە،
 دىن ۋە ئىسلام، سوز مېرزۇ بومغە.
 (ئۇلار ئورۇنلىرىدىن قوزغىلىپ، دىن ۋە ئىسلامنى كويىدۇرگۈچى مەملىكەت بولغان
 رۇخە قاراپ يول ئېلىشتى.)

ئول جامائەت ھەم قىلىپ قولداشلىق،
 كام ناكام ئەتدىلار يولداشلىق.
 (ئۇ دەرۋىشلار ياراملىق مۇرىتقا قولداش بولۇپ، خالىسۇن-خالىمسۇن، ئۇنىڭغا يول-
 داش بولۇشتى.)

يەتدىلار قەتئە ئىتىپ يازى-يابان،
 ئاندا باردىلاركى شەيخ خۇكبان.
 (يېزا-سەھرالارنى بېسىپ ئوتۇپ، شەيخ توڭگۈز بېقىۋاتقان يەرگە يېتىپ بېرىشتى.)

نى ئەسەر ئىسلام-ئىمان كىشىدىن،
 نى نىشان ئەقىل ۋە سالاھ ئەندىش دىن.

(شەيخدە ئىسلام ئىمانىنىڭ ئەخلاقىدىن، ئەقىل ۋە سالاھىيەتتىن ئەسەرمۇ قالمىغان ئىدى.)

ئاشىق ۋە مەجنۇن دەمدىن مەست ھەم،
دەرد بىخۇدلۇق بىلە ھەمدەست ھەم.
(ئۇ ئىشىق مەجنۇنلۇغىدىن مەس بولۇپ، بىخۇتلۇق بىلەن دوستلىشىپ قالغان ئىدى.)

تانۇماي ئول خەيلىدىن قايتاردى يۈز،
قىلدى ئول يانكى ئول خەيلى تونگۈز.
(ئۇ، مۇرىتلىرىنى تانۇماي ئۇلاردىن يۈز ئورۇپ، تونگۈز پادىسى تەرەپكە قاراپ ماڭ-
دى.)

سالكى رەھ رەۋ بۇ ئىش كورگەچ يۇرۇپ،
شەيخ ئۇچۇن كوڭلى بۇزۇلدى ئاھ ئۇرۇپ.
(بۇ ئىشنى كورۇپ، تەرىقەنچى مۇرىتىنىڭ كوڭلى بۇزۇلدى، ئۇ، شەيخ ئۇچۇن ئاھ
ئۇردى.)

ئەشكى ھەسرەت توكتى كوپ رۇخسارىغا،
ددى باقب ئول جامائەت يارىغا.
(ئۇ كوزلىرىدىن ھەسرەت يېشىنى توكۇپ، يارانلىرىغا قاراپ مۇنداق دىدى:)

كىم خۇدا ھەمدۇ ساناسن ئەيتىڭىز،
بۇ مەھەلدە تۇرماي ئەمدى قايتىڭىز.
(خۇداغا ھەمدۇ سانا ئېيتىپ، بۇ جايدا تۇرماي، ئەمدى قايتىپ كېتىڭلار.)

ئۇيلە شەيخ مۇرشىدى ساھىب كامال،
خەير، ئىش ئاشۇبىدىن بولمىش زاۋال.
(كامالەت ئىگىسى بولغان شەيخمۇ ئىشقىنىڭ قوزغىلىڭىدىن زاۋاللىققا يۈز تۇتۇپتۇ،
دىدى.)

يانىبان شەھەر ئىچرە تابىب مەئبەدى،
دەھر زۇلم ئەتكەن ئولۇسقا مەخسەدى.
(بەلەكنىڭ بۇ خىل زۇلمىغا يولۇققان مۇرىت ئۇ جايدىن قايتىپ، شەھەر ئىچىدىن بىر
ئىبادەتخانا تاپتى.)

ئەڭرى دەرگاھىدا رىندى پاكباز،
كېچە ھەم كۈندۈز توكەر ئېردى نىياز.
(ئۇ خۇدانىڭ ئويىدە كېچە-كۈندۈز ئىبادەت قىلىپ ئوز ھاجىتىنى تىلەيتتى.)

ئىش ئاڭا قىلماق مۇناجاتۇ دۇئا،
ئەيلابان شەيخە مۇخلىس مۇددەئا.
(ئۇ شەيخە ئىخلاسمەن مۇرىت ئۆز پىرىنىڭ بۇ كۆپىر بالاسىدىن قۇتۇلىشى ئۈچۈن
دۇئا ۋە مۇناجاتلار قىلاتتى.)

چۈن بۇ مەقسۇددە سادىق ئېردى ئول،
سىدىق ئەھلىغە مۇۋاپىق ئېردى ئول.
(ئۇ، بۇ مەقسىدىگە سادىق بولۇپ، بۇ سادىقلىق سادىقەت ئەھلىنىڭ خۇسۇسىيىتىگە مۇ-
ۋاپىق كېلەتتى.)

كۆپ دۇئا قىلدى چۇ ئەيلەپ ئىزتىراپ،
تەڭرى ھەم قىلدى دۇئاسىن مۇستاجاب.
(ئۇ ئىزتىراپ چىكىپ كۆپ دۇئالار قىلدى، تەڭرىمۇ ئاخىر ئۇنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل
قىلدى.)

بىر كىچە ئەشكى نىياز ئەيلەپ راۋان،
بولمىش ئېردى يىغلاماقدىن ناتاۋان.
(بىر كىچىسى ئۇ كۆزلىرىدىن توختىماي ياش توكتى، كۆپ يىغلىغانلىقتىن ھالسىز-
لاندى.)

سۇبە بولغاچ زۇئىف دىن بى ھال ئىدى،
كوز يۇمۇپ ئاچقۇنچە ياپىلدى كوزى.
(تاڭ يورۇغان چاغدا ئۇ ھالسىزلىقتىن كوز يۇمۇپ ئاچقىچە ۋاقىت ئىچىدە ئۇخلاپ
قالدى.)

كوردىكىم پۇرخەندە نۇرى بولدى پاش،
نۇر ئاراسىدىن تولۇد ئەتتى قۇياش.
(مۇبارەك نۇر ئاشكارا بولۇپ، نۇرنىڭ ئارىسىدىن قۇياش تۇغۇلدى.)

نى قۇياشكىم، يۇز قۇياش ھەيران ئاڭا،
زەررەدەك مەرىدە سەرگەردان ئاڭا.
(بۇ قۇياشقا يۈزلەپ قۇياش ھەيران بولۇپ، ئۇنىڭ زەررىچە مېھرى ئۈچۈن سەرگەر-
دان بولاتتى.)

ئەنبىيا خەتىمى رسالەت خاتىمى،
سەيبىدى ئالەم رەسۇل ھاشىمى.

(ئۇ قۇياش ھەممە پەيغەمبەرلەرنىڭ ئاخىرى، ئالەمنىڭ خوجىسى ھاشىم نەسلىدىن بولغان مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام ئىدى.)

كىم كېلۈر ئېردى تەبەسسۇم ئەيلابان،
لەئلى پەرۋەر جان تەكەللۇم ئەيلەبان.
(ئۇ، تەبەسسۇم بىلەن ئايان بولدى، ئۇنىڭ لىۋىدىن جانبەخش سوزلەر چىقاتتى.)

چۇن بۇ نەۋۋ بولدى ئايان ئول گەنجى راز،
يەرگە تۇشتى ئاتاۋان ئەيلەپ نىياز.
(ئۇ، ئەسرا غەزنىسى نامايەن بولغاندا، مۇرىت ئاجىزلىق بىلەن ئوزىنى يەرگە ئاتتى.)

كى رسالەت مۇلكىدە ساھىپ سەرىر،
لۇتق ئىلە ئوپتارەلەرغە دەستىگىر.
(دېدىكى: ئەي پەيغەمبەر مەملىكىتى تەختىنىڭ ئىگىسى، ئاجىزلارغا رەھىم - شەپقەت قىلىپ قولداش بولغۇچى،)

ھاجەت ئېرمەس ھاجىتىم قىماق ئايان،
كىم، ئېرۇر رەۋشەن زەمىرىڭغە ئايان.
(ماڭا ھاجەت بايان قىلىش كەتمەيدۇ، سېنىڭ روشەن قەلبىڭگە مېنىڭ ھاجىتىم ئاش -
كارا.)

دېدى يۇز مىڭ لۇتق ئىلە شاھ رەسۇل،
كى ئېچىلدى باغدا ئۇمىدىڭغە گۈل.
(بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ شاھى بولمىش مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام يۇز مىڭ شەپقەت بىلەن مۇرتقا دېدىكى: ئەي ئۇمىدىڭنىڭ بېغدا گۈل ئېچىلغان كىشى.)

سىدىق ئىلە تۇز نىيەتىڭگە ئاپىرىن،
سەيئى ئالى ھىممەتىڭگە ئاپىرىن.
(سېنىڭ توغرا نىيەتىڭگە، ئالى ھىممەتلىرىڭگە ۋە ئىجتىھاتىڭغا ئاپىرىن.)

نەچچە زاھىر ئەيلىدىڭ ئەجىزۇ نىياز،
كىم تەرەھھۇم بىرلە سەئىيى كار ساز.
(كۆپ ئاجىزلىقلار بىلەن تىلەكلىرىڭنى بايان قىلىدىڭ، كۆپ تەرەھھۇم بىلەن تىرىش -
تىڭ.)

ئەيلىدى ئەجىزۇ نىيازىڭنى قۇبۇل،
ئالە ۋە سوزۇ گۇدازىڭنى قۇبۇل.

(ياراتقۇچى ئاجىزلىق بىلەن قىلغان دۇئالىرىڭىنى، نالە - پەريادىڭ ۋە كويگەن دەستىڭدىن چىققان ئاھلىرىڭنى قوبۇل قىلدى.)

تەڭرى مەخپى ھىكمىتىن ئىزھارىدا،
سەير دەشتىدە سۈلۈك ئەتۋارىدا.

(تەڭرى مەخپى ھىكمىتىنى ئاشكارا قىلىشتا، تەسەۋۋۇق يوللىرىنى سەير قىلىش ئادەتلىرىنىڭ چول - دەشتىدە،)

سالىك ئالدىدا قۇيۇبدۇر ۋارىدات،
كىم ئوزىن قۇتقارماي ئاندىن يوق نىجات.

(تەسەۋۋۇق يولىنى كەزگۈچىلەرنىڭ ئالدىغا ۋەزىپىلەر قويۇلغان، كىمكى بۇ يولغا قەدەم قويدىكەن، ئوزىنى ئۇ ۋەزىپىلەردىن خالاس قىلالمايدۇ.)

شەيخىڭىزگە ۋارىدى ئېردى قەۋى،
كورمەگەن ئانداغ بۇ يولدا رەھرەۋى.

(شەيخىڭىزنىڭ ۋەزىپىسى ناھابىتى ئېغىر ئىدى، تەسەۋۋۇق يولىنى كەزگۈچىلەر ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن ھالەتلەرنى كورمىگەن ئىدى.)

ھەق نىجات ئەتتى كارامەت شاد بول،
شۇكرى ئەيلەپ قايغۇدىن ئازاد بول.

(خۇدا ساڭا رەھىم - شەپقەت قىلدى. بۇنىڭ ئۈچۈن خوشال بول، خۇداغا شۇكرى قىلىپ ئەمدى قايغۇدىن ئازاد بول.)

چۇن ساڭا يۈزلەندى كوپ رەنجۇ تەئەپ،
ھەق بۇ لۇتپ ئەيلەرگە سەن بولدۇڭ سەبەپ.

(ساڭا كوپ ئازاپ - ئوقۇبەتلەر دۇچكەلدى. ھەقىنىڭ شەيخىڭىزگە رەھىم - شەپقەت قىلىشىغا سەن سەۋەبچى بولدۇڭ.)

شەرھ قىلدى چۇن رەسۇلۇللاھ بۇ راز،
شادلىق ئەشكىن توكۇب ساھىپ نىياز.

(رەسۇلۇللا بۇلارنى ئىزاھلىغاندا، مۇرىت خوشاللىغىدىن كوزلىرىدىن ياش توكتى.)

چەكتى ھىۋى زايىل ئولدى ھۇش ئاڭا،
ئەجىزدىن بولدى خرەد مەدھۇش ئاڭا.

(ئۇ ئاھ ئۇرۇپ ھۇشىدىن كەتتى، ئاجىزلىقتىن گاراڭ بولۇپ قالدى.)

چۇن نەسىمى سۇبە چەكتى مېشىك رىز،
بولدى تۇن مېشىكى ئوزە كاپۇرسىز.
(سۇبەنىڭ مەيىن شامىلى ئىپادەك خۇش ھىسدا چاچتى. تۇن قاراڭغۇلۇغى يوقىلىپ،
ئالەمنى ئاق تۇر قاپلىدى.)

ئاتۇۋاننىڭ كوڭلىگە يۈزلەندى ھۇش،
سەكرىبان قوپتى چۇشۇپ مەغزىغە جۇش.
(ئۇ بىچارە ھۇشقا كەلدى، كوڭلىدە بىر جۇشقۇنلۇق پەيدا بولۇپ ئورنىدىن سەك
رەپ قوپتى.)

چۇن خۇدا فەرزىن ئادا كورگۈزدى يۈز،
قوپتىيۇ قويدى خۇداۋەندىغە يۈز.
(خۇدانىڭ پەرزىنى (نامازنى) ئادا قىلىپ ئورنىدىن قوپتى ۋە خۇدا تەرەپكە يۈز تۇتتى.)

سوردىلار ئەسھاپ ئاگەھ بولدىلار،
بارى ئول رەھرەۋغە ھەمراھ بولدىلار.
(باشقا مۇرىتلارمۇ ئەھۋالدىن ۋاقىپ بولۇپ ئۇنىڭغا ھەمرا بولۇشتى.)

پۇيە ئەيلەردە ئىدى ئاشۇپتە ھال،
سەبزە ۋە سۇ ئوزرە ئانداغكى شامال.
(ئۇلار رۇم تەرەپكە قاراپ گويا شامال يېشىل مايسىلارنىڭ ۋە سۇنىڭ ئۈستىدىن
ئۆتكەندەك تېز يۈرۈپ كېتىشتى.)

قەتتە ئەيلەب كى نەشىب كى فىراز،
ئول ماكانغا تىكرو شەيخ ئىشىقباز.
(ئوي - دوڭلەرنى بېسىپ ئوتۇشۇپ، ئىشىقباز شەيخ تۇرۇۋاتقان ماكانغا يېتىپ بېرىشتى.)

شەيخىغە ھەم دەفتە ئولۇپ گۇمراھلىغ،
يەتمىش ئېردى غەيىبىدىن ئاگاھلىغ.
(شەيخنىڭمۇ خانۇ - ۋەيرانچىلىغى كوتىرىلىپ، ئۇنىڭغا غايىپتىن ئاگاھلىق يېتىشكەن
ئىدى.)

گۈلشەنى تەۋپىقىدىن ئەسكەن نەسىم،
كوڭلىگە نەسىر ئىتىپ ئېردى ئەزىم.
(توغرا يول گۈلزارلىغىدىن سوققان شامال ئۇنىڭ قەلبىگە غايەت زور دەرىجىدە تەس
سىر قىلغان ئىدى.)

تاشلاپ ئېردى كىسۋەتى كۇپپارنى،
ئۇزىمىش ئېردى باغلىغان زۇنارنى.
(كۇپپارلىق كىيىملىرىنى تاشلاپ، باغلىۋالغان زۇنارنى ئۇزۇپ تاشلىغان ئىدى.)

ھەم خىجالەت ئەشكىن ئەيلەپ ئاشكار،
ھەم چىكىپ ئاھۇ نادامەتتىن شەرار.
(ئۇ خىجالەتتىن يىغلايتتى، پۇشايىمان ئاھىدىن ھەسرەت ئۇچقۇنلىرىنى چىقىراتتى.)

كۇپپار سالغان تىپىرە كوڭلىگە پۇتۇر،
يەتكۈزۈپ ئېردى ھىدايەت شەمى نۇر.
(كۇپپار قاراڭغۇلۇق ۋە نۇقسان سالغان كوڭلىگە ھىدايەت چىرىغى نۇر يەتكۈزگەن ئىدى.)

بۇيلە ھالەتتە يېتىشتى ئول گورۇھ،
كوڭلىگە يەتتى ئولەر يەتكەچ شۇكۇھ.
(ئۇ ئەنە شۇنداق ھالەتتە تۇرغاندا، مۇرىتلار يېتىپ كېلىشتى، ئۇلار يېتىپ كېلىش بىلەن شەيخنىڭ كوڭلىگە ھەيۋەت چۈشتى.)

شەيخىغە تەغىير ئولەر كورگەن زامان،
بولدىلار يۇز شۇكر ئەيلەپ شادمان.
(ئۇلارنى كورگەن زامان شەيخىغە ئوزگىرىش يۇز بەردى، مۇرىتلار بۇ ھالەتنى كورۇپ، شۇكرى قىلىشىپ خوشال بولۇشتى.)

دىدىلار كى ئى مۇرشىدى ساھىپ ۋۇسۇل،
مۇژدەكم بولدى مەدەتكارىڭ رەسۇل.
(ئۇلار ئەي ۋەسىل ئىگىسى، ساڭا خۇشخەۋەر بولسۇنكى، پەيغەمبەرلىكىمىز ئوزى ساڭا مەدەت قىلدى، دىيىشتى.)

شەيخ چۇن ۋاقىپ ئىدى ئول ھالدىن،
سوزلىدى خەيلىغە ئول ئەھۋالدىن.
(شەيخمۇ بۇنىڭدىن خەۋەردار ئىدى، ئۇ، مۇرىتلارغا ئەھۋالنى سوزلەپ بەردى.)

قۇچتى ئىستەپ رەھرەۋ پەرزانەنى،
يەكجەھەتلىك بايدا مەردانەنى.
(سادىق مۇرىت شەيخ بىلەن قۇچاقلىشىپ كورۇشتى.)

ددى: ئەي پۇرخەندە پەرزەندىم مېنىڭ،
رىشتەئى جانىمغا پەيۋەندىم مېنىڭ.
(شەيخ دىدىكى: ئەي سائادەتىمەن پەرزەندىم، ھاياتىمغا ئارا بولغۇچى جان رىشتەم،)

سدىق ئارا ھالىڭنى تەغىير ئەتمىدىڭ،
يارلىغ بايىدا تەقسىر ئەتمىدىڭ.
(ساداقەت يولىدا ئاينىدىڭ، يارانلىق يولىدا كەملىك قىلمىدىڭ.)

ئوزنى نە تىل بىرلە ئەيلەي ئۇزىرە خاھ،
كىم بۇ سىدىقنىڭ ئوزىنى قولغا ئىلاھ.
(ساڭا ئەمدى قانداق ئوزىخالىق ئېيتىمەن؟ سېنىڭ بۇ ساداقىتىڭنى تەڭرى ئوزى
قوللىغاي...)

ساچىپ ئول ھەم شادمانلىق ياشىنى،
بىر ئاياغىدىن كوتەرمەي ياشىنى.
(ئۇ مۇرىتمۇ بىرىنىڭ ئايىغىدىن بېشىنى كوتەرمەي، خوشاللىغىدىن كوز ياشلىرىنى
توكۇپ يىغلىدى.)

بارچە ئەيلەپ ئىزىراپۇ ئىزىرار،
تاپقۇچە ئاشۇپتە خاتىرلار قارار.
(مۇرىتلار پەرىشان خاتىر بولۇپ، ئەسلىرىنى يىغىۋالغىچە خېلى پاراكەندە بولۇشتى.)

مۇقتەپىق باردى دىدى كى ئى مۇقتادا،
چۇن نەسىپ ئەتتى بۇ دوۋلەتنى خۇدا.
(ھەممە بىرلىكتە: ئەي، يولباشچىمىز، بۇ دولەتنى بىزگە خۇدا نەسىپ قىلدى.)

بۇ خەتەرلىك بومدىن كەتمەك كېرەك،
كەئبە ۋادىسىغا ئەزىم ئەتمەك كېرەك.
(بۇ خەتەرلىك جايدىن كېتىپ، كەئبەنىڭ يولىغا چۈشەيلى، دىيىشتى.)

شەيخ كەيدى خىرقە ئەيلەپ غۇسىل پاك،
بولدى ئەسھاپ بارى ئول دەم زەۋقناك.
(شەيخ پاكىز يۇيۇنۇپ تونىنى كىيدى، بارچە مۇرىتلارنىڭ ئۇنىڭغا زوقى كەلدى.)

سدىق بىرلە ئەيلەبان ئەزىمى ھەرەم،
بادىيە قەتتى غە ئۇردىلار قەدەم.
(توغرا نىيەت بىلەن ھەرەمنى كوزلەپ، چول - ۋادىلارغا قاراپ قەدەم ئالدى.)

شەيخ چۇن ئەزم ئەيلەبان بەتھا سىرى،
 كەلدۇك ئەمدى مەھۇۇش تەرسا سىرى.
 (شەيخ شۇنداق قىلىپ مەككىگە سەپەر قىلدى. ئەمدى ئاي يۈزلۈك تەرسا قىزنىڭ
 گەپىگە كېلەيلى:)

ناز ئۇيقۇسىدا ئېردى ئول پەرى،
 كوردى تۇشكىم ئىندى مەھر خاۋەرى.
 (ئۇ پەرى ناز ئۇيقۇسىدا يېتىپ، چۈشە قۇياشنىڭ زىمىنگە چۈشكەنلىگىنى كوردى.)

شۇخە يەتكۈردى ئىسادىن پىيام،
 كى ئى ۋاپا بابدا خام ۋە ناتامام.
 (بۇ شوخ قىزغا ئەيسا ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بولدى: ئەي ۋاپادارلىق بابدا پىش
 مىغان ۋە تولۇپ يەتمىگەن قىز!)

شەيخ سەنئان مۇرشىدى ئەھلى زامان،
 كىم، سېنىڭ دەپىرىڭگە بولدى مېھمان.
 (زامان ئەھلىنىڭ مۇرشىدى بولمىش شەيخ سەنئان سېنىڭ بۇتخاناڭغا مېھمان بولۇپ
 كەلگەن ئىدى.)

مىزبانلىغىنىڭ تەرىقىن بىلىمەدىڭ،
 ئۇيلە مېھمانلارغا نە كىم قىلمەدىڭ.
 (سەن ساھىبپىخانلىق يۈسۈنىنى بىلىمىدىڭ، مېھمانغا نىمىلەرنى قىلماي قالمىدىڭ؟)

دەپىرىنىڭ مېھمانلىغىن تەرك ئەتتى ئول،
 مىزبانلىغىغە ھەرەمگە كەتتى ئول.
 (ئۇ بۇتخانىنىڭ مېھمانلىغىنى تاشلاپ، ھەرەمدە مېھمان بولۇش ئۈچۈن يۈرۈپ كەتتى.)

پات يېتىپ بولغىن مۇشەررەپ دىنىغە،
 ئوزرە ئېيىتىپ كىر ئانىڭ ئايىنىغە.
 (سەن تېزدىن ئۇنىڭ قېشىغا يېتىشىپ بېرىپ، ئوزرە ئېيىتىپ، ئۇنىڭ دىنىغا كىرگىن!)

ئۇيقۇدىن ئويغاندى چۇن تەرسا قىزى،
 بولماق ئىستەپ شەيخ ئاياغىنىڭ ئىزى.
 (تەرسا قىز ئۇيقۇدىن ئويغاندى، ئۇ شەيخنىڭ ئاياق ئىزى بولۇشنى خالاپ قالدى.)

كەلدى نى قىلغانلارى چۇن يادىغا،
 ئۇشتى ئوتلار خاتىرى ناشادىغا.

(ئۇنىڭ ئوزىنىڭ قىلغان - ئەتكەنلىرى يادىغا چۈشۈۋەدى، پەرىشان كۆڭلىگە ئوت تۇتاشتى.)

ئاھ ئۇرۇپ قوپتى ۋە قىلدى يولغە ئەزم،
كەتتە ئېھرامغا ئەيلەپ ئوزنى جەزم.
(ئۇ، ئاھ ئۇرۇپ ئورنىدىن قوپتى ۋە ھەرەمگە قاراپ ئاتلاندى.)

ئەشەك دىن ئەنجۇم توكۇپ گەردۇن كەبى،
يىغلابان لەيلەۋەشى مەجنۇن كەبى.
(پەلەك شۇ پەيتتە مەجنۇن لەيلى ئۇچۇن ئاھ ئۇرۇپ يىغلىغاندەك كوزلىرىدىن ياش توكۇپ يىغلاشقا باشلىدى.)

قىز بارۇر ئېردى بارغان سارى ئەل،
ئەيلەگەندەك تازە گۈل بەرگىنى يەل.
(يولغا چىققانلار تېز يۇرۇپ كەتكەن ئىدى، قىزمۇ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن شامال ئۇچۇرغان گۈل بەرگىدەك ئۇچۇشقا باشلىدى.)

سالور ئېردى مېنى بى ھال ۋەش،
چەرخنىڭ قىلغانلىرىدىن گىنەكەش.
(قىز، پەلەكنىڭ قىلمىشلىرىدىن غەزەپلىنىپ، ھالسىزلىنىپ قەدەم تاشلايتتى.)

تا بەياۋان ئىچرە ئاشتى شىددەتى،
غالب ئولدى ۋەھىم، بىم ۋە غەيرەتى.
(باياۋان ئىچرە ئۇنىڭ شىددىتى ئېشىپ، ئۇنىڭدا قورقۇنچ، ۋەھىمە ئۇستۇنلۇكنى ئىگەللىدى.)

زۇنۇن ئاجىزلىق ئاڭا كورگۈزدى يۈز،
كىم، نىھايەتسىز ئىدى ۋارى ۋە تۈز.
(ئۇ پايانسىز ئوي - دوڭلەرنى بېسىپ ئوتتى، ئاخىر ماڭا - ماڭا چارچاپ قالدى.)

ددى يارەب ئاجىز سەرگەشتەمەن،
كوز ۋە كوڭلۇم قانغا ئاغۇشتەمەن.
(ئۇ دىدىكى: ئەي تەڭرى، مەن بىر ئاجىز بىچارىمەن، كوزۇمنىڭ ۋە يۈرىكىمنىڭ قېنىغا چومۇلگەنمەن.)

ئاجىزۇ بىچارەدۇرمەن رەھىمى قىل،
بى كەس ئاۋارەدۇرمەن رەھىمى قىل.
(مەندەك بىر ئاجىز بىچارىگە، ئىگە - چاقىسىز سەرگەردانغا رەھىم قىلغىن!)

گەرچە جۇز جۇرمى گۇناھىم يوق مېنىڭ،
سەندىن ئۆزگە ھەم پاناھىم يوق مېنىڭ.
(گۇناھىمدىن بولەك ھىچنەرسەم يوق، شۇنىڭدەك سەندىن بولەك پاناھىمىمۇ يوق.)

يالغۇزۇ بىكەسلىگىگە يىغلىدى،
چارەسىن بىلمەسلىگىگە يىغلىدى.
(ئۇ ئۆزىنىڭ يالغۇزلۇغىغا، چارىسىزلىگىگە يىغلاشقا باشلىدى.)

نازىنىغە ئانچە شىددەت بەردى دەست،
كىم قىلىپ زۇنۇن ئۆلدى تۇپراق ئۆزى پەست.
(نازىنىن بېشىغا كەلگەن بۇ مۇشكۈلچىلىكتىن ئاجىزلىشىپ تۇپراققا يىقىلىپ چۈشتى.)

چۇن يىقىلدى ھۇش زايىل بولدى پاك،
ياتتى تۇپراق ئۆزى خارۇ دەردناك.
(ئۇ يىقىلىپ ھۇشىدىن كېتىپ قالدى، دەرتلىك ھالەت بىلەن توپىدا خۇددى چاڭدەك
قونۇپ يېتىپ قالدى.)

كەشىپ بولدى شەيخ ئالى جاھىغە،
ھەم مۇرىدى رەھىرەۋى ئاگاھىغە.
(ئالى مەرتىۋىلىك شەيخقە ھەم ھىلىقى ھۇشيار مۇرىتىغا قىزىنىڭ ئەھۋالى ئايان
بولدى.)

بۇيلە ئىش كىم قويدى يۇز مەھۇۋىش سارى،
قايسى مەھۇۋىش، ئاجىز غەمكەش سارى.
(ئۇ ئاي يۈزلۈك قىزغا، نە ئاي يۈزلۈككىم، بەلكى ئۇ ئاجىز ناتىۋانغا بۇ خىل
ئەھۋالنىڭ يۈزلەنگەنلىگىنى بىلىشتى.)

ياندى شەيخۇرىند بەلا دەت ھەم،
ئول گورۇھ ئىچرە بەلەندۇ پەست ھەم.
(شەيخ ۋە ئۇنىڭ جامائىتىدىكى چوڭ-كىچىك ھەممىسى كەينىگە قايتىشتى.)

غاپىل ئەلنىڭ ھەر بىرىدە يۇز خىيال،
كىم نە ئېركىم يارەب ئول يانماققا ھال.
(كەينىگە قايتىشىلىرىنىڭ سەۋىۋىنى ئۇلار بىلمەيتتى، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى ھەر خىل
خىياللاردا بولاتتى.)

تاكى يەتتى شەيخ ئىلە ئول ئەھلى راز،
ئاندا كىم ياتمىش ئىدى ئول سەرۋۇناز.
(شەيخ ۋە ئۇنىڭ مۇرىتلىرى نازىنى يىقىلىپ يېتىپ قالغان يەرگە يېتىپ كېلىشتى.)

گەرچە شەيخ ئول ئىش دە كوڭلىن سالمادى،
يىغلاماقنى لىك ئاسراي ئالمادى.
(شەيخ قىزنى كورۇش بىلەن ئانچە كوڭۇل قويىمىغاندەك كورۇندى - پۇ، ئەمما ئاخىر
ئوزىنى توختىتالماي يىغلاپ كەتتى.)

نازىنى باشىن قويۇپ قويىغا تىز،
يۇزىگە بولدى كىرىپىكىدىن ئەشك رىز.
(ئۇ نازىنىنىڭ بېشىنى دەرھال باغرىغا ئالدى، كوز ياشلىرى كىرىپىكىلىرىنى بويلاپ
يۇزىگە ئېقىشقا باشلىدى.)

گەرچە گۈلبەرگ ئوزى ساچىلىدى گۇلاپ،
نەركەس ئاچىلىدى كى ئېردى مەست خاپ.
(گۈل بەرگىگە شەبنەم چۈشكەندەك، يۇزىگە شەپخنىڭ كوز ياشلىرى توكۇلگەندە،
قىز ھۇشغا كەلدى.)

شەيخ قويىندا كورگەچ باشىنى،
توكتى رۇخسارىغا ھەسرەت ياشىنى.
(نازىنى ئوز بېشىنىڭ شەپخنىڭ باغرىدا ياتقانلىغىنى كورۇپ، يۇزىگە ھەسرەت
ياشلىرىنى توكۇشكە باشلىدى.)

زۇنقىدىن ئاھەستە چىقتى نالەسى،
يۇز ئۇزە ساچىپ چىگەر پەركالەسى.
(ئۇ ئاچىزلىغىدىن ئاستا نالە قىلاتتى، قان يىغلاپ كوز ياشلىرىنى ئاققۇزاتتى.)

ددى ئەي تەقۇا شۇئارۇدىن پاناھ،
قايسى تىل بىرلە بولايمىن ئوزرە خاھ.
(ئۇ، ئەي تەقۇادار كىشى، دىنىنىڭ پاناھى، ساڭا قانداق تىل بىلەن ئوزرىخالق
ئېيتسام بولار؟ - ددى.)

تاش ئاتار تىغلى لەئىم شور بەخت،
ساپە سالۇر باشىغە ئالى دەرەخت.
(چوڭ دەرەخ ئۇششاق بالىلار تاش ئېتىپ تۇرسىمۇ يەنىلا ئۇلارنىڭ بېشىغا
ساپە سالدۇ.)

باش چىكىپ گۈلشەندە يۈزىنىڭ نەۋكى خار،
 گۈل ئاچىپ ھەرخاردىن ئەبرى باھار.
 (گۈلشەندە يۈز مىڭلاپ تىكەنلەر باش كوتىرىدۇ، باھار يامغۇرى ھەر بىر تىكەندىن
 گۈل ئېچىلدۈرىدۇ.)

گەرچە جۇرمۇم ھەددى پاياندىن پۇزۇن،
 لۇتقى ئەھسانىڭ سېنىڭ ئاندىن بۇرۇن.
 (مېنىڭ گۇناھىم ھەددى - ھىساپسىز بولسىمۇ، لېكىن سېنىڭ مەرھەمەت ۋە ياخشى
 لىقلىرىڭ مېنىڭ گۇناھلىرىمدىنمۇ كۆپتۇر.)

بى ئەدەپلىك لاركى قىلدىم بىلىشىم،
 ئەفۇنىڭ ئالدىدە سىيەھرۇ كەلىشىم.
 (بىلىمى ئەدەپسىزلىك قىلىپتىسەن، يۈزۈمنى قارا قىلىپ سەندىن ئەپۇ سورايىمەن.)

ھەر نەكىم قىلدىم يامان، قىلدىم يامان،
 مەن يامان، كىشەم يامان، دىنىم يامان.
 (مېنىڭ قىلغان ھەر خىل يامانلىقلىرىم ئوزۇمنىڭ يامانلىغىدىن، ئادىتىم ۋە دىنىمنىڭ
 يامانلىغىدىن بولغان.)

دىگەي ئېرىدىم ھەزرەتەڭگە ئانچە راز،
 ئۇمىر ئوتەر ئەئىجىل، پۇرسەت ئەسرۇ ئاز.
 (سەن ھەزرەتكە دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار ئىدى، لېكىن ئومۇم ئالدىراۋا -
 تىدۇ، پۇرسەت ئاز قالدى.)

زاھىر ئەتتى شۇخ ئىسلامنى ھەم،
 ئىيسا روھۇللاھ ئەئلامنى ھەم.
 (قىز ئوزىنىڭ ئىسلامنى قوبۇل قىلغانلىغىنى، ئەيسا روھۇللانىڭ ئۇنىڭغا بىلدۈرگەن بى -
 شارەتلىرىنى بايان قىلدى.)

دىدى قىلدىم ھىزرە گۇپتارىنى بەس،
 ئەرز قىل ئىمان كى قالمىش بىر نەپەس.
 (ئۇ پەنە، بەھۇدە گەپلىرىم ئاياقلاشتى، ئاخىرقى نەپەسلىرىم قالدى، ماڭا ئىمان ئۇ -
 گە تىكىن! دىدى.)

شەيخ ئەشك ئەيلەپ راۋان رۇخسارىغە،
 ئەرزى ئىمان ئەتتى تەرسا يارىغە.
 (شەيخ كوز ياشلىرىنى توكۇپ، تەرسا يارىغا ئىمان ئۇگەتتى.)

ئاشنالىغ تاپقاچ ئىماندىن نىھان،
ئاھ ئۇرۇپ شەيخ ئالدىدا تاپشۇردى جان.
(مۇھەببەت ئىمان ئىچىدە يوشۇرۇن ئايان بولدى، نازىنىن بىر ئاھ ئۇردى - دە، شەيىخ -
نىڭ ئالدىدا جان ئۇزدى.)

سالىدى دىن ئەھلى ئارا غەۋغا يەنە،
چەكتىلار پەرياد ۋاۋەيلا يەنە.
(بۇ ئىش دىن ئەھلىنى غۇلغۇلغا سالىدى، ئۇلار ھەسرەت چېكىپ پەريات كوتىرىشتى.)

كۇپىر ئىلە دىن ئىچىرە پەھم ئولدى سەۋەپ،
بولئەجەب ئىش زاھىر ئولدى بولئەجەب.
(كۇپىر بىلەن دىن ئوتتۇرىسىدا مۇشۇنداق ئاجايىپ ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىگە سەۋەپلەر
تېپىلىپ تۇرىدۇ.)

ئىشقى ئارا بۇ نەۋۋ ئولۇب ئەئجوبە كوپ،
كوزگوزۇپ ئەئجوبەلىق مەنسۇبە كوپ.
(ئىشقى - مۇھەببەتتە بۇ خىل ئاجايىپ ئىشلار تولا ئۇچرايدۇ، ئۇخىل ئاجايىپ ئىش -
لاردىن گويا شاخىمات ھۇنىرى ھاسىل بولىدۇ.)

ئىشقى بەھزىدۇركى يوق پايان ئاڭا،
ھەر ھۇبابى گۇنەبەزۇ گەردان ئاڭا.
(ئىشقى پايانسىز دېڭىزغا ئوخشايدۇ. ئۇ دېڭىزدا كورۇنگەن ھەر بىر كوپۇك ئاشىققا
ئاسمان گۇمبىزىدەك كورۇنىدۇ.)

ئالەمدۇر ئىشقى، لېكىن بەك ۋەسئە
تارۇمدۇر ئىشقى، لېكىن ئەسرىۋ رەپئە.
(ئىشقى ئالەمدۇر، لېكىن ئۇ بەكمۇ كەڭ، ئىشقى ئاسماندۇر، لېكىن ئۇ بەكمۇ ئىگىز.)

چەرخىنى ئەيلەپ ساھاب ئاندا نەگۇن،
پەشە ئەيلەر ئاندا ئەنقانى زەبۇن.
(ئىشقتا پەلەكنى بۇلۇتلار توۋەنلەشتۈرۈپ، پاشا سۇمرۇغىنى مەغلۇپ قىلىپ قويدۇ.)

ئىشقى ئوتىدىن يەتسە ناگەھ ھەر شەرەر،
يەتكۈرۈر ھەر يۈز بەرقىدىن كوبرەك زەرەر.
(ئىشقى ئوتىدىن ئورلەپ چىققان ھەرقانداق ئۇچقۇن يۈز چاقماقنىڭ ئوتىدىنمۇ كوپ -
رەك زىيان يەتكۈزىدۇ.)

بەھرىدىن بىر قەترە ئەيلەپ بى ھىجاب،
دەھرىنى سەيلى بەلا بىرلە خاراپ.
(ئىشقى دېگىزنىڭ بىر تامچىسى بالايى - ئاپەت قىيىنى بولۇپ، جاھاننى خاراپ قىلىدۇ.)

ئىشقى تىغى قىلسا يۇز مىڭ قەئىل ئام،
نى قىساسۇ، نى دىيەت، نى ئىنتىقام.
(ئىشقى قىلىچى يۇز مىڭ قېتىملاپ ئومۇمى قىرغىنچىلىق كەلتۈرگەندىمۇ، ئۇنىڭدا قىساس
ۋە قان بەدىلى بولمايدۇ.)

ئىشقىدىن كورگەن يۇز ئاپەت جانىغە،
چارە تۇتماق بولدى مىننەت جانىغە.
(ئىشقىدىن جېنىغا يۇز ئاپەت كەلگەن كىشىنىڭمۇ ئوز جېنىغا مىننەت قىلماقتىن باشقا
ئامالى يوق.)

كوپ تەئەججۇپ ئىشقىنىڭ بوستاندىن،
ئاب رەڭگى بى گۇناھلەر قاندىن.
(ئىشقىنىڭ بوستانى شۇنداق ئاجايىپكى، ئۇنىڭ سۈيى بىگۇنالارنىڭ قېنىدىنمۇ رەڭلىك -
رەك بولىدۇ.)

ئۇرسە بىر كىرىپىك تۈمەن مىڭ جانغا نىش،
بىلكى بۇدۇر ھىندۇۋى قاتلىغە كىش.
(ئىشقىدىن تاشلانغان بىر كىرىپىك تۈمەنلىگەن جانغا خەنجەر سالىدۇ، بۇنى ھىندى
قاتىلىنىڭ ئادىتى دەپ بىلىڭلار!)

زائىل ئەيلار نۇقتە ۋە زائىد مىسال،
يۇز تۈمەن كوز مەردۇمىن بىر تۇرغە ھال.
(كوزدىكى "ز" ھەرپىنىڭ چېكىتى چۈشۈپ قالسا، "كوز"، "كور" ئوقۇلغانغا ئوخشاش، مەشۇق
يۇزىدىكى بىر تال خالىۇ يۈزلىگەن - تۈمەنلىگەن كوزلەرنىڭ قارىچۇغىسى يوق قىلىپ تاشلايدۇ.)

ئىشقى مۈلكىدە گادا ۋە شاھ بىز،
دەير ئىچرە رەھبەر ۋە گومراھ بىز.
(بىز ئىشقى ئىلىدە ھەم گاداي، ھەم شاھ، بۇتخانىدا ھەم يېتەكچى، ھەم يولدىن ئاز -
غۇچى بىز.)

ئىشقى ئارا دەردۇ بەلادىن ئوزگە يوق،
زۇلم، بىدادۇ چاپادىن ئوزگە يوق.
(ئىشقىدا دەردۇ - بالادىن، زۇلۇم - چاپادىن باشقا نەرسە بولمايدۇ.)

شەيخنى ئانداغكى شەيدا ئەتتى ئىشقى،
ئالەم ئەھلى ئىچرە رەسۋا ئەتتى ئىشقى.
(ئىشقى شەيخنىمۇ ئوزىگە شەيدا قىلىپ، ئۇنى خەلقى ئالەم ئىچىدە رەسۋا قىلدى.)

سوڭرە مەندەك سالىندى غەۋغاسىنى،
كىمىسە كوڭلى مۈلكىگە يەغماسىنى.
(ئىشقى ھىچكىمنىڭ كوڭلىنى مېنىڭكىدەك تالان-تاراج قىلىنغان، ھىچكىمنىڭ بېشىغا
مېنىڭكىدەك غەۋغالارنى سالماغان.)

ھالىم ئاندىن كىمىسەگە ئارتۇق ئەمەس،
ئارتۇق ئېرەمس ئولسە ھەم ئوكسۇك ئەمەس.
(مېنىڭ ھالىم ئۇنىڭ ھالىدىن ئارتۇق ئەمەس ئىدى، ئارتۇققۇ ئەمەستى، كەمىمۇ
ئەمەس ئىدى.)

كېل ناۋايى سوزنى ھالا خەتم قىل،
ئىشقى ئارا ئىزھار دەئۋا قىلماغىل.
(ناۋايى، بولدى، سوزۇڭنى تۈگەتكىن، ئىشقى توغرىسىدىكى دەۋالرىڭنى سوزلىمە!)

بىر نىچە كۈن ئومردىن تاپسام ئامان،
شەرھى ئىشقىم يازغامىن بىر داستان.
(ئومرۇمدىن بىر مەزگىل ئامانچىلىق تاپسام، ئىشقىمنى شەرھىلەپ بىر داستان يازارمەن.)

ئاندا بىلگەي كىمگە كىم ئىنساپدۇر،
كىم سوزۇم مىنمۇ دۇرۇر يا لابدۇر.
(سوزۇم راستمۇ ياكى لاپمۇ، ئىنساۋى بارلار بىلىپ قالار.)

شەيخقە ئەلقىسسە چۈن يەتتى پاراغ،
دەير ئىشىدىن كەئبەغە ئەيلەپ پاراغ.
(شۇنداق قىلىپ، شەيخ ئىشلىرىنى تۈگىتىپ، بۇتخانا ئىشلىرىدىن قول ئۇزۇپ كەئبەگە
مېڭىشقا جابدۇندى.)

يارنى دەپن ئەتتى ئىشقى ئايۋاندا،
دىن ۋە ئىمان ئەھلى گورۇستاندا.
(ئۇ، يارىنى (تەرسا قىزنى) ئىشقىنىڭ ئايۋانغا، يەنى مۇسۇلمانلارنىڭ گورۇستانلىغىغا
دەپنە قىلدى.)

كەئبەدىن ئانداغكى قىلدى ئەزم دەير،
دەيردىن ھەم كەئبەغە كورگۈزدى سەير.
(شەيخ كەئبەدىن بۇتخانغا قانداق ماڭغان بولسا، بۇتخاندىنمۇ كەئبىگە ھەم شۇنداق
يۇرۇپ كەتتى.)

تەڭرىگە ئۈزرە ئېيتتى ئۆزى ماما،
تا ئۇنى ھەم يارىغا قوشتى قازا.
(كەچمىش ئىشلار توغرىسىدا خۇداغا توۋە قىلدى، كېيىن، ئۇنىڭغىمۇ قازا يېتىپ، ئا-
خىر يارىغا قېتىلدى.)

قۇشلار بىناۋالمقا قۇرئە سېلىپ ھۇد ھۇد ئاتىغە تۇشكانى
(قۇشلارنىڭ پال سېلىشقا ئىشغى، پالنىڭ ھوپۇپنىڭ ئېتىغا چۈشكە ئىشغى)

بول ئەجەپ سوزنى ئىشتىكەچ ئول گورۇھ،
كەلدىلار بارچە ھاياتىدىن سوتۇھ.
(قۇشلار جامائەسى يۇقۇرقى سوزلەرنى ئاڭلاپ ئوز ھاياتلىرىدىن ۋەھىمە قىلىپ قالدى.)

ئىشق ئالدى قوللىرىدىن ئىختىيار،
شەۋق ئوتىدىن بارچە بولدى بىقارار.
(ئىشق قۇشلارنىڭ ئىختىيارىنى تارتىۋالدى، شەۋق ئوتىدىن ھەممىسى قارارىنى يوقاتتى.)

قەتئە ئىتەرلەر ئېردى يول ئانداغكى بەرق،
غەرىپدىن بىر تەير ئۇلارغا ئېردى شەرق.
(قۇشلار يوللاردىن چاقماقتەك ئۇچۇپ ئوتەتتى، ھەر بىر ئۇچۇشىدا غەرىپتىن شەرققە
يېتىپ باراتتى.)

بارچە ئوز سەيئى بىلە تەئجىل ئىتىپ،
ھەر نەپەس بىر خۇبۇلق ۋادى يىتىپ.
(ئۇلار ئۇچۇشلىرىدا غەيرەت قىلىپ، ھەر نەپەستە بىر كۆزەل ۋادىغا يېتىپ باراتتى.)

بولسا بەزى ئول قاتتىق يولغا ھەرىپ،
بار ئىدى بەزى داغى زارۇ زەئىپ.
(ئۇلارنىڭ بەزىسى قاتتىق يولغا چىداپ ئۇچقان بولسا، بەزىسى ئاجىزلىق ۋە كۈچ-
سىزلىق كورسىتەتتى.)

ئايرىلار ئىدى، قالىلار ئىدى،
ئوزنى ھەرمەنلىدا سالورلار ئىدى.

(ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ بەزىسى ئايرىلىپ قالاتتى، بەزىلىرى يولدا قېلىپ قېلىپ ھەرقا-
ياققا كېتەتتى.)

قەۋم ئاراسىدا گەر سەردار بولماي،
قەۋم ھالىدىن خەبەردار بولمىغا.
(بىر قوۋمنىڭ ئارىسىدا ئەگەر يولباشچى بولمىسا، ئۇ قوۋمنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر
ئېلىپ تۇرمىسا.)

قەۋمنىڭ ھالى پەرىشان ئولغۇسى،
بارچە ئوز ھالىغا ھەيران بولغۇسى.
(ئۇ قوۋمنىڭ ھالى پەرىشان بولىدۇ، ھەممە ئوز ئەھۋالىدا خاراپ بولىدۇ.)

قوينىكىم سۇ، ئوتقا باشقارماس شۇبان،
ئول سۇرۇكنى ئەيلەگىل زايا گۇمان.
(قويلارنى پادىچى ئوتلىتىپ، سۇغىرىپ تۇرمىسا، ئۇ پادىنى سەن ۋەيران بولىدى، دەپ
ئويلاۋەرگىن.)

ھەر جامائەتتە كى يوقدۇر پىشۋا،
يولغا ئېرىماسدۇر قەدەم قويماق راۋا.
(ھەرقانداغ جامائەتنىڭ پىشۋاسى بولمىسا، ئۇ جامائەتكە يولغا ئاتلىنىش راۋا
كەلمەيدۇ.)

چۇن يول ئېردى ھەم قاتىغ ۋە ھەم يىراق،
ئول جامائەت بارچە ئەيلەپ ئىتتىپاق.
(يول قاتتىق ھەم يىراق ئىدى، ئۇ جامائەت مەسلىھەت قىلىشتىكى،)

دىدىلار كىم بىزگە سەردارى كېرەك،
ئەقىل ئايىن ھۇش كىردارى كېرەك.
(بىزگە ئەقىللىق، ھۇشيار بىر سەردار لازىم بولدى.)

كىم بارى قۇشلارغە بولغاي ھاكىم ئول،
كىم ئېرۇر بىز بىر زەئىپ ۋە ئىپ يول.
(يول قاتتىق، بىز ئاجىزمىز، ھەممىمىزگە بىر ھاكىم بولمىسا بولمايدىكەن.)

رەھبىرى يوق مۇشكىلىدىن ئاگاھى،
خەيلىغە ھەمراھ بەرھەم ھەمراھى.

(توز قوۋمنىڭ مۇشكۈل ئىشلىرىدىن خەۋەردار بولمىغان رەھبەر خەلققە ۋەيرانچىلىق كەلتۈرىدىغان ھەمرا بولىدۇ.)

سائىر قۇشلار لەئىم ئەشرافى ھەم،
چەكتىلار بۇ ئىشنى ھەم ھۇد ھۇدغا رەقەم.
(قۇشلارنىڭ ھەممىسى ھوپۇپنى ئۆزلىرىگە يولباشچى بولۇشقا تەۋسىيە قىلدى.)

چۈن ئاڭا بۇ ئىش دە ئۇردىلار سالا،
ئەيلىدى تەبئى ھوكۈمەتدىن ئىسا.
(ھەممىسى ئۇنىڭ يولباشچى بولۇشىنى ماقۇل كوردى، لېكىن ھوپۇپ ھوكۈمەت ئىش-
دىن باش تارتتى.)

دېدىكىم خەيلىغە مەن يول باشقۇراي،
بىلگەنسىچە قەۋمنى ئالىپ باراي.
(ئۇ، جامائەتكە مەن پەقەت يولباشلىغۇچى بولۇپ، قوۋمنى يېتەكلەپ باراي، دىدى.)

ئوزگە تەكلىپ ئەتسەڭىز مالا يەتاق،
بىم ئېرۇر تۇشكاي ئارامىزدا پىراق.
(باشقا تەكلىۋىتىلەر بولسا، مەن قوبۇل قىلالمايمەن، چۈنكى ئۇ بىزنى بىر-بىرىمىز-
دىن جۇدا قىلىپ قويدۇ.)

قىلىمىدى ھۇد ھۇد چۇ بۇ ئىشنى قوبۇل،
ئوزگەلەر خود بار ئىدى جەمئى جوھۇل.
(ھوپۇپ باشلىقلىقنى قوبۇل قىلىمىدى، ئۇندىن باشقىلار بولسا يول بىلىمەيتتى.)

كوردىلەر كىم بارچە ئەبتەر بولدى ئىش،
قۇرئە سالماقغە مۇقەررەر بولدى ئىش.
(قۇشلار كوردىكى، ئىش چاتاق، ئۇلار بۇ ئىشنى پال سېلىپ ھەل قىلماقچى بولۇشتى.)

قۇرئە سالىپ بىر-بىرىنىڭ زاتىغا،
چۇشتى قۇرئە ئول دەم ھۇد ھۇد ئاتىغا.
(ھەممىسىنىڭ ئىسمىنى سېلىپ پال سېلىشتى، پال ھوپۇپنىڭ نامىغا چىقتى.)

ئاڭا ئۇزۇر ئەيتۇر پاسانە قالىمىدى،
يوق دىماكلىككە باھانە قالىمىدى.
(ھوپۇپكە ئوزۇرە ئېيتىشقا، ياق دىمىشكە ئەمدى بانا قالىمىدى.)

چۇن ئاڭا بار ئېردى بارىدىن بىلىك،
بەيئەتكە بەردىلار بارچە ئىلىك.
(چۇنكى ئۇ ھەممىدىن بىلىملىك ئىدى، ھەممىسى ئۇنىڭغا قول بېرىشتى.)

پىششۇاللىق ئەيلەگەچ ھۇد ھۇد قوبۇل،
بارچەسىغە مۇددەتتا قىلدى ھوسۇل.
(ھوپۇپ پىششۇاللىقنى قوبۇل قىلدى، ھەممىنىڭ مۇرادى ھاسىل بولدى.)

دىدىلار بىز تاپىشۇ سەن پادىشا،
ئەيلەلى كامىك نەلەر يولغاي راۋا.
(قۇشلار، بىز پۇقرا، سەن پادىشا بولدۇڭ، سېنىڭ راينىڭ نىمە بولسا، بىز ئۇنى ئو-
رۇنلايمىز، دىيىشتى.)

سەن سۇپەھ سالار بىز پارچە سۇپەھ،
يولدا پەيرەۋ بىزنى قىلساڭ رۇبەرەھ.
(دىيىشتىكى، سەن قوماندان، بىز بولساق ئەسكەرەمىز. يولدا ساڭا ئەگىشىمىز، سەن
بىزنى باشلا.)

ۋادى باشغە يېتىپ قۇشلارنى ھەيرەت زەبۇن ئېتىپ
بىر قۇشنىڭ سوئالى

(قۇشلارنىڭ بىر ۋادىغا يېتىپ بارغانلىقى، ھەيرانلىقتىن ئاجىزلاشقانلىرىدا
بىر قۇشنىڭ سوئال سورىغانلىقى)

چۇن ئۇلارغە ھۇد ھۇد ئولدى پىششۇا،
يولنى قەتئە ئەيلەرگە قىلدىلار ھاۋا.
(ئۇلارغا ھوپۇپ باشلىق بولدى، ئۇلار يوللاردىن قاتتىق ئۇچۇپ ئوتۇشكە بەل
باغلاشتى.)

ئۇردىلار چۇنكىم نىچە كۇن بال-پەر،
يەتدىلار ۋادا باشغە ئول ھەشەر.
(ئۇلار نەچچە كۇن ئۇچۇشۇپ، بىر ۋادىغا يېتىپ كېلىشتى.)

بى نىھايەت ۋادى بولدى پەدىد،
كىم كورۇنگەچ ئۇزدىلار جاندىن ئۇمىد.
(پايانسىز بىر ۋادا كورۇندى، قۇشلار ئۇ ۋادىنى كورۇپ جانلىرىدىن ئۈمىت ئۇزۇشتى.)

مېھنەت ئاندا ھەددۈ-غايەتتىن پۇزۇن،
 ھىجر سامىدەك نىھايەتتىن پۇزۇن.
 (ئۇ ۋادىدا جاپا-مۇشەققەتلەر تولۇپ ياتاتتى، كورۇتۇشى ھىجران كېچىسىدىنمۇ يامان-
 راق ئىدى.)

ئومر ئىلە جان ئاپىتى نەززارەسى،
 قەتئە قىلماقدىن يوق ئۆزگە چارەسى.
 (ئۇ ۋادىغا بىر قاراشنىڭ ئوزى ھاياتقا ئاپەت ئېلىپ كېلەتتى، قاتتىق بەل باغ-
 لاپ ۋادىنى كېسىپ ئۆتمەكتىن باشقا چارە يوق ئىدى.)

جانلارغا چۈشتى ھەۋلۇ ھەيبىتى،
 كىم دىماكىدىن كوبرەك ئېردى شىددىتى.
 (قۇشلار قورقۇنچ ۋە ھەيرانلىق ئىچىدە قالدى، چۈنكى ۋادىنىڭ شىددىتى ئېيتقاندىنمۇ
 ئارتۇقراق ئىدى.)

ۋادى ئېردى خالايق يەتمىگەن،
 ۋۇسئەتنى ھىچ قۇش قەتئە ئەتمىگەن.
 (بۇ ۋادىغا ھىچ كىشىنىڭ ئايىقى يەتمىگەن، ئۇنىڭ ئۈستىدىن تېخى بىرەر قۇشۇمۇ ئۇ-
 چۇپ ئۆتۈپ باقمىغان ئىدى.)

بارچەغە سۇستايىدى بارچە پەر ۋە بال،
 بىرقۇش ئول دەم قىلدى ھۇدھۇددىن سوئال.
 (ھەممە قۇشلارنىڭ قانات-قۇيرۇقلىرى بوشىشىپ كەتتى، شۇ دەم بىر قۇش ھۇپۇپتىن
 سوئال سورىدى:)

كىم نىكىم خالى ئىكىن ئاباد يول،
 پىكىر ئىتىپ مۇنداق جاۋابىن بەردى ئول.
 (بۇ ۋادا ئاۋاتلىقتىن خالى ئىكەنغۇ؟ ھوپۇپ ئويلاپ كورۇپ ئۇنىڭغا مۇنداق دەپ
 جاۋاب بەردى:)

كىم ئېرۇر خالى ئولۇس غەۋغاسىدىن،
 شاھ، ئىززۇ جاھ، ئىستىغناسىدىن.
 (ھە، بۇ ۋادا ئەلنىڭ غەۋغالىرىدىن، پادىشالارنىڭ سەلتەنىتى ۋە مەنەسەپ چوڭچىلىقى-
 لىرىدىن خالى ئىكەن.)

ھىكايەت

خىلۋەتتىن چىقتى بىر كۈن بايازىد①،
كىم ئول ئېردى قايىل ھەل جىن مەزىدە.
(بايەزىد بىر كۈنى مەخپى ھوجرىسىدىن چىقتى. ئۇ، بازاردا كونا نەرسىلەرنى كۆتىرىپ
يۇرۇپ، بۇ نەرسىلەرنى كىم مۇنچە پۇلغا ئالىدۇ؟ دەپ توۋلاپ يۇرۇپ ساتاتتى.)

كېچە ئاينىڭ تايىدىن روشەن ئىدى،
چەرخ ئەنچۇم دۇررىدىن گۈلشەن ئىدى.
(كېچە ئاينىڭ تۇرىدىن روشەن ئىدى. ئاسمان يۇلتۇز گۈھەرلىرى بىلەن گۈلشەنگە
ئوخشاپ قالغان ئىدى.)

بەھەر ئەخزەردىن كاراكىپ تايىناك،
ھەر بىرى رەخشەندەلىقتىن دەردناك.
(كۆك دېڭىزدا يۇلتۇزلار تاۋلىناتتى، ھەر بىر يۇلتۇز دەرتىمەنلىك بىلەن پاقىرايتتى.)

تارتىپان ئەپلاك ئالى بارگاھ،
رىقئەتۇ ۋۇسسەت تۇزۇپ بۇ بارگاھ.
(ئاسمان گۈمبەزى ئالى بارگاھ بولۇپ كورۇنەتتى، ئىگىز ۋە كەڭ بارگاھ (ئوردا)
ھاسىل بولغان ئىدى.)

ئەقىل ئاجىز سەپىر ئىلە ئارامىدا،
ھۇش قاسىر ۋە ئىلە ئەنرامىدا.
(ئاسمان جىسىملىرىنىڭ جىمجىت سەپىلىسىدىن ئەقىل ئاجىز ئىدى، ئىنساننىڭ ئىد-
رىكى ئۇلارنى بىلىشتە كەملىك قىلاتتى.)

بۇيە دەرگاھ ئىچرە پىرى باخەبەر،
كورمىدى مەخلۇق جىنىسىدىن ئەسەر.
(ھەممىدىن خەۋەردار بۇ پىر، بۇ دەرگاھتا مەخلۇقات جىنىسىدىن بىر ئەسەر كورمىدى.)

نېچە قىلدى سەيئە ئىلە جويەندەلىغ،
شەھرۇ تاغۇ دەشت تارا پۇيەندەلىغ.
(ئۇ كۆپ قېتىملاپ سەپەر قىلغان، شەھەرلەرنى ۋە تاغ - دەشتلەرنى كەزگەن.)

① بايازىد — مەشھۇر بىر ئەۋلىيانىڭ ئىسمى.

كىمىسەدىن مۇتلەق نىشانى تاپمىدى،
ئوزدىن ئوزگە ناتۇۋانى تاپمىدى.
(ئۇ ئادەمزاتتىن بىر نىشان تاپالمىدى، ئوزىدىن باشقا ھىچكىمنى كورمىدى.)

دىدى خالى ئىدىن ئىركەن يا ئىلاھ،
دەرد ئىلە شەۋق ئەھلىدىن بۇ بارگاھ.
(ئۇ ئەي خۇدا، بۇ بارگاھ نىسبىغا مۇنداق ئىشقا ۋە دەرت ئەھلىدىن خالى؟ - دىدى.)

بۇندا كوڭلىگە ھاتىقى ئەيلىدى،
جاننى بۇ نەۋۋە ۋاقىپ ئەيلىدى.
(شۇ چاغدا غايىپتىن ئاۋاز كېلىپ، ئۇنىڭ روھىنى مۇنداق دەپ خەۋەرلەندۈردى:)

كىم ئېرۇر بۇ، دەرگەھى ئىززۇ جالال،
ھەركىشى يول تاپماغى يوق ئېھتىمال.
(بۇ ھەممىدىن غالىپ ئۇلۇغ تەڭرىنىڭ دەرگاھى، بۇ دەرگاھتىن ھىچكىم يول
تاپالمايدۇ.)

شەھ ھەركى ئىززىنىڭ پايانى يوق،
ھەرگادا مەھرەملىغى ئىمكانى يوق.
(شاھلارنىڭ ھوزۇرىدا ئىززەتنىڭ چېكى بولمايدۇ، ھەر بىر گادايدا شاھ بىلەن ئۇل-
پەت بولۇش ئىمكانىيىتى بولمايدۇ.)

ئومىرلەر جان چەكسەلەر ئەھلى تەلەب،
بىرى بۇ دەۋلەتكە يەتمەككۈر ئەجەپ.
(ئومۇر بويى جان تىكىپ تەلەپ قىلغۇچىلارنىڭ بىرەرسى بۇ خىل شەۋكەتكە يېتىشىپ
قالسا، ئۇ ئاجايىپ ئىش بولىدۇ.)

ۋادى سەئۇبەتىدىن قۇشلارنىڭ ھۇد ھۇددىن سوئالى
ھۇدھۇددىنىڭ ئۇلارغا جاۋابى

(ۋادىدىكى مۇشكىلچىلىكلەر توغرىسىدا قۇشلارنىڭ ھوپۇپتىن سوئال سورىشى، ھوپۇپنىڭ
ئۇلارغا بەرگەن جاۋابى)

نوكتە بۇ ياڭلىغكى بولدى رەھ شۇناس،
راھرەۋ قۇشلارغا يۈزلەندى ھە راس.
(بۇ خىل سوزلەر بىلەن يول يۈرگۈچى قۇشلاردا قورقۇنچ يۈز بەردى.)

كىم نىھايەتسىز بالاغا تۇشتىلار،
غايىتى يوق ئىستىلاغا تۇشتىلار.

(ئۇلار تەگسىز بالاغا دۇچكەلدى، چەكسىز مۇپتاللىققا كىرىپتار بولدى.)

يول كورۇتۇر ئېردىيۇ پايانى يوق،
دەرد مۇفريت ئېردىيۇ دەرمانى يوق.
(يول كورۇنەتتىيۇ، ئەمما چېكى يوق ئىدى، جاپا تەگسىز ئىدىيۇ، ئەمما ئۇنىڭغا ماغ-
دۇر يوق ئىدى.)

رەنج ئوتى كوككە چىكە ئېردى ئەلەم،
ئەرشنى كويدۇرگۈدەك، كۇرسنى ھەم.
(مۇشەققەت يالقۇنى ئاسماندا بايراقتەك لەپىلدەيتتى، ئۇ ئەرشنىڭ تەختىنى كويدۇر-
گىدەك دەرىجىدە كۈچلۈك ئىدى.)

ئۇيلە سەكرىر ئېردى ئىستىغنا يىلى،
سنىغۇدەك بۇ گۈنبەزى خەزرائىلى.
(تەكەببۇر بوران ئاسمان گۈمبىزىنى ئورۇپ تاشلىغىدەك دەرىجىدە سوقاتتى.)

بۇيلە يولنى ئول نىچە ئوفتادە قۇش،
جىسىم بىرلە جانلارى مېھنەتكە تۇش.
(جىسىمى ۋە جانلىرى جاپايۇ-مېھنەتكە دۇچكەلگەن ئۇ بىچارە قۇشلار مۇنداق دەھ-
شەتلىك يولنى قانداقئۇ بېسىپ ئوتەلسۇن؟)

قەتئە قىلماق قايدا بولغاي ئېھتىمال،
كىم خىيالىن ئىتسەيۇ بولغاي ماھال.
(بۇ يولنى كېسىپ ئوتۇشنىڭ ئېھتىمالى يوق ئىدى، بىرەرسى خىيال قىلغان بىلەنمۇ
ئۇنىڭغا ئىمكانىيەت يوق ئىدى-دە!)

جانلارى چۇن قالمدى ئول بىم ئىلە،
جەمئە ئولۇب بارسى يۇز تەسلىم ئىلە.
(بۇ خىل قورقۇنۇچ بىلەن ئۇلارنىڭ تېنىدە جان قالمدى. ئۇلار يىغلىشىپ ۋە باش
قويۇشۇپ،)

كورگۇزۇپ ھۇدھۇدغا كوب ئەجزۇ نىياز،
دىدىلاركى ئەي پىشۋايى دەرد راز.
(ھوپۇپكە ئوزلىرىنىڭ ئاجىزلىقلىرىنى بىلدۈرۈشتى ۋە دىيشتىكى، ئەي، دەرت ۋە سىر-
لىرىمىزگە پىشۋا بولغۇچى!)

چۇن سېنى بىزگە قىلدى پىشۋا،
ئەجزىمىزنى پەرز قىلماقدۇر ئادا.

(سەن بىزگە پىشىۋا بولدۇڭ، ساڭا ئوز ئاجىزلىغىمىزنى بىلدۈرۈش بىزنىڭ پەرزىمىز -
دۇر.)

سەن چۇ بۇ يولدىن ئېرۇرسەن باخەبەر،
داغى بىز بىراھلارغا راھبەر.
(سېنىڭ بۇ يولدىن خەۋرنىڭ بار، سەن بىزدەك يول بىلمەيدىغانلارغا يولباشچى
بولدۇڭ.)

بىزگە مۇشكۈللەر دۇرۇر بۇ غەم ئارا،
كىم ئېرۇر پەرز ئانى قىلماق ماجرا.
(بۇ غەم بىزگە مۇشكۈلچىلىك ئېلىپ كەلدى، بۇ مۇشكۈلنى ھەل قىلماق پەرز بولۇپ
قالدى.)

ھەر بىرىمىز ساڭا ئەرز ئەتمەك سوزىم،
دەنچ، مېھنەتتىن خالاس ئەتمەك ئوزىم.
(ھەممىمىز جاپا - مۇشەققەتتىن ئوزىمىزنى خالاس قىلماقلىق ئۇچۇن، دەيدىغان گېپىمىز
بولسا ساڭا ئېيتىمىز.)

سەن بارنىڭ مۇشكۈلنى ھەل ئەيلەمەك،
شەرھىدە سوزنى مۇپەسسەل ئەيلەمەك.
(سەن ھەممىمىزنىڭ مۇشكۈلنى ھەل قىلغىن، بىزگە تەپسىلى چۈشەندۈرگىن!)

نوكتە تەپسىلىدە بولماق دۈرە فشان،
سوزنى سائىلغە قىلىپ زاھىر پەشان.
(مۇددىئانى بايان قىلىپ، سوزۇڭدىن گوھەر چاچقىن، سوئال سورىغۇچىلارغا ئېنىق
جاۋاب بەر.)

خاتىردىن شۇبھىنى دەفئە ئەيلەبان،
كوڭلىن مەجھۇلنى دەفئە ئەيلەبان.
(ئۇلارنىڭ كوڭلىدىكى شۇبھىنى كوتىرىپ، مۇجمەللىكىلىرىنى يوق قىلغىن.)

جەمە ئىتىب كوڭلىن بارى ئەشكالدىن،
قۇتقارپ ھەرنەۋۇ مۇشكۈل ھالدىن.
(كوڭۈللەرنى خاتىرجەم قىلىپ، ھەر خىل قىيىنچىلىقلاردىن بىزنى قۇتقۇزغىن.)

تەپرىقە قالماي كوڭۈلدە قىل ئۇچى،
كىم كېرەك تورىنچى يول قەتئە ئەتكۈچى.

(كوڭلىمىزدە قىلچىلىكىمۇ ئىختىلاپ قالمىسۇن، بىز بۇ توتىنچى يولنى كېسىپ ئوتۇشىمىز كېرەك.)

ھەر نەپەس بىر مەئىنەن ئىچىرە ئولتۇرۇپ،
خەيىل كوڭلىن ھەر تەرەپتىن تىندۇرۇپ.
(ھەر نەپەستە بىزنى ئېچىلاندۇرۇپ، كوپچىلىكىنىڭ كوڭلىنى خاتىرجەم قىلغىن.)

مۇشكۈلىن ھەركىم ساڭا قىلسا خىتاپ،
ھەللىدە ھەم سەن ئاڭا ئەيتىپ جاۋاپ.
(كىمكى ساڭا ئوز مۇشكۈلى توغرىلىق ئېيتسا، سەن ئۇنىڭغا مۇشكۈلىنى ھەل قىلىشنىڭ جاۋاۋىنى بەر.)

قالمىغاندىن سۇڭ كوڭۈللەردە خەتەر،
ھىچ خاتىردە خاۋاتىردىن ئەسەر.
(كوڭۈللەردە قورقۇنچ، خىيالدا ئەندىشىدىن ئەسەر قالمىغاندىن كېيىن.)

جەمە خاتىر بىرلە قىلماق يولغا ئەزىم،
بۇ ئۇلۇغ مەخسەدگە قىلماق ئوزنى جەزم.
(ھەممە بىلەن خاتىرجەملىك بىلەن يولغا ئاتلىنىپ، ئۇلۇغ مەقسەتكە قاراپ يۈزلىنىدۇ.)

يوقسە يول بىر ئىككى كۈنلىك ئىمەس،
بەل كىشى پايانغا يىتۈك دىمەس.
(چۈنكى بۇ بىر-ئىككى كۈنلۈك يول ئەمەس، ھىچكىممۇ ئۇنىڭ چېكىگە يەتتىم دەپ ئېيتالمايدۇ.)

بۇيىلە يول قەتئىدە جەمە ئولماي كوڭۈل،
شۇبھە بىرلە بارماغى مۇشكۈل كوڭۈل.
(مۇنداق يولنى كېسىپ ئوتۇشتە كوڭۈل توختاتماي تۇرۇپ، شۇبھە بىلەن يولغا چىقىش توغرا كەلمەيدۇ.)

پىشۋاغا تۇشتى مەتقۇل ئول مەسال،
ددى جەمە ئولۇڭ بار ئەھلى سوئال.
(پىشۋاغا بۇ سوزلەر ماقۇل كەلدى، ئۇ، سوئال سورىغانلار يىغىلىڭلار! — دەپ ئېيتتى.)

ئىلتىماسىن خەيلىنىڭ ئەيلەپ قوبۇل،
بىر بىيىك مەنزىل تابىپ قىلدى نۇزۇل.

(ئۇ جامائەتنىڭ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىپ، بىر ئىگىزلىككە كېلىپ فوندى.)

قوندىلار ئانىڭ بىلە خەيلى سۇپاھ،
تۈكتە سۇردى مۇرشىدى ئىرپان پاناھ.
(قۇشلار جامائەتتىمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە قوتۇشتى، قۇشلارنىڭ ئىلتىمىلىك پاناھى بولغان
ھوپۇپ سوزگە كىرىشتى.)

ددى سوزۇڭ كىمدە بولسا مۇشكۈلى،
بۇيلە سوز تاراغا سالدى سايبلى.
(ئۇ جامائەتكە قاراپ، قېنى، كىمنىڭ مۇشكۈلچىلىگى بار؟ سوئاللىقلارنى قويۇڭلار! —
ددى.)

بىر قۇشنىڭ سوئالى

كىم ئايا بۇ خەيلىغە بولغان ئېزىز،
كىم سەتۇ، بىز پارچەمىز بىر جىنىس بىز.
(ئەي جامائەتنىڭ قەدىردانى، — ددى بىر قۇش، — سەن ۋە بىز بىر جىنىسمىز.)

تەڭ دۇرۇز چۈن پارچىمىزغە بالۇ پەر،
سەن نەدىن سەن باخەبەر بىز بى خەبەر.
(ھەممىمىزنىڭ قانات-قۇيرۇغى ئوخشاشۇ، ئەمما سەن ھەممىنى بىلىپسەن، بىز ئىشىقا
بىلىمەيمىز؟)

بۇ تاپاۋۇتنى ساراسەر شەرھ قىل،
كىم نەدىندۇر بىزگە رۇشەن ئەيلەگىل.
(بۇ پەرقنى بىزگە شەرھىلەپ بەرگىن، بۇنىڭ سەۋىۋىنى ئېنىق قىلىپ چۈشەندۈر!)

ھۇد ھۇدنىڭ جاۋابى

(ھوپۇپنىڭ جاۋابى)

ئوتتۇدا بولدى ھۇدھۇدنىڭ سوزى،
كىم ماڭا چۈشمىش سۇلايماننىڭ كوزى.
(ھوپۇپ جامائەتنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئېيتتىكى، ماڭا سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ نەزىرى
چۈشكەن.)

ھەق تالاكىم ئاڭا ئەيلەپ نەزەر،
كىم رەسۇل ئەيلەپ ئىدى ھەم تاجۇەر.

(خۇدا سۇلايمانغا نەزەر قىلىپ، ئۇنى پەيغەمبەر ھەم پادىشا قىلغان.)

چىن، ئىنسى ۋە ھۇش، تۇيۇر ئۈستىدە شاھ،
ئەيلەپ ئېردى ئانى لوتىپ ئەيلەپ ئىلاھ.
(خۇدا مەرھەمەت قىلىپ ئۇنى ئادەملەرگە، ئىنسۇ-چىنلارغا ۋە ئۇچار-قانائتلارغا پادى-
شا قىلغان.)

بۇيلە ساھىب دەۋلەت ۋە ساھىب سەرىر،
ئىلتىپاتىن تاپتى مەن يەڭلىخ ھەقىر.
(مەن ئاجىزمۇ ئۇ دولەت ۋە تەخت ئىگىسىنىڭ ئىلتىپاتىغا مۇپەسسەر بولدۇم.)

ئاندىن ئولدى بۇ قەدەر ئىززەت ماڭا،
باش ئۈزە بۇ ئەپسەرى رىپئەت ماڭا.
(ئۇنىڭ نەزىرى تۇپەيلىدىن بۇ قەدەر ئىززەتلىك بولدۇم، بېشىمغا تاج كىيىدىم.)

كىمگە كىم ئەيلەپ نەزەر ئەھلى ساپا،
ئول نەزەر تۇپراقنى ئەيلەر كىمىيا.
(كىمگە ئۇلۇغ كىشىلەرنىڭ نەزىرى چۈشسە، بۇ نەزەر تۇپراقنى ئالتۇن قىلدۇم.)

شەيخ نەجمىدىن كۇبرا سوزى ۋە ئانىڭ ئىتقا تۇشكەن كوزى
(شەيخ نەجمىدىن كۇبراننىڭ ھىكايىسى، ئۇنىڭ ئىتقا نەزەر قىلغانلىغى)

شەيخ نەجمىدىن كۇبرا قۇتۇپ دەھر،
بىر نەزەردىن كىمگە كىم يەتكۈرسە بەھر.
(شەيخ نەجمىدىن كۇبرا زامانىسىنىڭ قۇتۇپ يۇلتۇزى ئىدى، ئۇ، كىمگە نەزەر قىلىپ
بەھر يەتكۈرسە،)

يارۇبان تۆرى ۋىلايەتدىن كوزى،
ئوزلىكىدىن ئايرىلسۇر ئېردى ئوزى.
(شۇ ئادەمنىڭ تۆرىدىن كوزى يورۇپ، ئاددى شەخسىيىتىدىن قول ئۈزەتتى.)

بۇ سۈپەتتە يەتدى ئول يەرگە ئىشى،
كىم ۋەلى بولدى كوزى چۈشكەن كىشى.
(بۇ خىل سۈپەتتە نەجمىدىن كۇبراننىڭ ئىشى شۇ دەرىجىگە يەتتىكى، ئۇنىڭ نەزىرى
چۈشكەنلا كىشى ئەۋلىيالىققا يېتىشىدىغان بولدى.)

سەگكە ۋاقتى سالىدى چۈن بىر كۈن نەزەر،
ئول نەزەردىن بولدى بىر ئىت بەھرەۋەر.
(بىر كۈنى ئۇنىڭ نەزىرى بىر ئىتقا چۈشتى، بۇ نەزەردىن ئىت بەھرىمەن بولدى.)

ئاشنالىقدىن يېتىشتى چاشنى،
تارتىپ ئىتلىك سىرەتىدىن باشنى.
(ئۇ ئىت مۇھەببەتتىن لەززەت تېپىپ، ئىتلىك قىلىقلىرىدىن باش تارتتى.)

يۈز قويۇپ شەيخ ئالدا قىلدى نىياز،
بارچە ئىتلار ئوزرە بولدى سەرپەراز.
(ئۇ ئىت، شەيخنىڭ ئايىغىغا باش قويىدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھەممە ئىتلار ئارىسىدا
ئابرويلىق بولدى.)

ھەر قايان شەھەر ئىچرە قىلسا ئەردى مەيل،
ئىتلار ئېردى گىردىدە ئانداغكى خەيل.
(ئۇ شەھەر ئىچىدە نەگە بارسا، شۇ يەردە ئىتلار ئۇنى ئوراپ ئالاتتى.)

قاندا ئولتۇرسا ئىدى ئىتلارغا شاھ،
ھەلقە ئېردى گىردىدە خەيلى سۇباھ.
(ئۇ قەيەردە ئولتۇرسىمۇ ئىتلارغا شاھ ئىدى، ئۇنىڭ چورسىدە ئىتلار ھالقا بولۇپ
تۇرشاتتى.)

چۈن قازادىن باشقا يەتدى ئەجەل،
شەيخ ئىشكىدىن قازىبان بىر مەھەل.
(قازا يېتىپ، ئۇ ئىت ئاخىرى ئولدى، ئۇنىڭغا شەيخنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن يەرلىك
قەبرىلىدى.)

دەپن ئېتىپ قەبرىن نەمۇدار ئەتدىلار،
قەبرىن ئىنساندەك پەدىدار ئەتدىلار.
(ئۇنى دەپن قىلىپ قەۋرە تۇرغۇزۇشتى، ئۇنىڭ قەۋرىسى ئادەمنىڭ قەۋرىسىگە ئوخشاش
ياسالدى.)

ئەيلەپ ئىتلار ماتەمىدە كۆپ پىغان،
قەبرىنىڭ دەۋرىدە تۇتدىلار ماكان.
(ئۇنىڭ ماتەمىدە ئىتلار يىغا-زارە قىلىشىپ، قەۋرىسىنىڭ ئەتراپىنى ئوزلىرىگە ماكار
قىلىشتى.)

يۇز قۇيۇپ قەبرىغە ھالا ئەھلى راز،
كورگۇزۇرلار سىدىق يۇزىدىن نىياز.
(ھازىرقى كۈندىمۇ ئىشقا ئەھلى ئۇ ئىتنىڭ قەۋرىگە بېرىپ ساداقەت يۇزىدىن ئىلتى-
جا قىلىشىدۇ.)

بۇ دەم ئول خارەزىمدە مەۋجۇت ئېرۇر،
كىشۋەرىكىم ھاكىمى بەھبۇد ئېرۇر.
(ئۇ قەۋرە ھازىر خارەزىمدە بولۇپ، مەملىكەتنىڭ ھوكۇمدارى ئۇ ئىتنىڭ قەۋرىسىنى
ساقلاپ قالغان.)

بولماغاي ئالەمدە مۇندىن تۇرپە سوزە
كىم سائادەت ئەھلى ئىتكە سالىسە كوز.
(سائادەتلىك كىشىلەر ئىتقا نەزەر قىلسا، دۇنيادا بۇنىڭدىن ئاجايىپراق ئىش بولمايدۇ.)

يەتكۈرۈپ ئىتقا نەتىجە ئول نەزەر،
زاتىغە سالىۇر كىشىلىكىدىن ئەپسەر.
(ئۇ نەزەر ئىتقا مەنپەئەت يەتكۈزۈپ، ئىت ۋۇجۇدىغا ئىنسانلىق ئالامەتلىرىنى سالىدۇ.)

ئىتقاكىم يەتكەي ۋەلىدىن تەربىيەت،
قۇشقا ھەم تاڭ يوق نەبىدىن تەربىيەت.
(ئىتقا ئەۋلىيادىن تەربىيەت يەتكەن ھالدا، قۇشقا پەيغەمبەردىن تەربىيەت يەتسە ھىچ
ئەجەپ ئەمەسئە!)

نى كىشىلىك كىم ئىنايەتتىن نىشان،
نە شەيئى، نۇرى ۋىلايەتتىن نىشان.
(بۇ ئىتقا ئىنسانلىقتىن يەتكەن ئەسەر ئەمەس، بەلكى تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتى، ئەۋلىيا -
لىق نۇرىدىن بىر نىشان ئىدى.)

قۇشغە ھەم بولسا پەيغەمبەر لەپىزى تۇش،
نى ئەجەپ بولسا مۇتئى بارچە قۇش.
(پەيغەمبەرنىڭ سوزى بىر قۇشقا روھى نەسۋە بولۇپ، باشقا پۈتۈن قۇشلار ئۇنىڭغا
ئىتائەت قىلسا، بۇ ئەجەپلىنەرلىك ئىش ئەمەس.)

سابىقەن ھەم قىسسە ئوتىش بۇ قەبىل،
سىدىقغە ئەسھاب كەھن ئىتى دەلىل.
(مۇنداق قىسىسلەر بۇرۇنمۇ بولۇپ ئوتكەن، ئەسھاب كەھپنىڭ ئىتى توغرىسىدىكى ۋەقە
بۇنىڭ دەلىلدۇر.)

چۈن ئىنايەت ئەيلىسە ھەيىيى مۇجىب،
ئىتغە ۋە قۇشغە نى تاڭ يەتسە نەسىپ.
(مەرھەمەتلىك تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتى ئىتقا ۋە قۇشقا نەسىپ بولسا، بۇ ئەجەپلىنەرلىك
ئەمەس.)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى
(يەنە بىر قۇشنىڭ ھوپۇپتىن سورىغان سوئالى)

يەنە بىر سائىل دىدى تارتىپ نەپىر،
كې بارى قۇشلارغە سەرخىل ۋە ئەمىر.
(يەنە بىر قۇش پەريات چېكىپ ئېيتتىكى: ئەي ھەممە قۇشلارنىڭ باشلىغى ۋە سەر-
كەردىسى!)

يول قاتتىغدۇر مەن زەئىقى ناتىۋان،
پەشە ئەنقاغا بولا ئالماس راۋان.
(يول قاتتىق، مەن ئاجىزمەن، پاشا سۇمرۇغ بىلەن بىللە ئۇچالمايدۇ.)

ھەر نەپەس بۇ يولدا يۈز مېھنەت دۇرۇر،
ھەر دەم ئاندا يۈز تۈمەن شىددەت تۇرۇر.
(بۇ يولدا ھەر نەپەستە يۈز خىل چاپالار، ھەر دەمدە تۈمەن مىڭ ئېغىرچىلىقلار
ئۇچراپ تۇرىدۇ.)

ئەقەبەلەر ئاندا بەلىيەت تاغدىن،
گەردلەر كوزگە ئەجەل توزاغدىن.
(بۇ يولدا بالا تاغلىرى ئۇچرايدۇ، ئەجەلنىڭ چاڭ-توزاڭلىرى كوزگە ئۇرۇپ تۇرىدۇ.)

يەل ئوزۇقنى تاغ ئۈزە چۈن يەتكۈرۈپ،
تاشنى تۇپراق يەڭلىخ ساۋۇرۇپ.
(بورانلار ئوزۇق-تۈلۈكنى تاغلارغا تاپىرىپ تاشلايدۇ، تاشلارنى تۇپراققا ئوخشاش
سورۇۋېتىدۇ.)

شىرغە يەتمەس بۇ يول ئەزمىغە زور،
نى قىلا ئالغاي زەئىقى خەستە مور.
(شىرمۇ بۇ يولدا ئاجىزلىق قىلىدۇ، ئاجىز چومۇلە قانداق قىلسۇن؟)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھويۇپنىڭ جاۋابى)

ددى ھۇدھۇدكى ئى زەئىقى مۇستەمەند،
ھىمىمەتنىڭ پەستۇر ئۇزۇڭ دۇقى نەزەندە.
(ئەي، ئاجىز ھاجەتمەن! ھىمىمىتنىڭ پەس ۋە ئوزۇڭمۇ پەس تەبىئەت ئىكەنەن!)

تەن نىچەكىم بار ئىسە پەست دەزەم،
ھىمىمەت ئەر بولسا بىيىك ئاندىن نە غەم.
(ئادەمنىڭ تېنى كىچىك، بويى پەس بولسىمۇ، ئەمما ھىمىمىتى ئۈستۈن بولسا، ئۇنىڭغا نىسە غەم بولسۇن؟)

چۈنكى بۇ ئىش كەلدى بىشەك ئىشقى ئىشى،
كىمكى ئاشىق ئېرمەس ئول ئېرمەس كىشى.
(چۈنكى بۇ شەكسىز ئىشقىتۇر، ئىشقىسىز كىشىنى ئادەم دىگىلى بولمايدۇ.)

ئاتاۋانلىق ئاشىق ئەلگە پىشەدۇر،
بەلكى جان تەركى مادام ئەندىشەدۇر.
(بىچارىلىق ئاشىقلارنىڭ كەسپى، جاندىن كەچمەك ئۇلارنىڭ ئوي - پىكرى بولىدۇ.)

بارۇ يوقىدىن ئوزنى پانى ئەيلەمەك،
يار ئىشقىن جاۋىدانى ئەيلەمەك.
(ئۇلار جاھاننىڭ بار - يوقىدىن ئوزلىرىنى خالى تۇتىدۇ، يارنىڭ ئىشقىنى مەڭگۈ دەپ بىلىدۇ.)

ھەركىشىگە ئىشقى ھىمىمەت بولسا يار،
سۈستى، تەن زۇئىپىگە نى ئىتىبار.
(ھەركىشىگە ئىشقى بىلەن ھىمىمەت يار بولسا، ئۇنىڭغا سۈستلۈك ۋە تەن زەئىپلىگىنىڭ نىمە كارايىتى بولسۇن.)

بار ئاڭا ئىشقى ئىچرە جان بەرمەك مۇراد،
ئىشقى قەيدىدىن دۇرۇر بارچە كۇشاد.
(ئۇنىڭ مەقسىدى ئىشقى يولىدا جان بېرىش بولىدۇ، ئۇنىڭ پۈتۈن ئازاتلىغى ئىشقىغا مۇپتالاللىقتۇر.)

ئىشقى ئارا ئولبەك دۇرۇر مەقسۇد ئاڭا،
جانغا نوقسان ئولمەكىدىن سۇد ئاڭا.

(ئىشقا بولدىدا ئولۇش نۇنىڭ مەقسىدى، جېنىغا نۇقسان يەتكۈزۈش ئۇنىڭ ئۈچۈن پايدىلىق بولىدۇ.)

كىمكى كىم دۇنياغەدۇر ۋابەستەلىغ،
يەتسە ئول ئەندىشەدىن دىل خەستەلىغ.
(كىمكى مال - دۇنياغا باغلىنىپ، شۇ خىيال بىلەن دىلى يارا بولغان بولسا،)

كىمىسەگە بۇ زۇتۇپ مۇستەھسەن ئىمەس،
ئەھلى ئىشقا ئول زۇتۇپنى ئەھسەن دىمەس.
(بۇ خىل ئاجىزلىق ئۇ كىشىگە ياخشىلىق ئېلىپ كەلمەيدۇ، ئىشقا ئەھلى ئۇنداق ئاجىزلىقنى ياخشى بولدى، دەپ قارىمايدۇ.)

ئىشقىدىن ھەركىمگە زۇتۇپى تاب ئېرۇر،
ئول مۇراد ئاينىغا ئەسساپ ئېرۇر.
(ھەركىشىگە ئىشقىدىن ئاجىزلىق يەتسە، ئۇ ئاجىزلىق مۇراتقا يېتىشنىڭ سەۋەبچىسى بولۇپ قالىدۇ.)

ئىشقىدىن چۈنكىم مۇراد ئولساق ئىشىش،
باردۇر ئولمەككە يىقىن زۇتۇپ ئىچرە ئىش.
(ئىشقىدىن بۇخىل مۇرات ھاسىل بولسا، كىشى ئولگىدەك دەرىجىدە ئاجىزلاشا بولىدۇ.)

زۇتۇپكىم جان تەركىگە بولغاي سەبەب،
بولسا ئاندىن ئەھتىيات ئەسرۇ ئەجەب.
(ئاجىزلىق جاندىن كېچىشكە سەۋەب بولسا، ئۇنىڭدىن ئەھتىيات قىلىش تولىمۇ غەلىتى ئىش بولىدۇ.)

ئىشقا ئارا جان تەركى چۈن مەتلۇپ ئېرۇر،
ھەرنە ئانىڭ بائىسى مەرغۇب ئېرۇر.
(ئىشقا بولدى جاندىن كېچىش ئاشقا ئۇچۇن تەلەپ بولىدۇ، ھەرقانداق ئەھۋال ئۇنىڭ سەۋەبى بولسا، ئۇ خىل سەۋەبىنى قوبۇل قىلىش لازىم.)

زۇتۇپنىڭ پايانى بولسا تەركى جان،
ئۇيە ئولمەككە پىدا جانۇ جاھان.
(ئاجىزلىقنىڭ كېچى جاندىن كېچىش بولسا، مۇنداق ئولۇمگە جاننى پىدا قىلسا بولىدۇ.)

سەن جاھان مۈلكىدە مىڭ يىل بولدى تۇت،
دەرد ھەسرەت بىرلە ئاخىر بولدى تۇت.
(سەن بۇ دۇنيادا مىڭ يىل ئومۇر سۈرسەڭمۇ، ئومرىڭ بەرەبەر دەرت - ھەسرەت بىلەن
ئاخىرلىشىدۇ.)

بولماس ئېرىشى سەن چۇ ئۆلمەككىدىن يىراق،
بۇ تەلەددە بارى ئۆلمەك ياخشىراق.
(ئۆلۈمدىن يىراق بولۇشقا بولمىغان ئىكەن، ئۇ ھالدا ئىشقى يولىدا ئۆلگەن ياخشىراق تۇرۇ.)

شەيخ ئەبۇسەئىد ئەبۇلخەير رەھىمەتۇللاھ ئەلەيھى ھىكايىسى
(شەيخ ئەبۇسەئىد ئەبۇلخەيرنىڭ ھىكايىسى)

مەھمە شەيفى كىم بۇ يولنى قىلدى سەيىر،
يار ۋەسلىدىن نەسىبى بولدى خەيىر.
(مەھمە دىگەن جاينىڭ شەيخى ئىشقى يولنى سەيىر قىلغان ئىدى، ئۇنىڭغا يار ۋەسلىدىن
ياخشى نەسىۋە يەتتى.)

ئەۋۋەلدە ئىشقىنىڭ نەس زار ئىدى،
يۈز بەلىيەت تىجدىن ئەفكار ئىدى.
(ئىشقىنىڭ دەسلۇدە ئۇ ئىنتايىن ئىنتىزار بولدى، بالايۇ ئاپەت قىلچىدىن يارىلاندى.)

زۇئىپ تاپمىش ئېردى ئىستىلا ئاڭا،
زۇئىپىدىن ئىش ئاھۇ ۋاۋەيلا ئاڭا.
(ئۇنىڭدا ئاجىزلىق ئۇستۇنلۇكنى ئىگەللىدى، ئاجىزلىقتىن ئۇ ھەمىشە "ئاھ - ۋاھ" دەپ
پەريات چېكىشكە باشلىدى.)

ئىشقى نەرقىدىن ئىدى جانىدا ئوت،
ئول شەرەردىن جىسىم ۋەيراندا ئوت.
(ئىشقىنىڭ چاقماقلىرى ئۇنىڭ جىنىغا ئوت تۇتاشتۇراتتى، ئۇ ئوتنىڭ ئۇچقۇنلىرى ۋەيى-
رانە جىسىمى ئورتەيتتى.)

تۇن ئاڭا ئۇيقۇ، كۈن ئارام يوق،
ئىشقى ئەندۇھىدىن ئۈزگە كام يوق.
(ئۇنىڭدا كېچىدە ئۇيقۇ، كۈندۈزدە ئارام يوق ئىدى، ئۇنىڭ ئىشقى غېمىدىن باشقا مەقسىدىمۇ
يوق ئىدى.)

كۈندۈز ئانىڭ زىكرى پىكرى يار بەس،
 ھىجرىدىن ئەۋلا - پىنغانۇ زار بەس.
 (كۈندۈزلىرى ئۇ يارىنىڭ پىكرى - يادى بىلەنلا بولاتتى، چۇدالىق پىغانىدىن ئەلاراق
 باشقا ئىشى يوق ئىدى.)

كېچە بولماس ئېردى شەھرۇ باغ ئارا،
 ئوزنى تارتار ئېردى دەشتى تاغ ئارا.
 (كېچىلىرى ئۇ شەھەر باغلىرىدا تۇرالمايتتى، تاغلارغا ۋە دەشتلەرگە چىقىپ كېتەتتى.)

ئول زاماندا بار ئىدى ۋەيرانە ئى،
 چۇغزى قەسىردەك بۇزۇق كاشانە ئى.
 (ئۇ زاماندا بىر ۋەيرانە بولۇپ، ئۇ ھوقۇشنىڭ ئۇۋىسىغا ئوخشاش بۇزۇق بىر ماكان
 ئىدى.)

ئاندا چاھى بار ئىدى بىھەد ئەمەت،
 سۇيىدە شەخسى نەشات ئولغاي غەرق.
 (ئۇ ماكاندا ناھايىتى چوڭقۇر بىر قۇدۇق بولۇپ، ئۇ قۇدۇقتا غەرق بولغان كىشى شات-
 لىق تاپاتتى.)

ئاسىلىپ ئول چاھ ئىچىدە سەرنەگۈن،
 ئىشىق ئىستىلاسىدىن زارۇ زەبۇن.
 (شەيخ ئۇ قۇدۇقنىڭ ئىچىدە ئوزنى تەتۇر ئېسىپ، ئىشىق ئىستىلاسىدىن زارلىناتتى.)

تاڭغە تېكرۇ ئىش ئاڭا ئاھۇ پىغان،
 قەترە - قەترە كوزىدىن تامغۇنچە قان.
 (ئۇ تاڭ ئاتقۇنچە ئاھ - پەريات چېكىپ، كوزلىرىدىن تامىچە - تامىچە تان ئاتقۇناتتى.)

ئولمەك ئىستەر ئىشىق ئارا ئول تاپمايىن،
 ئول تەماننادىن كوزنى ياپمايىن.
 (ئىشىق يولىدا ئولۇم تىلەپ، تۇن بويى كوز يۇممايتتى.)

بۇ بەلىيەت جىسمىنى نال ئەيلەبان،
 نالەسى جانىنى بەرھال ئەيلەبان.
 (بۇ بالالار جىسمىنى ئاجىزلىتىپ، نالە - پەريات ئۇنىڭ جىسمىنى يامان ھالەتكە چۇشۇ-
 رۇپ قويغان ئىدى.)

ھىجر ئارا ئەللەر بۇ يەڭلىغ چەكتى ھال،
 تاپىتىشى ئاغزىغە جامى ۋىسال.

(كىشىلەر ئىشىقتا تاكى ۋىسال قەدەھىگە ئېرىشكەنگە قەدەر مانا مۇشۇنداق جاپالارنى چەككەن.)

ئىشىق ئارا بۇدۇر ئىزەنلەرنىڭ ئىشى،
ئولمايىن تاپماس بۇ دەۋلەتنى كىشى.
(مۇنداق بولماق ئىشىقتا ئەركەكلەرنىڭ ئىشى بولۇپ، ئولمەي تۇرۇپ مۇنداق بايلىققا ئېرىشكىلى بولمايدۇ.)

يەنە بىر قۇشنىڭ سوتالى

دىدى بىر قۇش كىم قىلىپ مەن كۆپ گۇناھ،
بۇ ئۇياتتىن ئەسرۇ ھالىمدۇر تاباھ.
(يەنە بىر قۇش، مەن كۆپ گۇنالارنى ئۆتكۈزدۈم. ئىزا - ئۇياتتىن ھالىم يامان بولۇ-
ۋاتىدۇ. — دىدى.)

زايا ئەيلەيدۇ مېنى ئالۇدەلىغ،
قويمايىن ئول يولغا بۇ پەرسۇ دەلىغ.
(دىدىكى، مېنى بۇ گۇنالار زايا قىلدى، بۇ ۋەيرانچىلىق مېنىڭ ئىشىق يولىغا مېڭىشىمغا يول قويمايۋاتىدۇ.)

چۈن نىجاسەتتىن چېىندۇر لەۋىس ناك،
ئاڭغانى نىسبەتدۇر سەمۇرۇع پاك.
(چۈن نىجاسەتلەردە بۇلىنىدۇ، ئۇ پاك ۋۇج-ۋۇتلۇق سۇمرۇغقا قانداقۇ تەك كىلە-
لىسۇن!)

پاك ۋەسلىغە كېرەكدۇر پاكلغ،
يوقكى لەۋىسى جۇرم ئارا بى باكلغ.
(پاكلقنىڭ ۋەسلىگە يېتىش ئۇچۇن پاك بولۇش كېرەك، گۇناھلار ۋە رەسۋالسقلار بىلەن ئۇ ۋەسلىگە يەتكىلى بولمايدۇ.)

ئول ئەرىغ، مەندە ئەرىغسىزلىق سۇپات،
ۋەسلىنى ئىستەرگە مەنە دۇر ئۇيات.
(ۋەسلى پاك، مەن ناپاككۇرمەن. ئۇنى ئىزلەي دىسەم ئىزا - ئۇيات مېنى توساپ تۇردۇ-
ۋاتىدۇ.)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى

(ھوپۇپنىڭ جاۋابى)

ددى ھۇدھۇدكىم ئېرۇرسەن مۇتتەرىنى،
كىم ئىشىڭ بولمىش گۇناھدىن مۇنھەرىنى.
(ھوپۇپ مۇنداق دىدى: سەن گۇناھلىرىڭنى ئېتىراپ قىلدىڭ، ئەمدى ئۇ گۇناھلاردىن
قول ئۇزىسەڭلا بولىدۇ.)

دەھر ئارا ئېرمەس ئىقامەب مەنزىلى،
كىم كى بار ئاخىر ئۇلۇمدۇر ھاسىلى.
(دۇنىيا كىشى ئۇچۇن مەنزىل بولالمايدۇ، ھەرقانداق كىشىنىڭ ئاقىۋىتى ئولۇم بولىدۇ.)

بۇ گۇناھ بىرلە گەر ئولمەك ئىستەسەڭ،
خەلق ئەھۋالىغا كۆلمەك ئىستەسەڭ.
(ئەگەر بۇ گۇناھلار بىلەن ئولۇشنى خالىساڭ، خەلقنىڭ ھالىغا كۆلسەڭ،)

بىل كى، بەس غاپىل ۋە نادان بولغاسىن،
ئەھلى ئەقىل ئالدىدە جاھل بولغاسىن.
(بىلگىنى، بۇ غاپىل ۋە نادانلىغىڭ، ئەقىل ئەھلى ئالدىدا جاھالىتى قىلغانلىغىڭ
بولىدۇ.)

بۇ گۇناھدىن ئايرىماق قىلساڭ ھەۋەس،
ئول داغى ئاسان ئېرۇر ئەي بولھەۋەس.
(بۇ گۇناھدىن قۇتۇلاي دىسەڭ، ئۇنىڭ چارىسى ئاسان.)

قەۋبەدۇر ئانى ئىتماقتە ئىلاج،
زۇلمەت ئىسيان ئارا بۇدۇر سىراج.
(گۇناھنى يۇيۇشنىڭ چارىسى توۋە قىلىشتۇر، توۋە — گۇنا قاراڭغۇلىغىنىڭ چىرىدىغىدۇر.)

چۇرم لەۋىسندىن كىشى مەسۇم ئىمەس،
بۇيىلە ئىسەت كىمەگە مەلۇم ئىمەس.
(گۇناھنىڭ بۇلغىشىدىن ھەچكىم خالى بولالمايدۇ، ئۇنىڭدىن ساقلىنىش يوللىرىمۇ ھىچ
كىشىگە مەلۇم ئەمەس.)

ئادەم ئەۋلادىنى قىلمايدۇر ئىلاھ،
ئۇيىلەكىم ئاندىن باش ئورمايدۇر گۇناھ.
(خۇدا ھىچقانداق ئادەم بالىسىنى گۇنا ئوتكۈزمەيدىغان قىلىپ ياراتقان ئەمەس، گۇنا
سادىر قىلمايدىغان ئادەم يوق.)

بولمىسا سەندىن گۇناھ ئەي بىخەبەر،
ئەفۋى رەخمەت كىمگە بولغاي جىلۋەگەر.
(ئەگەر سېنىڭ گۇناھىڭ بولمىسا، خۇدانىڭ رەھىمىتى كىمگە جىلۋە قىلىدۇ؟)

جۇرمىدىن ئۆلكىم يۈزى بولغاي سارىغ،
تەۋبە ئەيىلەر ئول سەرىغلىقنى ئەرىغ.
(گۇناھىدىن كىشىنىڭ يۈزى سارغايغان بولسا، ئۇ سىپىرىقلىقنى توۋە يوق قىلالايدۇ.)

بەھرى رەھىمەت مەۋجىدە كىرگەن زامان،
پاك ئولۇر سەن، مەن كېيى يۈز ناتاۋان.
(رەھىمەت دېگىزى ئوركەشلىگەن چاغدا، سەندەك، مەندەك نۇرغۇن ئاجىزلارنىڭ گۇناھى
يۇيۇلۇپ كېتىدۇ.)

ھەزرىتى ئادەم سەفمىيۇللا ھىكايەتلىرى
(ئادەم ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىكايەتلىرى)

خەيل ئىنساننىڭ ئاتاسى بولبەشەر،
كىم ئانى خەلىق ئەتتى ھەيىيى دارگەر.
(خۇدا ھەممە ئىنسانلارنىڭ ئاتىسى — ئادەم ئەلەيھىسسالامنى ياراتتى.)

باشغا قويدى ھىدايەت ئەفسەرىن،
تاجىغا تىكتى نەبۇۋەت گەۋھەرىن.
(ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلىك يولىنىڭ تاجىنى كىيگۈزۈپ، تاجىغا پەيغەمبەرلىك گۆھىرىنى
تاقىدى.)

قىلىدىلار تاپچاق بۇ يەڭلىغ ئىززۇ جاھ،
تۇپراغىن خەيلى مالائىك سەجدەگاھ.
(بۇ خىل مەرتىۋىگە ئىگە بولغاچقا، ئۇنىڭ تۇپرىغى پەرىشتىلەرنىڭ سەجدىگاھى بولدى.)

ئەۋج گەردۇن خاكراھ ئولدى ئاڭا،
باغ جەننەت جىلۋەگاھ ئولدى ئاڭا.
(ئاسمان — پەلەك ئۇنىڭ ئاياق ئاستىدا بولدى، جەننەت باغلىرى ئۇنىڭغا چىراي ئاچتى.)

بۇ سۈپەت ساپى ۋەشى ئالى ھەسەب،
كىم سەفى كەلدى ئاڭا ھەقدىن لەقەب.
(ئۇ بۇ خىل گۈزەل ۋە ئالى سۈپەتلەرگە ئىگە بولدى، ئۇنىڭغا تەڭرىنىڭ دوستى، دىگەن
نام بېرىلدى.)

چۇنكى تەقدىر ئەتتى ھەببى، زۇلجەلال،
 چۇرم ئىسيان بىرلە بولدى تىبىرەھال.
 (كېيىن ئۇنىڭ تەلىپى تەتۇر كېلىپ، گۇنا قىلىپ قويۇپ، ئەھۋالى زۇلمەتلىك بولۇپ قالدى.)

ئانچە رېپىئەت بىرلە ئول مەسچۇدلۇق،
 كەتتى ۋە بولدى ئىشى مەردۇدلۇق.
 (ئۇلۇغ مەرتىۋىسى قولىدىن كېتىپ، ئۆزى جەننەتتىن قوغلاندى.)

ئۇستىگە دۇد جەندەسىن تىكۇردىلار،
 رەۋزەئى جەننەتتىن ئانى سۇردىلار.
 (ئۇستىگە "مەردۇد" (قوغلاندىلىق) جەندەسىنى كىيگۈزۈپ، ئۇنى جەننەتتىن ھەيدەپ چىقىرىشتى.)

يۇز قاراللىقلار ئانى ئەيلەپ نەسب،
 تۇشتى ھىندۇستان ساۋادىغا غەرىب.
 (ئۇنىڭغا يۇزى قارىلىق خاس بولۇپ، ئۆزى ھىندۇستان زىمىنىغا غېرىپ بولۇپ چۈشتى.)

قەرنلەر ھىجراندا ئېردى ئەشك رىز،
 سالپ ئاھۇ نالەسىدىن رۇستەخىز.
 (ئۇ ئۇزۇن زامان جەننەت جۇدالىغىدا يىغلاپ يۇردى، ئۇنىڭ نالىسى جاھاندا قوزغە-
 لاڭ پەيدا قىلدى.)

جانى ئورتەنگەن زامان ئانداغكى خەس،
 تەۋبە ئول ھالىغا بولدى چارە رەس.
 (ئۇنىڭ جېنى چوگا - چاتقالدەك كويىگەن چالاردا، ئۇنىڭ ئامالى توۋە بولغان ئىدى.)

باغى جەننەتتىن يانا ئېستى نەسىم،
 بولدى يۇزىمىڭ دەرد - مېنەتتىن سەلىم.
 (جەننەت باغلىرىدىن يەنە ئىللىق شامال سوقۇپ، ئۇ چەكسىز چاپا - مۇشەققەتتىن قۇ-
 تۇلدى.)

تەۋبە سىغ دەستىگىر ئولدى قەبۇل،
 ئەيلىدى قۇربەت ھەرىمىدا نۇزۇل.
 (خۇدا ئۇنىڭ توۋىسىنى قوبۇل قىلىپ، يەنە ئۆزىگە يېقىن يەردىن ئورۇن بەردى.)

ئانداغ ئەلگە يەتسە بۇ بەندى كۇشاد،
 سەن كىم ئولغايسەن زەئىفى مۇراد.
 (گۇناكارلارغىمۇ ئاشۇنداق ئازاتلىق بېتىشىۋاتسا، سەن ئانچىز مۇراتسىز قالاتتىڭمۇ؟)

تەۋبە قىلغىل داغى بەھبۇدۇڭغا يەت،
يولغا ئەيلەپ ئەزم مەقسۇدىڭغا يەت.
(سەنمۇ توۋە قىلىپ، يولغا چىققىن - دە، مەقسەت - مۇرادىڭغا يەتكىن.)

يەنە بىر قۇشنىڭ سۇئالى

يەنە بىر سائىل دىدى كى ئى زىبۇ تاج،
مەندە ۋاقىدۇر مۇلەۋۋەنلىك مىزاج.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتىكى، ئەي گۈزەل تاجىدار، مېنىڭ مەجەزىم بەكمۇ ئوزگىرىشچان.)

ھەر سۈپەتتە كەلدى تەبىئىم پارسا،
گاھ پاسىق مەن، زامانى پارسا.
(تەبىئىتىم ھەر خىل، ھەر خىل سۈپەتلىرىم بار، بەزىدە پاسىق يۈرمىسەن، بەزىدە تەقۋادار بولۇپ قالسىەن.)

گاھ مەتاۋبۇم خارابات ئەھلىدۇر،
گاھ مەرغۇبۇم مۇناجات ئەھلىدۇر.
(بەزىدە شاراپخورلار بىلەن بىللە يۈرمىسەن، بەزىدە مۇناجات ئەھلىنى ياقىتۇرۇپ قالسىەن.)

گەھ ھەرەم تەۋپىدە مەن يەزدان پەرەست،
دەير ئىچىدە گاھ بۇت ئالدا بەست.
(گاھىدا كەئبەنى تاۋاپ قىلىپ خۇداغا ئىبادەت قىلىسەن، گاھىدا بۇتخانىدا بۇتقا چوقۇسىسەن.)

ئىستىقامەت يوقدۇر خىيالىمدا ھىچ،
بۇ جەھەتتىندۇر ئىچىمىدە پىچ - پىچ.
(خىيالىمدا ئىستىقامەت يوق، شۇ سەۋەپتىن تولمىۋىتىم - تىت بولسىەن.)

بۇ مولەۋۋەنلىق مىزاجى شۇم بىلە،
بۇ، سۈپەتلىك ئادەتى مەزمۇم بىلە.
(مېنىڭ مۇشۇنداق ئوزگىرىشچان شۇم مەجەزىم ۋە پەس ئادەتلىرىم بار.)

بۇيلە بولغايمىك كېرەك يەكرەڭگىلىك،
ئوزنى تاپسىماسىمەن سەھى ئاھەڭگىلىق.
(مەجەزىم مۇقىمراق بولسا ياخشى بولاتتى، پەقەت ئوزەمنى تۇتالماي كېتىۋاتسىمەن.)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھوپۇپنىڭ جاۋابى)

ددى ھۇد ھۇد كىم بۇ مەنىنى شۇئار،
فېلھەقىقەت بارچەنىڭ زاتىدە بار.
(ھوپۇپ مۇنداق دىدى: بۇ خىل ھەقىقەت ھەممە ئادەمنىڭ ۋۇجۇددا ئۇچرايدۇ.)

كىم بارىغا ھەممەنەپەس دۇر نەپسى روھ،
بەستەلىغ بىردىن تاپار بىردىن پۇتۇھ.
(ھەممە ئادەمدە نەپسى ۋە روھ بولىدۇ، نەپسنىڭ گۇناھىنى روھ تۈزىتىدۇ.)

ئۇلدۇر ئېركىم سەلب ئىتىپ نەپسانىيەت،
غالىپ ئەتكەي زاتىغا رۇھانىيەت.
(نەپسنى يېڭىپ، روھنى غالىپ قىلالىغان ئادەم مەرت ئادەمدۇر.)

ھەر كىشىدە بۇ سۈپەت بىر زات ئېرۇر،
ئول كىشى پاكۇ - شەرەپ ئەۋقات ئېرۇر.
(ھەر كىشىدە بۇ خىل سۈپەت بولىدىكەن، ئۇ كىشى پاك ۋە ئۇلۇغ كىشى بولىدۇ.)

گەر مۇلەۋۋەن بولسا زاتى شىۋەسى،
سەن كەبى بولسا تەھەتتۇك مېۋەسى.
(ئەگەر ئەسلى زاتى رەڭسىز - رەڭ بولۇپ، ئوزى ساڭا ئوخشاش بى ھايا، رەسۋا بولسا.)

بۇ مەرەز تاپىش رىيازەتتىن ئىلاج،
كى كىشىگە مۇستەقىم ئولغاي مىزاج.
(مۇنداق تۇراقسىزلىقنىڭ ئىلاجى رىيازەت چېكىش بولىدۇ. شۇنىڭدىن كېيىن، ئۇ خىل ئادەم تۇراقلىق مەچەزگە ئىگە بولىدۇ.)

نەپسىدىن بۇ كىشىگە كىم بۇ بىم ئېرۇر،
چارە مۇرشىد ئالدىدا تەسلىم ئېرۇر.
(نەپسنىڭ شۇملۇغى ئادەمگە بالايى - ئاپەت كەلتۈرىدۇ، ئۇنىڭدىن قوتۇلۇش ئۈچۈن، توغرا يول كۆرسەتكۈچىگە تەسلىم بولۇش كېرەك.)

بۇيلە ئىللەتلەرگە مۇرشىددۇر تەبىب،
كىم خالايق پىر دەرلەر ئەي لەبىب.

(ئەي ئەقىل ئىگىسى، بۇ خىل كېسەلگە خالايسىز "پىر" دەپ ئاتايدىغان توغرا يول كۆرسەتكۈچى داۋا قىلىشى كېرەك.)

تالىبى سالىككە بۇ ئىللەتلەر بولۇر،
نەپسى خەيلىدىن مەزەللەتلەر بولۇر.
(بۇ خىل مىسجەز توغرا يول ئىزلەنگۈچىلەرگە نىسبەتەن بىر خىل ئىللەت بولىدۇ.
نەپسنىڭ زىيانكەشلىكى ئادەمنى خار ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويدۇ.)

كىم ئاڭا پىئىلى زامانىمىدۇر لەقەب،
مۇپتالا بولۇر ئاڭا ئەھلى تەلەب.
(تەلەپ ئەھلى يامان قىلىقلارغا مۇپتالا بولۇپ قالسا،)

پىر ھەر بىرىگە قىلۇر نەۋىي داۋا،
كىم بارىپ ئىللەت تاپار تالىب شىپا.
(ئۇلارغا پىر داۋا قىلىدۇ، گۇنا ئىللىتى بۇ داۋا بىلەن شىپالىق تاپىدۇ.)

ئول مەرەزلەردىن بۇ داغى بىرىدۇر،
كىم رىيازەتلەر ئانىڭ تەدبىرىدۇر.
(بۇ ھەر خىل كېسەللەرنىڭ پەقەت بىر تۈرلۈكى، ئۇنىڭ چارىسى رىيازەت چېكىشتۇر.)

سەن داغى بۇ ئىشكە ئانى چاغلانساڭ،
بىر قاتىغلىققا بىلىڭنى باغلانساڭ.
(سەنمۇ بۇ خىل يولنى قوللىنىپ، قاتتىق جاپا - مۇشۇققەت تارتىشقا بەل باغلانساڭ بولىدۇ.)

ئۇيلىدۇر ئۇمىدىكىم بۇ لۇتپ خاس،
ئەگەر تەھەتتۇكىدىن سېنى قىلسا خالاس.
(شۇندىلا خاس مەرھەمەت سېنى مۇنداق گۇنادىن قۇتۇلدۇرالايدۇ، دەپ ئۈمىت قىلىمىز.)

بۇ ئەئەبلەردىن تەرەپناك ئولغانسىن،
ھەق يولىدا رەھرەۋى پاك ئولغانسىن.
(ئاندىن مۇشكۈلچىلىكلەردىن خالاس بولۇپ، ھەق يولىدا بىر پاك يولاۋچى بولا -
لايسەن.)

ھىكايەت ئەبۇ تۇراپ نەخشىبى
(ئەبۇ تۇراپ نەخشىبىنىڭ ھىكايىسى)

زۇمرەئى تەھىقى ساپى مەشرەبى،
ۋاسلى ھەق بۇ تۇراپى نەخشىبى.
(ئەبۇ تۇراپ نەخشىبى پاك ۋۇجۇتلىق ئادەم بولۇپ، ئۇ تەڭرى ھەقىقىتىگە يېتىش -
كەن كىشى ئىدى.)

بىر مۇرىدى ھالىغا سالىب نەزەر،
زىبۇ زىنەتتىن تاپار ئېردى ئەسەر.
(زىبۇ - زىنەتكە بېرىلگەن بىر مۇرىدىنىڭ ھالىغا ئۇنىڭ كوزى چۈشتى.)

خىرقەسىدە ۋەسلىلەر ئېردى ئەرىخ،
رەنگىلەر ئېردى قىزىل، ياشىل، سەرىخ.
(ئۇ مۇرىدىنىڭ جەندىسى پاكىز بولۇپ، قىزىل، يېشىل ۋە سېرىق قۇراقلاردىن تىكىل -
گەن ئىدى.)

مەيىل كۆپ نەفسىغە رە ئىلىق سارى،
كىسۋەتى پەقر ئىچرە زىبالىق سارى.
(ئۇنىڭ نەپىسى گۈزەللىككە كۆپ مايىل ئىدى، ئۇ دەرۋىشلىك كىيىمى بىلەن ئوزىنى
ياساپ يۈرۈشنى خالايتتى.)

كۆپ رىيازەتلەر بۇيۇردى پىر ئاڭا،
ئول تەكەللۇپ تاپىدى تەغىپىر ئاڭا.
(پىرى ئۇنىڭغا كۆپ رىيازەت چېكىشنى بۇيرۇدى، لېكىن ئۇ رىيازەتلەرمۇ ئۇنىڭ بۇ
قىلىغى ئۈزگەرتەلمىدى.)

كوردىكىم زۇئى ئولماس ئېردى بۇ سۇپەت،
مۇرشىدى كامىل بۇيۇردى ئاقىبەت.
(پىرى ئۇنىڭغا رىيازەتلەرنىڭ كار قىلىنغانلىغىنى كورۇپ، ئاخىرى مۇنداق بىر ئىشنى
بۇيرۇدى،)

ھەر كۈن ئوز نەپىسى ئىلە رەزم ئەيلەمەك،
داغى دارۇسسۇلھىغا ئەزم ئەيلەمەك.
(يەنى، ئۇنىڭ ھەر كۈنى ئوز نەپىسى بىلەن جەڭ قىلىپ، نەپىسىگە سۇلھى - مادار
قىلىشىغا قارشى تۇرۇشى ئۈچۈن،)

بىر سۆۋەتكە قوينىڭ ئىچ ئالاتىنى،
سالىبان ئەھشاۋۇ قازۇ راتىنى.
(بىر سۆۋەتكە قوينىڭ ئىچ - قارنىنى - ئۇچەي ۋە قېرىندىلىرىنى سالدۇرۇپ،)

باش ئۈزە ئانى قۇيۇپ مەھكەم تۇتۇپ،
مەنەتۇ رەنجىدىن ئانىڭ قان يۇتۇپ.
(ئۇنى بېشىنىڭ ئۈستىدە فريۇپ توشۇپ يۇرۇشكە سالىدى، بۇ جاپادىن ئۇ مۇرت قان
يۇتۇشقا باشلىدى.)

قەترەلەر ھەريان تامىپ دەستاردىن،
ئانى ئۆتكەرگاي نەسەپ بازاردىن.
(ئۇ سەللىسىدىن ژىن تامچىلاپ تۇرغان ھالدا، قوۋم - قېرىنداشلىرى بار بازاردىن
ئۆتۈشكە مەجبۇر بولدى.)

نەپسىگە ئانىڭ يىتىپ مۇنداغ مۇراد،
نەچچە بۇ ئىشدىن چۇ تاپتى ئىتىدداد.
(بۇ ئىشتىن ئۇنىڭ نەپسى سۇنۇپ، ئۇ ئاخىر مۇرادىغا يەتتى.)

خىرقەسدە قالمىدى زىبالىغى،
باشىدىن چىقتى بارى رەئىئالىغى.
(تونىنىڭ گۈزەللىكى يوقاپ، ياسانچۇقلۇق ئۇنىڭ كاللىسىدىن كۆتىرىلدى.)

بۇ مەشەققەت قىلدى چۇن نەپسىن ھىلاك،
مۇرشمىدى كامىل بۇيۇردى غوسلى پاك.
(بۇ خىل رىيازەت ئۇنىڭ نەپسىنى ھىلاك قىلدى. كامىل پىر ئۇنى يۇيۇنۇشقا
بۇيرۇدى.)

ئول مەرەزدىن بۇيلە قۇتقاردى ئانى،
ئول خەتەردىن بۇيلە ئۆتكەردى ئانى.
(پىر ئۇنى ئۇ خىل ئىللەت ۋە خەتەردىن مانا مۇشۇنداق يول بىلەن قۇتقۇزدى.)

تا ماقامى بولدى ئايۋانى ۋۇسۇل،
ھەرنە مەتلۇبىغا يۇز قۇيدى ھوسۇل.
(ئۇ ئۇسالى سارىيىغا يېتىشتى، ئۇنىڭ تەلەپلىرى مەۋە بەردى.)

سەن داغى نەپسىڭگە قوي بىر نەۋد رەنج،
تا نەسبىڭ بولغاي ئانىڭ مۇزدى گەنج.

(سەنپۇ نەپسىگە رىيازەتنى يۈكلە، نەسۋەك ھەقىقەت غەزىمىسى بولىدۇ.)

يوق ئىسە ئۇزۇڭنى زاپە بولدى تۇت،
بۇ مۇلەۋۋەن دەۋزەخىدە ئولدى تۇت.
(ئۇنداق قىلمىساڭ زاپا بولسىن - دە، ئۆزگىرۈچان مەجەزنىڭ دوزىغدا ئولسىن.)

يەنە بىر قۇشنىڭ ھوپۇپتىن سوئالى

دىدى بىر سائىلىكى ئى پۇرخەندە خۇ،
نەپسى زالىمدۇر ماڭا بەھەد ئەدۇ.
(يەنە بىر قۇش ئېيتتىكى، ئەي مۇبارەك خىسلەتلىك زات، زالىم نەپسىم ماڭا غايەت
دۈشمەنلىك قىلۋاتىدۇ.)

ھەرنە ئەمىر ئېتسە قىلۇر زاھىر خىلان،
ئىتىكابدىن تۇتار ئوزنى مائاف.
(خۇدا ماڭا نىمىنى بۇيرۇغان بولسا، ئۇ ئۇنىڭغا قارشىلىق كورسىتىدۇ، ئۇنىڭ ئىتىكابدىن
ئوزنى يىراق تۇتىدۇ.)

بولسا يولدا ئۇيلە دۈشمەن ئول ماڭا،
تەي نەچچۈك بولغاي بۇ قاتتىق يول ماڭا.
(ئۇ ماڭا يولدا دۈشمەنلىك قىلسا، بۇ قاتتىق يولنى فانداقمۇ بېسىپ تۈگىتەرمەن؟)

ھۇد ھۇدىنىڭ جاۋابى

(ھوپۇپنىڭ جاۋابى)

دىدى ھۇدھۇدىكى ئى زەبۇنى ھىرس كىش،
نەپسى زۇلمى ئەيلەگەن كوڭلىنى نىش.
(ھوپۇپ مۇنداق دىدى: نەپسىنىڭ زۇلمى كوڭلىنى جاراھەتلىەندۈرگەن مال - دۇنيا -
غا ھىرىسمەن!)

نەپسىنىڭ مەھكۇمى بولغاي تۇن - كۇن،
ئۆزگە بۇ ھەنگامەنى قىلغاي ئۇزۇن.
(كېچە - كۈندۈز نەپسىنىڭ قولى بولساڭ، سېنىڭ بۇ ھىكايەڭ ئۇزۇراپ كېتىدۇ.)

نەپسىگە ئەمىر ئېتسە بولغاي زىردەست،
ئوز بۇيۇكلىك قىلسا، قىلغاي ئوزنى پەست.

(سەن نەپسىڭگە بۇيرۇق قىلساڭ، ئۇ سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولىدۇ، نەپسى سەندىن ئۈستۈن بولۇۋالسا، سېنى قول ئاستىغا ئالىدۇ.)

تۇرمىغا ئول ئەمىر قىلماي بىر نەپەس،
ھاسىل ئەيلەپ ھەرنى ئول ئەتكەن ھەۋەس.
(نەپسى ساڭا بۇيرۇق چۈشۈرمەي بىر نەپەس تۇرالمايدۇ، نىمىنى ھەۋەس قىلسا،
شۇنىڭغا ئېرىشمىگىچە توختىمايدۇ.)

ئۇمۇر ئۇنىڭ پەرمانى بىرلە سەرپ ئىتىپ،
ئول تەمەننا ئەيلەگەن سارى كىتىپ.
(ئومۇرۇڭنى ئۇنىڭ پەرمانلىرىغا سەرپ قىلساڭ، ئۇ نىمىنى ئارزۇ قىلسا، شۇ ياققا
ماڭساڭ،)

بىر ئىشەككە باشىڭ ئەفسار ئۇرۇپ،
نەپسىنى ئوز ئارقاڭ ئۈزرە مىندۈرۈپ.
(ئىشەككە ئوخشاش بېشىڭغا ئۇختا سالدۇرۇپ، ئۇنى دۈمبەڭگە مىندۈرۈپ يۇرسەن.)

ئول قاين سۇرسە سۇرۇپ كام ئول تەرەپ،
قايدا تورسە تاپىپ ئارام ئول تەرەپ.
(ئۇ قايىققا ھەيدىسە، شۇ ياققا يۇرۇپ، قەيەردە توختىسا، شۇ يەردە ئارام ئالسەن.)

تىغىل ئىكەندە خۇد ئۇنىڭ زارى ئىدىڭ،
لەھۇ ئىلە غەپلەت گىرىپتارى ئىدىڭ.
(سەن بالا چېغىڭدىمۇ ئۇنىڭغا ئىنتىزار ئىدىڭ، ئويۇن - كۈلكىنىڭ غەپلىتىگە گىرىپتار
بولغان ئىدىڭ.)

چۇن يىگىت بولدۇڭ ھەم ئاندىن تاپمادىڭ،
لەھزە ئى ئوز ھالىڭگە ئايلانمادىڭ.
(يىگىت بولۇپمۇ يەنە ئۇنىڭدىن ئوزۇڭنى تارتماي كەلدىڭ.)

قېرىغاندا خۇد يېيىشتى دۇرتىشىڭ،
پىسىق ئىسياندا تامام ئولدى ئىشىڭ.
(ئەمدى قېرىدىڭ، ئىنجۇ - مەرۋايىتتەك چىشلىرىڭ توكۇلدى، ئومۇرۇڭمۇ گۇنا بىلەن
تامام بولاي دەۋاتىدۇ.)

ئومۇرۇڭ ئوتتى غەپلەت ۋە ئىسيان بىلە،
يەتدى ئولبەك مىڭ تۈمەن ئارمان بىلە.

(ئومرۇڭ بەخ-بۇتلۇق ۋە گۇنا بىلەن ئوتتى، سېنى چەكسەر ئارماندا قالدۇرۇپ ئولۇم پەيتىمۇ يېقىنلىشىۋاتىدۇ.)

تەڭرى ئەەرىن ئومر ئوتۇپ ياد ئەتمەدىڭ،
شۇە جۇز ئىزالال - ئىفسار ئەتمەدىڭ.

(ئومرۇڭ ئوتتىيۇ، خۇدانى يات ئەتمىدىڭ، بۇزۇقچىلىق ۋە ئازغۇنلۇقتىن قول تارت - مىدىڭ.)

دەھر ئارا يوق سەن كېيى زاتى ئەجەپ،
ئۇمر ئوتۇپ ئوتكەزگەن ئەھۋالى ئەجەپ،
(دۇنيادا ساڭا ئوخشاش ئومىرىنى ئەجەپلىسەلىك ئەھۋالدا ئوتكۇزگەن يەنە باشقا ئادەم يوق.)

تا تىرىك ئېردىڭ بۇ ئېردى غەپلەتىڭ،
بۇيلە ئولسەڭ كور نە ئولغاي ھالەتىڭ.
(تىرىك چىغىڭدا ئەھۋالنىڭ شۇ، ئولگەندىن كېيىن سېمىو بۇلارسەن!)

ھىكايەت

پادىشاھى مەست ئىدى بى باك ھەم،
زالىمۇ غارەتگە رۇ سەپپاك ھەم.
(دائىم مەس يۇرىدىغان، ھاياسىز، زالىم، بۇلاڭچى ۋە قانخور بىر پادىشاھ بار ئىدى.)

نەپسى زالىم ھەرنىگە مەئمۇر ئىتىپ،
قىلماغىدا ئول ئوزىن مەئزۇر ئىتىپ
(زالىم نەپسى نىمىگە باشلىسا، ئۇ شۇنى قىلاتتى.)

بىر كۇن ئەيلار ئېردى جايى ئەيشى نۇش،
كوردىكىم بارۇرلار ئىككى جەندە يۇش.
(بىر كۇنى شاراپ ئىچىپ ئولتۇرۇپ، جەندە كىيگەن ئىككى كىشىنىڭ ئوتۇپ كېتىپ بارغانلىغىنى كوردى.)

بىر - بىرىگە ئىككىسى يارۇ رەپىتى،
ھەمدەمو ھەمرازۇ غەمخارۇ شەپىتى.
(ئۇ ئىككىسى بىر - بىرىگە دوست، يولداش، سىرداش، غەمخور ۋە شەپقەتلىك ئىدى.)

شەھ تىلەپ قىلدى بىرسىدىن سوئال،
ئول بىرىنىڭ ھالىدىن سۇردى ماقال.
(پادىشا ئۇلارنى چاقىرىپ، بىرسىدىن يەنە بىرسىنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى.)

كىم، بۇ كىم كەلدى سېنىڭ ھەم كىسىۋەنىڭ،
زاھىر ئەت كىم ئاڭا نىدۇر نىسبەتنىڭ؟
(سەن بىلەن ئوخشاش چاپان كىيىگەن كىم بۇ؟ ھەم سېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن قانداق
مۇناسىۋىتىڭ بار؟)

دەدى نىسبەت ئىككىمىزدە يارلىق،
ھەمدەمۇ ھەم مەشرەبۇ ھەمكارلىق.
(ئۇ: ئىككىمىزنىڭ دوستلۇقى، ھەمكارلىقى ۋە ھەمدەملىك مۇناسىۋىتىمىز بار، — دەدى.)

مەست غاپىل ئەيدى ئى ساھىپ تەرق،
ئەيت كىم مەن ياخشىراق يا ئول ھەبىب؟
(مەس پادىشا يەنە ئۇنىڭدىن: ئەي دەرۋىش، ساڭا نىسبەتەن مەن ياخشىراقمۇ ياكى
دوستۇڭ ياخشىراقمۇ؟ دەپ سورىدى.)

دەدىكىم، ئانچە ماڭا بولمىش ئايان،
ئىككىڭىزنىڭ ھالىنى ئەيلەي بايان.
(ئۇ مەن ھەر ئىككىڭلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىگىنىمچە بايان قىلىپ باقاي، دەپ ئېيتتى.)

چۈنكى بولدۇڭ ئىككىسىدىن بى خەبەر،
سەن ئۇزۇڭ ھۆكۈم ئەيلەگىل ئەي تاجۋەر.
(سەن ئوزەڭ ھۆكۈم قىلىپ باققىنسا، سەن تاج كىيىگەن پادىشا، ئىككىمىزنىڭ ئەھۋال-
لىدىن بىخەۋەر سەن.)

سەن ئەگەرچە بىر ئۇلۇسقا شاھ سەن،
تەڭرى يولىدا ئەۋۋەلى گۇمراھ سەن.
(سەن گەرچە بىر ئەلنىڭ پادىشاھى بولساڭمۇ، تەڭرىنىڭ يولىدىن ئالدى بىلەن
ئېزىپسەن.)

ھەرنە ھەق دەپدۇر خىلاپىدۇر ئىشىڭ،
كىچە - كۈندۈز بۇ بولدى ۋەرزىشىڭ.
(تەڭرى نىمىنى بۇيرۇغان بولسا، سەن شۇنىڭغا خىلاپلىق قىلدىڭ، بۇ سېنىڭ كىچە-
كۈندۈزلۈك ئادىتىڭ بولدى.)

ئول ئەگەرچە بولسا دەرۋىشۇ گادا،
تەڭرىنىڭ ئەمرىنى خوپ ئەيلەر ئادا.
(مېنىڭ دوستۇم گەرچە گاداي ۋە دەرۋىش بولسىمۇ، ئەمما تەڭرىنىڭ ئەمرىنى ئوبدان
بىجا كەلتۈرىدۇ.)

ھەق يولىدا تاشقىرى قويماق قەدەم،
بەلكى ھەق ئەمرىدىن ئورماس ئوزگە دەم.
(ئۇ خۇدانىڭ يولىدىن چەتكە چىقمايدۇ، خۇدانىڭ ئەمرىدىن ئوزگىچە ئىش تۇتۇپ-
مايدۇ.)

سەن شەھ ئەمما نەپسىگە زارۇ ھەقرە،
ئول گاداۋۇ نەپسىنى ئەيلەپ ئەسرە.
(سەن شاھسەندۇ، ئەمما نەپسنىڭ ئالدىدا ئاجىز سەن. ئۇ گاداي بولسىمۇ نەپسىنى
ئوزىگە ئەسر قىلالىغان.)

تا تىرىگ سىز ئىككىڭىزگە ھال بۇ،
ئول گادا، سەن شاھىتە مەنۋال بۇ.
(ئۇ گاداي، سەن شاھ بولساڭمۇ، ھاياتلىقتا ئەھۋالىڭلار مانا مۇشۇنداق بولۇپ ئوتۇ-
ۋاتىدۇ.)

ئولسەڭىز خۇد شاھ ئولدۇر، سەن گادا،
كىم سەن ئېردىڭ مەست ئول ئەھلى ھۇدا.
(ئولگەندە ئۇ شاھ بولىدۇ، سەن گاداي بولسەن، چۈنكى سەن ھاياتتىن مەس
ئوتتۇڭۇ، ئۇ توغرا يولدا ماڭدى.)

تۆكتەنى بۇ نەۋۇ سۈرگەچ پىر راھ،
سەسكىنىپ ئول ئۇيقۇدىن ئويغاندى شاھ.
(توغرا يولنىڭ پىرى بولغان ئۇ ئادەم گەپنى بۇ تەرىقىدە قويغاندىن كېيىن، پادشا
ئۇيقۇدىن سەسكىنىپ ئويغاندى.)

مەست ئىدى، ئاڭا يەتتىيۇ ھۇشيارلىغ،
ئۇيقۇغا قويدى نۇر بىدارلىغ.
(ئۇ مەسلىكتىن ھۇشىغا كەلدى، نۇرانە ھۇشيارلىق بىلەن ئۇيقۇغا چەك قويدى.)

شاھلىق زەربە يېتىدىن يۈزلەندى ئار،
تاشلاپ ئانى، جەندە قىلدى ئىختىيارە.

(شاھانە كالۋانۇن تونلىرىدىن نومۇس قىلدى، ئۇنى تاشلاپ چەندە كىيىشنى ئىختىيار قىلدى.)

كۆڭلىگە ھەقدىن يىتىپ ئاگاھلىغ،
بىلىدىكىم دەرۋىشلىكتۇر شاھلىغ.
(شاھنىڭ كۆڭلىگە خۇدادىن ھۇشيارلىق يەتتى، ئۇ دەرۋىشلىكنى پادىشالىق ئىكەن، دەپ بىلدى.)

يەنە بىر سايلىنىڭ ھۇدھۇددىن سوئالى
(يەنە بىر قۇشنىڭ ھوپۇپتىن سوئالى)

دىدى بىر سايلى ئىبلىسى لەئىن،
قەستىم ئەيلەر زاھىر ئەيلەپ قەستىكىن.
(يەنە بىر قۇش دىدىكى: لەئىتى شەيتان ھەمىشە ماڭا دۈشمەنلىك ۋە قەست قىلىدۇ.)

ئوز ھۇزۇرۇمغا مېنى قويماس دەمى،
كەلتۇرۇر كۆڭلۈمگە ھەردەم ئالەمى.
(مېنى بىردەمىۋە تىنچ قويمايدۇ، ھەر نەپەستە كۆڭلۈمگە پۈتۈن ئالەمنى ئەكىلىپ تۇرىدۇ.)

باشمە ھەر لەھزە سالۇر بىر خىيال،
كىم ئىمەس ئاندىن قۇتۇلماق ئىھتىمال.
(ھەر دەقىقىدە بېشىمغا بىر خىيال سالىدۇ، ئۇ خىيالدىن زادىلا قۇتۇلالمايمەن.)

چۈنكى يوق ئاندىن قۇتۇلماغلىق ماڭا،
چارەدۇر مەئىمۇر بولماغلىق ماڭا.
(قۇتۇلغىلى بولمىغاندىن كېيىن، ئۇ خىياللارغا بويسۇنماي ئىلاجىم يوق.)

ئۆيلە مۇپىرت مەن ئانىڭ ۋەسۋاسىدىن،
كىم، زەبۇندۇر ئەقىل، ئۇنىڭ ئىھساسىدىن.
(مەن دائىم ئۇنىڭ ۋەسۋەسى بىلەن يۈرمىەن، ئۇنىڭ قۇتۇرتىشىلىرى ئەقىلىمنى ئاجىز قىلىپ قويۇۋاتىدۇ.)

ھۇدھۇدنىڭ جاۋابى
(ھوپۇپنىڭ جاۋابى)

دىدى ھۇدھۇد: تاكى نەپىسكىدۇر قەربىن،
ئاڭا بار ئىبلىس شاگىردى كەمىن.

(ھوپۇپ دىدىكى: نەپسنىڭ ساڭا يېقىن بولسا، ئىبلىسنىڭ شاگىرتى ئۇنىڭغا ياردەم بېرىشكە تەييارلا تۇرىدۇ.)

نەپسى ئانچە كوڭلىڭگە سالۇر غۇرۇر،
يەتكۈرۈر ئانچە زەمىرىڭگە پۈتۈر.
(نەپسى دىلىڭغا مەغرۇرلۇقنى سېلىپ، توغرا نىيەتلىرىڭگە نۇقسان يەتكۈزىدۇ.)

كىم، ئانى شەيتان كورۇپ ھەيران قالدۇر،
ۋادى ھەيرەتتە سەرگەردان قالدۇر.
(ئۇنى شەيتان كورۇپ ھەيران قالدۇ ۋە ھەيرانلىق ۋادىسىدا سەرگەردان بولىدۇ.)

قايسى ئىشتىن كىم يىتەر نەپسىڭگە كام،
قاچار ئاندىن كامىنى شەيتان مۇدام.
(نەپسىڭنىڭ خاھىشى قايسى ئىشتىن ئورۇنلانسا، شەيتان شۇ ئىشتىن مەقسىدىگە يېتىدۇ.)

نەپسى ھوكىمى بىرلە كىم، قىلساڭ ھەر ئىش،
ئىزخايۇر ئول كامدىن شەيتانغا تىش.
(سەن ھەرقانداق ئىشنى نەپسىنىڭ بۇيرۇغى بىلەن قىلساڭ، شەيتان خوشال بولۇپ ھىجىيىدۇ.)

دىمەكىم شەيتانغا بولمىش مەن دەلىل،
ئول سېنىڭ نەپسىڭنى ئەيلەيدۇر ۋەكىل.
(سەن، مەن شەيتاننىڭ قىلمىشىغا ئىسپات بولۇپ يۇرۇۋاتىمەن، دىمە. ئۇ سېنىڭ نەپسىڭنى ئوزىگە ۋەكىل قىلىۋالغان.)

ھەرنە ئول قىلماق كېرەك، نەپسىڭ قىلۇر،
ھەرنىكىم شەيتانغا داخلىدۇر زەرۇر.
(شەيتان قىلماقچى بولغان ھەممە ئىشنى سېنىڭ نەپسىڭ قىلىدۇ، سېنىڭ ئۇ ئىشلەر-
رىڭغا شەيتان ھاجەتلىك بولىدۇ.)

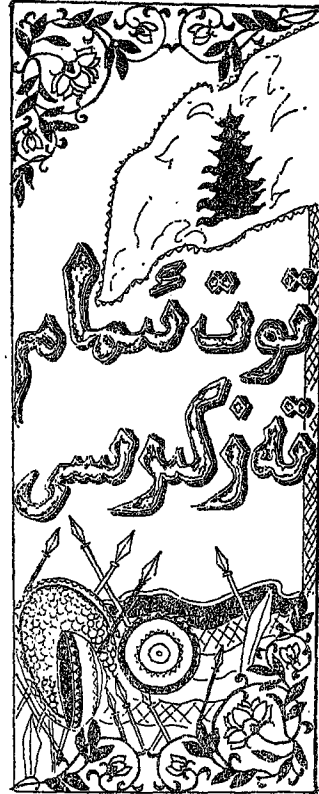
نەپسىڭ ئانداغ ھەققى مۈلك ئەتمىش ئانى،
كىم ئېرۇر دۇرچ ئاندا يۇز شەيتان پەنى.
(نەپسىڭ سېنىڭ ئىختىيارىڭنى ئوزىنىڭ قىلىۋالغان، شۇڭا نەپسىدە يۇز شەيتاننىڭ
ھىلە-مىكرى بولىدۇ.)

نەپسنىڭ ئانچە كورگۈزۈر تەلپىسىنى،
كىم قىلۇر شەرمەندە يۈز ئېلىسىنى.
(نەپسنىڭ شۇنداق ھىلە - مىكىرلەرنى كورسىتىدۇكى، ئۇ ھىلە - مىكىرلەر ئالدىدا يۈز
ئېلىسىمۇ ئوسال ئورۇنغا چۈشۈپ قالدۇ.)

سەنكى يار ئولدۇڭ بۇ يەڭلىخ نەپسى ئىلە،
نى ئۇچۇن شەيتاندىن ئېتىكايىسەن گىلە.
(نەپسىگە مۇنچىۋالا دوست ئىكەنسىنۇ، يەنە نىمىشقا شەيتاندىن قېيدايسەن؟)

(داۋامى بار)

موللا نىياز خوتەنى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مەھمەتتىن خۇدابەردى

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

18 - ئەسرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا خوتەندە ئۆتكەن ئۇيغۇر شائىرى موللا نىياز ئۆزىنىڭ ئولمەس ئەمگىكى — «توت ئىمام تەزكىرىسى» ناملىق تارىخى داستانى بىلەن شۇ دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ شوھرەتلىك مۇنبىرىدىن ئۆزىگە مۇناسىپ ئورۇن ئالدى. شائىرنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادى پائالىيىتى توغرىلىق بۇ داستاندا خېلىلا ئېنىق مەلۇمات بار. شائىر ئۆزى توغرىلىق مۇنداق دەپ يازدى:

ئوزر تەقسىر سىزگە ئەي ئاقل،
 مەن ئېرۇرمەن كەمىنەئى غافل.
 ئېردى ياشىم كىچىك، ئوزۇم نادان،
 ئەيب نۇقسانىم باردۇر چەندان.
 ئىشى كىچىكلەرگە دۇر خەتا قىلماق،
 ئانى چوڭلار ئىشى ئەتا قىلماق.
 يوق ئىدى قابىلىيەتم ئانچە،
 مۇنچە سوزلەرنى نەزىم قىلغۇنچە.
 ئانا مۇلك خوتەن ئاتا تاغى،
 توت ئىماملارم نىيازى مەن داغى.
 تۇفراغم ئۇشبۇ ئاستانەدىندۇر،
 نەسەبم ئۇشبۇ ئاشيانەدىندۇر.

مەنزىلىم ھەم بۇ مەشھەد پاكى،
تەكبەگناھىم بۇ ئاستان خاكى.
ھەشت پۇشتۇم بۇ يەردە ئۆتكەن ئىكەن
مۇندا مەقسەدلارغىم يەتكەن ئىكەن.
قىرىق ياشىغىم ئاتام يېتىپ ئەمدى،
يوق ئىكەن ئەمما ھىچ فەرزەندى.
بىر كۈنى رەۋزەگە كېلىدۇرلار،
تۇنەب ئاندا ئەلەب قىلىدۇرلار.
بۇدلۇق يېتىبان نە بۇ دۇمغە،
پات يېقىن كەلمىشەم ۋوچۇدۇمغە.
ئاقبەت بىر كۈنى تۇغۇلمىشەم،
بىر نەھىق ھەم زەئىق ئوغۇلمىشەم.
شۇكر ئېتىب تەربىيەت قىلىدۇرلار،
روز - شەب مەرھەمەت قىلىدۇرلار.
قويۇپ ئېركەن ئاتىمنى مۇللا نىياز،
مېنى قىلىشىم ئىماملارغىم نىياز.
بەردى مەكتەبكە تورت ياشىمدا،
ئاتام ئېردى ھەمىشە قاشىمدا.
مېنى دەپ كۈندە داخلى مەكتەب،
ئۇرگەتۈرگە ماڭا ئىلىم - ئەدەب.
ياشم ئالتە - يەتتەگە يەتمىش،
بىۋەفا دۇنيادىن ئاتام كەتمىش.
باشغە تۇشىش بۇ دەرد، غەم تاغى،
كوڭلۇمە بۇ يىتىمچىلىك داغى.
يوق ئاتام ھەرقايران باقۇر ئېردىم،
روز - شەب يىغلابان ئوقۇر ئېردىم.
پات فۇرسەت سەۋادىم ئاچىلىشىم،
باب گەنجى مۇرادىم ئاچىلىشىم.
لىك بۇ سوز كوڭلۇغە يەتكەچ پات،
نەزىم ئەيلەپ قىلۇر ئىدىم ئەببات.
تولا ئەببات ئەيلەگەچ زاھىر،
ماڭا ئات قويدى چوڭ - كىچىك شائىر.
تا بۇ دەم كەمىنە شىكەستەنى لال،
كوڭلۇمە ئېردى بىر ئەجىب خەيال.
بىر ئىشى مەندىن ئاشكار ئولسا،
ئەھلى ئالەمگە يادگار ئولسا.

كۈندە باشىدا يۈز خەيال ئېردى،
 لىك بۇ ئىش ماڭا مەھال ئېردى.
 بۇ تەفەككۈر بىلە قاتىب باشىم،
 يەتتى ئاخىر يىگىرمەگە ياشىم.

.....
 .....

شائىر بۇ داستانىنى 20 ياشقا كىرگەن چاغدا يازغانلىغىنى ئېيتىدۇ. ئۇ داستاننىڭ پۈتكەن ۋاقتى توغرىلىق توختىلىپ:

ئېردى تارىخ ئۈچ يۈز توقسان،
 ئونى زۇلەھجەدە شەھىد ئولغان.
 يەنە تارىخ بولمىش ئېردى غەرب،
 نەشردىن تاپتى نەزمى تەرتىپ.
 ئاي ھەمەل ئېردى، يىلى ھەمدۇنە،
 ھەم تەمام ئولدى روز ئازىنە.

دەپ يازىدۇ. "غەرب" سوزىنى ئەبجەد ھىساۋى بىلەن چىقارساق، ھىجرى 1211 - يىلى (مىلادى 1791 - يىلى) بولىدۇ. دىمەك، داستان شۇ يىلى (مايمۇن يىلى) كونا 3 - ئايدا بىر پەيشەنبە كۈنى يېزىلىپ تامام بولغان. داستان شائىرنىڭ 20 يېشىدا يېزىلغانلىغىنى ھىساپقا ئالساق، شائىر ئوزى ھىجرى 1191 - يىلى (مىلادى 1771 - يىلى) تۇغۇلغان بولىدۇ. داستان 2080 مىسرا بولۇپ، ئاروز ۋەزنىنىڭ مەسنۋى شەكلىدە يېزىلغان.

داستان مەزمۇنەن ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ: بىرىنچى قىسمى - ھەمدۇ سانا، ئىككىنچى قىسمى - داستاننىڭ ئاساسىي ۋەقەلىكى - ئۇيغۇرلاردا ئىسلامىيەت بىلەن بۇددىزم ئوتتۇرىسىدا بولغان كۆرەشلەر، ئۈچىنچى قىسمى - شائىرنىڭ ئوزىنىڭ يۇرتى، ھاياتى ۋە ئەدەبىي پائالىيىتى توغرىسىدىكى بايانلار.

داستاندا ئۇيغۇر ئىدىئولوگىيە تارىخىنىڭ دەۋر بولگۈچ ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان مۇھىم بىر دەۋرى بەدىئىي يول بىلەن ئومۇملاشتۇرۇپ بايان قىلىپ بېرىلگەن. تارىختا مەلۇمكى، ھىجرى 46 - يىلى (مىلادى 666 - يىلى) غەربلەر ئەرەپ يېرىم ئارىلىدىن چىقىپ شەرققە يۈرۈش قىلىدۇ. ئەرەپ ئەمىرلىرىدىن رابىئە بىنىنى ھارس ئىراننى بېسىۋېلىپ، كېيىن قاچقان ئىران شاھىنى قوغلاپ ئوتتۇرا ئاسىياغا كېلىدۇ. ئۇ يۇرۇشىدا ئىلگىر - ئاخىر بولۇپ، سەمەرقەنت، بۇخارا، تاشكەنت، پەرغانىلارنى بېسىۋېلىپ، بۇ جايلاردا ئىسلام دىنىنى كەڭ تارقىتىدۇ. مىلادى 739 - يىلىلىرىغا كەلگەندە، غەربىي تۈركىستاندا ئىسلام دىنى ئاساسەن ئوزلىشىپ بولىدۇ. ئەرەپلەرنىڭ كوزى قەشقەردىگە چۈشۈشكە باشلايدۇ.

ئۇيغۇرلار زىمىنىغا تۇنجى قېتىم كوز تىككەن ئەرەپ مەدىنىلىك ئوبولناسىر سامانى

دىگەن كىشى بولۇپ، ئۇ، ئىسلام دىنىنى بۇ يەردە ئۇرۇش يولى بىلەن ئەمەس، بەلكى باشقا ئەپلىك بىر يول بىلەن تارقىتىشنىڭ كويىغا چۈشىدۇ. ئۇ بىر تۈركۈم سودا كارۋان-لىرىنى ئېلىپ قەشقەرىيىگە قاراپ يولغا چىقىدۇ ۋە ئالدى بىلەن ئاتۇشقا كېلىپ چۈشىدۇ.

بۇ ۋاقىت ھىجرى 332 - يىلى (مىلادى 942 - يىلى) بولۇپ، قەشقەرىيىدە قارا-خانلاردىن بارۇن بۇغراخان پادىشا ئىدى. بارۇن بۇغراخان ھىجرى 338 - يىلى (مىلادى 948 - يىلى) ۋاپات بولۇپ، ئۇنىڭ يەتتە ياشلىق ئوغلى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان تاغسى ھارۇن بۇغراخاننىڭ قولىدا قالدى.

سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان 12 ياشقا كىرگەن يىلى (ھىجرى 343 - يىلى - مىلادى 952 - يىلى) ئوبۇلناسىر سامانى ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ، ئۇنى ئۆز تەسىرىگە ئېلىپ، ئىمان ئېيتقۇزۇپ مۇسۇلمان قىلىدۇ. ئوبۇلناسىر سامانى سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننى ھارۇن بۇغراخانغا قارشى قويىدۇ. سۇلتان سۇتۇق بۇغراخان ئوردا ئىچىدە ئۆزىنىڭ تەسىرىنى بارا-بارا كېڭەيتىپ، ئىسلام ئېتىقادىنى قوبۇل قىلىشنى قەتئى رەت قىلغان تاغسى ھارۇن بۇغراخاننى قەتلى قىلىدۇ ۋە ئۆزى پادىشاھلىق تەختىدە ئولتۇرۇپ، قەشقەرىيىدە ئىسلام دىنىنى پادىشاھلىق پەرمان يولى بىلەن جارى قىلىدۇ.

ھىجرى 389 - يىلىغا (مىلادى 999 - يىلى) كەلگەندە، غەربى تۈركىستاندا، تاشكەنت، پەرغانە تەرەپلەردە ئىسلام دىنىغا قارشى كوتىرىلىشلەر بولىدۇ. بۇ ۋاقىتتا، سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئوغۇللىرى - ھەسەن بۇغراخان، ئارىسلانخان، يۇسۇپ قىدىر-خانلار غەربى تۈركىستاندىكى قارشىلىقلارنى باستۇرۇش ئۈچۈن، ئۆزلىرى لەشكەر باشلاپ ئۇياققا ئاتلىنىپ، قەشقەرىيىگە خوجا بىخەم ئوبۇلقاسم قەشقىرى دىگەن كىشىنى سەردار قىلىپ تەيىنلەپ قالدۇرىدۇ.

بۇ چاغلاردا، يەكەن، خوتەن تەرەپتىكى ئۇيغۇرلار تېخى بۇددا دىنىغا ئېتىقات قىلاتتى. ئۇلارنىڭ خانلىرى ئاكا - ئۇكا جۇقتە رەشىد، نوكتە رەشىد دىگەن كىشىلەر بولۇپ، ئۇلار بۇددا ئېتىقادىدا ناھايىتى قاتتىق تۇرغان ئىدى. ئۇلار سۇلتان سۇتۇق بۇغراخاننىڭ ئوغۇللىرىدىن غەربى تۈركىستانغا يۈرۈش قىلغان پەيتىدىن پايدىلىنىپ، يەكەن، خوتەنلەردىن قەشقەرگە ئەسكەر تارتىپ كېلىپ، قەشقەرىيە خەلقىنى ئىسلام ئېتىقادىدىن بۇددا ئېتىقادىغا قايتۇرىدۇ. جۇقتە رەشىد ۋە نوكتە رەشىدلەرنىڭ قەشقەرىيىدە بۇددىزىمنى قايتا يولغا قويغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ھەسەن بۇغراخان، ئارىسلانخان، يۇسۇپ قىدىرخانلارنى قاتتىق غەزەپ-لەندۈرىدۇ. ھەسەن بۇغراخان ئىنسى يۇسۇپ قىدىرخاننى 40 مىڭ ئەسكەر بىلەن قەشقە-رىيىگە يولغا سالدى. يۇسۇپ قىدىرخان قوشۇننى باشلاپ مەدايىن دىگەن يەرگە كەلگەندە، ئۇ يەردە دىنىي پائالىيەتتە بولۇۋاتقان توت ئەزەپ ئىمامىنى ئۆزى بىلەن بىللە قەشقەردە يىگە ئېلىپ كېتىدۇ.

بۇ توت ئىمام ئەزەپ ئولمىلىرىدىن نەسىرىدىن، مەئىدىدىن، زوھورىدىن، قەۋمىدىن دىگەن زاتلار بولۇپ، ئۆز دەۋرىدە مەركىزىي ئاسىيادا ئىسلام ئېتىقادىنى يېپىشتا دىنى ۋە ھەربى جەھەتتىن زور كۈچ كۆرسەتكەن ئەمىرلەر ئىدى. يۇسۇپ قىدىرخان ئۇلارنى ئۆز قوشۇنىغا يانداشتا، ئۇلارنىڭ بۇ جەھەتتىكى نوپۇزى ۋە تەسىرىدىن پايدىلىنىشنى ئويلىغان.

يۇسۇپ قىدىرخان قەشقەرىيىگە يېتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ ئۈستۈن ئەسكىرى كۈچى ۋە دەبدەبىسىدىن قورققان جۇقتە رەشىد، نوكتە رەشىدلەر قەشقەرنى ئۇرۇشىزلا تاشلاپ بېرىپ، خوتەنگە قاراپ قاچىدۇ. يۇسۇپ قىدىرخان قەشقەرنى يەنە يېڭىماشتىن ئىسلامغا كىرگۈزىدۇ.

ئۇنىڭدىن كېيىن، يۇسۇپ قىدىرخان يەكەن، خوتەنلەرگە قاراپ ھەربى يۈرۈش باشلايدۇ. ئۇ يەكەننى ئېلىپ، يەكەندىكى ئۇيغۇرلارنى ئىسلامغا كىرگۈزىدۇ، ئاندىن خوتەنگە قاراپ يولغا چىقىدۇ.

خوتەن ئۇيغۇرلىرى جۇقتە رەشىد ۋە نوكتە رەشىدلەرنىڭ يېتەكچىلىكىدە، بۇددا ئېتىقادىدا قاتتىق تۇرۇپ، يۇسۇپ قىدىرخانغا قەتئى قارشىلىق كورسىتىدۇ. قانلىق ئۇرۇشلار بولىدۇ. ھەر ئىككى تەرەپتىن نۇرغۇن ئادەم چىقىم بولىدۇ. بۇ ئۇرۇش خوتەن زىمىنىدا 40 يىلغا قەدەر سوزۇلىدۇ. ئاخىرى، ئىسلام ئېتىقادىدىكى ئۇيغۇرلار قوشۇنى غالىپ كېلىپ، خوتەندە ئىسلام دىنى ئومۇميۈزلۈك جارى قىلىنىدۇ. بۇ ۋاقىت ھىجرى 430 - يىلغا (مىلادى 1050 - يىل) توغرا كېلىدۇ.

شۇندىن باشلاپ، ئۇيغۇرلاردا ئەرەپ مەدىنىيىتىنى ھەر تەرەپلىمە ئۆگىنىش باشلانغان ئىسلامىيەت دەۋرى ئېچىلىدۇ.

شائىر موللا نىياز خوتەننى ئۆز داستانىدا مانا مۇشۇ تارىخىي ۋەقەلەرنى ھىكايە قىلىدۇ. ئۇ يۇسۇپ قىدىرخاننىڭ ھەربىي ھەرىكەتلىرىگە قاتناشقان ئەرەپ ئولۇمالىرىنى ھۆرمەتلەش يۈزىدىن داستانغا «توت ئىمام تەزكىرىسى» دەپ نام بەرگەن. شائىر ئەل-ۋەتتە، بۇ ۋەقەلەرنى پورۇنۇشتا، ئۆزى ئىسلامىيەت مۇھىتىدا ئوسۇپ چىققان شائىر بولغاچقا، ئىسلامىيەتنى ئولۇغلاش مەيدانىدا تۇرغان.

بىز شائىرنىڭ ياشىغان دەۋرى بىلەن قىسقىچە تونۇشۇپ چىقساق، ئۇنىڭ نىمە ئۈچۈن يۇقۇرقى ۋەقەلەرنى داستان قىلىپ يېزىپ چىققىچى بولۇپ قالغانلىغىنىنىڭ سەۋدە-ۋى رۇشەن بولۇپ قالىدۇ.

شائىرنىڭ ياشىغان ۋە ئىجات قىلغان دەۋرى ئۇيغۇر تارىخىنىڭ ئەڭ قاراڭغۇ يىلىلىرىغا توغرا كېلىدۇ. يەكەن خانلىغىنىڭ ئاسىيىسى، چوڭ تەپرىقچى ھىدايتىللا ئاپپاق خوجا كۈچەپ يولغا قويغان ئىشانچىلىق يولى ۋە سوفىزىم مەزھىبى يەكەن خانلىغىنى ئاق تاغلىقلار ۋە قارا تاغلىقلار دەپ ئاتالغان قارىمۇ-قارشى ئىككى چوڭ دىنىي گۇرۇھقا بولۇپ تاشلىغان ئىدى. بۇ دىنىي گۇرۇھلار ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن سوقۇشلاردا ئاق تاغلىقلار گۇرۇھى مەغلۇپ بولۇپ، ھىدايتىللا ئاپپاق خوجا جۇڭغار خانلىغىغا قېچىپ بارىدۇ. ئۇ جۇڭغار خانى قۇنتەيجىنىڭ پاناسىغا ئىگە بولۇپ، ئۇنىڭ 4 - ئوغلى غالىدان-نىڭ قوشۇنلىرىنى يەكەنگە باشلاپ بېرىپ ھەم تىبەت 5 - دالاي لاما قوشۇنلىرىغا يۈلدەنمى، 1677 - يىلى سەئۇدىيە دولتىنىڭ ئاخىرقى ۋەكىلى مۇھەممەت ئىمىن خان قولدىن ھاكىمىيەتنى تارتىۋالىدۇ. ئەمىلىيەتتە بولسا، ھاكىمىيەتنى جۇڭغارلارغا (ئۇيرات موڭغۇللىرىغا) ئېلىپ بېرىدۇ. غالىدان 1697 - يىلى ئۆلىدۇ، ئۇنىڭ ئاكىسى زەڭگىنىڭ ئوغلى سۇانا رابدان 1700 - يىلى يەتتە شەھەرنى يەنە بىر قېتىم دەپسەندە قىلىدۇ. ئۇندىن كېيىن ئاپپاق خوجا ئەۋلاتلىرىنىڭ ئۇرۇشلىرى باشلىنىدۇ.

شائىر ياشىغان ۋە ئىجات قىلغان دەۋرنىڭ ئالدى - كەينىدە بولۇپ ئۆتكەن بۇ تارىخىي قالايمىقانچىلىقلار، 170 يىلدىن كۆپرەك ھۆكۈم سۈرگەن يەكەن خانلىغىنىڭ ۋەيران قىلىنىشى، ھىدايتىللا ئاپپاق خوجىنىڭ مىللەتنى قارىمۇ - قارشى گۇرۇھلارغا بولۇپ تاشلاپ، ئۇنىڭ تارىخىي تەغدىرنى جۇڭغارلارنىڭ ھۆكۈمرانلىغى ئاستىغا چۈشۈرۈپ قويۇشى ھەمدە بۇلارنىڭ ھەممىسىگە سەۋەبچى بولغان، ئەسلى ئىسلام ئەقىدىلىرى بىلەن ھىچ ئىدىئولوگىيىلىك باغلىنىشى بولمىغان ئۇنىڭ نەپرەتلىك تەپرىقچى مەزھىبى شائىر موللا نىيازدا ئۆتكۈر نارازىلىق قوزغىغان. شائىر 80 نەچچە يىل داۋام قىلغان پاراكەندىچىلىكلەر ۋە ئۇرۇشلارنىڭ دەردىنى تارتقان خەلققە ئېچىنغان، ئۇ، ئىسلامىيەت يېڭى باشلانغان دەۋرنى ئەسلىش، سېغىنىش ۋە ئۇلۇغلاش ئارقىلىق، ۋاستىلىق يوسۇندا ئۆزىنىڭ ئىشانچىلىقتا ۋە سوفىزىم مەزھىبىگە بولغان نارازىلىغىنى ئىپادىلەنگەن، خەلق كۆپچىلىكىگە ھىسداشلىق قىلغان.

بۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، شائىرنىڭ داستانى ئەينى دەۋردە خەلقنىڭ ئومۇمىي روھى كەيپىياتقا ۋە كىلىك قىلىپ، مۇئەييەن ئىلغارلىق ئەھمىيىتىگە ئىگە بولغان. ئىسلامىيەت مۇھىتىنىڭ شائىرى بولغان موللا نىيازدىن ئەلۋەتتە ئۇنىڭدىن ئارتۇقراغىنى تەلپ قىلىپ بولمايدۇ. ئۇنىڭ بۇ داستانى ئۇيغۇر ئىدىئولوگىيە تارىخى ۋە ئەدەبىيات تارىخىدىن ئۆزىگە مۇناسىپ ئورۇن ئېلىشقا تېگىشلىك. مەن داستانى خوتەنلىك خەتتات توختى ئاخۇنۇم دىگەن كىشى ھىجرى 1340 - يىلى (مىلادى 1920 - يىلى) كۆچۈرۈپ قالدۇرغان قولىيازما نۇسخىسىغا ئاساسەن نەشەرگە تەييارلىدىم، باشقا يەنە ئىككى خىل نۇسخىدىنمۇ پايدىلاندىم.

يەنە بېشەبەھ، بېنە مۇنەدۇر،
ھىچ نىمەرسە ئاڭا مىسال ئولماس،
ئولسۇرۇر لەمپەزەل، زەۋال ئولماس.
ئىش ئاڭا مەخپىلارنى كۆرمەگىلىك،
يوق ئاڭا ئۆلمەك تىرىلمەگىلىك.
ئاڭا ھاجەت يوق كۆز بىلە باقماق،
لازم ئېرمەس ئىشىتمەككە قۇلاق.
تۇرغۇ رەزىزاق، ئىگەم نەسبە بېرۇر،
بولسا گەر تاش ئىچىدە خەستە مور.
بارچە ھالىدىن ئول ئېرۇر ئاگاھ،
ئەھدۇن لا ئىلاھە ئىللەللاھ.
ئەمىردىن غەير سۆزلەلمەس تىل،
جەھد قىلسا ئەگەرچە ئاي ۋە يىل.
تىلنى ھەمدىڭغە گۇڭ ۋە لال ئەتەم،
ئۇشۇ ئىشنى ماڭا مەھال ئەتەم.
بولسام ھەر نېچە شەخس بەدكارى،
قىلنى ھەمدىڭغە ئەيلەگىل جارى.

ھەمد پەرۋەردىگار كەۋن مەكان،
قۇدرەتتىن ياراتتى ئىككى جەھان.
مەلەكو ئىنسى، چىن، ھەيۋانات،
كەرەمى خوانى بىرلە تاپتى ھەيات.
قەترە سۇدىن ياراتتى گەۋھەرى پاك،
بى سۇتۇن تۇرغۇزۇپ توقۇز ئەفلاك.
ھەم مۇتەبەق ئەنابىسز غەبرا،
كوك ئېرۇر ھەمدىڭ ئىچرە ھەد گویا.
لۇتفدىن كىمنى سەرەراز ئەتكەي،
كىمدۇرۇر ئاڭا ئېتراز ئەتكەي.
ئىبتىداسغە ئىبتەدا يوقتۇر،
ئىنتىھاسغە ئىنتىھا يوقتۇر.
شاھدۇر شاھلار شەھنشاھى،
ئاشكارا نەھاندىن ئاگاھى.
ئۆزىدۇر خالىق، بارچەمىز مەخلۇق،
يەنە ئاندىن بولەك خۇدايى يوق.
تەڭرى بىچۇن - بېچە گۇنەدۇر،

يا بەسر مەخفى جۇرم يا تائەت،
 ئول كورەر كوڭۇلدىن كېچەر سائەت.
 كىم مەقامنى ئەدل قىلدى رەفىق،
 ئاڭا شاھ، گەداۋۇ بولدى مۇقىم.
 يا لەتىقى لۇتى، ئېيتىنا سەندىن،
 ئەيلەمەك ئەجز ئىلە دۇئا مەندىن.
 يا خەبىر دىلغە بەر سەلاھىيەت،
 ياخشى ئىش، ئەقىل-ھۇش، تۈزۈك نىيەت.
 يا ھەكم بارچەدىن مۇلايىمىسەن،
 بەندەگە مەھربان خۇدايىمىسەن.
 يا كەبىر كىمگە بەرسە ئەقىل تەمىز
 خار بولسا نە تاڭ، نە قىلسا ئەزىز.
 يا ھەبىب جۇرم جىسىم ھەمساپ،
 ئانى سالغىن يىراققە مىڭ پايە.
 يا جەللىل كىمگە بەرسە ئەزىز، شەرەفى،
 بولغاي ئىككى جەھان ئېلىگە خەلەفى.
 يا كەرىم، ھەر كىشىكى قىلسا كەرەم،
 ئاڭا بۇتخانەدۇر بەجايى ھەرەم.
 لۇتىنى ئىدى كىمىنى دوست تۇتسا رەقىب،
 نىلەگەي ئېل يەمان كوزىدە باقىپ.
 يا مۇجىب بەندەنىڭ نە ھاجاتى،
 ساڭا شاھ، گەدا مۇناجاتى.
 سەن رەۋا ئەيلە ھاجەتىم يا ھەق،
 دەرگەھىڭدە ئىش ئۆتمەگەي ناھەق.
 ئول ۋەكىل ئولسا بەندەسىگە ئەگەر،
 ئىنىس - چىندىن يېتەر ئاڭا نە زەرەر.
 كىمگە قىلسا قەۋى سۇفەتتە زوھۇر،
 بارچەنى ئەيلەگەي ئاڭا ھەقھۇر.
 بىرگە قىلدى ۋەلى سۇفەتتە نەزەر،
 ئاندىن چەم خەلق قىلدى ھەزەر.
 خەير - شەر ئوزىدىن، سىفات ھەمىدە
 رەھمەتتىن ئۇلۇغ - كىچىكىدە ئۇمىدە.
 تىلنى يا مۇبىدى مۇرخ گويىا قىل،
 لۇتىنى ئىلە مۇردە دىلنى ئەھيا قىل.
 ئېرسە توقسان توقۇز سۇفەت بىرلە،

بولماسە سەندىن تىلغە زەررە مەدەدە
 ھەمد ئەيتماق ئېرۇر ئاڭا نەھەدە
 ھەمد ئەيتماقدە بارچە شەرمەندە،
 مەن كەبى بارمۇ رۇي سىياھ بەندە.
 باردۇرۇر ئالەم ئىچرە ھەر زىجان،
 ئۇنىسىم فىسىق، مۇنىسىم ئىسيان.
 سورەتىم ئىنىس، سىرەتىم ھەيۋان،
 قىلمىش ئوز بىلگەنچە ھەمد بايان.
 شەيئىدۇرمەنكى، سورەتىم ئادەم،
 يۇرمەشى جۇرمىسىز بىردەم.
 بىلىمەدىم توبە - توبە يۈز ھەسرەت،
 قىلمادىم ئومرۇم ئىچرە بىر تائەت.
 لىك شامۇ سەھەر مەنى گۇمراھ،
 جان دىل بىرلە دەرمەن يائاللاھ.
 ۋەرزىشىم نەفىس، كۇشىشىم تۇغىيان،
 كۆپ ئىشەنچىم ئوزۇڭ يارەھيان.
 يارەھىما كوتەر بۇ غەفلەتتىن،
 رەھم ئېتىپ، ساقلا بارچە ئىللەتتىن.
 يا مەلىك سال كوڭۇلگە مەھرىڭنى،
 قىل بۇ قۇلغە ھەرام قەھرىڭنى.
 تەلبە كوڭۇلۇم چۇ شەمە سەر فانسوس،
 قىل مۇنەۋۋەر سەن ئانى يا قۇددۇس.
 بەرگىل ئوتلۇغ كوڭۇلگە فەيزۇ فۇتۇھ،
 جارى قىلغىل دىمەك يا سۇبۇھ.
 يا سەلام ئەيلەمەك ئۇچۇن تائەت،
 ئەيلە سەھەت بەدەنى ھەر سائەت.
 يا ئەزىز سەندىن ئېلىگە فەيز سۇرۇر،
 دىن دۇنيايىم ئەيلەگىل مەئمۇر.
 بارچە زۇلمەتتىن ئاسرا يا جەببار،
 مۇتەكەببىرسەن، ئوزگەلەر ساڭا خار.
 ھافىز ئول بارچەنىڭ ھىمايەتدۇر،
 بەندەگە ھەم ئوز ئىنايەتدۇر.
 ئەيلە ئىقبالىم، ئەيلە يا رافىق،
 ئانى قىلدۇر نە ئىش ئېرۇر ناپىق.
 يا سەمىئە بەندەنىڭ نە ھاجاتى،
 ساڭا رۇشەن - نەھان مۇناجاتى.

قايسى بىر قۇدرەتتىن بايان ئىتەيىن،
 قايسى بىر ئىمىتتىن ئەيان ئىتەيىن.
 قايسى مېھرى ۋە فالارىن ئەيتاي،
 قايسى لۇتقى ئەتالارىن ئەيتاي.
 بىر تىلىم بار، تۇمەن تىلىم بولسا،
 ھەر بىرى يۇز تۇمەن تىلىم بولسا.
 ئۈمىر ئىچىدە دىسەم يىتەلمەسەن،
 مىڭدە بىرنى تەمام ئىتەلمەسەن.
 .....
 .....
 ئەيلەگەچ كىبىر، تۇتماغاچ فەرمان،
 بولدى ئىبلىس، ئاتاندى ئول شەيتان.
 قىلدى ئادەمنى خاكدىن پەيدا،
 بىرنى قىلدى بىرسىگە شەيدا.
 .....
 .....

مىڭ تۇمەن لۇتقى مەرھەمەت بىرلە
 بەندەگە رەڭ - بەرەڭ ئىنايەتى بار،
 سۇفەتنىڭ قاچان ئىنايەتى بار.
 جىسىم، جان فەھم، ھۇش، ئەقىل، تەمىز،
 دەست، پاي، چەشم، گوش، تىل ۋە ئاغىز.
 پەنە قاشۇ قاپاق، بۇرۇن بىلە تىش،
 ھەر بىرىگە يەراغلادى بىر ئىش.
 مۇنچە ئەزىزى بىر ئىتتىب خالىق،
 قىلدى بىر ئىشنى ھەر بىرىن لايىق.
 بىر - بىرىنىڭ ئىشىنى قىلالمايدۇ،
 بىر - بىرىنىڭ ئىشىنى بىلەلمەيدۇ.
 بولسا بۇ ئوزۇنلەر ئارا بىرى كەم،
 ئول كىشىنىڭ باشدا غۇسسەنى غەم.
 مالىكۇل مۇلك پادىشا ئولدۇر،
 چوڭ - كىچىك ھەممىگە پەناھ ئولدۇر.
 ئاسمانۇ زەمىن ئانىڭ مۇلكى،
 ھەم مەكان - مەكىن ئانىڭ مۇلكى.
 بولسا مۇنداغ تۇمەن جەھان ۋەيران،
 يوقتۇر مۇلكىگە زەررەنى نۇقسان.
 قىلسا يۇزىنىڭ جەھان ئەگەر سادىر،
 قۇدرەتتىن ئەجەب ئىمەس قادىر.
 بارچە مۇشكۇل ئېرۇر ئاڭا ئاسان،
 دەرگەھىدە شەھ، گەدا يەكسان.

شائىر كىتاپ تۇزۇشنىڭ قەدىمىي ئەز -
 ئەنئىنىسى بويىچە ھەمد - سەنادىن كېيىن
 مۇھەممەد پەيغەمبەرنىڭ سۈپەتلىرى ئۈستىدە
 توختىلىدۇ، ئاندىن چاھار يارلارنى مەدھە -
 يىلەيدۇ. شۇندىن كېيىن، توت ئىمامنىڭ
 نام - نەسەبلىرىنى بايان قىلىدۇ.

ھەزرەت ئىمام نەسرەددىن، ھەزرەت ئىمام مەئىددىن، ھەزرەت ئىمام زوھۇرىددىن،
 ھەزرەت ئىمام قەۋمىددىنلارنىڭ نام - نەسەبلىرى

ئەلى مۇسا رىزائىم ئاڭا ئات،
 تەربىيەت ئەيلەبان ئاڭا پات - پات.
 ھەق تائالا ئاڭا ئوغۇل بەردى،
 ئاتى مۇھەممەد تەقى ئىمام ئېردى.
 بىر ئوغۇل بەردى ھەق بۇلارغە تەقى،
 ئاتى مۇھەممەد ئېرۇر ئىمام نەقى.
 ھەم ئىمام ئەسكەرى بۇلارغە پۇسەر،
 مۇڭا قاسم ئىمام جان - جىگەر.

بىل ئىمام ھەسەن ئىبن ئەلى،
 زەينۇل ئابىدىن ھوسەين ئوغلى.
 ھەزرەت ئابىدىنغە ئول قادىر،
 بەردى فەرزەند مۇھەممەدى باقىر.
 بەردى باقىر ئىمامغە ھەم خالىق،
 بىر ئوغۇل نام جەئفىرى سادىق.
 بۇ ئىمام ئوغلى مۇسا كازىم،
 تاپتىلار بىر ئوغۇل بۇ شەھبازىم.

مۇستەفا ھورمەتىدىن ئى بارا،
 بارچە مۇشكۇل ئىشىغە بەر يارا،
 ھەممە مۇشكۇللىرىمنى ئاسان ئەت،
 ئىشىق، فەيز، فۇتۇھ ئىھسان ئەت.
 بولماسام ئىشىقىڭە ئەگەر لايىق،
 سەدقە قىلغىل، ئەتا بولاي سادىق.

ئىبن قاسىم دۇرۇر ئىمام ئەپتىھ،
 بۇ ئىمام ئوغلى تورت ئىمام زەبىھ.
 ھەممە ئەۋلادى مۇستەفادۇرلار،
 بارچە ئىنسانغە رەھنىمادۇرلار.
 پادىشاھ، مەدەد ئېرۇر سەندىن،
 سوزلەمەكلىك نەھەد ئېرۇر مەندىن.

ھەزرەت ئىماملارنى ماۋەرائۇننەھردىن ھەزرەت يۇسۇف قادىرخان غازىنى كاشى -
 خەرزەمىنىگە ئەلچى قىلىپ قىبەرگەنلارى، بۇلار قىرىق مەكك لەشكەر بىلە كاشىغەرغە
 كېلىپ مەسلەھەت قىلغانلارى ۋە كاشىغەر خەلقىگە ئىمان دەلالت قىلغانى

ئەيلەگۇم كۇفر ئېلىنى زىرۇ زەبەر،
 بۇ تەكەللۇمنى ئاڭلاغاچ ئول شاھ،
 دىدىلار: ئەي سىپاھ بول ئاگاھ،
 ھەركىشى بىزگە يار - ياۋەردۇر،
 ئالى ھىمىمەت ئۇلۇغ دىلاۋەردۇر.
 قىلدى بۇ ئېر ئەجەب ئەزىم سەفەر،
 جەمە ئېتىب بەرسۇن موڭا كۆب لەشكەر،
 ھەر مۇبارىزكى ئاڭلاغاچ بۇ سەدا،
 دىدىلار جانىمىز يولۇڭدا فىدا،
 جەمە ئۇلۇب قىرق دىلاۋەرلەر،
 كاشىغەر جانىبىغە قىلدى سەفەر،
 قەتئ ئېتىب بىر نەچچە مەنازىللار،
 ئەي قىلىپ مەنزىلى مەراھىللار،
 كەلدىلەر كاشىغەر دىيارىغە،
 تۇشتىلەر قەلئەنىڭ كەنارىغە،
 تىكەبان خىمەلەر سەراپەردە،
 مەسلەھەت قىلدىلار ئو شۇل يەردە،
 ھەزرەتى يۇسۇف غازى قادىرخان،
 قىلدىلار كاشىغەرغە نامە رەۋان،
 نامەنىڭ ئەۋۋەلى بەنام خۇدا،
 ئافەرىنىدەئى زەمىن - سەما،
 بەئدى نەئىت رەسۇل ئالى جاھ،
 سەرۋەرى ئەنبىيا، ھەبىب ئىلاھ،
 تورت يارىغە بەئد ئەزىن ئەلقاب،
 ھەر بىرى ئافتاب ئالەم تاب.

دىدى مۇنداغ مۇسەننىغى دەفتەر،
 شاھلاردىن بېرىپ بۇ نەۋۋ خەبەر،
 تورت ئىماملارنىم ئېردىلار مەدايىن ئارا،
 ھازىر ئېردىلار تەمام ئۇمەرا،
 ئولتۇرۇپ تەخت ئوزرە شاھانە،
 گاھى شاھانە گاھى سىپاھانە،
 مەسلەھەت قىلدىلار بۇ تورت ئىمام،
 بۇ مەھەلدە زەئىق ئىمىش ئىسلام،
 دىن ئۇچۇن جەڭگە كار - زار ئەتسەك،
 كۇفر ئەھلىنى خار - زار ئەتسەك،
 كەربەلا جەڭلارنى ئەيلەب ياد،
 بۇ تەكەللۇمنى ئەيلەگەچ بۇنىياد،
 ھەزرەتى يۇسۇف غازى قادىرخان،
 پەھلىۋان يىگانەئى دەۋران،
 قىلىبان بۇ سەئى ئەبۇدىيەت،
 دىدى: ئەي پادىشاھ خۇش نىيەت،
 كاشىغەر دېپ دىيار بار ئېرىمىش،
 ھەمە خەلقى ئانىڭ كۇفار ئېرىمىش،
 مۇسۇلمانلارغا پىشۋادۇرلار،
 پادىشا جاھانھى پەناھدۇرلار،
 ھەزرەت ئىككىنىڭ زەمانىدا تۇسرەت
 تاپمايىن، تاپماس ئېردى دىن قۇۋەت،
 بولسا رۇخسەت فەقىرغە، ئاتلانسام،
 ئازغان ئېلىنى يولغە باشقارسام،
 ھەق تائالا ئىنايەت ئەتسە ئەگەر.

نامەنى كەلتۈرۈپ ئوقۇپ بەردى.
ئىشىتىپ نامەنى بولۇپ دىلگىر،
مەسلەھەت ئەيلەدى بۇلار بىر بىر.
بولدى بۇ ئىشدا بارچەسى ھەيران،
ئاقىبەت دىدى ئەيتالى ئىمان.
بولسا لېكىن پەيغەمبەر ئەۋلادى،
كۇفردىن بىزنى قىلسا ئازادى.
بىز ئۇلارنىڭ جەمالىنى كۆرسەك،
دۆلدۈلىنىڭ ئىزىدىن ئويۇرۇلسەك.
بىز ئاڭا ئەيلەسەك فىدا جانلار،
ئوقۇساق دەرگەھىدە ئىمانلار.
بولدى خوشۇۋەت قاسدى ئىسلام،
شەھ جەنابىغە قۇشەك ئەتتى خرام.
ئالدى چۇن شەھ جەنابىغە ئوزىنى،
قىلدى شەھ تۇتىدەك ئادا سوزىنى.
ھەزرەت يۇسۇف غازى قادىرخان،
مۇنى ئاڭلاپ، بولۇپ بەسى خەندان.
رەھبەرى موئىس سەرۋەرى غازى
قىلدى مۇنداغ تەكەللۇم ئاغازى:
كاشىغەر خەلقى دېپ يۇرۇپ بۇ رەك،
خوب ئىمەس بىزگە ئەيلەمەكلىك جەك.
ئىبەرەي شاھلارغە بىر نامە،
ئاڭلاسونلار بۇ نەۋە ھەنگامە.

قىلدىلار تورت ئىمام چۇن فەرمان،
كاشىغەر خەلقى ئەيتسۇن ئىمان.
سەن بۇ ئىشغە بارىپ دەلالەت قىل،
بولماسا، جەڭنى بىنەھايەت قىل.
كاشىغەر خەلقى بولغاسىن ئاگاھ،
ئەيتقىل: لائىلاھە ئىللەللاھ.
مۇستەفانى پەيغەمبەرى ھەق بىل،
تورت يارىنى يار بەرھەق بىل.
قىلساڭ ئانداغ خۇدا رىزا بولغاي،
رازى مەجمۇۇ ئەنبىيا بولغاي.
بولامىز بىزمۇ بارچە بەھىل،
بولماغايىسىزلار ئاخىرەتدە خىجىل.
قىلماساڭلار بۇ سوزلەرىمنى قەبۇل،
بىل ئوزۇڭگە ئوزۇڭ زۇلم جەھۇل.
جەك قىلىپ قانلارنىڭ ئاقىزغايىمەن،
ساي تاشدەك باشىڭنى تىزغايىمەن.
مۈلكۇڭىزلارنى ئەيلەبان ۋەيران،
بارچەڭىزلارنى قىلغامەن ھەيران.
ئۇشۇ مەزمۇندا يازدۇرۇپ نامە،
بىرگە بەردى تەمام ئېتىب خامە.
نامەنى ئالدى، قوپتى، بولدى رەۋان،
قەلئەگە كىردى خۇررەم، خەندان.
جەمە كافرلار ئولتۇرۇپ ئېردى،

ھەزرەت يۇسۇف قادىرخان غازى كاشىغەر خەلقىنىڭ ئەرزىنى ئىماملارمىغە نامە پۇ -
تۇپ ئىبەرگەچ يۇز قىرىق مىڭ كىشى بىلەن ئىماملارم ئەندىجان تاغىغە
كىلىپ تۇشكەنلەرنىڭ بايانى

شۇكرى لىلاھ ئىشىم بولماغاي زاپە،
دىن بولۇر بۇ دىيار ئارا شاپە.
مۇنى چۇن نامەنى تەمام ئەتتى،
ئالدى قاسىد، قوپۇپ خرام ئەتتى.
روز - شەب يولدا پۇيەلار ئۇردى،
ئوزىنى شاھلارغە يەتكۇردى.
ئىش ئۇلارغە ئىدى شىكار ئەتمەك،
ۋەھشىلەر باغرىنى فېگار ئەتمەك.

دىدى مۇنىشىنى ھازىر ئەت مۇندا،
نامە يازغاي بۇ نەۋە مەزمۇندا:
ئەي نەبۇۋەت سېپەھرىنىڭ ماھى،
ئەي ۋىلايەت سەرىنىڭ شاھى.
ئەزەرنىڭ تۇشسە دەشت ئولۇر گۈلشەن،
سۇفەتىڭدۇر قوياش كەبى روشەن.
ئەمىر قىلدىڭ، بۇيان قەدەم چەكتىم،
نەچە كۇن مېنەتۇ ئەلەم چەكتىم.

نامەنى كەلتۈردى قاسىدى غازى،
 دىمە قاسىد، مىسال شەھبازى.
 نامەنى بەردى، قىلدى شاھىنە سەلام،
 ئالدىلار خەتنى قوللارغە ئىمام.
 بولدى مەزمۇنىدىن ئوقۇپ ئاگاھ،
 بۇ سۇفەت ئەمرى قىلدىلار ئول شاھ:
 كاشىغەر خەلقى دىنگە زار ئېرمىش،
 لىك بىزلارغە ئىنتىزار ئېرمىش.
 بىز بارۇرمىزكى ئەزىزىي غەزات،
 بىزگە مىزاس رەزمگەھى غەزات.
 كىمكى ئول جەڭنى ئىختىيار ئەتكەي،
 ھەق ئۈچۈن جاننى نىسار ئەتكەي.
 ھەركىشى بۇ سوزۇمنى قىلسا قەبۇل،
 ئاڭغا قىلغاي مەدەد خۇدا ۋە رەسۇل.
 ئاڭلاغاچ ھەركىمەرسە ئۇشۇ مەقال،
 دىدى ئەي پادىشاھ فەررۇخ فال.
 بولسا مىڭ جان ساڭا فىدا بولغاي،
 ھەرنە ئەمىر ئەيلەسەڭ رەۋا بولغاي.
 سېغىنىپ بارچە ھەق تەبارەككە،
 يۇردىلار رەۋزەنى مۇبارەككە.
 رەۋزەنى قىلدىلار زىيارەتلەر،
 بارچە ئېل تاپتىلار بىشارەتلەر.
 كاشىغەر فەتھ بولغۇدەك بۇ مەھەل،
 ئىچەدۇر بارچە ئاندا شارابى ئەجەل.
 رەۋزەنى نەچچە قاتلا ئايلاندى،
 توۋۇق ئېتىپ بارچە ئارقىغە ياندى.
 تۇرغە خۇشھال ئولۇب بۇ تورت ئىمام،
 يۇردىلار كاشىغەرغە بىزەۋق تەمام.
 نەچچە كۈن يول يۇرۇپ تەمام سىپاھ،
 ئەندىجان تاغىغە كېلىپ ناگاھ.
 بارگاھلارنى ئاندا تىكىتىلەر،
 ھەممە لەشكەر بۇ يەرگە تۇشتىلەر.
 باقتىلار سەر ھىساب لەشكەرگە،
 پىر نوخۇد سالىدى ئون دىلاۋەرگە.
 باقتىلار تارتىپ، كەلتۈرۈپ مىزان،
 چىقتى بىر چارەك، قالدىلار ھەيران.

يۇز قىمىق مىڭ كىشى ئىكەن سانى،
 ھەر بىرسى گوپا ئەھمەتەن سانى.
 دىدى شەھ مۇنچە ئېل كېلىپدۇرلار،
 بىزنى دېپ مۇنچە ئەمگە كىلىنىدۇرلار.
 بەزى ئېل ئوز مەيلى بىرلە كەلگەندۇر،
 بەزەسى قورقۇنچى بىرلە كەلگەندۇر.
 كىمكى كوڭلىدا يانماق ئولسا ھەۋەس،
 ئانى ئەمگەلتىمەك بىزگە خوب ئېرمەس.
 يانغۇسى باركىشى، بۇگۈن يانسۇن،
 بارغۇسى بار خەلايىق ئاتلانسۇن.
 ھەركىشى ئاڭلاغاچ بۇ نەۋە سورۇش،
 جەمە بولدى چېكىپ فىغان خۇرۇش.
 تاشلادى يەرگە يىغلاپان ئوزىنى،
 سۇرتىپان شەھ ئاياغىغە كوزىنى.
 دىدى ئەي پادىشاھ بۇزۇرۇكۇر،
 جانىمىز ئالدىڭىزدا بولسۇن نىسار.
 لازىم ئولسا ئەدۋۇغە ئاتماق تاش،
 تاشنىڭ ئورنىدا ئاتقاسەن بۇ باش.
 تا تىرىكىدۇرمىز، بىللە يۈرگەيمىز،
 ئارزۇمىز: ئالدىڭىزدا ئولگەيمىز.
 ھەزرىتىڭ پادىشا، بىز بەندە،
 قاندا شەھ بولسا، قۇل كېرەك ئاندا.
 جان بېرۇرمىز ۋەلىك يانماسىمىز،
 بارمايىن ئارزۇمىزغە قانماسىمىز.
 جەمە بولساق ئەگەر قىيامەتكە،
 باباڭىز ئولتۇرۇر شەفائەتكە.
 ئاندا شەرمەندە بولغۇچە ھەممەمىز،
 بارىپان ئالدىڭىزدا جان بىرەمىز.
 يىغلاپان زار-زار، ئۇرغاچ ئاھ،
 بولدى مەلۇم ئېتىقادى سىپاھ.
 شاھ لەشكەردىن ئاڭلاغاچ بۇ خۇرۇش،
 سىنەلەرگە مۇھەببەت ئۇردى چۈش.
 باشلارنى يالاڭ قىلىپ ئول شەھ،
 يۇزىنى ئەيلەپ بىجانبى قىبەلە.
 قول كوتەردى دۇئاغە تورت ئىمام،
 يىغلاپ، ئامىن! دەر ئېردىلار بەتەمام.
 دىگەچ "ئاللاھ ئەكبەر!" ئول شاھى،

گوردە قويسا ھەزىن تەنسىنى بۇ ھال،
 قىلسا مەندىن فەردىشتە بۇ سۇئال.
 ھەشردە بەرگىل ئوڭ قولۇمغە پىتىك،
 قىل تەرازۇدە يازۇقۇمنى يىنىك.
 رەھم ئىتىب يا رەھىم، يا رەھمان،
 بەر ئاسىغە جەننەت ئىچرە مەكان.
 ئانى ئاشىقلارنىڭغە ھەمدەست ئەت،
 دايمىما يادى ئىشقىگە مەست ئەت.
 مەغفىرەت قىل گۇناھىم، ئەي غەفقار،
 قىل بۇ قۇلنى مۇشەررەفى دىدار.
 رۇشد ۋە تەۋفىقى بەر نىيازىغە،
 قىل كەرەم ئۇشۇبۇ شەرمىسازىغە.

كوردىلار بارچە ئەرش بىلە ماھى.
 بولدىلار ئەۋلىيا زەبەردەستى،
 ھەمە يادى خۇدا بىلە مەستى.
 ئەي ئىگىزلارنى قىلغۇچى پەستى،
 بارنى يوق، يوقنى قىلغۇچى ھەستى.
 زىكرىگە جارى قىل زەبانىنى،
 شۇكرىگە قارى قىل لسانىنى.
 سالىمە كوڭلۇمگە غەير يادىنى،
 بەر بۇ ئاجىز قۇلۇڭ مۇرادىنى.
 كوڭلۇمە ئىلىم ئىشقى توشقارغىل،
 بەر ئەمەل، راست يولغە باشقارغىل.
 جان بېرۇر چاغدا دۇشمەنىم شەيتان،
 ئەيلەسە قەسدى غارەتى ئىمان.

ھەزرەت ئىماملارنىم يۈز قىرغاق مىڭ ئەۋلىيا بىلەن لەشكەر كەشامەت قىلىپ كاشىغەر
 شەھرىنى قورشاپ چۇشكە ئىلەرى، كاشىغەر خەلقى پېشپاز چىقىپ، بۇ (بىر يۈز)
 قىرغاق مىڭ ئەۋلىيانىڭ قەدەم ھۇمايون بەركاتىدىن ئىمسلاغە ھۇشەررەف
 بولغانى، ھەزرەت يۇسۇف قادىرخان غازىنىڭ كاشىغەرغە پادىشا بولغانى

يالىغۇزىن فەتھ قىلغالى چاغلاب.
 شىردەك كورگۇزۇب شىجائەتلەر،
 دەم ئۇرۇب ئوزلارنىڭ ئايەتلەر.
 ئوقۇب ئەبىيات، ئەپتىشىب مەئنى،
 نامە بۇ شەھسۇۋارغە يەئنى.
 ھەزرەت سۇلتان شاھ قاسىم ئۇش،
 يەر ۋە كوڭكە سالىب سەدا ۋە خەرۇش.
 ھەزرەت يۇسۇف غازى قادىرخان،
 ئالدىغە پېشپاز بولدى رەۋان.
 ھەم كەنارە ئالىب كورۇشتىلار،
 ھال - ئەھۋال سوراشتىلار.
 دىدى ئەي شەھزادەئى ئىسلام،
 ئېرىدىڭىز قايدا، قاندا قالدى تورت ئىمام؟
 دىدىلار شەھزادە باھۇشى،
 ھەزرەت شاھ قاسىمى ئۇشى.
 ئەندىجان تاغى ئوزرە كەلدىلەر،
 مېنى ئوزدىن بۇرۇن ئىبەردىلەر.

دىدىلار راۋى بۇ رىۋايەتنى،
 مۇنداق، ئەلقىسسە، بۇ ھىكايەتنى.
 ھەزرەت يۇسۇف غازى قادىرخان،
 ئول كۈنى شەھىغە قىلدى نامە رەۋان.
 تاكى بۇ ۋەقت ئىنتىزار ئېردى،
 شاھلار مەقدەمىنە زار ئېردى.
 بىر جەۋانىبىدىن ئولدى گەرد پەددى،
 گەرد ئارا تۇغ - ئەلەم ئېردى سەفدى.
 تورت مىڭ ئەرنىڭ نىشانەسى ئېردى،
 نۇركانى پىشانەسى ئېردى.
 شەھسۇۋارى چىقىپ يېتىپ كەلدى،
 بارچە ئالەمنى تىترەتىپ كەلدى.
 باد پايى ئىراقلىرىنى مىنىپ،
 ھەممە شاھانە جاملارنى كىيىپ.
 باشلارغىغە قويۇپ مۇرەسسە تاج،
 كۇفر ئېلىگە جەھاننى ئەيلەپ راج.
 ھەم مۇرەسسە جەرئەلار باغلاب،

روزنىڭ لاچىنى قىلىپ پەرۋاز،
 زاغ شەب نەۋە ئەيلەدى ئاغاز.
 بولدى خۇرشىد مۇھىت ئىچرە نەھان،
 ھىند يەڭلىغ قاراڭغۇ بولدى جەھان.
 قالغاچ زۇلمەت ئىچرە ئىسكەندەر،
 بولدى چۇن سۇبە خىزىسى رەھبەر.
 روشەن ئەتىمەك ئۇچۇن جەھاننى قوياش،
 جانىبى شەرقىدىن چىقاردى باش.
 مېپەر چىقتى جەھاننى يورۇتتى،
 لەشكەرى ھىند ئوز يولىن تۇتتى.
 ۋەقت، ئەلقىسسە، چاشتگاھ تېردى،
 ئەندىجان سارىدىن يەنە گەردى.
 يەنە توققۇز ئەلەم ئەيان ئولدى،
 مىڭ كىشىگە بىرى نىشان ئولدى.
 ھەممە زەربەفت جايلارنى كىيىپ،
 زىن زەر ئارغۇماق ئىراق مىسپ.
 ئوقيايى قىلىچ ئۇمۇد سۇپەر،
 مىلىتىق، نەيزە، بېرىكتىب خەنجەر.
 شەردەك ھەر بىرى شىجائەتلىك،
 ھەممە پەھلىۋان ھەيپەتلىك.
 كوك تومۇر بىرلە قورشىنىپ جىسىم،
 يەئنى بۇ شەھزادەلەر بۇ ئىسىم:
 ھەزرەت سۇلتان سەنجەرى كاسان،
 ھەزرەت سۇلتان ھەيدەرى كاسان.
 ھەزرەت سۇلتان خوجە ئىسمائىل،
 ئېرىدىلار كوب مۇبارىز قابىل.
 خوجە يۇسۇف خۇنرىز زەمان،
 خوجە يەئقۇب مىسال بەبرى بايان.
 ئالى ھىممەت دەلىر خوجە ھەسەن،
 ھەر ئىشىغە ئولۇس قىلۇر ئەھسەن.
 ھەزرەت خوجە سۇلەيمانى،
 بۇ ھەممە پەھلىۋان كاسانى.
 گەھى ھۇشيار ئىدى، گەھى مەست،
 ھىممەتتىدىن توققۇز فەلەك ئىدى پەست.
 ھەزرەت يۇسۇف غازى قادىرخان،
 يۇردى ئالدىغە خۇررەمۇ خەندان.

ئەمەرى قىلدىلار: ئىلگېرى بارغىل،
 يۇسۇفى غازى خەبەر بەرگىل.
 ئاڭلابان بۇ خەبەرنى شاد ئولدى،
 دىدى مۇشكۇل ئىشىم كۇشاد ئولدى.
 ھەزرەت يۇسۇف غازى قادىرخان،
 بولدى بىسىيار خۇررەمۇ خەندان.
 ئەكلىق ئەيلەپ بۇ مەھمانلارنى،
 مەسكەن ئەتتى ئاڭما ماكانلارنى.
 مۇسۇلمانلار سويۇندى يەكبەرە،
 چالدىلار شادىيانە نەققارە.
 بارچە ئېردى ئىمام ئۇچۇن شەيدا،
 يەنە بىر گەرد بولدى چۇن پەيدا.
 يەر - كوك تىترەبان ھەراسىدىن،
 تۇغلا بىلىكوردى تۇغ ئاراسىدىن.
 يەنە ھەم تورت ئاق ئەلەم كوردى،
 تورت مىڭ ئەرنىڭ نىشانەسى ئېردى.
 بولدىلار بارچە ئېل خەبەردارى،
 كىم ئىكىن دېپ سىپاھ سەردارى.
 شاھ مەنسۇر ھەزرەت ئۇشى،
 ھەزرەت خوجە ئەھمىدى ئۇشى.
 يەنە خوجە سەئىد، خوجە ئەزىز،
 ئۇشلىار يەتتى باد يەڭلىغ تىز.
 بۇ ھەممە توپچاق، ئىراق سۇۋار،
 ھۇشىدىن كەتتى كورگەچ ئۇنى كۇففار.
 كىيەنمىدۇر سەلاھ شاھانە،
 گاھ شاھانە، گاھ سىپاھانە.
 قىلىبان تىغلار ھەمايىلۇر،
 مەرد - مەردانەلىك قىلىپ ئىزھار.
 جىلۋەلەر بەردۇرۇپ ئەلەملەرگە،
 لەئىل، زەر چاشتۇرۇپ قەدەملەرگە.
 پېشپاز ئالدىغا كورۇشتى بارىپ،
 سوردىلار: كەلدىڭىز يەنە ھارىپ.
 شۇكرى لىلاھ دىبان بۇلار بەتەمام،
 شاھلاردىن دىدى دۇئا ۋە سەلام.
 تىكىبان تۇشتىلار بۇلار خىمە،
 بولدى كۇفر ئەھلى كوب سەراسىمە.

سەرۋەرى ھەزرەت جەلالىدىن،
 ھەزرەت سۇلتان شەيخ سەئىددىن.
 بەئىدازان ھەزرەت زىيائۇددىن،
 ھەرد ئالى گەھى ئەلا ئۇددىن.
 دۇررى ناياب خوجە شەمسىددىن،
 خوجە سۇلتان ھەسەن زىيائۇددىن،
 خوجە مەھمۇد مەھمەدى تاهىر،
 خوجە يەھيا، خوجە ئومەر ناسىر،
 خوجە مەنسۇر، خوجە ئابدۇلكەرىم،
 خوجە ئابدۇلغۇفۇر، ئابدۇررەھىم.
 بۇ ھەممە پەھلىۋان بەغدادى،
 كەلدى چاللىب نەققارەنى شادى.
 ئوڭ ۋە سول چاپشىب مۇبارىزلار،
 كىيىبان جامىھائى قىرەمىزلار.
 يەر ۋە كوك تىترەپ ئات سەداسىدىن،
 نەۋجۇۋان مەردلار ھەراسىدىن.
 بەگلىرىنىڭ باشىدا زەررىن تاج،
 پۇيە بىرلە شەمالدىن ئالىب باج.
 كوردىلار ئانى يۇسۇفى غازى،
 يۇردىلار ئالدىغە بۇ شەھىزى.
 قىلدى تەئىزىم غازى قادىرخان،
 سوردىلار ئەھۋال ھەزرەت سۇلتان.
 دىدى قاي تەرەپكە بىر تۇشەمىز،
 بىزگە ئوز جايىمىزنى كورسەتتىمىز.
 تىكتۇرۇپ تۇشتىلەر بۇلار خىمە،
 بولدى كۇفر ئەھلى كوب سەراسىمە.
 مەسلەت قىلدى ئەيتىمايىن ئىمان،
 قۇتقارالماسىمىز مۇنچە ئېلىدىن جان.
 يا كېلىپ بولمادى ۋە يا بولدى،
 ئەمما لەشكەرگە كاشىغەر تولدى.
 نەيزەگە - نەيزە چاقشۇر ئېردى،
 تىغىغە - تىغىلار چاپشۇر ئېردى.
 ناگېھان قامچى قولدىن يەرگە تۇشەر
 پەھلىۋانغە ۋە يا ئىگەرگە تۇشەر.
 كۇفر ئەھلىغە ئۇشۇ ئېردى جەدەل
 بولدى كۇندۇز يەنە كېچەگە بەدەل

كوب نەۋازىش قىلىپ بىر بىرىگە،
 تۇشتىلار خىمە تىكتۇرۇپ بىرىگە.
 كاشىغەر خەلقى قالدىلار ھەيران،
 كوزلەرگە قاراڭغۇ بولدى جەھان.
 ئەيش - ئىشرەتكە مۇبىتلا بولدى،
 ئولتۇرۇپ كۇن، جەھان قارا بولدى.
 چەشم زۇلمەتدە مېھر بولغاچ گۇم،
 ئالدى ئوزنى لەشكەرى ئەنجۇم.
 سۇيە ئاڭلاپ يەقاسىنى بىرتىپ،
 سارغىرىپ، قىزارىپ، يۇزىن چىرتىپ.
 بۇ ئەلاماتنى قوياشغە قىلدى خەبەر،
 قاغاچ ئوق قاچتى لەشكەرى ئەختەر.
 چىقتى كۇن كەتتى خەيلى زۇلمانى،
 قىلدى ئالەم يۇزىنى نۇرانى.
 چاشتىگاھ بولۇپ ئىدى بارى،
 يەنە بىر گەرد بولدى ئىزھارى.
 قىلدى لەشكەر ئۇلارغە نەززارە،
 ئەلەم ئېردى ئون ئىككى پەركارە.
 ھەر ئەلەم ئىككى مىڭ كىشىگە نىشان،
 تىترەبان ھەيپەتتىن ئىككى جەھان.
 ئارغۇماق ئىراق ئەسپىلارى،
 تۇگەمەس دىسە قانچە ۋەسفىلارى.
 كوك تىمىردىن كىيىپ تامام لىباس،
 سالىبان مۇددەئىغە بىم، ھەراس.
 ھەربەلەر ئۇستۇۋار ئىتىپ ئوزىگە،
 قىلسا تەئىزىنى سىغماغاي سوزىگە.
 سەرۋەرى سۇلتان ئوبۇل مۇزەففەردۇر،
 يەنە سۇلتان ئوبۇل غەزەنفەردۇر.
 ھەزرەت سۇلتان قاسم خارەزمى،
 ھەزرەت سۇلتان ئەئىزەم خارەزمى.
 خوجە كوچەك ۋە خوجەئى شەھباز،
 ھەر بىرى شاھلارغە دۇر دەمساز.
 بۇ ھەممە پەھلىۋان خارەزمى،
 دەزمىدۇر بۇ دەلىلەر بەزمى.
 قارار ئېردى، سىپاھ ھەرسارى،
 بولدى گەرد يەنە نەمۇدارى.

كۈن چىقىپ ۋەقت چاشتگاھ ئېردى،
 ئېل كۈزىگە كورۇندى بىر گەردى.
 گەرد ئارا بولدى تۇغ - ئەلەم ئىزھار،
 ئەلەم ئېردى يىگىرمە بەش پەرگار.
 ھەر ئەلەم ئىككى مىڭ كىشىگە نىشان،
 تىترەبان ھەيپەتىدىن ئىككى جەھان.
 بادپايى ئىراقلارنى مىنىپ،
 ھەممە شاھانە جاھلارنى كىيىپ.
 باشلارغى قويۇپ مۇرەسسە تاج،
 كۇفر ئېلىگە جەھاننى ئەيلەپ راج.
 ھەربىرى ھىممەت ئىچرە مىسىل ئەسەد،
 مۇددەئىلار كورۇپ يەر ئېردى ھەسەد.
 بېرىكتىب رەڭ - بەرەڭ جەلاجىلار،
 تىغىلارنى قىلىپ ھەمايىلار.
 شوخ شەھزادە ھاي شەھبازى،
 كورسەتىپ شەھ قاشىدا جانبازى.
 ئارەزى ئاي، قامەتى شەمشاد،
 كىيىنىپ غەرق ئاھەننىن پولاد.
 قويۇبان باشىغە تاج شاھانە،
 بەلگە باغلايدۇر كەمەند كىيانە.
 بېرىكتىب چەبراست خەنچەرلەر،
 ئالىبان قولغە مىسىر شەمشەرلەر.
 يەتتە مىڭ شەھزادە ئوڭ قولدا،
 قىرق مىڭ مىرزا يەنە سول قولدا.
 ھەزرەت يۇسۇف غازى قادىرخان،
 كوردىلار كەلدى پادىشاھى جەھان.
 قاتىغ ئۇن بىرلە دىدىلار ئول شاھ،
 كاشىغەر خەلقى بولغاسىن ئاگاھ.
 يەتتە شاھىن شەھى جەھانگىرلار،
 يۇرگىل ئالدىغە بارچە كافىرلار.
 ھەم ئامان تابىغىل ئەيتىبان ئىمان،
 دىدى شەھ قاشىغە بولدى راۋان.
 ۋەقتى ئول شاھلارغە يەتتى يېقىن،
 تاشلادى يىغلاپ ئوزىنى ئاتدىن.
 يەر ئويۇپ شاھلارغە قىلدى سەلام،
 ھال - ئەھۋال سوردى تورت ئىمام.
 شۇكرى لىلاھ دىدى، ئىسەن تۇردۇم،
 ھەر نىچۇكدۇر جەمالىڭىز كوردۇم.

ئوزىنى شەھلەرغە قىلدى پەرۋانە،
 قىلدى شەھ ئىلتىفات شاھانە.
 كاشىغەر خەلقى كەلدىلەر ئۇچاغ،
 بىرىكتىبىدۇر بويۇنلارغە سەداغ.
 پىشكەشلەر بىلەن ھايە ئالىپ،
 قىلدى تەئزىم شاھلارغە كېلىپ.
 بەرمەدىلەر سەلاملارغە جەۋاب،
 سوردىلار يۇسۇف غازىغە قاراب.
 ئۇشبۇ ئېل مۇسۇلمانمۇ، كافىرمۇ،
 دىن دىيارى ئارا مۇسافىرمۇ؟
 دىدىلار يۇسۇف غازى قادىرخان،
 كەلتۇرۇرگە كېلىپ دۇرۇر ئىمان.
 دىدى ئوزمەيلى بىرلە كەلىشىمۇ،
 ياكى قورقۇنچى بىرلە كەلىشىمۇ؟
 سوردى ئېلىدىن ئايا نىچۇك سىزلار،
 مۇڭلۇغ ئېردۇك دىيىشتىلەر بىزلار.
 ئۇشبۇ سوزنى ئىمام ئىشتىتلىر،
 ئاتلاردىن تەمام تۇشتىلەر.
 ئەرز قىلغىچ بۇ خەلقغە ئىمان،
 سىدىق دىل بىرلە بولدى مۇسۇلمان.
 قول كوتەردى دۇئاغە تورت ئىمام،
 خەلقى ئامىن دەر ئىدى بەتەمام.
 كۇفردىن قالمادى كوڭۇلدا ئەسەر،
 ئوز ۋۇجۇدىدىن بارچە تاپتى خەبەر.
 شاھلار قىلدىلار مۇبارەكباد،
 كاشىغەر خەلقى بولدى خۇررەم شاد.
 قەلئەگە تەكلىپى ئەتتى ئول فۇرسەت،
 بارچە ئوز مەيلىچە قىلىپ ئىززەت.
 يۇسۇف غازى خان پادىشاھ بولدى،
 كاشىغەر خەلقىغە پەناھ بولدى.
 كاشىغەر خەلقى قىلدىلار خىزمەت،
 قويدى جانىغە يۇز تۇمەن مىننەت.
 تۇردىلار كاشىغەردە نەچچە مەھەل،
 شاھلار مەقدەمىغە شاد بۇ ئەل.
 ساقىيا، كەل كوڭۇلنى ئاباد ئەت،
 فەيز جامى بىلە مېنى شاد ئەت.
 بۇلبۇلى مەست ئولۇپ، قىلىپ پەرۋاز
 ئەيلەيىن ئوزگە داستان ئاغاز.

ھەزرەت ئىماملارمۇ كاشىغەردىن ياركەندىگە كەلگەنلارنى، ياركەند خەلقى ئالدىلارغا چىقىپ دىن ئىسلامغا مۇشەررەق بولغانى

يەنە ئەيلەپ ۋەسىيەتى چەندان،
ياركەند تەرەفكە بولدى رەۋان.
بۇ دىيار ئىچرە نەچچە يۈز مەردى،
يەرنى كولاپ مەقام ئىتىب ئېردى.
توھپە، پىشكەش بىلەن چىقىپ بەتەمام،
چىقىبان شاھلارغا قىلدى سەلام.
چۈن ئاگا ئەرز قىلدى ئىمانى،
سدىق دىل بىرلە بولدى مۇسۇلمانى.
شەھ دۇئا قىلدىلاركى ئۇشۇ ۋەتەن،
بولسا دېپ پايىتەخت مۈلكى خوتەن.
ئېل بىلە خەيرىباد ئېتىب ئاندىن،
يۈردى شەھ بەجانبى ماچىن.
ئۇچرادى شەھ نەچچە پارە كىشى،
بەئز ئەركەك ۋە بەئز تىشى.
ئوقۇدى بەئزىسى ئاگا ئىمان،
بەئزىسى قاچتى، قالدى ئانىك گۇمان.
بۇ مەسەل گۇمادا گۇمان قالدى،
چەتەمدى مەۋجى بەتەمام قالدى.

ھۇشمەند بول بۇ قىسسەدىن ئاگاھ،
كاشىغەر ئىچرە شاھلار ناگاھ.
مۇددەتى تۇتتىلار مەقام ئاندا،
گەردلەر بىرلە تورت ئىمام ئاندا.
ھەزرەت يۇسۇفى غازى قادىرخان،
بولدىلار بۇ دىيارغا سۇلتان.
قىلدىلار ئاگا كوپ نەسەتەتلەر،
يەنە ھەم بۇ سۇفەت ۋەسىيەتلەر.
ئەدىل بىرلە جەھاننى قىل ئاباد،
ھەم يەتتىم، بىۋەلەرنى قىلغىل شاد.
موتتەبەر تۇت شەرىئەت غەررا،
شەرىئى تىغىنى ساقلاغىل بۇررا.
ئۇش قىلساق ئەجەل شەرابىنى بىز،
جىسمىمىز تۈزدە قالمايۇن ھەرگىز.
قىلگىز ۋەقى يەر، سۇ، شەمە، قازان،
ئەيلەگىز داشىمىزنى ئاۋىزان.
شەيخ قويغىل، دۇئادا ياد ئەتسۇن،
روھ - ئەرۋاھىمىزنى شاد ئەتسۇن.

ھەزرەت ئىمامى مۇھەممەدى شاكىر پادىشاھىم ھەممە لەشكەرلەرنىڭ پىشىرەۋلەرى
ئېردىلار، خوتەن يولىدا چۇقتە رەشىد، نوكتە رەشىدنىڭ قاراۋۇللىرى
بىرلە جەڭ قىلىپ دەرەجەئى شاھادەت تاپقانلارنى

ئىككى كافر خەتەنگە شاھ ئېردى،
خوتەن ئەھلى ئاگا سىپاھ ئېردى.
بىرسىنى دەر ئىدى چۇقتە رەشىد،
يەنە بىرىنىڭ ئاتى نوكتە رەشىد.
نەچچە كافر ئىل قاراۋۇلغە،
قويۇپ ئېردى بۇلار ئوتەر يولغە.
ئۇشۇ بەش يۈز جەھەننەمى نادان،
ئېردى بىر قۇم ئاراسىدا پىنھان.
ئاگېھان يەتتىلەر ئو شۇل رەھبەر،
ئۇشۇ ئىشىدىن ئاگا يوق ئېردى خەبەر.

ئول ئىمامى مۇھەممەدى شاكىر،
سەرۋەرى شەھىد ئېرۇر بۇ دەلەر.
تۇرغە مەردانە شەھسۇۋارى ئىدى،
گەردلەر ئىچرە نامدارى ئىدى.
سەرۋەدەك قەدىلارنى، يۈزلارنى ماھ،
كۆرسە ناگاھ ئولۇس چىكەر ئىدى ئاھ.
تەھمەتەن ئېردىلار شىخائەتدە،
ئېردى ئاراستە زىيافەتدە.
شاھدىن ئىلگەرى يۈرۈر ئېردى،
تەڭرى يادى بىلە بارۇر ئېردى.

پاك جىسىم نەھان غۇبار ئىچرە،
 گۈل مەسەللىك مەكانى خار ئىچرە.
 لەئىللار ئۇشبۇ لالەدەك قاندىن،
 رەك ئاللىدۇر تۇرۇپ بەدەخشاندىن.
 لالەلار تاغ ئارا قىلىپ نالە،
 قان ياشىن مىسلى ئەيلەمىش زالە.
 باغ ئارا گۈل ئەمەس ئۈزە شەنەم،
 باغ ئارا يىغلامتى قىزىل گۈل ھەم.
 شادلىق بولسا گۈلەم ئاچىلىماق،
 ئەندەلىپلارغە ئىش نەۋا قىلماق.
 ناگېھان گۈلنى كورسە ئول غەمكىن،
 ئەشك توكىمەك ئانىك ئىشى غەمدىن.
 قانغە ئويۇلسە ئەندەلىپ ئەشكى،
 زاغنىك كەلگۈسى ئاكا رەشكى.
 گۈلنى كورسە بۇ نەۋد مەھزۇنراق،
 بولغاي ئانىك فغانى ئەفزۇنراق.
 زاغ رەشكىدىن ئەندەلىپغە نەغەم،
 رەشكىدىن ئەشك بولماس ئانىك كەم.
 ھەجرىدىن باغرىن ئەيلەگەي يازە،
 دەردى جىسىمىن ئەيلەمىش پارە.
 دەھر باغدا ھەر گۈل ئاچىلادۇر،
 ئاقىبەت يەر يۈزىگە ساچىلادۇر.
 نە تىكەن باقى قالغۇسى، نە گۈل،
 قالغۇسىدۇر نە زاغ ۋە نە بۇلبۇل.
 ئاقىبەت مەرگ سەرسەرى يەتمەك،
 گۈل جەستلار ئىشى توزۇپ كەتمەك.
 بۇلبۇلى بولسا گۈلدىن ئايرىلىماق،
 ساغەرى بولسا مۇلدىن ئايرىلىماق.
 بولسا گۈللەر، ياندا خارى بار،
 شادلىق مەيدە بار خۇمارى بار.
 نەچچە خۇشائۇق، ياندا غەم بىللە،
 كۈندۈزى بولسا كېچە ھەم بىللە.
 بار تىرىكلىك، ياندا ئولمەكلىك،
 بىر - بىرىدىن بولۇرمۇ بولمەكلىك.
 ھەر بىرىدىن تو ئامان بىر - بىرىگە،
 ئەمما بارغاي تەمام ئوز يېرىگە.

چىقتى ئالدىغە كۇفر ئەھلى تەمام،
 ئەيلەدى جەك لەشكەرى ئىسلام.
 كەلدى شاكىر ئىمامغە توقنۇش،
 ئاقىبەت قىلدى مەرگ شەربەتى نۇش.
 بۇ ئەلاماتلارنى كوردى سىپاھ،
 زار يىغلاپ تەمامى چەكنى ئاھ.
 كۇفر ئەھلىن ئاراغە ئالدىلار،
 ئولتۇرۇپ ماجراغە سالدىلار.
 ھەرتەرىق قانى جۇدەك ئاقتى،
 باشى ساينىك تاشىدەك ياتتى.
 شەفەق ئالۇد قىلدى يەرنى قانى،
 بەند بولدى بارىپ تومۇغقە جانى.
 ئاشكار ئەيلەگەچ قىيامەتلەر،
 قالمادى ھىچ بەد دىيانەتلەر.
 بارچە كافىرلار تومۇغ سارى باردى،
 بىر پەلدى ئوز جاننى قۇتقاردى.
 دەرمەھەل شەھرىگە كېلىپ كافىر،
 قاراۋۇل ئولگەننى قىلىپ تەقىرىر.
 بىر نەچە پەھلىۋان كەلدىلەر،
 قاراۋۇللار باشىنى ئالدىلار.
 كوردۇم بۇ ئىشنى، يۇردۇم قاچماقغە،
 كەلگەن ئېرىمىشلار ئىسلام ئاچماقغە.
 كەلدى چۇقتە رەشىدغە، قىلدى خەبەر،
 ھۇشىدىن قالمادى بۇ سەگدە ئەسەر.
 كىشى چاپتۇزدى ھەر جەۋانبىغا،
 بولدى يارۇق خەھان قاراگۇ ئاگا.
 قەلئەنى قىلدۇرۇپ بۇ سەگ مەھكەم،
 جەڭنى قىلماقغە بولدى مۇستەھكەم.
 تۇشتى ئول شاھلارغە بۇ قىسسە،
 كېلۇر ئېرىدىلار يولدا ئەلقىسسە.
 مۇددەتى راھلار تەي ئەتتىلەر،
 ئاقىبەت قۇم رەباتغە يەتتىلەر.
 كوردىلەر شاكىر ئىمامنى ئاندا،
 يەر يۈزىنى بويايدۇرۇر قاندا.
 قاندىن ئاچىلدۇرۇپ گۈلى - گۈلزار،
 جانىن ئەتمىش خۇدا يولدا نىسار.

بىر كىشىنى شەھەرگە بۇيۇردىلار،
 سەن ئەيتىغاسەن بۇ كەلگەنلار.
 ماۋەرائۇننەھردىن كېلىدۇرلار،
 دىن ئۇچۇن مۇنچە ئەمكەلىدۇرلار.
 يۈز قىردىق مىڭ دىلاۋەر بار ئانىڭ،
 ئىسلام ئاچماقلىق ئىختىيار ئانىڭ.
 مۇسۇلمان بول، خۇداغە تائەت قىل،
 شاھلارغە ھەم ئىتائەت قىل.
 گەر قوبۇل قىلماساڭ بۇ سوزلەرنى،
 ئۇردىڭىزىلار تومۇغقە ئوزلەرنى.
 يەتمەسەڭ بۇ گوھەر باھاسىغە،
 باقماساڭ ئىشىنىڭ ئىنتىھاسىغە،
 كەتكەننىڭ - كەتكەن سەن جەھەننەمگە،
 قالغاننىڭ - قالغان سەن تۇمەن غەمگە.
 چىقماي ئالدىغە بەد دىيانەتلەر،
 قىلدى شەھ سۇفەت سىياسەتلەر.
 شاھدىن ئاڭلابان بۇ نەۋد كەلام،
 قوپتى ئەلچى شەھەرگە قىلدى خىرام.
 ئەلچى شەھنىڭ سوزىنى چۇن بىر - بىر،
 قىلدى چۇقتە رەشىدغە تەقرىر.
 بولدى يارۇق جەھان قاراڭجۇ ئاڭا،
 سوزلەمس ئېردى بۇ ئاڭا، ئۇ مۇڭا.
 سالدى باشىن توبەن تەفەككۇرغە،
 توكتى ياشىن، قالب تەھەييۇرغە.
 فىكىر - ئەندىشەلەر قىلۇر ئېردى،
 جادۇ ئانىڭ قاشىغە تىز كىردى.
 ئەمما چۇقتە رەشىد، نوكتە رەشىد،
 زار - زار يىغلاپان بۇ ئىككى پەلەد.
 ھال - ئەھۋالنى بەيان ئەتتى،
 ئەلچىنىڭ سوزىنى ئەيان ئەتتى.
 بۇ لەئىنىڭ ئاتى ئىدى شەمئان،
 قىرق شاگىردى ھەر بىرى شەيتان.
 جەمە بولدى ھەمە بۇ جادۇ قاشىغە،
 بىر ياشىل ئوردا تىكتى باشىغە.
 ئورداغە جەمە ئولدى قىرق بىر جادۇ،
 كېچە - كۈندۇز قىلۇر ئىدى جادۇ.

مەي ئەجەل جامىدىن تۇتار ساقى،
 قالباغاي ھىچبىرى ئانىڭ باقى.
 ئول ۋەفا باغىنىڭ گۈلى ئېردى،
 گۈللەر ئانىڭكى بۇلبۇلى ئېردى.
 تۇندىبادى ئەجەل خەزان ئەتمىش،
 گۈل يۇزىس قان ئارا نەھان ئەتمىش.
 كوردىلەر چۇن بۇ ھالنى ئول شاھ،
 تەئزىيەت تۇتتىلەر تەمام سىپاھ.
 لالەنى كوردىلەر بولۇپ ۋالە،
 ئەيلەدىلەر تۇمەن - تۇمەن نالە.
 ئول زەمان چىقتى جىسمىدىن جانى،
 سۇد قىلغايىمۇ ئاھ - ئەفغانى.
 پارە ئەيلەپ يۈرەكنى ئۇرسا بەدەر،
 شەمە يوقتۇر ئولۇككە ھىچ خەبەر.
 دەفن ئەيلەپ ئىمام شاگىرنى،
 ئوقۇدىلار دۇئا ۋە تەكبىرنى.
 دىدەدىن ئاقىزىپ يۇزىگە سۇلار،
 شەھرى ماچىنىغە ئەزم قىلدى بۇلار.
 شەھ ئاخىر شەھەرگە يەتتىلەر،
 قەلئە ئالدىدا مەسكەن ئەتتىلەر.
 بولدى چۇقتە رەشىد پەلەد ھەيران،
 ئوزگە كافىرلار بولدى سەرگەردان.
 بار ئىدى بۇ شەھەردە بىر ساھىر،
 دوزەخلىق نىشانەسى زاھىر.
 كەلدى چۇقتە رەشىدنىڭ قاشىغە،
 سىلدى، بىر غەم تۇشۇبدۇر باشىغە.
 دىدى ئەي شەھ نەدۇر بۇ غەم سەندىن،
 مەن ئىلاج ئەيلەي، بولماغىل غەمكىن.
 دىدى مەن كوڭلۇڭمۇنى توق قىلايىن،
 قەلئەنى سىھرى بىرلە يوق قىلايىن.
 قىلدى ساھىرغە ۋەئدەلەر چەندان،
 بولدى كافىرلار خۇررەمۇ خەندان.
 شاھلار ئەمما قىلدى چۇن فەرمان،
 ئەلچى كىرسۇن شەھەرگە ئەي ياران.
 دەخل قىلمايلى بولسا مۇسۇلمان،
 قىلالى جەڭنى ئەيتىماسا ئىمان.

قىلدى لەشكەر نالەئى زارى،
 يەنە بولدى شەھەر نەمۇدارى.
 شاد ئولۇپ، ئاتلانمىپ ئەمام لەشكەر،
 قىلماق ئەزىپەي شەھەرنى زىر - زەبەر.
 بولدى كوزدىن شەھەر يەنە پىنھان،
 ئۇشۇ يەڭلىغ ئىش ئېردى نەچچە زەمان.
 تۇردىلەر بۇ دىيار ئارا بۇ تەرىق،
 قىرق يىل، بەزى راۋىدا كۇن قىرق.
 قىرق كۇن ئېردى شاھ خەلقىغە،
 قىرق يىل ئېردى كۇفر ئەھلىغە.
 كۇفر ئەھلىغە تومۇغ مىسال شەھەر،
 سائەتى قىرق يىلدىن ئېردى بەتەر.
 بىخەبەر ئېردى دىن ئىسلامدىن،
 كۇنى بىر يىلدىن كورۇنمەكى ئاندىن.
 ھەددى بولغايمۇ جادۇ قىلماقغە،
 بار سەبەب قەلئە غايىب ئولماقغە.
 غايىب ئولغايمۇ جادۇ قىلغانغە،
 سالغانى ئوزىنى ئوزى زىندانغە.
 كورمەگەن چاغدا شىرنى تۇلكى،
 ئاڭا ئوز ئالدىغە ئوبۇن - كۇلكى.
 ناگىھان يەتسە باشى ئوزرە ئەسەد،
 ئاڭا ئانىڭ كورۇنمەكى نەھەد.
 جايى ئانىڭ قاراڭغۇ بولسا ئىچى،
 خىيلى ئانىڭ مىسال بولسا قىچى،
 كوڭلى. ئوز مەيلىچە قارا بولسا،
 قارالىق بىرلە ئول فەنا بولسا،
 خالىقون كۇللى شەيئى كەۋن مەكان،
 رەھمەتى ئەبىدىن چېكىم باران.
 ئېرسە ئول ھەزرەت ئىمام زەمان،
 ئاشكار ئەتكۇچى دۇررى ئىمان.
 شەھرى ماچىن ئارا تەمام سىپاھ،
 مۇددەتى مۇنداغ ئولدى پابەر جاھ.
 كۇفر ئەھلىغە سەخت بولدى قەبەل،
 بىر كېچە قاچتى، ئەزم قىلدى جەبەل.
 ئول كۇنى بولمادى شەھەر غايىب،
 بولدى ئاتلارغە مەردلەر راكىب.

مەسلەھەت قىلدى ماچىنلار بىر - بىر،
 ئاقبەت قىلدى بۇ سۇفەت تەدىبىر.
 دىدى بىز مۇسۇلمانمۇ بولماسىمىز،
 كۇفردىن ئولمەگۇنچە يانماسىمىز.
 ئاغزىغە يۇز تومەن كەلۇخ - سەفال،
 ئەلچىگە دەر ئىدى بۇ نەۋد مەقال.
 ئەلچى ئاڭلاپ بۇ سوزنى، ئاتلاندى،
 شاھلارنىڭ جانىبىغە ياندى.
 بۇسە قىلدىلار شەھ جەنابىنى،
 دىدى ماچىنلار جەۋابىنى.
 شەھلەر ئەمىر ئەتتى تەبەل جەڭ تۇردى،
 پەھلىۋانلارمۇ سەفى تۇزۇپ تۇردى.
 يۇز قىرىق تورت مېھتەر ئېردىلار،
 جاروب يەمەنى سەر ئېردىلار.
 ئەبىر مەيدان يۇزىنى ئەيلەدى نەم،
 باد فەرراشلىقە قويدى قەدەم.
 جەڭنى قىلماقغە ئېردىلار شەيدا،
 دىدەدىن قەلئە بولدى نا پەيدا.
 بارچە ئوز جايلارىدا تۇتتى مەقام،
 ھەم تەۋەججۇھ قىلۇر ئىدىلەر ئىمام.
 قەلئە بولدى يەنە نەمۇدارى،
 مىندىلار ئەسەب تىز رەفتارى.
 مەردلار ھەر تەرەفى قىلىپ جەۋلان،
 تاشلاپ ئەفلاكغە ئۇمۇد گەران.
 غارقىراپ تۇشسە گۇرزە شاباشلاپ،
 چەپ قولىدا تۇتۇپ، يەنە تاشلاپ.
 رەڭ - بەرەڭ ئەتەب كورسەتىپ بازى،
 ۋەرزىش ئەيلەپ قىلۇرغە جانبازى.
 ئېردى ئەزىپەي شەھەرگە ئات سالماق،
 ھەملە قىلماق، قەلئەنى ئالماق.
 كوردىلەر قەلئە ناپەدىد ئولدى،
 كەچ بولۇپ يارۇدى، پەدىد ئولدى.
 بولدىلار شاد لەشكەرى ئىسلام،
 يەنە ئاتلاندى مەردلەر بەتەمام.
 ئات سالۇر چاغدا قەلئە بولدى نىھان،
 ئېردىلار بۇ ئىشغە مەردلەر ھەيران.

قالغاننىڭ چوڭى ئېرۇر ئەلھال،
بىر مۇبارىز ئاتى ئېرۇر خەلخال.
قەلئە سەردارى ئېردى تۇرغە ھەرىب،
بۇ مەھەلدە ئېرۇر ۋەلىك زەئىب.
كىشىلەر بار ئاڭغا ئېرۇر تابىئە،
قىلۇر ئىككىن ئايا نىچچۇك ۋاقىئە.
بۇ كىشى قىلدى چۇن سوزىنى تەمام،
بۇ سۇفەت ئەمەر ئەيلەدىلەر ئىمام:
كىرسۇن ئەۋۋەل شەھەر ئىچىگە رەسۇل،
ئەلچىنىڭ سوزىنى قىلۇرۇمۇ قوبۇل،
قەلئە ئەھلىنىڭ سوزلارىگە باقىب،
بولالى جەڭ قىلغالى راغىب.
بار ئىدى لەشكەر ئىچرە بىر مەردى،
ئاتى قەيتتۇس مەغرەبى ئېردى.
ئېردى ھەممەتدە گويۇ ئۇ رۇستەم،
قىلماغان قامەتنى ھىچكىم خەم.
ئاڭلابان ساچراپ ئورنىدىن قوپتى،
پەسكە تۇشتى، داغى يەر ئۇپتى.
ددى يا پادىشاھ شاھى ئەجەم،
ماڭا ئەمەر ئەت، چېكەي شەھەرگە قەدەم.
مۇسۇلمان بولسا بىللە چىقايىن،
بولماسا كۇفۇر ئېلىنى يىقايىن.
جەڭ قىلىپ قانلارنى قىلۇرمەن جۇي،
باشىن ئول كوك ئارا قىلۇرمەن گۇي.
رۇخسەت ئالدى، كامران ئولدى.
بىر كىشى باشلادى رەۋان ئولدى.
كىردى خەلخالنىڭكى قاشىغە،
ئەزرائىل يەتتى مىسلى باشىغە.
بارچە ئەزاسى تىترەدى ئانىڭ،
ھەر تەرەپ خەپىل پىترەدى ئانىڭ.
كەتتى خەلخالنىڭ باشىدىن ھۇش،
ھەممەدىن بەلكى بولدىلار بېھۇش.
تاپتى ھۇش ئوز تەبرى كەلامىدىن،
ئەندەك ئويغاندى بىم خابىدىن.
سوردى قەيتتوستىن سۇئالى ئول،
ئاڭغا بەردى بۇ رەڭ جەۋابى ئول.

پەھلىۋانلار شەھەرگە بولدى قەرىب،
بەرگەن ئوخشايدۇر كۇفۇر ئەھلى فەرىب.
ئاز كىشى قىلادۇر شەھەردە غەروۋ،
بۇ مەھەل ئۇچرادى بۇلارغە بىروۋ.
سوردىلار بار شەھەردە نە ۋاقىئە،
قىل بەيان، ئاڭغا بولالى سامىئە.
ددى چۇقتە رەشىد، نوكتە رەشىد،
بىمەيا دوزەخى لەئىن، پەلىد.
جادۇغە جادۇ قىلدۇرۇب ئېردى،
ئاڭغا كوزىدىن شەھەر نىھان ئېردى.
قەلئە غايىب ئىدى ئاڭغا مۇنچە،
قاچتى ئوز لەشكەرى بىلە بۇ كېچە.
قالىدى بۇ شەھەردە ساھىرلار،
قاچتى تاغ تەرەپگە كافىرلار.
بۇ سەبەبىدىن شەھەر ئىمەس پىنھان،
مەن كەبى خەستەلەرمۇ بار چەندان.
مەنى ئازاد ئېتىڭ تەرەھھۇم ئېتىب،
كەلتۇرەي ئېلىنى مەن تەكەللۇم ئېتىب.
ھەر يامانلىقى بولسا مەن تاشلاي،
بارچەنى شەھ جانىبىغە باشلاي.
ئۇناماي ھەيدەب ئالدىلار ئانى،
شەھ جانىبىغە كەلتۇرۇب ئانى.
شاھغە ئەيلەدى كېلىپ كورۇنۇش،
سەلتەنەت ھەيپەتىدىن ئىدى سېھۇش.
شەھ ئاڭغا دىدىلار ئەيت ئىمان،
ئوقۇبان بولا قويدى مۇسۇلمان.
دىدىلەر بار شەھەردە نەچچە كىشى،
بىللە قاچتى ئەيتىغىل قانچە كىشى؟
ددى ئون ئىككى مىڭ كىشى دايمىم،
خىزمەتدە تۇرار ئىدى قايمىم.
كېچە - كۈندۈز ئاڭغا مۇلازىم ئىدى،
بىللە قاچماقلىغىدا ئازىم ئىدى.
قالىب ئېردۇك شەھەر ئارا بىزلار،
تولادۇر بىزگە ئوخشاش ئاچىزلار.
دىدىلار مۇسۇلمان بولۇرمۇ ئۇلەر؟
ددى يوقتۇر ماڭا بۇ ئىشتە خەبەر.

بەر خەبەر شاھ قاسم ئوشىغە،
 يار بېرىلسۇن ئانىڭ ئۇرۇشىغە.
 ئاڭلاپ، ئاتلاندى شاھ قاسم ئوش،
 نەئىرە تارتىپ چېكىپ فىغان، خەرۇش.
 ئات يۇگۇرتۇپ شەھەرگە يۈزلەندى،
 پارۋەرى بىرىمىڭ يەتتە يۈز ئېردى.
 كوردىلەر قەلئەنى ئەجەب مەھكەم،
 بەلكى دەرۋازە تۇرغە مۇستەھكەم.
 يەتكەچ ئوق، ئوردىلار سېپىلغە ئۇمۇد،
 تولىدى توققۇز فەلەككە گەرد ئىلە دۈدە.
 چاپتى دەرۋازەلارنى مەردانلار،
 سالىدى ماچىنلارغە ئەفغانلار.
 پەھلىۋان بار ئىدى شاھ يەمەنى،
 ئېردى قەيتوس مەغرىبەغە ئىنى.
 ئاڭلىغاچ ئول بۇرادەرى ئىشىنى،
 قىلدى ھەمراھ يەتتە يۈز كىشىنى.
 كەلدى ئول پەھلىۋان ئۇزۇب نەئىرە،
 پارە ئەيلەپ، سېپىلنى ئاچتى رەھ.
 ئەيلەدى جەڭ بىنەھايەتلەر،
 ئاشكار ئەيلەگەچ قىيامەتلەر.
 يوق ئوغۇلنىڭ ئاتاسىدىن خەبەرى،
 تاپمايىن قىز ئاناسىدىن ئەسەرى.
 ئاقتى دەريا بولۇپ مەگەر قانلار،
 كەتتى دوزەخقە بىشەدەد جانلار.
 قىلدىلار كۇفر ئېلىنى زىرو زەبەر،
 گويياكىم ئولۇككە تولدى شەھەر.
 ماچىنلار ئەلئامان دىبان بارى،
 قىلدى ئەفغان نالەئى زارى.
 پەھلىۋانلار بېرىپ بۇ ئېلىگە ئەمان،
 شاھلار دەرگەھىنە بولدى رەۋان.
 بولدىلار چۈن مۇقەررەبى دەرگاھ،
 ئەيلەدىلەر ئادا تەھىپەت شاھ.
 دىدى پادىشا قاسمى ئوشى،
 بىزدىن ئولدى شەھىد نەچچە كىشى.
 دىدىلار ئىككى يۈز يىگىرمە غەرىپ،
 بولدىلار كەربەلا ئېلىگە قەرىپ.

كەلمىشەم شاھلار جانىبىدىن،
 بولغىل ئاگاھ سوز جەۋابىدىن.
 بول مۇسۇلمان، خۇداغە تائەت قىل،
 ھەق تەئالانى بىل، ئىبادەت قىل.
 بولماسا بۇ سوزۇم ئەگەر مەئقۇل،
 قىلماساڭ بۇ نەسبەتىمنى قوبۇل،
 ئات تاياغىدا مۇلكىڭىز قالغاي،
 ئەھلى ئەۋلادىڭىز ئەسىر ئولغاي.
 دىگەچ ئانداق ئو شۇل ھەرىبەر زەمان،
 بولدى خەلىخالغە قاراڭغۇ جەھان.
 كوردى چۈنكىم قاراڭغۇ ئالەمنى،
 دىدى خەلىخال تۇت بۇ ئادەمنى.
 تۇتقالى قەسد ئېتىپ نەچچە ئەيلەھ،
 ھەر تەرەقتىن قىلۇر ئىدى ھەملە.
 كوركى قەيتوس مەغرىبى يانە،
 ئاڭلادىلار بۇ نەۋۋ ئەفسانە.
 تارتىبان نەئىرەھاي جەرراجەر،
 قولغە ئالدى غىلاڧىدىن خەنجەر.
 ئۇردى بىر خەنجەر ئولدى يەتتە كىشى،
 ھەر ئۇرۇندا بۇ ئېردى ئانىڭ ئىشى.
 چىنىلار ئېردى مىش، بۇلار ئىدى شىر،
 يەنە ئالدى غىلاڧىدىن شەمشىر.
 بولدى غەپىرەتدە مەست - مەستانە،
 ئېردى ھىمەتدە مىسلى دىۋانە.
 ئۇردى كۇفر ئەھلىغە يەنە ئوزىنى،
 قانغە ئاغۇشتە قىلدى يەر - يۈزىنى.
 ساچراغان قان چۇيدەك ئاقتى،
 باشى ساپنىڭ تاشىدەك ياتتى.
 قىلۇر ئېردى يەنە بۇ نەۋۋ سەدا،
 يۈز جانم بولسا شاھلارغە فىدا.
 قىلدى ماچىنلارنى زىرو زەبەر،
 گوييا شاھلارغە بەردى خەبەر.
 دىدى قەيتوس مەغرىبى ئاندا،
 قەلئەنى غايىپ ئەيلەمىش قاندا.
 ئۇشۇ سوز شاھ سەمىيەغە يەتتى،
 شاھ لەشكەرگە ئانداغ ئەمر ئەتتى.

ئالدىنقى قوللارغا بىر تاشنى،
 تاشلاش بىر بىرىگە ئول تاشنى.
 ئويىناش بىر كېلىۋر ئىدى ناگەھ،
 تۇشتى تاش قوللارىدىن ئول يەرگە.
 ئاتى ھالا «سەقاىە» ئول يەرنىڭ،
 تۇشتى ئاتىدىن بىرسى لەشكەرنىڭ.
 قەسدى قىلدى ئالىب بىزگە بۇ ئەر،
 دىدىلار قويغۇسىن ئەزىز بۇ يەر.
 قالدى ئول يەردە يەرگە توشكەن سەڭ،
 يۇردىلار يەنە بىر نەچچە فەرسەڭ.
 ئۇچرادى شاھلارغا بىر كافىر،
 يوتەلەبدۇركى ناقتى لاغىر.
 ئوزى مانەندە نە ئىش ئانى،
 تۇۋاتى تازە ئوزگە جىسىم يەغىر.

.....
 راستلان ب ئاندا، مۇندا قالغان تۇك،
 ئاڭا چۇن تاغدىن ئاغىراق يۇك.
 ئۇستىخان بار، ئانىڭدا جان، تىرە،
 ئاڭا ئانى كوتەرمەك ئېردى كەرەم.
 قوپسا ياتماقتە بىسەجال ئېردى،
 ياتسا قوپماق ئاڭا مەھال ئېردى.
 بىر قەدەم ئالسا يوتكەگۈنچە قەدەم،
 بولۇر ئېردى تۇمەن ۋوجۇدى ئەدەم.
 ھەر قەدەم يەردە دەر ئىدى يۇز بوھ،
 بەلكى ئوز ھالىغە قىلۇر ئىدى نوھ.
 ھالى مۇنداغ ئىدى ئانىڭ بارى،
 يەنە بۇنا بىكار خۇنخارى.
 ئاڭا يوكلەبدۇرۇر نەچچە چارۇق،
 چارۇقى كوھنە، تىرەسى ئارۇق.
 شاھلار سوردىلار سۇئال ئاندىن،
 قەلئە خەلقى سۇنى ئىچەر قاندىن.
 دىدى دەريا بىلەن كىرەدۇر سۇ،
 نەقبە قىلغان ئىچىدە بار مىس نوھ.
 ئىزدىبان تاپسا سۇنىڭ ئاغزىنى،
 بىر كىتسە نوھنىڭ ئاغزىنى.

بەش يۇز ئاتىشى جەھەننەمى جاھىل،
 ئولدى، بولدى تومۇغ ئارا داخىل.
 ساغداقنى بوپىنغە ئاسىب خەلخال،
 قەلئە خەلقى بىلە چىقىپ بۇ ھال.
 كۆپ خىجالەتتە ئوزلەر باشلاب،
 كۆڭلىدىن بار ئەداۋەتنى تاشلاب،
 شاھ ئاياغىغە تۇشتىلار بەتەمام،
 مۇسۇلمان بول دىدى بۇلەرغە ئىمام.
 شاھلار ئەرز قىلدىلار ئىمان،
 سىدىق دىل بىلە بولدى مۇسۇلمان.
 بولدى ماچىنغە پادىشا خەلخال،
 ياندى خەلقى بىلە بولۇپ خۇشھال.
 تاڭلاسى توهفە، پېشكەش راستلاب،
 چىقتى قالغان ئېلىنى ھەم باشلاب.
 دىدى ئەي پادىشاھ نىك سىفات،
 كەنتىسىز بار ئاتلارى ئۇجات.
 زاھىرەن دىنغە قىلۇر ئىقرار،
 لىك كۆڭلىدا كۆپ ئەداۋەت بار.
 دىدىلار ئانداغ ئولسا ئەھلى ئۇجات،
 تاپماغايلا ئىككى جەھاندا نەجات.
 بارھا لۇتقى قىل ماڭا چاي،
 يەتكەي ئىككى جەھاندا ئاراي.
 كۆڭلۈمە تۇشكەي زەررە پەيز، فوتۇھ،
 نەشەسىدىن ھايات تاپسۇن روھ.
 گۈلشەنى نەزم ئارا قىلاي پەرۋاز،
 ئەيلەيسن ئوزگە داستان ئاغاز.
 دىدىلار راۋى بۇ رىۋايەتنى،
 مۇنداغ، ئەلقىسسە، بۇ ھىكايەتنى.
 قاچتى جۇقتە رەشىد، نىكتە رەشىد،
 بەردى شاھلارغا قەلئە خەلقى نەۋىد.
 ئاڭلابان بۇ خەبەرنى شاھنشاھ،
 دىدىلار يۇرۇڭىز تەمام سىپاھ.
 كۆفر ئەھلىنى تانچە قوغلايلى،
 ئانى ھەر يەردە تاپساق ئوڭلايلى.
 شاھ ئاياغىغە تۇشتىلار بەتەمام،
 كۆھسار تەرەفغە قىلدى خىرام.

ھەر تەرەپى بۇ سپاھ چاپتىلار،
 ئاقىبەت چىملارنى تاپتىلار.
 بىر شەھەر تاش بىلەن بەنا قىلىش،
 ئۈزگە ئول قەلئەنى پەناھ قىلىش.
 تىكتۇرۇپ ئاندا خىمە بارگاھلار،
 قەلئە تاشىغە تۇشتىلار شاھلار.
 قىلىدىلار يەنە ئاندا چەنگى - جەدەل،
 كۈندۈزىن قىلدىلار كىچىگە بەدەل.
 يەنە كىردى شەھەرگە بۇ سەگىلەر،
 جاھىل بەد سەرىشت بەدەرەگىلەر.
 تۇشتى ئول يەرگە لەشكەرى ئىسلام،
 مەشۋەرەت قىلىشتىلار بەتەمام.
 ھەر كىشى قىلدى بىر بولەك تەدبىر،
 دىدى يا پادىشاھى ئالەمگىر.
 نەچچە مۇددەت بۇ يەردە بولغايمىز،
 نە يوسۇنلۇق شەھەرنى ئالغايمىز.
 ئاقىبەت ئىدى بەرمەسەك سۇنى،
 ئاسان ئالغالى بولغۇسى مۇنى.
 بۇ مەھەل بىر كىمەرسە ئاتلاندى،
 قەلئەنىڭ چۆرەسىنى ئايلاندى.
 كەلدى بىر كىشى ئالدىغە ئۇچراپ،
 ھەيدەپ ئالدى ئىككى قولن باغلاپ.
 شاھلار جانىبىغە يۈردى ئالىب،
 كورۇنۇش قىلدى شاھلارغە كېلىپ.
 شاھلار سوردىلار سۇئال ئاندىن،
 قەلئە خەلقى سۇنى ئىچەر قاندىن.
 دىدى دەريا بىلە كىرەدۇر سۇ،
 نەقبە قىلغان ئىچىدە بارمىش نو.
 ئىزدىبان تاپسا سۇنىڭ ئاغزىنى،
 بىرك بىركىتىسە ئۇنىڭ ئاغزىنى.
 دىدى جاسۇس قىلسالار مۇنداق،
 ئاسان ئولغاي بۇ قەلئەنى ئالماق.
 شاھلار بىر كوسەينى ئالدىلار،
 ئانى دەريا لەبىگە سالدىلار.
 كوكلەپ ئۆلدەم چىچەكلەدى بۇ شەجەر،
 مەۋەسى پىشتى ئالما ئېردى مەگەر.

ئاسان ئولغاي بۇ قەلئەنى ئالماق،
 بولماسا شەھەر تاشىدىن يانماق.
 بىلىدىلار بۇ پەلدى ئېرۇر جاسۇس،
 باشنى كەسكەلى قىلىپ نامۇس.
 ھەر كىشى ئالدى تاش ئاڭما سالىدى،
 تەۋە بىرلە تاش ئاستىدا قالدى.
 ئوتسە ھالا بۇ يول بىلە قېرى، ياش،
 شەرتدۇر تاشلاماق بۇ سەگ ئۈزە تاش.
 ئوتۇپ ئاندىن بۇ شاھ ئالەمگىر،
 يۈردىلار، بولدى بىر قارا زاھىر.
 دىدى ئەي سۇلتان شاھ قاسىم ئوش،
 سىز بارىپ توختاتىڭ، بۇلار دىدى خوش.
 بۇ مۇبارىز قەپاسىدىن يەتتى،
 چىنلار بىرلە سەخت جەك ئەتتى.
 ئاقىبەت چىنلار قارار ئەيلەپ،
 بەلكى قاچماقنى ئىختىيار ئەيلەپ.
 چىنلار بىر چەقىنغە چىقتىلار،
 شاھلار بىر ئاقىنغە چىقتىلار.
 دىدى لەشكەرگە شاھ يارانلار،
 ئەيشكە چىقتۇق ئەي مۇسۇلمانلار.
 تۇرغە شاد ئولدى لەشكەرى ئىسلام،
 ھەر تەرەپىدىن قىلىشتى گۇفت - كەلام.
 لالەزارىگە ئوترادۇر دەريا،
 جانئەرلەر لەبىدە نەغمە سەرا.
 سەبزەلەر ھەر تەرەفدە ئال - ياشىل،
 سەردەرەختكە مەۋەلەر ھەر خىل.
 گۈللەر ئاچىلىمىش ئاندا رەنگا - رەڭ،
 ئىككى ئەترافى بار يارىم فەرسەڭ.
 ھەممە دەريا لەبىگە تۇشتىلار،
 تەشەنە بولغان كىشى سۇ ئىچتىلار.
 ھەزرىت شاھ كىمىيا تەئسىر،
 .....
 ھەر قاچان بەھرىغە باقار ئېردى،
 شاھ ئولۇپ سۇ سۇزۇك ئاقار ئېردى.
 دىدىلار چىنلار ئىزدىن باقالى،
 مەلكى تۇشكەن مەكانىنى تاپالى.

شاھلار سورىدىلار دىماغىمغە،
بۇيى خۇش كېلەدۇر مەشامىمغە.
بۇيى غەير ئېمەس، بۇرادەر ئىسى،
كىم ئىكەن تاپالى بۇ بۇيى ئىگەسى.
ئۇشۇ بۇيىنىڭ بويىچە يۈردىلەر،
مەھدى ئىمام مەنزىلىگە كەلدىلەر.
ھەزرەت مەھدى ئىمام زەمان ئاخىر،
ھازىر ئۆلدىلەر قىلمايىن تەئخىر.
بىر - بىرىگە قىلىپ نەۋازىشلار،
قىلدىلار بىر - بىرىن سېنتايىشلار.
بىر - بىرىن كورۇشۇپ بۇ تۈرت ئىمام،
تۇتتىلار ئاندا تاشقانە مەقام.

بۇ مەھەلدە ئانىڭ ئاتى غەزىمەت،
يىسە ھەم بىرەدۇر ئەجەب لەززەت.
بۇ كەرامەت مېۋەدىن ئالدى،
بىر ئىتەك مېۋە دەرياغە سالدى.
مېۋە سۇ يۈزىدە ئاقىپ يۈردى،
ئونىڭ ئاغزىدە چورۇلۇپ تۇردى.
چورۇلۇپ، چورۇلۇپ تۇرۇپ يەتتى،
ئونىڭ ئاغزىنى تاپتى، بىر كىتتى.
قىلماغاچ جەڭ ھېرىپ نەچچە مەھەل،
كۇفر ئەھلىغە بولدى سەخت قەبەل.
قاچتى بىر كۈن يەنە بۇ كافىلەر،
ئەھلى ئىسلامغە يوق ئېردى خەبەر.

قوبۇرغە بۇلاقنىڭ خۇش ھاۋالىقىنىڭ بايانى

سوفىلار بارسا ئاندا ھەر قاندىن،
ھەق دىمەكلىكىنى ئورگەنۇر ئاندىن.
كەيكەلەر سىنەسىگە قويغالى داغ.
كەيكە يەڭلىغ خىرام ئىتەر ھەر زاغ.
تۇتىلاردەك مىسال دەفتارى،
شوخلاردەك لەتىق گۇفتارى.
نەچچە مىڭ يىل سىقاتىن ئەتسە بەيان،
بولماغاي مىڭدىن بىرسى ئەيان.
ھەممە ئەترافىدۇر گۈل - گۈلشەن،
بەس ئىمام ئاندا تۇتتىلار مەسكەن.
لال ئولۇپ كى فراق شىددەتتىدىن،
شاد ئولۇپ كى ۋىسالى دولەتتىدىن.
گاھ قىلىمىشلارنى ياد ئەيلەپ،
گاھ ئولگەن كوڭۇلنى شاد ئەيلەپ.
مۇنداغ ئېردى بۇلارغە مۇڭداشماق،
يېقىن ئولدىكى، ئەمدى ئاچراشماق.
ئەلۋىدا - ئەلۋىدا دىيىشتىلار،
بىر - بىرىدىن جۇدا بولۇشتىلار.
شاھلار خوبلاشپ، رەۋان ئولدى،
مەھدى ئاخىر زەمان نېھان ئولدى.

ئە ئەجايىب مەقام ئىكەندۇك ئول،
ھەممە ئەترافى گۈل بىلە بۇلبۇل.
فەيز دەرياسى ھەر مەھەل جارى،
چارىدۇر ئانچە بەھر ئىزھارى.
قىش بىلە يازغە فەرق يوق ئاندا،
يەنە ئانداغ مەقام خۇش قاندا.
ئىشتۇر رەڭ - بەرەڭ سەدانى قۇلاق،
ئاب زەمزمە سۇفەت ياندا بۇلاق.
ئاب زەمزمە دىسە ئاقىپ تۇرادۇر،
كورگەن ئېل داڭ بولۇپ باقىپ تۇرادۇر.
ئاب ھەيۋان ئوشۇل مىكىن ئايا،
چىقتى كەۋسەر سۇيىدىن ئول گوياء.
ئىچسە بىر ئولگۇچە بىرۇر لەززەت،
سۇچە يوق ئانىڭ ئالدىدا شەربەت.
شەربەتى بولسا ھەمدە قەند شەكەر،
كورسە بۇ سۇنى شەربەتنى توكەر.
زاغى شەھ تۇتتىدىن ئىرۇر گوياء،
ئۇتى ئالدىدا زاغدۇر گوياء.
زاغى ئاغزىدا ئىسىم ھەق جارى،
ھەق دىمەكلىكىدە سۇفىدۇر قارى.

ھەزرەت ئەيماملارم قوبۇرغە بۇلاقدىن يانەپ ھەزرەت ئىمام جەئەرى تەيران پادىشاھىغە مۇلاقات بولۇپ ئۇلارنىڭ قەرۋاھلارى بىشارەت تاپقانلارى

شۇكرى لىللا مۇرادىمە يەتتىم،
 قىلدىڭىز لار ئەجەب ئۇلۇغ ھىممەت،
 ھەق تەئالا ئەتا قىلىۋر رەھىمەت.
 بارچەڭىز لارغە تەڭرى يار دۇرۇر،
 مەنزەلىڭلار ئۇشېۋ دىيار دۇرۇر.
 مەسەۋ سىز لار ئۇچۇن بولاي تالىب،
 دىدىلار، بولدىلار ئۇلەر غايىب.
 ئەشك بىرلەن بۇ يەرنى ئەيلەدى نەم،
 قىلدى شاھلار نىشانە تۇغ - ئەلەم.
 خەتەمە قۇرئان، دۇئانى قىلدىلار،
 بارچە مەنزىلارغە ياندىلار.
 شاھلار مەقدەمغە بولغاچ شاد،
 قىلدى لەشكەر كېلىپ مۇبارەك بادە.
 ساقىيا، بۇ كوڭۇلنى ئاباد ئەت،
 فەبىز جامى بىلە مېنى شاد ئەت.
 بولايىن ئانچە مەست لايەتتۇل،
 سوز گۈلۇستانىدا بولاي بۇلبۇل.
 بىھىجاب بولۇبان فىغان ئىتەيمىن،
 غۇنچە يەڭلىغ يۇرەكتى قان ئىتەيمىن.
 بۇ سۇخەن دەشتىنى تەي ئەتكەنلەر،
 مەقسەدى گۈلشەنگە يەتكەنلەر،
 ئۇشېۋ مەكتۇبىنىڭ سۇخەن سازى،
 قىلدى بۇ نەۋۋ قىسسە ئاغازى:
 شاھلار قاشلارغە كەلدى سىپاھ،
 دىدى ھەزرەتلارى كېتىپ ناگاھ،
 چىنلار قورغاندىن ھەربارە،
 كېلىۋر ئېردى سەدايى نەققارە.
 نەۋجۇۋانلار بارىپ ئىدى بىر كۈن،
 كەلمەدى كۇفر ئەھلىدىن ھىچ ئۇن.
 ئاقىبەت قەلئەگە كىرىپ باقتۇق،
 تەبل ئاۋازى بار، زىنجان يوق.
 بارچەمىز سەر - بەسەر بولۇپ ھەيران،
 پۇيە ئۇردۇق شەھەر ئارا ھەريان.

بارۇر ئېردىلار ئەيلەبان تەئەككىد،
 كەلدى شاھلار دىماغىغە بىر يىدە.
 نافەئى مۇشكىدىن ئىدى خۇشېۋى،
 بەلكى ئاندىن ھەم ئېردى بۇ خۇشېۋى.
 شاھلار يۇردىلار بولۇپ ھەيران،
 تاپتىلار جايى جەئەرى تەيران.
 ئەيلەدىلەر تەۋەججۇھ زارى،
 بولدى ھازىر ئۇلارنىڭ ئەرۋاھى.
 شاھلار سوردىلار نىشانە نەسەب،
 مۇندا ياتماقلارغە نىمە سەبەب.
 قىلدى مۇنداغ ئىمام گۇقتارى،
 موستەفانىڭ ئىدىم ئەلەمدارى.
 بولۇپ ئېردىم شەھىد جەڭ ئوھۇد،
 زەرب ئۇرۇپ ئېردى بىر نەچچە مەردۇد.
 كەستى بىركافر ئەۋۋەل ئوڭ بىلەكەم،
 تۇتتى مەھكەم ئەلەمنى چەپ ئىلىگەم.
 بۇ مەھەل بىرلەشكەن بەدەستى،
 تىغ ئىلە چەپ قولۇمنى ھەم كەستى.
 ۋەقتى ئىككى قولۇمنى كەستۇردۇم،
 ئوقراكىمگە ئەلەمنى قىستۇردۇم.
 كەستى ئاندىن باشىمنى بىركافر،
 ھەق ئەتا ئەيلەدى ماڭا شەھپەر.
 ئول زامان مەن ھەۋانى تەير ئەتتىم،
 قولغە ئالىب باشىمنى سەير ئەتتىم.
 جاي قىلدىم ئوزۇمگە ئۇشېۋ مەكان،
 بۇ سەبەبىدىن دىدى مېنى تەيران.
 مۇندا ياتماقلىقىمغە بائىس ئول،
 بىر كۈنى دەپ ئىدى ھەدىس رەسۇل.
 دەپ ئىدىلار مېنىڭكى نەسلىمدىن،
 فاش كېتەر كاشىغەر دىيارىدا دىن.
 مەنىمۇ نىيەت قىلىپ ئىدىم بارى،
 بىرەيمىن دەپ ئۇلارغە مەن يارى.
 بۇ سەبەبىدىن بۇ يەردە جاي ئەتتىم،

ئۇنىسىم، مۇنىسىم، قېرىنداشىم،
بولسۇن باشىڭ فىداسى بۇ باشىم.
جانىڭغا جان فىدا قىلاي ئاخىر،
ئەمدى ئوزۇرۇڭ نىيەت قىلاي ئاخىر.
مەنىمۇ سەندىن بەتەر غېرىبىدۇرمەن،
ئەمدى سەنسىز يالغۇز قالىدۇرمەن.
ياۋەرىم، قۇرقەتلىك ئېمەس يالغۇز،
كىچىك يەڭلىغ ئېرۇر ماڭا كۈندۈز.
ساڭا جەننەتتە ھەق جەزا بەرسۇن،
ماڭا ھەم سەبىر ئىلە رىزا بەرسۇن.
دېب بۇ يەڭلىغ فىغان، نالە قىلىپ،
كوز ياشىنى مىسال ژالە قىلىپ.
ئەمما سوڭ ئىچىرە ناتەۋان ئولدى،
كۇفر ئېلى كەينىدىن رەۋان بولدى.
يەتتى بىر قىر ئۇچىغە ئول سۇلتان،
ئاندا پىنھان ئىدى نەچە نادان.
ھەسلە قىلدى چىقىپ بىيەكپارە،
جەڭگە كىردى بۇ ئەر ئۇرۇپ نەئرە.
گويا ھەشىر ئاشكار ئولدى،
چىنلار قانى جويىدار ئولدى.
زەرب شەمشەر بىلە كەسكەن باش،
تاغلار دامەندە ياتقان تاش.
چىنلارنىڭكى نىمىجان جىسمى،
قىلۇر ئېردى فىغانلار ھەرقىسمى.
بولدى جەڭ قويغە بورى چاپقاندەك،
يا قومۇشلۇققە ئوت تۇتاشقاندەك.
ئاقىبەت سۇلتان شاھ قاسم ئوش،
قىلدىلار شەرىپەتى شەھادەت نۇش.
گۈل يۈزى مىسلى زەئفران ئولدى،
غۇنچە ئاچىلمىيىن خەزان ئولدى.
سەرۋ ئەر - ئەر ئىدى يىقىلدى دەرىغ،
جىسمىدىن رەڭگى ئوچتى، بولدى سارىغ.
ئەي فەلەك ۋاڭگون كەچرەقتار،
بىۋەقايى ئەجۇزەئى غەددار،
كىمگە قىلدىڭ ۋەفاسەن ئەي دەۋران،
ساڭا بەرگەن كوڭۇل ئېرۇر نادان.

بىر قوتور مەست تىۋە تىزلايدۇر،
تەبلىنى دۈمبەسىگە باغلايدۇر.
تەبىل بازىغە تىۋە ئۇرغاچ دۇم،
چىققان ئېرىكەن سەداسى دۇم - باڭ - دۇم.
ئاڭلابان ئۇشبۇ سوزنى شاھ جەھان،
ئەيلەدىلەر بۇ نەۋۋ ھوكم رەۋان:
ئاتلانلىقلار تەمام گەردانلار،
تەڭرى ھەققىدە بىرەلى جانلار.
يۇردىلار كۇفر ئەھلى قەفاسىدىن،
ئاڭلا سوزلار جەھان ۋەفاسىدىن.
ھەزرىت شەھزادەئى مەنسۇر،
بارۇر ئېردى بەيادى رەببى غەفۇر.
بارچە لەشكەردىن ئېردى لىك بۇرۇن،
ئاڭا جەڭ قىلماق ئېردى مىسل ئويۇن.
بىخەبەر بارۇر ئېردىلار ئوزىدىن،
يەردىن ئوزگە نىھان ئىدى كوزىدىن.
نەۋجۇۋان ئېردى تۇرغە مەرددەلىر،
سۇدا گويا نەھەك، قۇرۇغ ئۈزەشىر.
ناگىھان بىر نەچچە پەلىد، لەئىن،
بىر جەۋانىبدا قىلمىش ئېردى كەمىن.
چىقتى بوقتاماسىدىن سەڭلەر،
بىخەبەرلىكىدە ئەيلەدى جەڭلەر.
ئاخر ئول پەھلىۋان شەھزادە،
بولدى جەننەت ئىشىغە ئامادە.
دەھر دونلۇقنى ئاشكار ئەتتى،
ئەمما شەھزادە جان نىسار ئەتتى.
بىۋەفا دەھردىن كوڭۇل ئۇزدى،
ھورلەر بىرلە ئەنجۈمەن تۇزدى.
ئارقادىن سۇلتان شاھ قاسم ئوش
يەتتى، بۇ ئىشنى كوردى، كەتتى ھۇش.
ئالەلار باشلارنى قويانلارغە،
قوللارنى سالىپ بويانلارغە.
يەقاھ چاك ئەيلەبان قىلىپ فەرياد،
بۇ سۇفەت نەۋە ئەيلەدى بۇنياد.
ئەي شەھىدىم، غەرىبىم ۋە زارىم،
ئەۋ بەھارىم، رەقىمى، غەمخارىم،

ئەي سىتەمگەر جەھان فەنادۇرسەن،
 تۇرقە مەكككار بىۋەفادۇرسەن.
 پەرۋەرىش ئەيلەبان ئوزۇڭ ئىياگە،
 ئومرنى بىرەسەن يەنە يەلگە.
 ئەن ئارا ئاسرابان ئەزىز جانىن،
 ئاقىبەت توكەسەن ئانىڭ قانىن.
 يەتتىلار بۇ مەھەلدە تورت ئىمام،
 كوردىلەر ئۇشۇ ھالنى بەتەمام.
 شاھلار ئەمما "سوليا" غە يەتتى،
 شاھ مەنسۇرنى ئاندا دەفن ئەتتى.
 خەتتە قۇرئان دۇئا قىلىپ ئازىم،
 كوردىلەر پەھلىۋان شاھ قاسىم.
 جىسمىدىن جان قۇشى ئەۋا قىلمىش،
 قەفەسى تەننى بىنەۋا قىلمىش.
 ئەندە جان بولماسا نەدۇر ھالى،
 بىر موزەھەپ قەفەس ئېرۇرخالى.
 پەھلىۋانلار فىغان زار ئەيلەپ،
 ئەشكى ھەسرەتنى جۇييار ئەيلەپ.
 ھەممە ئەفسۇس ئىلە دەرىغ يىدىنلار.
 ئانى شول يەردە دەفن ئەيلەدىنلار.
 شاھلار دىدىنلار بۇ نەۋد كەلام،
 بىزگە ھەم بولغاي ئۇشۇ يەردە مەقام.
 غەرق قان كورەنۇر بۇ يەر بىزگە،
 دىدىنلار، تۇشتىلار ئوشۇل تۈزگە.
 ئەيلەدىلەر تەۋەججۇھى بىسىيار،
 بولدى ئەندەك بىنشارەتى ئىزھار.
 جەزىم قىلدىنلار ئىش يېقىن يەتمىش،
 بىلدىنلار ئومرى مەۋسىمى كەتمىش.
 مەشغۇل ئولدى نەمازغە تورت ئىمام،
 قوپىتىلار ئاشغە لەشكەرى ئىسلام.
 شاھ نەمازىدىن بولغىچە فارىغ،
 سەق تۇزۇپ تۇردى چىنلارمۇ ئەرىغ.
 پىشمادى ئاش بولمادى تەييار،
 پەھلىۋانلارمۇ تۇزدى سەق ناچار.
 ئول كۈنى سەخت جەڭ قىلدىنلار.
 كۇفر ئەھلىنى تەڭ قىلدىنلار.

كۇفر ئېلى تولاسى ھەلاك بولدى،
 بەئزىسى ھەم زەخمىناك بولدى.
 كوپ ئىدى بۇ پەلدى بەددىنلار،
 تولا بولدى شەھىد موئىمىنلار.
 ئاقىبەت تەبىل باز گەشىتنى چالىپ،
 تۇشتىلار ھەر ئىكى سپاھ يانىپ.
 ئۇماچ ئەتكەن ئىكەن بۇ گۇمراھلار،
 ئۇماچى ساغوماس دىدى شاھلار.
 بولدى پەيدا بۇ ئاخشامى ئىكى سەگە،
 خاجاشۇر ئېردى ئاندا - مۇندا سوگەك.
 ۋەقتى ئول بارگاھغە يەتتى ياۋۇق،
 بىر ئىمام ئالدى قولغە يا بىلە ئوق.
 ئوقنى ئەزپەي بۇ سەككە ئاتقايلار،
 دوزاخلارغە ئانى قاتقايلار.
 يەنە بىر شاھ دىدىلار زىنھار،
 ئۇشۇ سەگلەرگە بەرمەگىز ئازار.
 سەگىمۇ ھەم بولسا ئالسۇن ئارامى،
 قويدىلار يانلاردا ئوقيانى.
 ئېردى جاسۇس، سەگ ئېمەس ئېردى،
 ئەمما سەگدىنىمۇ كەم ئېمەس ئېردى.
 كېچەسى ئۇشۇ ئىككى بەدەستى،
 ئوقيانلارنىڭ چەللەسىن كەستى.
 ھەم قىلىچلارنى يەملەدى ئىككى شۇم،
 تىقتى مىللىتىلار ئىچىگە قۇم.
 ئوڭ تەرەقتىن ئۈزەنگۈنى كەستى،
 مۇختەنەم بىلدى ۋەقتىنى، كەتتى.
 ئېرسە تاڭ ئاتتى، ئوقىدى ئەزان،
 تۇردى لەشكەر نەمازغە بۇ زەمان.
 يۈز يەتمىش سەق ئېردى موئىمىنلەر،
 كەلدى بۇ چاغدا جەمە بەد دىنلەر.
 خوجە ئابدۇللا ئېردى ئەللامە،
 پىش ئىمام باشلاردا ئەممامە.
 كەلمەدى خاتەرىغە ھىچ سورە،
 ئوقودىلاركى سورەنى بەقەرە.
 جارى بولدى زەبانىغە ناگاھ،
 سوختى رەكەتتە سورەنى تاھا.

ھەرزەت شەيخ مەر جەلالىدىن،
تۇر زاھىر ئىدى جەمالىدىن.
ئېردىلار ئەۋلىيايى پۇر قۇۋۋەت،
پەھلىۋانلار ئىچىدە پۇر ھىمىمەت.
جەڭ قىلۇر كۈنلەردە ئەگەر رۇستەم،
فىل جەنابىدا پەشەدىن ئىدى كەم.
يەتسە ناگاھ ئەجەل سە مۇمى سەتئە،
پەشە ئالدىدا فىل بولۇر ئاجىز.
قوغلابان كۇفر ئېلىنى كەتتىلەر،
ناگىھان بىر چۇقۇرغە يەتتىلەر.
بار ئىدى ئاندا نەچچە يۈز قارە،
ھەملە قىلدى چىقىپ بىيەكبەرە.
تۇتتى ساقى ئەجەل بۇلارغە تەرەف،
قىلىدىلار جامىغە جانىنى سەرف.
ئىچتىلار جۇرئە مەي مەست ئولدى،
جىسمى تۇفراققە پەست - پەست ئولدى.
ئولاشىب بىر نەچە لەئىن، پەلدى،
قىلدى سۇلتانىنى ھەم بۇ يەردە شەھدە.
قوغلابان كۇفر ئېلىنى قالغان ئەل،
مەرد - مەردانە قىلدى جەڭگى جىدەل.
شاھلار ئەمما ئوقۇماقغە نەماز،
ئەيلەدىلەر تەھارەت ئاغاز.
بىر كۈسەينى ئالىپ قولغە ئىمام،
سالدى ئول يەرگە كۈكلەدى بەتەمام.
قوبى يەڭلىغ دەرەخت ئېرۇر ھالا،
ئەسەل فەرئى ئانىڭ ئېرۇر بالا.
كىسكى ئىش قىلسا، بىدئەت گۇستاخ،
ئاڭا ھاجەت قىلەب بىرۇر بىر شاخ.
بارچە ھاجەتكە ئول دەۋا بولدى،
تولا ئېل ھاجەتى رەۋا بولدى.
تۇردى شاھلار نەمازغە ئاندا،
چىنلار ياتىشى ئېردى پىنھاندا.
شاھلارنى كورۇب نەماز ئىچرە،
ئەيلەدى زەبە سەجدەگاھ ئىچرە.
كۈن تۇتۇلدى، قاراڭغۇ بولدى جەھان،
يەر - كوك ئەيلەدى خۇرۇش، فىغان.

بولغىچە بۇ نامازدىن فارىغ،
مۇسۇلمانلار شەھىد بولدى دەرىغ.
بەردىلەر ۋەقتى ئوك تەرەفكە سەلام،
كوردى ئۇچ سەنى كىشى قالىدۇر ئىمام.
سول تەرەفكە سەلامنى بەردىلار،
بىر يېرىم سەنى كىشىنى كوردىلار.
دەرغەزەپ بولدى شاھلار بىسىيار،
دىدى دۇلدۇلنى ئەيلەگىل تەييار.
چىقىماغۇنچە بۇگۇن ئوزەنگۇغە قان،
بەرمەگەيمەن بۇ چىنلارغە ئامان.
ۋەقتى دۇلدۇلغە شاھ يەتتى ياۋۇق،
كوردىلار ئاتنىڭ ئوك ئوزەنگۇسى يوق،
تىغلار يەملىك، يادا يوق چەللە،
دىدىلار ئاتلا نوردە يازەبەھ.
ئول كۈنى ئاسمان فەرەشتەلارى،
قىلدى نەززارە بارچە ھور - پەرى.
تىرەدى بەلكى ئاسمان - زەمىن،
ئالە ئەيلەر ئىدى ماكان - مەكىن.
بولدى جەڭ ئۇتغە سۇ ئالىشقاندەك،
ئىستانلىققە ئوت تۇتاشقاندەك.
ياكى تاپقان كەبى ئىگىن يالاڭغاچ،
ياكى چاپقان كەبى تەئامغە ئاچ.
يا كالا، قويغە بورى چاپقاندەك،
ئامۇرادلار غەزىنە تاپقاندەك.
باد فەرراشلىق بەيان ئەتتى،
ئەبىر سەققالىق بەيان ئەتتى.
ئاقىتى دەريا بولۇپ مەگەر قانلار،
كەتتى دوزەققە بىئەدەد جانلار.
كۇشتەدىن پۇشتەلەر قوپاردىلار،
پەھلىۋانلار قانىنى ئالدىلار.
چىنلارنى چۇنان چاپار ئېردى،
قان ئۇزەنگۇ بىلەن ئاقار ئېردى.
گەھى ھۇشيار ئىدى بۇلەر، گەھى مەست،
ئاقبەت كۇفر ئەھلى تاپتى شىكەست.
چىنلار قاچتى، تۇتتى بىر ۋادى،
قوغلادى پەھلىۋان بەغدادى.

تەزنى كەستى، قىستى بويىنغە،
 يەنە بىر تىغ چاپتى بويىنغە.
 غايىب ئولدى ھەۋاغە توغ ئورلەب،
 كوكىدىن ئاۋاز كەلدى، يەر تىتىرەپ.
 چىنلار چىن تەرەفكە بولدى رەۋان،
 ئۇچ كېچە، كۈندۈز ئولدى تىپىرە جەھان.
 بولدى ئاندىن كېيىن جەھان روشەن،
 قالب ئېردى ھايات قىرق بىر تەن.
 باشقە تۇفراق ساچىپ، بولۇپ سېھۇش،
 كوككە بەتكۈردى فىغان، خەرۇش.
 چىداماي شاھلار فىراقىغە،
 يۈزىنى سۈرتۈپ ئىمام ئاياقىغە.
 دەر ئىدى زار-زار يىغلاپ كاش،
 بەرگەي ئېردۈك بىز سەندىن ئىلگىرى باش.
 ھەر جەفا كەلسە ئىلگىرى كورسەك،
 كورمەس ئېردۈك بۇ ھالنى ئولسەك.
 ئاھ، غەرىبچىلىق، يىتىسچىلىك، ئاھ،
 ھەزرەتىڭدىن بولەك يوق ئېردى پەناھ.
 بۇ غەرىبلىقتا نىچۈك ئەتكەيمىز،
 باش ئالىب نەتەرەفكە كەتكەيمىز.
 بۇ سۇفەت نەۋھ ئەيلەگەچ ئاغاز،
 كەلدى ناگاھ قۇلاقىغە ئاۋاز.
 ئەمدى غايىپ بولۇپ يۈرۈڭلار دېپ،
 لىك بىزلارنى جۇرۇڭلار دېپ.
 قىرىق كىشى بولدى دىدەدىن غايىپ،
 بىر كىشى قالدى، بولماي غايىپ.
 دىدى يىغلاپ ئايا شەھەنشاھىم،
 نىلەيىن يوق مېنىڭكى ھەمراھىم.
 بۇ دىيار ئىچرە مەن غېرىبىدۇرمەن،
 قۇرقەتلىك بىرلە سارغېرىبىدۇرمەن.
 خىزمى ئېردى بۇ كىمىسەنىڭ ئىسمى،
 قىلىۋ ئېردى فىغان ھەر قىسمى.
 شاھلاردىن بىشارەتى بولدى،
 ئاگا مۇنداق ئىشارەتى بولدى.
 سەن بىزنىڭ خەبەرچىمىز بولغىل،
 يۇسۇفى غازىغە خەبەر بەرگىل.

ۋەھشىلەر ئەيلەبان فىغان، خۇرۇش،
 يىغلاماقدىن بولۇر ئىدى سېھۇش.
 ئاھ، ئەفىغان چېكىپ مەلائىكىلەر،
 ئوقۇدى كولىۇ شەيئى ھالىكىلەر،
 بارچە شاھلارنىڭ ئېردىلار تاجى،
 ئېردى شاھلار ئۇلارغە مۇھتاجى.
 ئېردى ئالەم ھەدىقە ئارا گۈل،
 گۈللەر ئىشكىدە ئېردى كەمتەر قۇل.
 شاھلار ھەر بىرى ئىدى غۇنچە،
 قويمادىلار ئانى ئاچىلىغۇنچە.
 سەرسەرى مەرگ ئىلە خەزان ئەتتى،
 بەرگى شاخى بىلە نىھان ئەتتى.
 كىمگە قىلىدىك ۋەفا سەن ئەي دەۋران،
 ساڭا بەرگەن كوگۈل ئېرۇر نادان.
 دەھىرنىڭ ھوسۇلى فۇسۇن فىرىپ،
 ئېلىنى قەيد ئەيلەبان فىرىپ بىرىپ.
 بىرنى ئەيلەپ جەمالىغە مەغرۇر،
 بىرنى دەھر مالىغە مەغرۇر.
 بىرگە ئىھسان ئېتىپ زەن، فەرزەندە،
 سالىب ئانىڭ مۇھەببەتى بىلە بەندە.
 بىرنى شاھلىققە پايىمال ئەيلەپ،
 بىرنى زەر ھەسەرەتدە لال ئەيلەپ.
 بىرى نامۇراد، ھەمىشە يۈزىڭ غەم،
 بىرى زەردار ئېمەس ئاگا ھەمدەم.
 بىرسىگە ئەتا قىلىپ گەنجى،
 ئاگا ئاخىر سالىب ئولۇم رەنجى.
 تاپتى ھەرسوز بۇ سەفەدە مەزكور،
 ھەممەسى فانى، باقى ئېرىمەستۇر.
 دەھر فانى، ھوسۇلى ھەم فانى،
 قالماغاي باقى ھىچ زىجانى.
 ئېرسە چۇقتە رەشىد، نوكتەرەشە،
 ھەزرەت شاھلارنى قىلدى شەھە،
 تۇغچىغە قەسەد قىلدى كافىلار،
 بەرمەدى توغنى ھىچ كىشىگە بۇ ئېر.
 تۇغچىنىڭ ئىككى ئېلىگىنى كەستى،
 تۇغنى مەھكەم تىزغە ئول قىستى.

ۋەقى - ئەۋقافلار قىلىپ تەئىين،
تۇغ - ئەلەم باغلابان، بېرىپ تەزىين.
كەلتۈرۈپ قويدىلار چىراغ، قازان،
ئەيلەدىلار بۇلارنى ئاۋمزان.
كاشىنىدىن قۇمۇلغە نەچچە شەھەر،
ئاشلىقۇ چارپاي لەئىل ئىلە زەر.
نەزىر قىلدى زەكات دىيىكىنى،
تورت ئىماملارنىغە ئۇشۇ ھەرىكىنى.
قىرق ئويۇلۇكىنى ئەيلەبان دارخان،
ياندىلار يۇسۇفى غازى قادىرخان.
كېلىبان يىلدا قايناتىپ داشنى،
يىغلابان كوزىدىن ئاقىزىپ ياشنى.
ھەرىكىتىنىكى ھاجەتى بولسا،
شاھلارنىڭ مەزارىغە كەلسە،
رەۋزە باشىغە چۇغلاشۇپ ھەركۈن،
ئىككى - ئۈچ كۈن يىغلاشۇپ ھەركۈن.
سەدىق ئىلە ئەرز قىلسا دادىنى،
داشىغە نەزىر قىلسا مالنى،
بولسا ھەر ھاجەتى رەۋا بولغاي،
بىشەك ئول دەردىگە دەۋا بولغاي.
كىمكى ئالتە - بەتتە كۈن ياتادۇر،
بولسا ھەر مەقسەدى ئانى تاپادۇر.
بەئزى موئىمىن تەۋاب قىلالمايدۇر،
يول پىراق توشەسىز كېلەلمەيدۇر.
ياكى بىر فىتنەئى زەمانەسى بار،
ياكى بىر ئوزرەئى بەھانەسى بار.
سەدىق ئىخلاسى ئىلە نىياز ئەتكەي،
تورت ئىمام ئانى سەرەفراز ئەتكەي.
بولسا ئانىڭ نەقىسم مەقسۇدى،
يەتكۈرۈر مەقسىدىغە مەئبۇدى.
تورت ئىماملارنىم ياتىپ بۇ ۋادىغە،
شول زەمان يېتەدۇر مۇرادىغە.
دەھردىن ھەر بەلا ئاڭا يەتسە،
ياكى بىر زالىمنى ئەزاب ئەتسە،
ياكى ئانىڭ مالنى دۈز ئالسا،
ياكى بىر غەم رەنجىغە قالسا،

بۇ بىشارەتنى تاپتى چۈن ئۆلدەم،
كاشىغەر جانىمىغە قويدى قەدەم.
ئاھ - ئەفغان بىلەن بارۇر ئېردى،
يۇسۇفى غازىغە خەبەر بەردى.
ھەزرىت يۇسۇفى غازى قادىرخان،
قىلدى ئاڭلاپ تۈمەن - تۈمەن ئەفغان.
ئانلانىپ ئول تەرەفكە يۈردىلەر،
كېلىبان شاھلارنى كوردىلەر.
كەربەلا دەشتى لالەزار ئولمىشى،
گوياكى بىر يېڭى باھار ئولمىشى.
باشلارى جىسمىدىن چۇدا ئاندا،
تەنلارى غەرق ئېرۇر قىزىل قاندا.
بولدىلار سۇلتان ئانچە بىتاقەت،
ھۇشىدىن كەتتى بىرنەچچە سائەت.
نەچچە مۇددەتتە كەلدى ھۇشىغە،
يەر ۋە كوك تىتىرەدى خەرۇشىغە.
قىلدى نەزىرە ئاچىبان كوزىنى،
قۇرۇتۇپدۇر ئولۇك زەمىن يۈزىنى.
ھەممە دەريايى قان ئارا غەرقى،
كافرو مۇسۇلمانغە يوق فەرقى.
باشنى سەجدەگە قويۇپ سۇلتان،
دىدىلار يارەھىم، يارەھىمان.
مەخفىلار ھەزرىتىگە ئەياندۇر،
ماڭا مۇشكۈل، ئوزۇڭگە ئاساندۇر.
مۇسۇلمان قايسى، قايسىدۇر كافىر،
ھىچ بىرنى قىلالمىدىم زاھىر.
چۈن مۇناجاتنى تەمام ئەتتى،
تاغلاردىن ھەر تەرەفكە سەل كەتتى.
ئاسماندىن يەنە ياغىن ياغدى،
كۇفر ئەھلىنى يۈز توبەن قىلىپ سالىدى.
چولگە كۇفر ئەھلىنىڭ باشى ئاقتى،
بازچە موئىمىنلار قىبلەغە باقتى.
مۇسۇلمانلارنى فەرق قىلىدىلار،
بۇ شەھىدلەرنى دەفن قىلىدىلار.
ساندۇق چاپتۇرۇپ جەسەدلارنىگە،
قويدى شاھلارنى ھەم لەھەدلارنىگە.

ئاسمانۇ زەمىن بولۇر چوغدەك،
 تىبىرە تۇفراق قىزىل بولۇر قوغدەك.
 بىلىمەن ئول كۇن ئىرەنلەر ئېرىلىكىنى،
 ئۇنۇتۇر بارچە زەنلە زەنلىكىنى.
 يوق ئوغۇلنىڭ ئىشى ئاتاسى بىلە،
 قىزلار تونۇشماغاي ئاناسى بىلە.
 بارچە ئېل ھەسرەتو نادامەت ئىلە،
 قالغاي ئەندىشەنى قىيامەت ئىلە.
 ئاندا ھازىر مۇزارىمۇ مازى،
 ھەق تائالا ئوزى بولۇر قازى.
 بەندەلەر ئاندا ئاچمىزۇ ھەيران،
 ھەركىم ئوز ھالىغە بولۇر گىريان.
 تۇشكۇسى ئادەم ئوغلىغە مىڭ غەم،
 ھىچكىمە يوق ئاندا بىر ھەمدەم.
 يازۇقنىڭكى ۋەھىمە ئەندىشى،
 بىر بولەك ھەشىرەنىڭ تەشۋىشى.
 ھىچ شەك يوق ئەسكىرى ئىنسان،
 بولغۇسىدۇر غەرىب سەرگەردان.
 قىلغۇسىدۇر رەسۇل ئەلەيھى سەلام،
 ئەرشىنىڭ سايەسىدە جاي، مەقام.
 تەبىرەگەي ئەرش - كۇرسى لەۋھ، قەلەم،
 كوتەرىپ باشلارنىدا نۇر ئەلەم.
 يىغىلىپ ئاندا خىشى ئەفرادى،
 جەمە ئولۇرلەر سەيبىد ئەۋلادى.
 قول ئاچىپ ئىلتىفات رەھىمەتكە،
 رەھبەر ئولغاي بۇ ئاسى ئىسمىمەتكە.
 باشقا - باشقا شەفائەت ئەتكەيلەر،
 باشلاپان جەننەت ئىچرە كەتكەيلەر.
 بولسا كىم خانىدان ھەۋادارى،
 تورت ئىماملارم بولۇر ئاننىڭ يارى.
 ئاندا بولغاندا تەشەنەلىكىدە خەرراب،
 ھەۋز كەۋسەر بىلە قىلۇر سىراب.
 تاپماغان چاغدا ئېل پەناھىنى،
 ھەق تائالا ئوتەر گۇناھىنى.
 بارچە يازۇقلارنى ئەفۇ ئەتكەي،
 مەنزىل ئىچرە جاي كورسەتكەي.

يا ئۇرۇب دۇشمەنى ئاڭا نىشى،
 بولسا ھەر قىسمى ۋەھىمى ئەندىشى.
 ئۇشۇ تەزكىرەنى تاپىپ ئوقۇغاي،
 دۇشمەننىڭ كى جانىغە توقىغاي.
 ئۇشۇ تەزكىرە بولسا ھەرقاندا،
 بەركەتى نازىل بولغۇسى ئاندا.
 ئۇشۇ تەزكىرەنى ئوقۇب قېرى ياش،
 يىغلاسا، چىقىسا كوزلارىدىن ياش،
 سىدىق ئىخلاسى ئىلە دۇئا قىلدۇر،
 تورت ئىماملارم ھاجەتىن رەۋا قىلدۇر،
 تاپادۇر ھەرمۇرادىنى بىشەك،
 مەقسەدىگە يېتەركى، يوق ھىچ شەك.
 جەمە بولغاندا ئىل قىيامەتكە،
 ئول سەزاۋار ئولۇر شەفائەتكە.
 كىمكى شاھلارغە ئېتىقاد ئەتسە،
 غافىل ئولماي، دۇئادا ياد ئەتسە،
 ئۇشۇ دۇنيادا بەركەت تاپقاي،
 ئىززەت، جاھ، مەنزەلەت تاپقاي.
 سوداگەر بولسا يۇردى سوداسى،
 پاتماس ئالەمگە مال دۇنياسى.
 بۇ كىتابەتنى ئوقۇغان دىھقان،
 بەركەت تاپقاي بىرىگە مىڭ دان.
 مالدار ئولسا پۇر بولۇر مالى،
 قىلغۇسىدۇر تەرەققى ئەھۋالى.
 نامۇراد بولسا، ئول غەنى بولغاي،
 سىم - زەردىن خەزىنەلەر تولغاي.
 ھەر كىشىكىم ئوقۇب دۇئا قىلسا،
 تورت ئىماملارغە ئىلتىجا قىلسا.
 دەرمەھەل مەقسەدىغە ئول يېتەدۇر،
 مەئرىفەت توشەسىن مىنىپ چاپادۇر.
 مۇندا ئەيلەپ ئاڭا ئىنايەتلەر،
 تاڭلا قىلغاي ئاڭا شەفائەتلەر.
 روز مەھشەردە قىيامەت ئولغۇسىدۇر،
 بارچە ئېلگە ئەدامەت ئولغۇسىدۇر.
 كەلگۇسى ئاقتاب نەيزە بويى،
 قىلغۇسى كۇن ئوك يۇزىنى قويى.

مەن گۈنەھكار بەندە ئەي خالىق،
قىلمادىم ھىچ تائەتى لايىق.
بەنى ئادەم ئىچىرە ھىچ بەندە،
يوقتۇر ماڭا ئوخشا شەرمەندە.
يا ئىلاھى بېھق ئالى رەسۇل،
قىل نىيازىنى قۇللۇغۇڭغە قوبۇل.

ئۇشبۇ تەزكىرەنى ئوقۇغۇچىلار،
ھەم شەرىئەت يولىن تۇتقۇچىلار،
ئول كۈنى كۆرمەگەي ئازاب - ئەلەم،
يەتسەگەي ئاڭا ھىچ زۇلۇم - سىتەم.
شۇھىدالار بولۇپ ئاڭا يار،
يەتسەگەي ئىنشائاللا ھىچ ئازار.

شائىر موللا نىياز خوتەننىڭ ئۇشبۇ كىتابىنى نەزىم قىلغانىنىڭ بەيىنى

مېنى قىلىشىن ئىماملارمىغە نىياز،
بەردى مەكتەپكە تورت ياشىدا،
ئاتام ئېردى ھەمىشە قاشىدا.
مېنى دەپ كۈندە داخلى مەكتەپ،
ئورگە تۈرگە ماڭا ئىلىم - ئەدەپ.
ياشىم ئالتە - يەتتىگە يەتمىش،
بىۋەفا دۇنيادىن ئاتام كەتمىش.
باشىغە تۇشمىش بۇ دەرد، غەم تاغى،
كوڭلۇمە بۇ يىتىمچىلىك داغى.
يوق ئاتام ھەرقايران باقۇر ئېردىم،
روز - شەب يىغلايان ئوقۇر ئېردىم.
پات فۇرسەت سەۋادىم ئاچىلىشىن،
باب گەنجى مۇرادىم ئاچىلىشىن.
لىك بۇ سوز كوڭلۇغە يەتكەچ پات،
نەزىم ئەيلەپ قىلۇر ئىدىم ئەببات،
تولا ئەببات ئەيلەگەچ زاھىر،
ماڭا ئات قويدى چوڭ - كىچىك شائىر.
تا بۇدەم كەمىنە شىكەستە ئىلال،
كوڭلۇمە ئېردى بىر ئەجىب خەيال.
بىر ئىشى مەندىن ئاشكار ئولسا،
ئەھلى ئالەمگە يادىكار ئولسا،
كۈندە باشىدا يۇز خەيال ئېردى،
لىك بۇ ئىش ماڭا مەھەل ئېردى.
بۇ تەفەككۈر بىلە قاتىب باشىم،
يەتتى ئاخىر يىگىرمەگە ياشىم.
كەلدى ئاخىر بۇ ئىش خەيالىمىغە،
ساغىنىپ ھەيىۋ زۇلجەلالىمىغە.

ئوزر تەقسىر سىزگە ئەي ئاقىل،
مەن ئېرۇرمەن كەمىنە ئى غافىل.
ئېردى ياشىم كىچىك، ئوزۇم نادان،
ئەيىپ تۇقسانىم باردۇر چەندان.
ئىش كىچىكلەرگە دۇر خەتا قىلىماق،
ئانى چوڭلار ئىشى ئەتا قىلىماق.
يوق ئىدى قابىلىيەتتىم ئانچە،
مۇنچە سوزلارنى نەزىم قىلغۇنچە.
ئانامۇلك خوتەن ئاتا تاغى،
تورت ئىماملارمى نىيازى مەن داغى.
تۇفراغىم ئۇشبۇ ئاستانىدىندۇر،
نەسەبىم ئۇشبۇ ئاشيانەدىندۇر.
مەنزىلىم ھەم بۇ مەشھەد پاكى،
تەكىياگاھىم بۇ ئاستان خاكى.
ھەشت پۇشتۇم بۇيەردە ئوتكەن ئىكەن،
مۇندا مەقسەدلارمىغە يەتكەن ئىكەن.
قىرق ياشىغە ئاتام يېتىپ ئەمدى،
يوق ئىكەن ئەمما ھىچ فەرزەندى.
بىر كۈنى رەۋزەگە كېلىدۇرلار،
تۇنەپ ئاندا ئەلەپ قىلىدۇرلار.
بۇدلۇق يېتىبان نەبۇدۇمغە،
پات يېقىن كەلمىشەم ۋۇجۇدۇمغە.
ئاقبەت بىر كۈنى تۇغۇلىمىشىمەن،
بىر نەھىق ھەم زەئىف ئوغۇلىمىشىمەن.
شۇكر ئېتىپ تەربىيەت قىلىدۇرلەر،
رۇز - شەب مەرھەمەت قىلىدۇرلار.
قويۇپ ئېركەن ئاتىمىنى موللا نىياز،

ئاقبەت رەۋزە سارى ئەزىم ئەتتىم،
 تورت ئىمەلارنىم جانىمىغە يەتتىم.
 نەچچە كۈن ئاندا ئېستېخارە قىلىپ،
 ئاھ، ئەفغان، نالە، زارە قىلىپ.
 تەلەپىم بۇ ئىدىكى شام - سەھەر،
 نەزىم تارىغە باغلاسام بۇ گوھەر.
 كېچە - كۈندۈز ماڭا بۇ ئېردى جەدەل،
 كورمىشەم تۇشۇدە بىر رەفئە جەبەل.
 مۇز يەڭلىغ ئاڭا قەدەم قويدۇم،
 كۆھ غەمىنى باشىمىغە ھەم قويدۇم.
 كەلدى بىر سەيپىدى ھەمىد سىقات،
 دىدى غەمدە كەچۈرمەگىل ئەۋقات.
 تۇتتى ئىلىكىمنى دەستىڭىز ئولدى،
 مۇز تاغ ئوزۇرە چىقتى شىر ئولدى.
 شاد ئولتۇم يۈز ئانچە غەم چەكتىم،
 ئويغانىپ ئاھ دەمبەدەم چەكتىم.
 ھەق تەئالا زەبانىمە يارى،
 بەردى تىل بولدى نەزىمىغە جارى.
 شاھلار ياربەردى، جەزم ئەتتىم،
 قوۋۋەتلىنىڭ بارىچە نەزم ئەتتىم.
 نەچە كۆپ بولسا ئەيىب نۇقسانى،
 ئەفۇ ئېتىڭ، ئەيىب كورمەيسىن ئانى.
 ئەمما نەيىلەي بۇ چەرخ كەچرەفتار،
 كىسكى تەبئە ئەھلى بولسا ئەيىلەدى خار.
 شوئىرالارغە يوق خەرىدارى،
 كەساد ئولمىش بۇ لەئىل بازارى.
 نەزم، ئەشتارنى خاھلامايدۇر ئېل،
 گەنج ۋەيرانەنى تونۇمايدۇر ئېل.
 بۇ سەبەبىدىن بەسى مەلال ئېردىم،
 ئوز - ئوزۇم بىرلە پايىمال ئېردىم.
 گاھ ئوشاق ئارا موقامىم ئىدى،
 خەمسە بىرلە نەۋايى كامىم ئىدى.
 مېنى قىلغان مۇنچە سۇخەندانى،
 مەر ئەلىشىرنىڭ نەمەكدانى.
 قۇزى يوق بولسا نەچچە تاتلىغ ئاش،
 ياخشى ئاندىن قۇم ئوزۇرە قاتتىغ تاش.

ئوزنى ئول شاھىغە ئەئەللۇق ئىتىب،
 يۈز تۈمەن ئوزۇر ئىلە تەئەللۇق ئېتىب.
 ئاستانە بوشلۇغىدا ياتمىش ئىدىم،
 دەرد، غەم بالچىقىغە پاتمىش ئىدىم.
 ھالىم ئەيتۇرغە ھىچ كىشىم يوق ئىدى،
 ئالەم ئەھلى بىلە ئىشىم يوق ئىدى.
 نە ئاتا، نە ئانا، زەنو فەرزەند،
 نە قېرىنداش، نە ياۋەرو دىناپەند.
 دەشت غۇربەت ئارا ئىدىم مەجنۇن،
 ئەشىك ھەسرەت ئارا ئىدىم جەيپۇن.
 بۇ سۇفەت زار، ناتەۋان ئېردىم،
 ئوز - ئوزۇم بىرلە پايىمال ئېردىم.
 دەھر ئېلىدىن كۈلغەتەم بار ئىدى،
 ئوز - ئوزۇم بىرلە ئۇلغەتەم بار ئىدى.
 بىرنەچە ئەيىلەدىم خىياللاتى،
 فاندۇر دەھرنىڭ ھوسۇلاتى.
 ئومر كورسە كىشىكى لوقماندەك،
 دولەتى بولسا گەر سولەيماندەك.
 بولسا رۇستەم ئەگەر نەدىسى ئانىڭ،
 بولسا ھورى - پەرى ھەرىسى ئانىڭ،
 گاھى يەر بولسا جايى، گاھ فەلەك،
 خىزمەتن ئەيىلەسە جەمئى مەلەك.
 كوڭلى گەر مېھرىدىن ئېرۇر سافى،
 سىخماسا سەفەلەرگە ئەۋ سافى.
 ئاقبەت بىر كۈنى ئەجەل يەتكەي،
 ھىچ بىرسىگە باقمايىن كەتكەي.
 باقغالى بولماغاي ئىلاجى ھەم،
 سۇد قىلماس بۇ تەخت تاجى ھەم.
 بىر نەفەس تۇرمايىن بەدەر كەتكەي،
 سائىلى دەھردىن بەتەر كەتكەي.
 قىلسا بىر ياخشى ئىش جەھاندا كىشى،
 باقى قالغاي ئانىڭ بۇ ياخشى ئىشى.
 مەسەلەن مەدرەسە ۋەيا لىنگەر،
 مەسجىدۇ كول بىنا قىلىۇر ھەر ئەر.
 فانى بولسا ئەگەر ئوشۇل فانى،
 ئەمما بولماس ئانىڭ ئانى فانى.

ئېردى تارىخ ئۇچ يۈز توقسان،
ئونى زۇلھەججەدە شەھىد بولغان.
يەنە تارىخ بولمىش ئېردى غەرب،
نەشردىن تاپتى نەزمە تەرتىب.
ئاي ھەمەل ئېردى، يىلى ھەمدۇنە،
ھەم تەمام ئولدى روز ئازىنە.
پۇتۇلۇب نەزم بولدى بۇ تاغدا،
گاھ ئىماملاردا، گاھ سايباغدا.
بەئىزان بۇ كىتابنى قىلدى تەمام،
توختى ئاخون ئوزى خەتب ۋە ئىمام.
بىر مىڭ ئۇچ يۈز ئېردى تارىختە،
يادگار قويدىلار ھەممە خەلققە.

ياخشى ئات بىرلە ياد ئەيلەرلەر،
روھ - ئەرۋاھىن شاد ئەيلەرلەر.
ئانى قىلىماقغە مەندە يوق مەقدۇر،
ھىچ ئىش مەندىن باقى قالمايدۇر.
مۇددەتى باقى سوز گۈلۈستانى،
ئۇشۇ ھەم ئاقبەت بولۇر فانى.
ياد تۇتغىل كوگۈلدە ئەي ياران،
ئايەتى "كوللۇمەن ئەلەيھافان".
ياد ئىتەرلەر دەپ فانى بولغۇنچە،
سوزلەدىم نەزم ئاكا بىرمۇنچە.
ئەيپ بولسا سوزۇمدە يا خەتدە،
ياد ئېتىڭلار دۇئادا ئەلبەتتە.

لۇغەت

۵

— ياراتقۇچى	ئافەرىدەندە
— يەر ۋە ئاسماننى ياراتقۇچى	ئافەرىسەددەئى زەمىن
— تەييار بولماق، تەييارلانماق	ئامادە
— ئېسىلىپ تۇرماق	ئاۋىزان
— تومۇر	ئاھەن
— ئارقىدىن	ئەزىپەي
— چاپا تارتماق	ئەمگەكلەمەك
— چاپاغا سالماق	ئەمگەلتەمەك
— شر	ئەسەد
— كىشىلەر	ئەفراد
— بىراۋنىڭ ياخشى سۈپەتلىرى، ماختاشقا لايىق	ئەۋساق
ئارتۇقچىلىقى، تەئىرىپى	
— ۋاقىتنىڭ كۆپلۈكى، ئوتۇپ تۇرغان ۋاقىت	ئەۋقات
— ئالەمنى يۇرۇتۇپ تۇرىدىغان	ئالەمتاب
— يۇقۇرى مەرتىۋىلىك	ئالى جاھ
— بۇيرۇغىدىن تاشقىرى	ئەمردىن غەير
— ئاچقۇچى	ھەفتە

— قۇللۇق	ئەبۇدىيەت
— جاھاننى بويسۇندۇرغۇچى	ئالەمگىر
— غەمخورلۇق	ئېتىنا
— تاغنىڭ ئىسمى	ئوھود
— نەسىللىك چاپقۇر ئات	ئىراقى

پ

— قايتىش، قايتىپ كېتىش	باز گەشت
— ئىگىز	بالا
— خۇدانىڭ نامى بىلەن	بەنام خۇدا
— تۇۋرۇكسىز	بى سۇتۇن
— يولۋاس	بەبىر
— بىردىنلا، پۇتۇنلەي	بىيەكبارە
— يەر ئوپۇش، قۇللۇقنى بەجا كەلتۈرۈش	بۇسەئى ئەبۇدىيەت
— چەكسىز	بىلانبايە
— سوزسىز، ئېتىراز قىلىپ بولمايدىغان	بېچۇن - بېمە گۈنە
— ئوزگەرتىش، ئالماشتۇرۇش، ئورنىغا قويۇش	بەدەل
— گۇمانسىز، شەكسىز	بىشەبەھ

پ

— جايىدا دەسسەپ تۇرۇش، بىر جايىدا تۇرۇپ قېلىش	پانەرچاھ

ت

— تاۋاپ قىلىش، ئايلىنىپ زىيارەت قىلىش	توۋى
— ئەقىل، ئىدراك، پەم - پاراسەت	تەمىز
— قاتتىق تاپىلاش، كۈچەش	تەئىكىد
— زىننەتلەش، بىزەش	تەزىين
— قوشكېزەك	توتامان
— بىرلىكتە	توتاما

— «شەھنامە» دىكى رۇستەمنىڭ لەقىمى
 — چاپقۇر، يۇڭرۇك ئات

تەھمەتۇن
 توپچاق

ج

— ھاۋا، ئېرىق
 — ياڭراق
 — سۇپۇرگە
 — كولدۇرما، قوڭغۇراق

جو
 جەررا - جەر
 جاروپ
 جەلاجىل

ج

— ئوقيانىڭ يىپى
 — چىراققا ئوخشاش

چەللە
 چۈشەمە

ھ

— بار، بار بولۇش
 — مۇبارەك، بۇيۇك پادىشاھلارغا خاس
 — بويىنغا ھەربى جابدۇق ئاستان
 — باغچا، باغ
 — ھالاك قىلغۇچى

ھەست
 ھومايون
 ھەنبايلىۋار
 ھەدىقە
 ھالىك

خ

— توكۇر چۈمۈلە
 — ھەممىدىن خەۋەردار بولغۇچى، بىلىگۈچى
 — ئۇيقۇ
 — ياخشى - يامانلىق

خەستە مۇر
 خەبىر
 خاب
 خەپىر - شەر

د

— قول
 — ئوغرى
 — قۇيرۇق

دەست
 دوز
 دۇم

ر

— مىنگۈچى، ئاتلىق، ئۇلاغلىق
 — رىغبەتلەنگۈچى، قىزىققۇچى، خالىغۇچى

راكىب
 راغىب

تەشنا بولغۇچى
— ئوسۇش، يېتىلىش

رۇشىد

ز

— جان ئىگىسى، جاندار
— كىمخاپ، تەتىللا
— جەۋرى - زۇلۇم بىلەن
— قۇربانلىق، قۇربان قىلىش

زىجان
زەربەخت
زۇلمانى
زەپ

س

— ئەڭ ماختالغۇچى خۇدا
— ياخشى خەۋەر تېپىش، پۇختا، ئىنچىكىلەپ ئىش كورۇش
— چېندىر - بارگاھ
— يارىتىش، بارلىققا كەلتۈرۈش. ياساش
— خۇلق - مەجەز، ئىچكى دۇنيا
— باش
— سېھىرگەر
— ماختاش، مەدھىيەلەش
— سۇ يەتكۈزۈش

سۇبۇھ
سەرھىساب
سەرا پەردە
سۇئە
سىرەت
سەر
ساھىر
سىتايىش
سەققالىق

ش

— تارقىلىش، يېيىش، داڭقى چىقىش
— يايماق، تارقاتماق
— قۇيرۇقلۇق يۇلتۇز
— شائىرلار
— يامان قىلىقلىق ئادەم

شاپەز
شاپەز قىلماق
شەھپەر
شۇئەرا
شەخس بەدكار

ك

— بار بولۇش، مەۋجۇت بولۇش، بارلىققا كەلتۈرۈش
— خوجا، ئىگە
— يىرگىنىشلىك

كەۋن
كىيا
كەرەھ

كەمىن — پىستىرما، بوكتۇرمە
كۈشتەدىن پۇشتە قوپارماق — ئولۇكتىن تاغ ياسىماق

ى

كۆك — تىلسىز، گاچا
گۈل چەبىن — گۈل يۇزلۇك، گۈزەل
گەران — ئېغىر، ئاساسلىق، موتىۋەر، مۇھىم
گەردان — ئايلىنىپ تۇرىدىغان

ى

فەرسەڭ — قەخمىنەن 7 - 8 كىلومېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى مۇساپە
فەردۇخ — مۇبارەك، ياخشى
فەردۇخ فال — خەيرلىك پال
فەردۇ — شاخ
فەرداش — ھويلا سۇپۇرىدىغان خىزمەتكار
فەرداشلىق — سۇ سېپىپ سۇپۇرىدىغان خىزمەت
فۇسۇن — ھىلىگەرلىك، جادىگەرلىك، سېھرى كۈچ
فىرىپ — ئالداش، يولدىن ئازدۇرۇش

ى

قەۋى — كۇچلۇك، قۇۋۋەتلىك
قەتە — ئۇزۇش، كېسىش، قىسقارتىش
قەفا — ئارقا، كەينى
قۇددۇس — ئۇلۇغ
يا قۇددۇس! — ئەي ئۇلۇغ پەرۋەردىگار

ل

لاغەر — ئورۇق (ئات - توگە)
لەم يەزەل — ئەيدى، ئولىمەس
لسان — تىل

م

مۇتە — بويىسۇنغۇچى، ئىتائەت قىلغۇچى
مۇجىب — زەرۇر، نەتىجە، سەۋەپ، بانا

— قەھرى - غەزەپكە ئۇچرىغان، يېڭىلىگەن، بويسۇنغان	مەقھۇر
— ياراتقۇچى	مۇبىدى
— كىتاپ تۈزگۈچى، ئاپتور	مۇسەئىق
— جاھاننىڭ ئىگىسى	مالىكول مۈلك
— ئورنىتىلغان، قالدالغان، بېكىتىلگەن	مۇرەسسەد
— خوتەن	ماچىن
— قوي	مىش
— دىماغ	مەشام
— ئالتۇن ھەل بېرىلگەن	موزەھەب
— پۇرسەتتىن پايدىلانغۇچى، پۇرسەت كەلدى دەپ بىلگۈچى	موغتنىم
— ئوتۇپ كەتكەن ۋە كېلىدىغان	موزارت - مازى
— ئەڭ يېقىن، سرداش	موقەررەب
— قات - قات	موتەبەق

ن

— ياخشى	ئىك
— يەر ئاستىدىن كولانغان (ئېردىق)	ئەقبە
— خوشخەۋەر	ئەۋت
— ساپ مۇشك، ئىسىل ئىپار	ئافەئى مۇشك
— رەزىل، يارىماس	ئابكار
— يىغا	ئەۋھە
— پەيغەمبەرلىك	ئەبۇۋەت
— پايدا يەتكۈزگۈچى، پايدىلىق	ئافئە

غ

— يەر، زەمىن	غەبرا
— ھۇررا ئاۋازى، چۇقان	غەرئۇ

ي

— ھىد، پۇراق	يىد

نەشرگە تەييارلىغۇچى: قۇربان بارات

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

مانجۇ ھاكىمىيىتى 18-ئەسىرنىڭ 50-ۋە 60-يىللىرىدا، ئۇستۇن ئەس-
كىرىي كۈچ ۋە رەھىم-سىز ئامبۇ قىرغىن ۋاستىلىرى بىلەن جۇڭغار خانلىقىنى يوق
قىلغان ۋە يەتتە شەھەرنى ئىشغال قىلغاندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ سىياسى ھۆكۈمرانلىقى
ۋە مەمۇرىيىتىنى شىنجاڭدا ھە دىگەندە مۇستەھكەم تەرزىدە ئورنىتىپ كېتىلگەن. ئۇيغۇر
خەلقى مانجۇ قوشۇنلىرىنى تەكرار قارشىلىق سوقۇشلىرى ۋە ئومۇمى قوزغىلاڭلار بىلەن
كۈتۈۋالدى.

بۇ خىل ئەھۋالدا، مانجۇ خانىدانلىقى ئىككى مىڭ يىلدىن كۆپرەك ۋاقىتتىن
بۇيانقى خانىدانلىقلار تارىخىدا توپلانغان ۋە تەكرار سىناقلىرىدىن ئۆتكەن سىياسى
باشقۇرۇش ۋاستىلىرىنى بۇ يېڭى مۇھىتقا تەتبىق قىلىپ، بولۇپ پارچىلاش، تەبەقە ۋە مە-
ھەللىي زىددىيەتلەردىن پايدىلىنىش، ئىچكى نىزاھلار قوزغاپ بىرىنى بىرىگە بەنت قىلىپ
قويۇش، فېودال يۇقۇرى قاتلام كىشىلىرىنى ۋە نوپۇزلۇق دىنىي زاتلارنى سېتىۋېلىش، ئە-
مەل-مەنەپ بىلەن بويىسۇنۇشقا قىزىقتۇرۇش قاتارلىق ئۇسۇللارنى قوللىنىپ،
ئۆز ھاكىمىيىتىنى مۇستەھكەملەشكە تىرىشتى. ئالدى بىلەن تەسلىم بولغان ۋە ئۇلارنىڭ
باشقۇرۇشچىلىق ئۇرۇشىغا ياردەم بەرگەن يەرلىك فېوداللارغا ۋاڭلىق ئىستىيازى بەردى. قۇ-
مۇلدا، لۇكچۇن-تۇرپانلاردا ۋە كۇچاردا بەرپا قىلىنغان ۋاڭلىق ئىستىيازى مانا مۇشۇ دەۋر-
نىڭ تارىخىي مەھسۇلى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. ئۇندىن تاشقىرى، ئۆزى ئارقىلىق ئۆزىنى باش-
قۇرۇش سىياسىتىنى يولغا قويۇپ، جايلارنىڭ يەرلىك مۈلكى ئەمەلدارلىرىنى سانئىن فېو-
دال ئاقسۆڭەكلەردىن ۋە ئېتىقات تۈپەيلى خەلقى ناھايىتى زور دەرىجىدە ئالداش كۈچىگە
ئىگە بولغان تەسىرلىك روھانىلاردىن تەيىنلىدى. مانجۇلار سىياسى، ھەربىي، ئىقتىسادىي چوڭ
ھوقۇقلارنى ئۆز قوللىرىدا چىڭ تۇتقاندىن تاشقىرى، باشقا مەھەللىي ھاكىمىيەت ئىشلىرىنى

ھەم پارچە - پۇرات ھوقۇقلارنى ئۇلارغا ئۆتكۈزۈپ بەردى. بۇنىڭ بىلەن، مانجۇ ھوشۇنلىرىنىڭ تومۇر تاپىنى ئاستىدا، ئۇلارغا سادىق بولغان، ئۇلارنىڭ قانلىق نەيزىلىرى ۋە زەمبىرەكلەرنى ئارقا تىرەك قىلغان بىر يەرلىك ئەمەلدارلار تائىپىسى بارلىققا كەلدى.

شۇنداق قىلىپ، ئەينى زاماندا ۋە ئۇندىن كېيىنكى دەۋرلەردە، يەرلىك مۈلكى ئەمەلدارلارنى فېئودال بەگلەر ۋە ساتقىن روھانىلاردىن، جۈملىدىن ۋاڭ ئەۋلاتلىرىدىن تەيىنلەش ياكى ئۇلارنىڭ بىر قىسمىنى باشقا مۇسۇلمان مىللەتلەردىن بولغان سادىق ئەمەلدارلارنى يۆتكەپ كېلىش ھىساۋىغا تولۇقلاش ئادەتكە ئايلانغان ۋە بۇ ئادەت بەزى دەۋرلەردە مانجۇ ھاكىمىيىتى ئۈچۈن مۇئەييەن دەرىجىدە ئۈنۈم بەرگەن ئىدى.

بۇ ئەمەلدارلارنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى خەلق ئاسىيلىرىدىن بولۇپ، ئىنتايىن ئاڭسىز ۋە رەزىل كىشىلەر ئىدى. ئۇلارنىڭ مانجۇ دائىرىلىرىنىڭ كەڭ ئەمگەكچى خەلق ئۈستىدىن دەھشەتلىك مىللى زۇلۇم ۋە سىنىپىي زۇلۇم يۈرگۈزۈشىدە ئوينىغان رولى ئاز بولغان ئەمەس. ئۆز خەلقىنىڭ مىللى مەنپەئەتلىرىنى سېتىش ھىساۋىغا ئەمەل ۋە بايلىق ئىزلىگەن بۇ قولچۇماقلار ئەينى ھالدا فېئودال ئەكسىيەتچى خاندانلىقنىڭ ئۇيغۇر خەلقىنى روھى جەھەتتىن كاردىن چىقىرىش، بولۇش - پارچىلاش، ئۇلارنى دىنىي خۇراپاتلىق ۋە جاھالەت ئىچىدە داۋاملىق ئاڭسىز ھالەتتە قالدۇرۇش ئۈچۈن قوللانغان بىر قاتار ئىستراتېگىيەلىك تەدبىرلەرنىڭ ئىجراسىغا ئاكتىپ ياردەم بەرگەن، ئۇلارنىڭ ئۇيغۇر خەلقى 18 - ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن باشلاپ ئارقا - ئارقىدىن دۇچكەلگەن بىر قاتار تارىخىي پاجىئەلەردە باش تارتىپ بولمايدىغان جىنايى جاۋابكارلىقى بار ئەلۋەتتە.

لېكىن، ئۇلارنىڭ ئىچىدە، ناھايىتى ئاز ساندا بولسىمۇ، مانجۇ ھاكىمىيىتىنىڭ ئۆزلىرىدە بولغان ئىشەنچى ۋە بەرگەن ئىمتىيازلىرىدىن پايدىلىنىپ، خاندانلىق بەلگىلىگەن ھوقۇق چېگىرىلىرى دائىرىسىدە، ئۆز خەلقى ئۈچۈن، ياكى ئۇ، ياكى بۇ ساھەدە، ياكى ئۇ، ياكى بۇ ئىشتا ئاڭلىق يوسۇندا بەزى ياخشى ئىشلارنى قىلغان شەخسلەرمۇ بولغان. تارىخىي ماتېرىياللىرىمىز بىزنى تارىخىي ۋەقەلەر ۋە تارىخىي شەخسلەرگە نىسبەتەن دىئالىكتىك يوسۇندا قاراشقا، ئۇلارغا تۇرلۇك تارىخىي چەكلىمىلىكلەر ۋە ئىمكانىيەتلەرنى ھىساپقا ئېلىپ تۇرۇپ باھا بېرىشكە، ئۇلارنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى ۋە يامان تەرەپلىرىنىمۇ كۆرۈشكە ئۆگىتىدۇ. شائىر زوھورى - زوھورىدىن ھاكىم بەگ مانا شۇخىل ئەمەلدارلار خىلىغا كىرىدۇ. ئۇ، تۇرپاندىكى ۋاڭ ئەۋلاتلىرىدىن بولۇپ، 19 - ئەسىرنىڭ 30 - ۋە 40 - يىللىرىدا قەشقەردە ھاكىم بەگ بولۇپ تۇرغان، مانجۇ خاندانلىغىنىڭ تەيىنلىشى بىلەن قەشقەرنىڭ يەرلىك ھاكىمىيەت ھوقۇقىنى يۈرگۈزگەن.

يولداش ھاجى ئەخمەت «زوھورىدىن ھاكىم بەگ دەۋرىدە قەشقەر رايونىدىكى مەدنى ھايات ۋە ئەدەبىيات» ناملىق ئىلمىي ماقالىسىدا بۇ ئادەمنىڭ تەشەببۇسكارلىقى ۋە سەۋەبى تۈپەيلى، 19 - ئەسىرنىڭ 30 - يىللىرىدا ئۇيغۇر يازما ئەدەبىياتىدا يېڭى يۈكسىلىش دەۋرى بارلىققا كەلگەنلىكى توغرىسىدا تەپسىلى توختالدى (بۇ ماقالا «بۇلاق» مەجمۇئەسىنىڭ 1982 - يىلى 1 - ساندا ئېلان قىلىنغان). يولداش ھاجى ئەخمەتنىڭ يېزىشىچە، زوھورىدىن ھاكىم بەگ ئىلىم - مەرىپەتنى سۈيىدىغان ۋە ئىلىم ئەھلىگە ئېتىۋار بېرىدىغان كىشى بولغان.

ئۇ، ئىلىم - پەن بىلەن شۇغۇللانغۇچى ئىقتىدارلىق كىشىلەرگە ماددى ۋە مەنىۋى جەھەتتىن ياردەم بەرگەن، ئۇلارنى ئىلىمىي ئىجادىيەت ئىشلىرى بىلەن شۇغۇللىنىشقا رىغبەتلەندۈرگەن ۋە ئۇلارغا ئىمكانىيەت تۇغدۇرۇپ بەرگەن. ئۇ ئابدۇرېھىم نىزارى، ئىمىر ھۈسسىيىن سەبۇرى، نۇردى نازىم (غەربىي)، نورۇزاخۇن كاتىپ (زىيائى) قاتارلىق ئۆز دەۋرىنىڭ ئاتاقلىق يازغۇچى - شائىرلىرىنى، ئىلىم - پەننىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدىكى مۇتەۋەر ئالىملارنى ۋە ئۇستا سازەندىلەرنى ئەتراپىغا توپلاپ، ئۇلارغا ئۆز مەھكىمىسىدە خىزمەت ۋە ئىمتىياز بەرگەن.

ئەلشىر ناۋايىدىن كېيىن، ئۇيغۇر ئەدىبىياتىدا يېڭى يۈكسەك پەلە ياراتقان يېرىك ئۇيغۇر شائىرى ئابدۇرېھىم نىزارى ئۆز ئىجادىيىتىنىڭ ئەڭ گۈللەنگەن دەۋرىنى زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ ئوردىسىدا ئۆتكۈزگەن. ئۇ 1837 - 1838 - يىللىرى زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ تەشەببۇسى بىلەن 48 مىڭ مىسرىلىق داستانلار سېكىلىنى يېزىپ چىققان. بۇ داستانلار سېكىلى 18 داستاننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شائىر 1839 - يىلى «دوررىلناجات» («نىجاتلىق ئۇنچىلىرى») ناملىق ئەسىرىنى يازغان. يولداش ھاجى ئەخمەت شائىرنىڭ بۇ ئەسەرنىمۇ زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ تەشەببۇسى بىلەن يازغانلىغىنى ئېيتىدۇ.

زوھورىدىن ھاكىم بەگ كەمبەغەلچىلىكتە قالغان شائىر ئىمىر ھۈسسىيىن سەبۇرىنى ئىقتىسادىي جەھەتتىن قوللاپ قۇۋۋەتلەيدۇ، ئۇنىڭغا ھەرەمباغ يېزىسىدىن يەر ئاجرىتىپ بېرىدۇ. سەبۇرى زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ مەسلىھىتى بىلەن ئۆزىنىڭ «ماقالات» ناملىق يېرىك ئەسىرىنى يېزىپ چىقىدۇ. ئۇ يەنە زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ تەشەببۇسى بىلەن 1840 - يىلى «ناۋاينىڭ ئادالەتپەرۋەرلىكى توغرىسىدا» ناملىق ئەسىرىنى يازغان.

19 - ئەسىردىكى ئۇيغۇر ئەدىبىياتىنىڭ يەنە بىر مەشھۇر ۋەكىلى بولغان تۇردى نازىم (غەربىي) «كىتابى غەربىي» ناملىق ئەسىرىنى زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ تەۋسىيىسى بىلەن يېزىپ چىققان. يولداش ھاجى ئەخمەت ئۆز ماقالىسىدا، شائىر زۇلمەتلىك جەمىيەت تۈزۈلمىسىنى ئۆزگەرتىش ئارزۇسىدا يۈرگەندە، ئۇنى زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ چاقىرىتىپ، ئۇنىڭغا ھۈنەرۋەن كاسىپلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا بىر ئاممىباپ ئەسەر يېزىپ چىقىشىنى تەۋسىيە قىلغانلىغىنى يازغان. شائىرمۇ ئەسىرىدە كىتاپنى «ئەمىرنىڭ ھۆكۈمى» بىلەن يازغانلىغىنى ئېيتىدۇ. شائىرنىڭ بۇ ئەسىرىدە، يولداش ھاجى ئەخمەت توختالغان نۇقتىلاردىن تاشقىرى، يەنە ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا ئەرزىيدىغان بىر تەرەپ بار. ئۇ بولسىمۇ، بۇ ئەسەردە تىپىك ئۇتۇپىك (خىيالى) سوتسىيالىزىم ئىدىيىلىرىنىڭ ئەكسى ئەتتۈرۈلگەنلىكىدۇر. شائىر ئۆز ئەسىرىدە كىشى كىشىنى ئەزمەيدىغان، زۇلۇم ۋە ئادالەتسىزلىك بولمىغان، بارلىق ئەمگەكچىلەر تەڭ باراۋەر بولغان، ئەمگەك ۋە ئەمگەكچىلەر قەدىرلەنگەن ئەقىلغا مۇۋاپىق بىر جەمىيەت تۈزۈلمىسىنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇ دەل ئۇتۇپىك سوتسىيالىزىم ئىدىيىلىرىنىڭ تېخى خىيال ۋە ئارزۇ تەرىقىسىدىكى ئىدىيىلەرنىڭ دەل ئۆزى بولۇپ، بۇ ھال، بۇ ئىدىيىلەرنىڭ يالغۇز ياۋروپا مىللەتلىرىدىلا بارلىققا كەلگەن بولماستىن، بەلكى شەرق خەلقىرىدىمۇ ئەينى ھالدا، ھېچقانداق ئوزتارا باغلىنىشىسىز، تەبىئىي، ئىستىخىيلىك يوسۇنىدا بارلىققا كەلگەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ.

ئىسلامىيەتتىن كېيىنكى ئۇيغۇر ئەدىبىياتىدا ئالاھىدە ھادىسە بولغان چاغاتاي ئارىلاشما

ئىلى ۋە چاغاتاي يازما ئەدىبىياتى 19 - ئەسىردە ئۆز تەرەققىياتىنىڭ 3 - دەۋرىگە كىرىپ، ئابدۇرېھىم نىزارى، ئىمىر ھوسىيىن سەبورى، تۇردى نازىم (غېرىبى)، مۇھەممەت سادىق قەشقىرى، نورۇزاخۇن كاتىپ (زىيائى) قاتارلىقلارنىڭ ئەمگەكلىرى نەتىجىسىدە يۇقۇرى دول - قۇنغا كۆتىرىلدى ۋە مول مەھسۇلاتلار بەردى. بۇ دەۋر ئەدىبىياتىدا دۇنياۋى رېئالىستىك تېمىلارغا بۇرۇلۇش، ئۆز دەۋرىنىڭ ئىجتىمائى مەسىلىلىرىنى يورۇتۇش، خەلىق قوشاقلىرى ئامىللىرى ۋە ئۇيغۇر جانلىق تىلىدىن كەڭرەك پايدىلىنىشقا ئوتۇش - خاراكتىرلىق خۇسۇسىيەت بولغان ئىدى. ئۇيغۇر ئەدىبىياتى تارىخىنىڭ بۇ بىر تەشكىلى قىسمىنى يارىتىشتا زوھورددىن ھاكىم بەگنىڭ تەشكىلاتچىلىق رولىنىڭ ۋە قوللاپ - قۇۋۋەتلىشىنىڭ مۇھىم ئامىللاردىن بىرى بولغانلىغىنى كۆرۈپ ئوتتۇق. بۇ، مانجۇ خاندانلىغى ئولتۇرغۇزغان بۇ يەرلىك ئەمەلدارنىڭ ئۆز خەلقى مەرىپىتى ئۈچۈن قىلغان بىر ياخشى ئىشى، بەلكى ئۇنىڭ تارىخىي توھپىسى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. مانا مۇشۇ مەنىدىن ئېيتقاندا، بۇ ھاكىم بەگنىڭ نامى تارىخ بېتىدە ساقلنىپ قالغان.

زوھورددىن ھاكىم بەگ ئۆز خەلقىنىڭ مەدىنىيەت - مەرىپەت ئىشلىرىغا نىسبەتەن ئۇچۇن مۇنچىۋالا كويۇندى؟ ئۆز دەۋرىنىڭ مەشھۇر ئەدىبلىرىنى نىسبەتەن ئۇچۇن مۇنچە زور قىزغىنلىق بىلەن قوللاپ - قۇۋۋەتلىدى؟ بۇ مەسىلە تېخى بىزنىڭ تەتقىقاتىمىزدا ھازىرغىچە يورۇ - تۇلماي كەلگەن ئىدى. ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ شېئىر دىۋانىنىڭ بايقىلىشى بىزگە بۇ مەسىلنى خېلىلا دەرىجىدە روشەنلەشتۈرۈپ بەردى. دىۋاندىكى شېئىرلىرىغا قارىغاندا، ئۇ ئۆزىمۇ ئۆز دەۋرىنىڭ يېتۈك شائىرلىرىدىن بىرى بولغان ئىكەن.

دىۋان «دىۋان زوھورى» نامى بىلەن 50 - يىللاردىن تارتىپ ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېيىدا ساقلنىپ كەلگەن. تېخى قوليازما ھالەتتىكى بۇ دىۋان 68 بەت بولۇپ، دىۋاننىڭ ئۇزۇنلۇغى 22 cm، توغرىسى 13 cm، ساقلنىش نومۇرى - 42. دىۋاندا كۆچۈرگۈچى كاتىپ ۋە كۆچۈرۈلگەن ۋاقىت ئىلاۋە قىلىنىغان.

دىۋاننىڭ سەۋىيىسىدىن قاراپ، زوھورددىن ھاكىم بەگ - شائىر زوھورنىڭ ئۆز زامانىسىغا كۆرە يۇقۇرى مەلۇماتلىق، ئەتراپلىق، مول بىلىمگە ئىگە، مۇئەييەن دەرىجىدىكى ئەدىبىيات ئىستىداتىغا ئىگە بولغان مەرىپەتلىك كىشى بولغانلىغىغا ھۆكۈم قىلىشقا بولىدۇ. دىۋاندىكى غەزەللەرنىڭ تىلىدىن قارىغاندا، ئاپتور ئەرەپ، پارس تىللىرىنى ئوبدان بىلىسە كېرەك.

دىۋان پۈتۈنلەي غەزەل شەكلىدىكى شېئىرلاردىن تەشكىل تاپقان. ئەنئەنىۋى ئادەت بويىچە، غەزەلنىڭ ئاخىرىدا شائىر ئۆز تەخەللۇسىنى ياكى ئۆز ئىسمىنى ئاتاپ خىتاپ قىلىدۇ. دىۋاندا، ئاپتور ئۆز تەخەللۇسى «زوھورى» نى كۆپرەك ئىشلەتكەندىن تاشقىرى، يەنە ئۆز ئىسمى «زوھورددىن» نىمۇ قوللانغان. بەزى غەزەللەردە ئۆزىگە «شاھ»، «شاھا» دەپ خىتاپ قىلغان. بۇ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ جەمىيەتتىكى مەرتىۋىسىنى تەكىتلەش ئۈچۈن بولغان بولسا كېرەك. ئۇندىن تاشقىرى، زوھورددىن ھاكىم بەگ ئۆز غەزەللىرىدە كۆپ قېتىملاپ ئۆزىنىڭ گەرچە «شاھ»، «تاج ئىگىسى» بولسىمۇ، يەنىلا «پەقىرلىق» نى خىسالىيدىغانلىغىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇنىڭ غەزەللىرىدە ئۇيغۇر جانلىق تىلىنىڭ قەشقەر - تۇرپان دىئالىكتىغا مەنسۇپ بولغان مەھەللىي سۆزلەر (مەسىلەن، ئايلىدا (ئالدىدا)، دام (ماختىنىش)، ئۆز (چىرايلىق)).....

قاتارلىقلار) مۇ كۆپ ئۇچرايدۇ.
شائىر "ھەدىس" رادىئىلىق غەزىلىدە:

زاھىدا دام ئۇرماغىل مەن كوفىردىن تاپتىم راۋاج،
كوفىر ئەھلىگە خوش ئېرمەس ئەيلەسە موئىمىن ھەدىس.

.....
.....

كوفىردىن دىن سوزلادىم، مەن كوفىردىن بىزار ئىدىم،
خەپىل كوفىر ئايلىدا ۋە ئەيلىدىم خۇدىمىن ھەدىس.

دەپ يازسا، "مۇنىس" رادىئىلىق غەزىلىدە:

گاداي ئىشقى مەنۇ ئوردا ئەھلىغە ھەمراھ،
كى تەقۋى تەرك ئىتەيىن گەر سافا ئېرۇر مۇنىس.

دەپ يازىدۇ.

بۇ بايانلار دىۋاننىڭ دەل شۇ زوھورىدىن ھاكىم بەگنىڭ ئىجادىي مەۋىسى ئىكەنلىكىگە، "زوھورى" نىڭ ئۇنىڭ شائىرلىق تەخەللۇسى بولغانلىغىغا بىزدە شۈبھە قالدۇرمايدۇ. بىز زوھورنىڭ دىۋانىدا چاغاتاي شېئىرىيىتىگە خاراكتىرلىق بولغان ئەنئەنىۋى ئىشقى-مۇھەببەت تېمىسىغا دۇچ كېلىمىز. شائىرنىڭ دىداكتىك خاراكتىردىكى غەزەللىرى ئىنتايىن ئاز. ئۇنىڭ دىۋاننىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى گۈزەل يارنى سۈرەتلەش، يار ۋاسالىغا ئىنتىلىش، سويگۇ ئارزۇسى، جۇدالىق قايغۇسى، رەقىپلەرگە غەزەپلىنىش، قېيىداش، رەنجىش، ۋاپاسىز يارغا بولغان تاپا-تەنلەر، ئۈمىت، ئۈمىتسىزلىك، ئومۇردىن پۇشمان قىلىش، ئەجەل ئەندىشىسى، توۋە-ئىستىغپار قاتارلىق مۇرەككەپ تۇيغۇلار ۋە ئىچكى كەچۈرمەلەرنى گۈزەللەشتۈرگەن لىرىك غەزەللەردىن ئىبارەت. شائىر چاغاتاي شېئىرىيىتىنىڭ پۈتۈن تارىخىغا ئومۇمىي بولغان تېمىلاردا ئۆزىنىڭ شېئىرىي ئىپادىلەش ئىستىداتىنى نامايىش قىلىدۇ. بۇ لىرىك غەزەللەردە شائىرنىڭ ئۆزىگە تەۋە بولغان نەرسىلەر — پىكىرلەر، بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرى، ئوخشىتىشلار، سۈپەتلەشلەر ۋە يېڭى قاپىيىلەر تۈزۈلمىسى قاتارلىقلارمۇ ئاز ئەمەس. لېكىن شۇنىمۇ كۆرۈش كېرەككى، بۇ لىرىك غەزەللەردە چاغاتاي شېئىرىيىتىنىڭ ئومۇمىي ئاجىزلىقى بولغان نەرسىلەر — تېپا، مەزمۇن، پىكىر ۋە بەدىئىي ئىپادىلەش ۋاسىتىلىرىنىڭ تەكرارلىغىمۇ خېلىلا كۆپ. بۇ، ئىجادىلىق نۇقتىسىدىن قارىغاندا، شائىرنىڭ ئۆزىگە تەۋە بولمىغان تەركىپ بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. شائىر ئۆزىدىن ئىلگىرى ئۆتكەن شېئىرىيەت ۋەكىللىرىنىڭ بۇ تېمىلاردا يازغانلىرىنى ئۆزلەشتۈرگەن ۋە ئۆز ئۇسۇلى بىلەن تەكرارلاپ بەرگەن خالاس. بىز بۇ ئاجىزلىقنى چاغاتاي شېئىرىيىتىنىڭ باشقا چوڭ-كىچىك ۋەكىللىرىدىمۇ ئوخشاشمىغان دەرىجىدە ئۇچرىتىمىز.

مېنىڭچە، چاغاتاي شېرىيىتىدە مۇنداق ئىككى چوڭ تارىخىي ئىللەت يۈز بەرگەن:

(1) ئۇيغۇر شېرىيىتىنىڭ ئىسلامىيەتتىن بۇرۇنقى قەدىمقى مىللى شەكىللىرى ۋە ۋە - زىنلىرى چەتكە قېقىلغان. شېرىيەت بۇ شەكىللەر ۋە ۋەزىنلەر ئاساسىدا، ئوز ئانا تىلىمىز بايلىقى زىمىنىدا تەرەققى قىلىشنىڭ ئورنىغا، تامامەن باشقا يولغا كىرىپ، ئەرەپ ۋە پارس مىللەتلىرىنىڭ ئەنئەنىۋى شېرىيەت شەكىللىرى ۋە ۋەزىنلىرىنى قوبۇل قىلغان. شېرىيەت تىلىمۇ ھەرخىل دەرىجىدە شالغۇتلاشتۇرۇلغان بولۇپ، ئەرەپ، پارس ۋە ئۇيغۇر ئىبارىلىرى ئاردا - لاشىسىدىن ئىبارەت بولغان ئالاھىدە بىر خىل شېرىيەت تىلى قېلىپلاشتۇرۇلغان. بۇ تىل ئىسلامىيەت شارائىتىدىكى ئۇيغۇر يازما ئەدەبىيات تىلى بولۇپ شەكىللىنىپ، بارا - بارا ھەركۇمران ئورۇنغا ئۆتكەن. بۇ تىلنىڭ ئۇيغۇر جانلىق تىلى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئانچە زىچ ئەمەس، كەڭ خەلق كۆپچىلىگى ئۇنى ئوقۇپ چۈشىنەلمەيدۇ. بۇگۈنكى كۈندىمۇ توغرا "تىرانسكرىپسىيە" قىلماي تۇرۇپ ۋە قوشۇمچە لۇغەتسىز ئۇنى تولۇق ئوقۇپ چۈشىنىش مۇمكىن ئەمەس. بۇ، ئۇيغۇر يازما ئەدەبىياتىدا، ئىسلامىيەت شارائىتىدا يۈز بەرگەن چالا ئاسمىلاتسىيەلىك ھادىسە بولۇپ، ھەرقايسى دەۋرلەردە ئۆتكەن ئەدىپلەر ئوز ئانا تىلىغا نىسبەتەن ھەرخىل دەرىجىدە مىللى ئىنكارچىلىق پوزىتسىيىسىدە بولغان ياكى ئومۇمى ئادەت - كە بويسۇنۇشقا مەجبۇر بولۇشقان.

(2) ئەرەپ، پارس مىللەتلىرى شېرىيىتىنىڭ ئەنئەنىۋى شەكىل ۋە ۋەزىنلىرىنى ئومۇمە - يۈزلۈك قوللىنىش نەتىجىسىدە، ئۇيغۇر شېرىيىتىدە قېلىپچازلىق، ناتۇرالسىزلىق، قاتمىللىق ھادىسىسى كېلىپ چىققان. بۇ ھادىسىلەر بۇ خىل شەكىل ۋە ۋەزىنلەرنىڭ ئەسلى ئوزىدە بولغان ئىللەتلەر ۋە ئاجىزلىقلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇپ، ئەرەپ ۋە پارس مىللەتلىرىدە ئوتتۇرا ئەسىرلەردە كەڭ قوللىنىلغان بۇ شەكىل ۋە ۋەزىنلەر ئۇيغۇر يازما ئەدەبىياتىغا ئوزىدىكى بۇ ئىللەتلەرنى ۋە زور دەرىجىدىكى چەكلىمىلىكلىگىنىمۇ بىللە ئېلىپ كىرگەن. قاتتىق قېلىپلاشقان شەكىل ۋە ۋەزىنلەر دائىرىسىدە، قېلىپلاشقان شالغۇت شېرىي ئىبارىلەر، قېلىپلاشقان قاپىيە ۋە رادىفلىق قاپىيىلەرنىڭ ئىنتايىن تار ئىمكانىيىتىدە، شائىرلار ئۇچۇن ئوزلىرىگە خاس بولغان ئىجادىلىقنى تولۇق نامايەن قىلماق، يېڭى - يېڭى شېرىي پىكىرلەرنى ئوبزازللىق ۋە ھىسسىياتلىق قىلىپ ئىپادە قىلماق تولۇق مۇمكىن بولمىغان. بۇنىڭ بىلەن، يۇ - قۇرىدا توختىلىپ ئۆتكىنىدەك، بۇرۇنقىلارنىڭ يازغانلىرىنى كېيىنكىلەر، ئۇنىڭنى بۇ تەكرارلايدى - غان، ئوزلەشتۈرۈپ قايتا بايان قىلىپ بېرىدىغان تەقلىتچىلىك ۋە قېلىپچازلىق ئەۋج ئالغان. شائىر زوھورنىڭ دىۋانىدىكى ئۇنىڭ ئوزىگە تەۋە بولمىغان تەركىپى مانا شۇ سەۋەپلەر كەلتۈرۈپ چىقارغان ئەلۋەتتە. بىز چاغاتاي شېرىيىتىنى تەتقىق قىلغىنىمىزدا، ئۇنىڭ زام - نىسىغا يارىشا ئىلغارلىق بولغان تەرەپلىرىنىمۇ، جۈملىدىن يۇقۇرقى ئىللەتلىرىنىمۇ كورۇشىمىز شاكىلىنى تاشلاپ مېغىزىنى قوبۇل قىلىشىمىز لازىم.

شۇڭلاشقا، زامانىۋى ۋە مىللى تەرەققىيات ئېھتىياجىدىن، قېرىنداش تۈركى خەلقلەر دىن تۈركلەر مۇشۇ ئەسىرنىڭ 10 - 20 - يىللىرىدا، تاتارلار 20 - 30 - يىللىرىدا، ئوز بېكلەر 30 - 40 - يىللىرىدا شېرىيەتتە ئەنئەنىۋى ئەرەپ - پارس شەكىللىرى ۋە ۋەزىنلىرى دىن قول ئۇزۇپ، قەدىمقى تۈركى مىللى ۋەزىنلەر زىمىنىدا، ئوزلىرىنىڭ ئىستىمالدىكى جانلىق تىلى ئاساسىدا يېڭى شېرىيەت يارىتىش يولىغا ئوتتى. بۇ خىل ئىنقىلاۋى بۇرۇلۇش

ئۇلاردا يېپ - يېڭى ئىجادىي شېئىرىيەتنى ۋە بۇ شېئىرىيەتنىڭ كۆپلىگەن مۇنەۋۋەر ۋە كىلىرىي نى بارلىققا كەلتۈردى. بۇ شائىرلار ۋە ئۇلار ياراتقان يېڭى شېئىرىيەت مەسئۇلىرى بىلەن كەڭ ئۇيغۇر كىتاپخانىلىرى ئوبدان تونۇشۇدۇ.

ئۇيغۇرلاردا شېئىرىيەتكە بۇ خىل ئىنقىلاۋى ئىنتىلىشنى ئومەز مۇھەممىدى، نۇر ئىسرائىلى، لۇتپۇللا مۇتەللىپ قاتارلىق شائىرلار ئېلىپ كىردى. بۇ خىل يېڭى، مىللى شېئىرىيەت شۇندىن باشلاپ ئۇيغۇر ئەدىبىياتىدا زور كۈچ بىلەن راۋاجلاندى ۋە ھەرقايسى دەۋرلەردە ئۆزىنىڭ زور ئىجادىي كۈچكە ۋە بەدى تالانتقا ئىگە بولغان يېڭى - يېڭى بوغۇنلىرىنى بارلىققا كەلتۈردى.

لېكىن، ئۇيغۇر شېئىرىيەتتە، ئەنئەنىۋى ئەرەپ - پارى شېئىرىيە شەكىللىرى ۋە ۋەزىن سېستىمىلىرى 20 - ئەسىرنىڭ 80 - يىللىرى بولغان بۇگۈنكى كۈندىمۇ خېلىلا كەڭ تۈردە ساقلىنىپ كەلمەكتە ۋە داۋام قىلماقتا. بۇ خىل شەكىل ۋە ۋەزىنلەر ئۆزلىرىدىن نىڭ تار ئىمكانىيەتلىرى، قېلىپچىلىق، ئانۇرالزىملىق، تەقلىتچىلىك ئىسلەتلىرى بىلەن زىدىكەزلىك ۋە قۇرۇق بىرخىللىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىپ، شېئىرىيەتنىڭ سەۋىيىسىنى يېڭى، زامانىۋى پەللىگە كۆتىرىشكە توسقۇن بولۇۋاتىدۇ. بۇ شەكىل ۋە ۋەزىنلەر خەلقىمىز - نىڭ ئېڭىدا ۋە ئادىتىدە ساقلىنىپ كېلىۋاتقان ئوتتۇرا ئەسىرلەردىن قالغان ھەممە كونا نەرسە - لەردەك زامانىۋى روھى مەدەنىيەت يارىتىشنىڭ غالىپ قەدەملىرىگە ئازدۇر - كۆپتۇر پۇتلىكا - شاڭ بولۇۋاتىدۇ. بىز ۋەتەن، مۇھەببەت، ئەسگەك، پارتىيە، ئارمىيە ۋە ھەر خىل بايراملار تېمىلىرىدا، ياشلىق، ئىلىم - پەن، ئاتىنىڭ بالىغا، كونا جەڭچىنىڭ يېڭى جەڭچىگە نەسەتتى دىگەندەك دىسداكتىك تېمىلاردا كۆپلەپ يېزىلغان غەزەللەر، مۇخەممەسلەر، مۇسەددەسلەر، مۇستەھزات، مۇختەمىلات، مەسنۇنلەر ۋە رۇبائىلارنىڭ بىر - بىرىدىن بولغان ئىجادىي ئۆزگىچىلىكلىرىنى ئانچە كۆپ كۆرەلمەيمىز. قۇرۇق سىياسى ئىبارىلەر ۋە ئاددى سوزلەرنىڭ تەكرار تىزىلىشىدىن ئىبارەت بولغان بۇ شېئىرلار كىشىلەرنى بارغانسېرى بىزار قىلماقتا. چۈنكى 50 - يىللاردا پارتىيە ھەققىدە يېزىلغان بىر قۇرۇق مۇخەممەسنى ئۆز ۋاقتىدا ئوقۇغان كىتاپخانىنىڭ ئۇنىڭ 80 - يىللاردىكى باشقا كۆچۈرۈلمىلىرىنى يەنە ئوقۇشنى خالىمايدىغانلىغىغا ئەجەپلەنمەسكە بولىدۇ. بۇ خىل غەلىتە ھادىسىنىڭ بۇگۈنگە قەدەر داۋام - لىشىنىڭ سەۋەپلىرىنى خەلقىمىزنىڭ ئومۇمى ئىجتىمائى تەرەققىيات سەۋىيىسىدىن، بۇگۈنگە قەدەر خەلقنىڭ ئېڭىدا يەنىلا قويۇق ساقلىنىپ كېلىۋاتقان خۇراپاتلىق ۋە جاھالەتچىلىكتىن ۋە بىزنىڭ بىر مۇنچە شائىرلىرىمىزنىڭ دىنىي مەكتەپلەردە باغلانغان ئەقىدىلەردىن قول ئۈزەلمەيۋاتقانلىغى، ئەكسىچە ئۆز ئادەتلىرىنى ۋە خاھىشلىرىنى ياشلار ئارىسىدا داۋاملىق يىلتىز يايغۇزۇشقا ئۇرۇتۇۋاتقانلىغىدىن ئىزلەش كېرەك. تارىخىي ئەمىلىيەت ئىسپاتلىدىكى، بۇ خىل كونا شەكىل ۋە ۋەزىنلەر بىلەن شېئىرىيەتتە يىراققا بارغىلى بولمايدۇ. يېڭى، يۈكسەك ئىجادىي پەللىلە يارىتىشتىن سوز ئېچىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس. شۇڭلاشقا، بىز چاغاتاي شېئىرىيەتنى تەتقىق قىلغىنىمىزدا، ئۇنىڭغا قارا - قويۇق ئومۇمى يۈزلۈك ۋارىسلىق قىلىشتىن ساقلىنىپ، ئۇنىڭ ئۆز دەۋرىدە ئىلغار بولغان، ئۇتۇقلۇق بولغان تەرەپلىرىنىمۇ، جۈملىدىن يۇقۇرقىدەك ناچار ۋە پاسسىپ بولغان تەرەپلىرىنىمۇ تولۇق مولىچەرتىشىمىز لازىم. بۇ خىل پوزىتسىيە يېڭى شېئىرىيەتمىزنى راۋاجلاندۇرۇشقا، ياشلارنى شېئىرىيەت ئىجادىيىتىنىڭ ساغلام

ۋە داغدام يولغا يېتەكلەشكە نىسبەتەن پايدىلىق بولىدۇ. شائىر زوھورى — زوھورىدىن ھاكىم بەگ ئوز زامانىسىنىڭ مەرىپەتلىك كىشىسى بولغىنى ھالدا، 19 - ئەسىرنىڭ 30 - يىللىرىدا چاغاتاي يازما ئەدەبىياتىنىڭ يېڭى يۈكسىلىشىگە سەۋەپچى بولغان. ئۇنىڭ ئوزىنىڭ دىۋانىنىڭ پايدىلىقلىقى ئۇنىڭغا ئوزى قوللاپ - قۇۋ - ۋەتلىگەن، شارائىت ۋە ئىمكانىيەت تۇغدۇرۇپ بەرگەن شائىرلار ۋە ئەدىپلەر قاتارىدىن ئوز - گە يارىشا مۇۋاپىق ئورۇن بېرىدۇ. ئۇ ئوزىنىڭ يۇقۇرقى خەلىققە پايدىلىق بولغان ياخشى ئىشلىرى ۋە ئوزىنىڭ شائىرلىقى سەۋىيىسىدىنلا ئۇيغۇر مەدىنىيەت تارىخىدىن مۇۋاپىق ئورۇن ئېلىشقا مۇناسىپ. لېكىن مانجۇ دائىرىلىرىنىڭ قورچاق ئەمەلدارى بولغىنى ھالدا، ئۇ خەلق ۋە تارىخ ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەن بىر شەخس بولۇپ، 19 - ئەسىرنىڭ 40 - يىللىرىدا قەشقەردە مانجۇ ھاكىمىيىتىگە قارشى كۈتۈرۈلگەن خەلق قوزغىلىڭى مانجۇ ھاكىمىيىتىنىڭ باشقا سادىق ياردەمچىلىرى قاتارىدا ئۇنىمۇ ئاياپ قويمىغان، ئۇ پەرغانىگە قېچىشقا مەجبۇر بولغان. ئۇنىڭ پەرغانىگە قېچىپ بارغاندىن كېيىنكى شەخسى تەقدىرىنىڭ قانداق بولغانلىقى ھازىرچە بىزگە نامەلۇم.

مەن، بىزدە يېڭىدىن باشلىنىۋاتقان چاغاتاي ئەدەبىياتى تەتقىقاتىغا پايدىلىق بولار دىگەن مەقسەت بىلەن، بىر ئەدەبىيات ھادىسىسى سۈپىتىدە ئاتلاپ ئوتۇپ كېتىشكە بولماي - دىغان بۇ تارىخىي شەخسنىڭ دىۋانىنى يۇقۇرقى قوليازىمىسىغا ئاساسەن نەشرگە تەييارلاپ، ئەجىئىمىي پەن خادىملىرى ۋە كەڭ كىتاپخانىلارغا سۈنۈشنى مۇۋاپىق كوردۇم. دىۋانى تىرانسكېپىدە قىلىشىمدا ۋە بايان قىلىپ ئوتكەن تەھلىلى پىكىرلىرىمىدە خاتالىقلار بولسا، ئالاقىدار كەسپداشلارنىڭ كۆرسىتىپ بېرىشلىرىنى ئۈمىت قىلىمەن.

بەسىردۇر كىم سالىسەن ھەر كىشى باشىغە بىر سەۋدا،
بۇ سەۋدالار بىلە كەۋنەين بازارىدا يۈز غەۋغا.

كىرىپ بىر ئەين ئىككى لام ئاراسىغە بولۇپ جانىبەخىش،
تۇشۇپ خالى قوياشنىڭ ئۇزۇرە بولدى مىڭ ئەدەد پەيدا.

قويۇپ بىر خەستەنى بارى ئامانەتكە ئەمىن ئەيلەپ،
زولومەد ۋە جوھۇلەن دەپ ئەيتىسەن ئىشقى ئارا شىدا.

ئەجەپ جەھلىكى باردۇر قىرىق ئىشكىلىك نۇرى زۇلمەتتىن،
بارىن فەتھە ئەيلىمەي بولماس لەۋنەنى ئىلىمىدە دانا.

ئامانەت ھەمزەسىنى جانىم ئىچرە ئاسرادىم ئانداغ،
داغى مىننەت ساڭا بولغاي تانۇغلۇق جۇملەئى ئەشيا.

قالىبدۇر شامۇ ھىجراننىڭدا مەھزۇن ئەھلى مەغرىب كىم،
كۆرەي دەپ ئاي يۈزۈڭنى ئاينە تۇتىشىش سىكەندەرسا.

ئەگەر سۇلتان ئوزمىن پىنھان ئىتتۇرگە كۆھنە بىر ژەندە،
گەدانىڭ دەلقى ئىچرە شاھنى بىلگەيمۇ كىم ئايا.

جاھان ئىچرە ھەمىشە بارچەلەرگە يارى ھەمراھدۇر،
ئەۋامىنناس ئارا ئول يار پىنھان، غەمزەسى پەيدا.

زۇھۇرى زاتىگە ئانداغ كى بولغاي مۇشتەغىل ھەردەم،
يوق ئەيلەب ئوزلۇكىدىن قالماغاي ئەۋساقى ھەم ئەسىما.

× ×

شۇئائى ئاپتاپىڭدىن نەسىب ئەت زەررەئى جانا،
تاتۇر ۋەھدەت مەيدىدىن قەترە يا رەرزاق ۋەرزوقنا.

فراق ئەندۇھىدىن كەلمەس تىلىم تەقىرىر ئەيلەرگە،
نەھان دەردى زەمىرىغە ئېرۇرسەن ۋاقىفۇ دانا.

قارا زۇلقۇڭ خىيالى بىرلە قالدىم مەن قارا تۇنلەر،
تاپالماي ۋەھ يولۇمنى بولدى زىكرىم رەببى ئەھدىنا.

تاپاي مەنسۇر يەڭلىغ كەسرى ئىشقىڭ ئارا نۇسرەت،
ئۇراي دار ئوزرە فەرياد "ئەنەلھەق" گاھۇ ئۇنسۇرنا.

بېرىپ ئانچە جۇلاسىن ئول جالالىدىن رۇمىغە،
تاپىپ ئىززۇ شەرەپ ئاشىقلار ئىچرە بولدى مەۋلانا.

نې دەرمەن تاپمايىن بىر سوز سېنىڭ ۋەسەمگى ئەيلەرگە،
لەينىڭ لەئىلۇ، قەدىڭ زىبا، كوزۇڭ شوخۇ ئوزۇڭ رەئنا.

ئىلاھا، بۇ زوھورى كوڭلىگە سالغىل زۇھۇرىڭنى،
چۇدا قىل ئوزلۇكىدىن جانىغا جەننەت ئولغاي ئىستىسنا.

× ×

ھەمدىڭگە يوقتۇر ھەد ماڭا، زىكرىم دۇرلا ئۇھسى سەنا،
ۋەسەمگى قاي تىل بىرلە دەي يوق مەندە لايىق تىل ساڭا.

ئاسىيۇ جافى بەندە مەن ئەفۇ كەرەم دەرياسى سەن،
مەھزۇن قۇلۇڭ ئەۋرادىدۇر ھەردەم زەلەمنا رەببىنا.

خەيرۇلبەشەر مىراسىدىن ۋارىسى مەھرۇم ئەيلىمە،
گەنجىنە ئەسرار ئىدى ئادەم ئاتا بىرلە ئانا.

ئول ئوتنى ئىشقىڭدىن ھۇرۇپ، تىل سىرنى مەخپىنى قويۇپ،
مېھنەت سۇيىدىن يۇغۇرۇپ خاك ئوزرە تۇتتۇڭ ئىزىۋا.

ئوتۇ ھاۋاۋۇ سۇ بىلە تۇپراغىغە بەردىڭ راۋاج،
گەنجىڭغە مەخزەن ئەيلابان مېمار ھوسنۇڭدىن يانا.

كەلگەچ نەسىمى سۇبھىدەم تېز ئولدى ئىشقىڭنىڭ ئوتى،
كويىسەم كۇلۇمنى ساۋرۇپ قىلغىل بۇ كۇي ئىچرە فانا.

ھەركىسىكى ھىجرىڭ زەھرىدىن بولسا مەزاقى تەلخە كام،
تىرىك ۋەسىلىڭ بولماسا لوقمان ئاڭا تاپماس دورا.

ھۇببۇلۇتەننى ياد ئېتىپ جانىم قۇشى فەرياد ئىتتۇر،
زىندان غېمى ئىچرە كورۇپ تەندە ئەلەم، جاندا ئەنا.

ھەرنىچە سوز ۋەسىلىڭدىن ئول ئەيتتۇر ھەممە ھەزىيان ئېرۇر،
ئاجىز زوھورى ھالىنى كور ئىشقى ئارا تەگمىش ھەۋا.

× ×

ئەي كىلىبەن گەۋھەرى يەكتا بېنى ئادەم ئارا،
ھەر دۇرى يوقتۇر سەدەق ئىچرە سېنىڭدەك يەم ئارا.

ئىشقى ھىجرى مەۋجىدىن بولمىش مۇقاتىر قەترەلەر،
قەترەنى يوقتۇر سېنىڭدەك دىجەلنى قەلزۇم ئارا.

ئافىرىنىش گۇلىشىنىڭ بۇلبۇلى خوشخۇانى سەن،
بوستانى ئىلىمىگە مالەم تەكون تەلىم ئارا.

پەيرەۋلىغىدىن فەلەككە مەسكەن ئەتتى ئول مەسسە،
بولدى مېراجى ئانىڭ بۇ لەمپەكۇن تەئىم ئارا.

ئول تەماننادىن ئىشكىگە سۇراي دەپ يۇز قوياش،
چەرخ ئەۋجىدىن تۇشەر غەم شامىغە ئالەم ئارا.

نى قارا بولمىش ئەجەپ گەر بىلسەم ئول يەلدا تۇنى،
فۇرقتىڭدىندۇر قارا قىلمىش ئىككىن مائەم ئارا.

ئىسىڭ ئەھمەتدۇر مۇھەببەتتىن نىشانى كورگۇزۇپ،
كەلدى ھامىم ئوزرە ئانداغ يوق نىشان ئالەم ئارا.

شەھ كىلىپسەن جۇملەنى شەھلارغە پەيغەمبەرگە ھەم،
جان ئېرورسەن، ئوزگىلەر تەن خاتا كەبى خاتەم ئارا.

سدىق ئەھلى شەققىتىڭدىن بولدى يارى باسەفا،
جەھل ئەھلىدۇر ۋۇجۇدىڭدىن ھىمىشە غەم ئارا.

ساپ ئىتەي كوڭلۇم يۇزۇڭ ئەكسىنى سالغايىسەنمۇ دەپ،
ئۇيلەكم ئانداغ قوياش ئەكسى تۇشەر زەمزمە ئارا.

ئىتلارڭدىن ئىلتىماس ئەيلەر زوھورى كاشكى،
قاتقاي ئول ئوز خەيلى ئىچرە زۇمرەنى مەھرەم ئارا.

× ×

جان گۈلشىنىدە زولقلارنىڭ ئەنبەر سارا،
كوڭلۇم يۈزىدە بولدى يۇزۇڭ ئەكسى دىلارا.

روخسارىڭ زۇلقۇڭ مېنى ئاشىقتە ئىتىبىدۇر،
بۇلبۇل كەبى ھەر شامۇ سەھەر لەيلى بېھارا.

گىسۋە يۇزۇڭ كوڭلۇم ئارا تۇتتى مۇقامى،
گوياكى قىلىپ رەي بىلە ھىندى مادارا.

تا بولغاي شام ئەھلىگە بۇ سۇبە ۋىسالنىڭ،
غەم شامىدادۇر ئەھلى سەھەرقەندى بۇخارا.

بۇ دار ئارا گەر چىلۋە قىلور بولماسا ھوسنۇڭ،
نە ئىشكە ئەيتۇر رەزمە سىكەندەر بىلە دارا.

مەجنۇن كەبى دىۋانە ئىتىبىدۇر ھەمە ئەلى،
تا بولغالى لەيلى سىفەتىم بۇ چۈمەن ئارا.

نازلىق بەدەنىڭ ئىچرە بېغىر تاش كورۇبىمەن،
كورگەنمۇ كىشى شىشەئى سەھبا ئارا خارا؟

ئول يەردەكى جانىم قۇشى پەرۋازلار ئەتسە،
ئۇچماقتا مەلەك ھور قاقور جۇملە نەققارا.

شىرىن لىبى گەر چەكسە ساڭا قۇددۇس كالامىن،
سوز سىرىدا فەرھاد ئەيلەر خىسراۋغە نى يارا.

گەر يەتسە قۇلاقىغە بۇ ئوشاق مۇقامى،
دەققاس بارىپ چەرخ ئۇرۇر چەرخ ئۇزە زوھرا.

ۋامىقدىن ئاشۇر كورسە ئۇزارىڭنى زوھورى،
ھوسىنۇڭ گۈلگە ئەرز قىلىۇر باغ ئارا ئوزرا.

× ×

نەقىشپەند ئاتى جامالىك پىرتويى جانىم ئارا،
تەفسىرگە تۇشتى قارا زۇلفۇڭ دىنى ئىمانىم ئارا.

مەجلىس ئەھلى نەقلى گۈلدىن باغ ئارا دىلشاد ئولۇر،
نەقلى گۈل بىلدىم كۈزۈمدىن ئاقسا ياش قانىم ئارا.

تاغۇ دەريا ئاجىز ئولغاي يۈك ماڭا بولمىش نەسب،
مۇنچەمۇ ئافەت بولۇر بۇ جىسىمۇ ۋەيرانىم ئارا.

ھىجرىڭ ئەيلەر جەمە خىدلارنى ۋىسالىڭ زىتكۈسى،
سۇ بىلە ئوت جەمە بولدى ئاھۇ ئەفزانىم ئارا.

ۋەھ كى قاشىڭ يادىدىن بۇرار جىسىم يادىدىن،
غەم سىپاھىدىن قىلىچىلار بولدى قالقانىم ئارا.

تابى يوقتۇر بۇ يۈزۈمنىڭ ئاي يۈزۈڭگە باققالى،
تاب زۇلفۇڭ چىرماشىدۇر ئىشقى پىجانىم ئارا.

نىچە غەم تەككەنسىرى ئاشىقخە سەندىن شادلىق،
كورمەگەننى كورسەتتې مەن ئاشىق ئولغانىم ئارا.

مىڭ جانىم بولسا فىدا بولسۇن جانىمنىڭ جانىغە،
كىرسە جانانىم لەتافەتدىن بۇ ئايۋانىم ئارا.

نالە ۋە فەرياد ئىتىب بۇلبۇل كەبى دەيدۇر زوھور،
كورمامىشەن سەن كەبى بىر گۈلنى بوستانىم ئارا.

× ×

جان گۈلشىنىدە قەددىڭ ئەرتەرمۇ ئىكەن ئايا،
قەددىڭ ئۆزە روخسارىڭ ئەھمەرمۇ ئىكەن ئايا.

ھوسنىڭ ئارا ئول لەئلىڭ ياقۇتىمۇ ئىكەن ئايا،
بىر شوئە ئارا گويا ئەخكەرمۇ ئىكەن ئايا.

كوڭلۇڭ ئارا لەئلىڭنىڭ پەرتۇسىمۇ ئىكەن ئايا،
ئىشقىڭ ئوتىدىن قويغان مەجمەرمۇ ئىكەن ئايا.

سەۋدايى قىلور زۇلفۇڭ بويى ھەمە ئالەمنى،
يا مىشىك خوتەن يا ھەم ئەنبەرمۇ ئىكەن ئايا.

ئول ئىككى قۇلاقىڭدا دۇردانەمۇ ئىكەن ئاياخۇد،
ھەر جانىبىدە ئاينىڭ ئەختەرمۇ ئىكەن ئايا.

يا كوڭلۇم ئارا تۇشكەن كوز بىلە مىژنىڭ ئەكسى،
يا نەيزەمۇ سانجىار يا خەنجەرمۇ ئىكەن ئايا.

نى غەمزەلەر ئەيلەرسەن ھەر دەمدە كوزۇڭ يۇمىلاب،
سانجۇرغە ماڭا توشلاب نەشتەرمۇ ئىكەن ئايا.

ئوشاق مۇقامىدا دۇر داۋالغۇسىدۇر مەتلۇب،
ھىجرىدا ئاقىزغان ياش دۇرلەرمۇ ئىكەن ئايا.

ئەل دەيدۇ زوھورنى لاف ئۇردى مۇھەببەتتىن،
بۇ لاف ساڭا جانا باۋەرمۇ ئىكەن ئايا.

× ×

جا بىكىم ئاتلانوردا كۆپ بولماسۇن دەپ غۇبار ئاڭا،
ئەشك توكۇب بولۇر كوزۇم يولىدا ئىنتىزار ئاڭا.

زار بولۇپ چەمەندە مەن مۇنتەزىر ئول جامالىغە،
گۈل يۈزى سارى كوز تىكىپ كىرەنگىم ئولدى خار ئاڭا.

ئازۇ كەرەشمەسىن كوزۇڭ زۇلفىدە ھەم شەكەنجىلار،
ھەلقەئى روھىغە سالىپ ئەيلادى بىزنى زار ئاڭا.

ھىجرىدە سىندۇرۇپ كۆڭىل ئەيلادى مەۋپاي ۋەسىل،
سىنغانىدىن ئۇلاغ ئىتىب ئەتتى ئوزىن سۇۋار ئاڭا.

قىلسە شەكفتە سايىپىن بولغاسى شەق دىماغلار،
چەزب ئول مەشامدىن سۇنبۇلى دۇر باھار ئاڭا.

كىرسە بۇ باغلار ئارا چۈست ئىتىب سەمەندىنى،
بولسە توۋاقى ئارالارى ئىككى كوزۇم نىسار ئاڭا.

كەچسە زوھورى باشىدىن يارى ئۇچۇن ئە ئىيىبىكىم،
جان جاھاننى فىدا قىلسە يۈز ئىقتىخار ئاڭا.

× ×

ئەيلەسەم مەن كوزلارىمنى ئول تەمەننادىن قۇرۇق،
تۇشمايدىڭ سەن بۇ قۇدۇققە بۇسقى كەنتان بولۇپ.

بۇ زوھورى ئىيىد روخسارىڭ ئۇچۇن ئوشاقىڭگە،
ئەزرە جان ئەتكەي ئۇلارغە ھەم ساڭا قۇربان بولۇپ.

× ×

ساقىيا ئەيلە مېنى بىر ماھ ئۇچۇن بادە پەرەست،
ئەيت ماڭا غىلىنى ھەم پاي جۇتۇنۇ ھىمەست.

ۋەتەن ئەيلەمە تەكلىقى مېنى دىن سارىغە،
كىمكى بۇ كۈن تەۋبە ئۇشائقان كۈنى بولمىشەن مەست.

مېنى كورمەك بىلە تۇتما بىرون ئەي زاھىد يەخ،
ئەيلادى مەست مېنى تۇتتى بىرون جامى ئەلەست.

زەخم كۆپ كەلدىۇ يارم قاشدىن پەيۋەستە،
زەخمىنىڭ دەردىگە دەرمان دىدى ماھى ھەۋەست.

مېنى مەيخانە ئارا ساقى مۇتروب قىلمىش،
ئىتىبان بادە پەرەست ساغەر بىرلە باپەرەست.

كىلىپ ئول شوخ پەرى دىلبىرى چابوك ئايا،
شەيخلار بەزىمنى بەرھەم ئىتىبان بەردى شىكەست.

كىرمەگىل شەيخ رىيايى يولغە ھىچ زوھورى،
ئەتكۈسى پىر مۇغان سېنى بىر جام ئىلە مەست.

× ×

جان ئارا سىرو نىھالىمدۇر قەدى زىبا يىگىت،
ئوت سالىپ كوڭلۇمگە كىردى ئول خەلىل ئاسا يىگىت.

گۈلشەنى ھوسنىگە كىرسەم گۈللەردىن بۇي ئېلىپ،
مەست ئەيلىپ قاچتى مەندىن ئول كوزى شەھلا يىگىت.

ھىجرىدا ۋامىق كەبى ھەر نىچە زار ئولسام ئاڭا،
غۇنچەدەك كوزدىن نىقابىن ئالمادى ئوزرا يىگىت.

كىم مېنى دىۋانگە ئەيلاپ پەرىۋەش جىلۋەلەر،
ھەر زامان كوڭلۇم ئالۇر ئول كوزدە ناپىدا يىگىت.

ئەفسۇتۇ دەم ئەيدى كىم ھۇددى بۇ جىسىم ئارا،
نە ئەجەب يۇكلارنى ئول مەلەك سىما يىگىت.

ئۈچ گۈرۈھ لەشكەر ئوتەر ھەر كۈندە ئول ئەفسۇندىن،
كوزلارى جەللادۋەش دۇر لەئلى جان ئەفزا يىگىت.

مەن ئۇزۇم تۇفراق ئىتىپ ياتسام يولدا كىم بولۇپ،
سەركەش ئېشىنى سەكرىتىپ ئۆتكەيمۇ رەپەيما يىگىتە.

تۇن - كۈن ھىجرىدا زار ئولسام كوزۇمدىن قان توكۇپ،
ھىچ باقمايدۇر مېنىڭ ھالىغا بىپەرۋا يىگىتە.

ئاھو ئەفغان ئەيلەسەم مېنىڭ ھەر سۇبھىدەم بىدار ئولۇپ،
ئەي زوھورى نىگە رەھىم ئەتمەس ساڭا مىرزا يىگىت؟

× ×

مېنى يىپچارەنى بى خانۇمان ئەت،
ئوزۇڭ ئىشىقىدا رەسۋايى زامان ئەت.

جىگەر قاندىن ئەيلەر جۇيبارى،
ئوقۇڭ جانىم ئارا سەرۋى راۋان ئەت.

نىشانە ئەيلادىم سىينەم ئوقۇڭغە،
ئاڭا پەيۋەستە قاشىڭدىن كامان ئەت.

ئىلەر جانىم قۇشى ئەيلەرنى پەرۋاز،
ئانىڭ پەرۋازىنى بىرلا ماكان ئەت.

نىسار ئەيلەي ساڭا جانۇ - جاھانىم،
قوبۇل ئەيلەب بۇلارنى قەسدى جان ئەت.

مېنى مەست ئەيلە تاكىم سۇبھى مەھشەرە
كوزۇڭ پىرتوسىدىن ئەشكى نىشان ئەت.

زوھورى بولماسا يادىڭدا بىر دەم،
قىيا باققانىدىن ئىلكىڭنى قان ئەت.

× ×

مەزھىرىدىن تاشقە يوقتۇر زاھىر ئولغان بىر سىفات،
بولماغاي ئانىڭ سىفاتى مەزھىرى يوق ھىچ زات.

ئىشقى بەھرى مەۋج ئۇرۇپ ئەبرى مۇقاتىر ئەيلەدى،
ئول سەبەبىدىن كوزگە پىنھان مەزھەر ئولدى كائىنات.

بىز قالىپ غەفلەتدە ۋە لېكىن شاھادەت كەلتۇرۇپ،
ھۇشيار ئەھلىدە فەرياد ئۇرغۇسىدۇر مۇمكىنات.

خەتتات جان بەخشى يازىپ بۇ دەھرىدە بىر نۆكتەئى،
پەل سامادىن تا سەمەككە ئىنسى جان تافتى ھايات.

ھوسىنى ياشۇردى گويىا بىزنى سىردان ئىتىپ،
ئەكسىنى سالدى كوڭلۇگە ئەتتى مىر ئاتى سىفات.

بۇ قارا كوڭلۇمدە گۇپا ئوقلارى كىم گويىيا،
خەت يازۇرغە فۇرقتىدىندۇر قەلەم بىرلە دۇۋات.

كوزنى سىيا ئەيلەپ قارا يازسام ئانىڭ سارىغە خەت،
يىتىكۇرۇر بولغاي ساپا ئاھىم يىلىن قىلسام قانات.

ھەر زامان جانىم نىسار ئەتسەم ئول ئەيلەر نازلەر،
كاشكى جانىنى ئەيلەر ھىجرىدىن بەرسە نىجات.

يارنىڭ دەردى زوھورنىڭ مەزاقىغە بىرور،
لەززەتى كىم بەرمەگەي شەھدى شەكەر بىرلە نەبات.

× ×

ئىلاھا ئىشقى شەھرىنى ئامان ئەت،
ھەمە ئاشقارنىڭنى نوكتە دان ئەت.

ئىتىپ كوڭلۇمنى خالى ماسۋادىن،
بىرىپ چاروب ئاڭا ئاندا ماكان ئەت.

مېنى ئەيلەپ گادا كويىڭدا ھەردەم،
ھەبىبىڭنىڭ ھەدىسىدىن نىشان ئەت.

ئىتىپ ئىسيان تولا يۇز پارە قىلدىم،
سېۋادىلۇچچە رەمىزىدىن ئايان ئەت.

ھەبىبىڭ ھورمىتىدىن ئەفۇ ئەيلەپ،
ئاڭا رەھىم ئەت، سىفاتىڭدىن بايان ئەت.

قەيۇ كىم بولسا رەھىمەتكە سازاۋەر،
زۆھورنى ئاڭا سەن ھەم ئېنان ئەت.

× ×

ئەي كوڭۇل يار ئوزگىلەر بەزىمدا بولدى پاي بەسەت،
قان ياشىڭ توك بىز ئىككۈگە زوئى ھىجران بەردى بەست.

ۋەسىل بەزىمدە سۇرۇۋەدى چەكتى مۇئىزىپ زارەكىم،
لەئلىگە ئول يىتى بولدۇم ھىجر تۇفراغدا پەست.

ئىچە كوز تۇتسام كوزىنىڭ تۇفراغىن كۇھل ئەتكەلى،
خاكى پاي ئەتمەدى كوز مەنزىرى ئىچرە نەشەست.

تافىماغاي ھەرگىز جاھاندا ئىستىسا بىر ئاقىلى،
مەن كەبى ئاشىقنە ئۇ ئول يارىدەك بى باك مەست.

مەستلىكتىن ئوزگە بوقتۇر چارە ئەمدى ساقىيا،
مىزدەئى دەپەر ئەھلىغە يىتكۈرگىل ئولدۇم مەي پەرەست.

غەرق ئولاي مەي بەھرى ئىچرە قالماغاي مەندىن نىشان،
كۇفك پەئلىغ زاهىدا تاكى بولاي دەستار بەست.

ئەي زۆھورى مەزھىرى گەر يارلىغ ئەتسە ساڭا،
سەنئىتىڭ بىرلە بىرورسەن خەپلى ئابدغە شىكەست.

× ×

ئى قارا مۇگدۇر باشىغە قىلدى چەۋر ئىزھار دوست،
ئەي كوڭۇل غەم دوستى بولغىل تۇتماغىل زىنھار دوست.

كۇنلارى خەلق ئىچىرە ھەر كىچە زار ئولسام نىتاك،
ۋەھكى دايم يەتكۈرۈمەن زارىغە قازار دوست.

ئىستىسەم گۈل ۋەسلى باغدىن مېنى ھىچىر ئەتتى خارە
خار قىلماقۇ بۇ بائسە گۈل ئىمشدۇر خار دوست.

ھەر كىچە نالەمدىن ئول ئەغيارلارغە ئۇيقۇ يوق،
دەرناك ئولدۇم داغى كىم بولمادى بىدار دوست.

كۈلسە دۇشمەن ئەيىپ ئەمەس بەزم ئىچرە بولسام پاي كوب،
نەم بىسىمىل قۇش كەبى چەرخ ئەيلەسەم بىسىيار دوست.

مەزھىرى قىل دوستاۋۇق تۇت قويلارم يوقتۇر غەمى،
بولسە ئالەم دۇشمىنى ھەر كىمگە سەندەك يار دوست.

ئەي زوھورى چەرخنىڭ مېھرىگە مەھرەم ئولماغىل،
ھىچ كىمگە بولمامىش ئول دۇشمىنى غەددار دوست.

× ×

جانىمدا سەرۋىدەك ئەتسە ئىقامەت ئول قامەت،
كوڭۇللەر ئىچىرە سالۇركىم قىيامەت ئول قامەت.

جانىڭنى سەن تولا بىلىمە نىسار ئىتىب مەغرۇر،
كى زۇلۇم ئىتورىدىن ئولمىش بەندامەت ئول قامەت.

جاھانغە سالدى ئەجەب فىتىنە ئول كوزى فەتتان،
بۇ فىتىنەدىن ئوزى بولغان سالامەت ئول قامەت.

كورۇرگە ھەدىنى يوقتۇر خىيال ئۇنىڭ ھەددى،
نە كوز يىتۇر، نە كوڭۇل بى نىھايات ئول قامەت.

زوھورى قامىتىنى ئىستەسەك جافاكەش بول،
جافادا تافغان ئىشى ئىستىقامەت ئول قامەت.

× ×

جىلۋە قىلغاج يەنە ئول قانل بى باك يىگىت،
ئالدى جان بىرلە كوڭۇل مۈلكىنى جالاک يىگىت.

جان نىساردىن كوڭۇل ئەيلەپ بۇ كوڭۇل كوردى ھامان،
نى ئەجەپ زالىمى قاتىل، نى ھەۋەسناك يىگىت.

ئەقىل پىرىغە خەلەل بەردى خارابات ئەھلى،
بەزم ئارا بولغاي ئول ساھىبى ئىدراك يىگىت.

پاك دامەنلە ئانىڭ ۋەسلىنى بەس قىلدى ھەۋەس،
پاكلەر مەئىنىدىن تۇتتى ئوزىنى پاك يىگىت.

ياقا چاك ئوزى بى باك بىلىدە زۇننار،
چاك ئەيلەرگە كوڭۇلنى ياقاسىن چاك يىگىت.

شۇكىرلەر قىل داغى كىم دەرد - ئەلەم يەتسە ساڭا،
ئول كوڭۇل غەملەردىن تۇرغە تەرەفناك يىگىت.

ئەي زوھورى يىگىتىم شەرھىنى ئەيتىپ تۈگىمەس،
تا قىيامەتدۇر ئەنىڭ زۇلفى ئەرەفناك يىگىت.

× ×

ئول كوزى جاللادى ئاسقاچ تورغە ساداغ قىلىچ،
تىپىرى باران غېمىدا قالمادى جاندىن ھەدىس.

جان دەرىغ ئولماس ئەگەر جانان ئاڭا مۇھتاجدۇر،
تەركىنى ئەيلەرمۇ رەئىيەت بولسا سۇلتاندىن ھەدىس.

سوزلايىن مەن تا تىرىك قالۇ ماقالۇ ئىشقىدىن،
ۋەكى ئول بەنىگى گادا ئەتكەن كەبى ناندىن ھەدىس.

تىلبەلەر بەزمى ئارا ئاقىل ئەجەپ بىگانەدۇر،
ئاقىلى بىگانەدىن سورمە ناداندىن ھەدىس.

ئەي زوھورى جىسمىمۇ جاننىڭ ئاسراغىل جانان ئۇچۇن،
كىردى جاننىڭ بۇ تىنىگگە بولدى جاناندىن ھەدىس.

× ×

مېنىڭ مەست ئولماغىمغە ئول كوزى مىكۇن ئېرۇر بائىس،
گىرىفتارا ئولماغىمغە لەبلەرى ئەفسۇن ئېرۇر بائىس.

ئەمەستۇر ئەيب كەرچە باشمىغە ياغدۇرسا تاش ئەفلاك.
ئەننىدەك تىغل تاش ئاتقالى مەچنۇن ئېرۇر بائىس.

مېنىڭ فالىمدۇر ئانداغ ئاخىرى غەمىم كەلسە تاڭ يوقكىم،
دىبان ھوبۇلۇۋەتەن كەلمەككە بۇ مەھزۇن ئېرۇر بائىس.

جاھاندا رىغىبتىم يوقدۇر ئىچكۈرگە يېكىم مەيى مەخرۇج،
شاراب شوخ ئىچۈرگە ساقىيى مەۋزۇن ئېرۇر بائىس.

نە ئىشكى بەزىم ئارا مۇتەربىنى جەمىئە ئەيلەيدۇر ئول يارىم،
يامان كوڭلۇم ئالۇرغە چۈنكى ياخشى ئۇن ئېرۇر بائىس.

ئىتاك گەر مېڭ - تۈمەن ئەفسانە قىلسام يار ھىجرىدا،
پەرىنىڭ بەندىغە خەلق ئىچرە ھەم ئەفسۇن ئېرۇر بائىس.

زۆھورى ۋە رەقىبىڭ شەرھىنى ئەيتىپ تۈگەنمەس كىم،
مېنى ھىجران ئارا قويماقغە بۇ مەلئۇن ئېرۇر بائىس.

× ×

جان قۇلاقغە يىشىشتى لەئلىدىن شىرىن ھەدىس،
ئاڭلاغان ئېرمەس قۇلاقلار بۇ يوسۇن تەھسىن ھەدىس.

ساقىيا تۇتقىل مەيى ئىشرەتنى مۇتەربى ساز قىل،
پەزىمەتدە بولماغاي بىر لەھزەئى غەمكىن ھەدىس.

ھافىزا بىر دەم غەزەل خۇان داغى بولغاي كامال،
قالماغاي بىزدە خالاينقۇ ئەۋايىقتىن ھەدىس.

زاھىدا دام ئورماغىل مەن كوفردىن تاقىتم راۋاج،
كوفر ئەھلىگە خوش ئېرمەس ئەيلەسە موئىن ھەدىس.

كىم قۇيۇن بادى باھارىدىن بۇرۇن تۇفراقنى -
قوزغاغاندەك ۋائىزاسىن ئەيلەمە رەڭگىن ھەدىس.

كوفردىن دىن سوزلادىم مەن كوفردىن بىزار ئىدىم،
خەيىل كۇففار ئايلىدا ۋەھ ئەيلادىم خۇدىن ھەدىس.

ئەي زوھورى نىچە سوز تافساڭ ئىبەر مەزھەر سارى،
 ھەر زامان ئەيلەر بۇ نەزمەڭنى ئەجەپ تەھسىن ھەدىس.

× ×

شەۋق ئوتى كوڭلۇمدە ئانداق ئەيلەر ئەخكەر بىرلە بەھس،
 لالەگۈن مەي تابىدىن رۇخسارى ئۇز بىرلە بەھس.

جان بېرۇر نوقەتى ئالۇر جان كوزلارىن جاللاڭ ئىتىپ،
 ئۇيلەكم جاللاڭ لەئلى زوھپەرۋەر بىرلە بەھس.

ئىشقى ياسىدىن يۈرەككە تەككەن ئوقنىڭ سۈرەتى،
 ھىجرىنىڭ يەلدا تۇنىدە ئەيلەر ئەختەر بىرلە بەھس.

قان توكۇلدى باشىمە مەئشۇق ھىجراندا كىم،
 ئەيلەر ئانىڭ دەقنىغە مېزگانى نەشتەر بىرلە بەھس.

پىرتەۋى چۈشسە جامالىڭ كوڭلىدىن كوزگۈسىگە،
 رەھىمالىق ئەيلەر ۋەقتى بىدار ئەنۋار بىرلە بەھس.

ھىجر شامى ئەپلادى يەلدا تۇنى بىرلە جەدەل،
 ئەيلەمىش فۇرقەت كۈنى ھەم زورى مەھشەر بىرلە بەھس.

باغ ئارا ھەر سەرۋىدىن ئول قەد نەمۇدار ئەيلەدى،
 ئەيلەر ئول فىردەۋىس ئىچىدە قەدى ئەرتەر بىرلە بەھس.

بۇلبۇلۇ تۇتى تالاشۇر لەئىل شەكەر خايى نى،
 ئەيلەگەندەك سەنئىتى ھەردەمدە مەزھەر بىرلە بەھس.

ئەي زوھورى قالدى جانىڭ قاش ئىلە كىرەك ئارا،
 قەتلىگە ھەردەم قىلۇر ۋە يوسىنى خەنجەر بىرلە بەھس.

× ×

ئىلا ئەيلەرسەن جاھان ئەھلىغە ھەر سىرتىڭنى فاش،
 كىم كى پار ئولسا ساڭا ئول يارنىڭ ھەم يارى بار.

مەيگە ئوخشاتقان فېرىب ئامىزىدىن ئىچمەگىل،
ئىچسە بىر كۈن تىلبەراتكاچ ئۇچ كۈنى بىمارى بار.

كى خەۋەر تاپساڭ ھەقىقەت مەيلىرىدىن شەمبەئى،
زۇھە تەقۋا تەرك ئىتىب مەيخانە خەيلى سارى بار.

مەيىنى نەقد ئالماقغە سەندە ھىچ ۋەجھى بولماسا،
رەھىن ئەيلە بۇ زوھورنىڭ ھامان دەستارى بار.

× ×

مېنى ھىجران ئارا تاشلار ئىدىنىكىم باغرى تاشىمدۇر،
بۇ غەمىم شامى ئارا سەرگەشتە قىلغان ئول قوياشىمدۇر.

باشىغە ياغدى ھىجران تۇنلارى يۇزىمىڭ بالا تاشى،
سەرىشىكىم تاشقە ئاقسە قان بولۇپ قان ئىچكى ياشىمدۇر.

ئەگەر كورسەڭ كى شوخۇم زۇلنى چەۋگاندا ئىكى كۇيى،
بىرى غەم تاشىدۇر قاتقان بىرى سەرگەشتە تاشىمدۇر.

نىياز ئەتسەم كى جانىم ناز ئىتەر يۇز ئانچە جانانىم،
ئول ئالماسلىغىغە قويىماسلىغ ئارادا جان تالاشىمدۇر.

دېسەڭ ئول يارنى تاشلاب سېنى بىگانەلىغ ئەيلەر،
تۇفولىيەتدە قىلغان پەرۋەرىش ھەم ئەزەر داشىمدۇر.

ۋەلى بىر باغبان باغدا سويگەن سۇ ئىدىم ھەمچۇي،
خازان ھىجران ئارا سارغارتقان گۈلكىم باغداشىمدۇر.

جاھان خەلقىغە فاش ئەتكەن نىھان زەمىرىم يارنى،
بۇ دەم ئول ئوتلۇق ئاھۇ، يۈزدە رەڭگىم، كوزدە ياشىمدۇر.

كوبۇب ئىتلار مېنى مەننە ئەيلەيۇر چاق ئىشق دەشتىدە،
ئىدا كەلدى خەللى يوق كىم مېنىڭ مىسكىن قاياشىمدۇر.

خىيال ئەيلەب كوڭىلدە كورمىشام مېھراب ئارا شوخى،
دىدى يارىم كى كورگىل بۇ زوھورى كوزۇ قاشىمدۇر.

× ×

قەترەنى سۇدىن ئىكى دەريا ئەجەب جارى بولۇر،
بۇ ئىكى دەريا ئارا دۇررى گوھەر بارى بولۇر.

ھىجرىنىڭ ئەندۈھىدىن ھەردەم سەرەشكىم قاندىن،
يۈز سارىغ بولغانچە ئىكى رۇخدە گۈلئارى بولۇر.

زۇلقى مىشكىندۇر مۇھەببەت رىشتەسى ئىشق ئەھلىنىڭ،
گەردىندە تەۋق ئىلە بىلىدە زۇنئارى بولۇر.

بارچە ئېل ئىستەر داۋا، ئاشقلار ئىستەر دەردنى،
ۋەكى ئوشاق ئەھلىگە ھەمدەرد دىلدارى بولۇر.

دەردسىزلەرگە ئىچۇرسە ئابىھايۋاندىن ئاياغ،
بىر كىسەكدۇركىم ئانىڭ قايدىن خېرىندارى بولۇر.

دەردلىكلەرنىڭ داۋاسى يارىنىڭ روخسارىدۇر،
ھات ئالورغە دەردسىزلەر شاھ روخسارى بولۇر.

ئول قوياشم كىم زوھورى باردۇر ئەنىڭ چامانەغە،
ۋەسلىدە يۈز تۇردۇر ھىجرىدە مىڭ ئارى بولۇر.

× ×

ئاي يۈزىدىن تۇتسا كوز قاشدا ئىكى ياسى بار،
ئاتسا دىب كوكسۇم نىشانە قىلسام ئىستىغناسى بار.

ئىككى يا تارتىب بىر ئوق ئاتماق ئەجەب دىشۋار ئەمەس،
يار ئىتىب ئاسان بىر ئوق ھەر يەردە جان ئاراسى بار.

بەسى كى قۇچقاچ قىچقىرىشقاندەك ئىلان ئەفسۇندىن،
جان قۇشنى ئەفسۇن ئىتەرگە ئىكى ئەۋدەرھاسى بار.

زۇلقى دامۇ خالى دانە گۈل يۈزىن سەيباد ئۈچۈن،
گۈلشنى جان ئىچرە قۇشلار ھەرتەرەنى غەۋغاسى بار.

جان قۇتۇلماس ئېرمىشى ئول شوخ سىتەمكار ئىلكىدىن،
ئورغالى جانلارنى ھەر ئاي باپىندە بىر داسى بار.

جاھاننى كورمەك جۇملەنى ئالەم ئارا دەستۇر ئەمەس،
نىگە پىنھان ئولماسۇن ئول جان ئارا مائۇاسى بار.

يول ئىتۇرمىشى كارۋانلار ئاي قاراڭغۇ كىچەسى،
ئاي يۇزىنىڭ خەتتۇ خالى زۇلفىدىن ئىخفاسى بار.

ئىشق ئەتىغە مىنماگۇنچە يۇكنى قەتت ئەتەك ماھال،
نى ئۇچۇنكىم يولى ئوزرە خارى ھەم خاراسى بار.

يارىدىن بۇ جۇملە ئالەمدە زوھورى يولماسا،
نىدىن ئانگە بىلىمەگەن شەھبازلار سوداسى بار.

× ×

نىچە مۇددەتكى مەندىن ئول يارىم مۇسافىردۇر،
نىچە غايىب ئىسە كوزدىن ۋەلى كوڭلۇمدە ھازىردۇر.

نىتاڭ مەجنۇن سۇپەت كويىدا پىرتەۋى سارى باش قويسام،
كى لەيلىم ئارەزى خۇرشىدىغە ئىشباھ مازاھىردۇر.

تۇتۇرمەن كوز ھەمىشە سۇبەي ۋەسىل ئۇمىد بورچىدىن،
تولۇتۇ ئەتەس قوياشم مەشرىقىدىن نىگە ساپىردۇر.

بۇ شام ھىجرىدا ھەمرازىم ئولدى دەردى مۇنسى غەم،
جۇدالىغ شىدىتىن شەرھ ئەيلەسەم بۇ ئومىر قاھىردۇر.

ھىلالىنى مېنىڭ بەردى مۇنەۋۋەر ئەيلەگىل يارەب،
نىچۇكىم مەرى ھەر شامۇ سابا كويىڭدا سائىردۇر.

فىراقىڭ ئوتىدا كويىدى ھەمە خادىم خەلىل ئاسا،
تاغى مەنسۇر يەڭلىغ بولۇپ سورولسە فاخىردۇر.

پايان ئەيلەپ تۇگەنمەس بىر كەمىنە خادىسى ۋەسىفە،
ئەبۇلىمەسۇر شەجائىدىن نەبى شەرئىدە ماھىردۇر.

ئىلاھا شاھ يۇسۇپكە ئادالەت تەختىنى بەرگىل،
ئانىڭدەك كىم شەھى مىرى تىمور ئالەمدە نادىردۇر.

ئىسىب ئەتكىل ۋىسال ئەيىامىدا بىر كاسەئى ئىشرەت،
زۆھورى دەردى ھىچرىدىن بەسى ئازوردە خاتىردۇر.

× ×

مېنى ھەيرەتكە سالغاچ قويدى فورقەت تاغدا دىلبەر،
ئوزى ئەيش تەرەب باغ ئىچرە ئەيلەر يار فەرەخ دەۋەر.

مېنى كاكول يەڭلىغ زار ئىتىب تاغ - ئىگىزلاردە،
ئوزى زەينەب كەبى باغ ئىچرە سايراب سەرۋ سىمەنبەر.

ئى تاڭ جانم قۇشى فەرياد قىلسا بۇ قەفەس ئىچرە،
تاتۇرمىش چاشنى جان تۇتىسغە لەئىلىدىن شەكەر.

يامان كوڭلۇمنى ئالغاچ كەتتى ئالماي خەستە جانىمنى،
قەرەھۇم ئەتىمادى مەن خەستەگە ئول لەئلى ئەفسۇنگەر.

جۇدالىق شىددىتىدىن تۇتسا غەم تاغى كوڭىللەرگە،
يارۇر فەرھادۋەش تىل نىشەسىدىن ئول پەرى پەيكەر.

ئىچۈك كى ياش توكۇرمەن ئاي يۇزى كوڭلۇمگە كىرگەن چاغ،
تۇلۇبۇ ئەتكەن كەبى ھەريان قەمەر ئەتراپىدىن ئەختەر.

زۆھورى ئىشقىڭ ئەركامىل ئەمەسدۇر مەزھەرى سادىق،
ئىدىن ئاشق بولۇر كورگەچ زۆھورىڭنى ساڭا مەزھەر.

× ×

ھوسىن باغدا ئاچىلغان بىر گۈلى رەئنامۇسىز،
گۈنبەزى مىنادا يا ماھ جاھان سىمامۇسىز؟

كورمايىن بولدى كوزۇم ئەئىبا بولۇب ھەيران خىرەدە
ئالەم كۇبرا كوكىدە مەھر تۇر ئەقزامۇسىز؟

كورمادىم سىزدەك لاتافەت باغ ئىچرە بىر گۈلى،
جان ئارا بىر سەرۋە ئوزرە لالەئى ھەمراھمۇسىز؟

ھوسىن باغى ئىچرە سىزدەك گۈلى ھەم سەرۋى ناز،
سەرۋى ئوزرە نەرگەسىمۇسىز، يا كوزلارى شەھلامۇسىز؟

بارچەنى مەجنۇن ئىتىب ھەم مۇنچە جەزب ئەتمەك نىدۇر،
چۇستۇ چابۇك، سەڭگى دىل، شەكەر دە ھەن لەب يامۇسىز؟

ئىشق كامىل بولسا بىلىمەس ئاشق مەشۇقىنى،
باغ ئارا يا گۈلمۇسىز، يا بۇلبۇلى شەيدامۇسىز؟

تافىدىم ئىستەب كى ھەردەم مەسچىد مەيخانەدە،
ئاندا ئېرمەس، مۇندا ئېرمەس كوزدە ئاپىدامۇسىز؟

تافىدىم ئالەمنى ئىستەب ئىستەيىن يوقلۇق ئارا،
يا جاھان ئارامۇسىز، يا ھەم پەرى سىمامۇسىز؟

بۇ زوھورى يارىنىڭ زۇلفى پەرىشانغا دە،
يۇز قويۇبسىز مەن كەبى ھەرسارى بىر سەۋدامۇسىز؟

× ×

سەبزەپۇش ئەيلەب ھەمە ئالەمنى زىيا قەددىڭىز،
فەيزى ئام ئەيلەرنى كىم گويا ھۇۋەيدا قەددىڭىز.

غۇنچە كورگۈزگەچ بۇرۇن فەتىماي گۈلۇستاننى كۇشادە
گۈل تەمەنناسى بىلە بۇلبۇلنى شەيدا قىلدىڭىز.

گاھ يىتۇرگەچ نەسىمى سۇبھىدەم ھەر توكمەگە،
رەڭمۇ-رەڭ گۈللەرنى ئاچىپ بۇي پەيدا قىلدىڭىز.

سالغانى ئالەمگە ئىشقى مۇھەببەت تۇخىمىنى،
بىرنى ساقى بىرنى مەجنۇن بىرنى لەيلا قىلدىڭىز.

ئىشق ناتەئىيىنى بىر سۇرەتكە كەلتۇرگەچ نىھان،
ئاشق مەئشۇق ئېيىتىپ سىرلارنى ئىقرا قىلدىڭىز.

مۇنچەلەرنى كورگەزىپ ئوزنى ياشۇرماقلىغ نىدۇر،
ئوزگەلەرنى كورماسۇن دىب جاندا مەۋا قىلدىڭىز.

كىشۋەر ۋەسىل ئىچرە ھەردەم كۇنتو-كەنزەن سىرنى،
مۇنتەھى خەيلىگە زاھىر، بىزگە ئىخفا قىلدىڭىز.

يار قەدرىنى بىلمەگەندە بىلدۇرۇپ ئەمدى نىدىن،
ھىجر ئارا تاشلاپ مېنى تالەمدە رەسۋا قىلدىڭىز.

ئۇشۇ مەسمۇد بولغاچ يارىم ئىيتۇر ئەي زوھۇر،
قورقپ ھىجرىمدىن نىدىن ۋەسىلم تەمەننا قىلدىڭىز.

× ×

بولسا كېرەك يار ئەگەر ئوزنى گادا ئەيلەڭىز،
ئوزگەدىن ئوزگە ئۇمد ئوزگە جۇلا ئەيلەڭىز.

قاشى قورۇلغان ھامان قەۋسى قوزەھدىن نىشان،
ئاتقالى ئەيلەپ نىشان جاننى فىدا ئەيلەڭىز.

گەر قادالسا جانغە كىرفىك ئوقىنى قاتار،
رىشمە مەرھەم دىبان جانغە داۋا ئەيلەڭىز.

كىم كى تاقىبدۇر فانا جامىنى ئىچكەچ باقا،
چان بىلە رەھنىما باشنى قويى ئەيلەڭىز.

بارچەدىن ئوتتەك ھامان ۋەسىل بولۇر بى. گۇمان،
ۋەسىلنى تاپقان زامان ئوزنى جۇدا ئەيلەڭىز.

ئىشقى بەلىپپاتىدىن ھەر ئەكى ھادىس بولۇر،
قاچسا بار ئەھىل بارىنى بارى ماڭا ئەيلەڭىز.

ئەزىم ئىپتىايىن دىب شامۇ سەھەر لاق ئۇرۇر،
مەزھىرى ۋەقت بىلە نە ياخشى دۇئا ئەيلەڭىز.

.....
①.....

① بۇ غەزەل قوليازىمدا ئاياقلاشمىغان ياكى نۇسخا كوچۇرگەن خەتتات سەھۋەن تاشلاپ كەتكەن.

× ×

ئىدىن مۇنداق ۋافاسزلىق قىلۇرسىز،
جەنۇب ئەيلەب يەنە كوزدىن سالۇرسىز.

ۋىسال ئىستەپ فىدا جانىنى قىلسام،
يۇز ئىستىغنا بىلە سوزلەر قاتۇرسىز.

ئىيازۇ ئەجىز ئىلە جانانغە دەرمەن،
بېرىپ جانىمغا جان، يا جان ئالۇرسىز.

ھارارەتدىن ئاچاي سىينەمنى ھەردەم،
كى نىچە ئىشقى ياسىدىن ئاتۇرسىز.

كى ھىجران دەشتىدە بىر سارى قىلماي،
داغى يۇز جورەنى مىئاد ئىتۇرسىز.

ۋىسال ئەيىامى يوقتۇر كورماسام مەن،
نىگە كورساتىپ تاشلاپ كىتۇرسىز؟

ۋافادىن ئىستەسە ئەندەك زوھورى،
ئەدىن مۇندىن ۋافاسزلىق قىلۇرسىز؟

× ×

ئەۋ باھار ئەيىامىدا مەن خەستە قالدىم يارسىز،
بۇلبۇلئىدەك كىم خازانى ھىجرەدە گۈلى گۈلزارىسىز.

بولدى ھەر باغ ئىچرە مەريان گۈللەرى جانىمغا ئوت،
ۋەھ جەھەننەمدۇر ماخا ئول سەرۋى گۈل روخسارىسىز.

جان چىقور ھالەتتە يەتتى ساقىيا مەي شەۋقىدىن،
ئابھايۋاندىن تامىزنىڭ قەئىرەنى مىقدارىسىز.

تافىدېم بىر دەم خۇمار ئولماي مەيى ساغەرنى كىم،
كىم داۋا تافىغاي ۋىسال ئىستەب كى دەردۇ يارىسىز.

زەھرى ھىجران تاتمايىن كىم تافقۇسى تىرىياك ۋەسىل،
قايسى گۈلشەندە كورۇبدۇر كىم گۈلنى خارىسىز؟

ئۇستۇر ئېرمەس جاھان رەئناسىدىن ئۇزىگىل ئۇمىد،
مەرھەمى يوق نىيىشىسىز كىم ئىشرەتى ئازارىسىز.

ۋەسىل ئارا يارىمىغە زۇلفىنى بوينۇمىغە دىب ئەردى خىرەد،
كىم كىرۇر بۇتخانەگە سەندەك يەنە زۇننارىسىز.

پىغلابان يارىمىغە ئەھۋالىنى ئەئلام ئەيلەسەم،
خەندە ئەيلەر دەر زوھورى خۇشما بىر دىلدارىسىز.

× ×

ئەجدىھا كامىدا بولغاچ لەئلىدەك پەيمائەمىز،
مىنەت ئوتى بىلە يارۇغ بولدى بۇ مەيخانەمىز.

ئۇچتى ئەشكىم دانەسىنى سۇ كورۇپ شەھبازلار،
ۋەكى تالى يوقىدىن سۇغا ئەقىب دۇردانەمىز.

ئوتقا تۇشتى ئۇيىناي - ئۇيىناي تەبىل يەڭلىغ بۇ كوڭۇل،
ئىشق ئوتىدىن بولدى گويىا جىسمى ئاتەش خانەمىز.

بولغالى دىۋانە كوڭلۇم جىسمى زەنجىرىغە بەندە،
بەند ئازاد ئولۇپ ھۇشياردۇر دىۋانەمىز.

جان فىدا ئىستەب ۋىسالدىن تەمەد تۇتسام ماڭا،
ھىجر ئوتى سالدى چىلىمدەك باشىمە جانانەمىز.

كويدۇرۇپ كوزنە كورۇنمەي بەزم ئارا ئول شەمى ھۇسىن،
نى قارا كۈنلەرنى يارۇتتى كويۇپ پەرۋانەمىز.

ۋەسىلگە يەتكەندە شۇكىر ئەيتسام ئىدۇر ھىجران غەبى،
ئوكسۇك ئولغاندەك مەگەر ۋەسىلدە بۇ شۇكرانەمىز.

ئىستەسەم بىگانە بول مەنسىز دىدى،
ئوزىدە يوقتۇر ئاشنامىز ئوزئارا بىگانەمىز.

ئەي زوھورى ۋەسلىغە يەتكەندە ھەركۇن شۇكرە قىل،
ئەل قۇلاقىغە يىتىشىمەسدىن بۇرۇن ئەفسانەمىز.

× ×

ئىشقى ئوتى تۇشكەچكە بۇ كوڭاۋمنى قىلدى شونلە خىزە
ئەيلادى غەم شامىدا ئاھىم يېلى بۇ ئوتنى تىزە.

ئىشقى كويدۇرسە ھەريان سەرسەرى، ساۋۇرسا چىسىمىم كۈلۈم،
بولماغاي ئىشقى ئەھلىغە مۇنداغ نەسىم مېشىك بىزە.

كوزلاسام مەن ۋەسىل باغنىڭ باھارىدىن نەسىم،
تېڭدى ئومزۇم شاخىغە بادى خازان بەرگى رېيىزە.

ھەر خۇمارى مەندە ئىستەر بادەئى ئىشرەت ۋەلى،
ئىشرىتىنىڭ ساغەرىن غەم تاشى ئەتىشى رىز-رىزە.

فىكىر قىلماق يوق ھەبىبا دەردىمە بولماس داۋا،
ئاقسا ياشم دوررى يۇز سارغارسا ئالتۇندىن ئەزىزە.

تافىبادى ئىستەب ھەمە ئالەمدە بۇ جانىم قۇشى،
ھوسنى باغدا ئاچىلغان نارى لەئلىدەك مەۋىزە.

ئىشقى ئارا مىرزا زوھورىدىن تافىبدۇر لەززەتى،
تافىباغاي ئانداقكى مەجنۇن تاكى روزى رۇستەخىزە.

× ×

ماڭا ساغنىماكم ئول دىلرەبا ئېرۇر مۇنسى،
ۋەلى فىراقىدا يۇزمىڭ بالا ئېرۇر مۇنسى.

ۋانالار ئىستەمەكىل چۈنكى ئول قازا كوزدۇرۇ،
ئاڭغا ھەمىشە ئىككى بىۋاپا ئېرۇر مۇنسى.

ئەجەب ئەمەسكى گادالارنى يولدا ئىت تافسا،
گادالىق ئەڭلىدە بىر مەھلىقا ئېرۇر مۇنسى.

يىتۇرمە لەئلىغە دىب يولنى كورمە ئاسانكىم،
قاۋۇرغە ياندا ئىكى ئەۋدەرھا ئېرۇر مۇنسى.

گاداي ئىشقى مەتۇ دەرد ئەھلىغە ھەمراھ،
كى تەقۇا تەرك ئىتەيىن گەر سافا ئېرۇر مۇنسى.

مېنى تەرىغىگە تەكلىنى قىلما ئەي زاھىد،
ندىن زىمىندا يۇزىمىڭ رىيا ئېرۇر مۇنسى.

كىتىبىدۇر سەنئەت ناۋايىنى تافىماي،
زوھورى يىغلاسا ساڭا ناۋا ئېرۇر مۇنسى.

× ×

تىپىرە شام ھىچرىدا دۇركىم ئىنىتىھا پەيدا ئەمەس،
تىپىرەلىك ئاھىم ئىسىدىن بۇ تىرامىشى يەلدا ئەمەس.

زەئىفران يەڭلىغ ياشىم ئوزرە يۇزۇمدۇر لالەرەڭ،
ئىكى رەڭلىك باغ ئاراسىدا گۈلى رەئنا ئەمەس.

ئىشقى ناتەئىن ئارا مەئشۇق ئاشق ھەم ئوزى،
بار ئەيلادى فاش ئەيلىگەن مەجنۇن ۋە يا لەيلا ئەمەس.

نازىلىم يۇز كورۇرگە ئىكى ئائىنە ئىتىب،
چىلۋە قىلمىشى يانىيا زۇننار ئىستىخنا ئەمەس.

يارنىڭ پىرتەۋسىدىن كىم گۈلگە تۇشكىچە شەمبەئى،
نىچە بۇلبۇل چەرخ ئۇرۇر مەندەك كى بىر سەۋدا ئەمەس.

كىمكى مەجنۇن دەپ مېنى ئەيلىر مەسخۇر ساق ئولۇبە،
فەھم ئولۇر يارى پەرى پەيكەر مەلەك سىما ئەمەس.

ئىلتىباس ئەيلىب ناۋايىدىن زوھورى تۇتىسام،
مۇنبۇلىن لەيلى ئاچىپىدۇر يەل ئەبىرتاسا ئەمەس.

× ×

چەرخدۇر جامى نىگۈنلۈك ئاندا مەي دەركار ئەمەس،
كىم كى ئىشرەت ئىستەر ۋاقىقى ئەسرار ئەمەس.

مەرد جاھىل دولەت دۇنيا ئۇچۇن مەغرۇر ئىمىش،
تەبىل يەڭلىغ كورسە شەتسوق دەر سىمىز بىمار ئەمەس.

بۇ جاھاندۇر بارچەنىڭ كوڭلىن ئالۇر قىلماس ۋاڧا،
غەم يىگىل غەمخارە ئۇچۇن دۇنيا ساڭا غەمخار ئەمەس.

يوقتۇ شاخى مېۋەدار ئىمىن بالالار تاشدىن،
سەرۋىدەك ئازاد ئولۇر نەخلىكى مېۋەدار ئەمەس.

يول تولا تارۇ قاراڭغۇدا راھزەن ئەيلەپ كەمىن،
يولچى سىز ئول يولغە كىرمەكلىگە ئىمكان بار ئەمەس.

ياخشى ئۇسكىل باغىبان كەسسە ئۇلايدۇ قىچچەدەك،
بۇ كىسلىمەككىدىن ئۇلانماقدۇر غەرەز ئازار ئەمەس.

ھەركىشى بولسا زوھورىدەك تەھى سەتۇ، مەندىن يىراق،
سورنىتى بى يارى بولسا سىرتى ئەغىيار ئەمەس.

× ×

دوۋلىتى، كىم يارسىزدۇر مېھنىتىغە ئەرزىمەس،
كىم تىرىكلىك يارىدۇر ئۇ فورقېتىغە ئەرزىمەس.

نەۋ باھار ئەيىمىدا باغ ئىچرە گۈللەر ئاچىلۇر،
كىم خازان بادى ساچۇرنىڭ ھەسرىتىغە ئەرزىمەس.

گەر بولۇپ قارون كەبى ئالەمدە ئىشرەت ئەيلاسەڭ،
بارچەدىن ئايرۇر ئەجەلنىڭ شىددىتىغە ئەرزىمەس.

بەزم ئارا گەر بادەئى ئىشرەت ئىچىپ قىلساڭ تەرەپ،
ئىچە كۇن بولغان خۇمارى نەكبەتىغە ئەرزىمەس.

تەرك ئېتىپ ئىكى جاھان ئوز جۈملە يارىڭدىن ئۇمىد،
گەر فانا دەپىرىغە كىم بىر ئوزلىتىغە ئەرزىمەس.

زاھىدا كىم تەلبە دەبدۇر دەپ مېنى كۆپ قىلما گەپ،
ئىچە ساق ئولساڭ جۇنۇنۇم ھالىتىغە ئەرزىمەس.

جەھد ئەياپ تىز ناۋايىدىن تۇت ئۈمىد،
گۈلشىنى ئەخبار خارى مېھنىتىغە ئەرزىمەس.

.....
.....

× ×

ياشىدۇر زەئىفران ئۈزرە ساچىلغان لالەلەر ئەرمەس،
يۈرەك قانىم تۇرۇر ھىجرىدا تۈككەن لالەلەر ئەرمەس.

كىرىدۇر ھوسن ھەرگاھىغە ئىستىفا بىلە يارىم،
زىمىستاندا قەمەرنى قورشىغان ئول ھالەلەر ئەرمەس.

سەمەندى ناز ئۈزرە ئۇل كافرلىق باشدا تىنتىرەتكەن،
شېھىد ئەتكانلاردىن جان رىشتىسىدۇر ھالەلەر ئەرمەس.

لەبى لەئلىغە يەتكەندە بۇ تەشناكىم شىمىپ لەئلىم،
مۇكەررەر سۇيماكىدىن رەشھەئى بەتخانەلەر ئەرمەس.

مەگەر قازى ۋە مۇفتى مەنىئە ئىتۇر ئول ھالىتىنى كىم،
بىرى غۇلۇ بىرى شەپىتاندۇر ئول دەللەلەر ئەرمەس.

كۆرۈشەن دەپىر ئارا مۇغىبەچەلاردىن كىم تىلەب جان،
بالاكەشلەرگە دەپىر پىرودۇرۇر ئول بالالەر ئەرمەس.

ئىناغاي ئەي زوھورى زاھىدۇ تابىدۇكى قان يىغلا،
تۈكەر قانىغىغە رەمىزدۇر چىگەر پەركالەلەر ئەرمەس.

× ×

يارىم خىيالى ئەگەر قىلسا جىلۋەئى تاۋۇس،
ھاڭا ئوشۇل كۈن ئېرۇر ئوڭچە رەۋزەئى فىردەۋس.

باشىم قويۇپ قەدىمىغە يولىدا جان بەرسەم،
بۇ بەختىم ھەسرەتتە كەتكەي ئومرى كەيكىۋۇس.

كىرىپكى دەپىرگە مۇغىبەچەدىن ئەلبى مېژدە،
ھىمىشە ئىشقا چۇنۇن نەۋبىتىگە تۇرغۇم كۇس.

خىيالىم نەۋبىتىگە ئەيلا ھاياكىم كوڭۇل خاشاك،
ھەققاكى دەفتىغە پىرى مۇغانىم ئەتتى كېنوس.

رەم ئەتتى مۇددەتى شەھبازىم ئەل مالاىتىدىن،
كى ۋەسىل رەمزەسىدىن ئوزنى ئەيلەمە مەئىۇس.

نىچەكى ھىجر بەلىپپاىتىدىن زەئىقى ئولساك،
تۇتاي كوڭۇلدە نىھان ئەمدى جان قىلسا جىلىۋۇس.

بۇ كۇن بۇ يولنى قويۇپ كىرمە خانىقاھلارغە،
كى تاڭلا زىكىرىك ئولۇر يۇز دەرىغ، مىك ئەفسۇس.

چۇنۇنلۇغۇم ئارا ھۇشيارلاردىن ئەتتىم ئارا،
نىدىن كى دەپىر فانا ئىچرە تىنىك ئېرۇر نامۇس.

زوھورى ھالىتىدىن قەپىس شەمىمەئى بىلگەچ،
چۇنۇن نۇش ئەتتى ئوزىن دەشت ئارا قىلىپ سالۇس.

× ×

نازىنىنىم كىم پەرىۋەش خەلىق ئارا پەيدا ئەمەس،
جىلۋەسىدىن بى خەبەردەركىم كى بىپەرۋا ئەمەس.

گەر فانا دەپىرگە چون كوڭلۇك خەرىدار بولماسۇن،
بىل نىھان تۇت فەھىم ئەقىل ئول دەپىر ئارا دانا ئەمەس.

بۇ جاھان تەركىنى تۇتۇپ يار ئىستەگىل يوقلۇق ئارا،
تۇتما كوز جەننەت سارى يارىم كۇلى رەئنا ئەمەس.

ساق تۇت كوڭلۇك كورۇرسەن باغ ئارا بىر دەستە كۇل،
يا كۇلى فىردەۋىس ئەمەس يا جەننەتۈلمەئۇا ئەمەس.

ساقى ئىتەي كوكۇلۇم يۇزى ئەكسىنى سالغان سەنىمۇ دەپ،
ئۆزگە كوزگۇ راست ئىتۇزگە مەن سەكەندەرسا ئەمەس.

يەرۇ كوك ئىستەپ كويۇڭدا سەرگەردان ئىرۇر،
ئاي يۇزۇڭنى كورگىلى مەندەك جاھان پەيما ئەمەس.

بۇ زوھورى نىچە كىم دىۋانەلىك قىلسا زوھور،
كورگەن ئەلدىن بارمۇ بىر ئالەمدە بىر سەۋدا ئەمەس.

× ×

ئى ئۇچۇن يارىم مېنى سىرىدىغە مەرەم ئەيلا مەس،
ھىجرىدا قان يۇتتۇرۇب ۋەسلىدا خۇرەم ئەيلا مەس.

ئەيلايىن ئىستەب ۋافا كويىدا سەرۋەردان ئەمەس،
بىۋافالىغ كوزگەزىب ھەركىز (ئۇنى) كەم ئەيلا مەس.

ھوسىن شاھى دەرگاھىدا نىچە شەيئەلىلا دىسەم،
ئول كەرەمدىن مۇستەھىق سايلىنى نىغەم ئەيلا مەس.

يارغە جانىم فىدا ئەيلەردە ئانداق چوست مەن،
بەزلە ئىچرە مەن كەبى خەلىق ئىچرە ھاتەم ئەيلا مەس.

ھىجر تىغى بىرلە باغرىم چۈنكى دايمى رىشىدۇر،
بىر نەزەر ئەيلەب تەرەھھىم بىرلە مەرھەم ئەيلا مەس.

ئىشۋەكىم يارىمنى ئەيلەب نە پەرى، ھور مەلەك،
شۋەئى كىم ئول قىاۋر فەرزەندى ئادەم ئەيلا مەس.

قىرگۇزۇر لەئلى زوھورى بولسا يۇز يىلغى ئۇلۇك،
چەشەئى خىزرى دەمى ئىيسا ۋە مەريەم ئەيلا مەس.

× ×

ھەر تەرەفى يۇز ئۇزگەلى ئەي مەنسىزىم مەنسىز ئەمەس،
قاي سارى سەيىر ئەيلەسەم مەسكەنسىزىم مەنسىز ئەمەس.

باغ گۈلشەن تەركىن ئەيلەپ سەير قىلسام دەشت ئارا،
گۈل يۈزى يادىدا كوڭلۇم باغى گۈلشەنسز ئەمەس.

تەرك ئىتىب دۇنيانى تەرك ئەيلەي قەلەندەر تەركىنى،
ئوقغە ئوتتۇرۇ تۇرسا بولۇر ئۆلكى جەۋشەنسز ئەمەس.

ئىشقى دەردى ۋە بالا سەردارى كەلسە فەقر ئېلى،
جان تەن ئەيلەر فاناگەر جانسىز، تەنسز ئەمەس.

ئىشقى فەقىرىدەندە قىلسا مۇنادى ھەر كىشى،
بىلىمگە ئارىنىنىڭ ئەسرارى مەنۇ سەنسز ئەمەس.

ئۆزگەگە سالدىڭ نەزەر مەن رەشكىدىن كويۇم تامام،
نېچكەم سەن مەنسز ئولساڭ ئانچە مەن سەنسز ئەمەس.

تەلبەلەردەك كۈپكۈ بېھۇدەگۈلۈك تەرك ئىتىب،
ئەي زوھورى سەن ئەنىڭ بىرلەن بول ئول سەنسز ئەمەس.

× ×

ۋافاسىز باغرى تاشمىغا مېنىڭ ئاھىم ئەسەر قىلماس،
كوزۇم تەلىمۇرسە يولىدا تەرەھمىدىن نەزەر قىلماس.

فراقىدا يۈرەكم يۇتۇپ دەرد ئەيلەدى خافقان،
نېچە قانىم ساچۇر ھىجرىدا ئول دىلبەر زەرەر قىلماس.

كىيىپ گۈلگۈن ئىگىن بەدنام ئىتىبىدۇر ئوزنى قاتىلۇەش،
قىلۇر يۈز خەلقىنى گۈلگۈن ۋەلى خۇن چىگەر قىلماس.

باشم تىخى ئاستىدا قويۇپ يۈز ئىلتىجا قىلسام،
قۇبۇلىمنى بۇ يۈزدىن بىر قىلۇر يارىم ئەگەر قىلماس.

جۇنۇن كورگەچ مېنى بۇ ئىشقى دەشتىدە پەرزادىم،
نى جىلۇە قىلمىش ئانداق نى پەرى ھور بەشەر قىلماس.

گاھى يارىم كىلۇر خىلۇەت تۇتۇپ ھەم جان ئىنساندىن،
نى جانىم نە قىلۇر ۋاقىقى نە كوڭلۇمگە خەبەر قىلماس.

ئەگەر يارىم زوھورنى نىچە ھىجران ئارا تاشلار،
ئوز ئىشكىندە سەرگەردان قىلغۇز چۇن دەربەدەر قىلماس.

× ×

جا بىكىم قەتىل ئەيلەمەكنى ئەمدى ئايىن ئەيلەمىش،
تىز ئەيلەرگە قىلچىن زەھەرگۇن قىيىن ئەيلەمىش.

ئىلكىنى گۈلرەڭ ئىتىبىدۇر خېلىتەن ئەيلەپ قىزىل،
ئول ھىنا ئېرەس مېنىڭ قانىغە رەڭگىن ئەيلەمىش.

خىيالىنى جانىم قۇشىغە دانە، زۇلفىنى دام ئىتىب،
ئىشقى ئەھلىنى بەند ئەتكەلى ياپىنى چىن - چىن ئەيلەمىش.

ساقىيا كىم بادە مىشكىنى كەلتۇر بەزىم ئارا،
زۇلفى ياققاچ ئارەزىن كوڭلۇمنى غەمكىن ئەيلەمىش.

زۇلفى خالى ئارەزى پىرتەۋسى ئۇشكەچ دىن ئارا،
بىرنى گەبرو، بىرنى تەرسا، بىرنى مۇئىن ئەيلەمىش.

كوڭلۇم ئىچرە ھەرنە سىرىم ئەلگە فاش ئولسا نېتىڭ،
ئول پەرىزادىم مېنىڭ سېنەمنى ئابكىن ئەيلەمىش.

نەزەم ئىچرە سەنئىتىم يوق دەپ زوھورى غەم يىمە،
مەزھىرىدىن كورگەچ ئول نەزەمنى تەھسىن ئەيلەمىش.

× ×

سەرۋى ئازاد لالە ئىكى ياندا ئىلان چىرماشمىش،
قاشىدا يامۇ قىلچ ئىكى ئاڭا يانداشمىش.

بەئزىلەر ئاشىق ئولۇر غۇنچە دەھاننى كورۇپ،
لالەسى يادى بىلە كوزلارى قان باغلاشمىش.

دىمىگىل باغ ئارا نەرگەس ئوزە تۇشمىش شەبنەم،
سەرۋى قەد نەرگەسنىڭ ھەسرەتىدىن يىغلاشمىش.

جان بېرۇر لەئىل لىبى خىجىلەتتىن ئابى ھايات،
زۇلمەت ئىچىرە نىھان ئەيسا فەلەككىن ئاشمىش.

بەئزى گۈل بۇسى بىلە، بەئزى مۇھەببەت مەندىن،
مەست دىۋانە زوھورى بۇ جاھاندىن قاچمىش.

نى جاھاندۇر كىم ئەننىڭ بىرلە بار ئەل قىلدى ماياش،
دەمبەدەم ھەربىرىگە قىلدى ۋاقاسزلىقنى فاش.

× ×

تەركى جا ئەتكەچ گادالىق ئەيلە ھەر مەيخانەدە،
فەقر، كۇيدىدا گاداغە شاھلىقىدىن ئار ئىمىش.

ئەي زوھورى ھىجىر ئارا مەستانىلىقنى كوتاه قىل،
ساق بارماقلىغ ئەننىڭ سارى بەسى دىشۋار ئىمىش.

× ×

ئەي دەرىغا! ئومۇرلار غەفلەتدە ئوتتى يازۇقىش،
يازۇقۇم كۆيدۇر ۋە لېكىن قىلمادىم بىر ياخشى ئىش.

كىرمادىم دەيرى فاناغە ئىستىبان كەھفى باقا،
نە بولۇپ ئىت تاقىمادىم كەھفى ئەھلى سارى پەرۋەرىش.

نە ئىتىب ئىلىم ئەھلى بىرلە بىر نەفەس دەمسازلىغ،
جەھىل ئىلىگە بىر نەفەس تەرك ئەتمادىم بارىش - كېلىش.

قىلمادىم ئانداغ بىر ئىشكىم تاققۇم ئاندىن ئافىيەت،
ئالەم فانى ئىشىدىن تاقىمادىم بىردەم تىنىش.

ئوق كەبى پورران ئوتەر ئومۇرۇمنى بىلدىم گۇنىيا،
يا كەبى قەددىم ئىگىلىگەندە ئاسا بولمىش كىرىش.

چۇن تۇگەتتىم جەرخ ئىتىب ئومۇر ئەزىزىم نەقدىنى،
ھىرىس، ئارزۇ، جورىم ئىسياندىن تولا بولدى كىرىش.

رەھىمىتىڭ دەرياسى بى ھەددۇ ناھايەت يارەھىم،
مۇستەھىق ئەفۇيىڭغە مەندەك ھىچ ئاسى كىلمەمىش.

قاي تاغدىن ئاغىر بولسا گۇناھىم يا كەرىم،
ئەفۇيىڭىز دەرياسىغە خەس يەڭلىغ ئاسان ئوتكىرىش.

بولما ئاتۇمىد ئەي زوھورى كۇفردۇر يەڭلىغ نا ئۇمىدلىغ،
جان بىلە لاتەقنەتۇ مىن رەھىمەتىلانى ئىرىش.

× ×

ئەي تىپىرى بارانى غەمىڭ كۆڭلۇمنى پۇرخۇن ئەيلەمىش،
ياشىمنى بەھرەيىن ئەيلەگەچ رەڭگىنى گۈلگۈن ئەيلەمىش.

بولمىش ئەزەلدە قىسىمىتىم زەھىرى فىراقىڭدىن نەسىب،
ئىچكەچ كۆڭلۇدە چۇش ئۇرۇب دەردىڭنى ئەفسۇن ئەيلەمىش.

كەلدى نەشاتىم دەردىدىن مەجنۇن فانا تۇفراغىغە،
غەم يامغۇرنى ياغىزىپ جىسمىمنى مەجنۇن ئەيلەمىش.

ھۇبۇلۇتەن دىب كۆڭلۇمە دەرد ئەلەم كەلسە نىبتاڭ،
غەم لەشكىرى سەردارىغا سەينەمنى مەئسۇن ئەيلەمىش.

ئىشقىڭ مېنى بىچارەنى ھىجرىڭدا سەرگەردان قىلىپ،
ۋەسلىڭ تەمەنناسى بىلە جانىمنى مەرھۇن ئەيلەمىش.

بۇ دەردى مېنەت نى بەسى كوردۇم بالايى ئىشقى ئارا،
بىر - بىردىن ئارتۇق دەمبەدەم كۆڭلۇمنى مەھزۇن ئەيلەمىش.

بۇ تىلبە كۆڭلۇمدۇر زەنەخدانىڭدا ھەبىس ئولغان كەبى،
ئانداكى ھەزىيان فەرتىدىن مىسردا زۇننۇن ئەيلەمىش.

كۆڭلۇم قۇشى فەرياد ئىتۇر زۇلفۇڭنى كورگەچ ناگېھان،
بىر ئەژدھاسى گوئييا مورىغە ئەفسۇن ئەيلەمىش.

تاڭ يوق زوھورنىڭ كوزىنى ئەشۋەسى مەست ئەيلەسە،
بۇ ئىشقى ھەسرەتدە يۇز مەندەكنى مەجنۇن ئەيلەمىش.

× ×

ھوشۇم يوق كوڭلۇم جۇنۇن سەھراسىدا چالاک ئىمىش،
ھەمدە لىللاھ ماسۋەللاھدىن خىيالىم پاك ئىمىش.

ئىلبە كوڭلۇمنىڭ جۇنۇنلۇق ئىچرە ئانچە لافى بار،
ئىشقى دىۋانىدا مەجنۇن تەبىل بى ئىدراك ئىمىش.

مۇغ كەبى جۇش ئەيلەسەم دەير سۇبھى يوقتۇر ئەجەپ،
كوڭلۇمە تۇشكەن ئەنىڭ روخسارى ئاتەشنىڭ ئىمىش.

ناسىھا قىلىدىڭ نەسەتسىم جۇنۇنۇم بولدى كوب،
مەن بەسى ئاجىز پەرىزادىم ئەجەب بى باك ئىمىش.

مەھۋەشىم ئىشقىدا كەزدىم ھىجر سەھراسىن تولا،
دەمەڭنىز سەرگەشتە قىلغان ئەنجىسى ئەفلاك ئىمىش.

بىر ئوتىكىم چۇشتى كوڭلۇم ئىچرە ھەدۇ سانى يوق،
بۇ توققۇز ئەفلاك ئەنىڭ ئايلىدا بىر خاشاك ئىمىش.

ساقىيا قىلساڭ تەرەھھىم زەھر ئىلە بىر كاسا تۇت،
بۇ داۋاسىز دەردىمە زەھەر ئىچمىكىم تىرىك ئىمىش.

شايدە ئەتكەي مەھرەم ئول ئۇمىدچىدىن بىر كۈن تولۇت،
دەپ ھىمىشە سۇبھى يەڭلىغ كوكرەگىم يۇز چاك ئىمىش.

يارسىز بىردەم زوھورى جانىدىن كەچسە نىتاڭ،
كىمكى جان ئويناپ باشنىڭ مەسكەنى فەتراك ئىمىش.

× ×

تافىادىم جانىم بېرىپ ۋە دەردى ھىجراندىن خالاس،
بولمايدى كوڭلۇم داغى زۇلفى پەرىشاندىن خالاس.

جانۇ تەن ئازۇردە بولدى ھىجر دەردىدىن تولا،
جاندىن ھىجراندىن خالاس ئەت، يا مېنى جاندىن خالاس.

بەھر غەم غەرق ئەيلەسە بار دەپىر پىرى ئايلغە،
نۆھسىز بولماق بەسى مۇشكۇل بۇ تۇفاندىن خالاس.

تىلبە باشىغا فەلەك غەم تاشى ياغدۇرسا نىتاكە،
ھىچ دىۋانە بولۇرمۇ سەنگىباراندىن خالاس.

غەبغەبىك چاھىدا گەر قالسا زوھورى غەم يىمە،
ۋە قاچان بولمىش جۇنۇن ئەھلى يۇز زىنداندىن خالاس.

× ×

مەي مېنى قىلدى خۇمارۇ مۇبتالالىقدىن خالاس،
كەيىقى بىخۇد ئەيلەگەچ ھەم خۇد نامالىقدىن خالاس.

ھەمدىللاھ قاچتى مەندىن مەست كورگەچ زۇھد ئىلى،
بولماس ئېردىم جەھد ئىتىب كۆب ئاشىمالىقدىن خالاس.

تاكى مەسجىد تەرك ئىتىب مەيخانە سارى بارغالى،
شۇكرىكىم تافتىم رىيائى پارسالىقدىن خالاس.

دەپىر پەرى ئىلكىدىن تارتىماس كىشى كىم چۇرئەئى،
ئولماغاي ئوزلۇك بىلە فەقىر فانالىقدىن خالاس.

ساقىيا بەرمۇۋدە، قالدىم ۋەھ خۇمارى ھىجر ئارا،
قىلغاسەن بىر چۇرئە بىرلە بۇ ئارالىقدىن خالاس.

مەزھەرى گەر دەپىر ئارا تۇتساق ئىكولەن بىر ھاۋا،
بولغابىز ئەفىسى ھاۋا رويۇ رىيالىقدىن خالاس.

مەي ناۋايى بىرلە جامىدىن زوھورى تۇت ئۇمىد،
قىلغۇسى بىر جام بىلە بى ناۋالىقدىن خالاس.

× ×

ئىشقى مېنى ئەيلادى نەك ۋە ھايدىن خالاس،
تىلبەراتىپ خەلق ئارا تىلبە گادادىن خالاس.

ئىشقى ئارا خامۇدۇر ئەتسە كىشى نامۇ نەك،
كىم تىلەسە ھىجر ئارا رەنجى ئەنادىن خالاس.
ئاشقى ئىسەك كۆپ جافا چەككىل جافا تۇت كوز جافا،
گەرچە قارا كوزلۇگۇك بولسا ۋافادىن خالاس.
ئىشقى بى رەگدۇر، رەگپەزىر ئولماغىل،
فەقىر لىياسنى كىي ئاقۇ قارادىن بول خالاس.
ئىشقى مەرەزىغە گەر قىلسا فەلاتۇن ئىلاج،
مىڭدا بىرى بولماغاي ئەسرۇ داۋادىن خالاس.
زۇھد ئەھلىدىن قاچان تائىتى بولغاي قوبۇل،
كۆڭىل ئەنىك بولتاسا ئۇچبۇ رىيادىن خالاس.
تافتى زوھورى ناۋايدىن ئىتىب ئىلتىماس،
ئىشقى يولغە كىرىپ نەفىسى ھاۋادىن خالاس.

× ×

ئەي ساپا ھالىمنى قىل سەرۋى خارامانىغە ئەرزە
ھىجر ئارا جان چەككەنسىمى ئەيلە جانانىغە ئەرزە
زۇلفىنىڭ ھەر تارى ئىمانىمنى بەرباد ئەيلىگەن،
كېتىسەدىن پەرۋاسى يوق ئول نامۇسۇلمانىغە ئەرزە.
كەتتى جانىم ۋەئدەئى ۋەسىلىغە يەتمەي ئەي ساپا،
قىلغاسىن تافساڭ ئول ئەھدى يالغانىغا ئەرزە.
ھەر كېچە بىدار ئولۇپ ھىجرىدا زار ئەتكەنلارنى،
ئەيلەسەڭ نىتاڭ مېنىڭ بى باك جانانىغە ئەرزە.
ئەرز قىلساڭ قىل ساپا گەر قىلماساڭ يوقدۇر غەمىم،
ھاجەت ئېرمەس كاشىقى، ئەسرار پىنھانىغە ئەرزە.
ئاشكارا ۋە نىھان ھەر نەۋد تىل بىرلە دىگۇم،
نېچە مۇڭ كەلسە باشىغە ئول سۇخەندانىغە ئەرزە.

خانۇ دىل بېسىلاپ زوھورى ھالىنى ئەتتى بايان،
رەھىم ئېتىپ قىلغىل ساپا ئول لەئلى خەندانىمغە ئەرزە

× ×

ئىستەمەك ۋەسلىكىدىن ئول لەئلى شەككەر بارىغىغە ئەرزە
سۇبھىلار كوز تۇتماغىمىدىن مېھرى روخسارىمغە ئەرزە

ئاينە رەۋزەن قىلىدۇر مېنى ئويۇم دىۋارىغە،
كورگەمىن دىب چەھرە ئەكسىدىن نە مۇدارىغىغە ئەرزە

ياخشى - ياخشى خۇي بىلە ئالدىك چۇ كوڭلۇم كىشىۋەرىن،
مېنى يامان كوڭلۇم بىرۈرگە ياخشى كىردارىغىغە ئەرزە

ئەي، كوڭىل غېمىم ئاھىغە پاتساك تاغى مەندەك شۇكرى قىل،
كەلدى بۇ يارى بالادىن جىسمى ئەفكارىغىغە ئەرزە

يوق ئەجەب گەر چەھرەئى زەردىم ياشۇرسا كاسەنى،
دەھىر ئارا يوقتۇر ماڭا خەبەر دەرد ئازادىغىغە ئەرزە

ھەركىشى بىر ئىشىدە ئوز مەتلۇبىغا مايىل بولۇر،
بۇ زوھورى خەستەگە بۇ فىلجۇمەلە دىدارىغىغە ئەرزە

× ×

بولدى جانىمغە ۋىسالىكىدىن خەبەر ئاسار فەيىز،
تافتى كوڭلۇمىنىڭ ئوتى يادىك بىلە ئەنۋار فەيىز

مىژدەئى كەلگەچ بۇ شام غەمدە ۋەسلىك سۇبھىدىن،
تافتى مەھزۇن خاتىرىم بۇ مىژدەدىن ئىزھار فەيىز

فەيىزىلەر يەتسە ساڭا سەنسىز ماڭا مەقسۇد ئەمەس،
گەرچە ئەيىتۇر زوھرا ئىلى ھەردەم ماڭا ئەسرار فەيىز

ئەيلاسە رەھىم ئېتىلاسدە ماڭا فەيىياز رەھىم،
نەچە ناقايىل ئىسەم كىم قىلغۇسى ئىنكار فەيىز

گەر خازان ھىجر ئارا تۇتسام باھارىدىن ئۇمىد،
يۇز گۈل ئاچىلسا نىتاك يېتىكۈرسە گۈل روخسار فەپىزە.

گۈڭگى لال ۋەسلىدە گەر ئىستەسەڭ تافىاق فۇتۇھ،
گەر سوزىدىن يەتمەسە يەتكەي ئوزىدىن بارى فەپىزە.

ئەي زوھورى دەپىر پىرىدىن نەسبەت ئاڭلاغىل،
پىتىكۈرۈر ھەردەم ساڭا ئول شەكەر بار فەپىزە.

× ×

بۇ تەرۇرا ئوتكۈنچە ياساي مەن ئوتكۈنچە قىل كوپ ئىھتىيات،
ئوتكەرۈر ھەردەم ياڭى مېھماننى بۇ ئەسكى رابات.

تەبىل يەڭلىخ گۈنپەز ئەيلەپ قۇم بىلەن تۇراقىدىن،
بارمۇدۇر، ئاندا ساباتى ئەتكەلى ئەيشى نەشات.

مەستلەردەك زوق جامىدىن ئىچىپ قىلما سەرۋر،
يۇز غەمى ئەندۇ ئېروركىم قىلسا تۇشۇدە ئىنپىسات.

دەم غەنىمەتتۇر بۇ كۈن بىردەمنى زاپە ئەيلەمە،
ھەردەمىڭ بىر كۈي فەقىر ئەھلىگە قىل ئىختىلات.

مات بولدى بۇ فەلەك شەترەنجىدە شاھۇ گادا،
دانىشى يۇز سىنچەنى كوپ ئوتكۈرۈدۇر بۇ بىسات.

ماسئۇلالاھنىڭ باقاسى يوقتۇرۇر مەندىن ئېشىپ،
ئىستەگىل بىر پىر كامىلى يەتمەسەك تۇت ئىرتىبات.

يىلۇ ئاي فىسقى ئىچرە بولدۇڭ ئەمدى يانغىل ئەي زوھور،
ئەيلەگىل لاتەقنەتو رەھىمەتلىلاھ دىن نەشات.

× ×

تابى يوقتۇر تىيرە كوڭلىنىڭ جامالىڭ مېھرىغە،
بولدى سۇبھىم شامۇ زۇلنۇڭ بىرلە قىلغىچ ئىختىلات.

فۇرقەت ئىچىرە سەبىرسىز يەتمەك ۋىسالنىڭغا ماھال،
كىم بارۇر ئۇچماقغە دەۋزەخدىن يانا كەچكەي سىرات.

فەقىر رەختى بىرلە غەم تورىنى بەرباد ئىتتۇر،
تاج زەرنى قوي باشىڭدىن تافىاق ئولساڭ بۇ بىسات.

قۇرب ئولۇر تەرك ئەيلاسە ئەينى ئى قۇرب ئەي كوڭىل،
بۇ جاھان رەئناسىدىن كىم قىلماس ئولسا ئىختىلات.

دەم غەنىمەتتۇر زوھورى شۇكرى قىل ھەر ھالىغە،
ئوتكەرب كۆب سەنچەلەرنى قالغۇسى ئەسكى رابات.

× ×

ۋەزۇھا تەفسىرىن ئەتكەن ئارەزنىڭ گەردىدە خەت،
خەت ئوزە تۇشكەن مۇمەيمىمىز خال مىسكىنىڭ نۇقتە.

ئەنبەرىن زۇلفۇڭ ساۋادىدىن تۇشۇبدۇر ئايەتى،
ئىشقى ئىلى مىتراجىغە ۋاللەيىل ئىزا يەغشا فەقەت.

قامىتىڭ مەسكەن تۇتۇب ساكىن بولۇبدۇر خار ئاراء،
ئاڭلامىش بۇ رەمزىنى خەيرۇلتومۇر فىلۇەسەت.

خەتتى خالىڭدىن مۇنەۋۋەردۇر كوزۇمنىڭ مەردەمى،
رۇشەن ئەيلەر كوزنى ئارى بولسا ياخشى ھۇسىن خەت.

داستدۇر زىبا نىھالىڭ جىلۋە قىلسا باغ ئاراء،
سەرۋىنگە ئازادىلىغ نىسبەت ئېرۇر ئەسرۇ غەلەت.

يەتسە گەر سەندىن ماڭا پەيغام نامە يوق ئەجەب،
كوز ياشم بولسا راۋان مەندىن بۇرۇن ئانداقكى شەت.

ئويناى ئالماس ئەي زوھورى ئىشقى ئارا ھىراۋۇل ئىتەك.
ئەيلەمەس پەردازىدەك شەھباز ئۇچۇب سۇ ئىچرە بەت.

× ×

ئاڭلادىم يار لىبىدىن ھەمە شىرىن ئەلفاز،
شىرىن ئەلفازىدا يوق ئېرۇر بۇ تەھسىن ئەلفاز.

ئاتەشنى لەئلى ئۈزە خەتتى خوشى سەبزەرەك،
تۇتى يەڭلىغ ئەپتارەم ۋەسقىدا رەڭگىن ئەلفاز.

ئىشقى پىرى بۇ كېچە ئەيدى ماڭا بىر سىررى:
”ھىچ ئاشقى ئىشتىبىدۇرمۇ بۇ ئايىن ئەلفاز.“

بۇ نەۋا بەستەلىك ھەسرەتنى غەفلەت دەپ،
سالبان بوينۇمغا قول ئەيلادى چەندىن ئەلفاز.

شاھ ئىستىر سېنى تەبلىنى قاقىب ئەي شاھىن،
ساڭا نە ئەردى بۇ دەينىر ئاندە دىبان چىن ئەلفاز.

× ×

ئەيلەدىڭ غەم تىبىر بارانى بىلە كوكسۇم شىكافى،
رەھىم ئىتىب مىزگان ئوقۇڭغە ئەيلاساق نىتى غىلاق.

جۇستى چاپۇك قاراب ئاندا ئېرۇر ئىكى كوزۇڭ،
كوز يۇمۇب ئاچقۇنچە ئەيلەر زاھىر ئول ئىكى مەساق.

كوز ياشىم دوررى يەڭلىغ زاھىر ئولماستىن نىدىن،
تۇشمىگەيمۇ سۇغا يۇز ئەكىسى قاچان كىم بولسا ساق.

تاغ ئىگىسە يوق ئەجەب دەردىم يۇكىدىن گەر مېنىڭ،
كور ئىگىلىگەننىڭ نىچۇكدۇر ئىشقىنىڭ ئاستىدا قان.

ئاشقى ئولدۇم دىب كېرۇر ئوتغە ئەيتىب بارچە رىيا،
كەرمامىش ئىشقى ئوتىن تۇتىشىش كېرەك ئانى مائان.

كىمكى ئاشقى ئولسا دوزاخ ئوتىدىن نى باك بار،
ئىشقى ئوتى نابۇد ئىتەر دوزاخ ئوتىن يوقتۇر خىلاق.

ئەي زوھورى كەچمەيىن جاندىن دام ئورما ئىشقىدىن،
ۋەرنە دام ئۇرساڭ رىيائى زاھىدكەبى دۇر بارچە لان.

× ×

كەچتى ئومرۇم فىسقى بىرلە نامۇسۇلباتلىقىدا ھەينى،
ئوتتى زايە ۋەقت غەفلەت بىرلە نادانلىقىدا ھەينى.

ئەكسەر ئومرۇم ئوتۇب نەپسى ھاۋاۋۇ ھىرىس ئىلە،
قالغانى سەرفى ئولدى ئەندۇھ پۇشايما نلىقىدا ھەيىق.

نەپسىمە تارتىپ شامالى رىيازەت بەرمايىن،
ئوتكەرىمەن دۇشمىنى كوللىنى ئاسانلىقىدا ھەيىق.

ھەيىق دۇركىم بۇ جاھان لەززانىدىن ئۆزىمەي كوڭۇل،
كەتسە جانىم نەخەبەر بۇ نەۋۇ ھەيرانلىقىدا ھەيىق.

ھەرسارى قويدۇم يۇزۇمنى، كوزۇمنى، كوڭاۋمنى ھەيىق،
ۋە ئەزىز ئومرۇم ئوتۇبۇدۇر بۇ پەرىشانلىقىدا ھەيىق.

سىز ئىتىب ھولۇ قۇرۇقنى ئەيلادىم نەپسىمنى سىرە،
ھەسرەتا ياۋەيلىتا قالدىم بۇ ھەيرانلىقىدا ھەيىق.

بازگەشت ئەيلاپ زوھورى تۇت ناۋايىدىن تۇمىد،
ئوتكەرىپ سەن دەر - بەدەر ئومرۇڭنى بۇھتانلىقىدا ھەيىق.

× ×

ساڭا مەقسۇد ئىچرە چەۋگان بولسا مەيدان ئوينىماق،
قىش كۈنى تاقماي ھىنا ئىلكىڭنى رەڭگىن ئوينىماق.

چىن قىلىپ زۇلفۇڭنى رۇخسارىڭنى پىنھان ئەيلادىڭ،
چىن ئىلى يەڭلىغ مۇدۇر بۇ رەسىم قىلغان ئوينىماق.

قان - ياشىم تۇتتى كوزۇمنىڭ مەردۇمى نىڭ نۇرىنى،
ئوپىناغىل بى باك مەندىن بولسا پىنھان ئوينىماق.

ئوپىناي - ئوپىناي نىسە كۈن دىنىمنى تاراج ئەيلىدىڭ،
بۇ بولۇبدۇرمۇ ساڭا ئەي نامۇسۇلمان ئوينىماق.

بولدى خۇن ئەندۇھ مېھنەت ئوتىغە كوكسۇم ھەدەق،
ئاققارنىپ ئال نىچە لازىم بولسا پەيكان ئوينىماق.

ۋەئىدە ۋەسىل ئەيلادىڭ ئوپىناپ زوھورىغە نىچە،
مۇنچەمۇ يالغان بولۇر ئەي ئەھدى يالغان ئوينىماق.

× ×

مېنى ھىجر ئېتىلاسىغە سازا قىلدى فراق،
كويدۇرۇپ ھەم روزىگارمىنى قارا قىلدى فراق.

ۋەسىل ئارا بىر ئەيش ئىشرەت ئەيلەمەك قىلسام ھەۋەس،
ھىجر دەردى مېھنىتىغە مۇبتالا قىلدى فراق.

جانۇ كوڭلۇم يىغلاشۇر ئەيىتىپ بىرى بىرگە ھال،
خەستە جىسىمىنى مېنىڭ ماتەم سارا قىلدى فراق.

ئانىسىزىن يۈز قەتلى قويدى جىسىمىمە داغ ئوزرە داغ،
ۋە ماڭا بۇ سەئب ھالەتنى راۋا قىلدى فراق.

بىر قەدەم قويماق خىيال ئەتسەم ئاڭا ئىستەب ۋىسال،
ئىنتىھاسىز جەۋرىدۇركىم ئىپتىدا قىلدى فراق.

ۋەسىل تۇشىدىن ئىتتىدۇر ئوزگەلەرنى بەھرىمەند،
ھىجر ئىشىدىن مېنى بەسى خۇار قىلدى فراق.

يارسىز ھەركۈندە ئولمەكدۇر زوھورى جانىغە،
نەخوش ئولكىم بىر ئولۇم بىرلە داۋا قىلدى فراق.

× ×

ساڭا مەقسۇد ماڭا ئىشقىڭدا زار مۇبتالا قىلماق،
ماڭا ھەم ئارزۇ جان جاھانىمنى فدا قىلماق.

كىچە - كۈندۈز تىلەرمەن بىر كورۇپ يادىڭدا ئولمەكنى،
نە لازىم غەيرى دىگەرنىڭنى ماڭا شامۇ سابا قىلماق.

يۇرۇپ ئالەمنى كەزدىم تافىدىم ۋە دىلىستانىمنى،
كۆڭلىمنىڭ نالەسى بۇدۇر تافىب يار ئىلتىجا قىلماق.

ئەجەب مۇشكۈل دۇرۇر بۇ يۈز قارا ئەرزىن بايان ئەتمەك،
ساڭا ئاسان دۇرۇر يۈز ھاجىتىم بولسا راۋا قىلماق.

زەھى دەريايى ئەفۇيىك ئاقتۇر يۇز مىڭ گۇنالارنى،
ئانى بىلگەچ ماڭا ئەيش بولدى ھەردەم يۇز قارا قىلماق.

مۇيەسسەر بولسا مەخفى سېنىڭ يادىڭدا بولماقلىغ،
كېرەكمەس دەم ئۇرۇپ ئۇشاق تەرزىدا ئاۋا قىلماق.

ئىلاھا، بۇ زوھۇرنى يىراق تۇت زۇھد تەقۋادىن،
كەشكىم زۇھد ئىتەر ئاندىن يىراق بولماس رىيا قىلماق.

× ×

گەر قېرى ئەيلاسە ياشلار ئارا بەزم ئارالىق،
بولماغاي ئاندا يىگىتلەر كانشات ئەفزالىق.

تىغلىدۇر كوڭلى ئۇلۇس ئىچرە ساقالۇ ساچ بىرە
كەلسە ئەتفال ساقالىغە زەھى رەسۋالىق.

كىم يىگىتلىك چاغىدۇر خىزمەت، تائەت ۋەقتى،
قېرىغە يانماقۇ تايماق ھەمە ناپەرۋالىق.

ياراشۇر ياشلىغىدا نىچۇك ئىشلار ئەتسە،
خوش ئەمەستۇر قېرىغە قىلسا قەدەھ پەيمالىق.

كىم خۇدا يادىدا بولماي قېرىبان بادە ئىچەر،
ياخشى بۇ ئەۋدۇ مۇسۇلمانلىقتىن تەرسالىق.

ئەۋۋىلى ئۇمر جاھالەت بىلە ئوتتى ئاخىر،
تەڭرى يادى بىلە ئوتسە بۇ زەھى دانالىق.

سارغارىپ تۇشتى زوھورى تىشىڭ ئەمدى خوشتۇر،
ئەيلىسەڭ تەرك ھەۋەس، ئەيلىمەسەڭ پەرنالىق.

× ×

قەدىڭدەك باغ ئارا سەرۋى راۋان يوق،
رەخىڭدەك گۈلشەن ئىچرە زەئىفران يوق.

لېنىڭدەك ھىچ يوقتۇر لەئلى سىراب،
كوزۇڭدەك شوخ ئاشوب جاھان يوق.

قاشىڭدەك يوق جاھاندا قادىر ئەنداز،
ئاتارغە بىر مېنىڭدەك ناتىۋان يوق.

ئەھد غەيرىڭنى بارۇ يوق دىسەككە،
ئانىڭ رەمىزىن بىلۈرگە نوكتەدان يوق.

ئە ئىمكاندۇر كىشى باغ ئىچرە كىرمەك،
ئاڭا يول كورساتۇرگە باغىبان يوق.

مېنىڭ سايرامغىم گۈلرۇخ ئۇچۇندۇر،
قىلۇرمۇ نالە بۇلبۇل گۈلىستان يوق.

ھەمە ياخشى خۇيۇڭنى ھەرق ئىتۇرگە،
جاھان ئىچرە مېنىڭدەك بىر يامان يوق.

بولۇبمەن خەلق ئىچىدە ئانچە بەدىنام،
مېنىڭ (دەك) يانا رەسۋايى زامان يوق.

ئىلاھا، كوڭىلدۇرگىم بەسى پەرىشان،
ماڭا ئەي رەھىم قىل بىر دىلىستان يوق.

× ×

قاشىدا تا مېنىڭ لەيلى كەبى بىر گۈلىندارم يوق،
ئانىڭ ھىچىرىدا مەجنۇندەك ئىشىم جۇز ئاھۇ يارىم يوق.

خازان ھىچىر ئارا سارغارمىشام يافراغدەك كىم،
ئە يەڭلىغ غۇنچەدەك خەندىن بولۇرمەن ئەۋ باھارم يوق.

يۇرۇرمەن گۈلرۇخۇم شىخىدا بۇلبۇلدەك ئىتىپ فەرياد،
ئەجەپ بىچارەلىكىدۇرگىم مېنىڭ بىر لالەزارم يوق.

ئىچەكچەم چەۋر چەكتىم كورمادىم يارىمدا بىر ئىنساپ،
ئىچۈك ئەيلەي ئانىڭىز لەھزەنى سەبرى قارارم يوق.

بۇلار تۇرغۇ يۈزىنىڭ يارۇ ھەم يارىمىچە بولماسلار،
قىلغانكىم يارىسىز دۇرمەن تامام ئومىرى يارىم يوق.

كىشىكىم يار ۋەسلىدىن ماڭا بىر مېژدە بەرسە،
ساچارغە باشىدىن ياشىدىن بولەك لايىق نىسارم يوق.

ئىلىب سىنغان ساقال ئىلىكىگە مەيخانەگە كىرسەم،
ماڭا مەي جامىدىن ئارتۇقتۇر ئاندىن نەڭگى ئارىم يوق.

تەرەھھۇم ئەيلەسەڭ ھالىم كورۇپ ئەي ساقى گۈلرۇخ،
مېنى مەست ئەزەل قىل سەندىن ئوزگە غەمگۇسارىم يوق.

مېنى مەزھەر كەبى بۇ يولدا مەھكەم ئەيلەسەڭ يارەب،
زوھۇرىدەك بۇ يولدا جان بىرىپ ھەرگىز يانارىم يوق.

× ×

غۇنچە يەڭلىغ ئاچىلۇرغە ۋەقتى نورۇزى كېرەك،
ساقالى بادە خازان مەندەك سىيارۇ كېرەك.

سەنسىزىن بولدى مېنىڭ يۈز پارە كوڭلۇم ھەر تەرەپ،
جەمەت ئىتۇرگە پارەنى بىر تىرە دىلدوزى كېرەك.

كوب مېنىڭ دەردىم ئىلاجىم يوق مەگەرچە داغدىن،
ياغقالى باغرىمغە ئوت ئاھ جىگەر سوزى كېرەك.

كىرمەك ئىستەرمەن مەي ئىچمەك بىرلە ئىشرەتخانەگە،
بىزگە كۇ مۇترب بىلە بىر مەجلىس ئەفروزى كېرەك.

يوقدۇرۇر فانى جاھاندا مۇندىن بولەك ئەيشى خوش،
ئەيتار ئېرسەڭ ئانى ئاھ دەرد ئىلە سوزى كېرەك.

ئىشقى دەرسىنى پىركامىلىدىن ئالۇرلەر ئەھلى دەرد،
ئورگە تۇرگە ئانى ھەم بىر دانىش ئاموزى كېرەك.

ياخشى كوردۇڭ يامان يول ئىستەسەڭ كەلگىل زوھور،
ھەر تەرەفگە بارغالى مەندەك قىل ئوزى كېرەك.

× ×

قىيا باقىب جان ئالور كوزلارى قاراغا باقىڭ،
بۇدۇر ھايات ئەبەد لەئىل جان نازغا باقىڭ.

رۇخى زۇلفىدىن ئىستەب نىشانە كوز تۇتسام،
دىدى گۇۋاھ ئاڭا تەقسىر ۋەزۇۋاغا باقىڭ.

بۇ ئىككى كوزنى يۇمۇب ئىككى ئالەم ئىشلاردىن،
ۋىسال ئارا كوز ئاچىپ قۇرى مۇستافاغا باقىڭ.

قىراق تۇنلەرى سىينەمنى چاڭ ئاھ ئەتتى،
ئاڭا ئىنسانىيەت سۇبھىدەم ساياغا باقىڭ.

ئانىڭ قوياشىغا كىم ئاب كەلتۈرە ئالغاي،
قولدا ئوق سەننە ۋە قاشى ياغا باقىڭ.

بۇ غەمزە ئوقلارى تەككەن تىنىم ياراسى ئۇنىڭ،
ھىسابىن ئىستەسەڭىز كوكدەگى ساھاغا باقىڭ.

ئە جىلۋەلەر ئىتەدۇر قىلبەگە پەرى يەڭلىغ،
ئىبى فۇسۇن كوزى سېرە مەھلىقاغا باقىڭ.

جانىم بېرىب جان ئالاي دىب ئىبى سارى باقسام،
قالاشۇر ئانى ئىككى ياندا ئەۋدېھاغا باقىڭ.

ئە ئىشۋەلەر بىلە ئالدى زوھورى كوڭلىنى،
سەمەند ناز ئوزە چابۇك بالاغا باقىڭ.

× ×

كىم ۋىسال ئىستەن فانايى كۆيى مۇقام ئەتمىش كېرەك،
گۈل تۇمىدى بار ئىسە خارىغا رام ئەتمىش كېرەك.

كەر ۋۇجۇدۇڭدىن ساڭا بىر تارمۇ بار خوش ئىيەس،
دىن، دۇنيا بارچەسىن تەرك تامام ئەتمىش كېرەك.

ئەسلى مەقسەد بۇ ئىمەس گاھ يار ئىلە، گاھ يارىسىزە
بى ۋۇجۇدۇ بى ئەدەم ۋەسنىل مۇدام ئەتمىش كېرەك.

دامنى پىنھان ئېتۇر قۇش كوزىدىن سەيبادلار،
دانەلەر كوزىدىن ساچىب يوقلۇقىدا دام ئەتمىش كېرەك.

قوي بۇ دام دانەلەرنى ۋەللاھۇ خەپىرۇلما كىرىن،
بارۇ يوق ھەققە سالىب ئەيشنى بىكار ئەتمىش كېرەك.

ئەي زوھورى يار ۋەسلى بار ئىمىش تەقدىر ئىلە،
تەرك سەئىي ئەيلەب تەۋەككۈلنى ئىمام ئەتمىش كېرەك.

× ×

پەردەدار ئولدى ئىگارم غە فەلەك يەتمىش كېرەك،
بۇ فەلەك سەققىن ئىشىب مەقسۇدىغە يەتمىش كېرەك.

بۇ فەلەككىدىن يۇققارى باردۇر تۈمەن تۈرلۈك فەلەك،
ھەر فەلەككە يەتسە تەمكىن ئەيلەمەي ئوتىمىش كېرەك.

بۇ فەلەك مىراجىغە چىقىب ئوزلۇك بىلە،
لا جەرەم بىر پەيزەۋى يوللارنى كورسەتمىش كېرەك.

سەئىي كۇشىغە قويۇپ بەزىلەر بۇ يولنى،
بەزىلەر ئىيتۇر تەۋەككۈلنى ئىمام ئەتمىش كېرەك.

ئىشىق پىرىنىك كوئىل تىغلىغە تەئلىسى بۇدۇر،
مەكتەبى زابۇدە خامۇشلۇقنى ئۇرگەتمىش كېرەك.

ئەي زوھورى تەبىل سەن قىل ئەبجەدى ئىشىق ئىختىيار،
ۋەرنە مەرۇم ئەببۇجەد مىراسىدىن كەتمىش كېرەك.

× ×

مەن قالب ھىجرىدا قان يۇتتۇم كىتىب يارىم مېنىك،
ھىج باقماي ئىنتىزار ئەتتى دىل ئازارم مېنىك.

ھىچىر ئابىدىن جۇدا قىلغان فەلەكنىڭ جەۋرىدىن،
ھىچ يەرگە يەتمەدى ئەفغان ئىلە زارىم مېنىڭ.

تاڭ يوق ئەر چىقسام جاھان خەلقى ئىچىدىن ئايرىلىپ،
بەيتۇلتەھزان ئىچىرە تاشلاپ كەتسە غەمخۇۋارىم مېنىڭ.

يا ئىلاھا، ئىشقى ئوتى كويدۇردى جانىمنى ئەجەب،
ۋەسلىگە يىتكۈرگىل ئەي سەن سەن يوق، بارىم مېنىڭ.

ھەر كىچە پەرۋاز ئىتۇر كوڭلۇم قۇشى ۋەسلىڭ تىلەپ،
بۇ غەرەزدىندۇر ساڭا ھەر كىچە بىدارىم مېنىڭ.

مەن زوھورىدەك ئانىڭ ھىجرىدا زار ئولسام نىتاڭ،
بۇلبۇلى ئاشۇفتە يەڭلىغ كەتسە گۈلزارىم مېنىڭ.

× ×

لەئلىگۈن مەي تابىدىن گۈلرەڭ رۇخسارىن كورۇڭ،
لەئلى گەردىدە بىتىلىگەن خەت زەنگارىم كورۇڭ.

قابى قەۋسەين ئىتتىھادى يەڭلىغ ئول كوز ئۇستىدە،
ئانقالى پەيۋەستە ئوق يادىن نەمۇدارىم كورۇڭ.

ئىلاھا كوڭلۇمنى فىرىپ ئەيلەپ كوزىنىڭ ئىشۋەسى،
جان قۇشىنى ئۇرگەتۇر لەئلى شەكەر بارىم كورۇڭ.

دەيىر ئارا مۇغبەچەلەرنىڭ ئول كوزى كافىر ئۇچۇن،
گەردىندە تەۋق ئىلە بىلىدە زۇننارىن كورۇڭ.

ئول گاداىيىكىم كىرۇر مەيخاناغە ئىستەب مۇدام،
فەقىر ئەڭنىدە ۋەلى شەھلىق خېرىدارىن كورۇڭ.

ھىچىر ئوتىنىڭ شىددىتىدىن ۋەسىل ئوتى لەززەت بېرۇر،
ۋەسىل قەدرى بىلىسەڭىز ھىچىرنىڭ ئازارىن كورۇڭ.

ئەي زوھورى ئومۇر دۇررى نىڭ باقاسىنى كورسەڭىز،
سۇدا يامغۇر نوقتەسىنىڭ دەۋرى پەركارىن كورۇڭ.

× ×

خالى مىشكىك نىسارى نوقتەنى جانىم مېنىڭ،
سەرۋىدەك قەددىڭ فېداسى جىسىمى ۋەيرانىم مېنىڭ.

جىسىم ئارا كوكسۇمدە جان جانىم ئارا تۇتقان ۋەتەن،
قە كوڭۇلنى نە جىسىم جان مەھزە جانانىم مېنىڭ.

سەبزە خەتتىڭدىن تافۇر جان خېزىر يەڭلىغ چاشنى،
لەئىل سىيرابىڭ بولۇبدۇر ئەلجە ئابىھايۋانىم مېنىڭ.

خالى خەتتۇ ئارەزۇ زۇلفۇ رۇخۇ قامەت ئىلە،
كوڭلۇم ئالغان مەسنەدى ھوسىن ئوزرە سۇلتانىم مېنىڭ.

ئول ھىلال ئېرمەس كورۇنگەن كوكدە ھەر ئاي باشىدا،
قاشتىن قىلغان ئىشارەت ماھى تابانىم مېنىڭ.

رەئىد ئەمەس گەردۇندا ئوتلار جا قىلىپ بەرگەن سادا،
سوز ئاھىدىن ئۇلاشقان كوكتە ئەفغانىم مېنىڭ.

مەن زوھورى مازاھىرىدىن ئوزگەگە سالسام نەزەر،
ئىككى دۇنيا ئەي يارانلار بويىنۇمە قانىم مېنىڭ.

× ×

گەلسە گەر دەپىرى فانا ئىچرە سېنىڭ ئىشلارنىڭ ئوڭ،
مەسجىدۇ مەدىرىس تەرك ئەيلاگايىسىن ئاندىن ئوڭ.

گىرىبان دەپىر مۇغان ئىچرە مۇباھات ئىلە،
دەسە گەر مۇقەبەچە كەلگىل ساڭا بارمۇ مۇندا بۇلۇڭ.

فەقىر گەنجىدە كويۇك نانغە قانائەت قىلا كور،
ئول ھۇمادەككى قانائەت بىلەدۇر خىرمىنى چوڭ.

ئىشىق دەشتىدە ئىسىغ بىرلە سوغدىن غەم يىمە،
شىققارېب مەينى سۇمۇركى قىزىغ ئولغىل گەر توڭ.

نېچە ئاقابىل ئىسەڭ ئىلگەرى قويغاچ قەدىمىڭ،
يار قابىل ئىتەيىن تۇتقىن ئەگەر يەتسە قولۇڭ.

بىلىپ بولماس گىشىنى زاھىدا ئولۇر يا فاسقە
نامى مەئلۇم ئەمەس سول قولدىن يا ئولۇ.

نەزىدە پەيرولۇق ئىلە ناۋايىنى زوھور،
سەير ئولۇر ياخشى لاچىنىنى ئىرىشىپ بارسە قولۇڭ.

× ×

خاتىرىمىنى فۇرقىتىڭىدىن بەسكى غەمناك ئەيلىدىڭ،
ھىجر ئوتىغە قۇرۇق جىسىمىنى خاشاك ئەيلىدىڭ.

ئارەزىڭ مېھرىنى كوز تۇتسام بۇ غەمىنىڭ شامىدا،
ئىشقى ئىشقاڭ بىرلە كوكسۇم ساپادەك چاك ئەيلىدىڭ.

بۇ غەلەت ئەمەس دىسەم ئىككى كوزۇڭنى فىتىنە جۈە
خەستە ۋە پەرمۇژدە غەمزەڭنى چالاك ئەيلىدىڭ.

ھىجر تىغىدىن يارا بولغان يۈرەكنىڭ زەخمىغە،
ئاۋەكنىڭ ھەردەم ئىتىپ زەھرىڭنى تىرىياك ئەيلىدىڭ.

ئەيىشى - ئىشرەت باغىدا ئەتتىڭ رەقىبلىرىڭنى كۈل،
مىھنەت ئوتىدا ھەيىڭنى تەرەپناك ئەيلىدىڭ.

چۆملە ئالەم خەلقى ئوتىدىن قاچسا ئاسىي ئىستەر ئوتە
ئوتۇ سۇدىن ئاشقىڭنى تۇرغە بى باك ئەيلىدىڭ.

ئەي مۇغەننى مەجلىس ئەھلىنى چۆبى ئىدراك ئىتىپ،
دەيىر ئارا، ئوشاق ئارا سازىڭ ئالىب بەرگ ئەيلىدىڭ.

يارىغە ھەردەم زوھورى دەيىر يۈزىن كورسەتمەيىن،
مازاھىر يەڭلىغ كوزۇمنى ئىگە نەمناك ئەيلىدىڭ.

× ×

قارا ھىجران تۇنىدە ئىشقىدۇر بىر شوتلەلىق مەنقەل،
كورۇتۇپ ئىشقى ئاسان بارچەدىن دۇر ئەمەس مۇشكۇل.

بالالىق ئىشقى دەشتىن سەيىر ئىتەرنى ئارزۇ قىلساڭ،
تافىب بىر كاسەنى دەيىر ئىچرە ئىچمەك فەرزىدۇر ئەۋۋەل.

كىشىكىم ئەقىل دانىشىدىن دەم ئۇرسا ئول ئېرۇر مەدھۇش،
ئەلىيەبىب دەيىر مۇغاندا كىم كى لايەتقىل ئېرۇر ئەھقەل.

ساڭا ئوق قاشىدىن ئاتسا يارۇغ كوكسۇڭنى تۇت،
كوڭىل كوزگۇسىگە مەھبۇبىنىڭ دەردى ئېرۇر سەيقەل.

ئېرۇر مەقسۇدۇڭ ئول پەرنى ئوزگە بىلما دىب،
ۋەگەر شىركەت ئەھلىدىن ئېرۇرسەن يا كوزۇڭ ئەھۋەل.

ماڭا كۆپ ئەيلامە بۇ ئىشقى رەمزىن ئەي زوھورىدىن،
ئانىڭدەك مەست مەن دەي ھىچ كىم بۇ مۇشكۇل ئېرمەس ھەل.

× ×

مېنى ھىچىر ئىبتىلاسى قىلدى غەمخۇۋارىم سارى مايل،
كوڭىل كوزگۇسىنىڭ زەنگىنى ياد ئەيلادى زايىل.

كىم ئول ئاشىق بولۇر بىلگەن بىلەن ئىشقى سەئىبىنى،
پىلۇرمۇ ھىچ دەريا ھالىتىن ساكىن ساھىل.

ھەمە ئەل ئاتىنى دەر، ئىشقى مەن دەرمەن بالاسى جان،
بۇ سوز رەمزىنى تاپقايمۇ كىشىكىم بولسا ئول ئاقىل.

بالاكەش بار ھىچىرىدا ئەمەن يالغۇزدۇرمەن ئەي دوست،
يامانۇ ياخشى، فۇسساڭ زاھىد بارچەسى شامىل.

بولۇر ئەقىلىڭ بىلە ھۇشۇڭ بۇ ھەسرەت دەشتىدە ئاچمىز،
كىرىب پىر مۇغاندا بولماق ئەۋۋەل مەست لايەتقىل.

ئە ھۇشۇر پەرى ئايلىدا بېھۇش بولماقلىغ،
بۇ ھەسرەتدە قويۇپ دانىشىنى ئەمما بولماغىل غافىل.

مۇھەببەتتىن دام ئۇرما ئەي زوھورى پىر كامىلىسىز،
بولا ئالغان ئەمەس بۇ ئىشقىغە توقۇز فەلەك ھامىل.

× ×

لاتافەت باغدا يوقتۇر يۇزۇڭدەك بىر ئاچىلغان گۈل،
ئانىڭ شەۋقىدا فەرياد ئەتكەلى يوق مەن كەبى بۇلبۇل.

ئاچىلغان يوق جاھانغە رەۋزىدا ئاغزىڭ كەبى غۇنچە،
گۈل گۈلشىنىدە ئۇنگەن يوق يەنە ساچىڭ كەبى سۇنبۇل.

ئادالەت باغدا پۈتكەن ئەمەس قەددىڭ كەبى ئەرتەر،
لىبىڭ شەۋقىدا ئاسىلغان ئاڭا ئەزەدەر كەبى كامۇل.

سەخا دەرياسىدا چىقماس ئىشىڭدەك ھىچ دۇررىناپ،
ئاڭا يوق مۇستەھىق مەندەك جاھاندا مۇفلىسى بى فۇل.

كوزۇڭ كەيفىيەتىدىن مەستدۇر ئالەمدە ئاشىقلار،
يەنە مەست ئولغالى دايمىم ئىچۈرگە ھاجەت ئېرمەس مۇل.

مالاھەت كانى ھۇسىن ئىقلىمىدە يوق سەن كەبى بىر شاھ،
سېنىڭ كويۇڭدا يوق مەندەك يەنە بىر ئىخلاسلۇق قۇل.

شەھى ئالى ئەسەب يۇسۇقى زوھورىدىن ئاڭا مەخلەس،
بەد مىن جەددى ھۇمايون، بەخت كەلدى مەۋلىدى قامبىل.

× ×

ئايا ساقى كىتۇرگىل يار بەزمىدىن پىيالە مەي،
ئاچىلغان مەجلىس ئەھلى مەستلىكتىن بارچەسى گۈل - گۈل.

ئەدۇر تۇرماقلىغ ئىچمەي بىردەمى مەيى ئوشاق شامىدا،
ساراھىدىن چىققۇر ئاۋازا ئىچ دىب دەمبەدەم قۇلقۇل.

مۇغەننى نەغمەچەك ئوشاق تەرزىدا ناۋا ئەيلەي،
ئانىڭ شەۋقىدا فەرياد ئەيلەبان باغ ئىچرە ھەر بۇلبۇل.

مېنى مەھزۇننى ئەي مەترەب تەرەبناك ئەيلاسك نىتەي،
ئە بولغايمىك مۇرادىن تافسا سەندىن بىر مېلىڭدەك قۇل.

مېنى بىچارەنى ئىشقىدا كويدۇردى پەرى پەيكەر،
قاشى يا، كىرەنگى ناۋۇك، ھىدى سۇنبۇل، ئۇزۇن كاكۇل.

ئىلاھا، بازىن تەركىنى بەرگىل بۇ پەرىشانغە،
قىلىپ مەجمۇد خاتىر غەپىر زىكرىنى كوڭىلىدىن يۇل.

شەھى ساھىبىقران يۇسۇنى ئانىڭ بىر خاك پايىنى،
زۆھورى سۆزىڭ ئەركوزگە ساڭا فىردەۋىسىدۇر قامۇل.

× ×

ئەي كوڭىل يار ئوزگەنى ياراتتى سەن دىۋانە بول،
سەن ھەم ئۇزنى ئوزگە ئەيلەپ خەلقىدىن بىگانە بول.

گەر تەمەننا ئەيلەسەڭ لەئىلئۇەشىڭنىڭ ۋەسلىنى،
ھىجر دەشتىنى كىزىپ مەجنۇن كەبى ئەفسانە بول.

گۈلرۇخنىڭ يادىدا بۇلبۇل كەبى فەرياد ئىتىپ،
چورۇلۇپ شەمسە جامالى گەردىدە پەرۋانە بول.

ئەلبىان مەيخانىلەردە ئىلىكىگە سۇنغان سافال،
شوخ شەك مۇغبەچەلەرنىڭ ئىشقىدا مەستانە بول.

گۈل تىكەنسىز بولماغى مۇمكىن ئەمەس ئەي ساددە دىل،
گۈل تەمەنناسىدا بولساڭ خار ئىلە پىنھانە بول.

گەر تىلەرسەن ئول بۇتى زىبا ۋىسالىن دولتى،
تەركى دىنۇ مىللەتۇ ئەيلەپ ساكىن بۇتخانە بول.

يارى زۇلفۇ خالىنىڭ ئۈمىدىدە بولساڭ زۆھور،
دەردۇ غەمىنىڭ دامىدا مەنسەت قۇشىغە دانە بول.

× ×

جامالىڭ يادى بىرلە ئىچساڭ ئەگەرچە يارىسىدۇر قاتىل،
ھاياتىم نۇشىدىن ئومرۇمدە ئانداغ تاقىبۇغۇم ھاسىل.

ئەگەر يادىڭ تۇشەر كوڭلۇمگە باردۇر مەزھىرى مۇتلەق،
سىغۇرمۇ ئول كوڭلۇگە جۇملەنى ئەئىيان ئېرۇر باتىل.

سېنىڭ دەردىڭ داۋاسى بىرلە خوشتۇر بارچەلار لېكىن،
ماڭا زەخمى تىغىڭ بىرلە بولماقلىغ ساڭا مايىل.

مېنىڭ ئۇمدىم ئۇلدۇر ئىشقىسىزلار سوھبەتىدىن كىم،
كىتىپ ئول فەردلىق ۋەيرانە سارى بولغامىن شامىل.

بۇ خەستە ۋە جامالىڭ شەمشەخ پەرۋانەۋار ئولدى،
بىرىپ شۇئىلە ئاڭا ئىشقىڭ ئوتىغە ئەيلەگىل داخىل.

جامالى لالەزارىڭغا ئىتەي كوڭلۇمنى مەن كوزگۇ،
توشۇپ ئەكىسى ئاڭا ئەتكەي ئەئەللۇق زەڭگىنى زايىل.

زوھورىدىن ئامانەتنى ئالۇر چاغدىن بۇرۇنراقىم،
ئىلاھا ئەيلەگىل بار ئامانەتكە ئانى ھامىل.

× ×

يا قاشىڭ مېھرابى يا، يا يېڭى چىققان ھىلالە
ئارەزىڭ گۈلدۈرمۇ ياخورشدى يا بەدرى كامال.

كوز تىكىپ قەددىم خەم ئولدى كىلىپادىڭ قاشىغە كىم،
ئارزۇ قىلسام كورەي دىب بارغالى يوقتۇر ماجال.

غۇنچە ئاغزىڭ ھەسرەتىدىن قان توكۇلدى كوڭلۇمە،
فىكىر ئىتىپ تافىماي بىلىڭنى بولدى بۇ جىسىم خىيال.

ئاللا، ئاللاكىم ئىلىنماي بەتكۈسى مەقسۇدىغە،
دامۇ دانە جان قۇشىغە زۇلفى مىشكىن خەتتۇ خال.

مەست بولماق مەي ئىچىپ ئوزلۇك بىلە مۇمكىن ئەمەس،
ساقىنى گۈلچەھرىدىن لۇتى ئولماسا ئىچمەك ماھال.

مەستتۇر مەيگۇن كوزۇڭنىڭ ئەكىسىدىن خەلقى جاھان،
مەن ئۇلارغە شەۋقىدىن ئەتتىم ئوزۇمنى پايىمال.

ئەي زوھورى يولچى سىز مەيخانەگە كەلتۈرمە يۈز،
راھبەر ئەيلەپ ئىزىنى كوزۇڭگە قىل ئىكتىھال.

× ×

جامى مەيسىز يېتىماگى لەئىل شەھىنشاغە ماھال،
تۇرفەدۇركىم فىلىمەسەل تۇفراغىدىن ئۇشبۇ خىيال.

جام ئەگەر مەيدىن پۇرئولسا ئايغە مونكىرئىسەم نىتاك،
چۈن يارىم بولغاچ ناماياندۇر لىبى مەسەل ھىلال.

يار چابۇك سەيىر ۋەسىلىغە نىچۇك يىتىكۇڭدۇرۇر،
شەمسۇۋار ئايلىدا تاش بولماغۇنچە پايىمال.

كەسسەك ئەر فەرھاددەك مەنەت ئاراغەم تاغىنى،
جەزىب ئەگەر شىرىن دە يوق يەتمەككە يوق سەندە ماجال.

كوز تىكىب ئەردىم يۈزۇڭگە ھەرسابا ئەيلەپ دۇئا،
يۈز يۈلۈمنى ھەر تەرەقدىن باغلادى ئول خەت خال.

سايىۋەش بولغىل زوھورىدىن تافۇرسەن مەقسەدىك،
تا ئەبەد بولماس ئانىڭ خۇر ھۇسىنىغە زاۋال.

× ×

گەرەھ - گەرەھ ئىدى غەمدىن يازىلىمادى كوڭلۇم،
باھار بولدى ۋە گۈل كامىلى قىلىمادى كوڭلۇم.

لىبى فىراقىدە ۋە قان توكۇلدى كوڭلۇمگە،
ئاچىلدى غۇنچە ۋە لېكىن ئاچىلىمادى كوڭلۇم.

ھەمىشە مەست ئىدىم كوزلارى كەيىمدا ئانداغ،
باھارۇ كەلگەن - كەتكەننى بىلىمادى كوڭلۇم.

تافاي دىب تاغزى نىشانىن ئەتتى كوڭلۇم ھەم،
كى غۇنچەلەر ئىستەپ تافىلىمادى كوڭلۇم.

كوزۇمدە جىلۋەلەر ئەتتى بۇ دەھر رەئناسى،
ئاتىڭ ئىزىچە ئانى كوزگە ئىلىمادى كوڭلۇم.

فراق دەشتىدە ھەيران زار تىلبە ئىدىم،
كى گۈل چاغدا زامانە ئاچىلىمادى كوڭلۇم.

ئىككى جاھاننى تەمەننا قىلىپ ئىپىل كوڭلى،
ئۇلارغە شۇكىرىكى بارى قاتىلىمادى كوڭلۇم.

ناۋايى مەخزەنىدىن ئىستىبان دەرد نەزمىدىن،
ئەگەرچە تاپىمادى نادان ياڭىلىمادى كوڭلۇم.

زوھورى نەزمىنى ئانداغ سىلىغدادى مەزھەر،
كى ئانچە بولدى سىلىغۇ تايىلىمادى كوڭلۇم.

× ×

دەم - بەدەم كوڭلۇم تىلەر يارىم بىلە كام ئەيلەسەم،
كىم تەكەللۇم ئەيلەسەم كەيفىدىن چېپىرىنى گۇلغام ئەيلەسەم.

رەم ئىتىب كەلىمەس ئولۇس غەۋغاسىدىن شەھبازدەك،
كىچىلەر بىدار ئولۇپ ئەمدى ئانى رام ئەيلەسەم.

تۇتى يەڭلىغ سوزلاتىب ئۇز نەقىشىنى كوڭلۇم ئارا،
كورساتىب ئۇز ئەكسىنى ئاينىدە دام ئەيلەسەم.

ئومەرلەر دۇنيا ئىشىدە بولدى زايەۋ ۋاي كىم،
پەردەئى غەفلەتنى يىرتىپ شامىنى بام ئەيلەسەم.

نەچچە مۇددەتدۇركى ئېلىنىڭ كارى بارى ئەتتى دال،
ئەمدى ھەق يولىدا بۇ جىسمىنى چۈن لام ئەيلەسەم.

كوزلارنىڭ كەيفىيەتىدىن ئىلتىماس ئەيلەر زوھور،
مەستلىك ئاغاز ئىتىب ھۇش بىرلە ئەنجام ئەيلەسەم.

× ×

سۇبھى ۋەسلىم ياد ئىتىب شامىنى ئەنۋار ئەيلەدىم،
چاك ئىتىب كوكسۇمنى رەۋزەندىن نەمۇدار ئەيلەدىم.

جان دىلىنى مەزھەر ئىتىب كىم جامالىك پەرتەۋى،
كاشكى تۇشكە يېمۇ دىب جىسىمىنى ئەفكار ئەيلەدىم.

يازغالى بۇ سەفەئى غەمگە فىراقىك شەرھىنى،
كوز قاراسىن ھەل قىلىپ كىلىكىم نىگۇنسا ئەيلەدىم.

ئىشىق سەھراسىدا كوڭلۇم قۇشلارى پەرۋاز ئىتۇر،
قولداغاي سەن دىب مۇھەببەت رىشتەسىن تار ئەيلەدىم.

گۈل تىكەنسىز بولماغى مۇمكىن ئەمەس ئەي گۈلئۇزار،
گۈل يۇزۇڭگە كوز تىكىپ كىرفىكىلارنىم خار ئەيلەدىم.

شادىمان كورگەچ سىپىنى مەھزۇن كوڭۇل ئازاردىن،
خەستە جانىغى سېنىڭ دەردىڭنى غەمخۇار ئەيلەدىم.

دولتى ۋەسلىك تەمەنناسىدا مەن ھەر سۇبھى شام،
كوزلارىمنى ئۇخلاىپ كوڭلۇمنى بىدار ئەيلەدىم.

ئول لىبى لەئىل ئىشتىياقى ھەسرەتىدىن قان يۇتۇپ،
ئاقىزىپ قان ياش ئىلە ئالەمنى گۈلزار ئەيلەدىم.

تابىسىز بولسا قىلىچىك دەۋىڭگە دىب ئەي زوھور،
كوز ياشىدىن سۇ بېرىپ قانىمنى دەركار ئەيلەدىم.

× ×

تۇتۇپ ئومىد لەئلىك چاشىن مەن روزدار ئېردىم،
جامالىك شەمىدىن سوزلەپ ئوزۇم پەرۋانەۋار ئېردىم.

يۇزۇڭ گۈلنارىدىن ئىتىب ئوزۇم يەتمەي مەگەر كوڭلۇم،
توكۇب قان ياش ئىلە يادىڭدا ھەردەم گۈلئۇزار ئېردىم.

ئىچىگە باتمايىن سىرىك قامۇشداك نالەلەر ئەيلەپ،
سىرىغ يۇز سەفە ئەيلەپ قان - ياشىدىن خەت يازار ئېردىم.

يىتىپ لەئلىغى كويىسەم چاشىنى ۋەقتى تەكەللۇمدە،
قانى دىب شەربەتى يەھيەلئىزام ئاغزىم ئاچار ئېردىم.

ئاچىپ تاغزىنى مەن ئەيد ئولدى بۇ لەئلىگە يەتمەككىدىن،
بولەكلەر بولدى قۇربان ھەسرەتتىن مەن تېتار ئېردىم.

كوروب مەن بىر كۈنى ئىچرە ئەيد فىترە بىرلە ئۇزھانى،
ئەجەبدۇر بۇ ھىلالنىڭ بىلايىن كورمەي قارار ئېردىم.

مېنى سەن بۇ زوھورنىدەك لىبىڭدىن كامىران ئەتمە،
كورەي دىب ئاي يۇزۇڭنى ھەركىچە بى قارار ئېردىم.

× ×

يازغالى نامەنى شەۋقىمنى شەكەر بار تىلىم،
تىلىنى ئىككى قىلىپ ئەيلەدى تەكرار قەلەم.

ساقلاغان جان بىرلە كوڭلۈمدە نىھان سىرىمنى،
فاش قىلدى ھەممىگە ساھىب ئەسرار تىلىم.

گاھ ۋەسلىنىڭ خەبەرىنى يازدى گېھى ھىجرىڭدىن،
تىل ئۇرۇپ يۇز قارلىق ئەيلەدى ئەسرار قەلەم.

يازغالى دەردى فىراقىڭنى جاھان سەفەسە،
چاك ئىتىب كوكسىنى سەير ئەيلەدى بىسىار قەلەم.

كوڭلىنى قىلدى قارا ھەم ماڭا كەلگەندە دۇۋات،
تىلىنى قىلدى ئۇزۇن ھەم بۇ نىڭۇنسا قەلەم.

ۋەسلى خەلۋەت گەھىدە پەيك گە ھاجەت يوقدۇر،
بولماغاي ئاشق، مەشۇق دەركار قەلەم.

ئانىيەتنى تىلاساڭ ئەيلە قامۇشلۇقنى زوھور،
تىلىدىن باشى يارىلدى قارا مىنقار قەلەم.

× ×

ساقىنى گۈلرۇخ ئەگەر لوتنى ئىلە تۇتسا ماڭا جام،
قا قىيامەتكە ساقايغۇم يوق ئولۇب مەستى مۇدام.

ئارىزى پەرتەۋى گەر تۇشسە بۇ كوڭلۇمگە مۇدام،
ئايىنە شوئەلسىدەك ئەتسە مېنى بى ئارام.

گولرۇخۇم لەئلى لىبى ھەسرەتتىدىن ھەر كىچەدە،
مۇرغەئى ئىسھاق دەك بولۇرەم بى ئارام.

مېنى بىر كاسە بىلە مۇغبەچەئى بادە پەرەست،
ئەيلادى پۇختە جۇنۇن ئەمدى ئىشىم بولماس خام.

تافىادىم دەيىردە بۇرنا يۇرۇگەن يوللارنى،
يارسىز بولغان ئۇچۇن بولدى ئىشىم ناپەر جام.

ئىشقى يولىدا كىرەكمەس ماڭا نەڭگۇ نامۇس،
ھەممىنى تەرك ئىتىبان خەلق ئارا بولدۇم بەدنام.

زاھىدۇ ئالىمۇ ئابىد ھەمەسى ھىچ ئەقم،
ئىشقىسىزلا، ئىشىدۇر نە سەرۋى، نە ئەنجام.

بۇ باياز ئولسا ئادا تەڭرىغە نەس ھەمىد ئەيلەپ،
كاسەئى مەي تۇتۇبان مەزھەرىغە ئەيلا سالام.

مەستتۇر ئىشقى ئىلى بىرسى بىر ئىشىدىن،
ئىشقى ئەھلىگە قاتلىمادى زوھورى ناكام.

× ×

مۇندا ئى بار ئېردى يارىدىن خەبەردار ئولماسام،
گەر خەبەردار ئولماسام ياخشى ئىدى يار ئولماسام.

كىمگە سالۇر ئىدى بۇ ئىشقى مۇھەببەت ئوتىنى،
كويگەلى گەر مەن سەمەندەردەك سازاۋار ئولماسام.

ئەي مەھى كەنشان قاچان بولغاي ئىدى قىسمەت باھار،
بىر كالا بەيىنى بىلە گەر مەن خەيىردار ئولماسام.

تېب ئۇلۇمىيۇ - ئەتىبباغە قايدا بولغاي ئېتىبار،
ئىشقى زاتلىجەنپىدىن مەن خەستە بىمار ئولماسام.

كۈل يۇزۇڭنىڭ شوهرتى ئارتۇرمىدى ئوشاق ئارا،
بۇلبۇلى ئاشىقتەدەك گەز مەز، ساڭا زار ئولماسام.

ساكىنى بۇتخانىە بولماقدىن ماڭا ئولدۇر غەرەز،
ئول سەنەم كورسەتمەگەي يۇز، ئەھىل زۇننار ئولماسام.

ئىشقى، ئاشىقلىق قاچان شاھىد بولۇر ئېردى مەگەر،
سەن كوڭۇلنى ئالماساڭ مەن ھەم تەلەبكار ئولماسام.

ئىلتىماس ئەيلەپ زوھورىدىن قوفۇب ھەر سۇبھدە،
دۈشمىنىڭگە يار ئولۇب يارىڭغە ئەغيار ئولماسام.

× ×

ئولۇككە جان كىگۈرۈر بولساڭ ئەي مەسھادەم،
ماڭا كىگۈركى دەمىڭسىز ئىمان ئولۇكدىن كەم.

سېنىڭسىز ئانچە كورۇب مەن بالا ۋە مېنەتنى،
مىڭدا بېرىنى ھەم كورمامىش بەنى ئادەم.

سېپاس، شۇكر نىھايەتسىز ئۇشۇ ھالىمغە،
سەنا يولىدا بولدى ماڭا قۇت دەرد ئەلەم.

يۈرەكدە غەمزەڭ ئوقى باردۇر بى ھەد،
ئاڭا تەبەسسۇم ئىلە يا قېشىڭ ئىپرۇر مەرھەم.

باھار بولدى ماڭا يارسىز ساق قىشىدەك،
نىشات ئەيد ئىلە نورۇز گويا ماتەم.

كىرەيكى دەپىر موغانغا بارىنى تەرك ئەيلەپ،
ۋاڧا قىلىدۇرمۇ بىر ھىچكىمگە بۇ ئالەم.

مۇبەسسەر ئولسا ئاياقچى قولىدىن ئىچسە ئاياق،
سۇمۇرسە ئانى بۇ جاھاندىن زوھورى يا يىمە غەم.

× ×

مەيخانە كەنجى بولدى كويۇڭدا خانىقاھىم،
پىر مۇغان دۇئاسى ئەۋراد سۇبھىگاھىم.

باشنىغە خىشت ياستۇق بولدى تىكەن تۇشەگىم،
ئىتلارنىڭ ئاستانى ھەر كىچە تەكىگىگىھىم.
فەقىر ئولياغىمىدۇر ئەۋلا دەپىر ئىچرە شاھلىقىدىن،
ياغلاپ بىلىنى مەھكەم تەۋپىق بەرسە شاھىم.
دۇنيا يۈزىدە ھەركىم ئۆز يارى بىرلە خوشتۇر،
يوقتۇر ماڭا ئۆزىدىن ئۆزگە بولۇر پاناھىم.
يۈزىمىڭ فىغانلار ئەتسەم نىچۇن ئىشىتىسەس ئول ماھ،
ھەركىچە يەتتى يۈز يول توققۇز فەلەككە ئاھىم.
سەنسىز ماڭا بۇدۇر ھال ھەركىچە قىلىماق ئەفغان،
كىيۋان بىلە سۇرەييا باردۇر ئىككى گۇۋاھىم.
بولغىل زوھورى خەستە فەقىر شىكەستە بەستە،
شايد كورۇب بۇ ھالىڭ رەھىم ئەپلەگەي ئىلاھىم.

× ×

كوئىل ئالغان بىر نەزەردە كوزى جادۇ دىلىبىردىم،
ئاغزى غۇنچە، تىشلارى دۇر، قەددى دىلىجۇ دىلىبىردىم.
ئاز ئوتى ئۇستۇندە سادىق بىلىدە ئىككى سەنان،
غەمزە ئوقىن يالاغان پەيۋەستە ئەبرۇ دىلىبىردىم.
جان ئالۇرنى بىلىپ يارسىنى بەدخوي دەپىدۇ ئەل،
جان نىسار ئەپلەب دىگۇم جەننەتدە خوشخۇ دىلىبىردىم.
يۈز قارالىق ئەپلادىم ھەركىچە يوللارنى كىزىپ،
ئاھ كىم كەلمەس قاشىمغە زۇلقى شەبرۇ دىلىبىردىم.
نىگە فەرياد ئۇرماغايىمەن كىچەلەر ئىتدەك ئولاب،
ئوتسە باقىناس سەپىر ئىتىب گۈلشەنگە مەھرو دىلىبىردىم.
كوزى قارالاردىن ۋاڧا كوز تۇتسىما دەپدۇرلار بىلىڭ،
دوستىنى كىم رام ئەپلادى ئول كوزى ئاھۇ دىلىبىردىم.

دەر مۇغەنىدىن زوھورى ئىستەسەم سوز بەھرىدە،
يوقتۇرۇر مەزھەر كەبى غاۋۋاسۇ خوشگۇ دىلبىرىم.

× ×

بىناگا كەلدى كۈلبەمگە كوزى جادۇ لىبى ئەفسۇن،
تەكەللۇم ئەيلەگەچ كۆڭلۇم ئالىب ئەتتى مېنى مەغبۇن.

كورۇب دىۋانەۋەش بولدۇم باقارغە تاقىتىم يوقتۇر،
كوزۇمدىن غايىب ئولغاچ بولدى بىتاقەتلىگىم ئەفزۇن.

بەسى ئەۋلادۇر ئاندىن خاكپايىن تۇتيا قىلىماق،
ماڭا بولسا سىكەندەر تاجى بىرلە تەختى ئەفرىدۇن.

ماڭا قىسىمەت بولۇبدۇر مېنەتتى غەم ئولزاماندىن كىم،
قىلىبدۇر تۇفراغىمنى يارنىڭ دەردى بىرلە مەئجۇن.

لىبىنىڭ يادىدا غەم تاغى ئولدى لالەزار چۇملە،
فىراقنىڭ دەشتىدە ئاققان ئۇچۇن ئىككى كوزۇمدىن چۇن.

تاڭ ئەمەستۇر ئەگەر يارىم كوزۇمدە تۇتىماسا مەسكەن،
راۋاندۇر دايسا ئىككى كوزۇمدىن رود ئىلە جەپخۇن.

زوھورى قىلسا گەر سەندە ئانىڭ مەيگۇن كوزى ئەكسى،
بولۇپ مەزھەر ئاڭا مىرزا زوھورىدىن دەك ئەت قانۇن.

× ×

ھەجرىدە ھەرگىز تۈگەنمەس ماھ سالى بار ئىكەن،
بولسا ھەم بۇنىدىغە بىر كۇن زاۋالى بار ئىكەن.

ئاي يىل فۇرقىتىدە بولساڭ توكىمە قاشىڭغە،
ھەجرىدا گەر يىللار ئوتسە بىر ۋىسالى بار ئىكەن.

گۇفتىڭۇ ئەيلەرگە مەندەك يوق دىسەم ھەر سۇبھى شام،
يار بىرلە بارچەنىڭ ھەم قىيىلۇ قالى بار ئىكەن.

ئىشقى ئەھلىنى كويىدا ھەيران سەرگەردان قىلىپ،
كەچە - كۈندۈز يىغلا تۇردا بىر خىيالى بار ئىكەن.

يار زۇلفى تابىدىن مىسكىن كوڭىللەر تابى يوق،
بەخۇدۇ مەست ئەيلەرگە ئۇشبۇ خالى بار ئىكەن.

ھەم باھارۇ ھەم خازان ھەم ھىجر ئوتى ھەم ئەزىب ۋەسىلە
ئورتاماسى بۇ ئىككى جاھان بۇ ئىتىدالى بار ئىكەن.

كوڭىل ئالدى ماسئۇللاھ بارچەنى ئەيلەپ غەپىپ،
نە ئۇچۇنكىم جۈملە ۋە ئەكسى جامالى بار ئىكەن.

ماسئۇللاھدا زوھورى سەيرى قىلغاچ بىلىدىكىم،
قاي بىرىگە قابىل ئولسا ئىتتىسالى بار ئىكەن.

× ×

ئەي قاشىڭ ناچىر ئىتىب بەيرەم ھىلالى رۇئىيەتتىن،
مەھر روخسارىڭ ئوشاتتى بەدرى ئەنئەر بىكەۋكەتتىن.

ۋەسىل باغىڭدىن مەگەر ئەستى نەسىمى سۈبھىدەم،
ئىشقى خىيالىدىن ئىتىب نابۇد ھىجران كۈربىتىن.

مىژدەئى قەددىڭدىن ئېلىتىپ باغ ئارا بادى سەھەر،
ھەسرەتتىن ھەرسارى خەم قىلدى سەرۋى قامەتتىن.

تۈشكەلى گۈلشەنگە مەيگۈن ئارەزنىڭ پىرتەۋى،
زاھىر ئەتتى باغ ئارا لالە نەسرىن خىجەلتىن.

ئاڭلاغاچ جانىم قۇشى ھۇبۇلۇۋەتەندىن نوكتەئى،
جۇش ئۇرۇپ ھىجران بالاسىن قىلدى ئەفزۇن غۇربىتىن.

تاڭ ئەمەس بولسا زوھۇرىنىڭ يۈرەك باغرى كاباب،
شەۋق ئوتى تۈشكەچ ئىچىگە قىلدى كوبراك ھىر قېتىن.

× ×

ساقىيا جامىنى ساقى ئەيلەمەي ئەنئارىدىن،
ئەيلەگىل كوڭلۇمنى خالى جۈملەئى ئەغيارىدىن.

مەست ئەيلەپ ھوشۇم ئال قىلغىل خۇماردىن خالاس،
ھەم خۇمار ئۈزلۈكدىن ئەيت ھەم پەردەنى پىنداردىن.

ھىجرىنىڭ ئەندۈھىدىن بولدى كوزۇم يىغلاب بەسىر،
كاشكى بولغاي ئىدى بىنا كوزۇم دىداردىن.

گەر باھار ئۆتكەچ تولا سارغارتسا يافراغلار نىئاڭ،
سارغارىپ يۈز غەم بىلە جۇدا غەمخۇاردىن.

ۋەسىل قەدىن بىلىمگەنگە ھىجر ئوتى باداش ئىشىش،
بولما ئەۋمىد ئەي زوھورى بورنا سويگەن ياردىن.

× ×

كەلىمەدى بىر مېژدە ئول سەرۋى گۈل رۇخساردىن،
زار بۇلبۇلدەك جۇدا قالدىم كوڭىل گۈلزاردىن.

تەشەنەدۇر جانىم قۇشى بۇ ھىجرەتا بوستاندا،
ئاتمايىن بىر قەترەنى ئول شەككەر باردىن.

ۋەسىل غەيبىنى سوراپ تافتىم فىراقى ئوتىنى،
سەرۋىدۋەشتىمدەك ماڭا بۇ چەرخ كەژرەقتاردىن.

ساقىيا بىر جام ئىلە مەست ئەيلە ئانداغ كىم مېنىڭ،
قالماغاي نامۇسنىڭ باشىمدا پىنداردىن.

ئەيىب ئەمەس سەرگەشتە بولسام دەشت ئارا مەجنۇن كەبى،
نىچچۈك ئۈزگەيمىز كوڭىلنى لەيلى يەڭلىغ ياردىن.

يۈزىنىڭ ھەيرانىنى زۇلفى ئەسىر ئەتسە نىئاڭ،
بۇت پەرەست فارىغ ئەمەس بۇت ئىشقىدا زۇنناردىن.

گۈلرۇخۇك ئىشقىدا بولساڭ ئاشىقى سابىت قەدەم،
نوقتە يەڭلىغ ئەي زوھورى چىقماغىل بىر كارىدىن.

× ×

ئىدىن تاشلاب كەتتىڭ ئەي نەۋجۇۋان،
سېنىڭسىز يىل ئولدى ماڭا بىر زامان.

كى قىلدىم جاھان بىزلە جانىم فىدا،
سەن ئېردىڭ كوزۇم نۇرى جىسمىدا جان.

كىچىپ خانىماندىن دىمىش مەن سېنى،
كىشى بولماغاي مۇنچە بى خانىمان.

بەسى ھىجرىڭ ئىلىكىدە چەكتىم جافا،
دىسەم شەمىيەنى ئاندىن بولۇر داستان.

يامان كوڭلۇم ئىچرە تۇتۇپ سەن ئورۇن،
ئەگەرچە كوزۇمدىن ئېرورسەن نىھان.

ۋىسالىڭ نىچە كىم نىسىب ئولماسا،
ئوزۇڭ يادىدا قىل مېنى جاۋدان.

يۇرەي ئانچە ۋەسلىڭ ھۇماسىن سوراب،
سىزىب ئەت توگەب قالغۇچە ئۇستىخۇان.

باشىم بازسا بۇ كويىدىن يانماغۇم،
ئەگەر مەنىئە ئىتەر بولسا خەلقى جاھان.

زوهورى يىمە ئىككى دۇنيا غەمىن،
بۇرادەر ساڭا كەلدى ساھىبقىران.

× ×

سېنى بىر كورماگۇم ئارتۇق تۇرۇر جان جاھانىمىدىن،
لىبىڭدىن تازە جان ئەيلەب تويۇپ مەن خەستە جانىمىدىن.

بۇ ۋەيران ئىچرە قالدىم يارسىز ھەيران سەرگەردان،
ئىچۇك ئۇمىد ئۇزەي كورمەي زامانە مېھرىبانىمىدىن.

ئاياساقى كەلتۇر مەي بىردەم مەست ئولماغۇم خوشتۇر،
ئوزۇمدىن بى خەبەر بولماغلىغ ياخشى - يامانىمىدىن.

قىلىبدۇر ئوقلارنىڭ زەخمى يامان جىسمىنى رەۋزەندەك،
نىدىن كىرمەس جامالىڭ مېھرى جىسمى ناتىۋانىمىدىن.

بارىپ بۇ يولغە تاقماي مەقسىدىم كوڭلۇم پەرىشاندۇر،
بولۇرمەن جەمئە دىل ئالسام خەبەر ئول دىلىستانىدىن.

نىتاك بۇلبۇل سۇپەت ئوشاق تەرزىدا ناۋا قىلسام،
مەشامىغا نەسىمى يەتسە بىردەم گۈلۇستانىدىن.

.....
.....

لۇغەت

بەسىر	— سىرلىق ئىش
كەۋنەين	— ئىككى ئالەم
كىرىپ بىر ئەين ئىككى لام ئاراسىغا —	لەئىل سوزى نەزەردە تۇتۇلسدۇ، مەھبۇپنىڭ قىزىل لىۋىنى دىمەكچى.
بارى ئامانەت	— ئامانەت يۇكى
لەدۇننى ئىلمى	— تەڭرى ئاتا قىلغان ئىلىم
زولومەد	— زالىملىق
جوھولەن	— نادانلىق
تانۇغلىۇق	— گۇۋالىق
شامى ھىجران	— جۇدالىق كېچىسى
دەلىق	— دەرۋىشلەرنىڭ قوراق جەندىسى
ئاۋامىناس	— خالايق، خەلق
مۇشتەغىل	— مەشغۇل بولغۇچى
ئەۋسافى	— سۇپەتلەر
ئەسما	— ئىسىملار
شۇئائى	— نۇرى، شولسى
تاتۇر	— تارتقۇزغىل، ئىچۈرگىل
ۋەرزوقنا	— رىزىق-ئوزۇق قىلماق
تەقىردىر	— سوزلىمەك، بايان قىلماق
نېھان	— مەخپى، يوشۇرۇن
زەمىر	— قەلب، كوڭۇل
ۋاقىقى دانا	— بىلگۈچى
رەببى ئەھدىنا	— تەڭرىم، ماڭا توغرا يول كۆرسەتكىن

— مەدەت بەرگىل	ئۇنسۇرنا
— چاقناپ تۇرغان نۇرىنى	چۇلاسن
— مەنمەنلىكتىن	ئوزلۇكىدىن
— ئىسى-يادى، ئوقۇيدىغىنى	ئەۋرادى
— تەڭرىم، بىز ئۆزىمىزگە زۇلۇم قىلدۇق	زەلەمنا رەببەنا
— ئىنسانلارنىڭ ياخشىسى	خەيرولبەشەر
— سىرلارنىڭ غەزىنىسى	گەنجىنەئى ئەسرار
— دەم سېلىپ	ھوزۇپ
— غېرىپ بولۇپ يۈرمەك، جەمىيەتتىن ئايرىلماق	ئىزىدۇئا
— غەزىنە	مەخزەن
— بىناكار	مىمار
— خۇشپۇراق شامال	نەسىم
— ئېغىزغا تېتىش	مەزاق
— ئاغزى ئاچچىق	تەلەخكام
— زەھەرنى ياندۇرغۇچى دورا	تىرىاك
— ۋەتەننى سويۇش	ھۇبۇلۇۋەتەن
— جەۋرى - مۇشەققەت، ئازاپ	ئەنا
— قالايمىقان سوزلەش	ھەزىيان
— يىگانە گوھەر	گەۋھىرى يەكتىنا
— ئادەم ئەۋلادى	بىنى ئادەم
— دېڭىز	يەم
— تامچىلار، قەترەلەر	مۇقاتىر
— ئىراقنىڭ باغدات شەھىرىدىن ئېقىپ ئوتىدىغان دەريا	دىجىلە
— مەككىگە يېقىن، دېڭىز بويىدىكى بىر دەريا	قەلزۇم
— كائىنات، ئالەم	ئافىرىنىش
— ئىلىمنىڭ بوستانىغا	بوستانى ئىلىمىگە
— بولىمىدى، يارىتىلمىدى	مالەم تەكۈن
— ئەگىشىش	پەيرىدۇلىغ
— بولماسلىق، يارىتىلماسلىق	لەم يەكۈن
— ئۈمىت، ئارزۇ	تەمەننا
— پەلەكنىڭ دەۋر قىلىشى	چەرخ ئەۋجى
— قايغۇ كېچىسى	غەم شامى
— قۇرئان سۇرىلىرىدە ئۇزۇك ھەرىپ بىلەن كەلگەن بىر ئايەت	ھامىم
— ئۇزۇكنىڭ كوزى	خاتەم
— مەككىدىكى مەشھۇر زەمزمە قۇدۇغى	زەمزمە
— گۈرۈھ، كىشىلەر	خەيىل

— ئەۋلات، گورۇھ	زۇمرە
— كېچە - كۈندۈز	لەيلى نېھار
— ھىندىستان پادىشاھلىرىدىن، بىرى	رەي
— ئىران شاھلىرىدىن بىرى	دارا
— ئەينەك قەدەھ	شىشەئى سەھبا
— قاتتىق تاش	خارا
— جەننەت	ئۇچماق
— تەڭرى سوزى	قۇددۇس كالام
— باراۋەرلىك، تاقابىل تۇرۇش	يارا
— بەخت يۇلتۇزى	زوھرا
— مەڭىز، يۇز، جامال	ئۇزار
— گۈل ھەققىدە ھىكايە	نەقلى گۈل
— تاقەت، چىداش	تاب
— چېچىڭنىڭ يالتىرىشى	تاب زۇلفۇڭ
— قارغاي	ئەرئەر
— قىزىلگۈل	ئەھمەر
— چوغ	ئەخكەر
— شولىسى	پەرتەۋسى
— بوي	مەجمەر
— كىرىپك	ھىرە
— قارىتىپ	تۇشلاب
— ئىشىنىش	باۋەر
— چاپتۇر، چاپسان	چابىك
— يېرىلىش	شەق
— تېز، ئىلدام	چۇست
— يۇرۇشلۇك ئات	سەمەند
— ئارقىمۇ - ئارقا	پەيۋەستە
— مەيخور	بادە پەرەست
— بۇتخاننىڭ شەيخى	پىرى مۇغان
— ئىبىراھىم خەلىلۇللاغا ئوخشاش	خىلىل ئاسا
— پەرىشىگە ئوخشاش	مەلەك سىما
— ئېرىق - ئۈستەك	چۇبىبار
— قوشۇما قاش	پەيۋەشتە قاش
— ماكانسىز، سەرگەردان	لا ماكان
— چېچىش، سورۇۋېتىش، پىدا قىلىش	ئىسار
— دولقۇن	مەۋج

— ئالەمدە مەۋجۇت مەخلۇقاتلار	مۇمكىنات
— بەلكى	بەل
— بېلىق	سەمەك
— ئىچكى سىرلارنى بەلگۈچى	سىردان
— ئەينەك	مىرئات
— سوز	ھەدىس
— تىزگىن، چۆلۈۈر	ئىنان
— سۈرمە	كوھىل
— ھاپىسىز، نومۇسىز	بىياك
— تائەت - ئىبادەت قىلغۇچىلار گۈزۈھى	خەيلى ئابىت
— زەربە، مەغلۇبىيەت	شىكەست
— ئەيىپ ئەمەس	نىتاك
— تىكەن	خار
— تىكەننى دوست تۇتقۇچى	خار دوست
— دەسسەلىش، تىپىلىش	پاي كوپ
— چالا بوغۇز لانغان قۇش	نىم نىسىمىل قۇش
— ھىلىگەر، ئالدامچى	غەددار
— تۇرۇش	ئىقامەت
— پىتىنخور	فەتتان
— نۇقسان يەتكۈزمەك، دەخلى يەتكۈزمەك	خەلەل
— ساغلام كىشى	پاك دامەن
— ئورۇن، جاي	مەئەن
— بايان قىلماق، چۈشەندۈرمەك	شەرھ
— گەپ - سوز	قالۇ - ماقال
— كىچىك بالىلار	تىغىللەر
— مەشۇقنىڭ ۋىسالىدىن مەھرۇم قالدۇرىدىغان مەي	مەيى مەخرۇج
— ياخشى	تەھسىن
— چىرايلىق يۈز	رۇخسارى ئۈز
— مېشى، خالى	نوقەتى
— قاراڭغۇ كىچە	يەلدا تۇنى
— قىيامەت كۈنىنىڭ دەھشىتى	زور مەھشەر
— تاتلىق لېۋى	لەئىل شەكەر خايى
— ھىلە - مىكەر ئىشلەتمەك	فىرىب ئامىز
— ئازغىنا	شەممە
— گۈرە	رەھن
— بالىنىڭ بوۋاقلق چىشى	تۇفۇلىيەت

— يۇز	رۇخ
— ئانار چىچىكى	گۈلنار
— بويۇنچۇق، بويۇنتۇرۇق	تەۋق
— قاپاقتىن ياسالغان قەدەھ	چامانە
— ناز، ئوزنى بى ھاجەت كورسىتىش	ئىستىغنا
— ئوغاق	داس
— يوشۇرۇش	ئىغفا
— مۇمكىن ئەمەس	ماھال
— تىك تاش	خارا
— ئوخشاش	ئىشباھ
— سەۋرلىك	سابىر
— سەيىر قىلغۇچى، ئايلانغۇچى	سائىر
— پەخىرلەنگۇچى	فاخىر
— تېپىلماس، كەمدىن - كەم تېپىلىدىغان	نادىر
— كوڭلى ئازار يىگەن	ئازۇردە خاتىر
— لەززىتى، تەمى	چاشنى
— قۇياش، ئاي، يۇلتۇزلارنىڭ چىقىشى	تۇلوۋ
— كور، قارغۇ	ئەئىبا
— ئەقىل	خىرەد
— قىزىل لالە گۈل	لالە ھەمرا
— ئۇرۇغى	تۇخىمى
— كامالەتكە يەتكەن كىشىلەر	مۇنتەھى
— ئاشكارا	زاھىر
— ھەسەن - ھۇسەن	قەۋىسى قۇزەھ
— ئادەت	مئاد
— ئازغىنا	ئەندەك
— مۇستەھكەم	ئۇستۇۋار
— قارچىغا	شەھباز
— دۇمباق، ناغرا	تەدىل
— شىۋىرغان، چاقماقلىق بوران	سەرسەر
— ئىپار ھىدى	مىشك بىز
— گۈللەرنى ۋە يوپۇرماقلىرى توكدىغان كۆز شامىلى	بادى خازانى بەرگى رىز
— پارچە - پارچە	رىز - رىز
— ئەي مەشۇق	ھەبىبا
— مەۋە	مەۋىز
— قىيامەت كۈنى	روزى رۇستەخىز

— مۇڭداش، ئۆلپەت	مۇنىس
— ساختا، يالغان، ئالدامچىلىق	رىيا
— مەزمۇنىدا	زىمىندا
— مەسخىرە قىلماق	تەمەسخور
— ئەنبەر	ئەبىر
— قارا قىچى	راھزەن
— قۇرۇق، پاك	تەھى
— خوشاللىق، ئىشرەت	تەرەپ
— جاپا، پالاكەت	نەكبەت
— ئوزلۇكنى يوقىتىش بۇتەخانىسى	فانا دەيرى
— كىشىلەردىن ئۇزۇلۇپ تەنھا بولۇۋېلىش	ئۆزلەت
— چېدىر، بارگاھ	خەرگاھ
— ئاي تولغاندا ئەتراپىدا كورۇنىدىغان يۇمۇلاق دائىرە	ھالە
— تەكرار	موكەررەر
— باغ	رەۋزە
— جەننەت	فەردەۋىس
— مۇكاپات، ئىش ھەققى	مۇژدە
— ناغرا، دۇمباق	كوس
— سۇپۇرۇپ سۇ چېچىش	كېنوس
— ئىشارەت	رەمزە
— ھەييار	سالۇس
— جاھاننى كەزگۈچى	جاھان پەيما
— سېخىلىق، قولى ئوچۇقلۇق	بەزل
— پولات زەنجىرلىك كىيىم	جەۋشەن
— قاتىلغا ئوخشاش	قاتىلمۇش
— كىيىم	خىلىئەت
— ئىشىكىمۇ - ئىشىك يۇرۇش	دەربەدەر
— قىلىچنىڭ غىلاۋى	قىن
— خىنا	ھىنا
— تۇزاق	دام
— ئوق - ياسىنى ھالقا - ھالقا قىلماق	يايىنى چىن - چىن
— ئاغزى غۇنچىدەك	غۇنچە دەھان
— قىسقا	كوتە
— گۇنا	يازۇق
— تىچ - ئامانلىق	ئافىيەت
— ھەقلىق	مۇستەھىق

— گۈرە قويۇلغان نەرسە	مەرھون
— تەڭرىنىڭ رەھىمىدىن ئۈمىدىڭلارنى ئۈزۈمەڭلار	لاتەقنە تۈمىن رەھىمىتە تىللاھ
— قەدىمقى مىسىردا ئۆتكەن بىر ئۇلۇغ ئالىم	زۇننۇن
— چۈمۈلە	مۇر
— مەشۇقنىڭ نازى	ئىشۋە
— بۇتسپەرەس	مۇغ
— ئوتلۇق	ئاتەشنىڭ
— نەسىھەت قىلغۇچى	ناسىھ
— يۇلتۇز	ئەنجۇم
— غانجۇغا	فەتراڭ
— تاش ياغدۇرماق (چالبا كىسەك قىلماق)	سەنگى باران
— مەنىمەنلىك، ئۆزىنى كورسىتىش	خودنامالىق
— ئىچىش، يۇتۇش	چۇرئە
— نومۇس، ھايا	نەڭ
— مەخپى سىرلارنى ئاچقۇچى	كاشىقى ئەسرار
— مەملىكەت	كىشۋەر
— سېرىق چىراي	چەھرە زەرد
— پەيزى بەخش ئەتكۈچى	فەيباز
— گاچا	گۇڭگى لال
— كونا لەڭگەر (كونا دۇنيا)	ئەسكى رابات
— كوڭۇل ئازادلىگى، خوشاللىق	ئىنبىسات
— مەھەللە، كوچا	كۆي
— ئارىلاشماق، بىرگە بولماق	ئىختىلات
— ئالتۇن تاج	تاج زەر
— يېقىنلىق	قۇرب
— قۇرئان ئايتىدىن ئېلىنغان سۆز — قەسەمىيات	ۋەللەيل ئىزا يەغشا
— قىلىمەنكى، تۇن قاراڭغۇسى چۇشسە، دىگەن بولىدۇ	
— كوز قارىچۇغى	كوزمەردۇمى
— خەۋەرنامە	پەيغام نامە
— دېڭىز	شەت
— ھەربى قوشۇننىڭ ئالدىن چارلىغۇچى ئەترىدى	ھىراۋۇل
— ئودەك	پەت
— سوزلەر	ئەلفاز
— باغلىنىش	ۋابەستىلىك
— راست سوز	چىن ئەلفاز
— يېرىق، توشۇك	شىكافى

— ئەپۇ قىلىش	مائاق
— ئەپسۇس، دەرىخ	ھەيىق
— چېچىڭنى بۇدۇرە قىلىپ	چىن قىلىپ زۇلفۇڭنى
— نىشانە	ھەدەفى
— قاتتىق، ئېغىر	سەئىب
— شاراپ، ھاراق	پادە
— خىرىستىيان	تەرسا
— ياشلىق، گۈزەللىك	بەرنالىق
— ئوقچى، مەرگەن	قادىر ئەنداز
— گەپ ئەتمەك، سوز تارقاقماق	ھەرى ئەتمەك
— خۇشخەۋەر، مۇكاپات چاچقۇسى	فىسار
— قارا يۈز	سىيە روي
— ئۇستاز، مۇئەللىم	دانىش ئامۇز
— نەيزە	سىنان
— يۇلتۇز	ساھا
— يولباشلىغۇچى	پەيرەۋى
— بالىلىق دەۋردىكى مەكتەپ	مەكتەبى زانۇ
— ئەگەر	ئەر
— غەم - قايغۇ ئويى	بەيتۇلئەھزان
— شاراپ	مۇدام
— ساپ، خالىس	مەھز
— تەخت	مەسنەد
— بۇلۇتتىن ۋە ھاۋادىن كەلگەن گۈكىرىگەن ئاۋاز	رەئىد
— يوپۇرماق، مۇزىكا ئولتۇرۇشلىرىدا ئاڭلىغۇچىلارنى	بەرگ
— خوشال قىلماق - كۈلدۈرمەك	
— ئىسىرىقدان	ھەنقەل
— ھۇشسىز، ئەقىلسىز	مەدھۇش
— تومۇرنىڭ دېتىنى ئالدىغان ئەسۋاپ	سەيقەل
— كوزى ئەلەس ئادەم	ئەھۋەل
— دەريا ۋە دېڭىز قىرغىغىدا تۇرغۇچى	ساكىنى ساھىل
— پاسىقلار، يامان ئىشلارنى قىساقچىلار	فۇسباق
— ئەقىلسىز، ھۇشسىز	لايەتقۇل
— كوتەرگۈچى	ھامىل
— يوقسۇل، كەمبەغەل	مۇفلىس
— مەي، شاراپ	مۇل
— (1) تەخەللۇس، (2) خىيال، ئوي - پىكىر	مەخلەس

— ھازىرقى ئۇيغۇر تىلى تەلەپپۇزىدا: قۇمۇل	قامىل
— مەينىڭ قۇيۇلغان چاغدىكى بۇلدۇقلىغان ئاۋازى	قۇلقۇل
— چوربىسىدە	گەردىدە
— دات، كىر، ناپاكىلىق	زەڭ
— قۇياش	خۇرشىد
— تولۇن ئاي	بەدرى كامال
— كوزگە سۈرمە قىلىش	ئىكتىھال
— قۇياش	خۇر
— چىگىك، تۈگۈن	گەرەھ
— قېچىش	دەم
— ئىتائەت قىلىش، بويسۇنۇش، كوتۇش	رام
— تۇڭلۇك	رەۋزەن
— قەددىم دال (د) ھەرپىدەك ئېگىلىدى	ئەتتى دال
— "ل" ھەرپىدەك	لام
— مەجرۇھ، ئاجىز	ئەفكار
— قەلەم	كىلىك
— روزا ھېيىت	ئەيد فىترە
— قۇربان ھېيىت	ئۇزھا
— قۇشنىڭ تۇمشۇقى، قەلەمنىڭ ئۇچى	مىنقار
— ھوقۇش	مۇرغەنى ئىسھاق
— تۇغماس (نەتىجىسىز ئادەملەر)	ئەقىم
— بىر ئورام يىپ	كالا بەينى
— چىگەر كېسىلى	زاتىلجەنب
— تىببى ئىلىم	تىب ئولومى
— ئاسماننى نەزەردە تۇتىدۇ	كەيۋان
— ھۆكەر يۇلتۇزى	سۈرەييا
— زىيانغا ئۇچرىغۇچى، ئالداغۇچى	مەغبۇن
— ئەۋزەل، ياخشى	ئەۋلا
— ئامۇ دەريا	جەيھۇن
— كوز، كوزنىڭ كورۇشى	بەسىر
— جازا	باداش
— مەڭگۈ	جاۋىدان
— دىماغ، پۇراش ئىقتىدارى	مەشام
— تۇغۇلغان يەرى	مەۋلىدى

«چىغاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ شەكىللىنىشى توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە

ر . جارى

«چىغاتاي ئەدىبىياتى» — خاقانىيە (قاراخانلار) دەۋرىدىكى ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىياتىنىڭ داۋامى بولۇپ، بۇ نام 13- ئەسىردىن تارتىپ 20- ئەسىرنىڭ باشلىرىغىچە بولغان سەككىز ئەسىر مابەينىدە مەيدانغا كەلگەن ئۇيغۇر يازما ئەدىبىياتىنىڭ ئومۇمىي ئاتىلىشى. «چىغاتاي ئەدىبىياتى» دەۋرى ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىياتى تارىخىدا ئىنتايىن مۇھىم بىردەۋر بولدى. بۇ دەۋردە ئۇيغۇر ئەدىبىياتىدا غايەت زور ئىلگىرىلەش ۋە مىسلىسىز زور تەرەققىياتلار بارلىققا كەلدى.

مەن توۋەندە «چىغاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ شەكىللىنىشىگە سەۋەپ بولغان تارىخىي شەرت- شارائىت ۋە ئاساسىي ئامىللار ئۈستىدە، شۇنىڭدەك «چىغاتاي ئەدىبىياتى» دىگەن ئاتالغۇنىڭ قانداق كېلىپ چىققانلىقى ھەققىدە بەزىبىر مۇلاھىزىلىرىمنى قىسقىچە ئوتتۇرىغا قويۇپ ئۆتىمەن.

1

مەلۇمكى، ئۇيغۇر خەلقى تۈركىي خەلقلەر ئىچىدە ئەڭ قەدىمىي خەلق، ئۇ مىلادىدىن خەلىق بۇرۇنلا مۇكەممەل يېزىقى بولغان مەدىنىيەتلىك بىر خەلق بولغان. ئۇلارنىڭ ئەدىبىي تىلى — ئىسلام مەرىپىتىنىڭ تەسىرى تارقىلىشتىن ئىلگىرى يېتىلگەن نوپۇزلۇق يېزىق تىلى بولغان. بولۇپمۇ 9- ئەسىرنىڭ باشلىرىدىن 13- ئەسىرگىچە ھۆكۈم سۈرگەن قاراخانلار سۇلالىسى دەۋرىدە ئۇيغۇر مەدىنىيىتى ۋە ئەدىبىياتى ئىنتايىن گۈللەنگەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئەدىبىي تىرىشچانلىقلىرى باشقا تۈركىي خەلقلەرگە نەمۇنە بولغان ئىدى. ئاشۇ گۈللىنىش، تەرەققىيات نەتىجىسىدە، پەن- مەدىنىيەت ساھەسىدە تۇرغۇنلىغان ئۇلۇغ ئالىملار ۋە بۈيۈك مۇتەپەككۇر شائىرلار يېتىشىپ چىقتى ھەمدە ئالەمشۇمۇل ئەدىبىي يادىكارلىقلار بارلىققا كەلدى. بۇ دەۋردە ئىككى خىل ئەھۋالغا دۇچ كېلىمىز. بىرىنچىدىن، ئىسلامىيەتنىڭ تەسىرى بىلەن ئەرەپ تىلى «ئىلىم تىلى» دەپ ئابروي قازانغاچقا، بىرمۇنچىلىغان ئۇيغۇر ئالىملىرى ۋە ئەدىبىلىرى ئۆز ئەسەرلىرىنى ئەرەپ تىلى بىلەن يېزىپ، ئىلىم- مەرىپەتتە ئۈستۈن ئورۇندا تۇرىدىغانلىغىنى كۆرسەتتى. چۈنكى، «ئەرەپ تىلى بىلەن سۆزلەش ئەۋزەل» دەيدىغان دىنىي ئەقىدە مۇسۇلمان خەلقلەر ئارىسىغا كەڭ تارالغان ئىدى. ھەتتا بۇ ئەقىدە كېيىنكى دەۋرلەرگىچە داۋام قىلىپ كەلدى. ئىككىنچىدىن، ئۇيغۇر تىلىدا، يەنى ئانا تىلىدا ئەسەر يازغۇچى بۈيۈك ئالىملار ۋە شائىرلار ئۆز تىلىدا ئالەمشۇمۇل نادىر ئەسەرلەرنى يازىپ، ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلىنىڭ نوپۇز- ئېتىۋارىنى يۇقۇرى كۆتەردى. مەھمۇت قەشقىرى، يۈسۈپ خاسر

ھاجىپ ۋە باشقىلارنىڭ ئۆلمەس مىراسلىرى بۇ جەھەتتە جاھان مەدەنىيىتى غەزىنىسىگە قوشۇلغان زور تۆھپە بولدى.

تارىخ مەنبەلىرىگە ئاساسلانغاندا، بۇددا دىنىغا ئېتىقات قىلىدىغان قۇجۇدا ئۇيغۇرلارنىڭ ئەدىبىيات، تارىخ، پەلسەپىگە ئائىت كىتاپلىرى بەك كۆپ ئىدى. بۇ يەرگە ساياھەتكە كەلگەن خەنزۇ ساياھەتچىسى ۋاڭ يەندىسىمۇ بۇ يەردىكى باي ئەدىبىياتنى كۆرۈپ ھەيران قالغان. ئۇ مۇنداق دىگەن: "بالىلارنى ئوقۇتۇش ئۈچۈن دولەت غەزىنىسى ھىساۋىغا مۇئەللىمىلەر بار. دەرس تۈركچە (ئۇيغۇرچە) ئوقۇلىدۇ. ئۇيغۇرلار شېئىر يېزىشقا بەك ھەۋەسكار خەلق. ئۆز يېزىقىنى يازما ئەدىبىيات ئۈچۈن ئىشلىتىپلا قالماي، بەلكى دۇنياۋى ھاجەتلەر ئۈچۈن-مۇ ئىشلىتىدۇ. ئۇيغۇر راھىپلىرىنىڭ قولىدا ئۇيغۇرچە يېزىلغان كىتاپلار بەك كۆپ". ① يەنە شۇ مەنبەگە قارىغاندا، خەنزۇ تارىخچىلىرى ئۇيغۇرچە تارىخ كىتاپلىرىدىن مەنبە سۈپىتىدە پايدىلانغان.

ئىران تارىخچىسى رەشىدىن ئۆز ئەسىرىنى يازغاندا ئۇيغۇرلارنىڭ تارىخ كىتاپلىرىدىن پايدىلانغان. ئۇيغۇرلاردا بەك باي كۈتۈپخانىلار بولغان. ئەمما بۇددا دىنىغا ئائىت كىتاپلار كۆپ تېپىلغان بولسىمۇ، ئىسلام دىنىدىكى ئۇيغۇرلار ھەم تۇتقۇز ئوغۇز ئالىملىرى تەرىپىدىن يېزىلغان دىنىي ۋە ئەدىبىي ئەسەرلەردىن بار-يوقى بىر نەچچە كىتاپلا ساقلىنىپ قالغان. بۇلارنىڭ ئىچىدە «ئالتۇن يارۇغ» (10-ئەسىر). «قۇتاتقۇبلىك» (11-ئەسىر)، «تۈركى تىللار دىۋانى» (11-ئەسىر) قاتارلىق ئەسەرلەر ئەڭ زور ۋە ئەڭ مەشھۇر ئەسەرلەر ئىدى.

قاراخانىلار سۇلالىسىنىڭ كېيىنكى دەۋرلىرىدە بىر قاتار سىياسى، ئىجتىمائىي ۋە قەلەر يۈز بەرگەنلىكى نەتىجىسىدە ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىياتى ۋە ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلىدا ئۆزگىرىش ۋە تەرەققىياتلار بارلىققا كېلىشكە باشلىدى. بۇ ھال «چىغاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ شەكىللىنىشىدە تۈرتكىلىك رول ئوينىدى.

ئەسلىدە قاراخانىلار سۇلالىسىدا "تۈرك" دىگەن ئومۇمىي ئاتالغۇ بىلەن بىرلىككە كەلگەن ھەرخىل قەبىلىۋى تەركىپ مەۋجۇت ئىدى. ئەمما بۇ دولەتتە ئۇيغۇرلار بىلەن قارلۇقلار مەركىزىي ئورۇندا تۇراتتى. بۇلاردىن تاشقىرى بۇ دولەتنىڭ چېگرىسى ئىچىدە ياشايدىغان ئوغۇز-قىپچاقلار ئاساسىي ئاھالىلەردىن ئىدى.

11-ئەسىردە، ئوغۇزلار غەربكە قاراپ سىلجىپ سىر دەرياغىچە يىراقلاپ كەتتى. يەنە شۇ چاغنىڭ ئۆزىدە قىپچاقلارمۇ سىر دەريا ۋادىسىغا قاراپ كۆچۈپ، ئولتۇراقلىشىشقا باشلىدى.

مانا شۇ تارىخىي ۋەقەلەر ئارقىسىدا، قەدىمىي ئۇيغۇر يېزىقى ۋە تىل ئەدىبىياتى تەخمىنەن 11-ئەسىردىن باشلاپ ھازىرقى شىنجاڭ چېگرىسى دائىرىسىدىن چىقىپ، غەربكە تارلىشقا باشلىدى.

كېيىنكى دەۋرلەردە بىر قاتار مەشھۇر ئەسەرلەر—«ئەتەبەتول-ھەقايق» (12-ئەسىر)، ئەھمەت يەسەۋىنىڭ «ھىكمەتلەردىۋانى» (12-ئەسىر)، «ئوغۇزنامە» (12-، 13-ئەسىر) قاتارلىق ئەسەرلەر بارلىققا كەلدى. بۇ ئەسەرلەرنىڭ تىلى ۋە ئۇسلۇبىدىن قارىغاندا، ئۇيغۇر

① «تۈرك-تاتار تارىخى» قازان. 1914-يىل

ئەدىبىياتى تارىخىدا قاراخانلار دەۋرىدىكى ئەدىبىياتتىن «چىغاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ شەكىللىنىشىگە قەدەر بىر ئۆتكۈنچى دەۋر داۋام قىلغانلىقى ئېنىق.

2

چىڭگىز ئىستىلاسىدىن كېيىن قەدىمقى ئۇيغۇر تىلى - ئەدىبىياتى تارىخىدا كەسكىن بۇ- رۇلۇش دەۋرى باشلىنىپ، ئۇيغۇر تىلى ۋە ئەدىبىياتى قايتىدىن جانلىنىشقا يۈز تۇتتى. موڭغۇل ھوكۇمدارلىرى ئىدارىسىدىكى كەڭ تۇپراققا ئۇيغۇر يېزىقى ۋە تىلى - ئەدىبىياتى يەنىمۇ كەڭ تار- لىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. موڭغۇللار ھوكۇمرانلىغىنىڭ دەسلەپكى دەۋرىدىن باشلاپلا ئۇيغۇرلار دولەت ئورگانلىرىدا كاتىپ سۈپىتىدە ئىشلىتىلدى، ئۇيغۇر يېزىقى موڭغۇلچە ۋە تۈركچە ھوكۇمەت ئالاقە ھوججەتلىرىدە قوللىنىلدى. ئۇيغۇر تىلى موڭغۇل تىلى بىلەن بىر قاتاردا دولەت تىلى سۈپىتىدە قوبۇل قىلىندى. بۇ ھال ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلى ۋە ئۇيغۇر يېزىقىنىڭ غەربىي ئىران ۋە ئىراق زىمىنلىرىغىچە يېيىلىشىغا تۈرتكە بولدى. 14 - ئەسىرنىڭ دەسلەپكى يېرىمىدا ئىراندا ھوكۇم سۈرگەن ئىنجۇ سۇلالىسىنىڭ ھوكۇمدارى ئەبۇ ئىسھاقنىڭ باش قوماندانى ئەمىر ئاي تومۇرگە بېغىشلانغان بىر توپلامغا «ئەتەبەتول - ھەقاىقىتى» دىن ئايرىم پارچىلار ۋە بىر تۈركۈم تۈركچە (ئۇيغۇرچە) شېئىرلار كىرگۈزۈلگەن. بۇ ھال شۇ دەۋردە تۈرك (ئۇيغۇر) ئەمىرلىرىنىڭ قوللاپ - قۇۋۋەتلىشى ئاستىدا ئىراندا ئۇيغۇر ئەدىبىي- تىلىنىڭ تەرەققى قىلغانلىغىنى ۋە ئۇيغۇر تىلىدىكى ئەسەرلەرنىڭ لەززەت بىلەن ئوقۇلغانلىغى- نى ئوچۇق كورسىتىدۇ.

ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلى ۋە ئەدىبىياتىنىڭ نوپۇز - تەسىرى تاكى 14 -، 15 - ئەسىرگىچە ئو- سۇپ بارغان بولۇپ، يالغۇز تومۇرلەر دەۋرىدىكى چىغاتاي دولەتلىرىدىلا ئەمەس، بەلكى قارا قۇ- يۇنلۇقلار، ئاق قۇيۇنلۇقلار ۋە سەپەۋىلەر دەپ ئاتالغان تۈركمەن سۇلالىلىرىنىڭ مەھكىمە ھوججەت- لىرىدە بولۇپمۇ ھوكۇمدارلارنىڭ يارلىقلىرىدا ئوزونى كورسىتىشكە باشلىغان. موڭغۇللار ئىستىلاسىدىن كېيىن، قاراخانلار دەۋرىدىكى ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىي تىلىغا شۇ تىل تارالغان كەڭ رايونلاردىكى ھەرخىل يەرلىك لەھجىلەر قوشۇلۇشقا باشلىدى، ئوغۇز، قىپچاق تىل ئېلىمىتىلىرى تېخىمۇ كۆپلەپ ئارىلاشتى، شۇنىڭدەك ئەرەبچە - پارسچە سوز - ئىبا، رىلەر كۆپەيدى. شۇنداق قىلىپ، قەدىمقى ئۇيغۇر تىلى - ئەدىبىياتى ئوزگىچە بىر ماھىيەت ۋ ئالاھىدىلىككە ئىگە بولدى. بۇ تەرەققىيات ھازىرقى شىنجاڭ، ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە ئىران زى- مىنلىرىدە، خارەزىمدە، ئۇندىن كېيىن ئالتۇن ئوردىدا مەيدانغا كەلدى. بۇ ئەھۋال «چىغا تاي ئەدىبىياتى» نىڭ شەكىللىنىشىدە زور رول ئوينىدى. ئۇيغۇر تىلى - ئەدىبىياتى تارىخىدا كى بۇ تەرەققىيات 13 - ئەسىردە باشلانغان بولۇپ، بۇ ۋاقىتتى «چىغاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ باشلىنىش دەۋرى دىسەك بولىدۇ.

13 -، 14 - ئەسىرلەردە، چىڭگىز ئوغۇللىرى ھوكۇمدارلىغىدىكى ھەرقايسى خانلىقلارنى مەدىنى مەركەزلىرىدە، جۇملىدىن ئالتۇن ئوردا خانلىغىنىڭ مەركىزىدە باي دۇنياۋى (دىنە تۇس ئالمىغان) ئەدىبىيات مەيدانغا كېلىشىگە باشلىدى. بۇلارنىڭ ئىچىدە شائىر ئەلىسنا «قىسسەئى يۇسۇفى»، خارەزىمنىڭ «مۇھەببەتنامە»، قۇتبىنىڭ «خىسراۋ ۋە شىرىن»، سە؛

فى سەرايىنىڭ «گۈلىستان» ناملىق ئەسەرلىرى بار. شۇنىڭدەك 14- ئەسىردە، «قىسسەسۇل ئەنبىيا»، «تەزكىرەئى ئەۋلىيا»، «بەختىيارنامە»، «مىراجنامە» قاتارلىق ئەسەرلەر مەيدانغا كەلدى. بۇ ئۈچ ئەسەر ھىراتتا ئۇيغۇر يېزىقى بىلەن يېزىلغان. يۇقۇرىدا تىلغا ئېلىنغان ئەسەرلەرنىڭ ھەممىسى «چىغاتاي ئەدبىياتى» نىڭ باشلانغۇچ دەۋرىنىڭ مەھسۇلىدۇر. 14- ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدىن تارتىپ 15- ئەسىرنىڭ دەسلەپكى يېرىمىغىچە بولغان مەزگىل ئىچىدە «چىغاتاي ئەدبىياتى» يەنىمۇ يۇقۇرى تەرەققىياتقا ئېرىشىپ، مول دۇنياۋى ئەسەرلەر مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى. بۇلارنىڭ ئالدىنقى ۋەكىللىرى: سەككاكى، لۇتفى، ئاتايى، يۇسۇف ئەمىرى، ھەيدەر، خارەزىمى، سەئىد ئەھمەت مەرزى، گاداڭى، يەقىنى ۋە باشقىلاردۇر. بۇلارنىڭ ئىچىدە لۇتفى، ئاتايى، سەككاكى ئەسەرلىرى مۇھىم ئورۇننى تۇتىدۇ. بۇ شائىرلار ناۋايىدىن بۇرۇن ئوز ئانا تىلىدا ئەسەر يېزىپ، «چىغاتاي تىلى» ۋە «چىغاتاي ئەدبىياتى» نىڭ روناق تېپىشىغا زور ھەسسە قوشقان مەشھۇر نامايەندىلەردۇر. بۇلارنىڭ ئەسەرلىرىدە ئەرەبچە-پارسچە سۆزلەر كۆپ بولسىمۇ، لېكىن قەدىمقى ئۇيغۇر ئەدبىياتىنىڭ ئەنئەنىلىرى ۋە جانلىق خەلق تىلى زور سالماقنى ئىگەللەيدۇ. ئەلىشىر ناۋايى بۇ ئۈچ شائىرنى ئوز دەۋرىنىڭ پەۋقۇلئاددە ئۆتكۈر شائىرلىرى دەپ تىلغا ئالغان ئىدى. ناۋايىدىن ئالدىنراق تۈركى مۇئەللىپلەر ئىچىدە ئەرەبچە-پارسچە يېزىش خاھىشى بەك كۈچەيگەن ئىدى. بۇ توغرىلىق ئەلىشىر ناۋايى ئۆزىنىڭ «مەجالسۇن ئەفەيسى» دېگەن مەشھۇر ئەسىرىدە ئۆزىدىن بۇرۇنقى زامانداشلىرىدىن توقسان كىشىنىڭ نامىنى زىكرى قىلىپ، بۇلارنىڭ ئىچىدىن پەقەت ئون ئالتە كىشىنى «تۈركى گۆي» يەنى تۈركى تىلىدا (ئوز ئانا تىلىدا) ئەسەر يازغۇچى شائىرلار دەپ ئاتىغان ئىدى. بۇلار ھەرىمى قەلەندەر، تارخانى، دەرۋىش نازىكى، يەقىنى، ئاتايى مۇقىمى، كەماتى، لۇتفى، سەككاكى، جامى سۇھۇدى، بىلال، مەرسەئىت قوبۇلى، مۇھەممەت ئەلى، غەرىبىي، مەزىبەك ۋە سەئىد ھەسەن ئەرەبىلەر. دۇر. بۇلار ياشاپ ئىجات قىلغان دەۋر «چىغاتاي ئەدبىياتى» كىلاسسىك دەۋرىنىڭ باشلانغۇچ مەزگىلى بولۇپ ھىساپلىنىدۇ.

15- ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدا ئەلىشىر ناۋايى بىلەن باشلانغان دەۋر «چىغاتاي ئەدبىياتى» ئەڭ گۈللەنگەن كىلاسسىك دەۋر بولدى. ئۇلۇغ مۇتەپەكككۈر شائىر ئەلىشىر ناۋايىنىڭ ئەسەرلىرى «چىغاتاي ئەدبىياتى» نىڭ يۈكسەك چوققىسى ھىساپلىنىدۇ. ناۋايى دەۋرىگىچە ئوز ئانا تىلىدا ئەسەر يازغۇچى شائىرلار كۆپىيىپ، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى ناھايىتى مەشھۇر بولغان بولسىمۇ، ئۇلار ئەدبىياتتا ئوز ئانا تىلىنىڭ پايدىسى ھىساۋىغا ھەل قىلغۇچ بۇرۇلۇش بارلىققا كەلتۈرۈلمىگەن ئىدى. بۇ توغرىلىق ناۋايى «مەجالسۇن ئەفەيسى» دا مۇنداق دېگەن: «... يۇقۇرىدا زىكرى قىلىنغان شائىرلار ئىچىدە يالغۇز لۇتفىنى ھىساپقا ئالمىغاندا پارس شائىرلىرى بىلەن تەڭ تۇرالمىغۇدەك بىرەرتەسى يوق ئىدى». دەرۋەقە، ناۋايى ۋە ئۇنىڭ ئەسىرداشلىرى ئىش كۆرگەن دەۋردە پارس ئەدبىياتى ئۈستۈن ئورۇندا تۇراتتى. چۈنكى پارس كىلاسسىك شېئىرىيىتىنىڭ مۇھىم زانىر شەكىللىرى (رۇبائى، غەزەل، قەسەدە، مەسنەۋى، قىتئە قاتارلىقلار) 10- ئەسىرنىڭ بىرىنچى يېرىمىدىن باشلاپلا رەسمى شەكىللەنگەن ئىدى. 10- ئەسىرنىڭ ئىككىنچى يېرىمىدىن تارتىپ ئېپىك شېئىرىي ئەسەرلەر، چوڭ ھەجىمدىكى داستانلار بارلىققا كېلىشكە باشلىغان. بولۇپمۇ پارس كىلاس-

سك ئەدبىياتىنىڭ بۈيۈك نامايەندىلىرى — رۇداكى، فىردەۋىسى، ئەتتار، ناسىر خىسراۋ، ئومەر ھەبىبىم، سەئىدى شىرازى، ھاپىز شىرازى، جامىل خۇجەندى، ئابدۇراخمان جامى قا- تارلىق شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى يالغۇز پارس ئەللىرىدىلا ئەمەس، بەلكى ئوتتۇرا ئاسىيادىمۇ غايەت زور شوھرەت قازانغان ئىدى. ئەلىشىر ناۋايى مۇشۇنداق نوپۇز تەسىرى ئىدى. تايبىن كۈچلۈك، باي پارس ئەدبىياتىنىڭ ئالدىدا ئوز ئانا تىلى ئۈچۈن ۋە ئوز خەلقى ئەدبىياتىنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن كۈرەش قىلغان ئۇلۇغ بايراقداردۇر. ناۋايى پارس تىلىنىڭ ئەدبىياتتا ھامان ھۆكۈمران ئورۇنىدا تۇرۇۋاتقانلىغىنى كورۇپ، ئوزىنىڭ «مۇھاكىمە تۇل لۇغەتەيىن» ناملىق مەشھۇر ئەسىرىنى يېزىپ چىقتى ۋە بۇ ئەسەردە تۈرك (چىغاتاي) تىلى- نىڭ ئەدبىي تىل بولۇشقا پۈتۈنلەي مۇناسىپ ئىكەنلىكىنى ۋە شۇنداق بولۇش زورۇرلۇكىنى، بەزى جەھەتلەردە پارس تىلىدىن قېلىشمايدىغانلىغىنى، ھەتتا لۇغەت بايلىغى ۋە گىرامماتىك شەكىللىرىنىڭ پۇختا، سىلىق، ئىخچاملىغى جەھەتتە پارس تىلىنى بېسىپ چۈشىدىغانلىغىنى ئوز زامانداشلىرىغا ئۇقتۇرۇپ ئوتتى. دەرۋەقە ناۋايى ئوزىمۇ ئۇيغۇر («چىغاتاي») تىلىدا ئالەمشۇمۇل ئەسەرلىرىنى يورۇققا چىقىرىپ، «مۇھاكىمە تۇل لۇغەتەيىن» دە ئوتتۇرىغا قويغان پىكىرلىرىنى ئەبلىيەتتە ئىسپات قىلدى.

16 - ئەسىردىن 20 - ئەسىرگىچە بولغان جەريان «چىغاتاي ئەدبىياتى» كىلاسسىك دەۋ- رىنىڭ داۋامىدۇر. بۇ دەۋردە ئوتكەن ئۇيغۇر شائىرلىرى — خىرقىتى، زەلىلى، نوبىتى، گۇمنا، قەلەندەر، نىزارى، موللا بلال ۋە باشقىلار يۇقۇرىدا ئېيتىپ ئوتۇلگەن كىلاسسىكلىرىمىزنى، بولۇپمۇ ئۇلۇغ دانىشمەن شائىر ئەلىشىر ناۋايىنى ئوزلىرىنىڭ پىر- ئۇستازى دەپ بىلىپ، ئۇلارنىڭ ئەدبىي ئەنئەنىلىرىگە تولۇق ۋارىسلىق قىلدى ۋە تىل جەھەتتە ئالغا ئىلگىرىد- لەپ، يەرلىك لەھجىلەرنى تەرەققى قىلدۇرۇپ، ئوز ئەسەرلىرىنى تېخىمۇ چۈشىنىشلىك، يېنىك ئۇسۇل بىلەن ئىجات قىلىپ، «چىغاتاي ئەدبىياتى» نى داۋاملاشتۇرۇپ كەلدى.

3

«چىغاتاي تىلى»، «چىغاتاي ئەدبىياتى» دىگەن ناملار بىرلا ۋاقىتتا قوللىنىلىشقا باش- لىغان بولۇپ، بۇ ناملار مەلۇم تارىخىي شارائىتتا ئۇيغۇر ئەدبىي تىلى ۋە ئۇيغۇر كە- لاسسىك ئەدبىياتىغا قويۇلۇپ قالغان سۇنئىي ئاتالغۇلاردۇر. «چىغاتاي» سوزى چىڭگىزخاننىڭ ئىككىنچى ئوغلى چىغاتاينىڭ ئىسمىدىن ئېلىنغان. مەلۇمكى، چىڭگىزخان ئوز ھاياتىنىڭ ئاخىر- لىرىدا موڭغۇل ئىمپېرىيىسىنى ئوغۇللىرىغا بولۇپ بەرگەن چاغدا، چىغاتاينىڭ ئىدارە قىلىشىغا خارەزم، ماۋەرائۇننەھر، يەتتە سۇ (ئىلى ۋادىسى)، بەلىخ، بەدەخشان، قەشقەرىيە، جۇڭ- غارىيە قاتارلىق كەڭ زىمىن تەككەن بولۇپ، بۇ تېرىتورىيىدە فېودال دولەت — چىغاتاي ئو- لۇسى قۇرۇلغان ئىدى. چىغاتاي ئوزى يەتتە سۇدا تۇرغان. ئۇ 1242 - يىلى ئولدى. «چىغاتاي ئولۇسى» كېيىنرەك «ماۋەرائۇننەھر» ۋە «موڭغۇلىستان» دەپ ئىككىگە بولۇنگەن بولسىمۇ، ئۇغلۇق تومۇر تەرىپىدىن يېڭىۋاشتىن بىرلەشتۈرۈلگەن (1360 - يىلى). ئۇغلۇق تومۇرنىڭ ئولۇمىدىن (1366 - يىلى) بىر نەچچە يىل كېيىن، چىغاتاي ئولۇسى ئاقساق تومۇرنىڭ ھاكىمىيىتى ئاستىغا ئوتكەن.

14 - ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ماۋەرا ئۈننەھرنىڭ ھوكۇمرانلىقى چىڭخاتايىنىڭ نەۋرىسى دۇۋاخان (توۋاخان) نىڭ قولىغا ئۆتكەن چاغدا، "چىڭخاتاي" سوزى ئەڭ باشلاپ موڭغۇل خانلىرى ھوكۇم سۈرگەن دولەتنىڭ نامىنى بىسلىدۇرۇش ئۈچۈن رەسمى رەۋىشتە "چاڭخاتاي دولتى" دەپ يۈرگۈزۈلۈشكە باشلىغان. ئۇندىن كېيىن تۈرك (ئۇيغۇر) ئەدىبىي تىلى ۋە ئەدىبىياتى ئەڭ ئاۋال ئاشۇ دولەت تېررىتورىيىسىدە ئىنتايىن زاۋاج تاپقانلىقتىن چىڭخاتاي تىلى ۋە چىڭخاتاي ئەدىبىياتى دەپ نام ئالغان. لېكىن دۇۋاخان زامانىسىدىن بىر ئەسىر بۇرۇنلا چىڭگىز ئىمپېرىيىسى زىمىنىدە مەيدانغا كەلگەن ئەدىبىي ئەسەرلەرمۇ تىل، شەكىل ۋە مەز- مۇن جەھەتتە بەزى ئوخشاشلىققا ئىگە بولغانلىقتىن چىڭخاتاي ئەدىبىياتى دائىرىسىگە كىر- گۈزۈلگەن.

4

«چىڭخاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ خاقانىيە دەۋرىدىكى ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىياتىدىن پەرقلەندىغان ئاساسىي بەلگىلەر ۋە ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرى توۋەندىكى بىرنەچچە جەھەتتە ئىپادىلىنىدۇ:

1 - يېزىق جەھەتتە مەلۇمكى، تۈركى خەلقلەر ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىن ئەرەپ يېزىقىنى ئىشلىتىشكە باشلاپ، ئۇيغۇر تىلىدا خېلى كۆپ مەھسۇلاتلارنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرگەن بولسىمۇ، لېكىن خاقانىيە دەۋرىدە مەيدانغا كەلگەن نۇرغۇن ئەدىبىي يادىكارلىقلار قەدىمقى ئۇيغۇر يېزىقىدا يېزىلغان. ئۇيغۇر يېزىقى ھەتتا 12 - ئەسىردىن باشلاپ غەربىي ئىران ۋە ئىراق زىمىنلىرىغىچە كېڭەيگەن ئىدى. موڭغۇللار ئىستىلاسىدىن كېيىن، «بەختىيار- نامە» (1432 - يىل)، «تەزكىرەئى ئەۋلىيا» (1436 - يىل)، «مىراجنامە» (1427 - يىل) قاتارلىق ئايرىم ساندىكى ئەدىبىي ئەسەرلەر ئۇيغۇر يېزىقى بىلەن مەيدانغا كەلگەندىن تاشقىرى، «چىڭخاتاي ئەدىبىياتى» مەھسۇلاتلىرى ئاساسەن ئەرەپ يېزىقى بىلەن يېزىلىپ كەلدى، ئۇيغۇر يېزىقى ئىستىمالدىن قالدى. بۇ يېزىق جەھەتتىكى پەرق.

2 - تىل جەھەتتە خاقانىيە دەۋرىدىكى ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىياتى دىيارلىك ساپ ئۇيغۇر تىلىدا (قەدىمقى ئۇيغۇر تىلىدا) يېزىلغان بولسا، «چىڭخاتاي ئەدىبىياتى» ئاشۇ قەدىمقى ئۇيغۇر ئەدىبىي تىلى ئاساسىدا شەكىللەنگەن «چىڭخاتاي تىلى» بىلەن يېزىلىپ كەلدى. بىز يۇقۇرىدا «چىڭخاتاي تىلى» نىڭ قانداق شەكىللەنگەنلىكى توغرىسىدا توختىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق. دىمەك، «چىڭخاتاي ئەدىبىياتى» نىڭ دەسلەپكى دەۋرىدىن تارتىپ، 20 - ئەسىرنىڭ باشلىرىغىچە مەيدانغا كەلگەن يازما ئەسەرلەرنىڭ تىلىنى تەكشۈرگەندە، بۇ تىلنىڭ لۇغەت فوندى تۈرلۈك يەرلىك لەھجىلەر ۋە جانلىق تىل ئېلىپبىسىنىڭ قوشۇلۇشى، شۇنىڭدەك ئەرەپ- چە- پارىسچە سۆزلەرنىڭ كۆپلەپ كىرىشى ھىساۋغا مىسلىسىز بېيىپ، گىرامماتىك شەكىللەر جەھەتتىن بىر مۇنچە تەرەققىياتقا ئېرىشكەنلىكىنى كۆرىمىز.

3. مەزمۇن ۋە تېما جەھەتتە خاقانىيە دەۋرىدىكى ئەدىبىياتتا دىنىي تۈستىكى ئەسەرلەر، دىداكتىك، ۋەز- نەسەھەت خاراكتىرىدىكى ئەسەرلەر كۆپرەك ئىدى. «چىڭخاتاي ئەد-

بىياتى» دەۋرىدە ئېپىك ۋە لېرىك ئەسەرلەر كۆپلەپ مەيدانغا كېلىشكە باشلىدى. جۇملىدىن رىيال تۇرمۇشنى ئەكس ئەتتۈرىدىغان، ئىزچىل ۋە قەللىككە ئىگە ئەسەرلەر ۋە تەرجىمە ئەسەرلەر سالماقلىق ئورۇننى ئىگەللەشكە باشلىدى.

14 -، 15 - ئەسەرلەردە شېئىرىيەت خەلقلىرىنىڭ مەنىۋى تەلۋىنى قاندۇرۇشنىڭ ئاساسىي ۋاسىتىسى بولۇپ قالغان ئىدى. خان، پادىشا ئوردا ئەمەلدارلىرىدىن تارتىپ تاكى ھۈنەرۋەنلەرگىچە ناھايىتى كەڭ ئاھالە قاتلاملىرى شېئىرىيەتكە قىزىقتى. لېكىن شېئىر يېزىش ئۈچۈن مەلۇم سەۋىيە، بىلىم ۋە مۇۋاپىق ماتىرىيال زورۇر بولغانلىقتىن، ھەممە كىشىلەرنىڭ شېئىر يېزىش بىلەن شۇغۇللىنىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئۇ چاغلاردا بىلىم ئېلىش جەمئىيەتنىڭ ئايرىم تەبىقىلىرىگىلا ئېسىپ بولغاچقا، يازما شېئىرىيەت دېھقانلار ئاممىسىغا باپ ئەمەس ئىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى راۋاجلانغان ئىدى. ئەمما خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى ئەزەلدىن نۇرغۇنلىغان شائىرلارنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلغانلىقى ھەممىگە مەلۇم. 16 - ئەسەردە خەلق داستانچىلىقى ئىنتايىن راۋاجلانغان بولۇپ، يازما ئەدەبىياتقا ئۇ نۇسخىلۇك تەسىر كۆرسەتتى ۋە ئۇنىڭ خەلقچىللىقىنى تەمىن ئەتكەن بىر ئامىل بولدى. بولۇپمۇ خەلق قوشاقچىلىرى توقۇغان قوشاقلاردا ئەزگۈچىلەر، مۇلۇكدارلار ۋە مۇشتۇموزلارغا قارشى كۈرەش ئېلىپ بارغان خەلق قەھرىمانلىرىنىڭ باتۇرلۇقلىرى مۇھەببەت بىلەن كۆيەلەندى. 4 - ژانىر، شەكىل جەھەتتە «چىغاتاي ئەدەبىياتى» دەۋرىدە ئىلگىرى ئانچە كۆپ كۆرۈلمىگەن شېئىرىيەتنىڭ مۇھىم ژانىر، شەكىللىرى پەيدا بولۇشقا باشلىدى. بۇ ھال «چىغاتاي ئەدەبىياتى» نىڭ شەكىللىنىشىدە ئالاھىدە رول ئوينىغانلىقتىن، ئۇنى يەنە بىر قېتىم قەيىت قىلىپ ئوتۇش ئورۇنلۇق بولىدۇ.

شېئىرىيەتنىڭ غەزەل شەكلى بۇ دەۋردە ئەڭ كۆپ تارالغان ئاساسىي ژانىرلاردىن بىرى بولۇپ، غەزەل يېزىش كىلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدا ئەنئەنىۋى تۈسكە ئايلانغان ئىدى. بۇ ئەنئەنە ھىلىمۇ داۋام قىلىپ كەلمەكتە. ئۇندىن قالسا، قەسىدە ژانىرىمۇ بىرقەدەر كەڭ تارالغان. ئۇ چاغلاردا، كونا ئەنئەنە بويىچە ئوردا شائىرلىرى ھامان مەۋجۇت بولۇپ، خان - پادىشا، شالارنىڭ، ئۇلارنىڭ يېقىن كىشىلىرىنىڭ ھەمدە سەركەردىلىرىنىڭ "پىسداكارلىقلىرىنى"، "باتۇرلۇقلىرىنى"، ھەربىي يۇرۇشلىرىنى ۋە بەزمە - مەشرەپلىرىنى مەدھىيىلەشتى.

رۇبائى ژانىرىمۇ كەڭ تارالغان بولۇپ، كىلاسسىكلىرىمىزنىڭ ئاساسىي كۆپچىلىكى بۇ ژانىردا ئۆز ماھارىتىنى كۆرسەتكەن. شېئىرىيەتنىڭ بۇ ژانىرى «چىغاتاي ئەدەبىياتى» غا ھوسۇن كىرگۈزۈپ كەلدى.

ئۇندىن تاشقىرى، جەمئىيەتنىڭ مەدەنىيەتلىك قاتلاملىرى ئارىسىدا مۇۋەششەھ، مۇئەمما، (شېئىرىي تېپىشماق)، تۇيۇغ (مۇھىتمىلات)، تارىخ (شېئىر مىسرالىرىدىن يىل ھىساۋى چىقىرىش) خېلى ئەرەققى قىلغان. تارىخ دېگەننىمۇ بۇ يەردە شېئىرىيەتنىڭ بىر شەكلى بولۇپ، بۇنىڭدا ئەرەپ ئېلىپبەسى بويىچە مەلۇم مىسراالاردىكى ھەرپلەر يىغىندىسىنى ئەبجەد ھىساۋى بىلەن جەملەپ تارىخ (يىل ھىساۋى) چىقىرىش. كىلاسسىك شائىرلىرىمىزنىڭ كۆپچىلىكى بۇ شەكىللەر بىلەن شۇغۇللانغان.

يەنە «چىغاتاي ئەدەبىياتى» دەۋرىدە شېئىرىيەتتە ھەسەنەۋى، مۇرەببە، مۇخەببەس، مۇسەددەس، تەرجىمىبەند، ساقنامە ۋاھاكازالار تەرەققى قىلغان.

ناۋايى دەۋرىدە ۋە ئۇندىن كېيىنكى دەۋرلەردە ئىپتىدائىي روماننىڭ داستان كورۇنەنلىك ئورۇنىنى ئىگەللىدى. «خەمسە» - بەش داستان يېزىشىنى 12 - ئەسىردە ئوتكەن ئۇلۇغ ئەزەر - بەيجان شائىرى نىزامى گەنجىۋى باشلاپ بەرگەن ئىدى (بۇ ئەسەر پارس تىلىدا يېزىلغان) ئۇنىڭدىن كېيىن 13 -، 14 - ئەسىردە ئوتكەن ھىندى - پارس شائىرى خۇسراۋ دېھلىۋىي، پارس شائىرى ئابدۇراخمان جامى (15 - ئەسىر) قاتارلىق شائىرلار «خەمسە» يېزىپ داڭ چىقارغان ئىدى. لېكىن ئۆز زامانىسىدا يەنە نۇرغۇنلىغان شائىرلار «خەمسە» يازغان بولسىمۇ، ھوددىسىدىن چىقالمىغان. شۇڭا ئەلىشىر ناۋايى: «ئېمىس ئاسان بۇ مەيدان ئىچىرە تۇرماق، نىزامى پەنچەسىگە پەنچە تۇرماق» دەپ بىكار ئېيتىمىغان. ئەمما ئەلىشىر ناۋايى ئۆز ئانا تىلىدا مەشھۇر «خەمسە» داستانىنى ناھايىتى زور ماھارەت بىلەن يارىتىپ، پارس ئەدەبىياتى ئالدىدا تۈرك (چىغاتاي) ئەدەبىياتىنىڭ شان - شوھرىتىنى يەنىمۇ ئۇلغايتتى.

19 - ئەسىردە مەشھۇر شائىرىمىز ئابدۇرېھىم نىزارى بۇ ئەنئەنىگە ۋارىسلىق قىلىپ، چوڭ - كىچىك ئون سەككىز داستاننى ئۆز ئىچىگە ئالغان يىرىك ئەسىرنى ئۆزىگە خاس ئۆسۈپ بىلەن يېزىپ چىقىپ، داستانچىلىقتا ھورمەتلىك ئورۇنغا ئىگە بولدى. «چىغاتاي ئەدەبىياتى» فوندىدا گۈل ۋە بۇلبۇل تېمىسىنى ئاساس قىلغان لېرىك داستان تانلارمۇ كۆپ، تارىخىي تېمىنى ئاساس قىلغان جەڭنامە تېمىدىكى داستانلار ۋە باشقا ھەر خىل تېمىدىكى داستانلارمۇ ئۇچرايدۇ.

«چىغاتاي ئەدەبىياتى» دەۋرىدە شېئىرىيەتتە ئاساسەن ئارۇز ۋەزنى قوللىنىلىپ، بۇ ۋەزىننىڭ ھەر خىل تۈرلىرى ناھايىتى كەڭ تارقالدى. بولۇپمۇ ئەلىشىر ناۋايى 19 بەھرىنىڭ دىيەنلىك ھەممىسىدە شېئىر ئىجات قىلغان. 19 بەھرىنىڭ ئىچىدە ئەڭ كەڭ تارقالغانلىرى: بەھرى مۇتەقارىپ، بەھرى ۋاھقىر، رەمەل، ھەزەج ۋە رەجەزدۇر.

ئاخىرىدا شۇنى قەيت قىلىپ ئوتۇش زورۇركى، كېيىنكى بىر نەچچە ئەسىر داۋامىدا تۇرلۇك سەۋەپلەر تۈپەيلى مەتبەئەچىلىك ۋە كىتاپچىلىق ئىشلىرى تەرەققى تاپمىغانلىقتىن، تۇرغۇن ئەدەبىي ۋە شائىرلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرى قوليازما ھالىتىدە خەلق قولىدا ساقلىنىپ، كەڭ تارلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولالمىدى. يەنە بىر تەرەپتىن فېئودالىزم جەمئىيىتى شارائىتىدا مەكتەپ - مەدرىسەلەردە دوگماتىك بىر ئېقىم ئۇزۇن ۋاقىت ھۆكۈم سۈرگەچكە، ئەرەپ - پارس تىلىنى ئەۋزەل كۆرىدىغان تار بىر دائىرە ئالدىدا مىللى ئەدەبىياتىمىز باش كۆتۈرۈلمىدى، نەتىجىدە ئەدەبىياتىمىز گويا تۇرغۇن ھالەتكە چۈشۈپ قالغاندەك بىر ۋەزىيەت شەكىللىنىپ قالدى. شۇڭا بەزى چەتئەل تەتقىقاتچىلىرى «چىغاتاي ئەدەبىياتى» نىڭ يېقىنقى دەۋرلىرىنى ئانچە چۈشىنەلمەي كەلدى.

پەقەت ئازاتلىقتىن كېيىنلا پارتىيىمىزنىڭ مىللى سىياسىتىنىڭ تۈرى ئاستىدا قوليازمىلار ئارقا - ئارقىدىن تېپىلىپ، بىر مۇنچە ئەدەبىي - شائىرلىرىمىزنىڭ نادىر ئەسەرلىرى يورۇققا چىقتى. بىراق لەنتى «4 كىشىلىك گۇرۇھ» ۋاقتىدا مەدەنىي يادىكارلىقلىرىمىز، جۈملىدىن ئەدەبىي مىراسلىرىمىز جىددى خەۋپ ئاستىدا قالغان ئىدى. «4 كىشىلىك گۇرۇھ» تارمار قىلىنغاندىن كېيىن، بولۇپمۇ 3 - ئومۇمىي يىغىندىن كېيىن پارتىيە ۋە ھۆكۈمىتىمىز ئاز سانلىق مىللەتلەر - ئىككى مەدەنىيىتىنى، تارىخى ۋە تىل - ئەدەبىياتىغا دائىر ماتېرىياللارنى قىندىرىپ يورۇققا چىقىرىش جەھەتتە زور غەمخورلۇق كۆرسىتىپ، تەتقىقاتچىلىق ئىشلىرىمىزغا ئوڭۇشۇق شەرت -

كىلاسسىك ئەدبىياتىمىزنىڭ قەدىمىيلىكى ۋە ئۇنىڭ چەت تىللارنىڭ تەسىرىگە ئۇچراش جەريانى

ئەھمەت زىيائى

بىزنىڭ ئەدبىياتىمىز ئۇزاق تارىخقا ئىگە بولۇپ، ئۇنىڭ قەدىمىيلىكى قوللىنىمىزدا بولغان ماتىرىياللارغا ئاساسلانغاندا، مىلادىدىن ئىلگىرىكى 6-ئەسىرگە بېرىپ تاقىلىدۇ. مەسىلەن:

ئالىپ ئەرتۇڭا ئولدىمۇ،
ئەسىز ئارزۇن قالدىمۇ،
ئۆزلەك ئوچىن ئالدىمۇ،
ئەمدى يۈرەك يىرتىلىۋر.

يەشمىسى: ئالىپ ئەرتۇڭا ئولدىمۇ، بىۋاپا دۇنيا قالدىمۇ، پەلەك ئوچىنى ئالدىمۇ، ئەمدى يۈرەكلەر پارە-پارە بولماقتا.

ئۆزلەك قامۇغ كەۋرەدى،
ئەردەم ئەرىغ سەۋرەدى،
يۈنچىغ ياۋۇز تەۋرەدى،
ئەردەم بەگى جەرتىلىۋر.

(زامان زەئىپلەندى، پەزىلەت ئازايدى، يامان ئادەملەر باش كوتەردى. (ئالىپ ئەرتۇڭا) ئۆلگەنلىكى ئۈچۈن شۇنداق بولدى.)

شارائىت تۇغدۇرۇپ بەردى. نەتىجىدە قىسقىغىنە 3-4 يىل ئىچىدە بۇ ساھەدە نۇرغۇن ئۇنۇم-لىك ئىشلار قىلىندى.

«چىغاتاي ئەدبىياتى» تەتقىقاتى تېخى ئەمدىلەن قولىغا ئېلىندى. بۇ ساھەدە كۆپ ئىشلارنى قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. شۇڭا تەتقىقاتچىلىرىمىزنىڭ بۇ ساھەدە زور ئىلمىي ئەمگەك بىلەن مەيدانغا چىقىشى كۈتۈلمەكتە.

مەن يۇقۇرىدا «چىغاتاي ئەدبىياتى» ھەققىدە قىسقىچە ئۆز مۇلاھىزىلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ ئوتتۇم. سەۋىيەم چەكلىك بولغاچقا، پىكىرلىرىمدە خاتالىق-كەمچىلىكلەر بولۇشى مۇمكىن. كەڭ كىتابخانلار ۋە ئالاقىدار خادىملارنىڭ تۈزىتىش بېرىشىنى سەمىمىي قارشى ئالىمەن.

يۇقۇرىدىكى شېئىرلاردا تىلغا ئېلىنغان ئالىپ ئەرتۇڭا يەنى ئافراسىياپ ئىران كىيىنى سۇلالىسىنىڭ شاھلىرىدىن كەيكائۇس كەيخسراۋ بىلەن زامانداش بولۇپ، ئۆز مەملىكىتى - تۇراننى قوغداش ئۈچۈن دەريايى ئومۇد بويىدا بولغان سوقۇشلارنىڭ بىرىدە ئۆلگەن. كەيكائۇسنىڭ ئەرەبچە ئىسمى نەمروۇد. ئۇ ئىبراھىم پەيغەمبەر قەۋمى ئىدى. ئىبراھىم پەيغەمبەر ئەيسا پەيغەمبەردىن 582 يىل ئىلگىرى ئۆتكەن. مۇشۇ ھىساپتا بۇ مەرسىيەنىڭ يېزىلغانلىق ھالىغا 2600 يىل بولغان بولىدۇ، بۇ مەرسىيە ۋەزىن، قاپىيە، ئۇسۇپ يېقىدىن مۇكەممەل. بۇ مەرسىيىنى ياراتقان ئەدەبىيات شۇ دەرىجىگە يېتىپ كەلگىچە ئەلۋەتتە نۇرغۇن ئەسىرلىك مۇساپىنى بېسىپ ئۆتكەن.

مۇنۇ پارچىمۇ بىزنىڭ بۇ قارىشىمىزنى دەلىللەپ بېرىدۇ:

ئىۋرىق باشى قازلايۇ،
ساغراق تۇلۇ كوزلەيۇ،
ساقىنچ قۇزى كىزلەيۇ،
تۇن - كۇن بىلە سەۋنەلىم.

يەشمىسى: ئىۋرىقنىڭ بېشى خۇددى غاز بويىندەك تىك تۇرماقتا. قەدەھلەر خۇددى كوز چانغىدەك مەيگە تولغان. قايغۇ - ھەسرەتنى چورۇۋېتىپ، كېچە - كۈندۈز كوڭۇل ئاچايلى. گۈزەل ئوخشىتىشلارغا ئىگە مۇنداق ئىشەرت شېئىرلىرىنىڭ يارىتىلىشىنى ئەلۋەتتە تاسا - دېيى دىگىلى بولمايدۇ. كىشىنى ئېچىندۇرىدىغىنى شۇكى، يىراق ئۆتمۇشتىكى مۇنداق مەرسىيە، مەدھىيە ۋە مۇھەببەت، ئىشەرت تېمىلىرىغا دائىر شېئىر شەكىللىرىنىڭ پەقەت بىر قانچە كۆپلىتىلىرىلا ساقلىنىپ قالغان.

ئەمدى ئاساسىي ماۋزۇغا كېلەيلى: بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىز ئۇزۇن زامانلارغىچە يات تىل - لار تەسىرىگە ئۇچرىماستىن، ئۆز تىل بايلىقى بىلەن جاھاندا شوھرەت تۇغىنى كوتىرىپ تۇرغان ئىدى. ھەتتا ئىسلامىيەتتەك مەنبۇ قۇدرەتكە ئىگە بىر دىن يېتىپ كېلىپ سىياسى ھۆكۈمرانلىققا ئېرىشكەن ۋە ئۆز ئېتىقاتچىلىرىنىڭ روھىي دۇنياسىنى ئىلاھى كۈچ بىلەن ئىگەللەپ تۇرغاندىن كېيىنمۇ، يازما ئەدەبىياتىمىز يەنە كۆپ زامانلارغىچە ئۆز تارىخىنى ۋە ساپلىغىنى ساقلاپ كەلگەن. بۇيۇك ئەدىب ۋە ئىپتىخارىمىز يۇسۇپ خاس ھاجىپ 11 - ئەسىردە يازغان «قۇتاتقۇ بىلىگ» بۇنىڭ گەۋدىلىك بىر ئۆلگىسىدۇر. يۇسۇپ خاس ھاجىپ 13290 مىسرالىق «قۇتاتقۇ بىلىگ» ئەسىرىنى يازغاندا، 68 مىڭ سوز ئىشلەتكەن بولۇپ، ئۇ ئەرەپ، پارىس تىلىمىزنى مۇكەممەل بىلگەن تۇرۇقلۇق، بۇ ئەسىردە بۇ تىللاردىن پەقەت 400 گە يېقىنلا ئىبارە ئالغان.

لېكىن ھەممىلا ئىجتىكارلار «قۇتاتقۇ بىلىگ» نىڭ يولى بىلەن ماڭغان ئەمەس. ئۇلار يا ئىجادىيەتنىڭ بۇ ئەھمىيىتىنى چۈشەنمىگەن، ياكى ئۆزە قارىغان. ئۇلار چەت تىللار - نىڭ تەسىرىگە بېرىلىشكە باشلىغان. ھەتتا فارابىدەك ئەڭ زور پەيلاسوپمۇ 119 پارچە ئەسىرىنىڭ بارلىغىنى دىگۈدەك ئەرەپ تىلى بىلەن يازغان. ئىسلامىيەتنىڭ تەسىرى بىلەن يازما ئەدەبىياتىمىز تىل ساپلىغىدىن چەتنىگەن. نۇرغۇن ئالىملار، ئەدىبلەر ۋە شائىرلار ئۆز ئەسەر -

لىرىنى تامامەن چەت تىلىدا يېزىشقا باشلىغان. بۇنىڭ ئاساسىي سەۋەپلىرىنى توۋەندىكى ئاساسلاردىن ئىزلەش مۇمكىن: ئىسلام دىنى ئەرەبىستان يېرىم ئارىلىدىن تارالغان. بۇ دىننىڭ ئاساسى قۇرئان بولۇپ، ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ ئۇنى بىلىشى شەرت ئىدى، قۇرئان ئەرەپ تىلىدا بولغانلىقتىن، تەبىئى ھالدا ئەرەپ تىلىنى بىلىش ئىستىگى كېلىپ چىقتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ھۆكۈمەت مۇسۇلمان، خەلق مۇسۇلمان، ئالىملار مۇسۇلمان بولۇپ، بارا-بارا مۇسۇلمانلارنىڭ ئىلمىي ئەرەپ تىلىنى بىلىش دەرىجىسى بىلەن ئۆلچىنىدىغان، يازغۇچىلارنىڭ ئىقتىدارى ئەرەپ تىلىدا يېزىش بىلەن ئۆلچىنىدىغان بولۇپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن چەت تىلنىڭ قەدىدى كۆتىرىلىپ، ئۆز تىلىمىزنىڭ ئېتىۋارى چۈشتى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۆز دەۋرىمىزنىڭ ئالىملىرى ئەرەپ ئەدىبىياتىمىزنىڭ كىلاسسىك ئەسەرلىرىنى مائارىپ ساھەسىگە، ئېلىپ كىرىپ دەرس قىلىپ ئۆتكەنلىكتىن، ئەرەپ تىلى بىزنىڭ ئەدىبىياتىمىزغا مەسىلىسىز كۇچاۋۇك تەسىر كۆرسەتتى.

ئۇنىڭغا قوشۇمچە پارس تىلىمۇ كېلىپ يانداشتى. پارس تىلى دىنى ئىلى بولمىسىمۇ، لېكىن ئىسلام دىنى پارس تىلىدا سۆزلىشىدىغان ئىران، خوراسان (ئافغانىستان)، تاجىكىستان قاتارلىق ئەللەردە بىزدىن خېلى بۇرۇن تارقالغان. بۇ جايلاردا ئەرەپ تىلىنى ئۆزلەشتۈرگەن نۇرغۇن ئالىملار يېتىشكەن بولۇپ، بۇ ئالىملارنىڭ تۇرلۇك يوللار ۋە مەقسەتلەر بىلەن تۈركى تىل سېستىمىسىدا سۆزلىشىدىغان ئەللەر ئارىسىغا، جۈملىدىن بىزنىڭ ئارىمىزغا يېتىپ كېلىپ تىرىشلىرى ئارقىسىدا بۇ تىلنىڭ تەسىرىدۇ بىزدە كۈچىيىشىگە باشلىغان.

پارس ئەللىرىدە يېتىشكەن ئالىملار، قۇرئان، ھەدىس ۋە باشقا ئەرەبى كىتابلارنى پارس تىلىغا تەرجىمە قىلىپ ئېلىپ كېلىپ، مەدرىسەلەردە ئالىم سۇپىسىدە دەرسكۆيۈك قىلىپ، دەرسلەرنى پارس تىلى بىلەن ئۆگىتىشتى. مەكتەپلەردە، بالىلارغا خەت تونۇتقاندىن كېيىنلا، ناۋاي يېنىڭ شېئىرلىرىدىن ئازغىنا ئۆگەتكەندىن باشقا، خوجا ھاپىز شىرازىنىڭ دىۋانىنى يادلىتىدىغان بولدى. بالىلار باشلانغۇچ مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ «توتتۇرا مەكتەپ» ئورنىدا بولغان مەدرىسەلەرگە چىققاندىن كېيىن، ئەدىبىيات دەرسلىگى سۇپىسىدە مۇسەھەدىدىن سەئىدى شىرازىنىڭ «گۈلستان»، «بوستان» ناملىق ئەسەرلىرىنى ئوقۇدى. شۇنداق قىلىپ پارس تىلىمۇ ھۇجۇمغا ئوتتۇرىغا چىقتى. ئۇنىڭدىن باشقا، پارس ئەللىرىدە ئىسلامنىڭ راۋاجى بىزدىن ئىلگىرى بولغانلىقتىن، ئىلىم تەلەپ قىلىغۇچىلار ئۆزلۈكسىز رەۋىشتە پارس ئەللىرىگە ئېقىپ چىقىپ ئىلىم ھاسىل قىلىپ قايتىشاتتى. يەنە بىر جەھەتتىن، ئەڭ قەدىمقى زامانلاردىن تارتىپ يەنى ئىسلامىيەتتىن بۇرۇنقى دەۋرلەردىلا، تۈركى خەلقلەر بىلەن پارسلار قوبۇق مۇناسىۋەتتە بولۇپ كەلگەن ۋە ئۆز-ئارا مەدەنىيەت ئالماشتۇرغان بولۇپ، بۇ ھال تۈركى تىل ئىچىگە پارسچە ئىبارىلەرنىڭ سىڭىپ كىرىشىدەك تارىخىي مۇقەررەلىكىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. پارسلارنىڭ تۈركلىشىشى ۋە تۈركلەرنىڭ پارسلىشىشى جەريانىدا ئىتتىپاق تارىخى ئۆزگىرىشلەر يۈز بەردى. بۇ خىل تارىخىي-ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت ئىسلامىيەتتىن كېيىن تېخىمۇ قويۇق تۇس ئېلىپ، مائارىپ ئەرەپ پارس تىلىنىڭ زور تەسىرى ئاستىغا چۈشۈپ قالدى. بۇ ئەھۋال يازما ئەدىبىياتى كونا ساپ ئىزدىن چىقىرىپ تاشلىدى. ئالىملار، شائىرلار ئەرەپ، پارس تىلىدا يېزىشنى ياخشى كورۇشۇپ، ئۆز تىلىمىزدا يېزىشنى بىلىمىمىزنىڭ بەلگىسى دەپ ھىس قىلىشتى. بۇخارا ئوقۇپ كەلگەنلەر «دامۇللام»، ھىندىستاندا ئوقۇپ كەلگەنلەر «مەۋلىۋى»، قەشقەردە ئوقۇغانلار «مەخسۇم»

خەلپىتىم، تۈركى كىستاپلارنى بىلىدىغانلار "ھوللام"، دىگەن نام بىلەن ئاتىلىدىغان بولدى. 1-2، نامدىكىلەر گەرچە بىلىمدە توۋەن بولسىمۇ، خەلق نەزىرىدە ئۈستۈن سانالدى. تۈركى تىل-لارنىلا بىلگەن موللار گويا ھىساپتا يوق ھالدا توۋەندە قالدى.

يۇقۇرىدا ئېيتىلغانلاردىن باشقا، ھاكىمىيەتنىڭ دىن قولىدا بولغانلىغى، خەلق ھاياتىنىڭ تەقدىرى ئۇنىڭ بىلەن قاتتىق مۇناسىۋەتلىك بولغانلىغىمۇ ئاز تەسىر كۆرسەتمىدى. چۈنكى، ئىسلام دىنىنىڭ ھاكىمىيەت تۈزۈمىدە: خەلىپە (شاھ)، قازى (سوت)، مۇپتى (پروكورور)، خاتىپ (ۋەزىر ئوقۇغۇچى) ۋە ئىمام (پىشىۋا) لار خەلق ھاياتىنىڭ مەسئۇللىرى ئىدى. قازىلارنىڭ ھوقۇقى ئىنتايىن زور بولۇپ، ئۇلار ھەتتا شاھ ئۈستىدىنمۇ ھۆكۈم چىقىراالايتتى، كىشىلەر-نى ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلاتتى، ئائىلىۋى ئىشلارنىڭ ئاچقۇچى (نىكا ئاچرىتىش قاتارلىقلارمۇ) قاندىكىنىڭ قولىدا ئىدى.

قازى باشلىق دىنىي ئەربابلارنىڭ ھەممىسى ئەرەپ-پارس تىللىرىنى بىلگۈچىلەردىن ساپلىنىتتى.

ماددى، مەنىۋى ھوقۇقنى ئۆزىگە مەركەزلەشتۈرگەن بۇ زور كۈچ جەمىيەتنىڭ تىل سېستىمىسىدا ئۆز تەسىرىنى كۆرسەتمەي قالمايدى. بولۇپمۇ ئىلىم ئەھلىلىرى مۇشۇ تەسىرگە قاتتىق يولۇقۇپ كېتىشتى. ئىلىم تەلەپ قىلغۇچى شاگىرتلارمۇ ئۇلارنى پىشىۋا دەپ بىلىپ، ئۇلارغا ئەگىشىشتى. شۇنىڭ بىلەن، ئەرەپ، پارس تىللىرىنىڭ بىر قاتلام مۇخلىسلىرى مەيدانغا كەلدى.

بۇ يەردە يەنە شۇ نەرسىنى تەھلىل قىلىش لازىمكى، نىمە ئۈچۈندۇر بىزدە ئىسلامىيەت شارائىتىدا ئۆز تىلىمىزنى ساقلاپ قېلىش ئىستىگى بارغانسېرى ئاجىزلاپ، غۇرۇر كېمىيەگەن. ھالبۇكى، ئاتا-بوۋىلىرىمىز ئۆز تىلىمىزنى ساقلاشنىڭ بۈيۈك ئەھمىيىتىنى چۈشەنگەن ۋە بۇ ساھەدە مەڭگۈ شان-شەرەپلىك خىزمەتلەر قىلىشقان ئىدى.

ئۇلۇغ تىل تونۇغۇچىمىز ئۇيغۇر ئالىمى مەھمۇت قەشقىرى «تۈركى تىللار دىۋانى» نى يازدى. ئۇ مۇنداق دىگەن ئىدى: "ئىننە لىسانىتتۈركى يۇبارى بىلسانلىكەرەبى كىتەبارى فەرە-سەي روھانن" (تۈرك تىلى ئەرەپ تىلى بىلەن بەيگىدە بىرىنچىلىكىنى تالاشقان ئىككى ئات تەك تەڭ يۈگۈرەيدۇ). مەھمۇت قەشقىرىنىڭ بۇ باھاسى تىلىمىزنىڭ قانچىلىك باي ۋە مۇكەممەل تىللىغىنى كۆرسىتىشكە يېتەرلىك.

شۇنىڭدەك پەيلاسوپ شائىرىمىز يۈسۈپ خاس ھاجىپمۇ تىلىمىزنىڭ قۇدرىتىنى كۆرسەتمىشەن، ساپلىغىنى ساقلاشتا بىزگە ۋە پۈتۈن ئىلىم دۇنياسىغا بەك زور قىممەتلىك مىراس قالدۇرۇپ كەتتى. ئۇ بىزگە تۈركى سوزنىڭ ئۆزگۈيىدىغان ياۋا كىيىمىگە ئوخشاپىدىغانلىغىنى، ئۇنى سىلاپ-سېپاپ، چىڭ تۇتۇش لازىملىغىنى، شۇنداق قىلغاندا ئۇنىڭدىن ئىپار ھىدىلىرى چېچىلىدىغانلىغىنى ئۇقتۇرۇپ، «قۇتاتقۇ بىلىگ» تە مۇنداق يازغان ئىدى:

6617 كىيىك تاغى كوردۇم بۇ تۈركچە سوزۇگ،
ئانى ئاقرو تۇنتۇم يا قوردۇم ئارا.

(بۇ تۈركچە سوزنى ياۋا كىيىكتەك كوردۇم، ئۇنى ئاستا تۇتۇپ ئۆزەمگە ئۈگەتتىم).

6618 سىقادىم سەۋىتىتىم كوڭۇل بەردى تەرك،
ئاقىما بەلىڭلەر بىرەردە يىرا.

(ئۇنى سىلدىم، ماڭا تېز كۈنۈكتى، يەنىلا بەزى - بەزىدە ھۈركۈپ تۇرۇۋاتىدۇ
قورقۇۋاتىدۇ).

6619 سۇتۇپ تۇتىشىچە ئەدەردىم سوزۇڭ،
كەلۈ بېردى ئوتتۇرۇ ئىپارى بۇرا.

(بۇنى قولۇمغا كىرگۈزۈشكە تىرىشتىم، سوزنى ئايرىدىم، بۇ تۈركى سوز ئوزىنىڭ خۇش
پۇراقلىرىنى چېچىشقا باشلىدى.)
دىمەك، مۇندىن 1000 يىل ئىلگىرى ئۇلۇغ شائىر ۋە پەيلاسوپ تىلىنى چىڭ تۇتمە
سا بولمايدىغانلىغىنى چۈشىنىپ، بىزگە ئەنە شۇنداق مىسرالارنى قالدۇرغان.
ئەپسۇسكى، بۇيۇك دانىشمەنلىرىمىزنىڭ بۇيۇك خىزمەتلىرى بارغانسېرى يوقىلىشقا قارا
يۇز تۇتتى.

سەككىز كەدەك چوڭ ئالىم ئوزىنىڭ قىسمەتلىك ئەسىرى — «مۇفتاھولئولۇم» (ئىلىمىلەر ئاچقۇچ
نى ئوز تىلىدا يازماي، ئەرەپ تىلىدا يازدى. لۇتقىدەك كۈچلۈك شائىرمۇ ئىجادىيىتىنى
يېرىمىنى پارس تىلىدا يازدى.
يازما ئەدىبىياتىمىز ئەدىبىياتىنىڭ تۇپ قورالى بولغان تىلدىن مۇشۇنداق چەتنەپ كېت
بارغان بىر زاماندا، ناۋايى ئوز ئانا تىلىدا يېزىشنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، بۇيۇك - بۇيۇك ئەسەرلەر
ئوز ئانا تىلى بىلەن يېزىپ، ناھايىتى زور ئالغىشقا سازاۋەر بولۇپ، توھپە ياراتقان
يازما ئەدىبىياتىمىزنىڭ يېڭى دەۋرىنى ئاچقان ئىدى.
ئەدىبىياتىمىزنىڭ بۇ ئىككى چەت تىل تەسىرىگە قانداق ئۇچرىغانلىغىنى شۇنىڭدىن
بىلىش مۇمكىنكى، ناۋايدەك ئالى ھۆكۈمەت ئەربابى ۋە ئالىم شۇنداق سىياسى كۈچكە ئ
بولۇپ تۇرۇپمۇ ئانا تىلىنى كەمسىتىش تەرەپدارلىرىنىڭ ئىستىھزا (زاڭلىق) لىرىغا د
كەلدى.

پارس شېئىرىنىڭ ئۇستۇنلۇك تەرەپدارى بولغان شائىر سۇھەيلى بىر ئېشەككە تو
توقۇپ، ھىرات شەھىرىنىڭ كوچىلىرىدا "پالانى ئەلىشىر" (ئەلىشىرنىڭ توقۇمى) دەپ چار،
لىپ ناۋايىنى مەسەخرە قىلغان ئىدى.

ئەگەر ناۋايى ئانا تىلىدا ئەجات قىلىش چاقىرىغىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، تۈركى تىل
پارس تىلىدىن ئەۋزەللىگىنى ئىسپاتلايدىغان «مۇھاكىمەتۇل لۇغەتەيىن» (ئىككى تىلىنى
ھاكىمە) نى يازمىغان بولسا ۋە ئوز تىلىمىزدا ھەممىنى قايىل قىلىدىغان زور ئەسەرلەر
راتمىغان بولسا، بىز كېيىنكى كۈنلەردىمۇ زەللى، نىزارى، نوپىتى، خىرقىتىلارغا ئوخش
ئانا تىلىدا ئەجات قىلىشنى باشلىغان شائىرلارنى بەلكى ئۇچراتمىغان بولاتتۇق.
گەرچە ناۋايى بۇ بىر ئۇلۇغ يولنى كورسىتىپ ئۈلگە ياراتقان بولسىمۇ، لېكىن
تىق چىرمىشىپ كەتكەن تەسىر بىردىنلا يوقالمىدى. چۈنكى، 7 - 8 يۈز يىل داۋام قە

بۇ ئۇسلۇپنى بۇزۇش تەسەۋۋۇر قىلغاندەك ئوڭاي ئەمەس ئىكەن. مەسىلەن، ناۋايىنى ئالاھىدە! ئۇ ئانا تىلىمىزدىكى ئىجادىيەتنىڭ بۈيۈك چارچىسى ۋە ناھايىتى زور توھپە ياراتقۇچىسى، شۇنداق بولۇپ تۇرۇقلۇق، «چاھار دىۋان» نىڭ بىرىنچى مەتلەپنى مۇنداق باشلايدۇ:

ئەشرەقەت مەن ئەكسى شەمىسى كەئسى ئەنۋارولھودا،
يار ئەكسىن مەيدە كور دەپ جامدىن چىقتى سادا.

بىرىنچى مىسرادا 7 سوز بولۇپ بارلىقى ئەرەبچە. ئىككىنچىسىدە 8 سوز بولۇپ، 4 ى پارسچە، بىرى ئەرەبچە، قالغان 3 ى ئۇيغۇرچە. ①

زەلىلى:

باھاردۇر ئى زەلىلى بارھا توغرايى دىۋاننىڭ،
گۈلىستانى سۇخەندۇر سەر - سەرى يەلدىن خازان بولماس.

12 سوزدىن قۇرۇلغان بۇ بېيىتتا 4 سوز ئەرەبچە، 5 سوز پارسچە، 6 سوز ئۆز تىلىمىزدىن بولغان. ②

دىمەك، يازما ئەدەبىياتتا ئانا تىل بىلەن ئىجات قىلىشنىڭ ئارتۇقچىلىقى ناۋايى تەرىپىدىن كۆرسىتىلگەندىن كېيىنمۇ، بۇ كۈچلۈك تەسىر 20 - ئەسىردىمۇ ئالم دەپ ئاتالغان كىشىلىرىمىز ئېڭىدىن يوقالمىدى. 19 - ئەسىرنىڭ ئاياقلىرىدا قاغىلىقتا ياشىغان ئۇيغۇر شائىرى ھوسەين تەجەللى «بەرق تەجەللى سەبەق مۇجەللى» ناملىق دىۋانىنى ئەرەپ - پارس تىلىدا يازدى.

ئىلغار ئالىملىرىمىزدىن ئابدۇقادىر داموللام ئەدەبىيات دەرسلىكى قىلىشنى مەقسەت

پارسچىدىن:

- 1 - يار - چۇپ
- 2 - مەي - ھاراق
- 3 - جام - قەدەھ
- 4 - سادا - ئاۋاز

① ئەرەبچىدىن:

- 1 - ئەشرەقەت - يورنىدى
- 2 - مەن - دىن
- 3 - ئەكس - نەرسىدە باشقا نەرسىنىڭ كورۇنۇشى
- 4 - شەمىسى - قۇياش 5 - ئەنۋار - يورۇغلۇقلار
- 6 - كەئسى - قەدەھ، پىيالە 7 - ھودا - ھىدايەت

پارسچىدىن:

- 1 - باھار - ئەتىياز
- 2 - بارھا - مەررەلەر
- 3 - گۈلىستان - گۈللۈك
- 4 - سۇخەن - سوز
- 5 - خازان - كۈز پەسلى

② ئەرەبچىدىن:

- 1 - زەلىلى - خارلانغان
- 2 - توغرا - بولۇمىدىكى سەرلەۋەھ
- 3 - دىۋان - يىغىندا، توپلام
- 4 - سەر - سەر - بوران

پ
ك
پ
نى
ۋە
ن
ئىگە
ۋج
قۇم
پ
نىڭ
مۇ
يا
ناش
قات
لغان

قىلغان «مىقتاھولئەدەپ» (ئەدەپ ئاچقۇچى) ناملىق ئەسەرنى ئەرەپ كىلاسسىكىلىرىنىڭ قەسىدىلىرىدىن قۇرۇپ چىقىشتى. سابىت داموللام 20 - ئەسىر بېشىدا يازغان «جاۋاھىرۇل ئىبتقان» (ئىشىنىش جەۋھەرلىرى) دىگەن شېئىرىي ئەسەرنى ئەرەپ تىلى بىلەن يازدى.

بۇنىڭدىن باشقا ئاپرېل ئۆزگىرىشىگىچە ھەممە ئالىملىرىمىزنىڭ بىر بىرىگە يېزىشىدىغان خەتلىرى، ئىپتىقان مەرسىيەلىرى، بىنالارغا يازىدىغان تارىخىي مىراسلىرى، غەزەل - چاخچاق - لىرى پۇتۇنلەي ئەرەپ، پارس تىلى بىلەن بولدى.

ئەرەپ - پارس تىلى ئەسەرنىڭ يوقىلىپ كېتەلمەسلىكىدىكى يەنە بىر سەۋەپ شۇكى، ئەدەبىيات ئىجاتچىلىرى ئاساسەن ئۆز زامانىسىنىڭ بىلىملىكلىرى بولۇپ، بۇ بىلىملىرىنى ئۇلار ئەرەپ، پارس تىللىرى ئارقىلىق ئۆزلەشتۈرگەن ئىدى. بۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆز تىلى بىلەن قوشۇلۇپ، ئۈچ زور ئۈنچە - مارجان غەزىسى تۇراتتى. ئۇلارنىڭ پىكىر قۇشلىرى ئىلھام ھاۋاسىغا ئورلەپ قانات قېقىپ ئۇچقان چاغلىرىدا، ئۇلارنىڭ قەلەملىرى بۇ غەزىلەر - دىكى ئۈنچە - مارجان، ياقۇتلاردىن خالىغانلىرىنى ئېلىپ سوز يىغىندىسىغا تىزالايتتى. بۇنداق سوز تىزىملىرى 3 خىل ئۈنچىدىن قۇرۇلغانلىقى ئۈچۈن، گويا تېخىمۇ گۈزەل ۋە رەڭدار تۇيۇلاتتى. بۇنداق سوز ئىگىلىرىنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇپ ئالغان مۇشۇ تۇيغۇ تا ھازىرغىچە بىر تەرەپ بولغىنى يوق. (بۇ ھەقتىكى مىساللار ئۈستىدە ھازىرچە توختالمايمىز).

دىمەك، يازما ئەدەبىياتىمىز «قۇتاتقۇ بىلىگ» دىن كېيىن ئۆزىنىڭ تىل ساپلىغىنى يۇقۇرىدا ئىپتىئان سەۋەبلەر بىلەن يوقىتىپ قويدى. ئەڭ ئاددى نەرسىلەردىمۇ ئەرەپ، پارس تىللىرى قوللىنىلدى.

مەسىلەن:

قەلەم، دۇۋەت، كىتاپ، خەت، دەپتەر، شېئىر، مىسرا، بېيىت، قەسىدە، مۇرەببە، مۇخەم - مەس، مۇسەددەس، فەساھەت، بەلاغەت، بەدىئى، ۋەزىن، قاپىيە، مەنە دىگەن سۆزلەرنىڭ ھەممىسى ئەرەپچە غەزەل، ساز، دۇتتار، سېتار، راۋاپ، داپ، نەققارە، نەي، زەخمەك، كامالەك، خەرەك، پەردە، بۇلار - پارسچە.

بۇنداق ئارىلاشقان سۆزلەرنى ئىپتىئان تۈگىتىش قىيىن. تىلىمىزنىڭ چەت تىل تە - سىرىگە مۇشۇنداق ئاسان بېرىلىپ كېتىشى تارىخىي جەھەتتىكى، جۇغراپىيىۋى جەھەتتىكى ۋە ئىتتىپاق جەھەتتىكى ئۇزاق بىر جەريان بىلەن مۇناسىۋەتلىك مەسىلىدۇر. چۈنكى، ئەرەپ، پارس ئەللىرى تۈرك سېستىمىسىدىكى ئەللەر بىلەن ئارىلاشقىنىدەك، تۈرك تىل سېستىمىسى - دىكىلەرمۇ ئەرەپ، پارس ئەللىرى بىلەن تارىختا شۇنداق ئارىلاشقان. لېكىن نىمە ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ تىلىنى شۇنچە ئاسان قوبۇل قىلىپ كەتتۇق؟ بۇ، ئالاھىدە ئىلمىي تەھلىل ۋە پەلسەپىۋى تەپەككۈر تەلەپ قىلىدىغان تىرەن مەسىلىلەرنىڭ بىرى.

بىر تىلغا چەت تىلنىڭ سىڭىپ كىرىشى ئادەتتە كورۇلۇپ تۇرىدىغان ئەھۋال. لېكىن، ئەدەبىياتتا شۇ تىلنى قانداق ئىشلىتىش مەسىلىسى بەدىئى ماھارەتكە تەئەللۇق بىر پەزىلەتتە تۇرىدۇ. چۈنكى، بەدىئى تىلنىڭ خەلق تىلىغا، ئاممىۋى تىلغا يېقىن بولۇشى مىللى ئەدەبىيات - نىڭ ئەڭ مۇھىم ئالاھىدىلىكلىرىدىن بىرىدۇر. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، قانداق قىلىش كېرەك؟ مەلۇمكى، تىلنى بۇزىدىغانمۇ قەلەم ئىگىسى، تۈزەيدىغانمۇ قەلەم ئىگىسى. بۇ ھەقىقەتنى ئىلىم ئەرەپلىرىنىڭ يازغان خېتى، قىلىشقان سۆزلىرى بىلەن ئوقۇمىغان ئاددى خەلق، يېزا ۋە

تاغلاردىكى چارۋىچىلارنىڭ سوزلىرى ئوتتۇرىسىدىكى پەرق تولۇق ئىسپاتلايدۇ. قەلەم ئىگە - لىرىنىڭ ئوي قۇشلىرى، پىكرى ھاۋا بوشلۇقىدا قانات قېقىپ ئۇچۇشقا كىرىشكەندە ئۇلار ئۆز تىلىنى ئۇنتۇپ قېلىپ، باشقا تىللارنىڭ سوز خىزمەتلىرىدىن دانلايدىغان بولسا، ئۆز تىلىنىڭ گۈزەللىكىگە كۆز يۇمۇپ، باشقا تىللارنى چىرايلىق دەپ تونۇيدىغان بولسا، ئۆزىدىكى سوز - لەردىن كۆرە باشقا تىلدىكى سوزلەر ئۇنىڭغا جاراڭلىقراق سېزىلىدىغان بولسا، ياكى چەت تىل تېرمىنلىرىنى ئىشلىتىشنى ئۆزىنىڭ "ئالىم" لىغىنىڭ ئىپادىسى قىلىپ كۆرسىتىش كېسىلىگە ئۇچراپ قالىدىغان بولسا، بۇنداق ئەھۋال ئەدەبىي ئىجادىيەتتە كەڭ خەلق ئاممىسىدىن ئاي - رىلىپ قېلىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ ۋە تىلىمىزنىڭ كەلگۈسىنى غۇۋالاشتۇرۇپ قويدۇ. بىز ھازىر كىلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنى تەتقىق قىلىش ئىشىنى باشلاۋاتىمىز، بىراقچە كىلاسسىك ئەسەرلەر مەتبۇئاتتا ئېلان قىلىندى، بۇندىن كېيىن يەنە نەشر قىلىندۇ. كورۇپ تۇرۇپتىمىز - كى، بۇ كىلاسسىك ئەسەرلەرنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى ئەرەپ، پارس تىلىنىڭ ئارىلاشمىسىدىن قۇرۇلۇپ چىققان. ئۇلارنىڭ ئىچىگە چىرايلىق سوزلەر قاچىلانغان. بىز كىلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىق قىلىپ ئۆگەنگەندە، شۇ گۈزەل سوزلەر ئاستىدا يېزىۋاتقان تىرەن مەنىلەرنى ئۆز تىلىمىز بىلەن كۆرسىتىپ يېزىش ئۇستىلىغىنى ئۆگىنىشىمىز لازىم، بىزنى ھەرگىز چەت تىل - لارنىڭ گۈزەللىكى ئۆزىگە تارتىپ كەتمەسلىكى كېرەك. چۈنكى بىزگە چىرايلىق تۇيۇلغان شۇ سوزلەردىن گۈزەلرەك سوزلەر بىزنىڭ ئۆز تىلىمىزدىمۇ بار.

مەسىلەن:

سويگۇ	ئورنىغا	مۇھەببەت
ئۆز، چىرايلىق، كۆركەم چىراي	ئورنىغا	ھوسىن - جامال
تاڭ شامىلى	ئورنىغا	بادى سابا
كۈلۈمسىرەش	ئورنىغا	تەبەسسۇم
گەۋدىلىك	ئورنىغا	مۇجەسسەم
ئۇچۇش، ئورلەش	ئورنىغا	پەرۋاز

دىمەك، ھازىر بىز كورۇپ تۇرۇۋاتقان كىلاسسىك ئەدەبىياتىمىزدا قوللىنىلغان ئەرەپ، پارس سوزلىرى ئورنىدا ئۆز ۋاقتىدا ئۆز تىلىمىزدا گۈزەل سوزلەر بار ئىدى. 13290 مىسرالىق «قۇتاتقۇ بىلىگ» نى تىزىپ چىقىشتا يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ 68 مىڭ سوز ئىشلىتىپ، بۇنىڭغا ئاران 400 چە چەت سوزنى قوشقانلىغى تىلىمىزنىڭ بايلىغىنى، چەت سوزگە مۇھتاج ئەمەسلىكىنى كۆرسىتىدىغان بىر دەلىلدۇر. بىز يۇسۇپ خاس ھاجىپنىڭ بۇ مىسرالىرىغا قاراپ باقايلى:

توغاردىن ئىسە كەلدى ئوڭدون يىلى،
جاھان ئىتكۈگە ئاچتى ئوشتىماخ يولى.

ھازىرقى ئەدەبىي تىلدا:

شەرقتىن باھار شامىلى ئىسىپ كەلدى، جاھان زىننەتلىنىش ئۇچۇن جەننەت يولىنى
ئاچتى، دىيىلىشى مۇمكىن. مۇشۇنداق دىيىلسە، ئۆز تىلىمىزدىكى توغار، ئوڭدون، ئىتكۈ، ئوشتىماخ

سوزلىرى ئورنىغا شەرق، باھار، زىننەت، جەننەت دېگەن چەت سوزلەر ئورناشقان بولىدۇ.

ئونىن ئوتتى كەكلىك، كولەر قاتغورا،
قىزىل ئاغزى قانئەك، قاشى قاپقارا.

(كەكلىك كۈلۈپ قاقىلداپ ئۇناۋۇك سايرىماقتا، ئاغزى قانئەك قىزىل، قاشلىرى قاپ-
قارا.) ئويلىنىدىغان بولساق، بۈيۈك ئەدەب يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ مىسرالىرى ئەرەپ -
پارس تىلى ئارىلاش تۈزۈلگەن مىسرالاردىن گۈزەلەرەك چىققان.
بىز بۇ يەردە ھازىر ئىشلىتىلىۋاتقان ئەرەپ - پارس سوزلىرىنى قەتئى چىقىرىۋېتىش
كېرەك، دېمەكچى ئەمەسمىز. چۈنكى، بىزدە ئىشلىتىلىۋاتقان ھەم تونۇش بولغان سوزلەر تىل
سوستاۋىمىزنىڭ بايلىقى بولۇپ، ئۇلارنى چىقىرىپ تاشلاپ، ئورنىغا ئارھىپلىشىپ كەتكەن ئوز
سوزلىرىمىزنى ئىشلىتىش ياخشى چارە ئەمەس ئەلۋەتتە. دەيدىغىنىمىز، ئوز تىلىمىز تۇرغان
يەردە چەت تىلنى زورلاپ ئىشلەتمەسلىكى ئالغا سۈرۈشتىن ئىبارەت. كىلاسسىك ئەدەب -
ياتنى تەتقىق قىلغاندا، ئۇنىڭغا تەنقىدىي كوز بىلەن قاراپ، ئۇنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى
ئېلىپ، پايدىسىز تەرەپلىرىنى قالدۇرۇش بۇ - كىلاسسىك ئەدەبىياتتىن پايدىلىنىشتىكى تۈپ
نشان.

مۇشۇ نشانغا قاراپ ئالغا بېسىش، تىل ساپلىغىنى ساقلاش ئۈچۈن تىرىشىش -
خەلقنى يورۇتۇشنى مەقسەت قىلغان ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان بۇرچىدۇر.

پارچە

سۇپ - سۇزۇك ئاقتان بۇلاقنى ئۈزە چاغلاق قالدۇرۇپ -
كەتكۈچى، ئۇسسۇزلىغىنى نەدە ئالغاي قاندۇرۇپ؟

ئىزدىمە چەتتىن قاچاڭغا سەن خوشاللىق شەرىپتىن،
ئىچ تىلىڭنىڭ تەملىك، تاتلىق سۈيىنى تولدۇرۇپ.

ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرىنىڭ كېسەكلەردىكى يېزىقلار ھەققىدە دەسلەپكى مۇلاھىزە

سابىت ئەخمەت، قۇربان ۋەلى

ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرى خوتەن ۋىلايىتىنىڭ لوپ ناھىيىسىدە بولۇپ، يۇرۇڭقاش دەرياسىنىڭ شەرق تەرىپىدە، ناھىيە بازىرىدىن غەربىي شىمال تەرەپ 17 كېلومېتىر ① يىراق-لىققا ئورۇنلاشقان. بۇ قەدىمقى شەھەر خارابىسى تۇرغان جاي ھازىر تەكلىماكان قۇملىغى-نىڭ بىرقىسمى بولۇپ قالغان. ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرى بۇ قۇملۇقتا يىراق-يىراقلاردىن ئاپپاق كورۇتۇپ تۇرغاچقا، يەرلىك ئۇيغۇرلار ئۇنى "ئاق سېپىل" دەپ ئاتىغان.

ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرى خارابىسى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى تەرىپىدىن تۇقتىلىق قوغدىلىنىدىغان مەدىنىي يادىكارلىق ئورنى. ئۇ، 1957-يىلى ئېلىپ بېرىلغان مەدىنىي يادىكارلىقلارنى ئومۇمىيۈزلۈك تەكشۈرۈشتە، سۇڭ سۇلالىسى (مىلادى 960-، 1279-يىللار) دەۋرىدىكى قەدىمقى شەھەر خارابىسى، دەپ بېكىتىلگەن، 1981-يىلى نەشر قىلىنغان «جۇڭگودىكى مەشھۇر سەيلىگاھلار لۇغىتى» ②دە تاڭ-سۇڭ سۇلالىلىرى (مىلادى 618-1279-، يىللار) دەۋرىدىكى قەدىمقى شەھەر خارابىسى دەپ يېزىلغان ③.

بۇ قەدىمقى شەھەرنىڭ قايسى دەۋردە كىملىرىنىڭ ئەمگىكى بىلەن بىنا قىلىنغانلىقى، ئۇنىڭ نامىنىڭ ئەسلىدە نىمە دەپ ئاتىلىدىغانلىقى ھەققىدە ئارخىلوگىلار ۋە تارىخشۇناسلار ئىچىدە ھازىرغا قەدەر مۇئەييەن بىر يەكۈن چىقىرىلغىنى يوق. بۇ ماقالىمۇ يۇقۇرقى مەسىلىلەرنىڭ ھەممىسىگە جاۋاپ بېرەلمەيدۇ، پەقەت بۇ قەدىمقى شەھەرنىڭ قايسى دەۋرلەردە بىنا قىلىنغانلىقى توغرىسىدا پاكىت كورسىتىدۇ.

× ×

1979-يىلى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق مۇزېيىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى لى يۇيچۇن ئاق سېپىلغا بارغان. ئۇ چاغدا ئاق سېپىلنىڭ 106 مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى سېپىل تېمى قۇمىدىن ئوتتۇرا ھىساپ بىلەن 4 مېتىرچە ئىگىزلىكتە كوتىرىلىپ تۇراتتى. غەربىي جەنۇب بۇرجەكتە 7-8 مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى تام بوران زەربىسىدە ئورۇلۇپ چۈشكەن، ئۇنىڭ كېسەكلىرى پارچە-پارچە بولۇپ، يەردە چېچىلىپ ياتقان ئىدى. كېسەكلەرنىڭ بىر يۈزىدە قەدىمقى كىشىلەر جىمجىلاپ يازغان "يېزىق"لار كورۈنەتتى. بۇ چوڭدە ئۇزۇنراق تۇرۇپ خىزمەت ئىشلەش شارائىتى يوق ئىدى. شۇڭلاشقا، ئاران ئون نەچچە پارچە سۇتۇق كېسەكتىكى "يېزىق"لار فوتوغا ئېلىنغان. ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرىنىڭ كېسەكلەردە يېزىق بارلىقى ئارخىلوگىلارنىڭ، بولۇپمۇ يېزىقشۇناسلارنىڭ جىددى دىققەت ئېتىۋارىنى قوزغىدى. بىرمۇنچە كىشىلەر بۇنى تەتقىق قىلىشقا كىرىشتى. لېكىن ئۇلارنىڭ ئوز تەتقىقاتلىرىدىن

قانداق يەكۈن چىقارغانلىقى بىزگە مەلۇم ئەمەس.

1980 - يىلى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا مۇزېينىڭ مۇئاۋىن باشلىقى سابىت ئەخمەت، كەسپىي خادىملاردىن ئەخمەت رىشىت، خوتەن ۋىلايەتلىك مەدىنىي يادىكارلىقلارنى قوغداش ئورنىنىڭ مەسئۇلى رەجەپ يۈسۈپ قاتارلىق كىشىلەر ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرىگە بېرىپ، سېپىلنىڭ كېسەكلىرىدىكى يېزىقلار ئۈستىدە ئىككىنچى قېتىم تەكشۈرۈش ئېلىپ باردى. بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈش ئالدىنقىسىدىن تەپسىلىي ۋە ئەتراپلىقراق بولدى. بۇ ۋاقىتتا، يەنى ئارىدىن بىر يىل ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، بۇ قۇملۇقتا ئاران 75 مېتىر ئۇزۇن - لۇقتىكى قەدىمقى شەھەر سېپىلى قۇمىدىن كۆتىرىلىپ تۇراتتى، سېپىلنىڭ قالغان قىسمى كۆچمە قۇم بارخانلىرىنىڭ تېگىدە قالغان ئىدى. ④. بوراندا يېقىلىپ كەتكەن تام پارچىلىرى، چېچىلىپ ياتقان سۇنۇق كېسەكلەرمۇ كۆپىيىپ قالغان ئىدى. بۇ قېتىم تېخىمۇ كۆپ يېزىق ماتىرىيالى توپلاندى.

ئاق سېپىلنىڭ كېسەكلىرى ئۈلچەملىك ئەمەس، بەزىلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 31 سانتىمېتىر، كەڭلىكى 20 سانتىمېتىر، قېلىنلىقى 8 سانتىمېتىر، بەزىلىرىنىڭ بولسا ئۇزۇنلىقى 50 سانتىمېتىر، كەڭلىكى 32 سانتىمېتىر، قېلىنلىقى 12 سانتىمېتىر كېلىدۇ. يېقىلىپ چۈشكەن سۇنۇق كېسەكلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ بىر يۈزىدە يېزىق بار. ئارخىلوگىلارنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىدىن قارىغاندا، بۇ يېزىقلار كېسەكلەرنىڭ بىر يۈزىگە قول بىلەن ۋە تاياق بىلەن چىچىلاپ يېزىلغان. سېپىلنىڭ يەنە بىر يېرىدە شامال يالاپ يېقىتىۋېتىشكە ئازلا قالغان بىر پارچە تام بار، ئۇنىڭ تېگىدە تۇرۇپ قارىسا، "يېزىق" لار كۆرۈنىدۇ. بۇنىڭدىن قارىغاندا، سېپىل بىنا قىلىنغاندا كېسەكلەرنىڭ "يېزىق" بار يۈزى دۇم قىلىپ تىزىلغان. ⑤. ئەپسۇسكى، كېسەكلەر سۇنۇپ ھەر تەرەپكە قالايمىقان چېچىلىپ كەتكەچكە، "يېزىق" لارنىڭ مۇناسىۋىتى، يەنى سوز ياكى جۈملە بولۇپ شەكىللىنىش تەرتىۋىنى ئېنىقلاش مۇمكىن بولمىدى. شۇڭلاشقا، بۇ يېزىقلار مۇشۇنداق رېتى قالايمىقان بولۇپ كەتكەن، ھەرپ شەكلى ئوڭ - تەتۈر، ئاستىن - ئۈستۈن ھالەتكە كېلىپ قالغان بويىچە فوتوغا ئېلىندى.

دەسلەپتە سابىت ئەخمەت بۇ يېزىقلارنى قەدىمقى تۈرك يېزىقىنىڭ ئۇرۇقۇن - يېنسەي ۋادىسىدا قوللىنىلغان شەكىللىرىگە سېلىشتۇرۇپ، بۇنى قەدىمقى تۈرك يېزىقى شەكىللىرىگە كىرىدەپ قارىغان ئىدى. كېيىن، 1983 - يىلى 2 - ئايدىن باشلاپ بىز بۇ يېزىقلارنىڭ دەسلەپكى تەتقىقاتىغا كىرىشتۈك. بىز ئالدى بىلەن ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىق ماتىرىيالى - ياللارنى رەتلەپ چىقىتۇق، 30 پارچىدىن ئارتۇق يېزىق ماتىرىيالى ئىچىدە بىر بىرىگە ئوخشىمايدىغان 17 ھەرپ بارلىقى ئېنىقلاندى. بۇ بىرىنچى قەدەمدە ئىشلەنگەن خىزمەت، يەنى تەكرار - تەكرار سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق مەيدانغا كەلگەن يەكۈن ئىدى. ئىككىنچى قەدەمدە، دۇنيادا ھازىرغا قەدەر تېپىلغان قەدىمقى يېزىق شەكىللىرىنى توپلاپ، ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلارنى ئۇلارغا سېلىشتۇردۇق. تەكرار - تەكرار سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق ئاق سېپىلدىن تېپىلغان 15 ھەرپنىڭ قەدىمقى كاروشتى يېزىقى ھەرپلىرى ئىكەنلىكى، 2 ھەرپنىڭ بولسا قەدىمقى براھمى يېزىقى ھەرپلىرى ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى. ئاق سېپىلدىن تېپىلغان ھەرپلەرنىڭ كۆپىنچىسى قەدىمقى تۈرك يېزىقىنىڭ ئۇرۇقۇن، يېنسەي ۋادىسىدا قوللىنىلغان شەكىللىرىگەمۇ ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇنىڭ سېلىشتۇرۇلۇشى توۋەندىكىچە: (ئاق

سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلارنىڭ فوتودىكى شەكلىنىڭ كۆچۈرۈلمىسىدە كۆرۈلىدىغان... بەلگە ھەرپلەرنىڭ كەمتۈك يېرىسى كۆرسىتىدۇ.

د

قەدىمقى تۈرك يېزىقى		بىراھىمى يېزىقى		كاروشىقى يېزىقى		ئاق سېپىل يېزىقى	
قۇرغۇن شەكلى		ھەرپ شەكلى		قۇرغۇلشى		فوتودىكى شەكلى	
پ	1			A	7	6	-1
z	h			khā	47	47	-2
ق	λ	λ, l, γ		chā	γ	γ	-3
		ig	γ	ja	γ	γ	-4
		3	γ	thā	+	+	-5
z	ف	κ, 7, 9, E		t̄ri	#	κ	-6
		g	W	tā	κ	κ	-7
l	v	u, o	>	ya	^	7	-8
		n	3	21	31	31	-9
n	>	ä, ö	4	hā	2	2	-10
		d	x	4	x	x	-11-1
		n	3	12	711	711	-11-2
ä, ö	μ	t, h, n	4	dā	4	4	-11-3
		n	3	31	37	37	-12
u	o			thā	o	o	-13-1
		h	o	dhā	o	o	-13-2
				11	71	11	-14

يۇقۇرىدىكى سېلىشتۇرۇمدا كورسەتىلگەن كاروشتى يېزىقى قەدىمقى ھىندىستاننىڭ ماۋۇرىيا خانلىقى (مىلادىدىن ئىلگىرى 322-185- يىللار) دەۋرىدە قوللىنىلغان يېزىق شەكىللىرى ئىدى ⑥. سېلىشتۇرۇش نەتىجىسىدە، ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلارنىڭ ھەرپ شەكىللىرى كاروشتى يېزىغىنىڭ باشقا دەۋرلەردە قوللىنىلغان شەكىللىرىگە ئوخشىماي، پەقەت ماۋۇرىيا خانلىقى دەۋرىدە قوللىنىلغان شەكىلگە ئوخشايدىغانلىقى ئېنىقلاندى. سېلىشتۇرۇمدا كورسەتىلگەن بىراھىمى يېزىغىمۇ ماۋۇرىيا خانلىقى دەۋرىدە قوللىنىلغان يېزىق شەكلى ئىدى ⑦. ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلارنىڭ ئىچىدە 2 ھەرپ بىراھىمى يېزىغىنىڭ ھەرپلىرىگە ئوخشايدۇ. جۈملىدىن، ئاق سېپىلدىن تېپىلغان ھەر ئىككى خىل يېزىقنىڭ يىل دەۋرى ئوخشاش، يەنى ئۇلار مىلادىدىن ئىلگىرىكى 2-4- ئەسىرلەرگە مەنسۇپ. سېلىشتۇرۇمدا كورسەتىلگەن قەدىمقى تۈرك يېزىقى مىلادى 8-9- ئەسىرلەردە ئورقۇن، يېنسەي ۋادىسىدا قوللىنىلغان يېزىق شەكىللىرى ⑧. ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلارنىڭ بەزىلىرى بۇنىڭغا ئوخشايدۇ، بەزىلىرى يېقىن كېلىدۇ، بەزى سان-لارنى پارچىلىسا، تۈرك يېزىغىنىڭ ھەرپلىرىگە ئوخشايدۇ، پارچىلىمىسا ئوخشىمايدۇ. بۇنى تەكرار - تەكرار سېلىشتۇرۇپ كورگەندىن كېيىن، ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلارنى تۈرك يېزىقى ئەمەس دىگەن خۇلاسگە كەلدۇق. لېكىن، شۇنىسى ئېنىقكى، كاروشتى يېزىقى بىلەن تۈرك يېزىقى ئوخشاشلا ئەرم يېزىقى سېستىمىسىغا كىرىدىغان يېزىقلار بولۇپ، ئۇلاردا پەقەت قوللىنىلغان دەۋرنىڭ ئىلگىرى - كېيىن بولغانلىغىدەك بىرلا پەرق بار. بىز يەنە تارىخىي جەھەتتىن تەھلىل يۈرگۈزۈپ، قەدىمقى تۈرك يېزىغىنىڭ ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلار بىلەن شەكىللىنىش مۇناسىۋىتى بولۇشى مۇمكىن، دەپ قارىدۇق.

بىزنىڭ يۇقۇرىدىكى يەكۈن ۋە پەرەزلىرىمىزنى ئىسپاتلايدىغان مۇنداق ئۈچ تارە-خىي رىۋايەت بار. بۇ رىۋايەتلەر جۇڭگونىڭ تاڭ سۇلالىسى دەۋرىدە ئوتكەن بۇددىزىم رايىبى شۇەنجۇاڭنىڭ "大唐西域记" دىگەن كىتابىدا بايان قىلىنىدۇ.

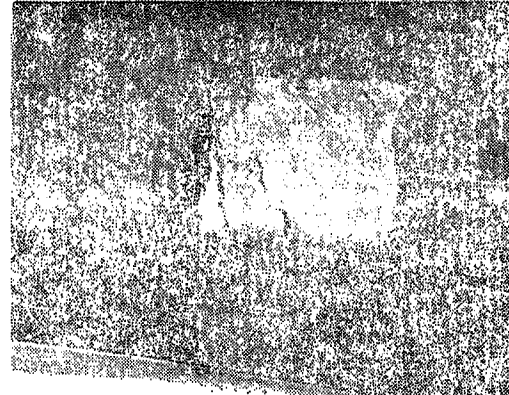
1- رىۋايەت: "ئاسوكاخان غەزەپلىنىدۇ، ۋەزىرىنى ئەۋەتىپ (شاھزادىنى) سۇرگۈن قىلىدۇ، (ئۇ) قوۋملىرىنى باشلاپ شىمالدىكى تاغدىن ئوتىدۇ، چول، جىرالاردا قونىدۇ ئادەم - مۇلۇكلىرىنى ئېلىپ بۇ ماكاننىڭ غەربىدىكى قىرغاققا كېلىدۇ، تورىلەرنى تىكلەيدۇ، ئوزى خان بولىدۇ. شۇ ۋاقىتتا، شەرقىي ئەل شاھزادىسى قاچاقلارنى ئەيىپلەش ئۈچۈن شەرقتىكى قىرغاققا كېلىپ ماكانلىشىدۇ، قول ئاستىدىكىلەرنىڭ مەسلىھەتى بويىچە ئوزى خان، دەپ جاكالايىدۇ. ئايلار، پەسىللەر ئوتىدۇ، ئۇلار دىن ۋە ئورپ - ئادەت جەھەتلەرد چىقىشالمايدۇ، يەر ئېچىپ تېرىقچىلىق قىلغان ۋاقىتلاردا چاتقاللىقلاردا ئۇچرىشىپ قالىدۇ جەمەتلىرىنى سۇرۇشتۇرۇشىدۇ، خوجايىنلىق تالىشىدۇ، گەپ - سوزلىرىگە تەگشىدۇ، قورال تەڭلىمەكچى بولۇشىدۇ..... سۇبھى كوتىرىلگەندە جەڭ بولىدۇ، غەرب خانى يېڭىلىدۇ شەرق خانى غەلبە قىلىدۇ، ئېلىدىن مەھرۇم بولغانلارنى توپلايدۇ، پايىتەختىنى ئوتتۇرايونغا كۆچۈرىدۇ، سېپىل بىنا قىلىدۇ، دولەت قۇرۇلىدۇ، ھازىر خان پايىتەخت قىلىپ تۇرغان دەل شۇ شەھەردۇر." ⑨ بۇ تارىخىي رىۋايەت بىزگە خوتەن رايونىدا ئەڭ بۇرۇ سوقۇلغان سېپىلنىڭ دەۋرى قەدىمقى ھىندىستان تارىخىدىكى ئاسوكاخان دەۋرىگە توغ كېلىدىغانلىغىنى چۈشەندۈرىدۇ. ئاسوكاخان ماۋۇرىيا خانلىقى دەۋرىدىكى مەشھۇر خانلارنى

ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرىنىڭ كېسەكلىرىدىكى يېزىقلارنىڭ
فوتوغا ئېلىنغان نۇسخىسى

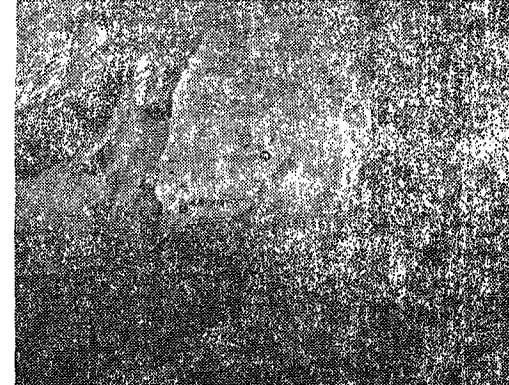
2

1

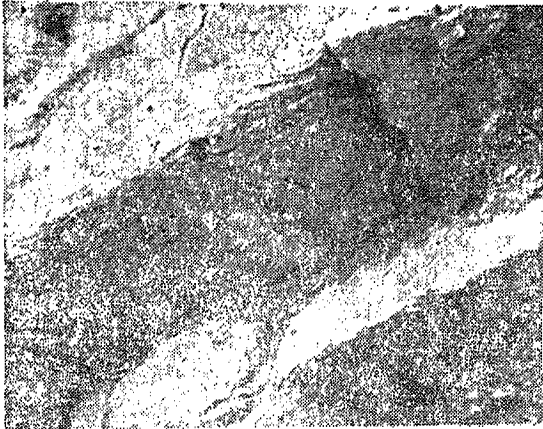

3

4

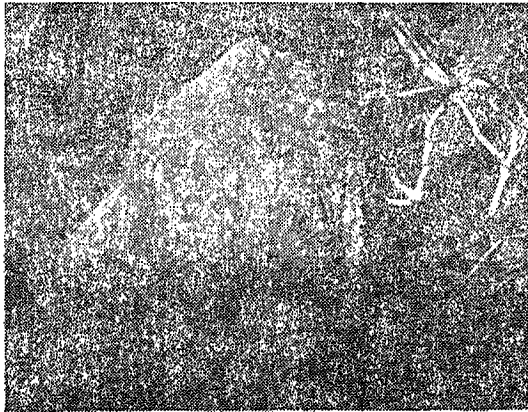

6

5

8

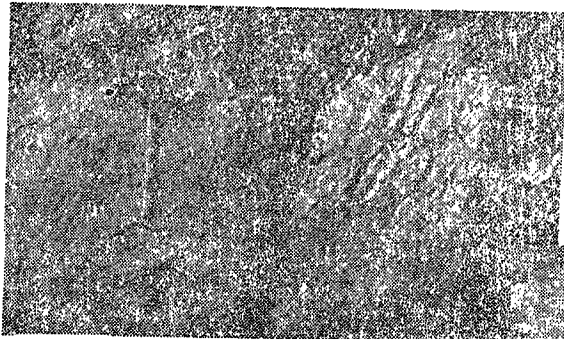

7

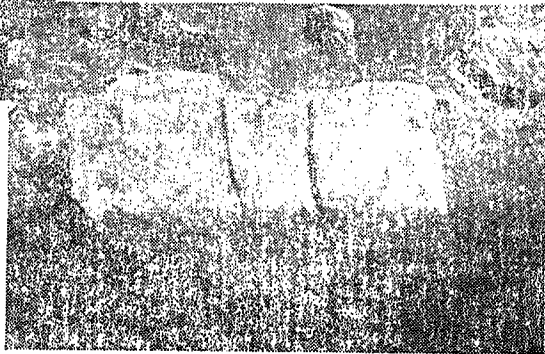

12

13

14

بىرى بولۇپ، ئۇنىڭ تەختتە ئولتۇرغان يىللىرى مىلادىدىن ئىلگىرىكى 273 - 232- يىللار ئىدى. بۇ تارىخىي رىۋايەت ئاق سېپىلىدىن تېپىلغان يېزىقلارنىڭ سېلىشتۇرما يېزىقىشۇناسلىق ئۇسۇلى بىلەن ئېنىقلانغان يىل دەۋرىنى ئىسپاتلايدۇ. بەلكى دەۋر چېكىنى تېخىمۇ كونكىرېتلاشتۇرىدۇ، يەنى بىزگە خوتەن رايونىدا مىلادىدىن ئىلگىرى 3- ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا سېپىل سوقۇپ شەھەر بىنا قىلىنىشقا باشلىغان، دىگەن مەلۇماتنى بېرىدۇ.

2 - رىۋايەت: (خاننىڭ) ئوغلى بولمىغانلىقتىن، نەسبى ئۇزۇلۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ ۋايشراۋانا تەڭرى دەرگاھىغا بېرىپ ئىبادەت قىلىدۇ، ئىلاھ ئوبرازىنىڭ پىشانىسىدىن بىر ئوغلان ئۇنۇپ چىقىدۇ. ئۇنى مەپىگە سېلىپ ئېلىپ كېلىدۇ، دولەت خەلقى تەبرىكلەيدۇ. ئوغلان ئەمچەككە كۈنىمگە نىمىكتىن، يەنە ئىلاھتىن ئۇنىڭغا ئومۇر تىلەيدۇ. ئىلاھنىڭ ئالدىدىكى يەردىن بىر ئەمچەك ئۇنۇپ چىقىدۇ، ئىلاھى ئوغلان ئۇنى ئېسىپ ئەي بولىدۇ، ئەلدە تەڭرىنى يوق ئەقىللىق باتۇر بولۇپ يېتىلىدۇ..... شۇنىڭدىن كېيىن بۇ دولەتتە خانلىق نەسبى ئۇزۇلۇپ قالمايدۇ، ..... (خانلار ئەجدادى) يەردىن چىققان ئوغۇز (سۇت) نى ئېسىپ چوڭ بولغانلىقىنى ئۇچۇن بۇ ئەلنىڭ نامى كەسۇستان، دەپ ئاتالغان ⑩. "كەۋ" دىگەن سوز قەدىمقى ئارىيان خەلقلەرنىڭ تىلىدا ئوغۇز دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. "ستان" دىگەن سوز "ماكان" دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. دىمەك، بۇ دولەتنىڭ نامى "ئوغۇز ماكانى" دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ، بۇ نام كېيىن، جانلىق تىلدا "س" تاشلىنىپ كەۋتان، كېيىن يەنە "ك" تاشلىنىپ ھوتان ياكى خوتەن دەپ تەلەپپۇز قىلىنغان. بۇ نام ھازىرغا قەدەر داۋاملىق قوللىنىلىپ كەتتە. بۇ تارىخىي رىۋايەت بىزگە خوتەن رايونىدا سېپىل سوقۇلۇپ شەھەر بىنا قىلىنىپ، دولەت قۇرۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، بۇ دولەتنىڭ نامىنىڭ نىمە دەپ ئاتالغانلىقىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

3. رىۋايەت: بۇرۇنقى زاماندا، ھونلاردىن يۈز مىڭلىغان ئادەم كېلىپ، ئەتراپتىكى شەھەرلەرنى بۇلاڭ - تالاڭ قىلىدۇ، چاشقان دوڭنىڭ يېنىدا بوز يەر ئاچىدۇ. كەۋستان خانى ئون مىڭلىغان ئەسكىرى بىلەن ئۇلارغا تەڭ كېسەلمەي ئەنسىرەيدۇ..... ھونلار دەرھال مەپىلەرنى قوشۇپ، ئاتلارنى ئىگەرلىمەكچى بولىدۇ، لېكىن، ئىگەر، ساۋۇت، ئوق - يا، مەپە قاتارلىق يىپ - شوپىنىسى بار ئەسكىرى جابدۇقلارنىڭ ھەممىسىنىڭ چېتىلغۇ - لىرىنى چاشقانلار ئاللىقاچان قىيىپ تاشلىغان ئىدى..... ⑪. بۇ تارىخىي رىۋايەت بىزگە خوتەن دولىتى زامانىسىدا ھون خەلقلەرنىڭ خوتەن دولىتى تەۋەسىدە ئېلىپ بارغان پائالىيەتلىرىنى خەۋەر قىلىدۇ. بۇ رىۋايەتتە خوتەنگە بارغان ھونلارنى "يۈز مىڭلىغان" دەپ تەسۋىرلىگەن. تارىخ قەدىمقى كىتاپلاردا رىۋايەت شەكلى بىلەن بايان قىلىناتتى. ھەقىقىي تارىخىي ۋاقىلەر رىۋايەت شەكلى بىلەن بايان قىلىنغاندا، بەزى بەھۇدە مۇبالىغىلەردىن خالى بولالمايدۇ ئەلۋەتتە. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى ئارخىلوگىيە يولى بىلەن ئىسپاتلاشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ سان ئىسپاتلانغىچە، بىزنىڭ قارىشىمىزچە، ياپونىيىلىك يۇشى لياۋدىنىڭ «غەرپتە بۇدد - زىم» دىگەن كىتابىدا خوتەننىڭ نوپۇسى ھەققىدە ئېلىپ بارغان تەھلىلىنى ⑫، يەنى ئۇنىڭ، تارىخىي رىۋايەتلەردە غەرپتىن كەلگەنلەر 7 مىڭ، شەرقتىن كەلگەنلەر ئون مىڭ دېيىلىدۇ، دەپ ئېيتقانلىقىنى نەزەردە تۇتۇشقا توغرا كېلىدۇ. «خەننامە. غەربىي رايون تەزكىرىسى. خوتەن»

بايدىدا، ئائىلە سانى 3 مىڭ ئۇچپۇز، نوپۇسى 19 مىڭ ئۇچپۇز، ئەسكىرى 2 مىڭ توت يۇز دىيىلگەن. بۇنىڭدىن قارىغاندا، خوتەندە دولەت قۇرۇلغاندا 17 مىڭ نوپۇس بار ئىدى، دىگەن قاراش بىر قەدەر ئەقىلغا مۇۋاپىق. خوتەننىڭ شۇ زامانلاردا نوپۇسىنىڭ قانچىلىك بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر، بۇ رىۋايەت بىزگە شۇ زامانلاردا خوتەن نوپۇسىنىڭ كۆپ ساندىكىلىرى تۈرك تىلىدا سۆزلىشىدىغان خەلقلەر (ھونلار تۈركى خەلق بولۇپ تۈرك تىلىدا سۆزلىشىدىغان قەدىمكى خەنزۇچە تارىخىي كىتاپلارنىڭ ھەممىسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئەجدادى ھونلار دىيىلگەن) ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرىدۇ. خەنزۇچە ياكى باشقا يېزىقلاردا يېزىلغان تارىخىي كىتاپلاردا ھونلارنىڭ خانى بىلەن باشقا خانلار ئوتتۇرىسىدا ئوزئارا خەت - چەك ئەۋەتىشكە ئالدى تىلغا ئېلىنغان بولسىمۇ، لېكىن ھونلارنىڭ قانداق يېزىق ئىشلەتكەنلىكى خاتىرىلەنمىگەن. يەنە بىر مۇنچە تارىخىي كىتاپلاردا بولسا ھونلار يېزىق قوللانماي، ۋەقەلەرنى يىپ - شوپىندا بوقۇچ تۈگۈش ئۇسۇلى بىلەن خاتىرىلەيتتى، دىيىلگەن. ئارخىلوگىلارمۇ خوتەن رايونىدىن ھازىرغا قەدەر يىل دەۋرى تېخىمۇ ئۇزۇن بولغان تۈرك يېزىقلىرىنى ئۇچراتمىدى. شۇڭلاشقا، ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلار بىلەن تۈرك يېزىقىنىڭ بەزى ھەرپلىرى ئوخشاپ كېتىدىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ بۇ يېزىق سېستىمىسىغا كىرىدىغانلىقىغا، تۈرك تىلىدا سۆزلىشىدىغان خەلقلەر - نىڭ مىلادىدىن ئىلگىرىكى 3 - ئەسىردىلا خوتەن نوپۇسىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ شەكىل - لەنگەنلىكىگە ئاساسەن، بىز تۈرك يېزىقىنىڭ ئاق سېپىلدىن تېپىلغان يېزىقلار بىلەن شەكىللىنىش مۇناسىۋىتى بولۇشى مۇمكىن، دىگەن پەرەزگە كەلدۇق.

بۇ ماقالىدا پەقەت ئاق سېپىل قەدىمكى شەھرىنىڭ كېسەكلىرىدىكى يېزىقلار ھەققىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈلدى. مۇلاھىزە ئارقىلىق ئاق سېپىل قەدىمكى شەھرى مىلادىدىن ئىلگىرىكى 3 - ئەسىرنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا بىنا قىلىنغان، دىگەن يەكۈننى چىسقاردۇق. لېكىن ھازىر "ئاق سېپىل" دەپ ئاتىلىۋاتقان بۇ قەدىمكى شەھرىنىڭ ئەسلى نامى نىمە، ئۇ قەدىمكى خوتەن دولىتىنىڭ پايتەختىمۇ؟ دىگەنگە ئوخشاش مەسىلىلەر ئۈستىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزۈش ئۈچۈن ھازىر ئارخىلوگىيە پاكىتلىرى تېخى يېتىشمەيدۇ. تارىخىي رىۋايەتلەردىكى "قەربىي قىرغاق"، "شەرقىي قىرغاق"، "شەرق خانى"، "ئوتتۇرا رايون" دىگەنگە ئوخشاش بىر مۇنچە تارىخىي جۇغراپىيە تەتقىقاتى دائىرىسىگە كىرىدىغان ئاتالغۇلار بۇ ماقالىنىڭ ۋەزىپىسى بولمىغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ھەقتە تېخى مۇلاھىزە ئېلىپ بارىدۇق. بىزنىڭ بۇ مۇلاھىزىمىز تېخى ئاق سېپىل قەدىمكى شەھرىنى رەسمىي ئارخىلوگىيىلىك قېزىش - تەكشۈرۈش ئارقىلىق قولغا كەلتۈرۈلگەن ماتېرىياللارغا ئاساسەن ئېلىپ بېرىلغان مۇلاھىزىمۇ ئەمەس، پەقەت بوران زەربىسىدە ئورۇلۇپ چۈشكەن سېپىل تاملارنىڭ سۇنۇق كېسەكلىرىدىكى يېزىقلار، ئۇنىڭ ئۈستىگە رەت - تەرتىپ بۇزۇلغان يېزىقلار ئۈستىدىلا ئېلىپ بېرىلغان سېلىشتۇرما يېزىقشۇناسلىق جەھەتتىكى مۇلاھىزە خالاس. ماتېرىيال تولۇق بولمىغاچقا، ئاق سېپىل قەدىمكى شەھرىنىڭ كېسەكلىرىدىكى يېزىقلارنىڭ مەز - مۇنى بىلەن تونۇشقىلى بولمىدى. بۇ يېزىقلارنىڭ مەزەۋىنى بىلەن تولۇق تونۇشقاندا، نۇرغۇن مەسىلىلەر ئېنىق بولغان بولاتتى، بۇ مۇندىن كېيىنكى خىزمەتلەردە ئورۇنلىنىشى مۇمكىن.

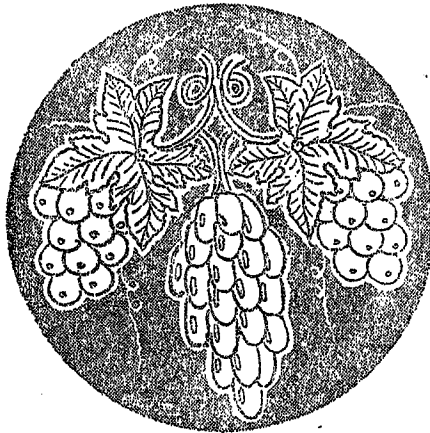
ئىزاھلار:

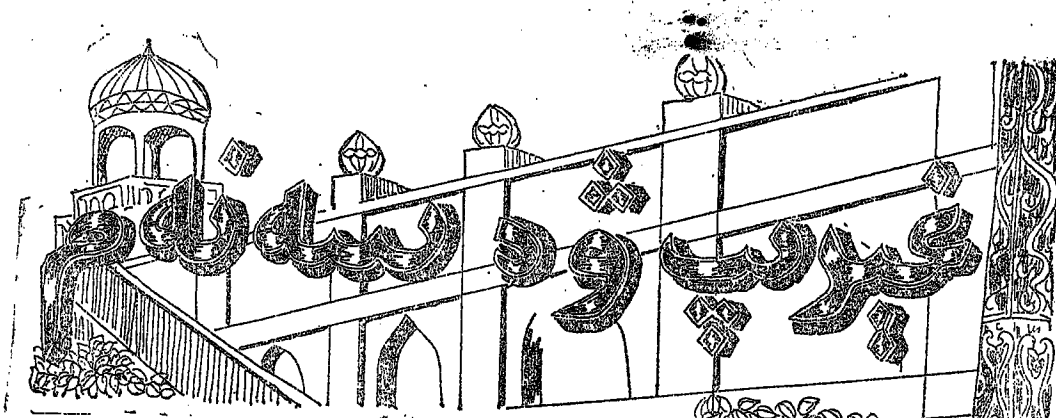
① ② «شىنجاڭ گېزىتى» 1957 - يىل 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىكى (خەنزۇچە) سانغا قاراڭ. بۇنىڭدا ئاق سېپىل قەدىمكى شەھرى لوپ ناھىيىسىدىن شەرقىي شىمال تەرەپ 40

كىلومېتىر يىراقلىقتا دەپ يېزىلغان، بۇ سان توغرا ئەمەس.

- ③ 中国名胜词典 1981 - يىلى شاڭخەي نەشرى 1102 - بەتكە قاراڭ.
- ④ مۇشۇ ئەسىرنىڭ بېشىدا ستەيىن، 50 - يىللاردا خۇاڭ ۋىنچېي ئەپەندى تەكشۈرگەندە ئاق سېپىل قەدىمقى شەھرىنىڭ سېپىلى 100 مېتىردىن ئارتۇق ئۇزۇنلۇقتا ئىدى. 1979 - يىلى لى يۇيچۈن تەكشۈرگەندىمۇ 106 مېتىر ئۇزۇنلۇقتا ئىدى. 1980 - يىلى سابىت ئەخمەت تەكشۈرگەندە ئاران 75 مېتىر قالغان، قالغان قىسمىنى قۇم كومۇپ تاشلىغان. دەۋشۇ بىر يىل ۋاقىت ئىچىدە تەكلىماكاننىڭ بوسغانلىقلارغا قىلغان قۇملاشتۇرۇش ھۇجۇمى مۇشۇنداق شىددەتلىك بولغان.
- ⑤ 6 - 10 - فوتولارغا قاراڭ.
- ⑥ "Indian Petrology, Plate I" گە قاراڭ.
- ⑦ يۇقۇرقى كىتاب "Plate II" گە قاراڭ.
- ⑧ "A.von. Gabain Alttürkische Grammatik" گە قاراڭ.
- ⑨ 大唐西域记 1977年上海版297页 گە قاراڭ.
- ⑩ يۇقۇرقى كىتاب 299 - بەتكە قاراڭ.
- ⑪ 羽溪了谛著《西域之佛教》1956年商务版194页 گە قاراڭ.

(خەلق داستانى)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: باتۇر ئەرشىدنىۋو

تەھرىردىن:

«غېرىپ ۋە سەنەم» — كوپ ئەسىرلەردىن بۇيان ئۇيغۇر خەلقى ئىچىدە كەڭ تارقىلىپ ئەۋلاتتىن - ئەۋلاتقا ئوتتۇپ كەلگەن يىرىك خەلق داستانلىرىدىن بىرى. داستاننى خەلقىمىز سويۇپ ئوقۇيدۇ ۋە ئاڭلايدۇ. داستاننىڭ شېئىرىي تېكىستلىرى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەشھۇر تارىخىي مۇزىكىسى — ئون ئىككىكى مۇقام ئاھاڭلىرىغىمۇ ناخشا تېكىستى قىلىپ ئېلىنغان بولۇپ، بۇ ئولىسەس ناخشىلار خەلق مەشرەپلىرىدە، توي - توكۇن، ھېيت - بايراملاردا، مېھماندارچىلىق ۋە مەھەللىي كوڭۇل ئېچىشلارنىڭ ھەر خىل تۈر - لىرىدە تاكى بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر كەڭ ئېيتىلىپ كېلىنىپ كەتتە.

داستاننىڭ ئۇيغۇر خەلقى ياشايدىغان كەڭ زىمىننىڭ ھەرقايسى رايونلىرى ۋە جاي - لىرىدا جانلىق ئىلىدا ئېيتىلىدىغان، بىر - بىرىدىن ھەر خىل دەرىجىدە پەرقلىنىدىغان ئاغزاكى ۋارىيانتلىرى بار، شۇنىڭدەك، ئۇنىڭ ئۇيغۇر چىغاتاي ئەدىبىي تىلىنىڭ نەسرىي يازما ئۇسلۇبىدا خاتىرىلەنگەن قوليازما نۇسخىلىرى ۋە تاش مەتبە نۇسخىلىرىمۇ ئاز ئەمەس. بۇ، قۇرۇكى خەلقلىرى ئىچىدە ئالدى بىلەن ئۇيغۇرلارغا خاس بولغان ئۇزاق ئەسىرلىك شەھەر مەدەنىيىتىنىڭ مۇقەررەر مەھسۇلى ئەلۋەتتە. ئۇيغۇرلاردا يازما ئەدىبىيات ۋە كىتاپپۇرۇش -

لۇق - مەتبەئەچىلىك ۋە كىتاپ سودىسى تارىختىن بۇيان تەرەققى تاپقان ساھە بولۇپ كەلگەن. ئېلىمىزدا ۋە چەتئەللەردە ساقلانغان، ئۇيغۇرلاردا بۇددا ۋە مانى مەدەنىيەتلىرى مۇھىتىدا بارلىققا كەلگەن تۇرغۇنلىغان كىتاپلار بۇنى دەلىللەپ بېرىدۇ. تارىختىن بۇيان، ئۇيغۇرلارنىڭ يازغۇچىلىرى، شائىرلىرى، تارىخچىلىرى، كاتىپلىرى ۋە ھەر خىل دىنلار مۇھىتىدىكى زىيالىلىرى خەلق ياراتقان نۇرغۇن نامىر مىراسلارنى كىتاپلاشتۇرۇپ كەڭ تارقاتقان ۋە نەسىلدىن - نەسىلگە قالدۇرغان. زامانىۋى نەشرىياتچىلىق ۋە مەتبەئەچىلىك ساھەسىدىن باشقا، ئەنئەنىۋى كىتاپپۇرۇشلۇق ۋە كىتاپ سودىسى ئادىتى خەلق ئىچىدە ھازىرمۇ بار. ئاقسۇ، غۇلجا، قەشقەر، يەركەن، خوتەن قاتارلىق جايلاردا غالىتەك ھارۋىلىرىنى ھەيدەپ يۈرۈپ قەدىمىي كىتاپلارنى ئېلىپ - سېتىش بىلەن، كىتاپ كۆچۈرۈش ۋە كىتاپ شىرازلاش بىلەن مەخسۇس شۇغۇللىنىدىغان كىشىلەرنى ھازىرمۇ كەڭرى ئۇچرىتىش مۇمكىن.

بىز ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مىراسلىرىنى نەشرگە تەييارلاشتا ئىلمىي ئورنەك بولار دىگەن مەقسەت بىلەن، بۇ قېتىم مەجمۇئەمىزدە «غېرىپ ۋە سەنەم» داستانىنىڭ قولىيازما نۇسخىسىنى ئېلان قىلىشتا، سوۋېت ئۇيغۇرلىرىدىن باتۇر ئەرشىدىنوۋ نەشرگە تەييارلىغان، سوۋېت قازاقىستانىنىڭ «جازۇشى» - «يازغۇچى» نەشەرىياتى 1982 - يىلى نەشر قىلغان كىتاپنى نۇسخىنى ئىشلىتىشنى مۇۋاپىق كوردۇق. «غېرىپ ۋە سەنەم» داستانىنىڭ بۇ نەشر نۇسخىسى ئەتراپلىق ئىزلىنىش ۋە ھەر خىل نۇسخىلارنى سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق، ئىلمىي پوزىتسىيە بىلەن ۋە ئەستايىدىل ئىشلەنگەن.

باتۇر ئەرشىدىنوۋ داستانىنى نەشرگە تەييارلاشتا، س. س. س. ر ئازىيا خەلقلىرى ئىنىستىتۇتى لېنىنگراد شوپىسدا (321) 177 نومۇر بىلەن ساقلانغان، ھاجى يۇسۇپ دىگەن كىشى تەرىپىدىن ھىجرى 1290 - يىلى (مىلادى 74 - 1873 - يىللىرى) كۆچۈرۈلگەن قولىيازما نۇسخىسىنى ئاساس قىلغان. باتۇر ئەرشىدىنوۋ نەشرگە تەييارلاش سوزىدە، بۇنىڭ يەتتە سۇ ئۇيغۇرلىرى ئىچىدە ئەڭ كەڭ تارقالغان نۇسخا ئىكەنلىكىنى، ھاجى يۇسۇپ موللا ئاشۇر خەلپەم ناملىق بۇ مۇئەللىپ كۆچۈرۈپ قالدۇرغان «جامىئۇل ھىكايەت» ناملىق يەنە بىر قولىيازما نۇسخىمۇ بارلىغىنى، «غېرىپ ۋە سەنەم» داستانى خاتىرىلەنگەن قولىيازما يەنە «پەرھات - شىرىن»، «بەختىيارنامە» ناملىق ئەسەرلەرنىڭمۇ بارلىغىنى، ھاجى يۇسۇپ موللا ئاشۇر خەلپەمنىڭ يالغۇز زامانىسىنىڭ ئەدىبى بولۇپلا قالماي، بەلكى تارىخچىمۇ بولغانلىغىنى، ئۇنىڭ ئوزى يازغان «جەمىيەت تارىخ» («تارىخلار توپلىمى») ناملىق ئەسەرنىڭمۇ بارلىغىنى ئېيتىدۇ.

نەشرگە تەييارلىغۇچى كىتاپنىڭ ئاخىرىدا، داستانىنىڭ ئۇيغۇر ۋارىيانتلىرىدىن باشقا يەنە، تۈركمەن، ئوزبېك، ئەزەربەيجان ۋە باشقا كاۋكاز تۈركلىرى ۋارىيانتلىرى ھەم سەھنە ۋارىيانتلىرىنى ئىلاۋە قىلىپ ئۆتكەن.

داستاننىڭ نەشرىدە قولىيازما تىرانسپىكىسسىيىسىنىڭ ئەينەن ئېلىنغانلىقى ناھايىتى ياخشى بولغان. بىز داستاننىڭ تىل ئۇسلۇبىدا ئۇيغۇر يازما مىراسلىرىدىن بولغان «قىسسەسۇل ئەنبىيا» ۋە «نەسىرى مىرزا مۇھەممەد ھوسۇيىنىبەگ» («نەسىرى خەمسە») دىكىدەك چىغاتاي ئەدىبىي تىلىنىڭ نەسىرى شەكىلىنىڭ تىپىك ئورگانىك ئۆلگىسىنى كۆرىمىز. بۇ، بىزنىڭ ئىجتىمائىي پەن تەتقىقاتچىلىرىمىزنى ۋە ئىلىمۇناسلىرىمىزنى ئۇيغۇر يازما تىلىنىڭ تارىخىي

تەرەققىياتىغا دائىر ماتىرىيال ئاساسى بىلەن تەمىنلەيدۇ.

داستاننى سىلاۋيان يېزىقىدىكى يۇقۇرقى نەشر نۇسخىسىدىن يولداش دەريا ھەسەن ئۇيغۇر كونا يېزىقىغا ئاغدۇردى.

ئەمما راۋىيان ئەخبارۇ نىقىلان ئاسار ئاڭىداغ رىۋايەت قىلۇلەرگىم، دىيار بەكرى دەپ بىر شەھەر بار ئەردى، پادىشاھنى شاھ ئابباس دەپ ئەردى، (ئۇنىڭ) ①... بىر ۋەزىرى بار ئەردى، (ئاتى) ھەسەن ۋەزىر ئەردى. بىر كۈنى پادىشاھ شىكارغا چىقىپ ئەردى، ئالدىغا بىر بوغاز توشقان ئۇچرادى، پادىشاھ ئاتاي دەپ يادىنە تۇتۇپ: "خوتۇنۇم ھاملەدار ئەردى، قىساس بولماسۇن" دەپ ئوقىنى قايتۇرۇپ ئالدى. ئۇل توشقان ئوتۇب ۋەزىرنىڭ ئالدىغا كەلدى، ۋەزىر ھەم ئاتاي دەپ يادىغا تۇشتى: "خوتۇنۇم ھاملەدار ئەردى" دەپ (ئوقىنى) قايتۇرۇپ ئالدى. ئەلقسىسە پادىشاھ شىكاردىن ياندى. ھەسەن ۋەزىرگە ئەيدى:

— ئۇل توشقانى (مەن) ئاتىدىم، سەن نىچۇك ئاتىدىڭ؟— دىدى. ۋەزىر ئەيدى:

— خوتۇنۇمغا قىساس بولۇرمېكىن دەپ ئاتىدىم،— دىدى. پادىشاھ ئەيدى:

— ئەي، ۋەزىر! بۇ ئىككىمىزنىڭ نىيەتنىڭ بىر كېلىگەنلىكىگە بۇ فەرزەندلەر ئىككىلىسى ئوغۇل بولسا دىيار بەكرىنىڭ پادىشاھلىقىنىڭ دەۋرانى سۇرسۇن، ئەگەر ئىككىلىسى قىز بولسا بىر كۈيەۋ قىلسۇن، ئەگەر بىرى ئوغۇل، بىرى قىز بولسا نىكاھى بىر بولسۇن،— دىدىلەر. ھەسەن ۋەزىر ئەيدى:

— ئىككىمىزگە بىر موھىر لازىم،— دىدى. ئاندا پادىشاھ:

— ۋەدىمىز خىلاپ بولماسۇن،— دەپ موھىرنى باسپ ۋەزىرگە بەردى. — سەن يادكار

قىلغىل،— دەپ.

قەزارا ئايدىن-ئاي، كۈندىن-كۈن ئوتۇب ئەردى، پادىشاھ ئابباسنىڭ خوتۇنى بىر قىز تۇغدى، ھەسەن ۋەزىرنىڭ خوتۇنى بىر ئوغۇل تۇغدى. بۇلار توي-تاماشە قىلىپ شاھ ئابباسنىڭ قىزىنىڭ ئاتىنى شاھسەنەم قويدى، ھەسەن ۋەزىرنىڭ ئوغلىنى ئاتىنى شاھخېرىپ قويدى. بۇ فەرزەندلەر كۈندىن-كۈنگە كاتتە بولۇپ يەتتە ياشقا يەتتى. ۋەزىر توي قىلىپ، ئوغلىنى خەتمە قىلدۇردى. (ھەسەن ۋەزىر يەنە بىر قىز تاپتى، ئېتىنى گۈلجامال قويدى). ② شاھخېرىپ بىرلە شاھسەنەمنى بىر موللا— مۇئەللىمگە ئوقۇغالى بەردى. خېرىپ ئوقۇپ ئەردى، ھەسەن ۋەزىر قازا قىلىپ كەتتى. شاھخېرىپ يىغلاپ، ئاتاسىنى گور كەفەنگە ئالدۇرۇپ چىنارە نەمازىنى ئوقۇپ، دەفسە قىلىپ، ئاب-ئاش قىلىپ، خۇدايىسىنى بېرىپ، خەتمە قۇرئان بىرلە ئاتاسىنىڭ نەزەرسىنى تامام قىلدى.

ئەلقسىسە، سەنەم بىرلە خېرىپ ھەمدەرس ئوقۇر ئەردى، ياشلار توققۇزگە يەتتى. ئىككىلىسى ئىلىم ھال، ئىلىم قالدىن خەبەر ئالىپ ئەقىل-فاراسەت بىرلە ئىش قىلۇر ئەردى. كۈندە مەكتەپكە بارغۇنچە ئويناشە-ئويناشە بارىپ كېلۇر ئەردى. كۈندىن-كۈنگە مۇھەببەت

① تىرناق ئىچىگە ئېلىنغان سۆز ئۆزىمىز تەرىپىدىن قوشۇلدى.

② بۇ جۈملە قوليازىمدا يوق، لېكىن گۈلجامال كىمىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى باشتا بىلدۈرۈپ كېتىشنى لازىم تاپتۇق.

بەسەتلەرى بىر - بىرىگە ئوتۇب بىر كۈنى مەكتەپتىن كېلۇر ئەردى، ھەرقايسى ئويىگە كېتە - دۇرغان كوچا باشغە يەتتى. شاھسەنەم ئەيدى:

— بۇگۈن ۋەدە قىلىشالى، ئەرتە قايسىمىز مەكتەپكە بالدۇر چىقساق كېيىن قالغانمىز - دىن توققۇز گوھەر، توققۇز بوسە ئېلىشالى. شاھغېرىپ خوشال بولۇپ:

— ئوبدان بولۇر، دەپ ۋەدە قىلاشپ ئويىگە باردى.

شاھسەنەنەننىڭ ئۇيقۇسى كەلمەدى، سەھەر كېلىپ يولىنى توساپ ئولتۇردى. غېرىپ يېتىپ كېلىپ ئەردى، شاھسەنەم غېرىپنى سۇرۇپ توققۇز بوسە، توققۇز گوھەرنى ئالدى. يەنە ئەرتە بىرلە شاھسەنەم يولىنى ساقلاپ تۇرۇپ غېرىپنى تۇتۇپ ئالدى. ئۇچىنچى كۈنى يەنە ۋەدە قىلاشپ كەتتى. ئۇل كۈنى غېرىپ ئون سەككىز گوھەر، ئون سەككىز بوسە ئۇتۇرغانغە فەرىشان بولۇپ، ئويىگە بارىپ مىكرى قىلىپ ئەردىكى: "بۇ كېچە يەنە ئۇيقا - لاب قالۇرمەن" دەپ بىر ئۇستىرا ئالدىكى، "تىرناقىنى ئالاي" دەپ باھانە بىرلە بىر تىر - ناقىنى كەسكەي. ئاناسى غېرىپنىڭ قولىداكى تىغىنى كورۇپ ئەيدىكى:

— ئەي، فەرزەند، كېچەدە تىرناق ئالماق خوب ئەمەس، دەپ تىغىنى تارتىپ ئالدى. ئاندا غېرىپ يىغلادى. ئاناسى ئەيدىكى:

— ئەي، فەرزەندىم، بۇگۈن ئۇچ كۈن بولدى نىمە دەردكە گىرىفتار بولدۇڭ؟— دىدى. غېرىپ سەنەم بىرلە ۋەدە قىلىشپ ئىككى كۈندىن بېرى ئون سەككىز گوھەر ئۇتتۇر - غاننى ئاناسىغە بەيان قىلدى. ئاناسى ئەيدى:

— ئەي، فەرزەند، فەرىشان بولسىمە، سەنەم بولسى سېنىڭ بەخشەندىڭ تۇرۇپ، شاھ ئابباس ۋەدە قىلىپ موھر باسقاندۇر. بۇ موھر ئاتاڭدىن بىزگە يادكار قالغاندۇر،— دەپ بىر موھرلۇق خەتنى غېرىپكە كورسەتتى.

غېرىپ مۇلاھىزە قىلىپ كوردىكى، شاھ ئابباس بىرلە ھەسەن ۋەزىر ۋەدە قىلىپ باسقان موھر ئىكەن. غېرىپنىڭ كوڭلى تەسكىن تاپىپ كوزى ئۇيقۇغا باردى. ئۇل كېچە (سەنەم) ئوز ھوجراسىدا، غېرىپ ھەم ئوز ھوجراسىدا ياتىپ تۇش كوردىلەر. رەسۇ - لىلا قولىدا ئالتۇن قاسەدە مەي ئىچىپ، نىكاھى بىر بولۇپ تۇشەدى. سەھەر ۋاقتىدا شاھ - سەنەم ئويىغانىپ مەكتەپ سارى بارماق ئۇچۇن چىقىپ بارۇر ئەردى. سەنەمنىڭ ئاناسى پادىشاھقە ئەرز قىلدى:

— ئەي، پادىشاھ، سەنەم بالىغ بولۇپدۇر، كۈندىن - كۈنگە سەھەر تۇرۇپ مەكتەپ سارى چىقىپ بارادۇر، كوچەدە يالغۇز يۈرمەكى خوبمۇ؟— دىدى. پادىشاھ ئابباس دىدىكى:

— ئانداغ بولسى مەكتەپكە بارماسۇن، موللاسى مۇئەللىم مۇندا كېلىپ دەرس ئەيتىپ كېتتۇر،— دىدى.

ئاندا سەنەمنى مەكتەپ يولىدىن قايتۇرۇپ كىردى. پادىشاھ ئەيدىكى:

— سەنەم بالىغ بولسى غېرىپكە بېرۇرمىز،— دىدى. ئايىم ئەيدىكى:

— بىر يىتىمچىگە بېرۇرمىزمۇ؟— دىدى.

ئاندا سەنەم ئاناسىدىن بۇ سوزىنى ئېشىتىپ ھوجراسىدا ئولتۇرۇپ: "ھەي، دەرىخ، ئىشىم دۇشۇار بولدى، زەغۇم زەلاڭ بولدى"، دەپ ئەيتادۇر:

زۇلمۇڭ بىرلە قەبا فەلەك
بىزنى غەپىرى يارە سالدىڭ.
ئىبراھىمدەك ئوتقە ياقىب،
چەفا بىرلە نارە سالدىڭ.

كوتەردىڭ كوڭۇل خەستىنى،
بۇزدۇردۇڭ گۈلخان رىشتىنى.
سۇندۇرۇپ مۇھەببەت كەشتىنى،
بىزنى دايم خارە سالدىڭ.

قايغۇ بىرلە خۇنلەر ئەتەپ،
كوزدە ياشم كەلكۈنلەتەپ،
بىزنى مەجنۇن، لەيلى ئەتەپ،
قىزلارنى بازارە سالدىڭ.

فەلەك باقتى ئىقبالىمىز،
يىراققە تۇشتى يار ھالىمىز.
مۇنەججىم كوردى فالىمىز،
مىنىڭ بەختىم قەرا سالدىڭ.

سەنەم ئىستەر (ئوز) رەفقىن،
ھېچ كىم بىلىمە سىدىمۇ كېيىن،
يۈرەكىگە چەفا تىغىن،
مىنىڭ باغرىم ئەرا، سالدىڭ.

دەپ، سەنەم ھوجراسىدا يىغلاماققە مەشغۇل بولدى.
ئەلەقسە، غېرىپ ئول كۈنى تۇش گورۇپ، رەسۇلىلا قولسىدا مەي ئىچىپ، سەنەم
بىرلە نىكاسى بىر بولۇپ ئويغاندى. ۋەقت سەھەر تۇرۇپ مەكتەپ يولىغا چىقتى. سەنەم
بىرلە ۋەدە قىلغان كوچە باشىدا ئىنتىزار بولۇپ چاشتگاھىغىچە قاراپ تۇردى. سەنەم كەلمە-
دى. غېرىپ «يارىم كەلمەدى» دەپ، يىغلايدۇر:

ئەي، يارەنلەر، مۇسۇلمانلەر،
نە بولدى يارىم كەلمەدى؟
ئىشقى ئوتىغە كويىدى جانلەر،
نە بولدى يارىم كەلمەدى؟

كېلەرمەن دەب ۋەدە قىلدى،
كېلەر مۇددەتتىن ئوتتى،
ئېرتە چاشتگاھىغە يەتتى،
نە بولدى يارىم كەلمەدى؟

يا بىر يامان دەرتكە قالدى،
يا بىر غەيرى بىرلە بولدى.
كوزۇم يولىغا تەلمۇردى،
نە بولدى يارىم كەلمەدى؟

يېگەن ئاشم زەھەر بولدى،
كەيگەن توتۇم كېفەن بولدى،
گوزۇم يولىدا تەلمۇردى،
نە بولدى يارىم كەلمەدى؟

غېرىپ دەرلەر بۇ ئاتىمنى،
كىمگە ئېيتىپ بۇ دادىمنى،
ئاللا بەرگەي مۇرادىمنى،
نە بولدى يارىم كەلمەدى؟—

دەب، غېرىپ يېغلاپ مەكتەپكە باردى. موللاسىدىن دەرس ئالدى. سەنەمدىن ئايرىلىپ،
ئوقۇغالى بارمىدى. كىتابىنى قوينىغا سالپ مەكتەپخانىنىڭ بىر بۇرچىدا يېغلاماقىغە مەشغۇل
بولدى.

ئەلقىسىسە، سەنەم ئۇل كۈنى مەكتەپكە بارماغانىغە فەرىشان بولۇپ يېغلادى. ئاندا
شاھ ئابباس سەنەمنىڭ ئاھ ئۇرغانىغە گوزى تۇشتى.
سەنەمنىڭ بىر ئانىكاسى بار ئەردى، ئاتىنى گۈلنىھال دەر ئەردى، ئامما لەقەبلەرنى
ئاغچە ① ئانىكا دەر ئەردى. پادىشاھ ئانىكانى چىللادى، ئەيدىكى:
— سەنەم مەكتەپكە بارماغانىغە فەرىشان بولدى، ھەمراھى قىزلارنى يىغىپ، مەجلىس
قىلىپ، كوڭلىنى شاد قىلغىل،— دىدى.
ئانىكا:

— خوب بولۇر،— دەپ قىسرىق كەنئىزەكلەرنى جەم قىلىپ، نەغمەنى ئەرغۇۋان بىرلە
مەجلىس تۇزدى. شاھسەنەم فەسەند قىلمايدى. ئاغچە ئانىكا سورىدىكى:
— ئەي فەرزەند، نىمە ئۇچۇن بۇگۈن فەرىشان بولۇپ يېغلايسىز؟ ئەرزىڭنى ئەيتىمە.
ساڭ بەرگەن سۇتۇمگە رازى بولماسەن،— دىدى. شاھسەنەم ئەيدىكى:
— مەن غېرىپ بىرلە بىر ياشىمىدىن توققۇز ياشقا يەتكۈنچە بىرگە ئويناپ، بىرگە

① قوليازىمدا "ئاقچى" دىيىلگەن.

ئوقۇيدۇرمەن. بۇگۈن ئۈچ كۈن بولۇپ ئىدىكى، ۋەدە قىلىشىپ ئىدۇق، ئىككى كۈن غېرىبىنىڭ كوڭلىنى ئۇتۇپ ئالىپ ئىدىم. بۇگۈن ئاتا-ئانا مەكتەپكە يىبەرمەدى. غېرىبىنىڭ ھالى نە چەكتى ئىكەن؟ ئانىڭ ئۈچۈن يىغلارمەن،— دىدى.

ئانىكاسى بۇ سۆزنى ئېشىتىپ ھەيران بولدى، ئەيدىكى:
— ئانداغ بولسە، "موللامدىن بىر دەرس ئالىپ، ئوزۇم بارىپ ئەيتىپ كېلەي" دەپ ئاتاڭىزدىن روخسەت تىلەڭ، بۇ سۆز بىرلە سىزگە رۇخسەت بەرسە كېرەك،— دەپ. شاھسەنەم بۇ سۆزنى ئانىكادىن ئېشىتىپ دەرھال ئاتاسى شاھ ئابباس ھوزۇرىغە چىقتى، ئەيدىكى:

— مېنى مەكتەپكە بارماس قىلىپسىز. ئىجازەت بولسە موللامدىن دۇئا ئالىپ، ئوزۇمى ئەيتىپ يانسام،— دىدى.

شاھ ئابباس، سەنەمدىن بۇ سۆزنى ئېشىتىپ، خەزىنەدارلارنى چىللادى:
— بىر ھەمپان تىللا چىقارغىل،— دىدى. ئاندا ھازىر قىلدى. ئانىكانى چىللاپ ئەيدىكى:

— سەنەمنى بىرگە ئالىپ بارىپ، موللامنىڭ ئالدىدا بۇ تىللانى قويۇپ، دۇئاسىنى ئال-
دۇرۇپ كېلىڭ،— دىدى. ئانىكا:

— خوب بولۇر،— دەپ شاھسەنەمنى پەردە-نىقابكە چۇلھاپ، بىر فەست گۈچە بىرلە يۇگۇرۇشۇپ مەكتەپخانىگە يەتتى. سەنەم ئەيدى:

— غېرىبىنىڭ ھالىنى تەمەشە قىلاي،— دەپ. پەنجىرەدىن قەرادى، موللامنى غېرىبىنى:

— دەرسنى ئوقۇمادىڭ،— دەپ بىر كاچات ئۇردى.

غېرىبى موللامنىڭ قەراب زار-زار چۇن ئەبىرۇ نەۋ بەھار يىغلاپ ئەيتادۇر:

ئەرزىم بۇدۇر، سىزگە، موللام،

بىر كورسەم ئەردى كاشكى.

ھىچ بىلەسە بۇل خاسۇ ئام،

بىر كورسەم ئەردى كاشكى.

كۈن چىقىپ چاشتگاھ سارى

مەن يارنى كورسەم كاشكى.

قولدا ئالتۇن كاساسى،

چايىنى ئىچسەم كاشكى.

چاشتگاھدىن كېيىن تۇش بولۇر،

يارنىڭ كوڭلى نە خۇش بولۇر؟

كورسەم بېھوش بولۇر،

بىر كورسەم ئەردى كاشكى.

چۈشتىن كېيىن بولدى پېشىن،
يارىمنىڭ كوڭلى ئەبرەشم،
ئەبرەشمىدەك بەللەرنىگە،
چىرماشىب ئولسەم كاشكى.

پېشىندىن كېيىن بولدى دېگەر،
ئاشىق ئۇچۇن كويدى جىگەر،
كورسەتكۈچنى پەرۋەردىگەر،
بىر كورسەم ئەردى كاشكى.

دېگەردىن كېيىن شام بولۇر،
يارنىڭ كوڭلى غەم بولۇر،
كوزمىسەم ئارمان بولۇر،
بىر كورسەم ئەردى كاشكى.

شامدىن كېيىن بولۇر خۇفتەن،
ئىككى ئاشىق (ئويدە) چۈپ تەن،
تېپىشتۇنچە بىر جان - بىر تەن،
بىر كورسەم ئەردى كاشكى.

غېرىب دەرلەر بۇ ئاتىنى،
كىسگە ئەيتاي مەن دادىنى،
ئاللا بەرگەي مۇرادىنى،
بىر كورسەم ئەردى كاشكى.

ئەلقسىسە، غېرىب موللاسگە بۇ سوزنى ئەيتقانلاردا شاھسەنەم پەنجىرەدىن قەراب
تۇرۇپ غېرىبتىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ، "جان موللام غېرىبىنى ئازادە قىل!" دەپ خۇن چە -
گەردىن ئاھ تۇرۇپ يەخلاغانلار:

بۇلبۇلى بىچارەسەن گۈل ئىشقىدىن فەرىيادە قىل،
ئاشىقى سەرگۈشتە بولساڭ ئويىقىنى بەربادە قىل،
تىنبايىن شامۇ سەھەر يىغلاپ يۇرۇپ بۇنىيادە قىل،
بىر ئىمارەت مەن قىلىمەن، ئىشقىدىن ئابادە قىل ①،
جانىم موللام، بىر زەمان گۈل يارىنى ئازادە قىل.

① بۇ مىسرا ئېغىزدا: "سەن ئۇچۇن سالىدىم ئىمارەت... دەپ ئېيتىلىدۇ.

ھەز كىشى مۇنداغ بەلالەر بىرلە بولسە بېشۇمار،
 قالماغاي جاندا ئانىڭ زەررە يەڭلىغ ئىختىيار،
 تىترەشۇر سىمابىدەك تەندە جانىم بېقەرار،
 يارىمىز مەكتەبتە يىغلا بىز بۇ يەردە ئىنتىزار،
 جانىم موللام، بىر زامان گۈل يارىنى ئازادە قىل.

تىغ بېدادىندۇر فەلەك يەرگە ئاققۇزدى قانىمە،
 بىلمەدىم ھىجران تۇنىدە سۇد ئېلە نۇقسانىمە،
 تىترەشۇر كوكدە مەلەكلەر ئېشىتىپ ئەفغانىمە،
 تەگمەگىل سەن بۇ كەبى تەندە مەنىڭ جانىمە،
 جانىم موللام، بىر زەمان گۈل يارىنى ئازادە قىل.

قويمادى ئوز ھالىمە گەردۇن بۇ دەۋرەن مەنى،
 ئىشىق ئوتى ھەيران قىلىپدۇر بەسىرۇ - سامان مەنى،
 ھەجرى دەشتىدە قۇيۇندەك قىلدى سەرگاردان مەنى،
 جانىم ئالماي قويمادى بېدەردى ئۇل دەرمان مەنى،
 جانىم موللام، بىر زامان گۈل يارىنى ئازادە قىل.

بەر مۇئەللەم سەن زامانە، شوھرەتدە باكەرەم،
 دەرگاھىڭغە يۈز تۇتۇپ، دايمىم ۋىسالىڭ ئىستەرەم،
 بال ئورنىغا ماڭا ئۇل ئاغۇ ئىچەردى دەردۇ - غەم،
 يارىمىز مەكتەبىدە يىغلا، بىز بۇ يەردە شاھسەنەم،
 جانىم موللام، بىر زامان گۈل يارىنى ئازادە قىل،

دەب ئەردىلەر، موللا - مۇئەللىم غېرىبىدىن، شاھسەنەمدىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ بىلىدىكى،
 بۇلار ئىشقا ھەققىدىن سوز قىلادۇر. ئۇل كۈنى تۇش ۋەقتى ئىدى، موللا - مۇئەللىم ئەيدىكى:
 — ئەي، گودەكلەر، بۇگۈن سىلەرنى ئازاد قىلدىم، ئەرتە ۋەقتلىك كېلىڭلار، —
 دەپ قويا بەردى.

غېرىب ھەم ئىشىكتىن چىقىپ ئەردى، موللاسى گەجگەسىدىن تارتىپ بىر كاچات
 ئۇردى.

دەرسنى قۇشقار بى كېتەرسەن، — دەپ مەكتەپكە قاماپ قويدى. غېرىب يىغلاپ دىدىكى:
 — خۇدا ئۇرغاننى پەيغەمبەر ھاساسى بىرلە قوشۇپ ئۇرار ئىكەن، دەپ يىغلاپ
 ئولتۇردى.

موللاسى ئىشىك ئالدىدا شەسۈپەدە ئولتۇرۇر ئەردى، شاھسەنەم بىرلە ئاغچا ئانىكا
 كېلىپ سالام قىلدى، بىر ھەمىيان تىللا ئالدىدا قويدى. شاھسەنەم دىدىكى:
 — ئەي، موللام، مېنى ئاتا - ئانام مەكتەپكە يىبەرمەس بولىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن بىر

دۇئالەردىن ئۇمىدۋار بولۇپ كەلدىم، — دېدى.
موللاسى دۇئا قىلىپ دىدىكى:

— بۇگۈن غېرىپ سىزدىن ئايرىلىپ ئوقۇمادى، غېرىپ بىلە دەرسىڭىزنى فۇشقارسىپ
كېتىڭ، — دەپ مەكتەپخانىنىڭ ئىشىكىنى ئاچىپ بەردى. ئاغچا ئانىكا، شاھسەنەم ئاندا كىردى،
غېرىپ بىرلە كورۇشتى، غېرىپ ئەيدىكى:

— بۇگۈن نېچۈك ۋەدەنى خىلاڧ قىلدىڭىز؟
شاھسەنەم غېرىپقا قەراپ خۇن - جىگەرى بىرلە ئاھ ئۇرۇپ ئەيتادۇر:

جەۋاب سەنەم:

قۇلاق سالىپ ئېشىت مىنىڭ ئەرزىمىنى،
دەۋرانىمىز قولىدىن كەتتى، غېرىپىم.
ئاتام مەكتەپ سارى يىبەرمەس مىنى،
كەلگەن دەۋلەت قولىدىن كەتتى، غېرىپىم.

جەۋاب غېرىپ:

ئاتام يىبەرمەس دەپ مەلۇم بولماغىل،
بىزگە ئەزەلدە يازغانى باردۇر.
قىزىل گۈلدەك ئاچىلىبان سولماغىل،
مەن - مەنلىكىنىڭ ئاخىر زەۋالى باردۇر.

جەۋاب سەنەم:

قايدادۇر ۋىسالە، قايدادۇر كەمال؟
يەتكۈرمەسلەر بىزنى مۇندا ماھۇ سال،
ئىكۈلەن قەچالى، تەڭرى بىر يول سال،
دۇشمەن ئارامىزغە تۇشتى، غېرىپىم.

جەۋاب غېرىپ:

بىر سوز بىرلە مۇندىن نېچۈك قاچارمىز،
ئوز ئەيىبىمىزنى ئوزىمىز ئاچارمىز.
ئاشقىلىق ئوتىدا كويىپەي ئوچەرمىز،
سەبىر ئەيلەسەك ئاخىر ۋىسالى باردۇر.

جەۋاب سەنەم:

سەبەر قىلغان بىرلە پۈتمەس بۇ ئىشنىڭ،
تەبىرىنى تېرىس كوردۇم كۈرگەن تۇشۇڭ.
تۇرساڭ قاينۇ - غەددىن قۇتۇلماس باشنىڭ،
فەلەك سارى ئويناپ ئوتتى، غېرىبىم.

جەۋاب غېرىب:

ئاشىق بولماس خۇنەسەلەر يۇتماسە،
مەشۇق بولماس باغرىن پارە قاماسە.
گەر ئاتاڭىز يالغان بىزگە ئەيتماسە،
بىزگە بىر يازىلغان ئىقبالى باردۇرە.

جەۋاب سەنەم:

سىزنى، بىزنى يەتكۈزمەسلەر ۋىسالە،
ئەمدى قوشۇلماقچىم ئەمرى مۇھالە.
بىزنى مۇندا يەتكۈزمەسلەر كەمالە،
كەلگەن دەۋلەت قولدىن كەتتى، غېرىبىم.

جەۋاب غېرىب:

قاينۇنى كۆپ بېسەڭ مېھنەتنىڭ تارتار،
مۇيرانلىغ خەنجەرى باغرىڭنى يىرتار.
يالغان بۇ سوز تەقدىرىگە تارتار،
ھەركىشىنىڭ يۈزىنىڭ خىيالى باردۇرە.

جەۋاب سەنەم:

سەنەم ئەيتتۇر: مېنىڭ سوزۇم ئالماساڭ،
مېنى بىر كېچەدە ئالب قاچمىساڭ،
ئۆزگە يەرگە بارىپ ۋەتەن تۇتماساڭ،
پىچاق ئۈستىخانغا يەتتى، غېرىبىم.

جەۋاب غېرىب:

غېرىپ ئەيتتۇر: بۇ ھېلە سوزلەر دېمەگىل،
يۈرەكىمگە تۇرلۇك غەملەر سالماغىل،

جۇدا تۇشتۇم دېبان قايغۇ يېمەگىل،
ئەزەلدە بىر قىسىمەت يازغانى باردۇر.

ئەلقسىسە، ئىككىلەرى بىر-بىرلەرى بىرلە سۆزلەشسە، نامازدىگەر سارى مەكتەبتىن
يانار بولدى. شاھسەنەم ئەيدىكى:

— ئەي، غېرىب، ئەمدى مەندىن ۋەدە قىلغان بوسەنى ئالغىل، — دىدى. غېرىب
ئەيدىكى:

— ئۇل ئىشقى مۇجەبى ئىدى. ئەمدى ئىشقى ھەقىقى بولدى، راۋا ئەرمەس، — دىدى.
ئاندا غېرىب شاھ ئابباس ۋەدە قىلىپ باسقان موھرىنى سەنەمگە بەردى. شاھسەنەم خۇشۋەقت
بولۇپ موھرىنى كىتابىغە سالىپ ئۆز ئويىغە كەتتى.

شاھسەنەم ئورداسىغە بارىپ، كىتابىنى ئاچىپ، ئاتاسى شاھ ئابباسنىڭ ئالدىغە قو-
يۇپ، ھەرەم-سارايىغە كىرىپ كەتتى. پادىشاھ ئۇل كىتابىنى قولغە ئالىپ شۇنداغ ئا-
چىپ كوردىكى، بىر موھىر كوردى، ئانى قولغە ئالىپ كوردىكى، ھەسەن ۋەزىر بىرلە شە-
كەرگاھىدا باسقان موھردۇر. پادىشاھ خوتۇنىنى ئالدىغە چىرلاب دىدىكى:

— بۇ موھرىنى ئۆز قولۇم بىرلە باسسەپ ئەردىم، غېرىب، سەنەم بالىغ بولۇبدۇر،
ئەمدى توي قىلساق كېرەك، — دىدى.
خوتۇنى ئەيدى:

— ھەسەن ۋەزىر ئولدى، ئوغلى بىر يىتىمچە تۇرۇر، قىز بېرۇرمىز مۇ؟ — دىدى.
پادىشاھ بۇ سوز بىرلە ۋەدەسىنى سۇندۇرۇپ، موھرىنى يىرتىپ تاشلادى، "غېرىب
سەنەمگە مەلامەت يەتكۈرگۈدەك"، دەپ. غېرىبىنىڭ ئاتاسى باغداد شەھىرىدىن ئەردى،
"باغدادغە كەتسۇن"، دەپ ھوكۇم سۇردى. ئەمدى غېرىب ئاناسىنى گۈلچامال سىڭلىسىنى
ئالىپ ئۈچەيىلەن بىر ئەراباغە تۇشۇپ كېتەر بولدى. ئاندا شاھسەنەم، ئانىكاسى گۈلنېھال
غە باقىپ يىغلادى:

— نە بولغاي غېرىبىنى بىر كورۇپ قالسام، — دىدى. ئاندا ئانىكاسى كىشى چىقار-
دى. "ئەرباكەش غېرىبىنى سەنەمنىڭ رەۋاقتىنىڭ تۇيدىن ئالىپ ئوتسۇن"، دەپ. قىرىق
كەنزەك بىرلە سەنەمنى رەۋاقتىڭ ئۈستىگە ئالىپ چىقتى، ئاندا شاھسەنەم رەۋاق ئۈستىدە
تۇرۇپ (ئەيتقانلار).
چەۋاب سەنەم:

مۇندىن كېتەر بولساڭ باغداد شەھرىگە،
غېرىب، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.
مىنى قويدۇڭ تۈگەنمەس ھىجران (ئوتى) گە،
غېرىپ، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

چەۋاب غېرىب:

مىنى كەتتى دەپ يارىم، مەلۇل بولماغىل،
يىغلاماغىل سەنەمجان، كەتسەم كېلۇرمەن.

قىزىلىگۈلدەك ئاچىلىبان سولماغىل،
يىغلىماغىل، سەنەمجان، كەتسەم كېلۈرمەن.

جەۋاب سەنەم:

يىغلاماي نەيلەيىن، كوڭلۇم بۇزۇلدى،
مۇھەببەتنىڭ رىشتەسى جاندىن ئۇزۇلدى.
پېشانەمگە شۇم قىسمەتلەر يازىلدى.
غېرىپ، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

جەۋاب غېرىپ:

ھېنى كەتتى دېيان بولمە سەرگەردان،
بىر قىيا باقىشنىڭ جانىمغە دەردان،
باشم ئامان بولسە، تەندە خەستە جان،
يىغلىماغىل، سەنەمجان، كەتسەم كېلۈرمەن.

جەۋاب سەنەم:

كېلۈرمەن دەپ مىنىڭ ئەقلىم ئالۇرسەن،
بىلىمەيمەن، سەن كېتىپ قاچان كېلۈرسەن؟
بۇ جانىمغە مىڭ ئوتلارنى سالۇرسەن،
غېرىپ، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

جەۋاب غېرىپ:

سېنى مەن كۆرمەسمەن ئاھ ئېلە زارە،
قەرار ئېيتسام بارىپ باغداد شەھرىدە،
ئولمىسەم كېلۈرمەن يەنە ئۈچ ئايدە،
يىغلىما، سەنەمجان، كەتسەم كېلۈرمەن.

جەۋاب سەنەم:

سەنەم دەر: جافا ئېلە جەبرەم بار،
خەككە ئاشىق، مېنى يولدا قەبرەم بار،
ئامان كەلسەڭ ئۈچ يىلغىچە سەبرەم بار،
غېرىپ، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

جەۋاب غېرىب:

غېرىب دەرلەر، رىسق ئۆزگە بولماسە،
جانىم چىقىپ، باشىم چۆلدە قالماسە،
ئەجەل يېتىپ شۇم پەيمانىم تولماسە،
يىغلىما، سەنەبجان، كەتسەم كېلۇرمەن.

ئەلقسىسە، غېرىب يولغا تۇشۇپ كەتتى. سەنەم بېھۇش بولۇپ يىقىلىپ قالدى. غېرىب نەچە كۈن يۈرۈپ باغدادغا باردى. باغداد پادىشاھى، "ھەسەن ۋەزىرىنىڭ ئوغلى كېلىدۇر" دەپ، ئالدىرۇپ، سەرۇپايى بېرىپ، بىر تەخسە ئىسلام قىلىپ چىقاردى. ھەسەن ۋەزىر بىر مۇنچە خەزىنەسىنى ئاندا پىنھان قىلىپ، خوتۇنغە ۋەسىيەت قىلىپ ئەردى. ئانى تاپىپ ئالىپ، خانە قىلىپ ئولتۇردى. بىر نەچە مۇددەت ئوتتى. بىر كۈنى غېرىب مىڭ ئەندىشە بىرلە ئىشىك ئالدىدا ئولتۇرسە، بىر نەچە ياش گودەك-لەر ساقا ئويناشپ كەلدى. غېرىبىنىڭ ھەم ئاتاسى قىلىپ بەرگەن ئالتۇن ساقاسى بار ئەردى. ئويگە يۈگرۇپ كىرىپ ئالىپ چىقتى. بۇ گودەكلەر بىرلە ئويناپ بارۇر ئەردى. بىر قىرئەنداز شەسۇپەدە كىتاب ئاچىپ ئولتۇرار ئەردى. غېرىبىنىڭ سەقاسى ساچىراپ قىرئەندازنىڭ ئالدىغە تۇشتى. قىرئەنداز سەقانى ئالدى. غېرىب كېلىپ تالاشتى، قىرئەنداز نەزەر قىلىپ كوردىكى، ئەجەب خۇشروي ئوغلان ئىكەن، ئىككى كوزىدىن ئوت چىقاردۇر، پېشانە نۇرۇللا بالادۇر. دىدىكىم:

— ئوغلۇم، قىرئەگە تاشلايمۇ؟ — دىدى. غېرىب ئەيدى:

— كوڭلۇمدەكى مۇرادىمنى تاپساڭ ئۇشۇ ئالتۇن سەقامنى سەڭا بېرەي، — دىدى.

قىرئەنداز قىرئەگە سالىپ دىدىكى:

— دىيار بەكرىنىڭ پادىشاھىنىڭ قىزىغا ئاشىق ئىكەنسىز، — دىدى. ئاندا غېرىب

بۇ سوزنى ئېشىتىپ، قىرئەندازغە باقىپ ئەيتادۇر:

قىرئەندازىم، يول ئاداڭنىم،

مىنى بىر يولغە سالغىل.

مەجنۇن كەبى ھەددىدىن ئاشتىم،

لەيلى كەبى چۆلگە سالغىل.

يار ئۇچۇن تىنباي يانارمەن،

گاھ ئوتتا (مەن)، گاھ سۇدا مەن.

بىر يالغۇز يۇرگەن تۇرنا مەن،

مەرغىزارە كۆلگە سالغىل.

ساڭا دەرەم كوڭۇل جايىن،

يېقىنلاتىپ يول يىراغىن،

كورسەتكىل يارنىڭ باغىن،
قەرا ئاچىلغان گۈلگە سالغىل.

كېڭەش بەر ئاداشقان قۇلغە،
قوشۇلغايىمۇ يارىم بىرگە؟
كارۋان كوچتى (بىر) مەنزىلگە،
مىنى بىر مەنزىلگە سالغىل.

غېرىب دەرىلەر (شۇل) ئاتىمە،
ئىزھار ئەيلەي مەن دادىمە،
ئېشىتكىل بۇ فەرىيادىمە،
مىنى يارىم بىرگە سالغىل.

ئەلقىسسە، قىرئەنداز باز ئىخلاىس بىرلە قىرئە تاشلاپ دىدىكى:
— سەنەمنىڭ باغباغىغە ئوغۇل بولساڭ كېرەك، باغباىان بىرلە نامە يازىپ يىسبەرسەڭ
نامەنى كورۇپ باغىغە كەلسە شۇندا كورسەن،— دىدى.
غېرىب ئالتۇن سەقانى قىرئەندازغە بېرىپ، ئاناسى قەشىغە بارىپ، زار-زار چۇن
ئەبرۇ نەۋ باھار يىغلاپ، رۇخسەت تىلەپ يىغلاغانلەردۇر:

خوش قال ئەمدى كەتتەم ئانام،
مەن بۇگۇن كېتتە بولدۇم.
شاھ ئابباسخان دەردىدىن،
باش ئالىپ كېتتە بولدۇم.

باش قويۇپ پىرى ئۇستادە،
ئوزۇم سالىپ بەربادە،
قوشۇلۇپ ئاشىقى فەرھادە،
شېرىن دەپ ئوتتە بولدۇم.

گەر ياتىمىسەن بۇ يەردە،
سەنەم سالىدى ئاھ-دەردە،
يار-يار دەپ يات ئەلدە،
بىر ۋەتەن تۇتار بولدۇم.

يىغلارەم يار دەردىدىن،
كېتتەرمەن باغداد شەھرىدىن،

كوز يۇمۇپ ئىشق ھەجرىدىن،
دۇر ئۇچۇن تەپار بولدۇم.

غېرىب دەرلەر، قېرىنداشىم،
كويەر بولدى ئىچى - تاشىم.
يات ئەللەرگە بۇ باشىم -
ئالىبان كېتەر بولدۇم.

ئەلقتىسىم، ئاناسى بۇ سوزنى ئېشىتىپ، ئانچە مەنىسى قىلىپ يىغلادى، ناۋەر بولما-
دى. ئاخىر مېھرىبان، غېرىبىنىڭ پېشىنى تۇتۇپ، نا ئىلاج رۇخسەت بېرىپ، جان - چىگەردە -
دىن ئاھ تارتىپ، يىغلاپ ئەيتادۇر:

ھەسەن ۋەزىر ئولدى (دەپ) ساڭا قۇۋاندىم،
بالام، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.
بىر نەچچە كۈن بويۇڭ كورۇپ سۇيۇندۇم،
بالام، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

بىر يار ئۇچۇن خۇناسەلەر قويارسەن،
يات ئەللەرگە باشىڭ ئالىب كېتەرسەن،
ئەمدى مېنى، گۇلجامالنى نەيلەرسەن؟
بالام، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

كوزۇمنىڭ روشەنى، تۇرۇم سەن ئىدىڭ،
بېھىشتىم، فەردەۋسىم، ھۇرۇم سەن ئىدىڭ،
يە بەخت مەدارىم، پىرىم سەن ئىدىڭ،
بالام، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

ئەمدى سەن كېتەرسەن ئۇزاق يوللار،
مۇرۇۋۇت ئەتمەدىڭ غەمكىن قوللار،
سوراق سالسام كېرەك، ئەلدىن ئەللەر،
غېرىب، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

دۇشمەن يۇزى قارا بولسۇن ئارادە،
بىزنى قويدى تۈگەنمەسلەر بەلادە،
مېھرىبان دەر، يېتەلمەدىم مۇرادە،
بالام، سېنى بىر ئاللاغە تاپشۇردۇم.

غېرىپ يولغە چىقىپ بىر كۈچە بىرلە بارۇر ئەردى، بىر خىلئەتدە بىر قەلەندەر گۈل-
خان سالىپ، جەندە كۇلاھىسىندە، غېرىپ ئالدىغە باردى، دىدىكى:
— ئەي، بېنەۋاھ! ئەۋرىشىم لىباسلەرىمنى سەڭا بېرەي، بۇ جەندە لىباسلەرىڭنى
مەڭا بەرگىل، — دەپ لىباسلەرىنى ئالىپ كەيدى. ئوزىنى پۇشىدە قىلىپ، ئەمازدىگەر سا-
رى باغداد دەرۋازەسىدىن چىقىپ بارۇر ئەردى، گۈلجامال دىگەن سىڭىللەرى بىرنەچە
قىزلار بىرلە دەرۋازە تاشقا سەيلە قىلماق ئۇچۇن چىقىپ ئەردى. يا-
ئىب كىرىپ كېلۇر ئەردى، ئالدىدىن بىر ھەيۋەت، بىرسەلاپەت بىر دېۋانە ئوتۇپ بارا-
دۇر. گۈلجامال شۇنداق پېشانەسىگە باقتى، غېرىپ ئاكاسىنى تونىدى، يۇگۇرۇپ بارىپ
جەندەسىنىڭ پېشىنى تۇتۇپ ئەيتادۇر:

قارادىن بىر سوز كەچمەيىن،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟
مېنىڭ كوڭلۇمنى ئاچمايىن،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟

ئانام خىزمەتىن قىلماي،
كېفەن سوراغىدا بولماي،
ئوز قولۇڭدا گوردە قويماي،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟

بىزنى ئەيلەدىڭ بېچارە،
باغرىم بولدى پارە-پارە،
يۈرەكىمگە سالىپ يارە،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟

مەن كەچتىم ئەمدى بۇ جاندىن،
قول ئۇزدۇم پايدا - زىياندىن،
سولپادى ئۇمىدىم سەندىن،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟

بىر نامەردنىڭ پەندىن ئالىپ،
كېتەر بولدۇڭ باشىڭ سالىپ،
بىزنى بۇ يول ئوتغا سالىپ،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟

ياندى يۈرەك - باغرىم ياندى،
قىلەندى ئومۇم تىلەندى،

تىرىكلىك سېنىڭ بىلەندى،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟

يۈرەگىم ئوتغە داغلاتىپ،
بەختىگە قارا باغلاتىپ،
گۈلجامالنى قان يىغلاتىپ،
جان ئاكام، قايدا بارۇرسەن؟

ئەلقسىسە، غېرىپ ئەيدىكى:
— ئەي، سىڭلىم! سېنى، ئانامنى خۇداگە تاپشۇردۇم، — دېدىلەر. گۈلجامال بېخود
بولۇپ يىقىلىپ قالدى. غېرىپ ئەيدىكى:
— كىشى ئىشقى بالاسىغە گىرىفتار بولسە، ئانا-ئانا، سىڭلىسىغا قەراغالى بولماس، —
دەپ يولغا كىردىلەر.

گۈلجامالنى ھەمسۆھبەت قىزلار ھۇشغا كەلتۈرۈپ، ئاناسىغا ئالىپ بارىپ تاپشۇردى.
بۇلار يىغلاماققە مەشغۇل بولدى.

ئەلقسىسە، غېرىپ ئۇل كۈنى ناماز خۇفتەن بىرلە بىر تاغقە يەتتى، ئۇل تاغ كە-
نەرەسىدە بىرغار بار ئەردى. ئاندا شەيخ جۈنەيدى باغدادىي مەكان قىلىپ ياتقان ئەر-
دى. غېرىپ ئەيدىكى: "ھەر كىشى بىر پىرىمىر شېپىدغە قول بەرمەگۈنچە ۋەسىلىگە
يەتكەلى بولماس"، دەپ غار ئىشىكىگە بارىپ تەۋەججۇھ قىلىپ تۇردى. شەيخ جۈنەيدىي
مىرەقبەدە ئولتۇرۇپ كوردىكى، ئون ئىككى ياشار بىر ئوغلان كېلىپ ئىنتىزار بولۇپ تۇ-
رۇپدۇر. ئەمما چىراغقە ياغنى قۇيۇپ، فىلىستەنى سالىپ بىر پىرىمىر شېپىدنىڭ دۇئاسى
بىرلە يورۇتماقنى قەسدى قىلىپدۇر. شەيخ جۈنەيدى ئەيدىكى:

— ئەگەر كىشىنىڭ ئىشىكىگە پەھمان كەلسە، ئوي ئېگەسىگە ئالدىغە چىتماغىلىق
لازىمدۇر، — دەپ ئورنىدىن تۇردى. غاردىن چىقىپ كېلىپ غېرىپنى كورۇپ، شەيخ جۈنەيدى-
دىي سەلام قىلغاننىڭ بەيانى:

چەۋاب جۈنەيدىي:

ئەسسالامۇئەلەيكۇم، غېرىپ ئاشىغىم،
ھەق رەسۇل ئىكرامنى قايدىن ياراتتى؟
رەسۇل ئۇچۇن نەچە دەريا ياراتتى؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەرە.

جەۋاب غېرىپ:

ۋەئەلەيكۇمئەسسالام، جۈنەيدى باغدادىم،
ھەق رەسۇل ئىكرامنى نۇردىن ياراتتى.

رەسۇل ئۈچۈن يەتتە دەريا ياراتتى،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

قەيسى دەرەختىدۇر تېنىدىن سۇ ئىچەر؟
قەيسى دەرەختىدۇر ئالەمنى قۇچار؟
قەيسى قۇشتۇر ھەر تەرەپ سەيلانە ئۇچار؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىب:

ئىمان - دەرەختىدۇر، تېنىدىن سۇ ئىچەر،
كوئۇل بىر شاخىدۇركى، ئالەمنى قۇچار.
روھىمىز بىر قۇشۇدۇر، سەيلانە ئۇچار،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇلار كىمدۇر بېھىشتكە كىردى، چىقمادى؟
ئۇلار كىمدۇر، ئاسمانغا چىقتى، تۇشمەدى؟
ئۇلار كىمدۇر، تۇغۇلدى، ھەرگىز ئۆلمەدى؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىب:

ئىدرىس پەيغەمبەر بېھىشتكە كىردى، چىقمادى،
ئەيسا پەيغەمبەر ئاسمانغا چىقتى، تۇشمەدى.
خىزىر پەيغەمبەر تۇغۇلدى، ھەرگىز ئۆلمەدى،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇل نېمەدۇر كۈن - تۇن ئالەم چىراغى؟
ئۇچيۇز ئاتمىشۇر ئانىڭ يافراغى.
ئىچىندە باردۇر سەر ئېسىل شاخى،
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىب:

ئاي بىلەن كۇندۇر، ئالەم چىراغى،
ئۇچىۈز ئاتىشىن كۇندۇر، ئانىڭ يافراغى.
رامزان ئايدۇر، سەر ئېسىل شاخى،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇلار كىمدۇر، يېمەي - ئىچمەي توپىدىلەر؟
ئۇلار كىمدۇر، ئەرشگە قەدەم قويدىلەر؟
ئۇلار كىمدۇر، ئوز فەرزەندىنى سويدىلەر؟
ئوغاۋم، ئاشىق بولساڭ، ماڭا جەۋاب بەرە.

جەۋاب غېرىب:

مەلايىكىدۇر، يېمەي - ئىچمەي توپىدىلەر،
ھەزرىت ئەلى ئەرشگە قەدەم قويدىلەر،
ئىبراھىمدۇر، ئىسمائىلنى سويدىلەر،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇلار نەدۇر، ئاسمان ئۇزرە يېپىلغان؟
ئۇلار نەدۇر، كوكىدىن يەرگە توكۇلگەن؟
ئۇلار كىمدۇر، قىزىل قانغە بويالغان؟
ئوغاۋم، ئاشىق بولساڭ، ماڭا جەۋاب بەرە.

جەۋاب غېرىب:

يامغۇر بولۇر، كوكىدىن يەرگە توكۇلگەن،
بۇلۇت بولۇر، ئاسمان ئۇزرە يېپىلغان،
شېھد بولۇر، قىزىل قانغە بويالغان،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جاۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇلار كىمدۇر، قەناتى بار، سانى يوق؟
ئۇلار كىمدۇر، تېنەسى بار، جانى يوق؟

ئۇلار كىمدۇر، ئاق يۈزىدە قانى يوق؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىپ:

جەبرائىلدۇر، قاننى بار، سانى يوق،
قارا يەردۇر، تېنەسى بار، جانى يوق.
ئانت ئىچكەننىڭ ئاق يۈزىدە قانى يوق،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇلار نەدۇر، ئەكمەي، تىكمەي باغ بولغان؟
ئۇلار نەدۇر، سىنەلەرى چاڭ بولغان؟
ئۇلار كىمدۇر، بىر فەرزەندىگە داغ بولغان؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىپ:

جەڭگال بولۇر، ئەكمەي، تىكمەي باغ بولغان،
ئاشىق بولۇر، سىنەلەرى چاڭ بولغان.
پەيخەمبەرىم بىر فەرزەندىگە داغ بولغان،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇلار نەدۇر، تولا تاشار، قۇرىماس؟
ئۇلار نەدۇر، ئولمەس، ھەيۋەت، قېرىماس؟
ئۇلار نەدۇر، قانلار ئاندىن ئېرىماس؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىپ:

دەريا بولۇر، تولا تاشار، قۇرىماس،
بىر خۇدادۇر، ئولمەس، ھەيۋەت، قېرىماس،
كەربەلادۇر، قانلار ئاندىن ئېرىماس،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

ئۇلار نېدە ئۇر، ئارت ياقىدا ئاغزى بار؟
ئۇلار نەدۇر، سۇ ئىچىدە غازى بار؟
ئۇلار نەدۇر، ئوتراسىدا مېغىزى بار؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىب:

فېردەۋىسىدۇر سۇ ئىچىدە غازى بار،
فوكەرمەندۇر ئارقاسىدا ئاغزى بار،
دانەلىدۇر ئوتراسىدا مېغىزى بار،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

جەۋاب جۈنەيدىي:

جۈنەيدىي دەر، قەچان زۇلمەت بولادۇر؟
قەيسى كۈن دەججەل تاغدىن تۇرادۇر؟
قەيسى كۈن ئاخىر زەمان بولادۇر؟
ئوغلۇم، ئاشىق بولساڭ، مەڭا جەۋاب بەر.

جەۋاب غېرىب:

غېرىب دەر، دۇشەنبە كۈن زۇلمەت بولادۇر،
چەھارشەنبە كۈن دەججەل تاغدىن تۇرادۇر،
جۈمە كۈنى ئاخىر زەمان بولادۇر،
مەڭا ئۇستاز بولساڭ، جەۋابىم شۇلدۇر.

ئەلقسىسە، ئۇل كېچە شەيخ جۈنەيدىي بىرلە ھەمسۆھبەت بولۇپ دۇئاسىنى ئالسا،
يولغا كىردى. باغداد بىلەن دىيار بەكرىنىڭ ئارالسى ئوتتۇز كۈنلۈك يول ئەردى،
كېتىپ بارۇر ئەردى، ئىككى قاراقچى قولغە گىرىفتار بولدى. غېرىبىنىڭ يان بېلىنى باقتى،
بىر پۇللۇق نىشانە تاپمادى، "بازار مەيدانىدا ساتىپ خىسراجەت قىلالى"، دەپ
ئەيدىكى:

— ئەي، ئوغلۇم، بىزگە قۇل بولغىل، بولماسە نابۇد قىلۇرمىز، — دىدى.

غېرىب «قولۇم بايلاندى» دەپ ئېيتقانلەردى:

مەن نەيلەيىن، نازۇك قولۇم بايلاندى،
يار جەمالىن كورمەي، ئولەر ئوخشايىمەن.
قاراقچىلار ئولتۇرمەككە چاغلاندى،
يار جەمالىن كورمەي، ئولەر ئوخشايىمەن.

بۇ جانىمغە قەست قىلدى قاراقچى ئاپەت،
مۇندىن قۇتۇلماغم يوقتۇر سەلامەت،
گويا بولدى مەڭا روزى قىيامەت،
يار جەمالىن كورمەي، ئولەر ئوخشايىمەن.

ياقانى چاك ئېتىپ ئەيلەسەم فەرىياد،
ئەجەپ خۇشخۇي جۇۋانە، قامەتم شەمشادە
يىقىلسۇن، بۇزۇلسۇن بۇ چەرخى ناشاد،
يار جەمالىن كورمەي، ئولەر ئوخشايىمەن.

غېرىبجاننىڭ پىرىندۇر جۇنەيدى باغدادىيە
سەندىن ئوزگە كىمگە ئەيتاي بۇ دادى،
ئاللا بەرسۇن ئاشىقلارنىڭ مۇرادى.
يار جەمالىن كورمەي، ئولەر ئوخشايىمەن.

غېرىب ئەيدىكى:

— ئولگەندىن قۇل بولغان ياخشىراقدۇر، — دىدى. قاراقچى غېرىبىنى ئالىپ بارۇر
ئەردى. غېرىب: «يار جەمالىنى كورمەدەم»، — دەپ يىغلاپ ئەيتادۇر:

غەمدىن قۇتۇلماغان مېھنەتلى باشم،
كۇندە يۇزىمىڭ ھىجرانە تولدى، نەيلەيىن؟
ۋە فاسى يوق شۇم فەلەكنىڭ گەردىشى،
تۇگەنمەس سەۋداغە سالىدى، نەيلەيىن؟

بۇلبۇل بولۇپ گۇلىستانىن كەزمەدەم،
باغىيان بولۇپ ئالىمالارىن ئۇزمەدەم،
يارگە يېتىپ شەكەر لەبىن سويىمەدەم،
كوڭلۇمدە ئارمانىم قالدى، نەيلەيىن.

ياخشىلار ئىزلەبان يۇردۇم ھەريانە،
ھەممە سەۋدا ئىشلارم بولدى زىيانە،

بىر قىنا مېھرىبانلىرى دەۋر يەگانە،
ئەقلىمنى لال ئېتىب ئالدى، نەپلەيىن؟

باشىمغا ھەر زەمان يەتتى سەۋدالەر،
يېتۈشتى جانىمگە يۈزىمىڭ بەلالەر،
كۆزلىرىمىدىن ئاقار قانلىق دەريالەر،
غەرق ئېتىب جەھاننى ئالدى، نەپلەيىن؟

غېرىب قۇل دەر، ئەمدى مەنى ئاتىمە،
فەلەك ھېچ يەتمەدى كوڭۇل شادىمە،
ھەق مۇيەسسەر ئەتمەدى ئۆز مۇرادىمە،
ياخشى كۈن يامانە بولدى، نەپلەيىن؟

ئەلئىسسە، شاھسەنەمدىن سوز ئېشىتمەك كېرەك.
شاھسەنەم غېرىبىدىن ئايرىلىپ، سىنەسىنى ھول بەرگە قويۇپ ياتتى، ھېچ دەمساز
بولمايدى، ھەر تەرەپتىن شاھسەنەمنى ئالغالى پادىشاھلەر ئەلچىلەر يىسىردىلەر. شاھ
ئاباس قىزىنىڭ زەبۇنلىغىدىن ئوزۇر ئەيتىپ ياندۇردى. بىر كۈن پادىشاھ جەمى
مۇنەججىم، قىرئەندازلەرنى ئالدىغە چىللاب دىدىكى:

— بۇ قىزىم نىمە كېسەلگە گىرىشتار بولۇبدۇر، — دىدى. ئاندا مۇنەججىملەر دىدىكى:
— بۇ قىزنىڭ بەدەندە ھېچ كېسەل يول، ئىشقى سەۋداسىغە گىرىشتار بولۇبدۇر.
— بۇ كېسەلگە باغۇ بۇستان، ھەرەم گۈلىستان بولسىمە، ئەماشە قىلسىمە كوڭلى
ئاچىلۇر، — دىدى.

— ئاندا پادىشاھ ئابباس ياساۋۇللارنى بۇيرىدى:
— نە يەردە خۇش ھەۋا چاھار باغ بولسە تاپىڭلار! — دىدى.
تۈنە دەرياسىنىڭ لەبىدە بىر باغ تەيىن قىلىپ پادىشاھىگە مەلۇم قىلىدىلەر، پادىشاھ
فەزەنەسنى ئاچتى:

— ھەر نىمە لازىم بولسە ئالىب باغنى راست قىلىڭلار، شاھسەنەمنىڭ خىزمەتىگە
يۈز كەنزەك، قىرىق قۇل تەيىن بولسۇن، — دىدى.

نەچە باغبان چىقاردى، ئاندا يۈز كەنزەك راست بولدى، بىر كەم قىرىق قۇل
تەيىن بولدى. بىر قۇل كەمىيىپ قالسۇن بازار- بازار يۈرۈپ ئەردى. بىر گۈزەرگاھىدىن
ئوتۇپ بارسە بىر كىمەرسە ئىككى قۇلنى بازارغە سالىبدۇر. باغبانلەر كورۇپ خەرىدار
بولدى.

— بەھاسى نىمە؟ — دەپ سورىدى.

— مىڭ تىللا، — دىدى قاراچىلار.

— مىڭ تىللاسى فىدا بولسۇن، شاھسەنەمگە مۇناسىب ئىكەن، — دەپ ھەمىيانىدىن
مىڭ تىللا چىقارپ بېرىپ يولغە كىردى. شاھسەنەمنىڭ باغبانى ئىكەننى غېرىپ بىلمەدى،

غېرىپ ئىكەننى باغبانلار بىلمەدى، يولدا بارغۇنچە باغبان سورادى:
 — ئەي، ئوغلۇم، سەن راستىڭنى ئەيغىل، ئەسلىڭ قۇلمۇ؟ — غېرىپ ئەيدى:
 — سىز پۇل بېرىپ ئالدىڭىز، قۇلۇڭىز تەرۇرمەن، — دېدى. باغباننىڭ ھىچ ئوغلى،
 قىزى يوق ئەردى، ئەيدىكىم:
 — ئەي، ئوغلۇم! سەندىن قۇل نامەسنى ئوچۇرەي، مەڭا قىيامەتلىك ئوغلۇ بولغىل، —

دېدى.

— سىز ھەم قىيامەتلىك ئاتام بولۇڭ، — دەپ ۋەدە قىلىشىپ يولغە تۇشۇپ،
 شاھسەنەنىڭ باغغە باردى. باغباننىڭ سەمبۇق بۇۋى دەپ خوتۇنى بار ئەردى:
 — بۇ قۇلنى قانچەگە ئالدىڭىز؟ — دېدى، باغبان:
 — قۇل ئاتىنى تاغزىڭگە ئالمە، بۇ بىزنىڭ قىيامەتلىك فەرزەندىمىز، — دېدى.
 غېرىپ سىدىق ئىخلاس بىرلە خىزمەت قىلىۋاتقان ئەردى! ① غېرىپ باغدا ئىشلىپ بۇ
 ناخشىنى ئېيتتى:

فراق مېنى ھازىر ئەيلەدى بەرباد،
 بىر خۇداغا يىغلاپ ئەيلەدىم پەريات.
 كېسەر ھامان تاغلارنى ئۇل فەرھاد،
 فەرھاد كەبى شېرىن جاننى كورەرمۇ؟

ئەيلەيمىن، مەن شۇل يارىمدىن ئايرىلدىم،
 قالپ ئانا، سىڭلىم، ۋەيرانە دىيارىم،
 تولۇن ئايدەك قىزىل يۈزلۈك نىگارم،
 سەنسىز ئەمدى بۇلبۇل نالە قىلارمۇ؟

فەنغان چۈشتى ھەسرەت بىلەن باشىمە،
 بىر يىتىمىمەن ئاغۇ چۈشتى ئاشىمە،
 غېرىپ دەرلەر ھىچ كىم كەلمەس قاشىمە،
 يۇسۇف كەبى زىندان ئىچرە ياتارمۇ؟

بۇبى ئانا غېرىپنىڭ ناخشىغا بېرىلىپ:

— ئەي، ئوغلۇم، نېچچە ئاي بولۇپ، سەن ئۆزىمىزنىڭ ئوغلىدەك بولدۇڭ، ئاناڭ
 كىم، ئاناڭ كىم، قايدىن بولۇرسەن؟ — دەپ سورىدى. غېرىپ، باغبان ئانىغا قاراپ بۇ
 سوزىنى ئېيتتى:

① مۇشۇ يەردىن باشلاپ قوليازىمدا بىر نەچچە ۋاراق يوق، قاراڭ: ئا. م. مۇگىنوۋ. ئوپسانىنى

ئۇيگۇرسىخ رۇكۇپىيى، ئىنىستىتوتتا نارودوۋ ئازىيى، م، 1962، سىتىر، 112.

قول يازمىسىدىكى ئەينە شۇ ۋاراقلارنىڭ ۋەقەلىكى سارەندە ن. ناسىروۋ ئېيتىپ بەرگەن

ئاساستا تولدۇرۇلدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭ ئىملاسىمۇ يېڭىچە بېرىلدى.

بۇلاق

جانىم ئانا، بولۇرمەن باغداد شەھرىدىن،
ئىشقى ئوتىگە تۇتاشىپ، يانە كېلۇرمەن.
سەنەم بىلەن جۇدالىقنىڭ دەردىدىن،
قانلار يۇتۇپ ھەريانە يۇرۇپ كېلۇرمەن.

مەن ئەيتۇرمەن سەنەمجاننىڭ دەردىنى،
قۇلاق سالىپ ئىشتىكىن مېنىڭ ئەرزىمىنى.
سەنەم بىلەن يىراغلىقنىڭ دەردىنى،
مەجنۇن كەبى سەرگەندانە بولۇپ كېلۇرمەن.

ئەيلەيسەن مەن، ئاشنا يارىم يات بولدى،
بىر سوز بىلەن يۈرەك - باغرىم ئوت بولدى،
كېچە - كۈندۈز ئىشىم ئاھۇ - دەرت بولدى،
يۇسۇف كەبى زىندانە بولۇپ كېلۇرمەن.

غېرىب بىلىمەس ئەدۈر مېنىڭ ئەھۋالىم،
سەنەلەرىم گىرىياندۇر، ئىشتىكىن زارىم،
مەندىن سوئال سورىساڭ، شۇلدۇر جاۋابىم،
پەرۋاندىك ھەريانە ئۇرۇپ كېلۇرمەن.

ئەلقسىسە، باغبان ئانا بۇ سىرلارنى پىنھان تۇتتى. غېرىب باققا سادىق، ئىخلاس
بىلەن خىزمەت قىلار ئىدى. كۈنلەر ئوتۇپ باغنىڭ گۈللىرى ئېچىلىپ، بۇلبۇللار سايراپ،
چىمەنلەر يايىراپ، پەسىل باھار بولدى. باغبان بۇۋى ئېيتتىكى:
— ئەي، ئوغلۇم، ساڭا ئېيتىمىسام بولماس، مەن شاھسەنەنىڭ باغباندىمۇرمەن. باغدا
گۈللەر ئېچىلدى، ماڭا گۈل تېرىشىپ بەرگىن، شاھسەنەم ئالدىغە ئالىپ بارۇرمەن.
غېرىب خوشال بولۇپ، رەڭگا - زەڭ خۇش پۇراقلىق گۈللەردىن بىر دەستە تىزىپ،
ئاندىن بىر نامەنى يېزىپ، گۈلنىڭ ئىچىگە ئوراپ، بىر سوز ئېيتتى:

ئەي، گۈل، سېنى ئىزدەپ، چىمەن بايلايمەن.
بارىپ گۈلۈم — سەنەمگە سالام دېگەيسەن.
ئەرزۇ - ھالىمنى ئەيتىپ ساڭا يىغلايمەن،
ياشاڭ توكۇپ سەن ھەم سالام دېگەيسەن.

قىزىل گۈلۈم ئاچىلىپ، سولدى جاھاندا،
بۇلبۇل ھەتۈز گۈل ياندا فىغاندا،
گۈلنى ئۈزسەم بۇلبۇل قالۇر ئارماندا،
گۈل شاخىگە بۇلبۇلۇڭ قوندى دېگەيسەن.

سېنىڭ ئۇچۇن ۋە تىنىدىن ئايرىلغان،
پەرۋاندىك ئىشقى ئوتىدا كۈل بولغان،
ۋە سىلگىنى دەپ بىر باقچىگە قۇل بولغان،
يۈسۈق كەبى كەنئاننىڭ كەلدى دېگەيسەن.

باغنىڭ ئىچىدە بىر يىتىم ئوغۇل كېلىپتۇر،
چىرايلىرى سارغايىپ، ھوشىدىن كېتىپتۇر،
بىلەي دېسەڭ، ئانىنىڭ ئاتى غېرىپتۇر،
مەجنۇن سۈپەت غېرىپىڭنى كەلدى دېگەيسەن.

ئەلقسىسە، بۇبى ئانا گۈلنى ئېلىپ سەنەمنىڭ قېشىغا راۋان بولدى. شاھسەنەم
ھوجرىسىدا چىرايى زەپىرەگدەك سارغىيىپ، سىنەلىرى چىك بولۇپ بېقىقارار ياتار ئەردى.
ھېچ بىر تېۋىپلەرنىڭ دورىسى كار قىلىنمىدى. چاھار-باغسلار يات بولدى. نەغمىمە-ئاۋا،
كەيپى-ساپالار خۇش ياقمىدى، نازۇ-نېمەتلەر گەلدىن ئوتىمىدى، گۈللەرنىڭ پۇراقلىرى
ئارام بولمىدى، بۇلبۇللارنىڭ سايراشلىرى بېۋاخ ئىدى. گۈلچى ئانا گۈللەرنى ئېلىپ
سەنەم ھوزۇرىغا كىرىپ كەلدى. سەنەم ئېيتتىكى:

— ئەي، گۈلچى ئانا، گۈللەر ماڭا يېتەر، ئۇنىڭ بىلەن مېنىڭ كۆڭلۈم ئېچىلسام،
ئاۋارە بولماڭ، بۇبى ئانا جاۋابەن ئېيتتىكى:

— ئەي، ماھى تەبان ئىشقىنىڭ ئوتىدا كاۋاپ بولغان ھەسرەتلىك قىزىم؟ بۇ
دەستە گۈل، سەھەر كۈنىنىڭ شەپقەتدە قىزارغان، بۇلبۇللار ناۋاسىنى بەخش قىلغان،
شەبنەم سۈيىنى ئىچكىسەن، ئاشىق-مەشۇقلار بىر-بىرىگە تۇتار بولغان گۈللەردۇر، بىر
پۇراپ كورۇڭ، دەردىڭىزگە دەۋا، رەڭگىڭىزگە شىپا بولۇپ قالار.

شاھسەنەم گۈلنى قولغا ئېلىپ، ئانداق ھەۋەس-ئىشتىياق بىلەن پۇرىدىكى ئورنىدىن
ساچراپ تۇرۇپ كەتتى. گۈللەر ھىددىدىن غېرىپنىڭ ئېسى چىقار ئىدى.
ئاندا سەنەمنىڭ كۆڭلىگە غېرىپ ئايان بولۇپ، گۈلچى ئانىدىن سوئال سورىغىنى،
بۇبى ئانىنىڭ جاۋابى بۇدۇر:

سەنەم:

چىمەنلەرنىڭ ئىچىدە نازۇك چىمەن بار،
راستىن ئەيغىن، جان ئانا، گۈلنى كىم تىزدى؟
راستىن ئەيغىن، جان ئانا، ئەيلەگىن ئىزھار،
راستىن ئەيغىن، جان ئانا، گۈلنى كىم تىزدى؟

بۇبى ئانا:

ئە چىمەندۇر بالام مەندىن سوراپسەن؟
بارىن ئوزەم تىزدىم، بايان ئەيلەيسەن؛

كۈندە يۈزىڭ خىيالدا چىمەن بايلايمەن،
قايسى بىرسىن، بوتام، ساڭا بايان ئەيلەيسىن.

سەنەم:

ھېچ قاچاندا تىزىمىڭ ئىدىڭ مۇنداق چىمەننى،
راستىن ئەيغىن، جان ئانا، قىيىنا ما مېنى،
ئولىمىسەم يەتكۈزەرمەن مۇراتقا سېنى،
راستىن ئەيغىن، جان ئانا، گۈلنى كىم تىزدى؟

بۇبى ئانا:

ھەر ساپادا ئاچىلۇر قىرمىزى گۈللەر،
گۈل ئۈستىدە جان بېرۇر خوشال بۇلبۇللار،
بالام ئويىدە بىر ناتەۋان يىتىم ئوغلۇم بار،
ئانىڭ قىساسىن بوتام ساڭا بايان ئەيلەيسىن.

سەنەم:

كۆرسەت ماڭا شۇل ناتەۋان يىتىم ئوغلۇڭنى،
قۇربان قىلاي مەن ئاڭا بارۇ-يوقۇمنى،
سىرداشىمىسەن، جان ئانا، ئاڭلا دادىمنى،
راستىن ئەيغىن، جان ئانا، گۈلنى كىم تىزدى؟

ئەلئىسىسە، سەنەم: "غېرىبىنىڭ مۇبارەك قولى تەككەن گۈلدۈر بۇ"، دەپ گۈلنىڭ
ھەربىر شېخىنى بىر-بىردىن كۆزدىن كەچۈرەر ئىدى. شۇنىڭدا گۈل ئىسچىدىن بىر قەغەز
نامايان بولدىكى، سەنەم ئۇنى دەرھال ئېلىپ ئوقۇدى. بۇ خەتتە غېرىبى ئۆزىنىڭ
كەلگەنلىكىنى ئىزھار قىلغان ئىدى. سەنەم بىلەن گۈلنىڭ ئايىم خوشال بولۇپ نەغمە-
ناۋا قۇردى. كېنىزەكلەر: "سەنەمنىڭ كۆڭلى ئېچىلىپتۇ"، دەپ، شاد-خورام ئۇسۇلغا
چۈشۈشتى.

سەنەم شاھ ئابباسقا بىر نامە يېزىپ، باققا چىقىشىنى سوراپ گۈلنىڭ ئايىمىدىن
كىرگۈزدى. نامەنى شاھ ئابباس كۆرۈپ:
— قىزىڭنىڭ كۆڭلى ھەرنە خالىسا، خالىغانچە بولسۇن، چاھار باققا چىقىشى
كەلگەن بولسا مەرھەمەت، رۇخسەت قىلۇرمەن، — دەپ رازىلىق بەردى.
شاھسەنەم ۋە گۈلنىڭ ئايىم كېنىزەكلەرنى يىغىپ، باققا چىقىدىغانلىقىنى ئۇختۇرۇپ:
"باغدا ھەرنە كۆرسەك، ئۇنى سوز-چۈچەك قىلمايمىز، پادشاھقا يەتكۈزمەيمىز"، — دەپ

ئۇلاردىن قەسەم ئالدى. قىزلار داغدۇغۇلۇق بىلەن ھازىرلىق كورۇپ، ھېيتتەك ياسىنىشىپ، چاھار باقتا يۇرۇپ كەتتى. غېرىب بۇبى ئانىدىن سەنەمنىڭ چاھار باقتا سەيلىگە چىقىدىغىنىنى ئاڭلاپ، ئوزىنى گۈللەر ئارىسىغا پىنھان قىلدى. بۇ ھېلە بىلەن سەنەمنىڭ مۇھەببەت ئوتى فىراقنىڭ كۇچىنى سىناپ كورمەكچى بولدى. شاھسەنەم باقتا كىرىپ، غېرىبىنى تاپالماي ھەيران ۋە سەرسان بولدى. ئاندا سەنەم ئاغچىغا قاراپ بىر سوز ئېيتتى:

ئاغچى، كورۇڭ غەمسىز باشم،
غەمخانى بولدى، نەيلەيىن؟
قاي سوز بىلەن ئاشنا يارىم،
بېگانە بولدى، نەيلەيىن؟

ئەندى تۇرماسمەن بىر سائەت،
كوڭاۋمدە قالمىدى تاقەت،
ئەمگەك بىلەن سالغان ئىمارەت،
ۋەيرانە بولدى، نەيلەيىن؟

مەن كەلدىم يارنى سوراغلاپ،
يار قاچتى مەندىن يىراغلاپ،
يۈرەكىمنى ئوتقا داغلاپ،
پىنھانە بولدى، نەيلەيىن؟

شاھسەنەم دەر چۇشتۇم يەرگە،
ھەركىم ئوز يارنى كورەرگە،
يارنىڭ كوڭلى باشقا يەرگە،
گۇمانە بولدى، نەيلەيىن؟

ئەلقىسسە، غېرىب موكۇپ ياتقاندا، كېنىزەكلەر ئىزدەپ ھەريان راۋان بولدى. ئىككى قىز غېرىب تەرەپكە قەدەم قويۇپ كېلەر ئىدى. غېرىب ئۇلارنى كورۇپ بىر سوز ئېيتتى:

باقتا ئىككى پەرى كېلۇر،
ئەجەپ سەيلانە - سەيلانە.
ئاشىقلارنىڭ جانىن ئالىب،
كېلۇر سەيلانە - سەيلانە.

ئىككىلەسى ھەمدەم بولۇپ،
بىر - بىرىگە مەھرەم بولۇپ.

قىيا بېقىپ، قولن سالپ،
كېلۇر سەيلانە - سەيلانە.

بىرى گۈلدۇر، بىرى غۇنچە،
ھېچ قايسى يوق سەنەھچە،
تاماشەگە كېلۇر بارچە،
كېلۇر سەيلانە - سەيلانە.

غېرىب ئىزلەر ئوز يارىنى،
ئىزار ئەيلەر ئەھۋالىنى،
يار كورسەتۇر جامالىنى،
ئەجەپ سەيلانە - سەيلانە.

ئەلقسىسە، سەنەم بېتاقەت بولۇپ، غېرىبىنىڭ ئوت پىراقىدا ئېيتقانلىرى:

ئۇچۇردۇم شۇڭقار قۇشۇمنى،
ھېچ بىر يەردە دەرەگى يوق.
ھەسرەت بىلەن بۇ سەيادنى،
تۇتماغۇنچە قارارم يوق.

قاچتى بۇ دەۋلەتنىڭ قۇشى،
ئاختۇرارمەن يازۇ - قىشى،
دەرەگىن بىلمەس ھېچ كىشى،
بۇ مەنزىلدە تۇرارم يوق.

مەن ئەيتۇرمەن يارم كەلسە،
كېلىپ غەمكىن كوڭلۇم ئالسە،
شۇم رەقبىلەر تۇيار بولسە،
ئىككىمىزنى قويارى يوق.

كورسەت مۇھەببەت يولىنى،
بىر تۇتسام يارنىڭ قولىنى،
كەزسەم كەزبالا چولىنى،
بۇ كوڭلۇمنىڭ ئارامى يوق.

ئاشىقلارنىڭ يەتمەس ئاھى،
كىمدىن سوراي كوڭلۇ داغى.

خازاڭ بولسۇن چاھار باغى،
بۇ سوھبەتنىڭ بارارى يوق.

سەنەم ئەيتتۇر، ئەي مېھرىبان،
ماڭا سالدى يۈز-مىڭ ئەلۋان،
ئەچەن يىللار دەردىڭ بىلەن،
يۈرەكىمنىڭ مەدارى يوق.

ئەلقسىسە، غەرىب ئەرەپكە كېتىۋاتقان ئىككى قىز، غەرىبىنىڭ ئۇستىگە چۈشۈپ قالدى.
بۇلارنىڭ ئىچىدە گۈلجەمىلە خانىم دىگەن قىز غەرىبىنى كورۇپ، "راست سەنەمنىڭ كويىگىنىچە
بارىكەن"، دەپ ئويلاپ ئاشىق-بېقارار بولدى. گۈلجەمىلە خانىم غەرىبىغا جىسلىۋەلەر
بىلەن سوز تاشلاپ:

— ئەي، ئاشىق غەرىب، بۇ يەردە ئىككىمىز يالغۇز، ھېچ كىشى كورمەس، يۈزۈمدىن
بىر سويۇپ قويساڭ ياكى قولۇمدىن بىر تۇتۇپ قويساڭ، — دىدى.
غەرىب تەبەسسۇم بىلەن:

— ئەي گۈزەلىم، مېنىڭ ئوز مەشۇغۇم بار، مەن پاك مۇھەببەتنىڭ قۇلىمىن،
سەنەمگە ھەرگىز خىيانەت قىلمايمەن، يولۇڭغا بارغىن، — دىدى.
گۈلجەمىلە يەنە مىڭ ناز-كەرەشىمە بىلەن:

— قورقىمىغىن، مەن ھېچ كىشىگە ئەيتماسىمەن، سەنەم ھەممىدەم يارىڭ بولغاندا مەن
سېنىڭ يوشۇرۇن يارىڭ بولۇپ يۈرسەم، — دەپ نالە قىلدى.
غەرىب دەرغەزەپ بولۇپ:

— كوزۇمدىن يوقال، قارا كوڭۇل! — دەپ سىلكىدى.
— ئەگەر سەن مېنىڭ بۇ تەلۋىدىنى يەردە قويىدىكەنسىن، بۇ ئىشنى شاھقا خەۋەر
قىلىپ قويۇرمەن، — دىدى گۈلجەمىلە خانىم قورقۇتۇپ، غەرىب:

— ئىشتىن قورققان گاداي بولماس، شاھتىن قورققان ئاشىق بولماس، — دەپ رەت
قىلدى. گۈلجەمىلە خانىم شاھ ئوردىسىغا دەر-بەدەر يۈرۈپ كەتتى.
ئەلقسىسە، شاھسەنەم ھوزۇرىغا غەرىبىنى كورگەن قىز خەۋەر يەتكۈزۈپ كەلدىكى:

— غەرىب گۈل ئىچىدە موڭۇپ يېتىپتۇ، — دىدى. سەنەم شۇندا گۈلنىسەھال ئايسىمىغا
قاراپ بىر سوز دىدى:

ئاغچى ئانا، مېھرىبانىم،
يارىم غەرىبجاننى كەلتۈر.
قىزىل يۈزلۈك، قەلەم قاشلىق،
ئۇل شاھى تاباننى كەلتۈر.

مېنىڭ بىلەن ۋەدە قىلغان،
كېچەلىرى زار يىغلىغان،

باغ ئىچىدە گۈلدە ياتقان،
باغرى يارا، قاننى كەلتۈر.

مىسىرى ئېلىدە يۇسۇقى قالغان،
جاغا تارتىپ، راھەت ئالغان،
جاغا تاغنى پارە قىلغان،
ئۇل بەندى زىنداننى كەلتۈر.

شاھسەنەم دەر، قارا بەختىم،
يېقىنلاشتى ئولەر ۋاختىم.
كەلتۈر مېنىڭ ئاجۇ-تەختىم،
دەردىمگە دەرماننى كەلتۈر.

گۈلنىھال ئايىم غېرىبىنى كەلتۈرگىنى يۇرۇپ كېتىدۇ. غېرىبى يەنە باشقا بىر يەرگە
پىنھان بولۇپ، سەنەمنىڭ ئوزىنى كۈتىدۇ، گۈلنىھال ئايىم غېرىبىنى تاپالماي قايىتىپ
كېلىدۇ. سەنەم تاقەتسىزلىك بىلەن غېرىبىنى ئىزدەپ، بىر چىمىنارنىڭ قېشىدىن ئوتۇپ
كېتىۋاتقاندا غېرىبى سەنەمنى كۆرۈپ بىر سوز دىدى:

باغۋەن بولۇپ باغنىڭ ئىچىدە،
تەرسەم تازا گۈللەردىڭدىن.
ئېگەم سېنى خۇش ياراتمىش،
ئەگسەم نازۇك بەللەردىڭدىن.

مېنى سورىساڭ ئۇشبۇ ھالدا،
رەڭگىم سارىغ، كوزۇم يولدا،
ئاي يۈزۈڭگە تۇتما پەردە،
تەرھى نالە قوللاردىڭدىن.

مېڭىشىڭ مىسلى لالەدۈر،
باقىشىڭ جاننى ئالەدۈر،
ئاغزىڭ ئالتۇن پىيالەدۈر،
قۇيۇپ ئىچسەم چايلاردىڭدىن.

سەھەر تۇرۇپ ساچىڭ تارا،
ئاي يۈزۈڭگە رومال ئورا،
دۈشمەن يۈزى بولسۇن قارا،
دانە-دانە خاللاردىڭدىن.

غېرىب ئاشقى، بولدۇم پەقىر،
يار يولىدا يۇردۇم ھەقىر،
قىلىم سوزلەر ئەرزىم ئوقۇر،
بىللە ئوتسەم يوللارىڭدىن.

ئەلقتىسسە، ئاشقى - مەشۇقلار دىدار غېنىمەت قىلىشىپ ئاندا بىر - بىرىگە بېقىپ
مۇھەببەتلىرىنى ئىزھار قىلىشىدۇ.

غېرىپ:

ئەچە ۋاقتىن ئاھ ئۇرۇپ مەن يارنى دەپ،
باغدا يارىم بار ئىكەننى بىلىمەدىم.
ھەسرەت بىلەن سەنەمجانم قايدا دەپ،
سەنەمجاننىڭ باغدا ئىكەننى بىلىمەدىم.

سەنەم:

ھەيران قىلدى مېنى شېرىن سوزىڭىز،
بۇ باغ ئىچرە مېنىڭ بىلەن يۇرسىڭىز،
ئەمدى كەلدى خوشال پۇرسەت بىلىسىڭىز،
چاھار باغلار خاس ئىكەننى بىلىمەدىم.

غېرىپ:

قۇربان بولاي قاشىڭ بىلەن كوزىڭە،
فندا بولسۇن جانىم ھەر بىر سوزىڭە،
كەل، سەنەمجان، تويۇپ ئالاي ھوسنىڭە،
قىلىڭەن جانىم بار ئىكەننى بىلىمەدىم.

سەنەم:

بۇلبۇل بولۇپ شەكەر ئەفشان ئەيلەيسىن،
گۈل ئىشىقىدا تۇنلەر بويى زارلايسىن،
كەل، غېرىبجان، بۇ باغ ئىچرە يۈرەيسىن،
قىلىڭىم جانىم بار ئىكەننى بىلىمەدىم.

ئەلقسىسە، غېرىب-سەنەم چاھار باغدا كېچە-كۈندۈز تاماشە قىلىپ، مەي-شاراپ بىلەن نەغىبە-ناۋا قۇرۇپ، كېيىنسىزەكلەرنىڭ ئۇسۇللىرىنى كورۇپ، كوڭۇللىرىنى ئېچىپ تۇرغىنىغا بىر نەچچە كۈن بولغاندا، پادىشاھ ئابباسنىڭ قۇلىغىغا خەۋەر يەتتىكى: "غېرىب بىلەن سەنەم چاھار باغدا ئەدەپسىزلىك قىلىپ يۇرۇر"، - دەپ. ئاندا شاھ ئابباس دەرغەزەپ بولۇپ، غېرىبىنى تۇتۇپ زىندانغا سېلىشنى بۇيرىدى. ئابدۇللا شاتىر ياساۋۇللار بىلەن ئاتلىنىپ چاھار باققا يېتىپ كېلىپ، غېرىبىنى كورۇپ تۇتۇپ باغلار بولدى. ئاندا سەنەم ئابدۇللاغا يالۋۇرۇپ بۇ سوزنى ئېيتتى:

ماڭا چۈشكەن تەنلەر، بارچىگە چۈشەر،
تەگمىگىن سەن يارىمگە، ئاللا ھەققىدە.
سەن يارىمىنى تۇتساڭ بەختىڭ نە ئاشار؟
تەگمىگىن سەن يارىمگە، ئاللا ھەققىدە.

زەھەر - زوقۇم باردۇرۇر سېنىڭ قولۇڭدا،
ھەرنە قىلساڭ ئىختىيار سېنىڭ ئوزۇڭدە.
بىزنى ئالىپ بارماغىل ئاتامنىڭ ئالدىغە،
تەگمىگىن سەن يارىمگە، ئاللا ھەققىدە.

ئاتام سېنى يىبەرىپتۇ، پەرمانلەر قىلىپ،
نە ئىشنىڭ باردۇر سېنىڭ ياخشى - ياماننى بىلىپ؟
قۇلاق سالغىن، ئابدۇللا، سوزۇمگە كىرىپ!
تەگمىگىن سەن يارىمگە، ئاللا ھەققىدە.

زامان بولما ئاشىقلەرنىڭ قانىنە،
رەھىمە قىلغىن غېرىبجاننىڭ ھالىنە،
سەن قالدۇرسەن مەلامەتنىڭ قانىنە①،
تەگمىگىن سەن يارىمگە، ئاللا ھەققىدە.

سەنەم دەرلەر، بېرەيمىن دۇنيا بارىمىنى،
توكەيمىن مەن خەزىنەمنىڭ بارىمىنى.
سەن (ھەم) پىنھان ئەيلەگىل ئاشىق سىرىنى،
تەگمىگىن سەن يارىمگە، ئاللا ھەققىدە.

ئەلقسىسە، ئابدۇللا شاتىر بۇ سوزنى ئىشتىب، بۇ ئىككى ئاشىق ھەقىقىتىنى بىلىپ، قوبە بەردىلەر.

① مۇشۇ مىسرادىن باشلاپ قوليازما داۋاملىشىدۇ.

— مەن سىلەرنى كۆرمەدىم، — دەپ ئاتلاندى كەتتى. ئاندا سەنەم يەنە "ئاتام كىشى يېبەرىپ تۇتۇپ ئالىب شەرمەندە بولۇرمۇز"، — دەپ غەربىگە قاراپ بىر سۆز دېدى.

غەرب دوستۇم، ئەيت غەپمىڭنى،
دۇشمەن كار ئەتمەسدىن بۇرۇن.
ئىرتە بىرلە ئاتام تۇتۇپ —
ئۇل قۇربان ئەتمەسدىن بۇرۇن.

تۇيسە ھەممە سېلىلەر كېلۇر،
تورت تەرەقتىن قۇرشاب ئالۇر،
سېنى يالغۇز كۈنگە سالۇر،
كۆكچە ① كۆرمەستىن بۇرۇن.

ئېرتە بارۇر مۇندا يا تەن،
سېنى بىزنى بىرگە بىر تەن،
ئۆزگە يەردە تۇتقىن ۋە تەن،
ئاشكار ئۆلمەسدىن بۇرۇن.

قۇتۇلا كور، مۇندىن قاچىپ،
كوزۇڭنى يۇم، مەندىن كېچىپ،
بىر ئەجدىھا، ئاغزىن ئاچىپ،
ۋەھىمە ئېلە يۇتماستىن بۇرۇن.

شاھسەنەم دەر، ھىجران ئېلە،
تورت تەرەقدىن قۇرشاب كېلە،
باش پانا قىل، ئومرۇم تىلە،
شاتىر يېنىپ كەلمەسدىن بۇرۇن —

دەپ ئەردىلەر، غەرب، بۇ سۆزنى ئېشىتىپ، شاھسەنەمگە قاراپ بىر سۆز دېدى:

مەڭا مۇندىن كەتمەك بولماس،
ئاتاڭ تۇتۇپ ئالماغۇنچە.
خېلىل كەبى مەنچە ناقدە،
ھەجر ئوتىغە سالماغۇنچە.

① ئابدۇللا شاتىرنى «يۇسۇف — ئەھمەد» داستانىدىكى سەلبى پەرسۇناژ كۆكچەگە

قىياسلايدۇ.

باش ئۇراي ئاتاڭ دارىغە،
جان باغلاي ئاتاڭ نارىغە،
قوچقارم قۇربان يارىغە،
ئاتاڭ تۇتۇب چاپەنۇغۇنچە.

جانم باردۇر شېرىن تەندە،
مەن بولارمەن سەڭا بەندە،
جىنازامنى ئىشىگىڭدە —
كېتەرم يوق تىلىماغۇنچە.

سەن گۇزارسەن گۈلگۈن كىيىپ،
خال ئۇستىگە خاللار قويۇپ،
قەقنۇس كەبى ئوتقا يانىپ،
پەيمانەمىز تولىماغۇنچە.

غېرىپ دەرلەر ئاخىر مەقسەد،
ئەجەلگە بولماسدۇر قۇرسەت،
ھالا غېنىمەت بۇ قۇرسەت،
كېتەرم يوق ئۆلمەگۈنچە.

ئەلئىسىسە، غېرىپىدىن سەنەم بۇ سوزنى ئېشىتىپ، "غېرىپ مۇندىن كەتسە، دۇش-
مەنگە گىرىفتار بولسە، ھالى نە كېچەر؟" دەپ يەنە شاھسەنەم غېرىپكە بىر سوز دىدى:

ئەمدى سوھبەت ۋاقتى ئوتتى،
كەت غېرىپ، تۇرماغىل مۇندا.
ئايىرىلىش ۋاقتى يەتتى،
كەت غېرىپ، تۇرماغىل مۇندا.

كېلەر كوردۇم سېنىڭ ۋەسلىڭ؟
بەرابەر يوق سېنىڭ ئەسلىڭ،
بىر گۈل ئىدىڭ، ئوتتى فەسلىڭ،
كەت غېرىپ، تۇرماغىل مۇندا.

سەن نە گۈلنىڭ خىرمانى سەن،
نە دەردىمنىڭ دەرمانى سەن؟
ئوزى كەلگەن ئارمانى سەن،
كەت غېرىپ، تۇرماغىل مۇندا.

سېنىڭ كويۇڭدا ئولۇرمەن،
سەن بار مۇندا، كويەرمەن،
سېنىڭ دەردىڭنى بىلەرمەن،
كەت غېرىپ، تۇرماغىل مۇندا.

بەھرە تاپماي بۇ ۋەتەندىن،
شېرىن جانىم چىقتى تەندىن،
شاھسەنەم قول چەكتى سەندىن،
كەت غېرىپ، تۇرماغىل مۇندا.

ئەلقسىسە، غېرىپ ئەيدى:

— سېنى مۇنچە كەت، تۇرماغىل دەرسەن، خەير مۇندىن كېيىنەرەن، ھەرگىز ساڭا
كەلمەسمەن، — دەپ شاھسەنەمگە قاراپ بىر سوز دىدى:

كوچ - كوچ ئەيلەدى كوڭۇل كارۋانى،
كوچكەندە ئاڭلاسام، بەلكى كەلمەسمەن.
بۇ يىپلە سوزلەر ئاڭلاب سەنەمجانىدىن،
ئولگەندە ئاڭلاسام، بەلكى كەلمەسمەن.

غېرىپلەرنىڭ بولماس باغى ۋەتەنى،
ئىستەمەسلەر غېرىپلارنىڭ كەتكەنى،
قىزىلگۈل تىكىپ تۈگرەسدە تىكەنى،
تەرگەندە ئاڭلاسام، بەلكى كەلمەسمەن.

بۇ نە ئەيدى، ئاغۇ قوشتى ئاشىمە،
رەھىم ئەتەدىڭ كوزدىن ئاققان ياشىمە،
ئەجەل ياستۇقىنى قويۇپ باشىمە،
باشدە ئاڭلاسام، بەلكى كەلمەسمەن.

بىلىمەيمەن ئوززەم سالدىم بۇ دەردە،
ھەمراھ بولدۇم سېنىڭ كەبى نامەردە،
يار - يار دەپ كېتەي ئەمدى بۇ يەردە،
كەزگەندە ئاڭلاسام، ھەرگىز كەلمەسمەن.

بىر دەيمىشلەر ئاشىقلەرنى قولنى،
سەن سۇندۇردۇڭ ئاشىقلەرنى كوڭلىنى،

سەندىن دىلىم چەكتى، تۇتماي قولۇڭنى،
تۇت دىگەننى ئاڭلاسام، بەلكى كەلمەسىمەن.

ئەمدى كېتەي ۋە سەن ئەيتىپ ئېللارە،
مېنى سوراپ تاپماغىل ئۇزاق ئېللارە،
مەجنۇن كەبى نەچە يىللىق چوللەردە،
يۇرگەندە ئاڭلاسام، ھەرگىز كەلمەسىمەن.

غېرىپ ئەيدى، فەلەك بۇزدى شانمىنى،
ئوتقا سالمە گەۋھەر بىلە كانمىنى،
رازى ئېردىم خۇدا ئالسا جانمىنى،
ئولگەندە ئاڭلاسام، بەلكى كەلمەسىمەن.

ئەلئىسىسە، غېرىپ دىيار بەكرىنىڭ شەھرىدىن چىقىپ شەھەر سەماقغە باردىلەر.
ئارادا قىرىق كۈن ئوتتى. پادىشاھ ئابباس نەچە نەۋبەت چاھار باغقىچە كىشى يېبەردى،
غېرىپ زاھىر بولمادى. ئاندا سەنەمنىڭ كوڭلى جەم بولۇپ، ئاغىچە ئانسكاسىگە باقىپ
ئەيتادۇر:

سەندىڭ بولايىن، گۈلنەھال ئايىم،
شېرۋان سەماقغە بارساڭ نە بولغاي؟
سەندىن ئۆزگە يوقتۇر مېنىڭ غەمخاھىم،
غېرىپجان ھالدىن سورساڭ نە بولغاي؟

قىرىق كۈن بولدى كەتتى شېرۋانە سەماقغە،
مېنى قويدى ئەدا بولماس بۇ داغقىچە،
قارا زاغىلەر قونار بولدى چاھار باغقىچە،
باغبان خەبەرىن بەرسەڭ نە بولغاي؟

تاكى ئولتۇرايمەن مۇندا سارغەرىپ،
سەن تاپمىساڭ يۇرۇپ بارىپ ئاختەرىپ،
مېنىڭ ئۇچۇن نەچە يىللار يالبارىپ،
ئايغىغە باشىڭ قويساڭ نە بولغاي؟

شاھسەنەم دەر، ئولەر ۋاختىم يېتۈشتى،
ئەمدى يارىم خىيالى كوڭلۈمگە تۈشتى،
يۇرگەن يوللارنى كوزۇمدىن ئۇچتى،
كەلتۈرۈپ غېرىپىم بەرسەڭ نە بولغاي؟

ئەلقسىسە، ئاغچە شاھسەنەمدىن بۇ سوزنى ئېشتىپ، مەردان لىباسنى كىيىپ سەماق شەھرىگە راۋان بولدى. بىرنەچچە كۈن مەنزىل ئەجەپلەرنى تەي قىلىپ، ئۇل شەھەرگە يەتتى. بىر گۈزەردە قەغەز، دۇۋەت، قەلەم يانغە ئاسىب ئوزىنى خوجا سۇپەتسە قىلىپ قۇردىلەر غېرىپنى ئاغچە تونۇدى، غېرىپ ئاغچەدىن سوۋال سورغانى، ئاغچەنى جەۋابى:

سوۋال غېرىپ:

باشىڭدىن ئورگۈلەي، مېھرىبان غوجام،
نە سەبەبىدىن تۇشتىڭ بۇ ھېلە يوللارە؟
شاھسەنەم ئەھۋالىدىن ھالىدىن،
قۇربان بولاي سوزلە شېرىن تىللارە.

جەۋاب ئاغچە:

سېنىڭ ئۇچۇن دىيار بەكرى ئېلىدىن،
بېلىم باغلاب تۇشتۇم ئۇزاق يوللارە.
سەنەم كوپ يىغلادى سېنىڭ دەردىڭدىن،
كوز ياشى قوشۇلۇپ دەريا سېللارە.

جەۋاب غېرىپ:

خوجا ھەرگىز بارماسىمەن بۇ ھېلە نامەردە،
ئۇل يار سالدى مېنى تۈگەنمەس دەردە،
ئۇل مېنى قويماستىمەن بۇ يەردە،
باش ئالىپ كېتەرمەن ئەلدىن ئەللەرە.

جاۋاب ئاغچە:

نېگە مۇنداغ ئاچچىغ سوزلەرنى دەرسەن،
بىر توھمەت سوز بىلەن غەملەرنى يەرسەن!
سەن كېتىپ باغنىڭ قالدى، ئېگەسى سەنسىن،
يۇر، باغبان بولغىل تازە گۈللەرە.

جەۋاب غېرىپ:

كوڭۇل قۇشى فەرۋاز ئېتىپ ئۇچماسۇن،
ئاشىق بولغان يارىدىن ئايرىلماسۇن.

سەنەمنىڭ يۈزىگە يۈزۈم تۇشمايۇن،
كېتەرسەم كۈسەت ئەيلەپ ئەلدىن ئەللەرە.

جەۋاب ئاغىچە:

سېنى كىم قوغلادى يەشەن جايىڭدىن؟
سەنەم بېقەراردۇر ئاھۇ - ۋايىڭدىن.
كەل، غېرىپچان قايتىغىل ئەمدى راھىڭدىن،
مۇرۇۋەت ئەيلەگىل غەمكىن قوللارە.

جەۋاب غېرىپ:

ئەمدى بارماق بولماس مەنزىل مەكانە،
ئاتەش كەبى ئوتلار سالدى بۇ جانە،
يۈرگەنى قويماستە مۇندا مەستانە،
بۇلبۇل بولۇپ قونار شاخىدىن - شاخلارە.

جەۋاب ئاغىچە:

شاھسەنەم يېبەردى قويمايىن مېنى،
تا ئالىپ كەتمەيىن قويماستەن مېنى،
ئانى ئاندا قويۇپ، سويسەڭ ئوزگەنى،
تەڭرى سېنى سالىۇر يالغۇز ھاللارە.

جەۋاب غېرىپ:

غېرىپ دەر، بارۇر دەپ سالىمە يادىڭە،
يېتەلمەستەن بۇ يولە مۇرادىڭە،
مىڭ يىل يالبارساڭ يەتتەم دادىڭە،
كوڭلۇڭنى ئاغرىتتا قىلۇ قاللارە.

جەۋاب ئاغىچە:

خوجە دەرلەر، مېنىڭ بىرلە كەتمەستەڭ،
بىر نار يارىڭ مۇرادىڭە يەتمەستەڭ،

بۇ دېگەن سوزۇمنى قوبۇل ئەتمەسەڭ،
مەن ھەم كەتمەس بولدۇم ئاي - يىللارە.

ئەلقسىسە، ئاغچە ئانىكا غېرىپكە تولا يالباردى. ئاندا غېرىپ ئاغچىچىغە قاراپ بىر
سوز دىدى:

جەۋاب غېرىپ:

ئاغچە، ماڭا تولا سوزلەر دېمەگىل،
يار مېنى سويىمەسە نېگە بارايمىن؟
ئانىڭ كوڭلى بولەك كىشىنى دېسە،
يار مېنى سويىمەسە نېگە بارايمىن؟

جەۋاب ئاغچە:

سەلامنى يىبەردى ئۇل بىبى سەرۋەر،
ئەلغەدەك قامەتى، لەبلەرى شەكەر،
ئاھ ئۇرسە ئاغزىدىن چىقار تۇتۇنلەر،
سەنەمجان يىبەردى، كەلسۇن غېرىپىم!

جەۋاب غېرىپ:

شاھسەنەمنىڭ سەندىن تولادۇر دەردى،
ئەمدى ياد ئەتمەيمىن بۇ يىپلە نامەردى،
كەلسۇن دېسە، نېچچۇك قوغلاب يىبەردى،
ئۇل مېنى سويىمەسە نېگە بارايمىن؟

جەۋاب ئاغچە:

سەلامىن يىبەردى ئۇل گۈزەل خاسى،
كوز ياشى بولۇيدۇر مۇھىت، دەرياسى،
سەلسىز كورۇنمەيدۇر قانى دۇنياسى،
سەنەمجان يىبەردى، كەلسۇن غېرىپىم!

جەۋاب غېرىپ:

شاھسەنەم بىلمەدى قىلۇر ئىشىنى،
بېھۇدە ئاقتۇزۇر كوزدىن ياشىنى،

يەنە بارسام باشلار قەدىم ئېشىنى،
يار مېنى سويىمەسە نېگە بارايسن؟

جاۋاب ئاغچە:

گۇمانھال دەر، ئەجەب دەرتكە قالىسەن،
سەنەمنىڭ جانىگە ئوتنى سالىسەن،
ئەمدى بىلدىم، بۇ يىپلە نامەرد ئېكەنسەن،
سەنەمجان يىبەردى، كەلسۇن غېرىبىم.

جەۋاب غېرىب:

ئېلەر يېدىم جۈملە ئەلنىڭ تۈزىنى،
ھىجر ئېلە ئوتكەردىم يازۇ كۈزىنى،
غېرىب دەر، كورمەس ئەردىم يۈزىنى،
سېنىڭ ئۈچۈن ئەمدى بارسام بارايسن.

ئاغچە بىرلە غېرىب، يەنە سەنەمنىڭ باغىغە بارۇر بولۇپ، ئاندا سەماق شەھرىنى
پادىشاھى غېرىبىگە سەرۇپاھ بېرىپ، بىر سەر ئالتۇن ئىنتام قىلدى. ئاغچە بىرلە غېرىب
ئىككىسى يولداش بولۇپ، بىر مۇنچە يول يۈرۈپ، بىر خۇش ھەۋا يەرگە كېلىپ تۇشتى.
ئاغچە ئانىكا غېرىبىگە زەۋق قىلىپ بىر سوز دىدى:

كوب جەفالار چېكىپ كەلدۇق بىز ئېكەۋ،
زەۋق - سەفا ئەيتادۇرغان يوللارە.
ئىككى ئاشق بىر - بىرگە قوشۇلۇپ،
مۇراد ھاسىل قىلادۇرغان يوللارە.

بىز كېلىمىز بىر - بىرىمىزگە ئوخشانىپ،
سەن تۇرماغىل گۈل يۈزمىدىن ئۇياتىپ.
ئۈستىمىزدىن تونلارمىز سالىشىپ،
قۇچاغلاشىپ ياتادۇرغان يوللارە.

ۋەلى كوڭلۇم پەرۋاز ئەيتار بىر گۈلگە،
گۈل ئېچىلدى، فىغان تۇشتى بۇلبۇلغە،
ھەق يەتكۈردى تەرەنى ئەجەب مەنزىلگە،
مەنزىل ھاسىل قىلادۇرغان يەرلارە.

مېنى ئىشقىم پەرۋاز ئەيتار قوزغالىب،
 نامۇسىم تەرك ئېتىب، سەڭا نۇر سالىب،
 سەنپۇل بىرلە سەرۋى كەبى چىرمالىب،
 مەقسۇدىغە يېتەدۇرغان يەرلارە.

گۈلنىھال دەر، بىر - بىرىگە ئۇغلاشيب،
 ئەھدى - پەيمان ئىقرار بىرلە باش قوشۇب.
 كام دىلنى ھاسىل ئېتىب تەلاشيب،
 مۇرادىغە يېتەدۇرغان يەرلارە.

ئاندىن كېيىن غېرىبىنىڭ مېھرى كېلىپ، "ئەھدى يار قاشىغە بارماسمەن" - دەپ
 بىر سوز دىدى:

ئەمدى بارماس بولدۇم سەنەم يانغە،
 ۋەلى كوڭلۇم ئوزگە خىيالە تۇشتى.
 ئاسايدى، باد ئۇردىلەر گۈلى،
 بۇلبۇل خىيال ئېلە بۇل دانە تۇشتى.

سەنەم ئەلچى ئەيلەپ يىبەردى سىزنى،
 ئوزىنىڭ قەبەزىغە ئالماقچى بىزنى.
 ھەرام ئېكەن ساڭا يېدۇرگەن تۈزى،
 يەنە كوڭلۇم ئوزگە خىيالە تۇشتى.

غېرىب ئەيدى، ئالدىراپ ياردىن ئايرەدىڭ،
 ماڭا ئىشەت نەھالەنى قايرەدىڭ،
 شەرىئەتدىن ئوزگە يولغە باشلادىڭ،
 مېنىڭ ئىشىم ئەمدى مەھالە تۇشتى.

ئەلقسىسە، ئاغىچە غېرىبىدىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ دىدىكى:
 - مەن سېنى سىناپ كورەي دەپ بۇ سوزنى ئەيتىپ ئېسىدىم، ئەمدى بىلىدىم،
 سەنەمدىن ئوزگەنى دېمەس ئېكەنسىز. بۇرۇھىڭىزدىن قايتىڭ، ئەگەر سىزگە يامان كوزۇم بىرلە
 قاراسام يۇزۇم قارا بولسۇن، - دەپ قەسەمىياد قىلدى. ئاندىن نەچە كۈن يول يۇرۇپ سەنەمنىڭ
 چاھار باغىغە يەتتى. ئاندا شاھسەنەم غېرىبىنى كورۇپ، خۇش كېلىپسىز دەپ بىر سوز دىدى:

باشىڭدىن ئورگۈلەي، گۈل يۈزلۈك يارىم،
 خۇش كەلدىڭ، غېرىبىم، سەفا كېلىپسەن.

سەڭا فېدا بولسۇن بۇ شېرىن جانىم،
خۇش كەلدىڭ، غېرىبىم، سەفا كېلىپسەن.

كىشى مۇنداغ قەھر ئېتەرمۇ دوستىنى؟
كوز تىكىپسەن جان ئالماقنىڭ قەستىنى،
قويغان قەدەملەرنىڭ تەجۇم ئۇستىنى،
خۇش كەلدىڭ، غېرىبىم، سەفا كېلىپسەن.

نەلەر قالدىم سېنىڭ ئاھۇ ۋاھىڭگە،
پەرۋاز ئېتىپ بەرالمادىم قاشىڭغە،
جان پايانداز بولسۇن خاك - پايىڭگە،
خۇش كەلدىڭ، غېرىبىم، سەفا كېلىپسەن.

ئاشىق ئولغان بىلۇر مەشۇق زارىنى،
كوتەرمەسمۇ ھەرنە ئەيىغان سوزىنى،
ئانىڭ ئۇچۇن ئاغرىتارمۇ ئوزىنى؟
خوش كەلدىڭ، غېرىبىم، سەفا كېلىپسەن.

سەنەم ئەيتتۇر، سەنسىز يەككەدۇر باشىم،
فراقىڭدا ئاقار تىنماي كوز ياشىم،
ھەم بۇ دۇنيا ھەم ئاخىرەت سېرداشىم،
خۇش كەلدىڭ، غېرىبىم، سەفا كېلىپسەن.

ئەلقسىسە، شاھسەنەم غېرىبىقىمە بىر پىيالا مەي قۇيۇپ تۇتتى. ئاندا ئاغىچە
بۇلارنىڭ شانغە قاراپ ئوزىنىڭ يارىنى ياد قىلىپ بىر سوز دىدى:

لەيلى بىلەن مەجنۇن ئوتتى دۇنيادىن،
ئۇلاردىن ئات قالدى، بىزدىن قالمادى.
فەرھاد ئېلە شېرىن ئوتتى دۇنيادىن،
ئۇلاردىن ئات قالدى، بىزدىن قالمادى.

ھەر كىمنىڭ ئىشقىنى قىلسە زىيادە،
يار - يار دەپ ئوتەرلەر فانى دۇنيادە،
يۇسۇف - زۇلەيخا يەتتى مۇرادە،
ئۇلاردىن ئات قالدى، بىزدىن قالمادى.

بىر تەۋەننىڭ ئىچىدە سۈرەتتىن كورۇپ،
سەيفۇلمۇلۇك يىغلاپ دۇنيادە يۇرۇپ،
ئاخىر تاپتى جانىدىن ئۇمىدىن ئۇزۇپ،
ئۇلاردىن ئات قالدى، بىزدىن قالمايدى.

بىر نەچچە ئاشىقلار يار ئۇچۇن ئولدى،
بىر نەچچەلەر كويگەننى، سويگەننى ئالدى،
ھەركىمنىڭ ئوزىگە لايىق ئات قالدى،
ئۇلاردىن ئات قالدى، بىزدىن قالمايدى.

سىزلەر غېرىب بىرلە سەنەم بولۇرسىز،
بۇ دۇنيادىن ئات كوتەرىپ ئوتتەرسىز،
بۇ ئارادا گۈلنىھالنى نەيلەرسىز؟
سىزلەردىن ئات قالدى، بىزدىن قالمايدى.

ئەلغىسسە، ئاغچەدىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ، كوڭلىنى كوتەرىپ، غېرىب بىر سوز دىدى:

سوزلە - سوزلە، سەنغا قۇربان بولايىن،
جانىم ئالدى شېرىن سوزلەرنىڭ سېنىڭ،
ساڭا كەلگەن دەردنى ساتىپ ئالايىن،
قانمى توكتى قارا كوزلەرنىڭ سېنىڭ.

ئاشىق بولغان جانىدىن ئۇمىدىن ئۇزەر،
كېچەلەر تىنمايىن نەۋچەلەر ئۇزەر،
چەشمەلەر ئىچىندە ئالدىراپ كېچەر،
ياشىل - ياشىل سۇۋەنە قاشلارنىڭ سېنىڭ.

گۈزەللەر ئىچىندە سەن - سەن ئۇزاغە،
كەل ئىككىمىز سەيىر ئېتەلى بۇل باغە،
جەھاننىڭ مەھبۇبى سەندىن سەداغە،
مىڭ قىزغە تېگىشمەي نازلارنىڭ سېنىڭ.

غېرىب ئاشىق، بىر قۇلىنىڭ زارىدۇر،
كورسۇن كىشى، دېسۇن كىمنىڭ يارىدۇر؟
يول يۇرۇسەڭ كوزلەرىگە دارۇدۇر،
قەدەمىڭدىن چىققان گەردلەرنىڭ سېنىڭ، -

دەپ ئەردى، شاھسەنەم گۇماندار بولۇپ يىغلادى. ئاندا غېرىب، سەنەمگە بىر پىيالە مەي قۇيۇپ تۇتتى. ئاندا شاھسەنەم:
— نامەردنىڭ قولىدىن مەي ئىچمەسمەن، — دەپ بىر سۆز دىدى:

نەچە ۋاقتلەر كەزدىم سېنى دەپ،
باشقە يارىڭ بار ئېكەننى بىلمەدىم.
مۇنىڭ مەندىن ئۈزگە كىمى باردۇر دەپ،
ئۈزگە يارىڭ بار ئېكەننى بىلمەدىم.

بۇ سۆزلەرنى قۇيۇپ مېنىڭ بوينۇمە،
بۇلبۇل ئۇچۇپ، قوندى زاغىلەر باغىمە،
كاكۇلۇڭنى چىرماشتۇردۇم بوينۇمە،
ئادەم چاققان يىلان ئېكەننى بىلمەدىم.

بۇ نە ئىدى، ئاغۇ قوشتى ئاشىمە،
رەھىبە ئەتمەدىڭ كوزدىن ئاققان ياشىمە،
گۈللەر ئېتىپ سانچىپ ئىدىم باشىمە،
قۇرۇت يېگەن ياغاچ ئېكەننى بىلمەدىم.

بۇگۈن سالىدى مېنى ھىجران ئوتىغە،
كىمىسە يېتەر ئاشىقلارنىڭ دادىنى؟
يار - يار دەپ نەچە ياندىم ئوتىنە،
قەقنۇس كەبى ئار ئېكەننى بىلمەدىم.

سەنەم ئەيتتۇر، كوڭلۇم ساڭا بەند ئولدى،
سېنى يارىم دىدىم، سەندىن بەند ئولدى،
مۇھەببەتنىڭ يولى ئەمدى بەند ئولدى،
قىلغان ئىشىم ئار ئېكەننى بىلمەدىم.

ئەلقسىسە، غېرىب سوزنى ئېشىتىپ، دەر قەھر بولۇپ، سەنەمگە باقىپ بىر سۆز دىدى:

ماڭا مۇنداغ توھمەت قىلغۇنچە،
قىلۇر بولساڭ بىلىپ توھمەت قىل، سەنەم.
كۇندە ئاچچىغ سوزلەپ جانىم ئالغۇنچە،
قىلۇر بولساڭ بىلىپ توھمەت قىل، سەنەم.

سەن ئەيتارسەن ئەمدى يۈز مىڭ باھانە،
مېنى قويما س بولدۇڭ باغۇ جەھانە،
كېتەر بولدۇم ئەمدى خەلفە شىرۋانە،
قالۇر بولساڭ غەيرە تىلدە قال، سەنەم.

غېرىب ئاشىق دەيدۇر دەردى بەر پارە،
كۈنۈم كەچتى يىغلاپ فانى دۇنيادە،
يۇسۇق كەبى ئۈزەم سالىب بازارە،
خەرىدارسەن، مېنى ساتىب ئال، سەنەم.

ئەلئىسسە، شاھسەنەم غېرىبىدىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ "ئەمدى ئېتىقات قىلدىم"، — دەپ
غېرىبىنى قولداكى مەيىنى ئالىب (ئىچتى). بۇلار ئەيش - ئىشرەت بىرلە مەشغۇل بولۇپ،
يەتتە كۈن سوھبەتدە ئەردى، شاھسەنەم ئەيدى:
— ئەي، غېرىب، مۇندا سوھبەت ۋەقنى ئوتتى. ئاتام ئەمدى مارقىچى قويۇپ ئالسى
ئولتۇرۇر، بولەك بىر شەھەرگە بارىپ تىجارەت قىلساق، — دىدى. غېرىب:
— ياخشى بولۇر، — دىدى. ئاندا سەنەم غېرىبىنى باغنىڭ بىر يېرىگە يوشۇرۇپ
قويۇپ، كەنزەكلەرنىڭ ئىلاجىسىنى قىلغانى كەتتى. غېرىب سەنەمنى كۈتۈپ، ئەندىشە قىلىپ
بىر سوز دىدى:

قۇربانغىز مەن بولاي، ئاييۇزلۇك سەنەم،
ئەمدى مەن نەيلەيسىن، قايتىپ چىققۇنچە؟
سوزى توتى، لەبى شەكەر ئافشانەم،
ئەمدى مەن نەيلەيسىن قايتىپ چىققۇنچە؟

غەنىڭ ئوقى تەگدى يۈرەك - باغرىمە،
شۇم رەقبىلەر ئەگەر تەگسە شانمە،
يۈزىڭ رىزادۇرمەن ئالسى جانمە،
سېنى مۇندا يالغۇز تاشلاپ كەتكۈنچە.

غېرىب يىغلار چاھارباغنىڭ ئىچىندە،
شۇم رەقبىلەر ئاشىقلارنىڭ قەستىندە،
پاتراق چىققىن، بىز قاچايلى ۋەقتىندە،
پات كەلمسەڭ ئىنتىزارمەن ئولگۈنچە.

ئەلئىسسە، سەنەم كېنزەكلەرىگە مەي بېرىپ بېخۇد قىلدى، سەنەم بىرلە غېرىب
چاھار باغدىن چىقىپ خەلفە شىرۋان (غا) بارماق بولۇپ چىقتى. ئاغىچە ئانىكا دۇئا -
دەڭلەر، — دەپ بىر سوز دىدى.

مۇندىن كېتەر بولساڭ خەلفە شرۋانە،
مېنىڭ ئەھۋالىمنى بايان دېگەيسەن.
ئەزبەر خوجا ئاتلىغ شۇل شېرىن جانە،
مېنىڭ بۇ سوزلەرىم ئايان دېگەيسەن.

ئۇل بارىپ، تۇتۇپدۇر خەلفەدە ۋەتەن،
يادىدىن چىقىپدۇر ۋەدەلەر ئەتكەن،
ماڭا مۇندا ئانىڭىز ئىچكەن - يېگەن،
زەھەر، قاتىل، سۇدگەرەن دېگەيسەن.

يەككەلىكىڭ جەبرىن مۇندا چېكەرەن،
ئۇلار ئاندا ئەفلاتۇنغە ئەۋكەرەم،
بىر ئاھ ئېلە تۇتۇپ باغرىن سوكرەم،
قىراقدا ئاھۇ - ئەفغان دېگەيسەن.

بۇ دىيار ئېلىڭدە تەنگە - تۇشۇم يوق،
غەم يېسەم، ھەمدەم ئەيتۇر كىشىم يوق،
تورت تەرەفكە باقىپ كوڭۇل خۇشۇم يوق،
كەڭ جاھان كوزىڭگە زىندان دېگەيسەن.

مېنىڭ ئۇچۇن ئوزى مۇندا كەلمەسە،
غېرىپ ئولگەنلەردە ھەمدەم بولماسە،
شىكەستە ھالىدىن خەبەر ئالماسە،
ئەيتقان ۋەدەلەرى يالغان دېگەيسەن.

سەن كېتەرسەن بۇگۇن كورگەن مەنزىلىگە،
ھەمىنىشىن بولارسەن ئەزبەر جان قۇلگە،
باغبانلىق قىلماي بۇ تازە گۈلگە،
غۇنچەلىكىدە ئۇردى خەزان دېگەيسەن.

گۈلنىھال دەر، ئەجەب دەردكە قالىبەن،
ئوز باشىغە ئوزەم سەۋدا سالىبەن،
جەمالىغە تەرەف مۇشتاق بولۇبەن،
ئايلىنماسۇن سائەت زەمان دېگەيسەن.

ئەلقىسسە، غېرىپ - سەنەم ئاغچە بىرلە خوشلاشىپ، چاھار باغدىن چىقىپ، خەلفە
شرۋانە تەرەفكە راۋان بولدى. ئۇچ كېچە - كۈندۈز يول يۈرۈپ ئەردى، سەنەمنىڭ ئاياغى

يەرامادى، پۇتلارى قەپارىپ چىقتى. ئاندا غېرىپ گاھ-گاھ ئۇچاسىغە يۇدۇپ بارۇر ئەردى. يەتتە كۇن بولغاندا بايابان تەرەفدىن بىر گەرد نامايان بولدى، گەرد يېقىن كەلدى. سە-نەم نەزەر قىلىپ كوردىكى، توپ، بايراقلىرى بار. بۇ نىشانلەرنى كورۇپ سەنەم يىغلايدى، غېرىپ ئەيدىكى:

— نېگە يىغلارسىز؟ — دىدى.

— بۇ كەلگەن نىشانە شاھ ئابباس، مېنىڭ ئاتام، — دىدى.
ئەلقىسسە، يەتتە كۇنلۇك شىكار ئىختىيار قىلىپ چىققان ئېكەن. ئاندا شاھسەنەم ئەيدىكى:

— ئەي غېرىپ، ئەندى سەن خەلفە شىرۋانغە بارغىل، مۇندا نابۇد بولمايلى، مەگەر مۇندا سەندىن ئوزگەنى دېسەم كەلەم شەرىفى ئۇرسۇن، قەسەم قىلاي، — دەپ بىر سوز دىدى:

مېنىڭ ئۇچۇن باغلىق بولۇپ قالماغىل،
يېتىۋشەكور خەلفە شىرۋان سارىگە.
قوھمەت بىرلە بۇ ئۆلكەدە ئۆلبەگىل،
يېتىۋشەكور خەلفە شىرۋان سارىگە.

سەنسىز نېتەي ئومرۇم كويسۇن، كۇل بولسۇن،
ئىككىمىزنى ئىقرارىمىز بىر بولسۇن،
قەيدە بارساڭ شاھمىردان يار بولسۇن،
ئۇتۇتماغىل ئەھدى-پەيمان سارىگە.

ھەرگىز قۇتۇلمادىم بەختى قارادىن،
بۇيىلە قىسمەت بىزگە يەتتى خۇدادىن،
نەچە يىللار كېچىپ ئۆتسە ئارادىن،
يېتە كورگىل خەلفە شىرۋان سارىگە.

گورستاندۇر دەرۋىشلەرنىڭ مەكانى،
بۇلبۇل فىغان ئەيتار ئىستەب گۈلشەنى،
ئېشتەك بىركىشى ئالدى دەپ مېنى،
كەتتەگەيسەن ھەرگىز نادان سارىگە.

فەم يېمەگىل فەلەك بىزنى سەچار دەپ،
سەن كەتكەن سوڭ مېنى ئويىدىن چىقار دەپ،
ۋەھىبە ئەيلەمە سوزنى يالغان قىلۇر دەپ،
ئانت ئىچەرمەن ئوزىم قۇرغان سارىگە.

غېرىپ سەنەنىڭ بۇ سوزىنى ئېشىتىپ، بىر سوز دىدى:

قۇلاق سالىپ ئېشىتكىلى مېنىڭ ئەرزىمنى،
كۈندىن - كۈنگە بەتەر بولدۇم دەردىڭدە.
نەلەر چەكتىم فرىقىدا، ھىجرىنىدە،
قانلار يۇتۇپ ئولەر بولدۇم دەردىڭدە.

بىر ئوق ئەيدىڭ، ھەر تەرەفكە ئاتىلىدىم،
سەن يار ئۇچۇن ئىشىكلەرگە تەلىمۇردۇم،
يار - يار دەپ، يات يەرلەرگە ساتىلىدىم،
يار - يار دەپ ئولەر بولدۇم دەردىڭدە.

غايىبانە باغبانغە خىزمەت ئېتىۋرمەن،
بىلىمەدىم مەن مەخسەتكە نېچچۇك يېتىۋرمەن،
چوللەر كېزىپ باشىم ئالىپ كېتىۋرمەن،
ئوزگە ۋەتەن تۇتار بولدۇم دەردىڭدە.

غېرىپ ئەيدى، گۈل قويدى مېنىڭ ئاتىمنى،
بۇ ۋەتەندە ھېچ كىم بىلىمەس دەردىمنى.
سەندىن ئوزگە كىمگە ئەيتاي دادىمنى،
مەن ساڭا ئەرز ئەيتار بولدۇم دەردىڭدە.

ئەلقسىسە، غېرىپ ئەيدىكى:

— مۇنچە كەتكىن دەرسەن، ئەمدى كېتەي، — دەپ خەلفە شىرۋان تەرەفكە رەۋان بولدى، سەنەم كوردىكى، ئاتاسى يېتىپ كەلدى. ئاندا شاھسەنەم بىر ئېگىز توفەگە چىقىپ، "ئاتام مېنى تونىماسۇن" دەپ بۇ سوزىنى دىدى:

قادىر ئاللا دەرگاھىڭغە سېغىنىدىم،
مەن نېچچۇك بۇ يەردە ھەجەب ئەيلەيىن؟
قانائىم يوق ئۇچۇپ چىقسام ئاسمانە،
سېۋەر قوللارنىڭغە ھەجەب ئەيلەيىن.

ۋۇجۇدىڭغە يەتكۈر غەمزەمە ئوقىن،
نەۋكەرى بىلىمەسۇن يارىم بار - يوقىن،
كوڭلىگە سالغايىسەن ئاشقىلىق چوغىن،
ئوزۇم قۇتۇلماقغە ھەجەب ئەيلەيىن.

كۆرۈپ بۇزار ئاشىقلارنىڭ شاننى،
ماڭا كەيدۇر بۇگۈن مەجنۇن تونىنى،
جىلۋە بىرلە ئالسام ئاتام جاننى،
بۇگۈن مەردانلىققە ھېساب ئەيلەيىن.

يۈزۈمگە يەتكۈرگىل ئۇزرا يۈزىنى،
تىلىمگە يەتكۈرگىل ۋامۇق سوزىنى،
كوزۇمگە باغشلا لەيلى كوزىنى،
كويگەن باغرىڭنى كەباب ئەيلەيىن.

سەنەم دەر، مۇندا غەربىلەر بولدۇم،
بىر تازە گۈل ئېدىم، ئەمدى مەن سولدۇم،
ئاتام شاھ ئابباسقا مەن دۇچار ئولدۇم،
قايسى بىرىن مۇتلەقىم بەيان ئەيلەيىن.

ئەلقسىسە، شاھ ئابباس يېتىپ كەلگۈنچە سەنەم بۇ سوزىنى ئەيتىپ يىغلاپ تۇرغاندا -
دا خۇدائەئالا دۇئاسىنى ئىجابەت قىلدى، ئەۋۋەلقى ھوسنىگە توققۇز ھەسسە لەتافەت ئەتە
قىلدى، پادىشاھى ئابباس يېتىپ كېلىپ كوزى تۇشتى. خەلايىقلەرگە ئەيدىكى:
— چۆرەسىنى قورشاشلار، بۇ سېھىر جادۇگەر مۇ، دەرد قۇشىدە مۇ، يا سىستەم رەسىدە مۇ،
خەبەر ئالالى.

ئاندا خەلايىق ئەتراپىنى قۇرشاپ تۇردى. شاھسەنەم يۈزىدىن نىقابىنى كۆتۈرۈپ بىر
نەزەر سالدى. ھەر خەلايىقلەر بېخۇدلۇق رۇ بەردى، ھوشىدىن كېتىپ يىغلادى. ئاندا سەنەم
ئاتاسىنىڭ نەھرە ئاتىنى مىنىپ، غەربىنى ئىستەپ تاپالماي ئوز باغىغە كېلىپ تۇشتى. ئاغىچە
ئانىكا سەنەمدىن غەربىنى سوراپ ئەيتادۇر:

ساڭا بىر سوز دەيىن گۈلىيۈزلۈك يارىم،
بىرگە كەتكەن غەربىجاننى نەيلەدىڭ؟
نە سەۋدالەر تۇشتى ئانىڭ باشىغە،
غەمدە قالغان نائەۋاننى نەيلەدىڭ؟

نە ۋەجە ئىلە كەتتىڭ چەرخىن قەيرادى؟
نە ۋەجە ئىلە سېنى تەڭرى ئايرادى؟
قىسمەت نەدۇر، غەربىجاندىن ئايرادى؟
سوزلە، ھالى فەرىشانىنى نەيلەدىڭ؟

تىلەگى بولمادى، كەتتى دىلدارنىڭ،
قولۇڭدىن كەتتى يارە مۇرادىڭ،

شېرىن ئۈچۈن نەلەر چەكتى فەرھادىڭ،
ئۇ شۇل چاك - غەرباننى نەيلەدىڭ؟

نېچچۇڭ كوڭلۇڭ (بولدى) ئەمدى تانماقتە؟
قايداغ تاب كەلتۈردىڭ جۇدا بولماقتە؟
قورقىمادىڭ تەڭرى يالغۇز سالماقتە،
قىش ئېچىلغان گۈلىستاننى نەيلەدىڭ؟

گۈلناھال دەر، نېچچۇڭ قىسمەت يازىلدى؟
نە سەبەبدىن ئوبدان ئەھدىڭ بۇزۇلدى؟
نېچچۇڭ ئەجەب ئاندىن قولۇڭ ئۇزۇلدى؟
بەختى قارا سەرگەرداننى نەيلەدىڭ؟

ئاندا سەنەم فەلەكنىڭ سەرگەردانلىقىنى ئەيتىپ بىر سوز دېدى:

غېرىب بىرلە ئىكەۋ ئېدۇق مەسلەھەت،
ئەۋۋەلدە سوھبەتتەم بەرەر ئەيلەدى.
چىقىپ يولغە تۇشتۇڭ خەلقە شىرۋانە،
فەلەكنى كورا نېچچۇڭ گۇزار ئەيلەدى؟

ئىكەۋ دەمساز ئولدۇق، كۈن ئەھد ئەيلەپ،
جاننى - جانغە قوشتۇق، شېكەر - شەھد ئەيلەپ،
ئۈچ كۈن قاچتۇق يولغە كىرىپ، ئەھد ئەيلەپ،
فەلەك بىزگە مەقسەد گۈزەر ئەيلەدى.

ئولسەم كېرەك، بولماس ئەردى سوراغىم،
سەندىن ئۈزگەلەرگە ئەيتىمىدەم داغىم،
ئۈچ كۈندىن سوڭ يەراھەدى ئاياغىم،
باساي دېسەم جانىم ئەزار ئەيلەدى.

فەلەك بىزگە بىر نەچە قەسەد ئەيتەردى،
ھەركىمىسەنى بىر ئازابغە ئېيتەردى،
چىدايالماي غېرىب مېنى كۈتەردى،
تەندە جانىم ماڭا نىسار ئەيلەدى.

ئەيتسام ئەدا ئولماس، فەلەك قەباسىن،
بىزلەرگە ئىچۈردى ھىجران شەراپىن،

سەنەم دەر، ئانى بەردىم جەۋابىن،
يار مەكانىن ئوزگە دىيار ئەيلەدى.

ئەلقسىسە، شاھ ئابباس زەمان ئوتۇب خەلقلىرى بىرلە ھوشىغە كەلدى. بەقادۇركىسم
ئۇل كوزىگە كورۇنگەن ئافەتى دەۋران غايىپدۇر. ئەمما ئانىڭ ئىشقى سىپىنەسىدە قەرار
تاپىدۇر. ئاندا پادىشاھ مۇنەججىملىرىنى كەلتۇرۇپ:
— بۇ كوزۇمىزگە كورۇنگەن نېچۇك ئافەتدۇر؟ — مېنىڭ ئەقىل-ھوشۇمنى ئالىدۇر، —
دەپ خەلايىق ئالدىدا بىر سوز دېدى:

ئەي، يارەنلەر، دىيار بەكرى ئېلىندە
ئەقىلم ئالدى ئاھۇ كوزلۇك بىر پەرى.
ئەمدى ئولسەم كېرەك ئانىڭ دەردىندە،
قانم توكتى قارا كوزلۇك بىر پەرى.

بۇلبۇل بولسام كېرەك يارنىڭ باغىندە
سەھەرلەر سايىراسام يار سوراغىندە
شەبنەم شەكەرەندە، چاشكاھ چاغىندە
ئەقىلم ئالدى ئاھۇ كوزلۇك بىر پەرى.

بىر پەرىدۇر تاۋۇس كەبى يۈرەنمىش،
قاشى كەمان، گىرىيان ئوقى كورەنمىش،
ئاشىقلارنى ئولتۇرمەككە قەست قىلىمىش،
قانم توكتى قارا كوزلۇك بىر پەرى.

دوۋەنىڭ ئۈستىدە كوردۇم مەن ئانى،
تىللا تەراق بىرلە تارار ساچىنى،
كىگە ئەيتاي، دوستلار، كوڭۇل ئەرزىنى،
ئەقىلم ئالدى ئاھۇ كوزلۇك بىر پەرى.

ھورلەر ئانچە بولباس جەننەت ئىچىندە،
كورۇنە، قويدى مېنى ھەسرەت ئىچىندە،
قىلدى تەئزىم بىرلە، قولى ئۇچىندە،
قانم توكتى قارا كوزلۇك بىر پەرى،

شاھ ئابباس دەر، ئانىڭىز جاننى نەيلەيىن،
ئولگۇنچە شۇل يارنى ئىزلەپ ئولەيىن.

ئەمدى ئاشقىلىقنىڭ يولىنى تۇتايىن،
ئەقلىم ئالدى قارا كۆزلۈك بىر پەرى، —

دەپ يىغلار ئەردى، ئاندا پادىشاھنىڭ بىر ئاقىل ۋەزىرى بار ئەردى، ئەيدىكى:
— تەخسىر پادىشاھىم، ئولۇم گۇناھىدىن ئوتسەڭىز، ئەرزىمنى ئەيتايىن، — دېدى،
كوزۇڭىزگە كورۇتۇپ شەيدا قىلغان ئوزىڭىزنىڭ قىزى شاھسەنەمدۇر. بۇگۇن يەتتە كۈن
بولۇپ ئەردى، سىزگە ئەيتىماپ ئېدۇق، — دېدى.
ئاندا پادىشاھ زار-زار، چۇن ئەبرۇ نەۋ باھار يىغلاپ بىر سوز دېدى:

تۇشەيىن، تۇشەيىن، قايتىپ تۇشەيىن،
ئاشىق ئوتى يامان ئېكەن، جانلەرىم.
سەنەمنى مەن غېرىبىكە بېرەيىن،
ئاشىق ئوتى يامان ئېكەن، جانلەرىم.

بارىپ قازى بىرلە مۇقتى كەلتۈرۈڭ،
ۋەزىر، ۋەكىل-شاھىد كەلتۈرۈڭ،
ئاشىقلارنى مۇرادىغە يەتكۈزۈڭ،
ئاشىق ئوتى يامان ئېكەن، جانلەرىم.

قەبا فەلەك سالىدى بىزگە بۇ غەمنى،
كوڭلۇمدىن چىقاردى دەردى-ئەلەمنى،
غېرىبىكە تاپشۇردۇم مەن سەنەمنى،
ئاشىق ئوتى يامان ئېكەن، جانلەرىم.

شاھ ئابباس دەر، قىلغان ئىشىم ئەلامەت،
ئەمدى جان قۇتقارماق ئاندىن سەلامەت،
بويىنۇمدا قالماسۇن كۈللى مەلامەت،
ئاشىق ئوتى يامان ئېكەن، جانلەرىم.

دەپ پادىشاھ ئابباس شەھەرىگە كەلدى، سەنەمنى كوردى، پادىشاھ بايا باندا كور-
گەن ئوز قىزى ئېكەن. ئاندا پادىشاھ باغدادكە كىشى يىبەرىپ، غېرىبىنىڭ ئاناسى، سىڭلى-
سىنى ئالدۇرۇپ كېلىپ:
— ئوغلۇڭنى تاپقىل، سەنەمنى بەخىش قىلدىم، ھەر كىشىنىڭ باشىغە بىر ئىش كەل-
مەكۈنچە ئانىڭ قەدرىنى بىلىمەس ئېكەن، — دەپ پادىشاھ بىر سوز دېدى:

يۇرت قەدرىنى شاھلەر بىلىمەس،
باشقە يۇرتكە تۇشەكۈنچە.

ياخشى ئەرنىڭ قەدرىن بىلىمەس،
بىر يامانغە تۇشمەگۈنچە.

سۇندۇرمە مومىن سەزاسىن،
ئوقۇر بەش ۋەقت نەمازىن،
بەگلەر بىلىمەس مەزاسىن،
ھاتەم بولۇپ تۇشمەگۈنچە.

قول ئۇزاتسام يارغە يەتمەس،
يارسىز مېنىڭ ئىشىم پۈتمەس،
ياخشى — ياماننى فەرق ئەتمەس،
بىر نامەرتكە تۇشمەگۈنچە.

ئىشىق بولماي سىينە چاك ئولماس،
بېشىق ئولغان ھەلاك ئولماس،
ئىشىق دەردىدىن پاك ئولماس،
ئىشىق ئوتىغە تۇشمەگۈنچە.

شاھ ئابباس دەر، مەن بىلىمەدىم،
ئەۋۋەلدە نەدەب، مەن سورىمادىم،
ئىشىق ئوتىنى مەن بىلىمەدىم،
ئوز باشىغە تۇشمەگۈنچە.

ئەلئىسسە، پادىشاھ ھەر تەرەفكە كىشى بۇيرىدى، غەربىنى ئىستەدى، ھېچ خەبەر
ئاپمادى، بوياخان شاتىر خەلقى شىرۋاندا غەربىنى كوردى. ئاندا غەربى سەنەمگە بىر
مۇنچە دۇئا-سەلام ئەيتىپ، بىر سوز دېدى:

مۇندىن ئەگەر بارساڭ سەنەم يانغە،
غەرب ئوز ھالىنى ئەيتتى دېگەيسەن.
يەنە بارىپ گۈل يۈزىنى كورگۈنچە،
ئىختىيار ئىلكىدىن كەتتى دېگەيسەن.

كىسە يېتەر ئەمدى مېنىڭ دادىمە،
بىزدىن سەلام ئەيتىڭ كوڭۇل شادىمە،
ئۇل كۈنلەرنى كەلتۈرمەسۇن يادىمە،
ئوتىمەگەندۇر ئانلار ئوتى دېگەيسەن.

ئۇل ئاندا ساقدۇر ئابباسنىڭ قىزى،
ھېچ كىمگە دېمەسۇن بۇ پىنھان سوزى،
يەتتە يىلدىن بېرى سورمايدۇ ئوزى،
سەڭغا ئىقرار بولۇپ ئەيتتى دېگەيسەن.

ئاندا ئامان بولسۇن، كورگەن مەكاندا،
باشىم يولىدادۇر، بولسام ھەرقايدا،
يۇرۇشۇم، مەكانىم خەلفە شىرۋاندا،
ئاندا بارساڭ ۋەسفىن ئەيتتى دېگەيسەن.

غېرىب ياد ئەيلەدى، ئونىڭ نىگارىن،
يەتتە يىل تەرك ئەتتى بەكرى دىيارىن،
ساڭا زار ئەيلەدى، كوڭلىدە بارىن،
ئەلبەتتە، ئەلبەتتە سەلام، دېگەيسەن.

دېدىلەر.

ئەلقسىسە، بوباخان دېگەن شائىر دىيار بەكرىگە ياندى. غېرىب خەلفە شىرۋاندا
دوستلاردىن ئىززەت كورمەدى، مۇسقىلىق تارتىپ خۇن چىگەردىن بىر سوز دېدى:

قەبا فەلەك سالدى بىزنى بۇ دەرتكە،
مەن ئەيلەيىن ئاشنا يارىم بولماسە.
يات يۇرتلاردە ئولەر بولدۇم بۇ دەردكە،
ئۇچسام، كەتسەم بارار يېرىم بولماسە.

مېنىڭ مۇندا گىرىقىشەم كوڭۇل خۇشۇم يوق،
قېرىنداشىم، ھەمدەمىم ماڭا قۇشۇم يوق،
يىل. كوز، بەھار، يازۇ-قىشۇم يوق،
مۇشكۇل بولدى مۇقەررەدىم بولماسە.

بىر كەسب—ھۇنەردىن ئالسام قولىمە،
ئەيلەنە بان چالسام ئوڭۇ-سولىمە،
ئىشقى مېنى قويىمەدى يۇرسەم يولىمە،
كاشكى سەنەم—دەردسەرىم بولماسە.

يىراغلىغ دەردىگە تۇرالمايدىم،
كويۇب- يانىب ئەمدى ئولەلمەيدىم،
يەتتە يىل بۇ يەردە تۇرالمايدىم،
ئەيتار چەرخى گىرىبانىم بولماسە.

غېرىب ئەيتۇر، ھىجران بىرلە تىلەندىم،
بىسىمىل بولۇپ، ئوز قانىغىغە بوپالدىم.
گوزەل يارنىڭ خام سوزىگە ئىشەندىم،
قايدا باراي، بالۇ پەرمى بولماسە.

ئەلئىسسە، ئارادىن يەتتە يىل ئوتتى. غېرىب "سەنەمنىڭ ئاتىنى تۇتماسسەن"، -

دەپ بىر سوز دېدى:

سەنەم - سەنەم دېدىم، ئومرۇم كەچۇردۇم،
ئەمدى سەنەم دەرگە ھالىم قالمايدى.
مەن قولۇمدىن شۇڭقارمىنى ئۇچۇردۇم،
تاراج ئولدى مالۇ - مۈلكۈم قالمايدى.

ئەمدى كويىمەس بولدۇم يارىم دەردىدىن،
سەنەم ئۇچۇن كەچتىم ئاتا يولۇمدىن،
كېچە - كۈندۈز يىغلاماقنىڭ جەبرىدىن،
قەددىم رۇست ئەتكۈدەك ھالىم قالمايدى.

كويە - كويە قارا باغرىم كۈل بولدى،
ياردىن ماڭا ئاخىر قىسمەت شۇل بولدى،
ھەر بىر كۈتۈم ئاي، ئايىم يىل بولدى،
ئەقلىم شاشتى، ئايۇ - يىلىم قالمايدى.

ئەيتسام ئەدا بولماس قاينۇ، ئەندىشە،
بىزگە تەڭرى سالدى مەگەر بۇ پېشە،
يار - يار دەپ، ئوتەر بولدۇم ھېمىشە،
دوست باغىدە تەزەكارىم قالمايدى،

قىسمەتم نە بولدى، ياراتقان رەھمان؟
سەرىمدىن كەتمەدى ھېمىشە تۇمان،
بارچەنىڭ كوزىگە كورۇندۇم يامان،
ياندى قەرىنداشىم، ئەھلىم قالمايدى.

غېرىب دەرلەر نە سائەتتىن يولدا مەن،
كىشى بىلمەس مېنى نېچكۈك ھالدا مەن،
كېچە - كۈندۈز مەجنۇن كەبى چولدا مەن،
ئوچتى ياشم، باشى خۇنام قالمايى.

ئەلقسىسە، غېرىب خەلق شىرۋاندا فىراق ئوتىدا سەرگەردان بولۇپ "سەنەمنى تۇ -
شۇمدە بىر كۆرمەگۈنچە ئاتىنى تۇتماسەن" دەپ بىر سۆز دېدى:

شىددەتنى كوردىڭ قەبا فەلەكنىڭ،
ئەجەب مېنى شېرىن جاندىن ئايرادى.
خۇداغا يەتمەدى مېنىڭ تىلەگىم،
سەنەم ئاتلىق زۇلفىقاردىن ئايرادى.

غېرىب ئۆلگەنلەرنىڭ بارمۇ سوراغى؟
كويۇردى، ياندۇردى يارنىڭ فىراقى،
بىر ياندىن قايغۇسى، بىر ياندىن ھىجرانى،
بىر ياندىن بۆلبۇلنى گۈلدىن ئايرادى.

بىر تازە گۈل ئېدىم، سولار ئوخشارمەن،
مۇسافىر يۇرتلاردا ئولەر ئوخشارمەن،
بۇ مېھنەت، بۇ غەمدە قالدۇر ئوخشارمەن،
باھاردا باغچالە گۈلدىن ئايرادى.

تۈگەنمەس سەۋداغە تۇشتى بۇ باشم،
يارسىز ئوتەر بولدى ياز ئېلە قىشىم،
سېلاپ كەبى كوزدە ئاقتى ياشم،
قەڭرى مېنى خۇش رەفتاردىن ئايرادى.

غېرىب ئەيتتۇر، ھەرگىز قايتىپام سوزۇمدىن،
يار يولىدا ئاقار قانلەر كوزۇمدىن،
ئايرىلىمەن، خەبەرىم يوق ئوزۇمدىن،
بۇ ئىشقى مېنى نامۇس - ئاردىن ئايرادى.

ئەلقسىسە، غېرىب بۇ سوزنى ئەيتىپ يىغلاپ ئىردى.
ئەلقسىسە، سەنەم دىيار بەكرىدە بىر كۈن سەھەردە ئويغانىپ "غېرىبىمنى تۇشۇمدە
كۆرسەم نە بولغاي، دايم غېرىبىنى ياد قىلدۇرمەن، غېرىب مېنى ياد قىلمايى" دەپ، بىر
سۆز دېدى:

غېرىب-غېرىب دېدىم، ئوبرۇم كەچۈردۈم،
ئەمدى غېرىب دەرگە ھالىم قالماي.
جان شەھرىگە بۇگۈن تەلان سالدۇردۇم،
سۆھبەتكارىم دېمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

ئاندىن ماڭا يەتكەن قايغۇ-غەم بولدى،
ئاھلەر چەكتىم ئوزۇم گۈلى قام ئولدى،
يىغلاماقدىن تىنماي كوزۇم نەم ئولدى،
ئۇمىدۋارىم دېمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

بېزارەدۇر ھەركىم يارغە ئىشەنسۇن،
كور بولسۇن كوزلەرى، قانغە بوپالسۇن،
قوشۇلسۇن ئوتلارغە، مالى تالانسۇن،
كار بارىم دېمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

ھەمدەم — مۇنىسىم، قايغۇدۇر، غەمدۇر،
بىزگە تەڭرى باشدا بەرگەن ئەلەمدۇر،
ئون تورت ياشدا بىزگە بەرگەن كەرەمدۇر،
نامۇس-ئارىم دېمەس بولدۇم مەن ئەمدى.

سەنەم دەر (لەر)، بۇ يول بولدۇم ئاشكارە،
يار-يار دەپ يىغلامم مەن بىر پارە،
ئوزى كېتىپ، مېنى قىلدى ئەۋارە،
سېنى يارىم دېمەس بولدۇم مەن ئەمدى. —

دەپ سەنەم يىغلار ئەردى، ئاندا ئاغچە ئەيدىكى:
— بۇگۈن باغقە سەيرگە بارالى، — دەپ. بىر نەچە كەنزەكلەر بىلە سەيرگە چىقىپ،
تونە دەرياسىنىڭ لەبىگە بارىپ، سەنەم ئەيدىكى: ”غېرىب ئۇشبۇ دەريادىن كېچىپ ئۆتكەندە-
دۇر“، دەپ بىر سوز دېدى:

مېنىڭ ئۇچۇن ھىجر ئوتتە تۇتاشىپ،
تونە دەرياسىدىن غېرىب ئوتتەمۇ؟
ئالتە ئايلىق خەلفە شىرۋان يول ئاشىپ،
تونە دەرياسىدىن غېرىب ئوتتەمۇ؟

تاقەتم يوق مۇندا يارسىز تۇرماقغە،
ئەجەل كېلىپ تەندىن جانىم ئالماقغە،

شكەستە ھالىدىن خەبەر ئالماقچە،
تۈنە دەرياسىدىن غېرىپ ئوتتۇمۇ؟

مېنىڭ مۇندا يارسىز يوقتۇر قەرارىم،
ھېچ كىم بىرلە بولماس سوھبەت بەرارىم،
تىزىكلىگىم، خۇشۇم ھەمدە مەدارىم،
تۈنە دەرياسىدىن غېرىپ ئوتتۇمۇ؟

ئەمدى سەندىن سوراغ سالسام جەھانە،
زەررە ئىتىمادىم قالمادى بۇ جانە،
بۇ دۇنيادا يېتەلمەدىم ئارمانە،
تۈنە دەرياسىدىن غېرىپ ئوتتۇمۇ؟

سەنەم دەر، فىرقىنە تاپمادىم ھېلە،
تەڭرى ئۈچۈن ئەمدى راستىنى سوزلە!
يار ئېلە ئۆتكەندە ئاقىمادىڭ بىللە،
تۈنە دەرياسىدىن غېرىپ ئوتتۇمۇ؟ —

دەپ سەنەم دەريا لەبىدە يىغلاپ تۇرار ئەردى، ئاندا ئايچامال دەپ بىر قىز بار ئەردى.
شاھسەنەمنى كورۇپ، يانغە كېلىپ، "يار جۇدالىقنى مەندىن ئېشىت" دەپ، بىر سوز دېدى:

ئەي، سەنەم، مەجرۇھ ئولۇبىمەن ياردىن ئايرىلغالى،
بۇلىۋلى سۇۋەرىدە گۈلزارىدىن ئايرىلغالى،
توتى يەڭلىغىكىم سەنەم گۇفتارىدىن ئايرىلغالى،
ئۇل لەتافەت گۈل كەبى، غەمخارىدىن ئايرىلغالى،
دەردىغە بېماردۇرمەن ياردىن ئايرىلغالى.

بولماغاي ھېچ ئىش خۇدادىن بېسەبە، ئەي دوستلارم،
تەڭرى قىلدى ئۇل نىگارنىگە غەزەب، ئەي دوستلارم،
تىنمايىن قان يىغلام ئولمەك ئەجەب، ئەي دوستلارم،
ھىجر دەستىدە قىلىبىمەن تەشەنە لەب، ئەي دوستلارم،
ھەۋزى كەۋسەر ساقەسى مۇختارىدىن ئايرىلغالى.

مېھنەتنىڭ ئەيىمىدىن تىنماي ئاقار كوزدە ياشىم،
دۇشمەنگە كار ئەيلەمەس ھەركۈندە قىلغان قارغەشىم،
تىترەشۇر ئەرزۇ سەمالار، دەد-غەمىدىن بۇ باشىم.

ھالىمە شەرھ ئەتكەلى ئالدىمدا يوقتۇر بىر كىشىم،
يەككە مەن بىر ۋاسىلى دىلدارىدىن ئايرىلغالى.

تىنمايىن قان يىغلادىم، ھەريان قاراپ، يولغە باقىپ،
يىغلادىم ھەر كېچە مەن باغرىم ئېزىپ، سۇدا ئاقىپ،
بىر يانىمىدىن تەننە ئەغيار، (بىر) يانىمىدىن (دەرد) چاقىپ،
كوزى ياشى بىرلە ئاغۇ بەردى يارىمىنى باقىپ،
قالمادىكىم تاقەتىم دىلدارىدىن ئايرىلغالى.

بەختىم كوردۇم: ھەرىيەردە، ئاچتىم چۈستى ھال،
تۇشى گۈفتە گۈل ئېدى، يىل تىكىتى ئەينى بېمەھال،
يەتمەدى مەقسۇدىغە، تەڭرى ئاڭا بەردى مۇھال،
يىغلابان ئوز ھالىنى ئالدىڭدە ئەيتۇر ئايىجەمال،
ئەلبەگ ئاتلىغ گۈلى بېخارەدىن ئايرىلغالى.

ئەلئىسسە، ئايىجامالدىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ، شاھسەنەم:
— مەندەك يار جۇدالىقىنى كورگەن ئېكەنسىز، دەپ ئىكۈلان يىغلاشىپ تۇرار ئەردى، بىر
مۇنچە سودىگەرلەر كېلىپ تونە دەرياسىدىن ئوتتى، ئاندا سەنەم سودىگەردىن غېرىبىنى
سوراپ، بىر سوز دېدى:

يەتتە يىلدۇر شۇڭقار قۇشۇم قەچۇردۇم،
كورگەن بارمۇ، بىلگەن بارمۇ، يارانلەر؟
قەيغۇ-ھەسرەت بىلەن ئومرۇم كەچۇردۇم،
كورگەن بارمۇ، بىلگەن بارمۇ، يارانلەر؟

كىشىنى سويگۇچى مۇنداغ بولۇرمۇ؟
ئەۋۋەل سويۇپ، ئاخىر كوزدىن يۇتۇرمۇ؟
يارىن مۇنداغ يىغلاتىبان قويارىمۇ؟
كورگەن بارمۇ، بىلگەن بارمۇ، يارانلەر؟

يارىمە سەۋداسى تۇشتى باشىمە،
بىر سىرداش تاپمادىم كەلسە قاشىمە،
ئەزەل كۈندە يازىلىدۇر باشىمە،
كورگەن بارمۇ، بىلگەن بارمۇ، يارانلەر؟

كورگەن، بىلگەن تەڭگە-تۇشۇم ياد ئېتەر،
دۇئا بىرلە ئەرۋاھىنى شاد ئېتەر،

قەفا فەلەك ئادەم ئوغلى مات ئېتەر،
بىلگەن بارمۇ، كورگەن بارمۇ، يارانلەر؟

يەتتە يىلدۇر، فەلەك سارى چورۇلۇپ،
ھىجر ئوتىغە كويۇپ، كۈلى سورۇلۇپ،
شاھسەنەم گۈل يارىدىن ئايرىلىپ،
يولغە باقىپ قالغان بارمۇ، يارانلەر،—

دەپ ئەردىلەر، كىمەرسە كېلىپ دېدىكى:
— خەلفە شىرۋاندا غېرىپ ئولدى،— دەپ ئوتۇپ كەتتى. ئاندا شاھسەنەم بېخۇدلۇق
رۇ بېرىپ يىقىلدى، ئاغچە بىرلە كەنئەكلەر سەنەمنى ھوشىغە كەلتۈرۈپ، ئورداسىغە ئالىپ
باردى. غېرىپنىڭ ئاناسىنى ئالدۇرۇپ كىرىپ، شاھسەنەم خۇن چىگەردىن بىر سوز دېدى:

غېرىپنىڭ ئولگەنى يېقىن بولۇبدۇر،
سۇيەنچەدىن، مەدارىڭدىن ئايرىلىدىك.
كېچە— كۈندۈز فىغان قىلغىل ھىجرىندە،
بۇلبۇلۇڭدىن، گۈلزارىڭدىن ئايرىلىدىك.

ئاشكارە بولۇپ سەن دۇشمەن قولغە،
قۇلاق سالغىن سىر نىھان ئەسلىگە،
ياخشىلەر كوزلەرى تولدى ياشىگە،
مەرىقەتلىك بازارىڭدىن ئايرىلىدىك.

يەتتە يىل كېزىپىدۇر خەلفە شىرۋانە،
قويدى مېنى قايغۇ بىرلە ھىجرانە،
يۇسۇق كەنئەندەك بولۇپ زىندانە،
مىسىرىي كەبى خۇنخارىڭدىن ئايرىلىدىك.

سەنەم ئەيتۇر، كوڭلۇمدەدۇر ئارمانى،
ئەيتسام ئادا بولماس قايغۇ ھىجرانى،
ئولگەننى يېقىن قىلدى كارۋانى،
مەن يارىدىن، سەن ئوغلۇڭدىن ئايرىلىدىك.

ئەلئىسسە، غېرىپنىڭ ئاناسى سەنەمدىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ، بېخۇد بولۇپ يىقىلىدىلەر،
زەماندىن سوڭ ھوشىگە كېلىپ، غېرىپ ھەققىدە بىر سوز دېدى:

بەختىم قەراسىدىن، فەلەك ئىلكىدىن،
 قەراغەت قانە بولدى نەيلەيىن؟
 ئىقرار يوق شاھ ئابباس جەبرىدىن،
 كوڭلۇمگە خەزانە ئوردى نەيلەيىن؟

ئومرۇم ھاسىلىدىن بىر ئوي تۈزەتتىم،
 ھىجراننىڭ ۋىسالىنى تۈزلەتتىم،
 ئوغلۇم ئولمەي تۇرۇپ ئۇزاتتىم،
 سۇد ئىشىم زىيانە بولدى نەيلەيىن؟

ھېچ ئېغىرلىقىم يوقتۇر شاھسەنەم سەندىن،
 ئەجەل يېتىپ، جانىم چىقسە بۇ تەندىن،
 يارۇ دوستۇم يۈزىنى قەيتىردى مەندىن،
 ياخشىلەر يامانە بولدى نەيلەيىن؟

شاھ ئابباس ئەۋۋەل ۋەدەلەر ئېيتتى،
 ۋەدە ئەتكەن ۋەزىر ئالەمدىن كەتتى،
 بۇ سوزلەر ئوغلۇمنىڭ باشغە يەتتى،
 تۇراقى شىرۋاندا قالدى نەيلەيىن؟

ئابدان دەر، ئەيتسام تۈگەنمەس داغىم،
 نەسلى كۈۋەتى سالغۇنچە بار باغىم،
 غېرىب ئولگەن بولسە، ئوچتى چىراغىم،
 ئومرۇمنىڭ چىراغى ئوچتى نەيلەيىن؟

ئەلقسە، غېرىبىنىڭ سىڭلىسى غېرىب ھەققىدە بىر سوز بايان قىلدى:

دۇنيادىن ئەرمان (بىرلە) جان بېرىپ،
 مۇرادىغە يەتمەي ئولگەن جان ئاكام.
 بىر يار ئۇچۇن رەڭگى-روپى سارغىرىپ،
 مۇرادىغە يەتمەي ئولگەن جان ئاكام.

بۇ دىيار بەكرىدىن بارىپ خەلفە شىرۋانە،
 نەچە يىللار قالب قاينغۇ-ھىجرانە،
 گۈزەل يارىم كورسەم دېبان غايىبانە،
 مۇرادىغە يەتمەي ئولگەن جان ئاكام.

ئاتام ئولدى، تەڭرى سالدى بۇ دەردكە،
دۇچار ئەتتى شاھ ئابباس نامەردكە،
كېچە - كۈندۈز كويۇپ، يانپ بۇ دەردكە،
ماقسەدىگە يەتمەي ئۆلگەن جان ئاكام.

ئاكام ئولدى مەن ھەم ئۆلدۈم ئاشكارە،
سوز بولۇبمەن ئەمدى مۇندا دوست - يارە،
باغرىم بولدى ئاكام ئۇچۇن سەد پارە،
مۇرادىغە يەتمەي ئۆلگەن جان ئاكام.

گۈلجامال دەر، ئەمدى كويىدى بۇ جانىم،
ئاكام ئولدى، ھېچ قالمادى دەۋرانىم،
بۇ دۇنيادە كويۇر مېنىڭ ئارمانىم،
مۇرادىغە يەتمەي ئۆلگەن جان ئاكام.

ئەلقسىسە، ئابدان، گۈلجامال، شاھسەنەم بويۇن قۇچاغلاشپ يىغلاپ مۇسبەتدە بولغا -
ندا، ئاغچە ئانىكا بۇلارغە تەسەللى - خاتىر بېرىپ سوز دېدى:

يالغانچى فانى دۇنيادا،
ھېچ كىسە ئامان قالمادى.
ياخشى كېتىپ، ئەۋبەتدە
ئۆلمەيسن يامان قالمادى.

ئولۇم ئۇچۇن يېمەڭىز غەم،
ئۆلمەي قالماسلەر ئادەم.
شۇكۇر ئەيلەڭىز (ھەردەم)،
سۇد ئېلە زىيان قالمادى.

ئوزنى بازارغە سالغان،
بىر قىز چىقىپ ساتىپ ئالغان،
مىسر ئەھلىگە پادىشاھ بولغان،
يۇسۇف كەنتان قالمادى.

دۇنيادە بىر كوزدە كورگەن،
ئادىل بولۇپ يۇرتنى سورغان،
دېۋەلەرگە پادىشاھ بولغان،
شاھ سۇلايمان قالمادى.

ئىسكەندەر دۇنيانى كەچتى،
 جەمىش ئانىڭ مەيىن ئىچتى،
 ئە شەھبازلار چاندىن كەچتى،
 رۇستەمى دەستان قالمادى.

ھەقىقەت دوستى ئۇل مۇھەممەد،
 ئۇمىد ئۇچۇن چەكتى مېھنەت،
 بۇ دەمنى بىلگىل غېنىمەت،
 شۇل شەيخى جەھان قالمادى.

ئابابەكرى، ئومەر، ئوسمان،
 پەيغەمبەرگە ئەردى ياران،
 دەرگاھىدا شىرىيەزدان،
 ئۇل شاھسەردان قالمادى.

بۇ دۇنيا كۈنە سەراي،
 ئەچە يىل كەچتى نەچەند ئاي،
 خىزمەتدە شاھۇ-گەدای،
 ئولمەيىن ئامان قالمادى.

گۈلنەھال دەر، كويدى يۈرەك،
 ئولمەسلىككە بارمۇ دەرەك؟
 پارچە ئادەم ئولسە (كېرەك)،
 ئولمەيىن ئامان قالمادى.

ئەلئىسسە، شاھسەنەم ئەيدىكى:

— مەن خەلفە شىرۋانغە بارىپ غېرىبىنىڭ يەتتە كۈن قۇربانلىقىنى قىلايمەن، — دەپ.
 بوباخان دېگەن شاتىر غېرىبىنى كورگەننى ئەيدى، سەنەم ئالدىغە چىللاپ، شاتىرغا قاراپ
 بىر سوز دېدى:

بىر قۇش تاپار ئېدەم ئەمدى قولۇندا،
 سەندىن ئوزگە ئېشىبارىم يوق مېنىڭ.
 ئۇرۇش قىلدىڭ ئاتامنىڭ سەن ئورنىدا،
 سەندىن ئوزگە بىر مەدارىم يوق مېنىڭ.

مۇندا تۇرسام ھەرگىز كوڭۇل خۇشتۇم يوق،
 يىغلاماقتىن غەيرى باشقە ئىشىم يوق.

سەندىن ئوزگە ئەرزم ئەيتار كىشىم يوق،
قولۇم تۇتار يارۇ- دوستۇم يوق مېنىڭ.

كەل، مېنى ئالىب بار خەلفە شىرۋانە،
مۇندا كوزۇم تۇشەز ياخشى- يامانە،
ئومرۇم گۈلۈم بەردىم باد خەزانە،
كوڭلۇم ئىستەگۈدەك يارىم يوق مېنىڭ.

يارىمنىڭ مەزارىم قۇچۇب يەتايىن،
بۇ دۇنيادە يار- يار دېبان ئوتەيىن،
قايىناپ چىقماس يۇلدۇز كەبى پەتايىن
بۇ ۋەتەندە ھېچ دەۋرانىم يوق مېنىڭ.

سەنەم ئەپتۇر، غېرىب سالىدى ھېجرانە
مېنى سەن باشلاغىل خەلفە شىرۋانە
شۇل كۈن ئولسەم رەھىمى قىلمە بۇ جانە،
تىرىكلىگىم ئېتىبارىم يوق مېنىڭ.

ئەلقسىسە، بوباخان شاتىر، شاھسەنەم غېرىبىنى ئىزدەپ كېتەر بولدى.
غېرىب ئۆلگەن بولسە يەتتە يېل گور باشلىقلىغىنى قىسۇرمەن، تىرىك بولسە كورەشۇر-
مەن، دەپ ئاتا- ئانىسى، ئاغچە ئانىكاگە قاراپ بىر سوز دېدى:

كېتەرمەن خەلفە شىرۋانە،
قېرىنداشلەر، خۇش قال ئەمدى.
كېلۇر- كەلمەسلىگىم گۇمانە،
سىرداشلارم، خۇش قال ئەمدى.

بىزنىڭ بىلە خىلۋەت تۇتقان،
ئاغۇ- بالنى بىرگە يۇتقان،
ئاغچە دەپ ئات كوتەرگەن،
گۈلنىھال، خۇش قال ئەمدى.

پارچەنى بىر كوزدە كورگەن،
ئادىل بولۇپ يۇرت سورغان،
مەن- مەنلىكىنى تونى كىيگەن،
فامەرت ئاتام، خۇش قال ئەمدى.

توققۇز ئاي مېنى كوتەرگەن،
 باقىم كەمالىم يەتكۈزگەن،
 كەم مېھنەتتىن ئوتكەرگەن،
 قەيىن ئانام، خۇش قال ئەمدى.

بۇگۈن قۇرايىن بىر مەھشەرى،
 يارىم كەتكەن چاغدىن بېرى،
 قىرىق كېنىزەكىمنىڭ سەردارى،
 نەردان گۈلۈم، خۇش قال ئەمدى.

مېنىڭ يارغە يېتەر ھالىم،
 قۇزغالىب ئاتەشم، داغىم،
 مېھنەتلىك سالغان چاھار باغىم،
 ۋەتەنلەرىم، خۇش قال ئەمدى.

بىزنى تەڭرى بۇيلە ئەتتى،
 يار ئولدى دەب خەبەر يەتتى،
 شاھسەنەم شىرۋانە كەتتى،
 دىيار بەكر، خۇش قال ئەمدى.

ئەلقسىسە، بوباخان شاتىر شاھسەنەم بىرلە يولغە تۇشتى. شەيتان ۋەس-ۋەسە قىلدى.
 شاھسەنەمنى قازاق ۋىلايەتىگە ئالىب يۇردى. بىر كېچە-كۈندىن كېيىن يىراقىدىن بىر ئەش-
 بيان كورۇندى. ئاندا شاھسەنەم سورىدى:
 — بۇ كورۇنگەن قايسى ئەشيان؟ — دېدى. بوباخان ئەيدىكى:
 — بۇ قازاقنىڭ ئەشيانى. سېنى مەن ئوز نەقسىم ئۇچۇن ئالىب كەلدىم، — دېدى.
 سەنەم سىرنى پىنھان تۇتۇپ يىغلادى بوباخان:
 — ئوزۇڭنى (ماڭا) قىلغىل، — دەپ (سەنەمنى) تۇتتى.
 ئاندا شاھسەنەم قىرىق تەڭگە پۇل بەردى:
 — قازاق بازارىدىن قىرىق تۇرلۇك تەئام كەلتۈرگىل، — دېدى.
 قىرىق مەرتەبە يۇگۇرتۇب ئاندىن بىر چەشمەنى كورسەتتى، — غۇسۇل قىلغىل، — دەپ.
 بوباخان غۇسۇل قىلغالى سۇغا كىردى. شاھسەنەم بوباخاننى سۇدىن چىقىقىنچە ئولتۇرۇپ،
 بۇ دۇنيانىڭ بېۋەفالىقىغە بىر سوز دېدى:

ئەرز ئەيلەيىن، دۇنيا سېنىڭ قولۇڭدىن،
 ھەركۈن بۇ زەماندا فانى دۇنياسىن.
 نە بەگلەر، خانلار كەتتى قولۇڭدىن،
 ھەركۈن بۇ زەماندا فانى دۇنياسىن.

ھەركۈن بولسە بىر يىگىتكە تېگەرسەن،
يەتكەننىڭ بويىنى ئاخىر ئېگەرسەن،
يەنە قالغانلارنىڭ قانىن تۈكەرسەن،
سۇد زىيانلى فانى دۇنياسىن.

سېنىڭ بىر قولۇڭ راستى بولۇرمۇ،
ساڭا كەلگەن ئادەم ئولىمەي قالۇرمۇ؟
ھېچ كىم قولغە سېنى تۇتۇپ ئالۇرمۇ،
كۈندە بىر تۈرەلگەن فانى دۇنياسىن؟

شەرۋانە بارماقخە تاقەت قالمادى،
شاھسەنەنىڭ ئەمدى ئەپشى بولمادى،
شاتىر ئولدى، مۇرادىغە يەتمەدى،
بەش كۈنلۈك تۇرغانى فانى دۇنياسىن.

ئەلقتىسسە، شاھسەنەم مەردان لىباسىنى كىيىپ شەھەرگە كىردى، ئاندا كۈن كېچە
بولدى، بارغالى يەر تاپالماي يىغلاپ تۇرار ئەردى، ياساۋۇللار مەراشپ تۇتۇپ زىندانغە
سالدى.

سەنەم خۇدا تائالەگە مۇناجەت، بەدەرگاھى ئەل ھاجەت قىلىپ بىر سوز دېدى:

مېنى خەلق ئەيلەگەن قادىر ئاللا سەن،
ئوزۇڭ يەتكىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.
قىسمەتەم نە بولدى، نەدۇر گۇناھىم؟
ئوزۇڭ يەتكىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

بارچەنىڭ ئاتاسى ھەزرەتى ئادەم،
ساڭا پەيغەمبەرلىك بولدى مۇسەللەم.
بۇ چاھ ئىچىدە قولۇم تۇت بۇ دەم،
ئوزۇڭ يەتكىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

سوڭرە ۋەھى كەلگەن يا شېيىش بەنى،
سەن تۈزەتدىڭ جۈملە ئەلنىڭ مۇدبەنى،
تۇماننى يورۇتقىل يا نوھۇ بەنى،
ئوزۇڭ يەتكىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

پەيغەمبەرلەرگە ۋەھى بەرگەن جەبرائىل،
ئىبراھىم، خەلىل ئوغلى ئىسمائىل،

ھەقىقەت ئەيلەنگىل ھالە - زارىمە مېنىڭ،
رەھم ئەيلەنگىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

يۇسۇفنىڭ ئاتاسى ھەزراتى ياقۇب،
يۇسۇف زىنداندا خۇب ئېلە ناخۇب،
ھەقىقەت بالاسىغە جەبىزلىق ئايۇب،
ئوزۇڭ يەتكىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

زىنداندا بولۇبدۇر غەمىم پەراۋان،
ھەقىقەت دوستىدۇر يا خىزىر جەھان،
ئابابەكرى، ئومەر، ئەلى، ئوسمان،
رەھم ئەيلەنگىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

ھەزرىت يۇسۇفكىم تاپتى كىرامەت،
بالىقىنىڭ ئىچىدىن چىقتى سەلامەت،
بۇگۈن بولدى ماڭا روزى قىيامەت،
ئوزۇڭ يەتكىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

مېنى بۇ زىنداندىن ئەيلەنگىز خەلاس،
يا خىزىر، ئىلىياس، يا غەۋۋاس، غىياس،
پەيغەمبەرلەر سىرداشى يا ئىبىن ئەبباس،
رەھم ئەيلەنگىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

ھەسەن، ھۈسەيىن شەھىد شادمان،
ھەمراھىم بولۇبدۇر قاراڭغۇ زىندان،
شاھسەنەنىڭ پىرى، يا شاھى مەردان،
رەھم ئەيلەنگىل ھالە - زارىمە مېنىڭ.

ئەلقسەسە، زىندانىدە پادىشاھ بۇغراخانغە مەلۇم قىلدىكى؛
— ئوغرى دەپ بىر يىگىتنى زىندانغە سالىپ ئېدىم، تولا سۇخەندىن ئېكەن، — دېدى.
(بۇغراخان؛)

— ئالىب كەلگىل، — دېدى.
شاھسەنەمنى زىنداندىن چىقارىپ، ئالىب باردى. پادىشاھ بۇغراخان؛
— نېچچۇك ئادەمسەن؟ — دەپ سوردى. شاھسەنەم پادىشاھ ئالدىدا بىر سوز دېدى؛

بىر يارنىڭ باغىدىن (ئۇچتۇم)،
تۈگەنمەس ھىجرانە تۇشتۇم.

لەيلى دېبان مەجنۇن كەبى،
چولدىن چولۇستانە تۇشتۇم.

بولمادى بىر كىشى ھەمدەم،
ئىشىم بولدى كۈنى مائەم،
ياخشىلىق كۆرمەدەم بىر دەم،
كۈندىن - كۈن ئەفغانە تۇشتۇم.

ئاخىر - ئەۋۋەللەردىن بۇ غەمدىن،
دەردىم ئوتتۇر بۇ دەمدىن،
ئايرىلىپ ئاتا - ئانامدىن،
جەبىر ئېلە بۇل يانە تۇشتۇم.

بىر شاتىر كەلتۈردى مۇندە،
يۇرتۇمدە شاھ ئېدىم، ئەندە.
ماراشىپ تۇتۇپ، قىلدى بەندە،
توھمەتلە زىندانە تۇشتۇم.

ئاندا بولسام ئازادە مەن،
بىر پەرىگە دىلدارە مەن،
ئابباس ئوغلى شاھزادە مەن،
كېلىپ بۇغراخانغە تۇشتۇم.

ئەلئىسسە، بۇغراخان بۇ سوزنى ئېشىتىپ، كىشى قوشۇپ، دىيار بەكرىگە يىبەردىلەر. ئاندا
ئاغچە ئالدىغە چىقىپ ئەھۋال سورىدى. سەنەم باشىغە كەلگەننى بىر - بىر بايان قىلىپ ئەيتادۇر:

تۇلغۇلماغان ئېدىم باشدا ئانادىن،
بۇ دۇنياغە كېلىپ راھەت كۆرمەدەم.
غېرىپ بىرلە ئەھدە - پەيمان ئەتكەلى،
قايغۇ - غەمدىن ئۆزگە دەۋلەت كۆرمەدەم.

بۇ ياخشىدىن يۈز يول بولدۇم سەداغە،
ئۇل سالىدى مېنى تۇرلۇك بەلاغە،
ئوزى ئۇچۇن ئالىپ باردى قازاققە،
ھېچ كىمدىن ياخشىلىق سوھبەت كۆرمەدەم.

غېرىبىم كورمەدەم خەلفە شىرۋانە،
مېنى قويدى مۇندا قايغۇ - ھىجرانە،
دەردىمدە تاپمادىم ھەرگىز دەرمانە،
سىرىم ئايتماقغە ئىلغەت كورمەدەم.

شاتىرنى ئولتۇردۇم، قىرىق يول يۇگۇرتۇپ،
سوغاق سۇغە سالدۇم پەردەسىن يىرتىپ،
گۈزەم چاھغە تۇشتۇم، نەسىبەم تارتىپ،
ئومرۇم ئىچىندە بۇيلە مېھنەت كورمەدەم.

سەنەم دەر، سوزلەشتىم بۇغراخان بىلەن،
دەردىمنى بىلىگۈچى قەدىردان بىلەن،
بۇ دۇنياغە كېلىپ، غېرىبىجان بىلەن،
فەرەغەتلە ساز، سوھبەت كورمەدەم.

ئەلغىسسە، شاھسەنەم ئاغچە ئانىكاسىغە بۇ سوزنى ئەيتىپ ئېدىسەلەر، ئاغچە
ئەيدىلەركى:
— بۇ كېچە غېرىبىنى تۇشۇمدە كوردۇم، ھەيات بارغە ئوخشايدۇر، (ئاغچە) تۇشىسى
بەيان قىلىپ بىر سوز دېدى:

سەنەمجان، يۇتۇردۇم، بىر ئەھۋال كوردۇم،
مەگەر رەھمانىدۇر، شەيتان ئەمەستۇر.
شەيتانەۋكىن؟ رەھمانە كوردۇم.
ئەيرانلەر ئىزھار يالغان ئەمەستۇر.

ئەي، يارانلەر، ئىزھار ئەيتتى ئەلى بار،
غەۋۋاس غەياس ھەقىنىك سوپەر قۇلى بار،
كەر بەلادا ئوتكەن ئىككى ئوغلى بار.
غېرىبىجان تىرىكدۇر، ئولگەن ئەمەستۇر.

سەپاھ ھەلقەسى باردۇر يولىدە،
تۇماغلى بىر قۇش كوردۇم قولىدە،
ھېچ قىلۇ - قال بۇ ئەھۋالىمدە،
ئەيرانلار ئىزھار، يالغان ئەمەستۇر.

لەب شېرىن - شەكەر، ئۇل ئاب ھەيۋەت،
ئۇچارلەر ئىچىندە، بەندەدۇر سەيپاد،

سەبا چاشگاھدا بىر خوب پەرىزاد،
ئاغچەنىڭ ئەھۋالى يالغان ئەمەستۇر.

ئەلقسىسە، شاھسەنەم ئاغچەدىن بۇ سوزنى ئېشىتىپ:
— نە سەن بارسىپ ئالىپ كېلىپ بەرمەسەڭ بولماس، سەندىن ئوزگە ئەسرارىمنى
بىلىگۈچى يوقتۇر، — دەپ بىر سوز دېدى:

سادىغاڭ بولاي، ئاغزىڭغە بەندە،
مۇرادىم، مەقسۇدىم كورسەم غېرىبىم.
مەن يارىمنى تىلەپ خۇدادىن كۈندە،
مۇراد - مەقسۇدىم كورسەم غېرىبىم.

مەن نەيلەيىن كورسەم ياردەم يۈزىن،
تۇرۇپ تاۋاب قىلسام يارىمە ئىزىن،
ئولگۈنچە ئۈنۈتمام شاھ ئابباس قىزىن،
مۇراد - مەقسۇدىم كورسەم غېرىبىم.

سەنەم ئەيتتۇر، غېرىپ ئۇچۇن زار ئولدۇم،
بىر تازە گۈل ئېدىم، ئەمدى خار ئولدۇم،
ئوزەمنى كويىدۇرۇپ، ئەمدى زار ئولدۇم،
مۇرادىم، مەقسۇدىم كورسەم غېرىبىم.

ئەلقسىسە، ئاغچە تاقەت تۇتالمادى، مەردانە لىپاسىنى كىيىپ، ئالتە ئاي يۇرۇپ،
خەلفە شىرۋانە باردى. غېرىپ بىرلە كورۇشۇپ، ئەيدىكى:
— سىزنى "ئولدى" دەپ ئاڭلاپ، سەنەمنى ئەھۋالى ئوزگەدۇر، — دەپ بىر سوز
دېدى:

سوز يەتمىش ياخشى - ياماندىن،
سەنەم باغرىن قان ئەيلەمىش،
بىر كىشى خەلفە شىرۋاندىن،
سۇد ئىشىن ئەيان ئەيلەمىش.

ئەيدگاھدا بەيرەم كۈنى،
بىر كىشى كوردى ئانى،
راست دېدى غېرىپ ئولگۈنى،
سەنەمنى ھەيران ئەيلەمىش.

ئېشىتىپ، دېۋانە بولۇپ،
بىزنى سىزگە ئەلچى قىلىپ،
غېرىپ دېبان سەنەم كويۇپ،
ئوزنى دېۋانە ئەيلەمشىم.

ئاغچە دەر، ئەي مېھرىبان،
شۇل كۈنى بولدى ئاخىر زەمان،
ياخشى ئۇنى بولۇپ يامان،
غەم ئانى تەلان ئەيلەمشىم.

ئەلئىسسە، ئاغچە بىرلە غېرىپ دىيار بەكرىگە كەلدى. شاھ ئابباس، ئەركان دەۋ-
لەتلەرنى ئالدىغە چىقىپ، ئىززەت - ئىكرام بىرلە ئالىپ كىرىپ، قىرىق كېچە - كۈندۈز
توي - تەماشە بىرلە سەنەمنى غېرىپكە ئەقدە قىلدى، شاھسەنەم، غېرىپكە بىر پىيالى
مەي بېرىپ، بىر سوز دېدى:

خۇش كېلىسىز تازە گۈلۈم،
سەيرى قىلغىل گۈللەرىڭدىن،
خوبلەر ئېلىندە سەن بۇلبۇلۇم،
سوزلە شېرىن تىللارنىڭدىن.

گوڭۇل چىنەسىن ئەچالى،
جان بىرلە شىرۋان كوچەلى،
قۇچاغلاش بىز ياتالى،
مەگەر كەلسە قوللارنىڭدىن.

مەن سېنى تىلەدىم ھەقدىن،
ئاھىڭدە مەن يىراقدىن،
بوسە ئالغىل بۇ ياڭاقدىن،
مەن ئايلاناي بويلاردىن.

سەنەم ئەيتۇر، بۇدۇر ئاھىم،
ساڭا ئەيتاي ئەمدى دادىم،
نەسىب قىلدى شۇل خۇدايىم،
قۇچاغلا، كەل بەللەرىمدىن، —

دەپ غېرىپ - سەنەم يىگىت - قىزلار بىلەن توي - تەماشە، نەغمە - ئەۋالار قىلىپ
گوڭۇل ئېچىشتى. ئۇلار تويىنى ئوردىدىن چاھار باققا كوچەرمەك بولۇپ، كەنئەكلەر، يى-
گىت - قىزلار ۋە كوب خەلايىق چاھار باققا توشتى. باھارنىڭ بۇلبۇللارنى خۇش ساي-

راشسب گۈل ئۈستىدە جان بەرمەكتە ئېدى. شاھسەنەم بىلەن غېرىب كوڭۇلسەرى شادمان بولۇپ، بىر - بىرىنىڭ بويىنىلەرگە قوللارنى سالىپ بىر سوز دېدى:

سەنەم:

كەل، غېرىبجان، سەيلە ئېشىلى دائىم بۇ باغدا،
بۇلىۋول كورسۇن گۈللەرنىڭ تەماشەسىنى.
سال قولۇڭنى بويىنۇمغە، جانلەر سەدىغە،
قىزلار كورسۇن بىزلەرنىڭ تەماشەمىزنى.

غېرىب:

ئىلاھىمەي يارەتمىش جەنەتۇل رىزۋان،
بۇ دۇنيادە نېمەتلەر بولدى مىڭ ئەلۋان،
يار ئۇچۇن يۇردى نەچچە يىل سەرگەردان،
لەيلى كورسۇن مەجنۇننىڭ تەماشەسىنى.

سەنەم:

ئاشىق يولى ھەركىمنى ئەيلەدى بەرباد،
ئۇچۇرغانلەر ئەيلەدى تۈمەن مىڭ پەرياد،
شۇل ئۈستۇن تاغلارنى قازدىلەر فەرھاد،
شېرىن كورسۇن فەرھادنىڭ تەماشەسىنى.

غېرىب:

ئىلاھىمەي ھەركىمگە سالدى بىر سەۋدە،
جاھان بازارىدا تۈمەن مىڭ غەۋغا،
ئون ئىككى يىل ئاقتىلەر دەريادا ئۇزرا،
ۋامۇق كورسۇن ئۇزراڭنىڭ تەماشەسىنى.

ئىككىسى:

ئىككى ئاشىق كەلدى بىر - بىر جەم بولۇپ،
سەنەلەرى داغلاشۇر كوزىگە ياش تولۇپ،
غېرىب، سەنەم ئويناشلى شېرىن شاد بولۇپ،
قىزلەر كورسۇن بىزلەرنىڭ تەماشەمىزنى، —

دەپ، كېچە - كۈندۈز ئەيش - ئىشرەتكە مەشغۇل بولۇپ، مۇرادىغە يەتتىلەر.
ھەر كىم چەفا كورسە، ئاخىر راھەت كورەر.

(خەلق داستانى)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: توختى ئابىخان

قەدىمقى زاماندىكى سوزمەن دانىشمەنلەر رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:
 ئوتكەن زامانلارنىڭ بىرىدە، يەمەن شەھرىدە ئادىل شاھ ئىسىملىك بىر پادىشاھ بول-
 خان ئىكەن. بۇ پادىشاھ ئادالەت بايىدا بىباھا، شانۇ - شەۋكەتتە تەڭداشسىز، غەزىبى - دەپ-
 نىدە ھىساپسىز بولۇپ، ھوكۇمى يۈز يىگىرمە شەھەرگە يۈرىدىكەن.
 ئەل قىسسە، بىر كۈنى پادىشاھ تەختى سەلتەنەتدە ئولتۇرسا، بىر قەلەندەر "شەيئۇلىللا"
 دەپ كىرىپ كەپتۇ. پادىشاھ ئۇ قەلەندەرگە يەتتە سەر ئالتۇن خەيرى قىپتۇ. قەلەندەر يەتتە
 سەر ئالتۇننى ئېلىپ تاشقىرىغا چىقىپ، ئالتە نەپەر زەنگى قەلەندەر ھەمراھلىرىنىڭ قېشىغا
 كېلىپ بولغان ئەھۋالنى سۆزلەپتۇ، ئادىل شاھنىڭ سېخىلىغىنى تەرىپ قىپتۇ.
 — ئەي يارەنلەر، — دەپتۇ ئۇ ھەمراھلىرىغا، — بۇ پادىشاھ شۇنداق سېخىكەنكى، بىز ئۇ-
 نىڭدىن پادىشاھلىقنى تىلەسەكمۇ بېرىۋەتكۈدەك.
 بۇ قەلەندەرلەر ئاشق - دەرۋىش قىياپىتىگە كىرىۋالغان ئالدامچىلار ئىكەن. ئۇلار پا-
 دىشاھنى شاھلىقنى تىلەشنى مەسلىھەت قىپتۇ. شۇ غەرەز بىلەن ئادىل شاھ ھوزۇرىغا كىرىپ-
 تۇ. پادىشاھ ئۇلارنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن قىزغىن قارشى ئاپتۇ.
 — دات پادىشاھى ئالەم! — دەپتۇ قەلەندەرلەر ساما سېلىپ بىرنەچچە قېتىم پىقراپ
 ئايلانغاندىن كېيىن، — بىز سىزدىن بىر نەرسە تىلەيمىز.....
 — قېنى ئېيتىڭلار، نىمە تىلەيسىلەر؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشاھ ئۇلاردىن، — سىلەردىن
 ئىلكىمدىكى ھىچنەرسىنى ئايماسمەن، ئىنشا ئاللا.
 — سىزدىن تىلەيدىغىنىمىز، — دەپتۇ قەلەندەرلەر دۇئاغا قول ئېچىپ، — بىزگە خۇدا
 يولىدا يەمەننىڭ قىرىق كۈنلۈك پادىشاھلىغىنى بېرىڭ.....
 — ئەي دەرۋىشلەر، — دەپتۇ پادىشاھ ئورنىدىن قوزغىلىپ، — مۇنداق دەپ مېنى ئاسىي
 قىلماڭلار، پادىشاھلىقتىن بولەك نىمە تىلەسەڭلار مەيلى، ئۇنىڭدىن باشقا ھەرقانداق ھاجى-
 تىڭلار بولسا، ھەرگىزمۇ ھايات قىلماي راۋا قىلغاي مەن.

— ئەي پادىشا، — دەپتۇ قەلەندەرلەر، — بىلىپ قويۇڭكى، بىزنىڭ بولەك نەرسىگە ھاجىمىز چۈشمىدى. پەقەت غەزىمە - دەپنە بىلەن پادىشالىقنى قىرىق كۈنلۈكلا بەرسىڭىز بولىدۇ. بىزنىڭ تىلىڭىمىز شۇ.

— ئەي سويۇملۇك خاراباتىلار، — دەپتۇ پادىشا ھاياجانلىنىپ، — مېنىڭ بىر جېنىم بار، ئەگەر شىرىن جېنىمنى سورىساڭلار، خۇدا يولىدا پىدا قىلغان بولاتتىم. سىلەر قىرىق كۈنلۈك پادىشالىقنى خۇدا يولىدا تىلىدىڭلار. مەن بۇ پادىشالىققا ئاشىق ئەمەسمەن. پادىشا-لىق دىگەن بىر يەلدۇر. مەن ھاجىتىڭلارنى قوبۇل قىلىپ، پادىشالىقنىڭ قىرىق كۈنلۈكىنى ھۆكۈمەت، غەزىمە - دەپنىلىرى بىلەن سىلەرگە بەردىم.

ئادىل شاھ ئادىللىغىنى كورسىتىپ، قەلەندەرلەرگە پادىشالىقنى ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، ئۆزى خوتۇنى بىلەن ئىككى ئوغلىنى ئېلىپ شەھەر سىرتىدىكى چاھار باقتا كوچۇپ چىقىپتۇ. ئەلقسىسە، قەلەندەرلەر پادىشالىقنى تاپشۇرۇپ ئېلىپ، خىزمەت تەقسىم قىلىشىپتۇ: قەلەندەرلەرنىڭ باشلىغى پادىشا بولۇپ بېشىغا ئالتۇن تاجنى كىيىپ سەلتەنەت تەختىدە ئولتۇرۇپتۇ. قالغانلىرى ۋەزىر بولۇپتۇ. كونا ۋەزىرلەرنىڭ ھەممىسىنى ئولتۇرۇۋېتىپتۇ. پادىشا بولغان قەلەندەر ئۆزىگە قاراشلىق شەھەرلەرگە نامە ئەۋەتىپ: "قىرىق كۈنگىچىلىك پۇقرالار خاتىرجەم يۈرسۇن، ھۆكۈمەتكە ھىچنەم بەرمەسۇن" دەپ ئۇقتۇرۇپتۇ. ھەر كۈنى قوي - كالىلارنى ئولتۇرۇپ ھەرقايسى شەھەرلەرنىڭ سەركەردە - باشلىقلىرىنى چاقىرىپ زىياپەت بېرىپتۇ. قازى - مۇپتىس-لارغا كوپلەپ ھەدىيە - ئىنئاملار قىلىپ، ھەممىنى ئۆزىگە جەلپ قىپتۇ.

ئەلقسىسە، قىرىق كۈن تامام بويۇپتۇ. بىر كۈنى ئادىل شاھ يەمەننىڭ كاتتىلىرىنى، قازى - مۇپتىلىرىنى بىر يەرگە يىغىپ زىياپەت بېرىپتۇ.

— ئەي شەھەرنىڭ ئۇلۇغلىرى، — دەپتۇ ئۇ سوز باشلاپ، — مەن قىرىق كۈنلۈك پادىشالىقنى خۇدا يولىدا يەتتە قەلەندەرگە بەرگەن ئىدىم. بۇ ئىشىمدىن ھەرقايسىڭلارنىڭمۇ خە-ۋىرى بار. ھازىر پادىشالىق شۇ قەلەندەرلەرنىڭ قولىدا. مەن ئەمدى پادىشالىقنى ياندۇرۇۋال-لىمەن. سىلەر ماڭا ھەمدەمدە بولساڭلار!

شەھەر ئۇلۇغلىرى: "ئىنشا ئاللا، خۇدايىم بۇيرىسا!" دەپ قايتىشىپتۇ. يەنە بىر كۈنى پادىشا بىر يەرگە چوڭ - كىچىك ئەمەلدارلار ۋە پۇقرالارنى چاقىرىپ زىياپەت بېرىپتۇ. ھىلىقى قەلەندەرلەرنىمۇ چاقىرىپتۇ. ئۇلارنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن مېھمان قىلىپتۇ ۋە قەلەندەرلەرگە قاراپ مۇتۇ ئەزىمىنى ئوقۇپتۇ.

نەزمە:

ئادالەتلىك شاھى سۇلتان،
ھاجىتىمنى راۋا ئەيلەر.
جېنىڭغا جېنىم بولسۇن قۇربان،
كوز يېشىمنى سىنيا ئەيلەر.

سۇلايمان دەك سۇلتان بولساڭ،
جاھان ئىچرە دەۋران سۇرسەڭ.

راستىن ئوزۇك ئادىل بولساڭ،
بۇ ئەرزىمنى راۋا ئەيلەر.

ئوز ۋەدەڭگە ۋاپا قىلىپ،
نامەرتلەرگە جاپا قىلىپ،
ياخشىلارنى رازى قىلىپ،
بۇ ئەرزىمنى راۋا ئەيلەر.

ئادىل شاھمەن ھالىم ئىپتاي،
قىرىق كۈن بولدى ئەرزىم ئىپتاي،
سۇلتانىمغا پەربات قىلاي،
دۇشمەنلەردىن جۇدا ئەيلەر.

— ئەي سۇلتانى ئالەم، — دەپتۇ ئادىل شاھ قەلەندەر پادىشاغا قاراپ، — پېقىر سىلەر-
گە ھەقتائالانىڭ رازىلىقى ئۈچۈن پادىشالىغىمىزنى قىرىق كۈنلۈك ئىنتام قىلىپ بەرگەن
ئىدىم. قىرىق كۈنمۇ توشتى. ئەمدى ۋەدىگە ۋاپا قىلىپ، پادىشالىقنى، ھۆكۈمەتنى ماڭا
ياندۇرۇپ بەرگىن!

— ئەي شەھەر خەلقى، — دەپتۇ قەلەندەر پادىشا شەھەر خەلقىگە خىتاب قىلىپ، —
پادىشانىڭ سۆزىنى سىلەرمۇ ئاڭلىدىڭلار، بۇ تەلەپكە نىمە دەيسىلەر؟
— ئەي ئادىل شاھ، — دەپتۇ خەلق ۋەكىلى سوزگە ئېغىز ئېچىپ، — ھەقتائالا بەرگەن
دولەتنى كۈتۈرەلمەي قەلەندەرلەرگە ئىنتام قىلىپ بەردىڭىز. پادىشالىق دىگەن گۈلە - جىگە -
دە، كونا چاپان ئەمەس. قەلەندەر دىگەنگە بىر ئىككى دەرەم بەرسە بولىدۇ ئەمەسمۇ؟ بۇ
خاراбаты قەلەندەر بولسىمۇ، مۇشۇ كىشىنى پادىشا قىلىمىز، باشقا ئادەمى پادىشا
قىلمايمىز.

قەلەندەر پادىشا قازى - مۇپتىلارغا قاراپ سوراپتۇ:

— سىلەر نىمە دەيسىلەر؟

— خۇدا يولىدا بېرىلگەن ئىنتام ياندۇرۇلمايدۇ، — دەپتۇ قازى - مۇپتىلار، — بىزگە
كىم كۆپرەك مورۇۋەت قىلسا، بىز شۇنىڭ پادىشا بولۇشىنى خالايمىز. قەلەندەر بولسىمۇ
يېڭى پادىشا بىزگە ياقىدىغان ئىشلارنى قىلدى، خەلقنىڭ بېشىنى سىلاپ، ھالىغا يەتتى،
ھاسىل كالام شەھرىمىزگە مۇشۇ خاراбаты قەلەندەرنىڭ پادىشا بولغىنى ياخشى، بىز
شۇنى قوللايمىز.

شۇنداق قىلىپ پادىشالىق قەلەندەرگە مۇقىملىشىپتۇ. ئادىل شاھ ھەيران بولۇپ، سو-
لاشقان ھالدا چاھار باقتا قايتىپ كەپتۇ ۋە خوتۇنغا بولغان كوڭۇلسىزلىكنى بايان قىپتۇ.
پادىشانىڭ خوتۇننىڭ ئىسمى گۈلچىھرە بىبى ئىكەن.

— ئەي پادىشا، — دەپتۇ مەلىكە گۈلچىھرە ئېرىگە، — سىزگە تاپا - تەنە، مالاھەت قىل-
سام خاپا بولسىز. قەلەندەر دىگەنگە بىرەر نان، بىرەر دەرەم بېرىش كۇپايە قىلىدۇ، ئۇنىڭغا ئۇ-

ئىمسا تاياق بەرسە بولىدۇ. سىز بولسىڭىز پادىشاھنى غەزىنە - دەپنە بىلەن بەردىڭىز. ئۇ قەلەندەرلەر تەييار دۇنيا بىلەن چوڭ - كىچىك كاتتىلارنىڭ كوڭلىنى ئېلىپ، ئۇلارنى قولغا كەلتۈرۈۋالدى. ئەمدى خالايقىلار ھەرگىزمۇ سىزنى دىمەيدۇ. كېيىنكى پۇشايمان ئوزىگە دۇشمەن!

پادىشاھنىڭ بېشى قېتىپتۇ، مەلىكە گۈلچىھرىمۇ ئويغا چومۇپتۇ. قەلەندەر شاھ شەھەر - شەھەرلەرگە نامە ئەۋەتىپ پۇقرالاردىن ئۈچ يىلغىچە باج - سېلىق ئېلىنمايدىغانلىغىنى جاكالاپتۇ. بارچە خالايق قەلەندەر شاھنىڭ بۇ ئىلتىپاتىنى كورۇپ خوشال بولۇپ: "ئىلگىرى - كېيىن مۇنداق ئادىل، سېخى، خەلقپەرۋەر پادىشا دۇنياغا كەلمەس"، دېيىشىپ، پادىشاغا ئۇزۇن ئومۇر تىلەپ دۇئا قىلىشىپتۇ. ئىلگىرى ئادىل شاھتىن زەربە يىگەن بىر قىسىم ئوردا خادىملىرى قەلەندەر شاھنىڭ بېقىنغا كىرىپ مەسلىھەت كورسىتىشىپتۇ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ ئۇلار، — سىزگە يۈز يىگىرمە شەھەر قارايدۇ، سىزگە دۇشمەن تولا، بۇ دۇشمەننىڭ يامانراغى ئادىل شاھ. ئۇنى خوتۇنى، ئىككى ئوغلى بىلەن قوشۇپ ئولتۇرۇپ، يىلتىزىنى — ئۇرۇغىنى تامام قۇرۇتۇپ يوقىتىش لازىم. بولمىسا ئۇلار بىر كۈن بولمىسا بىر كۈنى سىزگە خاتىرجەمسىزلىك كەلتۈرىدۇ. بۇ مەسلىھەت قەلەندەر پادىشاغا ماقۇل كەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ئەتە توت دار پەيدا قىلىڭلار، — دەپتۇ قەلەندەر پادىشا، — ئۇلارنى دارغا ئېسىپ ئولتۇرۇپ خاتىرجەم بولايلى.

شۇ سورۇندا ئادىل شاھنىڭ سابىق بىر مەھرەمى بار ئىكەن. ئۇ بۇ سوزنى ئاڭلاپ، ئادىل شاھقا رەھىمى كەپتۇ. ئۇ يېرىم كېچىدە چاھار باققا كېلىپ ئادىل شاھنىڭ ئويى ئوڭ زىسىگە چىقىپ قەلەندەر پادىشالارنىڭ مەسلىھەتىنى يەتكۈزۈپتۇ.

نەزمە:

ئاڭلىغىن ئەي پادىشاھىم
دۇنيادا سېنىڭدەك بىغەم بولۇرمۇ؟
ئۈگىمەس ھەسرەتتە مېنىڭ بۇ جانم،
يۇلتۇزلار بېشىڭدا شەبنەم بولۇرمۇ؟
بېشىڭدا ئېچىلىپ خۇشپۇراق گۈللەر،
چىمەن ئىچىرە سايرىشۇر شوخ بۇلبۇللار،
ساڭا ھەمرا بولغان ياخشى ئوغلانلىرىڭ،
قانلىرى توكۇلۇپ شەبنەم بولۇرمۇ؟
ھوكۇم سۇردى تاخشام ئۇ قەلەندەر،
غەمگە تولدى ئىچىم بۈگۈن شۇ قەدەر،
مەھرۇم بولغان قۇلۇڭمەن ئەپكەلدىم خەۋەر،
يىغلاپ ساڭا قىلغان ئەرزىم ئادا بولۇرمۇ؟
ئاڭلا، سېنى ئېلىپ بېرىپ دارغا ئاسدۇ،

سېنى ئوغلۇڭ بىلەن بىللە باغلاپ چىقىدۇ،
 ئاتا-ئانا، ئوغلۇلار قېنىنى چاچىدۇ،
 خانىماندىن سەندەك جۇدا بولۇرمۇ؟
 قۇلاق سېلىپ ئىشتىكىن مېنىڭ ئەرزىمنى،
 ئاڭلىمىسۇن ھىچكىشى (توكەر قېنىمنى).
 ئەزىز جېنىدىن جۇدا قىلۇر گۈلچىبەرە خانىمنى،
 بىگۇنا توت كىشىگە ئولۇم راۋا بولۇرمۇ؟

.....

مەھرەم يىگىت شۇنداق دەپ قايتىپ كېتىپتۇ. ئادىل شاھ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، دا-
 دۇ-پەرياتلار قىلىپتۇ ۋە شۇ كېچىسى ھىچكىگە تۇيدۇرماي توت كىشى توت ئاتقا مىنىپ، توت
 ئاتقا ئالتۇن-كۈمۈشلەرنى يۈكلەپ شەھەردىن چىقىپ كېتىپتۇ.
 ئۇلار ئۈچ كۈن يول يۈرۈپ، بىر تاغ تۈۋىگە كېلىپ چۈشۈپتۇ. مەلىكە گۈلچىبەرە
 ئىككى ئوغلى بىلەن ئۇخلاپ قايتتۇ. ئەمما غەم-قايغۇدىن پادىشاھنىڭ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەپتۇ.
 تۇن نىسبىدىن ئوتكەندە تاغ ئۈستىدە بىر غەۋغا كۆتىرىلىپتۇ. ئايدىڭدا قارىغۇدەك بولسا،
 ئون ئاتلىق قاراقچى كېلىۋېتىپتۇ. پادىشاھ ئۇلارنى كۆرۈپ، مەلىكە گۈلچىبەرە بىلەن ئىككى
 ئوغلىنى ئېلىپ بېرىپ يوغان بىر تاشنىڭ كەينىگە يوشۇرۇۋاپتۇ. قاراقچىلار كېلىپ سەك-
 كىز ئات بىلەن ئالتۇن-كۈمۈشلەرنى ئاپتۇ، ئاندىن بۇ ماللارنىڭ ئىگىسىنى تېپىپ ئولتۇر-
 مەكچى بولۇپ ھەر تەرەپكە قاراپتۇ. پادىشاھ يوشۇرۇنۇپ بۇ مۇناجاتنى ئوقۇپتۇ.

ئەزمە:

ئالەمنى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
 بۈگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.
 ئەۋەل-ئاخىر سەن-سەن مېنىڭ پاناھىم،
 بۈگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.
 نە قىلغايىمەن بۈگۈن بولدۇم بىچارە،
 خارۇ-زار ھەيران بولۇپ ئاۋارە،
 رەھىم ئەيلىگىن قۇيما مېنى بۇ زەرە،
 بۈگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.
 پەلەك چەكتى بۈگۈن مېنىڭ گەردىمىنى،
 ئادا بولماس دەپتەر قىلسام دەردىمىنى،
 ئەرز قىلدىم خۇداۋەندە دەردىمىنى،
 بۈگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.
 يا مۇستاپا چىقار تەندىن بۇ جانىم،
 يۈرىكىمدە قانلار تولا ئارمانىم،

رەھىم ئەيلىگىن ئىممىتىڭگە دەرمانىم،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.
مۇستاپا سىز ئەنبىيالىار سەرۋىرى،
چاھارىيالار ئىممىتىڭنىڭ رەھبىرى،
ھەسەن-ھۈسەن شېھىتىلەرنىڭ سەرۋىرى،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.
ئەرش كورس لەۋھى قەلەم مۇقەررەر،
ئوتكەن يۈز يىگىرمە توت مىڭ پەيغەمبەر،
بۇ دۇنيادىن بارچىسى قىلىدىلەر سەپەر،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.
ئادىل شاھ دەر بۇ تەندىدۇر ھاياتىم،
بۇگۈن يېتەر كىمگە مېنىڭ پەريادىم،
بۇ غەمدىن بۇگۈن ماڭا بەرگىن نىجادىم،
بۇگۈن بىزگە قاراقچىدىن ئامان بەر.

ئەلقسىسە، قاراقچىلار ھەر تەرەپنى ئىزلەپ، مال ئىگىسىنى تاپالماي كېتىپتۇ. ئادىل شاھ خۇدايتائالاغا شۈكرە-سانالار بىجا كەلتۈرۈپتۇ، تاغدىن ئېشىپ يولغا چۈشۈپتۇ. ئوتلار-نىڭ يىلتىزلىرىنى كولاپ يەپتۇ. يىگىرمە كۈندە يەنە بىر تاغنىڭ تۇۋىگە كېلىپ چۈشۈپتۇ. شۇ چاغدا شامدىن بەش يۈز نەپەر سودىگەر كېلىپ يەنە بىر مەنزىلگە چۈشۈپتۇ. ئۇلارنىڭ بىر باشلىغى بار ئىكەن. ئۇ توت نەپەر مەھرىمىنى ئارقىسىغا سېلىپ ئوغرى-قاراقچىلارنىڭ ھۇجۇمىدىن ئېھتىيات قىلىپ، قىلىچ-نەيزىلىرىنى يالڭاچلاپ باشقىلارنى ماللارنى ساقلاشقا قويۇپ، بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئەتراپقا قاراپتۇ. كورۇپتۇكى، تاغنىڭ تۈۋىدە ئوت كويۇۋاتقىدەك. ئۇلار پەسكە چۈشۈپ ئادىل شاھنى ۋە ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرغان ئىككى ئوغۇل بىلەن ئايدەك ساھىبجامال مەلىكىنى كورۇپتۇ. چوڭ ئوغۇل ئون توت ياشتا، كىچىكى ئون ئىككى ياشتا ئىكەن. مەلىكە گۈلچىھرىنىڭ گۈزەل ھوسنى-جامالى ئۇنى ئاشىق-بىقارار قىپتۇ. شۇئان، ئۇنىڭ قوسىغىغا چىن كىرىپتۇ. دە، ئاستا ئادىل شاھنىڭ ئالدىغا كەپتۇ، ئات-تىن چۈشۈپ سالام بېرىپ كورۇشۇپتۇ. ئوزئارا ئىسەنلىك سورۇشۇپتۇ. بىر ئاز ئوتكەندىن كېيىن سودىگەرلەر باشلىغى ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە قول باغلاپ كەمتەرلىك بىلەن سوزگە ئېغىز ئېچىپتۇ: — ئەلھەمدۇلىللا، مۇرادىمغا يەتتىم. بىزلەر بەش يۈز نەپەر سودىگەر ئىدۇق، ئۇشبۇ مەنزىلگە كەلگىلى توت-بەش كۈن بولدى. پېقىر بۇ سودىگەرلەرنىڭ سەردارى ئىدىم. مېنىڭ بىر مەستۈرە ئايالىم بار ئىدى، ھامىلدار ئىدى. بۇگۈن ئۈچ كۈن بولدى، تۇغۇتقا ئولتۇردى. يە بالا چۈشمەيدۇ يە ئۇ ئارام ئالالمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئارىمىزدا تۇغۇت ئانىسى بولغۇدەك بىر مۇمەزلۇم كىشى يوق، بىزنىڭ قولىمىزدىن، بۇنداق ئىش كەلمەيدىكەن. ئايالىمنىڭ نالىسىدىن چىداش-قا تاقىتىم قالدى. شۇ سەۋەپتىن مەزلۇم كىشى ئىزلەپ چىققان ئىدىم. ئوبدان ۋاقىتتا، ياخشى ماكاندا سىلەرگە يولۇقتۇم. خۇدا ھەققى، نىمە بولىدۇ ئايالىڭىز بېرىپ ئايالىسىغا تۇغۇت ئانىسى بولۇپ بەرسە، سىلەرنىڭ مۇبارەك قەدىمىڭلار شەرىپىدىن بىچارە ئايالىم ساق-سالام.

مەت يەڭگىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس. مەلىكىنى يەنە مەن ئۈزۈم ئەپكەپ قويسام.

— سىز ماڭا بىگانە تۇرسىز، — دەپتۇ پادىشا سودىگەرلەر باشلىغىغا، — مەلىكەم سىزگە نامەھرەم، مەلىكەمنى سىزگە قوشۇپ قويۇشۇم شەرىئەتكە توغرا كەلمەيدۇ.

— ئەي ئاتا، — دەپتۇ سودىگەرلەر باشلىغى يالۋۇرۇپ، — بۇ مەلىكەم مېنىڭ بىر تۇققان سىڭلىم بولسۇن، مەن تولا تەڭلىكتە قالدىم. بۇ ئىشلار ئەسلا خاتىرىڭىزگە كەلمىسۇن. بۇ- ئىڭسىمۇ مۇمكىن بولمىسا، ئوغلنىڭىزدىن بىرنى ھەمرا قىلىڭ.

ئادىل شاھنىڭ بۇ كىشىگە رەھىمى كەپتۇ. بۇ كىشىنىڭ ھاجىتى راۋا بولسا، خۇدا بىزدىن رازى بولار، يەنە بىر تەرەپتىن ئالغاندا، ئۇلار ئاز-تولا بىر نەرسە بەرسە، بىر-قانچە كۈن ئىشلىتەرمىز، دىگەن نىيەتتە، ئوغلى پەرۇخ شاھنى ھەمرا قىلىپ مەلىكىنى ئۇنىڭغا قوشۇپ قويۇپتۇ.

ئەلقسىسە، ئۇلار بىر ئاز مېڭىپ توختاپتۇ. سودىگەرلەر باشلىغى مەلىكىنى ئۈزۈشنىڭ ئارقىسىغا مىندۇرۇۋېلىپ، پەرۇخ شاھنىڭ بېشىغا قامچا بىلەن بىر نەچچىنى سېلىپ ياندۇرۇۋېتىپتۇ. دە، مەھرەملىرىنىڭ ھەمراغىدا ئۈز يولىغا راۋان بوپتۇ.

پەرۇخ شاھ ئانىسىدىن ئايرىلغانغا يىغلاپ، ئىلاجىسىز ئاتىسىنىڭ قېشىغا قايتىپ كېلىپ، بولغان ئەھۋالنى تولۇغى بىلەن ئىزھار قىپتۇ.

— ئەي ئاتا، — دەپتۇ ئۇ ئادىل شاھقا، — ئۇ ھىلىگەر، قاراقچى، ھارامزادە ئىكەن. مېنى ئۇرۇپ، ئانامنى ئېلىپ قاچتى.

بۇنى ئاڭلىغان پادىشا كۆپ پۇشايمان قىپتۇ، ھەسرەت-نادامەت چېكىپتۇ، ئىچىگە قورقۇنچ-ۋەھىمە كىرىۋاپتۇ. "ئۇ بىزنىمۇ قاراقچىلار تۇتۇۋالدىمۇ" دەپ ئويلاپ، ئىككى ئوغ-لىنى ئېلىپ يولغا چۈشۈپتۇ. يولدا بارغىچە كاج پەلەك ئۈستىدىن شىكايەت قىلىپ مۇنداق بىر سۆز ئېيتىپتۇ:

نەزمە:

مېنى سالىدى ھىجران چولگە،
 پايتەختىم ئاندا قالدى.
 كەلمەس بولدى تەختىم قولغا،
 تاجۇ-تەختىم چوللەر بولدى.
 ئەجەپ بولدى بۇ زامانلار،
 ھالىم بىلىمەس بۇ نادانلار،
 ھەمدەم بولغان دوست-يارانلار،
 زارۇ يىغلاپ ئاندا قالدى.
 زەپىرەڭ رەڭگى-روپىم،
 سۇندى مېنىڭ قەددىم-بويۇم،
 قېرىپلىقتا دۇئا كويۇم،
 ياخشى دوستلار ئاندا قالدى.
 كۈنلەر چۈشۈپ بۇ باشىمە،

زەھەر چۈشۈپتۇ ئاشىمە،
تۇپراق تولۇپ كوز ياشىمە،
نەۋچۇۋانلار ئاندا قالدى.
پەلەك بۇزدىلەر شەنسىنى،
ئوتتا سالدىلەر كانسىنى،
ھېچكىم بىلىمەس بۇ ھالىمنى،
قەدىردانلار ئاندا قالدى.
ئادىل شاھتۇر مېنىڭ ئاتىم،
ئەجەپ قارا بولدى بەختىم،
خوش ھەمىيىم گۈلچىرە خانىم،
قاراقچىلار قولدا قالدى.

ئەلئىسسە، ئادىل شاھ ئىككى ئوغلىنى ئەگەشتۈرۈپ ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول يۈزۈپ ئوت - چوپ، قومۇش يىلتىزلىرىنى كولاپ يەپ، بىر دەريا بويىغا يېتىپ كەپتۇ، قارىسا بۇ دەريادىن ئوتۇشنىڭ ھىچبىر ئىمكانىيىتى يوق تۇرغىدەك. شۇنىڭ بىلەن بېشىنىڭ ئىسچىمۇ، تېشىمۇ قېتىلىپ تۇرغاندا، يىسراقتىن بىر ئاتلىق كىشى چىقىپ كەپتۇ. ئۇ كىشى كېلىپ ئېتىدىن چۈشۈپ كورۇشۇپتۇ، ھال - ئەھۋال سوراپتۇ. ئادىل شاھ ئۇ كىشىگە ئۆزىنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئىشلارنى بىر - بىرلەپ بايان قىپتۇ.
— بۇ يەرگە كېلىپ دەريادىن ئۆتەلمەي بېشىمىز قېتىپ تۇرمىز، — دەپ قوشۇپ قويۇپتۇ ئادىل شاھ، — مۇمكىن بولسا بىزگە ياردەم قىلىشىڭىز.....
— ئەي مۇساپىر، — دەپتۇ ئاتلىق ئادەم ئۆزىنى تونۇشتۇرۇپ، — مەن بىر سۇچى بولمەن. سىزلىرىنى مەن بۇ دەريادىن ئۆتكۈزۈپ قوياي.
بۇ سوزنى ئاڭلىغان ئادىل شاھ ناھايىتى خۇرسەن بوپتۇ. چوڭ ئوغلى پەرۇخ شاھنى ئۇ كىشىنىڭ كەينىگە مىندۈرۈپ قويۇپتۇ. ئۇ ئادەم ئېتىغا بىر قامچا ئۇرۇپ دەرياغا كىرىپتۇ ۋە ئارقىسىغا قاراپ دەپتۇ:
— ئەي مۇساپىر، بىلگىنىكى، مەن بىر قاراقچى، ئەمدى بالاڭدىن ئۈمىت ئۈزگەيسەن... ئۇ شۇنداق دەپ دەريادىن ئۆتۈپتۇ - دە، توختىماستىن يولغا راۋان بوپتۇ، ئۇزاق ئوت - مەي كوزدىن غايىپ بوپتۇ. پادىشا ھەيران بولۇپ، زارۇ - زار يىغلاپ نالە قىپتۇ.

ئەزەمە:

شانۇ - شەۋكەت دولتىم كەتتى ئەگە،
پادىشالىق تاجۇ - تەختىم كەتتى ئەگە؟
ساھىبجامال ئىلپىتىم - خانىم قېنى؟
يۈرەك پارە كوزتۇرۇم جانىم قېنى؟
ھىجران ئوتى پارە - پارە قىلدى مېنى،
ئايرىمىسۇن خۇدايىم بالام سېنى.

ئاجىز ئاتاڭ ئورتىنىپ بولماقتا لال،
 غېرىپ- ئاجىز بەندىدە نىمە ئامال؟
 تاجى- تەختىدىن ئايرىغان خۇدا ئوزى،
 يۈرەك پارەمدىن ئايرىغان خۇدا ئوزى.
 خار قىلامدۇ، يا ئەزىز ھەقىنىڭ ئىشى،
 خارنى ئەزىز قىلالىمىز ھىچبىر كىشى.
 ئالدى بىلەن ئىگەم ئىرادە قىلغاي،
 ھاۋادىسلار شۇنىڭدىن ھەر يەردە بولغاي.
 تەۋەككۈل قىلدى خۇدا بىرلا ساڭا،
 رازىلىغىڭ لازىمدۇر پەقەت ماڭا.....
 نارسىدە شۇ بالامنى ئامان قىل،
 دۈشمەنلەرنىڭ چىرايىنى سامان قىل!

— ئەي ئوغلۇم، — دەپتۇ ئادىل شاھ كىچىك ئوغلغا قاراپ، — ئاۋال ئاناڭدىن ئايرىلا-
 دۇق، ئەمدى ئاكاڭدىن ئايرىلىدۇق. بىزلەرگە خۇدايىتائالانىڭ ئىرادىسى شۇنداق بولسا
 كېرەك. ئۇنى كورمەسلىكىگە بىزدە ھىچ چارە يوق. قېنى ئوغلۇم، قولۇڭنى ماڭا بەرگىن،
 بۇ دەريادىن كېچىپ ئوتەيلى.

ئادىل شاھ ئوغلى جەمىشنىڭ قولىنى تۇتۇپ دەرياغا كىرىپتۇ. سۇ كېچىپ دەريانىڭ
 ئوتتۇرىسىغا بارغاندا، شىددەتلىك ئۆركەشلىگەن سۇ ئادىل شاھنى يىقىتىپتۇ. جەمىش ئۇنىڭ
 قولىدىن ئاچراپ كېتىپتۇ. ئادىل شاھ بىر ئولۇپ، بىر تىرىلىپ دىگەندەك، ئېقىپ يۇمۇلىنىپ
 مىڭ بىر مۇشەققەتتە قۇرۇغلىققا چىقىپتۇ. قارىسا ئوغلى جەمىش يوق تۇرغۇدەك. ئۇ نادامەت
 چېكىپ، خوتۇنى ۋە پەرزەنتلىرىنىڭ دەردىدە زار-زار يىغلاپ باھار يامغۇرىدەك ياش تو-
 كۇپتۇ.

ئەزمە:

ئالەمنى ياراتقان قۇدرەتلىك رەھمان،
 قەدىمدىن قۇدرەتتىن زامان ئەيلىدىڭ.
 بارچىلارنىڭ قۇدرەتلىك دەرمىنى،
 قۇدرىتىڭنى ھەممىگە ئايان ئەيلىدىڭ.
 بىر ئېتىڭ رەھىمدۇر سېنىڭ سىپاتىڭ،
 يېتىشىمەس ھىچكىشى قەدىمدىن زاتىڭ،
 كېرىمدۇ ئىسمىڭ، ھەم زاتىڭ پاكىڭ،
 قىسمىتىڭنى قەدىمدىن مىزان ئەيلىدىڭ.

.....
 بىۋاپادۇر بىزلەرگە بۇ پانى جاھان،
 قۇدرىتىڭدىن ئالەمنى ياراتقان رەھمان،

ساڭا ئەسىر ئەيلەيمىن جېنىمنى قۇربان،
قۇدىرىتىڭنى ئەجەپ ماڭا زامان ئەيلدىڭ.
جۇدا بولۇپ خانىماندىن ئايرىلىپ،
روزىگارم، پەرزەنتىمدىن ئايرىلىپ،
بۇگۈن سۇندى قاناتلىرىم قايرىلىپ،
نە سەۋەپتىن مېنى ۋەيران ئەيلدىڭ؟
شەھرىم ئىچىرە قېلىپ ياخشى يارەنلەر،
جۇدا بولۇپ ھەممىدىن بولدۇم ۋەيرانلار،
شاھ ئادىلغا ئەجەپ بولدى زامانلار،
يۈرەك داغلاپ كوزۇمنى گىريان ئەيلدىڭ.

ئەلقسىسە، ئادىل شاھ ئون توت كۈن يول يۈرۈپ، بىر دەشت - باياۋانغا يېتىپ كەپ -
تۇ. قارىسا ئۇ يەردە ۋەيرانە بىر گۈمبەز تۇرۇپتۇ. تاملىرى ئورۇلۇپ، تۇغلىرى يىقىلىپ ۋە -
ران بولغان بۇ گۈمبەز ئادىل شاھنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپتۇ. گۈمبەز يېنىدىكى مەچىت -
نىڭ ئەتكەپخانلىرى ۋەيران بولغان، قۇدۇق لاي بىلەن تىنغان بولۇپ، ئۇزاق يىللاردىن
بېرى بۇ يەرگە ئادەم كەلگەندەك ئەمەس ئىكەن. چۈنكى دەرەخلەر قۇرۇپ قاخشال بولغان،
قۇدۇقنىڭ چېتىدىكى باغنىڭ ئالما - ئانار، ئۇزۇم، ئەنچۈرلىرىمۇ قۇرۇپ قالغان ئىكەن.
"بۇلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ئوخشاش غېرىپ، مەسكىن بولۇپ قاپتۇ"، دەپ ئويلاپتۇ ئادىل
شاھ، "ئادەملەرنىڭ ۋاپاسىزلىغىنى كوردۇم، ئەمدى مۇشۇ جايىدا خۇداغا ئىبادەت قىلىپ
ياتاي."

شۇنىڭ بىلەن ئادىل شاھ گۈمبەزنىڭ تۇغ - ئەلەملىرىنى قادايتۇ، قۇدۇقنىڭ لايلىرىنى
تارتىۋېتىپ سۇ چىقىرىپ دەرەخلەرنىڭ تۇۋىگە قۇيۇپتۇ. مەچىتنىڭ تاملىرىنى ئوڭلاپ، سېرىپ -
سۇپۇرۇپ سۇ چىچىپتۇ. بىر مەزگىل ئۆتكەندە دەرەخلەر كۆكلەپتۇ، گۈللەر ئۇتۇپتۇ، ھەر
خىل قۇشلار پەيدا بولۇپتۇ.
ئادىل شاھ ئىبادەتكە بېلىنى چىڭ باغلاپ، قومۇش - يانتاقلارنىڭ يىلىتىرىنى كولاپ
يەپتۇ، كۈندۈزى روزا تۇتۇپ، كېچىسى بىدار بوپتۇ.
ئەلقسىسە، ئادىل شاھ بۇ گۈمبەزدە ئون توت يىل ئىبادەت قىپتۇ. كىيىملىرى تىتە -
لىپ تۈگەپتۇ. بارلىق ئەزالىرىنى تۈك بېسىپ، ئىككى كوزىدىن باشقا ئەزالىرى كورۇنمەي
قاپتۇ.

بىر كۈنى ئادىل شاھ ئۆزىگە قاراپ يىغلاپ ئولتۇرۇپ ئەتراپقا نەزەر سالغان ئىكەن،
ئۇششاق جانىۋارلار ۋە قۇشلارنىڭ سايراۋاتقانلىغى، گۈللەرنىڭ ئىپچىلىپ، سۇلارنىڭ شىر -
قىراپ ئېقىۋاتقانلىغى، بۇلبۇللارنىڭ گۈل ئىشىقىدا خەندان ئۇرۇپ سايرىشۋاتقانلىغىغا كوزى
چۈشۈپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كورۇپ ئۇ مۇنداق نەزمە ئېيتىپتۇ.

نەزمە:

ئۇستۇمدىكى تۇتى قۇشلار،
تورغىنىمنى كوردۇڭلارمۇ؟

سايراۋاتقان ئەي بۇلبۇللار،
 تۇرغىنىمنى كوردۇڭلارمۇ؟
 ھىچكىم سورىماس ھالىم قۇشلار،
 يۇرگىنىمنى كوردۇڭلارمۇ؟
 قانلار چۈشتى كوز ياشىغا،
 رەھىم ئەيلىمەس نالشىغا،
 ھىچكىم كەلبەس ھەم قاشىغا،
 تۇرغىنىمنى كوردۇڭلارمۇ؟
 غېرىپ بولۇپ باغرىم داغلاپ،
 تاشقىلارنىڭ يولىن ئويلاپ،
 چوللەر ئىچرە جېنىم قىيناپ،
 تۇرغىنىمنى كوردۇڭلارمۇ؟
 يەمەن ئىچرە دەۋران سۇرگەن،
 خانىماندىن جۇدا بولغان،
 داغى پەرزەنت بولۇپ قالغان،
 مەن غېرىپنى كوردۇڭلارمۇ؟
 مېنىڭ بىلەن ھەمدەم بولغان،
 ئايدەك يۈزىن ياشلار يۇغان،
 قاراقچىغا چاكار بولغان
 روزىگارنى كوردۇڭلارمۇ؟
 قاراقچىلار قولىن باغلاپ،
 زۇلۇم تارتىپ يۈرەك داغلاپ،
 مېنىڭ ئۈچۈن ھەردەم يىغلاپ.....
 مېھرىباننى كوردۇڭلارمۇ؟
 دەريا ئىچىدە جانىن ئالدى،
 ھەقتىن ئوزگە كىمىلەر بىلدى،
 ئادىل شاھ دەر: نە ئېتەي ئەمدى،
 جەمىشتىمنى كوردۇڭلارمۇ؟

ئەلقتىسە، ئادىل شاھ زار-زار يىغلاپ ياشلىرىنى باھار يامغۇرىدەك راۋان توكۇپ
 خۇداغا ئىلتىجا قىلىپ مۇنداق دەپتۇ:

ئەزىمە:

ئەي خۇدايىم مېھرىۋانم،
 ساڭا پىدا مېنىڭ جېنىم،
 مۇشۇند بولساڭ مەندىن ھامان.

قالىمغاي دىلدا ئارمانىم.
خانماندىن سەن ئايرىدىڭ،
تاجۇ - تەختتىن سەن ئايرىدىڭ،
گۈلچىرەمدىن سەن ئايرىدىڭ،
يۈرەك پارەمدىن سەن ئايرىدىڭ.
جۇدا بولۇپ كېلىپ ياتتىم،
دەشت - باياۋان مازاراتقا.
بولدى مانا دەل ئون توت يىل،
ئۇچرىشىدىم ئادىمىزاتقا.
دەرگاھىڭدا شەرمەندىمەن
شۇملۇغۇمدىن ۋەيرانىمەن.
مېنى باشلاپ سائادەتكە،
بېشىم سىلا غەمخانىم بېسەن.

شۇ گەپتىن كېيىن ئادىل شاھ ئورنىدىن تۇرۇپ، گۈمبەز ۋە دەل - دەرەخ، سۇلار بىلەن خوشلىشىپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئون بىر كۈن يول يۈرۈپ بىر كەنتكە كەپتۇ. بۇ يەردىكى دەرەخلەرنى كورۇپ شۇكرى قىلىپ، خۇداغا سانا ئېيتىپ ئارام ئاپتۇ. بۇ كەنت ئادەملىرى ئادىل شاھنى كورۇپ: "يۇرتىمىزغا ئالۋاستى كەپتۇ!" دەپ قورقۇشۇپتۇ. بۇ گەپ بىردەمنىڭ ئىچىدە ھەممە يەرگە تارقىلىپ كېتىپتۇ. كىشىلەر ھەيران بولۇپ، ئارقىمۇ - ئار - قا كېلىپ ئادىل شاھنى كورۇپتۇ. ئادىل شاھ بېشىنى ئۇيان - بۇيان بۇراپ كىشىلەرگە قارد - سا، ئۇلار ۋاقىرىشىپ ھەر تەرەپكە قېچىپتۇ. ھىچكىم يېقىن كەلگىلى ئۇنىماپتۇ.

ئادىل شاھ بۇ يەردىن قوزغىلىپ، ئۈچ كۈن يول يۈرۈپ بىر شەھەرگە كىرىپ كەپتۇ. ھىچكىشىدىن بۇ شەھەرنىڭ نامىنى سورىيالماپتۇ. ئاسمانغا قارىغىدەك بولسا، بىر ئاق قۇش ئۇچۇپ يۈرگىدەك. مىڭلىغان كىشىلەر قوللىرىدا بىر پارچىدىن گوشنى كۈتەرگەن ھالدا: "گاھ - گاھ" دېيىشىپ نىمىگىدۇر ئىنتىزار بولۇۋاتقىدەك. ئۇلارمۇ ئادىل شاھنى كورۇپ قې - چىشىپتۇ. ئادىل شاھ خىجىل بولۇپ ئوزىنى بىر دەرەخنىڭ دالدىسىغا يوشۇرۇپتۇ. بىر ئادەم كېلىپ ماراپتىكەن، ئادىل شاھ بېشىنى چىقىرىشقا، ئۇمۇ قورقۇپ ۋاقىرىغىنىچە قېچىپ كې - تىپتۇ.

— ئەي بۇرادەر، — دەپتۇ ئادىل شاھ، — قورقما مەن ئالۋاستى ئەمەس، ئادەم.....
ئادىل شاھ ھىلقى ئادەمنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ، ئۇ ئادەم تېخىمۇ بەك قورقۇپ: "ۋايىجان، مېنى ئالۋاستى قوغلاۋاتىدۇ" دەپ يىغلىغىنىچە ھەسرەپ - ھومىدەپ ھەمراىرى يېنىغا بېرىۋاپتۇ. بىرمۇنچە ئادەملەر بۇ سوزگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەنمەي كېلىپ قارايتۇ - دە، پۈتۈن ئەزايىنى تۆك باسقان كالىدەك بىر ئادەمنى كورۇپ ھەيران بولۇپتۇ. قورقىنىدىن بۇلارمۇ قېچىپتۇ.

— ئەي بۇرادەرلەر، — دەپتۇ ئادىل شاھ ئۇلارغا، — مەن ئالۋاستى ئەمەس، ئادەم، دەشت - باياۋانلاردا يۈرۈپ ئىگىن - تاپاقلرىمدىن ئايرىلىپ شۇنداق بولۇپ قالدىم، مەندىن قاچماڭلار!

مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاشلا ئىنسانمەن.....

كىشىلەرنىڭ يۈزىگى ئىزىغا چۈشۈپتۇ. لېكىن يەنە: "ئالۋاستى ئالدامچى كېلىدۇ، ئۇ بىزنى ئالداپ تۇتۇۋېلىپ قېنىمىزنى شوراش، گوشىمىزنى يېيىش ئۈچۈن شۇنداق دەۋاتقان بولسا كېرەك"، دەپمۇ ئويلاپتۇ. ئۇلار سىنچىلاپ قارىسا، ئۇ ئادەمنىڭ چاچ - ساقاللىرى ئو- سۇپ خېلىلا تۆۋەن چۈشكەن، ھەممە ئەزايىسى تۈك باسقان بولۇپ، كوزى، ئاغزىدىن بولەك يېرىنى كورگىلى بولماپتۇ.

— ئەي بۇرادەرلەر، — دەپتۇ ئادىل شاھ، — بۇ قايسى شەھەر؟

— بۇ شەھرىمىزنى دەپتۇ بىرسى جاۋاپ بېرىپ، — دىيار بەكرى دەيدۇ.

— تۇرغۇنلىغان ئادەملەرنىڭ يىغىلىشىدىكى سەۋەپ نىمە؟

— شەھرىمىزنىڭ پادىشاسى قازا تاپقان ئىدى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ يەنە بىر ئا-

دەم، — پادىشالەتنىڭ دولەت قۇشى دىگەن بىر ئاق قۇشى بار. شەھرىمىزنىڭ ئادىتىدە پادىشا دىشا ئولسە، شۇ قۇش قويۇپ بېرىلىدۇ، ئۇ قۇش كىمىنىڭ بېشىغا قونسا، شۇ ئادەم پادىشا بولىدۇ.

— پادىشالىق بالىلىرىغا مىراس قالمايدۇ؟

— ياق، — دەپتۇ ھىلىقى كىشى، — بىزدە ئۇنداق ئىش يوق. پادىشا ئولدى، تۈگىدى. دولەت

قۇشى كىمىنىڭ بېشىغا قونسا، مەيلى ئۇ باي، ياكى گىداداي بولسۇن، شۇ پادىشا بولىدۇ. ئۇنى ھەممە خەلق ئېتىراپ قىلىدۇ.

— سىلەرنىڭ بۇ ئادىتىڭلار ياخشىكەن، — دەپتۇ ئادىل شاھ مەمنۇن بولۇپ، — مەنمۇ سىلەرگە

ئوخشاش ئادەم. قورقماڭلار.

— دولەت قۇشىنى ئۇچۇرغىنىمىزغا قىرىق كۈن بولدى، — دەپ چۈشەندۈرۈپتۇ ھىلىقى

ئادەم، — تېخىچە بىر يەرگە قونمىدى. شۇڭا خالايق ئاشۇ قۇشقا ئىنتىزار بولماقتا. بۇ ئا- دەملەرنىڭ يىغىلىشىدىكى سەۋەپ شۇ.

ئادىل شاھ ئورنىدىن تۇرغان ئىكەن، خەقلەر يەنە قېچىشىپتۇ، ئادىل شاھ قانچە دىسىمۇ

ئۇلار ئىشەنمەپتۇ.

نەزمە:

شەيتان لەئىن ئىمانىڭغا قەست ئېتەر،
ئۇشۇل كۈنى جان جەسەتتىن ئايرىلسا،
پەلەك مېنىڭ ئىقبالىمنى نەس ئېتەر،
مېھنەت كېلىپ، دولەت قولدىن ئايرىلسا،
دولەت كېلىپ قونسا چىۋىن باشىغا،
سۈمرۈغ كېلۈر كۈندە ئۇنىڭ قاشىغا،
شەكەر بولۇر سالسا زەھەر ئاشىغا،
ئول كۈنكى دولەت قولدىن ئايرىلسا،
مېھنەت كېلىپ دولەت قاچسا ئادەمدىن،
كېچە - كۈندۈز زەربە يېتەر دۈشمەندىن.

بۇلاق

بەزى پاسىق دائىم قاچار ئىماندىن،
 پادىشاھلار خانىماندىن ئايرىلسا.
 ئۇچار قۇشۇڭ قاناتىدىن قايرىلسا،
 خانىماندىن شامال كەبى سورۇلسا،
 جاندىن ئەزىز پەرزەنتىدىن ئايرىلسا،
 غەرىپ بولۇر ئوز ماكاندىن ئايرىلسا.
 ئادىل شاھ دەر: چەكسىم تولا نادامەت،
 ئۆلمەي تۇرۇپ بولدى ماڭا قىيامەت،
 پەلەك سەندىن كوردۇم جاپا ئالامەت،
 ئامان تاپسام روھىم ئەندىن ئايرىلسا.

ئەلقسىسە، ئادىل شاھ ئوز بەختسىزلىكىدىن غەمگە چومۇپ ئولتۇرۇپتۇ. ئاق قۇش بولسا
 ھاۋادا ئايلىنىپ يۈرۈپ ھەر تەرەپتىن نىسبەندۇر ئىزلەپتۇ. كىشىلەر قوللىرىدىكى گوشلىرىنى
 تەڭلەپ "گاھ - گاھ" دەپ تۇرغان چاغدا، ئاق قۇش بىردىنلا توۋەنلەپ چۈشكىنىچە ئادىل شاھنىڭ
 بېشىغا قونۇپتۇ. ئادىل شاھ ھەرقانچە قىلىپمۇ قۇشنى ئۇچىرالمىپتۇ. خالايتى بۇنى كورۇپ يۈگۈ -
 رۇشۇپ كەپتۇ. قارىسا ئاق قۇش قوتازدەك بىر نىسنى بېسىپ ئولتۇرغىدەك. ئادىل شاھ:
 "مەن پادىشا بولمايمەن" دەپ قۇشنىڭ چاڭگىلىدىن ئاجراشقا ئۇرۇنۇۋاتقۇدەك.
 - ئەي خالايتى، - دەپتۇ ۋەزىر، ئولۇمالار، - خۇدايتائالانىڭ بۇيرۇغى بىلەن بىزلەر -
 گە بىر ئالۋاستى پادىشا بولغانغا ئوخشايدۇ.

بارچە خالايتقا قورقۇنچ پەيدا بولۇپتۇ. ئادەملەر ۋەھىسىگە چۈشۈپ يېڭى پادىشاغا
 يېقىن كەلمەي قېچىپتۇ. ئادىل شاھ بۇنى كورۇپ ئازاپلىنىپ يىغلاپتۇ.
 - ئەي خالايتى، - دەپتۇ ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ، - مەندىن قورقماڭلار، مەن ئالۋاستى ئە -
 مەس، ئادەم! چوللەردە ئون توت يىل يۈرۈپ مۇشۇ ھالەتكە كېلىپ قالدىم.
 ۋەزىر ئولۇمالار بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ سەل خاتىرجەم بولۇپتۇ.
 - ئەي خالايتى، - دەپتۇ ئۇلار خىتاب قىلىپ، - ھەممىڭلار قاچماي يېقىن كېلىڭلار،
 ئولشىپ كېلىپ ئۇنى تۇتايلى!

سانسىزلىغان كىشىلەر يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ ئادىل شاھنى تۇتۇپتۇ. قۇش شۇندا ئۇنىڭدىن
 ئاستا ئاجراپتۇ.

- ئوز قائىدىسىمنى بۇزمايلى، - دەپتۇ ۋەزىر، ئولۇمالار خالايتقا قاراپ، - خۇدانىڭ
 بىزگە پادىشا قىلىپ بەرگىنى شۇ ئوخشايدۇ.

ئۇلار ئادىل شاھنىڭ بېشىغا پادىشالىق تاجىنى، ئۇچىسىغا شاھانە تونلارنى كىيدۈرۈپ
 بېلىگە ئالتۇن كەمەر باغلاپ مۇبارەكلەپتۇ. كىمچاپ مەپىگە ئولتۇرغۇزۇپ شەھەرگە ئېلىپ
 كىرىپ، تەخت سەلتەنەتتە ئولتۇرغۇزۇپتۇ. ئادىل شاھ خۇدانىڭ بۇ ئىلتىپاتلىرىنى كورۇپ
 شۇكرى سانا بېجا كەلتۈرۈپتۇ.

نەزمە:

قەدىردانلار سىزلەرگە بىر سوز ئېيتاي،
 چەرىخ پەلەك ماڭا جاپا ئەيلىدى.
 بىرىگە كىيدۇردىلەر ئالتۇن تاجنى،
 بىرىنى ئەل ئىچرە گادا ئەيلىدى.
 بىروغا بېرىپتۇ تەخت بىلەن تاجى،
 ئالەم خەلقى بولۇپ ئاڭا مۇھتاجى،
 بىرى بولدى ئاچلىققا ئائىلاجى،
 مېھنەت بىلەن قەددىنى دوڭ ئەيلىدى.
 بىرىگە بېرىپسەن تولا دولتى،
 بىرىگە يەتكۈزۈپ تولا مېھنتى،
 ساڭا ئەرز ئېيتاي كورگەن كۈلپىتى،
 بىرىنىڭ بەختىنى قارا ئەيلىدى.
 ئوغۇلنى ئايرىدىڭ مۇشغى ئاتادىن،
 قىزلارنى ئايرىدىڭ مۇشغى ئانادىن،
 ئوزۇڭ بىلىپ ئايرىدىڭ تەخت تاجىدىن،
 ئاخىرىدا ئۇنى خەندان ئەيلىدىڭ.
 بىرىگە ئىچۈردىڭ زەھەردىن شاراپ،
 بىرىنىڭ باغرىنى قىلدىڭ ھەم كاۋاپ،
 ئاخىرىدا قىلۇرسەن بارچىنى خاراپ،
 ھەر كىمگە بىر قىسىمەتنى بانا ئەيلىدىڭ.
 ھەزرىتى داۋۇتنىڭ ئوغلى سۇلايمان،
 ئۇلارنىڭ بەھرىدە يىغلىدى چەندان،
 ياقۇپ ئوغلى ئۇچۇن بولدىلەر گىريان،
 ئۇنى يۈسۈپ كەنتاندىن جۇدا ئەيلىدىڭ.

.....
 بىرىنىڭ رەنجىگە بېرىپسەن داۋا،
 بىرىنىڭ ھاجىتىنى قىلمايسەن راۋا،
 بىرىنىڭ كوزىنى قىلىپ نابىنا،
 قولغا بىر ياغاچ ھاسا ئەيلىدىڭ.
 بىرىگە بېرىپسەن چىراي دولتى،
 بىرىگە بېرىپسەن قارا مېھنتى،
 بىرىگە بېرىپسەن ئەيشى - ئىشرتى،
 بىرىنى يارىدىن جۇدا ئەيلىدىڭ.
 ۋامۇق - ئوزرا ھەم شىرىن - پەرھات،

بۇ پانى دۇنيادىن ئوتتىلەر ناشات،
پەلەكتىنىڭ قولىدا داد ئېتىپ پەريات،
بىرىگە مىڭ تۇرلۇك جاپا ئەيلىدىڭ.
لەيلى بىلەن مەجنۇن ئاشىغى شەيدا،
ئۇلارنىڭ باشىغا چۈشتى مىڭ سەۋدا،
بارچىنى ئولتۇرگەن ۋاپاسىز دۇنيا،
شاھلارنى نە ئۇچۇن گادا ئەيلىدىڭ؟
ئادىل شاھ دەرد: ئىشىتىكىل ئەمدى مىرادىم،
پىدا بولسۇن سىلەرگە مېنىڭ بۇ جانىم،
ئىزھار ئەيلىدىم ئىچتىكى دەردىم،
ئەي دۇنيا كىمىلەرگە ۋاپا ئەيلىدىڭ؟.....

ئەلقسىسە، ئادىل شاھ بۇ نەزىمنى ئوقۇغاندىن كېيىن، خالايق يېڭى پادىشانىڭ شىرىن سوزلۇك كىشى ئىكەنلىكىنى بىلىپ خوشال بولۇپتۇ ۋە تەھسىن - ئاپىرىن ئېيتىپتۇ. بىر قانچە كۈنلەردىن كېيىن پادىشاغا تاماقلار سىڭىپ، ساقال، چاچ، كىرىپىك، قاشلىرىدىن باشقا جايىلار - دىكى تۈكلەرنىڭ ھەممىسى توكۇلۇپ ئەسلىگە كەپتۇ. ئادىل شاھ شۇنداق ئادىل، سەلتەنەت - لىك بىر شاھ بوپتۇكى، ھىچقانداق ئادەمنىڭ كوڭلىنى ئاغرىتماپتۇ، دادۇ - ئەدىلدە ئادىللىقنى ئىلگىرىكىدىن يۈز ھەسسە زىيادە جارى قىپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى ۋەزىرلەر پادىشانىڭ ئالدىغا كىرىپ دەپتۇ:
— ئەي پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرىگە بىر خوتۇن ئېلىپ بەرسەك، مۇنداق يالغۇز ئولتۇ - رۇپ بولمايدۇ. قانداق قىز كوڭۈللىرىگە ياقسا شۇنى ھازىر قىلساق، بەزى ئوردا ئەمەلدار - لىرىنىڭ گۈزەل قىزلىرى بار، ئۇلاردىن بىرنى تاللىسىلىمۇ مەيلى.
— ئەي ۋەزىرلەر، — دەپتۇ پادىشا خوشاللىغىنى بىلدۈرۈپ، — ئارزۇيۇڭلارغا رەھمەت. ماڭا ھازىرچە خوتۇن لازىم ئەمەس.
پادىشانىڭ يادىغا مەلىكە گۈلچىرە كېلىپ كوڭلى بۇزۇلۇپتۇ. پىراق ئوتىدا زار - زار يىغلاپ باغرى قان بولغان ھالدا مۇنداق بىر سوز ئېيتىپتۇ.

نەزمە:

ھەركىشىكىم ئوز يۇرتىدىن ئايرىلسا،
باشقا يۇرتلار ئوز يۇرتىغا ئوخشارمۇ؟
ھەركىشىكىم ئوز يارىدىن ئايرىلسا،
ئوزگە يارلار ئوز يارىغا ئوخشارمۇ؟

ئەي يارەنلەر كوڭلۇم غەمدە،
يۈرەگىم داغ، كوزۇم نەمدە،
ئىلاجىم يوق يۇردۇم بۇندە،

لاچىن شۇڭقارغا ئوخشارمۇ؟
 خانىمانىم ئاندا قالدى،
 گۈلچىرە خانىم بەنتتە بولدى،
 قاراقچىلار قولىدا قالدى،
 ئېرىق دەرياغا ئوخشارمۇ؟
 كوككە يېتەر بۇ پەريادىم،
 ئىشىكتەكىلەر ئاھۇ - زارىم،
 گۈلچىرە خان ۋاپادارىم،
 قاغىلار بۇلبۇلغا ئوخشارمۇ؟
 پەرزەنتلىرىمدىن جۇدا بولدۇم،
 غەم قولىدا ئادا بولدۇم،
 داغى ھىجراندا ۋەيرانە بولدۇم،
 تىكەنلەر گۈلگە ئوخشارمۇ؟
 ئادىل شاھ دەرى: غىرىپتۇرمەن،
 قايغۇ بىلەن ساغىرىپتۇرمەن،
 پەرزەنت داغىدا ھەيراندۇرمەن،
 غىرىپلار ماڭا ئوخشارمۇ؟

— ئەي ۋەزىرلەر، — دەپتۇ پادىشا داۋام قىلىپ، — ماڭا رەھىمىڭلار كەلگەن بولسا،
 بىر غولام ئېلىپ بېرىڭلار. ئۇنتۇماڭلاركى، ھىچ كىشىگە سىياسەت قىلماڭلار، مال ئىگىسىنى
 رازى قىلىڭلار، ھىچكىشىنىڭ كوڭلىگە ئازار بەرمەڭلار. غەزىنىدىن پۇل ئېلىپ چىقىپ سەرپ
 قىلىڭلار. مال ساتقۇچىلارنىڭ مال باھاسىنى كەم قىلماڭلار، ئۇلار ئاھ تارتىپ قالمىسۇن.
 ماڭا كۈندۈزى خىزمەت قىلىپ، كېچىسى ھەمرا بولغۇدەك خۇشخۇي غولام ئېلىڭلار.
 ۋەزىرلەر "خوش، خوش" دەپ، غەزىنىدىن تىللا ئېلىپ بازارغا چىقىپتۇ. بايلار ھەر
 تەرەپتىن ساتقىلى غولاملارنى ئېلىپ كەپتۇ. ۋەزىرلەرگە ھىچبىر غولام ياقماپتۇ.
 ئەلقىسىسە، داستان ئاڭلىماق كېرەك قاراقچىدىن: ئادىل شاھ مەلىكىسىدىن ئايرىلىپ دەريا
 بويىغا بارغاندا، قاراقچى پەرىزى شاھنى ئېلىپ قېچىپتۇ ۋە ئىسمىنى غولامزادىگە ئۆزگەرتىپ ئون
 توت يىل مال باقتۇرۇپتۇ. لېكىن ھەرخىل سەۋەپلەر بىلەن قاراقچىنىڭ ماللىرى ئاستا-ئاستا
 تۈگەپ، ئۆزى بايلارغا قەرزدار بولۇپ قاپتۇ. بايلار ھەدىسە كېلىپ قەرزنى تەلەپ قىپتۇ.
 ئۇلارغا بېرىدىغان ئارتۇقچە نەرسىسى بولمىغاچقا، قاراقچى غەمگە چۆكۈپتۇ. شۇ ئارىلىقتا ئۇ
 پادىشاغا بىر غولام لازىملىغىنى ئاڭلاپ قاپتۇ. دە، غولامزادىنى سېتىپ، پۇلىنى خىراجەت
 قىلىش نىيىتىگە كەپتۇ.

نەزمە:

قۇلاق سالغىن جېنىم بالام،
 ئەمدى سېنى ساتايىن.

قە ئەيلەين ئى بالام،
 سېتىپ پۇلنى ئالايىن.
 بۇيۇن سۇنغىل ئى بەندە،
 قولۇڭ بەرگىن سەن مۇندە،
 سېلىپ قولۇڭغا گۈندە،
 بۈگۈن سېنى ساتايىن.
 رازى بولغىن سەن مەندىن،
 سېتىپ ئالاي پۇل بايدىن،
 مىڭ تەڭگىنى ئالاي ئاندىن،
 قەرزىم ئادا قىلايىن.
 ماقۇل بولغىن بۇ پۇرسەت،
 ياخشى قىلدىڭ سەن خىزمەت،
 قۇتۇلارسەن مۇشەققەت،
 سېتىپ تىللا ئالايىن.

شۇنىڭ بىلەن قاراقچى غولامزادىنىڭ قولىغا ياغاچتىن گۈندە سېلىپ، دىيار بەكرىنىڭ بازىرىغا ئېلىپ كەپتۇ. ئۇ يەردە ۋەزىرلەر غولام تاللاۋاتقان ئىكەن. ئۇلار بېرىدىن بىر خۇشچىراي غولامنىڭ كېلىۋاتقانلىغىنى كورۇپتۇ. غولامنىڭ قولىدا كويىزا، كوزىدە لىق ياش ئىكەن.

— ئەي ئادەم، — دەپتۇ ۋەزىرلەر قاراقچىغا، — بۇ غولامنى ساتامسەن؟
 — بۇ غولام ماڭا ئاتامدىن مىراس قالغان ئىدى، — دەپتۇ قاراقچى، — ئەسلى ساتمايتتىم، لېكىن بۇ ماڭا گۈستاخلىق قىلدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئېلىپ كەلدىم. ئۇنى قىلغان گۇنايى ئۈچۈن مىڭ تىللاغا ساتمەن.

— بۇ غولامنىڭ ئىسمى نىمە؟ — دەپ سوراپتۇ ۋەزىرلەر.
 — غولامزادە.

— خۇداغا شۇكرى، — دەپتۇ ۋەزىرلەر خوشال بولۇپ، — پادىشاغا لايىق غولام تاپتۇق. ئەگەر ئون مىڭ تىللا دىنسىمۇ بەرگەن بولاتتۇق.

ئۇلار غولامنىڭ نەرقىنى مىڭ تىللاغا توختىتىپ، پۇلنى بېرىپ ھوججەتلىشىپتۇ. غولامغا يېڭى كىيىملەرنى كىيەدۇرۇپ ئوبدان ياساندۇرۇپ پادىشانىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ. پادىشا قارىسا خۇشچىراي، شاھزادىلەردەك بىر غولام كىرىپ كەپتۇ، ئۇنىڭ ھىچنەرىدىن غولاملىق ئالامەت سېزىلمەپتۇ. ئۇنىڭغا شۇ ئان پادىشانىڭ مېھرى — مۇھەببىتى باغلىنىپتۇ.

— سىلەرگە رەھمەت، — دەپتۇ پادىشا ۋەزىرلەرگە، — ھەرنىمە بولسا ماڭا ئوبدان غولام ئېلىپ كەپسىلەر.

پادىشا كېچىلىرى ئۇخلىماي ئىبادەت قىلىدىكەن. غولاممۇ كېچىلىرى ئۇخلىماي يىغلاپ خۇداغا ئىبادەت قىپتۇ.

بىر كۈنى غولام باققا كىرىپ سەيلى — تاماشا قىپتۇ. كورۇپتىكى، باغدا رەگمۇ — رەڭ

گۈللەر ئېچىلغان، گۈلنىڭ ئىشىقىدا بۇلبۇللار سايرىشىپ تۇرغان. غولامزادە ئوز ئەكسىگە كېلىپ مۇنداق دەپتۇ:

نەزمە:

ئون توت يىل ئىچىدە،
قاراچىغا بولدۇم بەندە،
مۇشەققەتلەر تارتىپ شۇنچە،
قانلار ئاقتى كوزدىن كۈندە.
غولام بولدۇم كېلىپ ئەمدى،
پادىشا پەقىر مۇندە،
خىزمەت قىلىۋېتىپ ھەردەم،
يىغلاش باردۇر مەندە.
مېھرىۋان ئانامدىن ئايرىلدىم،
قەدىردان ئاتامدىن ئايرىلدىم،
غەمگۈزار قېرىندىشىمدىن ئايرىلدىم،
نېمە چارە بۇنىڭغا ئەمدە؟
ئۇلار قەيەردە خار دۇر،
كوزلىرىدىن قانلار ئاقادۇر،
مېنى ئۇلار قانداق تاپادۇر،
نېمە چارە بۇنىڭغا مەندە؟

غولام ئوزنى توختىتىپ ئاللاماي يىغلاپ، باھار يامغۇرىدەك تىنماي ياش توكۇپ يەنە مۇنداق دەپتۇ:

نەزمە:

خۇش سايرىغان تۇتى قۇشلار،
ئۇرۇق قاياشلىرىمغا سالام دىگەيسەن.
مەندەك غېرىپ ئى تۇتى قۇشلار،
بىزنى سورىغانلارغا سالام دىگەيسەن.
بىزنىڭ بىلەن ھەمدەم بولغان،
كوزلىرىدە پۇر نەم بولغان،
بىزنىڭ ئۇچۇن مەجنۇن بولغان،
جانانلارغا سالام دىگەيسەن.
مېنىڭ ئۇچۇن يۈرەك داغلاپ،
قارمان بىلەن جېنىن قىيناپ.

كېچە - كۈندۈز قانلار يىغلاپ،
ئانام گۈلچىمەردىخانغا سالام دىگەيسەن.
ھەق كالامىن بەرھەق بىلگەن،
يۈرەك باغرى قانلار بولغان،
ئەجەل قولىدا شاراپ ئىچكەن،
ئادىل شاھ ئاتامغا سالام دىگەيسەن.
سالام دەڭلار پەررۇخ شاھقا،
زار يىغلىغان بىناۋاغا،
قېرىندىشىم جەمشىدىمگە،
ئەي يارەنلەر سالام دىگەيسەن.

ئەلئىسسە، غولامزادە زار-زار يىغلاپ چاھار باغدىن يېنىپ چىقىپ پادىشانىڭ خىز-
مىتىدە بوپتۇ. كېچىلىرى ئاتا-ئانا ۋە قېرىندىشىنىڭ پىراقىدا ئۇيقۇسى كەلمەي يىغلاپتۇ.....
شۇ تەرىزدە بىر يىل ئوتۇپتۇ.

بىر كۈنى پادىشانىڭ غولامزادىگە رەھىمى كېلىپ، ۋەزىر-ئولۇمالىرىغا ئەمىر قىپتۇ:
— ئەي ۋەزىرلىرىم، مەن ئۆزەمنى دەرتىمەن دىسەم، بۇ غولام مۇھەررەم مەندىن بەك
دەرتىمەن ئىكەن، كۈندۈزلىرى ماڭا كوپ ئىشلارنى قىلىدۇ، كېچىسى ئۇخلىماي يىغلايدۇ. مەن
ئۆز ھالىمغا يىغلىسام، بۇ غولاممۇ ئۆز ھالىغا يىغلاپ، يېپى ئۇزۇلگەن مارچاندەك ياش
توكىدۇ، ئەسلا ئۇخلىمايدۇ. ئەمدى مۇشۇ غولامغا ھەمرا بولغۇدەك يەنە بىر غولام ئېلىپ
كېلىڭلار!

— خوپ پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ ۋەزىرلەر ئورنىدىن تۇرۇپ قول قويۇشتۇرۇپ، —
پەرىمانلىرىنى ھازىر ئورۇنلايمىز.
ئۇلار — ۋەزىر-ئولۇمالار پادىشانىڭ ئالدىدىن بازارغا چىقىپ قۇل بازىرىغا كەپتۇ ۋە
مۇنداق جاكا قىپتۇ:

— ھەزكىمنىڭ پادىشاغا لايىق ئوبدان غولامى بولسا ئېلىپ كەلسۇن، دىگىنىگە ئالغايىمىز!
بۇ جاكانى ئاڭلاپ بايلار ھەرتەرەپتىن غولام ئېلىپ كېلىشكە باشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن
نەچچە مىڭ غولام يىغلىپتۇ، ئەمما ھىچبىرسى ۋەزىرلەرگە يارىماپتۇ.

ئەلئىسسە، بىر پەس داستان ئاڭلىماق كېرەك سەھرالىق بىر بېلىقچىدىن:
دىسيار بەكرىنىڭ سەھراسىدا سەيياىد ئىسىملىك بىر بېلىقچى بار ئىكەن. ئۇ ھەر
كۈنى دەرياغا تور سېلىپ بېلىق تۇتۇپ، شۇنىڭ بىلەن تىجارەت قىلىپ كۈن كەچۈرىدىكەن.
بىر ئاي دەرياغا تور سېلىپ، بىرمۇ بېلىق تۇتالماپتۇ. تورغا باشقا جاندارلارمۇ چۈشمەپتۇ.
بالىلىرى ئاچلىقتىن ئاھ ئۇرۇپ يىغلىشىپتۇ.

بىر كۈنى ئەر خوتۇن خاپا ھالدا دەريا بويىغا بېرىپ، بويىنى سۇغا سېلىپ (غۇسلى
قىلىپ) ئىككى راكەت ناماز ئوقۇپ، خۇداغا نالە بىلەن ئىلتىجا قىپتۇ:

نەزمە:

يەر - كوكنى، خەلقنى بىنا ئەيلگەن،
 بۇگۈن بىزگە بىر بېلىق ئاتا ئەيلگىن.
 بۇ دەرياغا بىزنى قىلما ئىنتىزار،
 بۇگۈن بىزگە بىر بېلىق ئاتا ئەيلگىن،
 نەچچە يىلدىن تور سالىۋى ئىدۇق بېلىققا،
 بېلىق سېتىپ يېتەر ئىدۇق خولۇققا،
 بىر ئاي بولدى ئىلاج بولمىدى ئاچلىققا،
 بۇگۈن بىزگە بىر بېلىق ئاتا ئەيلگىن.
 كۈندىن - كۈنگە بەتتەر بولدى ئەھۋالىم،
 كوككە يېتەر بۇگۈن مېنىڭ پىغانىم،
 ماڭا رەھىم قىلغىن ئۇلۇق خۇدايىم،
 بۇگۈن بىزگە بىر بېلىق ئاتا ئەيلگىن.
 مۇھەممەتتۇر ھەقتائالا ھەبىبى،
 ئىككى دۇنيا ئىممەتلەرنىڭ تىبىبى،
 سەن ئۈزەڭسەن سەۋەپكارلار سەۋەبى،
 بۇگۈن بىزگە بىر بېلىق ئاتا ئەيلگىن.
 .....
 بىر ئاي بولدى ئاچلىق بىلەن ھەمزارا،
 يوقتۇر بىزگە ھەقىتىن ئۈزگە غەمخارە،
 كوككە يېتەر بىز غېرىپنىڭ ئاھ زارى،
 بۇگۈن بىزگە بىر بېلىق ئاتا ئەيلگىن.

ئەلقسىسە، بېلىقچىلار بېشىنى سەجدىدىن كۆتىرىپ، بىسىمىلاھى رەھمانىر رەھىم، دەپ دەرياغا تور ساپتۇ. دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ تورغا بىر يوغان بېلىق چۈشۈپتۇ. بېلىقچى بۇنى كورۇپ خۇداغا شۇكرى قىپتۇ. بېلىقنى توردىن ئېلىپ قاراپ: "بۇ بېلىق بوغاز ئوخشايدۇ" دەپ ئويلاپتۇ. ئۇلار ئاخىر تەرەددۇت بىلەن بېلىقنىڭ قارىنى يارغان ئىكەن، ساھىبچامال بىر ئوغۇل چىقىپتۇ. بېلىقچى: "بۇ لەھەك بېلىق ئادەمنى يۇتۇۋالغان ئىكەن - دە" دەپ بالىنى ئېلىپ بېرىپ قۇمغا كومۇپتۇ. بىر نەچچە سائەتتىن كېيىن بالىنىڭ ئاغزىدىن بىر مۇنچە سۇ يېنىپتۇ. بالا كوزىنى ئېچىپ ھۇشقا كەپتۇ. ئاندىن ئۇلار بېلىقنى پارچە - پارچە قىلىپ قارد - سا، ئىچىدىن توققۇز دانە مەرۋايىت چىقىپتۇ. بېلىقچى بۇنى كورۇپ خۇدايائالغا شۇكرى قىلىپ، سانالار ئېيتىپ، مەرۋايىتلارنى سېتىپ خىراجەت قىپتۇ. ئوغۇلنىڭ ئېتىنى خۇدا بەردى قويۇپتۇ، بۇ ئوغۇل ئادىل شاھنىڭ دەريادا سۇ ئېقىتىپ كەتكەن كىچىك ئوغلى جەمشىت بولۇپ، ئۇنى بېلىق يۇتۇۋالغان ئىكەن.
 خۇدا بەردى بېلىقچىنىڭ خىزمىتىنى ئون توت يىل قىپتۇ. بېلىقچىنىڭ تاپقان پۇللىرى تۈگەپتۇ. قېرىپ پۇل لازىم بولۇپ قاپتۇ.

— ئەي خوتۇن، — دەپتۇ بېلىقچى خوتۇنغا، — پادىشاغا غولام لازىم بولۇپتۇ ۋە ھىچ بىر غولام يارىماپتۇ. خۇدا بەردىنى كورسىتىپ بېقىپ، ياراپ قالسا سېتىپ پۇلنى خىراجەت قىلساق قانداق؟

بۇ مەسلىھەتكە خوتۇنمۇ قوشۇلۇپتۇ. لېكىن ئېتىراز بىلدۈرۈپ مۇنداق دەپتۇ:
— خۇدا بەردى ئۆز بالامدەك بولۇپ قالغان ئىدى، قانداقمۇ چىدارمىز؟
— ئادەمنىڭ ئاتا-ئانىسىمۇ ئولۇپ قالىدىغۇ، — دەپتۇ بېلىقچى، — چىدايلى. چىدىمى - ساق بولمايدۇ.

بېلىقچى خۇدا بەردىنى بىر چەتتە توختىتىپ مۇنداق دەپتۇ:

نەزمە:

ئەي خۇدا بەردى ئوغلۇم بىزلەر سېنى،
نەچچە يىللار پەرۋىشلەر قىلغان ئىدۇق.
سەنمۇ بىزگە بىر ئوبدان ئەسقاتقاننىڭ،
لېكىن بۈگۈن بىز سېنى ساتماق بولدۇق.
قولمىز ئۇزۇك، قەرزىمىز قىلدى خاپا،
بايلار كېلىپ كۈنلىكى سالىدى جاپا،
يېمىشىمىزگە يوقتۇر ھەتتا تېرىق - ئارپا،
شۇڭا بۈگۈن بالام سېنى ساتماق بولدۇق.
ئوزئارا ئاراق - ئىجىل تۇققان ئىدۇق.
شۇڭا ساڭا خۇدا بەردى دەپ ئات قويغان ئىدۇق،
قولغا قول، پۇتقا پۇت بولغىنىڭدا سەن،
قېرىلىقتا بالام سەندىن شاتلانغان تۇق.
قەرز بىلەن قولمىزنىڭ ئۇزۇكلۇقى،
باي زالىم گەپلىرىنىڭ سېسىقلىقى،
جېنىمىزدىن ئۆتكەن ئازاپ ھەر كۈنلىكى،
بۈگۈن بالام سېنى بىز ساتماق بولدۇق.
رازى بولغىن خۇدا بەردى ئەلۋىدا،
ئايرىلىمىز ئەمدى دىگىن ئەلۋىدا،
جۇدالىقتا سالىدى بىزنى ئول خۇدا،
بۈگۈن سېنى بالام بىز ساتماق بولدۇق.

بۇ سوزنى ئاڭلىغان خۇدا بەردىنىڭ كوڭلى بۇزۇلۇپ زار - زار يىغلاپتۇ، ئوزىنى توختىتىپ ئاللاھىي بېلىقچىغا قاراپ چىن يۈرىكىدىن مۇنۇ سوزنى ئېيتىپتۇ:

نەزمە:

ئەرزىم ئىشتىكىن ئەي ئاتام سەيبىادە
ئاللادىن كەلسە ماڭا نە چارە؟

كۈندىن - كۈنگە كوڭلۇم نەشات ئولدىلەر،
 ئاللادىن كەلسە مەندە نە چارە؟
 خانۇماندىن جۇدا بولدۇق بىز،
 غېرىپلىق يولغا كىردۇق بىز،
 قاراچىدىن ئازات بولدۇق بىز،
 ئاللادىن كەلسە مەندە نە چارە؟
 ئاتام ئىدى ماڭا غەمخار،
 ئاتام ئىدى ماڭا گۈل باھار،
 ئاكام ئىدى ماھى رۇخسار،
 ئاللادىن كەلسە ماڭا نە چارە؟
 بۈگۈن بولدى ماڭا قىيامەت،
 ھەردەم چەكتىم ئاھۇ - نادامەت،
 زامانە بولدى ئەجەپ ئالامەت،
 ئاللادىن كەلسە ماڭا نە چارە؟
 مېنى ساتساڭ قۇلۇڭدۇرمەن،
 دەرتىمەن پەقىر ناتىۋاندۇرمەن،
 ھەرنە قىلساڭ رازى دۇرمەن
 ئاللادىن كەلسە ماڭا نە چارە...؟

ئەلقسىسە، بېلىقچى شاھزادە خۇدا بەردىنى قولىدىن تۇتۇپ ئېلىپ چىقىپتۇ، بازارغا -
 چاھار سۇغا ئېلىپ كەپتۇ. قۇل كورۇۋاتقان ۋەزىر - ئولۇمالار ئۇنى كورۇپتۇ - دە، دەرھال
 كېلىپ باھاسىنى سوراپتۇ.
 - ئەي بېلىقچى، بۇ غولامنىڭ باھاسى قانچە؟
 - بۇ غولامنى بويى بىلەن تەڭ پۇل بەرسىمۇ ساتمايتتىم، - دەپتۇ بېلىقچى، - قەرزىم
 قىستاپ خاپا قىلدى.

نەزمە:

ئى يارەنلەر بۇرادەرلەر،
 قەرز يامانكەن ھەممە دەرتتىن.
 ئوبدان، ئىسىل بۇ غولامنى،
 ساتماق بولدۇم شۇ سەۋەپتىن.
 ھەر نەرسىنىڭ ئەپپىلىرىنى،
 ئوز ئىگىسى ئوبدان بىلۇر.
 قەرزدارمەن بۇ غولامنى،
 ساتماق بولدۇم شۇ سەۋەپتىن.
 ھەر كۈنلىكى قەرزىم بار،

سېسىق سوزلەپ ھارماي تىللار.
 دەريا بولۇپ ئاقتى ياشلار،
 ساتماق بولدۇم شۇ سەۋەپتىن.
 ئازاپلاندۇق ئەرۇ - خوتۇن،
 ئويدە يوق ئۇن، ياغ ۋە ئوتۇن -
 كىر يۇيۇشقا پۇچۇق سوپۇن،
 ساتماق بولدۇق شۇ سەۋەپتىن.
 بۇ غولامنى ساتساق پۇلغا،
 كىرسە تىللا قىسقا قولغا،
 قەرزنى تولەپ بارساق گورغا،
 ساتماق بولدۇق شۇ سەۋەپتىن.
 ئادا بولسا قەرزلەر تامام،
 كۆزنى يۇمساق ئاندىن ھامان،
 خاتىرجەملىك بولسا شادىمان،
 ساتماق بولدۇق شۇ سەۋەپتىن.

— ئەي بوۋاي، — دەپتۇ ۋەزىرلەرنىڭ بىرى بېلىقچىنىڭ سوزىنى بولۇپ، — مەقسە -
 دىڭنى چۈشەندۈق، گەپنى قىسقا قىل. غولامنىڭ نەرقى زادى قانچە؟
 — غولامنىڭ نەرقى، — دەپتۇ بېلىقچى ئىترەپ ھولۇققان ھالدا، — ئارتۇق كېمى يوق
 مىڭ تىللا. قولۇمغا شۇ تەگسە رازى بولىمەن.
 — بولىدۇ، — دەپتۇ ۋەزىر، ئولۇمالار خوشال بولۇپ، — ئۇنداق بولسا مىڭ تىللانى
 ساناپ ئېلىۋال!

ئۇلار بېلىقچىغا مىڭ تىللانى بېرىپ تىلىدىن خەت ئېلىۋاپتۇ. ئاندىن كېيىن خۇدا
 بەردىنى ئوردىغا ئېلىپ كېلىپ پاكىز يۇيۇندۇرۇپ، يېڭى كىيىملەرنى كىيگۈزۈپتۇ.
 ئادىل شاھ يېڭى غولامنى كورۇپ ناھايىتى خۇرسەن بوپتۇ. لېكىن ئۇنى تونۇماپتۇ.
 ئىككى غولام ئوزئارا ناھايىتى ئامراق بولۇشۇپ كېتىپتۇ. ئۇلار ھەر جەھەتتە بىر بىر-
 دىن كەم ئەمەس ئىكەن. كېچە - كۈندۈز چەبدەسلىك بىلەن پادىشانىڭ خىزمىتىنى قىلىپ،
 شاھ ئۇخلىغاندا تائەت - ئىبادەت قىلىدىكەن، قاتتىق يىغلاپ ياشلار توكۇپ نالە قىلىدىكەن.
 ۋادەرىخا! — دەپتۇ پادىشا ئەجەپلىنىپ، — تېخى دۇنيادا مەنلا دەرتىمەن ئوخشايمەن،
 دىسەم، بۇ غولاملار مەندىن ئوتە دەرتىمەن ئىكەن.
 لېكىن پادىشا غولاملاردىن گەپ - سوز سورىماپتۇ. بۇ غولاملارغا پادىشانىڭ شۇنداق
 مېھرى چۇشۇپتۇكى، بىر سائەت ئايرىلىشقا تاقتى يوق ئىكەن. غولاملار ياخشى. راھەت -
 پاراغەتلىك تۇرمۇش كەچۈرسىمۇ، ئەمما ئاتا - ئانىسىنى ئەسلەپ كوپ يىغلايدىكەن. شۇنداق
 قىلىپ، بىر كۈنى شاھزادە خۇدا بەردى ئوزىنى توختىتىپ ئاللايى بىر سوز ئېيتىپتۇ:

خانماندىن جۇدا بولغان،
 ئادىل شاھ ئاتام قايدا سەن؟

غېرىپىلىقتا گاداي بولغان،
 ئادىل شاھ ئاتام قايدا سەن؟
 بىزنىڭ ئۇچۇن چېكىپ چاپا،
 قىلاي سىزگە جانىم پىدا،
 زارۇ يىغلاپ قىلىپ ئىدا،
 شەھسۇۋارىم سەن قايدا سەن؟
 تەخت ئۈستىدە دەۋران سۈرگەن،
 مۇھەببەتنىڭ ئوتىدا كويگەن،
 دەرت - ئەلەمدە كوڭلى چۈرگەن،
 غەمگۈزار ئاتام قايدا سەن؟
 كېچىلەردە بىدار تۇرغان،
 خۇدا ئەمرىنى مەھكەم قىلغان،
 كامالىغا ھەم يەتكۈزگەن،
 مېھرىۋانىم ئانام قايدا سەن؟
 قاراچىلار سىنىڭ داغلاپ،
 ئارمان بىلەن جاننىڭ قىيناپ،
 بىزلەر ئۇچۇن چەندىن يىغلاپ،
 ئىي ۋاپادار ئانام قايدا سەن؟
 قاراچىغا بەندە بولۇپ،
 قىزىل يۈزۈڭ گۈلدەك سۇلۇپ،
 نەركەس كوزۇڭ قانلار بولۇپ،
 قېرىنداشىم سەن قايدا سەن؟
 قېنى سەندەك ۋاپادارىم،
 ئىشتىمەس مېنىڭ ئاھۇ - زارىم،
 مەندەك غېرىپ يوقتۇر دائىم،
 قەدىردانىم سەن قايدا سەن؟

شاھزادە خۇدا بەردى ئوز ھالىغا تولا يىغلاپتۇ. شۇ ئەھۋالدا ئالتە ئاي ئوتۇپتۇ.
 ئەلئىسسە، ئەمدى سوزنى مەلىكە گۈلچىھەرەدىن ئاڭلايلى: ئۇ كۈنى سودىگەرلەر باشلىغى
 مەلىكىنى ئوز چېدىرىغا ئېلىپ بېرىپ قول ئۈزىتىپتۇ.
 — ئەي ئائىنىساپ! — دەپتۇ مەلىكە غەزەپلىنىپ، — سەن مېنى ھىلە بىلەن ئالىداپ
 ئەپكېلىپ، يەتمەكچى بولغان مەقسىدىڭ شۇمىدى؟ مەن كىشىنىڭ ئاماننىتى، شەرىئەتتە ئاما -
 نەتكە خىيانەت قىلىش راۋامۇ؟!
 سودىگەر يىگىت بۇ سوزگە قۇلاق سالماي چېدىرىنى چىڭ ئېتىسىپ يەنە قول سوزغان
 ئىكەن، مەلىكە پەقەت ئۇنىماپتۇ.
 — ئەي ئائىنىساپ! — دەپتۇ مەلىكە خىتاپ قىلىپ، — ئەگەر مەقسىدىڭ شۇنداق بولسا،
 بىر سائەت سەۋرى قىلغىن، مەن ھېيىزدا، ئاۋال ئۈزەمنى پاك قىلاي، ماڭا سۇ بەرگىن.

سودىگەر يىگىت بىر قاچىدا سۇ بېرىپتۇ. مەلىكە كامىل غۇسلى قىلىپ، ئىككى رىكەت ناماز ئوقۇپ، بېشىنى سەجدىگە قويۇپ زار-زار يىغلاپ ئوزىنى زادىلا توختىتالماپتۇ. يۈرەك باغرى قان بولۇپ مۇتۇ نەزمىنى ئېيتىپتۇ:

نەزمە:

دۇنيانى ياراتقان قادىر خۇدايىم،
مېنى بۇ يەردە رەسۋا ئەيلىمە.
سەندىن بولەك يوقتۇر پاناھىم،
مېنى بۇ يەردە رەسۋا ئەيلىمە.
ئەرش، كورس، لەۋھى قەلەم مۇقەررەر،
يۈز يىگىرمە توت مىڭ ئوتكەن پەيغەمبەر،
بۇ دۇنيادىن بەرىبىر قىلدىلار سەپەر،
مېنى بۇ يەردە رەسۋا ئەيلىمە.

.....
مۇشكۈلۈم ئاسان ئەت غېرىپلىق ئىشى،
بەھەقتى ئاشىقلار كېسىلگەن باشى،
بەھەقتى يېتىملار كوزىنىڭ ياشى،
مېنى بۇ يەردە رەسۋا ئەيلىمە.
ئاشىقلار سەرۋىرى يۇسۇپ - زىلەيخا،
مەزلۇملار سەرۋىرى فاتىمە - زوھرا،
مەلىكە گۈلچىمەرگە بولغايىسەن پانا،
مېنى بۇ يەردە رەسۋا ئەيلىمە.....

مەلىكە يىغلاپ - قاخشاپ مۇناجات قىلىپ خۇداغا يالۋۇرۇپتۇ. شۇ سائەتتە سودىگەرنىڭ كوزى ئۇيقۇغا ئەسىز بولۇپ، چۇش كورۇپتۇ؛ ئاسمان تەرەپتىن بىر ئالتۇن تەخت پەيدا بوپتۇ. تەخت ئۈستىدە ھەيۋەتلىك، زور بىر مالا ئىكە ئولتۇرغۇدەك. ئۇ مالا ئىكە ناھايىتى غەزەپلىك ئىكەن. شۇئان سودىگەر يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىغا قورقۇنۇش چۇشۇپتۇ، لاغىلداپ تىت - رەپ، نىمە قىلارنى بىلىمەي تۇرۇپ قاپتۇ.

غەزەپلىك مالا ئىكە كەلگەنچە كېلىپ سودىگەر يىگىتنىڭ يۈزىگە بىر كاپچات ئۇرغان ئىكەن، سودىگەر يىگىتنىڭ ئىككى يۈزى قارا بوپتۇ.

— ئەي بەدبەخ! — دەپ خىتاپ قىپتۇ ئۇ مالا ئىكە قەھرى بىلەن ۋاقىراپ، — سەن خۇدانىڭ خاس بىر بەندىسى، گۇناسىز، پاك بىر مەزلۇم كىشىگە مەينەت كوزۇڭ بىلەن يامان نىيەتتە قاراپ، ئىپلاس قولۇڭنى ئۇزىتىپ، ئۇنى گۇناكار قىلىدىڭ! ئوزۇڭنى دوزاققا لايىق قىلدىڭ. ئەمدى بىز سېنى دوزاققا تاشلايمىز.

كوز يۇمۇپ ئاچقىچە يازاق - جابدۇقلىرى بىلەن بىرقانچە مالا ئىكە ھازىر بولۇپ،

سودىگەرنى قوپاللىق بىلەن سورەپ دوزاققا ئېلىپ ماڭماقچى بولۇپتۇ. لېكىن سودىگەر يىگىت ھىلىقى كاتتا مالا ئىككىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ، زار - زار يىغلاپ يالۋۇرۇپتۇ.

نەزمە:

ھەق قەھرىدىن يارالغان ئى پەرىشتە،
 توۋە قىلاي يېنىپ گۇنايم كەچۈرگىن.
 ئومۇرۋايەت ياخشىلىقنى قىلاي مەن پىشە،
 توۋە قىلاي يېنىپ گۇنايم كەچۈرگىن.
 قىلغان ئىشىم تامام بولدى گۇناللىق،
 شەيتان يولغا كىرىپ قىلدىم خاتالىق،
 كاچات ئۇردۇڭ يۈزۈمگە ئى مالا ئىك،
 توۋە قىلاي يېنىپ گۇنايم كەچۈرگىن.
 خۇدايىمنىڭ ئەزىز ئاشق - مەشۇقى،
 بارچە ئابىد، زاھىر.....لارنىڭ بەھەققى،
 پىدا بولسۇن سىلەرگە بۇ جاھانى پانى،
 توۋە قىلاي يېنىپ گۇنايم كەچۈرگىن.

قەھرىلىك كاتتا مالا ئىكە مالا ئىكەلەرگە سەۋرى قىلىشقا ئەمىر قىلىپتۇ ۋە سودىگەرگە قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

— ئەي بەدبەخ! ئەگەر سەن بۇ بىسپارە مەزلۇمنى نامەھرەمگە كورسەتسەڭ ياكى ئامانەتكە خىيانەت قىلساڭ كورگۈلىگىڭنى ئاندىن كورسەن. ئۇ چاغدا سەندىن مۇھەممەت ئەلەيھىسسالام بىزار بولىدۇ، ئاندىن خۇدا بىزار بولىدۇ. ئالدىمىزدا قىلغان يىغما - زارەڭ، يېپىلىنىپ قىلغان ھەرقانداق سوزلىرىڭ بىزگە كار قىلمايدۇ. دوزاققا تاشلىنىپ كاپىرلاردىن بەتتەررەك ئازاپ - ئوقۇبەتكە گىرىپتار بولسەن.

نەزمە:

ئەي بۇرادەر ئاگاھ دانا بولمىساڭ،
 نەسەھەتنى قۇلاقتا چىڭ تۇتمىساڭ،
 توۋە قىلىپ يامان ئىشتىن يانمىساڭ،
 توغرا يولغا دائىم قەدەم قويىمىساڭ،
 ئاخىر ھالىڭ قالار ئېغىر خەتەردە،
 مەيلى ساما، مەيلى زىمىن — ھەر يەردە،
 ساڭا ئازاپ قىلالايمىز شۇ يەردە،
 توغرا يولغا ئەگەر قەدەم ئالمىساڭ.
 ھەركىشى خاتا يولغا يۈزلەنسە،

پەس ھەۋەسلەر ھەر دەقنقە كوزلەنسە،
 ھىلە - مىكىر بىلەن كالام سوزلەنسە،
 پۇشايماغا قالار يولۇڭ تاپمىساڭ.
 زۇلۇم قىلسا يىتىم - غېرىپ ئاجىزغا،
 قول ئۇزارتسا نامەھرەمگە — ھەر قىزغا،
 تاشلانغۇسى ئوتلۇق قايناق دوزاققا،
 پۇشايماغا قالار يولنى تاپمىسا.
 ھەر كىشى گۇناھىنى تونسا،
 قايتا يەنە ئېغىر گۇنا قىلمىسا،
 دائىم مەھبۇپ رىزاسىنى ئويلىسا،
 بەخت كورگەنى توغرا يولنى بويلىسا.
 ئى بۇرادەر ئەقىل تېپىپ ئاگاھ بول،
 نامەھرەمگە ئەمدى ھەرگىز سوزما قول،
 كورسىتىلدى ساڭا داغدام توغرا يول،
 كىشى تاپقاي مۇرادىن توغرا يولغا چامدىسا.

— كەل ئەي بۇرادەر، — دەپتۇ مالا ئىكە. سودىگەر يىڭىت يېقىن بېرىپتۇ. مالا ئىكە
 بىر ئىسىمنى ئوقۇپ دەم سېلىپ ئوزى غايىپ بوپتۇ. سودىگەرنىڭ يۇزى ئاقىرىپتۇ..... ئۇ
 چوچۇپ ئويغىنىپتۇ. ئاندىن دەرھال مەلىكىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، يەرگە ئوزىنى تاشلاپ يىغلاپتۇ:
 — ئەي مەلىكە، — دەپتۇ ئۇ ئېچىنىشلىق ھالدا، — سەن مېنىڭ سىڭلىمىسەن. مەن
 شىتاتنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ خاتا قىلدىم، كەچۇرگىنىز گۇنا سادىر قىلدىم..... مەن گۇناكار.....
 ھەممە ئەيىپ مەندە!..... مېنىڭ گۇنايمىم تاغدىن ئېغىر. شۇنداق بولسىمۇ ماڭا رەھىم قىلىپ
 گۇنايمىنى كەچۇرۇپ، خۇدادىن ماڭا مەغپىرەت تىلەپ بەرگىن.

نەزمە:

مەن ئوزەمنى ئادەم ساناپ كېرىلىپ،
 يامان ئىشقا ھەدىسلا بېرىلىپ،
 ھەق قەھرىنى زادى ئۇنتۇپ قاپتىمەن،
 نامەھرەمگە قانچە نەزەر ساپتىمەن.
 خوتۇن - قىزلار ئارىسىدا بار ئىكەن،
 قەلبى تازا ساڭا ئوخشاش ئوز سەنەم.
 پۇل ۋە قىلچ ئالدىڭدا بولدىلەر مات،
 توغرا يولدىن بەردىڭ سەن ماڭا ساۋات.
 گوھەر ئوخشاش نەسەبتىن ھۇشۇمنى،
 تاپتىم ئەقىل، شۇڭا توكتۇم يېشىمنى.
 مۇندىن كېيىن ئەگەشمەيمەن شىتاتقا،

يادلىغايىمەن ھەقىنى ماڭسام ھەريانغا.
خاتىرەڭنى مەندىن ئەمدى جەم ئەيلىگىن،
غەم ئىلكىدە قورقۇپ خىيال سۇرمىگىن.
يەتكۈزگەيمەن مۇرادىڭغا مەن سېنى،
سېناپ باقسۇن ئەمدى مېنى ھەق قېنى.....

بۇ سوزنى ئاڭلاپ گۈلچېرىنىڭ غەمىكىن دىلى ئازراق بېسىقىغا چۈشۈپتۇ، لېكىن تولۇق ئىشەنچ قىلالماي، يەنىلا تۈگىمەس ۋەھىمە چاڭگىلىدىن قۇتۇلالماپتۇ.
سودىگەر يىگىت بىر مۇنچە پۇل - ماللىرىنى يىتىتمە - ئاجىزلىرىغا سەددىقە بېرىپ، مەلىكە گۈلچېرىنى ئېلىپ ئادىل شاھنى ئىزلەپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئولتۇرسا - قوپسا ئاما - نەتنى ئىگىسىگە سالامەت يەتكۈزۈشنى ئويلاپ ئاھ ئۇرۇپتۇ. مەلىكىنىڭ چىرايىغىمۇ قارىماپتۇ. يامان نىيەتتە قولمۇ ئۇزارتماپتۇ، بەلكى بەزى ھاللاردا ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالغىنى ئۈچۈن قورقۇپ ئەنسىرەپتۇ. ئادىل شاھنى ئىزلەپ كۆپ جايلارنى كېزىپتۇ. ھىلىقى مەلىكىنى دەس - لەپتە ئېلىپ قاچقان تاققا كەپتۇ. پادىشا ئۇ يەردىمۇ كورۇنمەپتۇ. سودىگەر پىغان چېكىپ ھەسرەتلىنىپ، ئاخىر بىر چېدىر تەييارلىتىپتۇ. ئالتۇن - كۈمۈشتىن قوزۇقلارنى، ئەۋرىشىمىدىن تاناپلارنى ھازىرلىتىپتۇ. مەلىكىنى ئاي - كۈنىگىمۇ كورسەتمەپتۇ. ئۇ مەلىكىنى بەش يۈز سود - گەر بىلەن ئون توت يىل ئەنە شۇنداق بىللە ئېلىپ يۈرۈپتۇ. ھىچبىر دىن ئادىل شاھنىڭ خەۋىرىنى ئالالماپتۇ.

ئەلتىسسە، ئاخىرى ئۇلار قەدىمىي دىيار بەكرىگە يېتىپ كەپتۇ. بەش يۈز سودىگەر كېلىپ شەھەر سىرتىغا چۈشۈپتۇ. چېدىرلىرىنى تىكىپ، ئات - ئۇلاقلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، مال - مۈلۈكلىرىنى بىر يەرگە قويغاندىن كېيىن خاتىرجەم بولۇپتۇ. ئاندىن پادىشاغا لايىق سوغا - سالاملارنى ئېلىپ ئىككى غۇلامى بىلەن ئادىل شاھنىڭ ئالدىغا كىرىپ كەپتۇ. ئادىل شاھ ئۇلارنى ھورمەت قىلىپ، ھەممىسىگە شاھانە لىباسلارنى ئىنتام قىپتۇ.
— ئەي پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ سودىگەر يىگىت، — بىزلەر بەش يۈز سودىگەر، مېزە - شەھەرنىڭ سىرتىغا كېلىپ چۈشتۇق. مەن بەش يۈز سودىگەرنىڭ چوڭى — كارۋان بېشى - دۇرمەن. بارلىق ماللىرىمىزنى كورۇپ باج ئېلىشقا ئەمىر قىلىسلا ئىكەن.....
ئادىل شاھ بۇ سودىگەر يىگىتكە قاراپ، سوز - ھەركىتىگە دىققەت قىلىپ ئۇنى خېلى بىر نەرسە بىلىدىغان، كوپنى كورگەن، ئاقىل - زىرەك، مەرت ھىس قىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر كېچە مۇڭدېشىش ھەۋىسى قوزغىلىپ، مېھمانغا تىلىگىنى ئىزھار قىپتۇ.

نەزمە:

ئەرزىم ئىشتىكىل ئەي كارۋان بېشى،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
كوڭلۇڭدىكى سىرىڭنى ئەيلىگىن ئىزھار،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
چىبەندە يىغلىشار گۈللەرگە قۇشلار،

ئىنتىزاردۇر گۈللەرگە شوخ بۇلبۇللار،
ئەرز - دادىڭنى ئېيتقىن غېرىپ قۇللار،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
يىگەن - ئىچكىنىم زەھەر - زوقۇمدۇر،
ئولتۇرۇپ - قوپقىنىم دەردۇ - ئەلەددۇر،
بۇ پانى ئالەمدە كوڭلۇم پۇر غەددۇر،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
كۈندىن - كۈنگە بۇ ھالىم بەتتەر،
كېچە - كۈندۈز دۇنيادا يىغلايان ئوتتەر،
بىر ئاتلىق قاراقچى بالامنى ئالدىلەر،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
ئوتۇپ باج - خىراجىدىن ئىنتام ئەيلىسەم،
تۈشكۈن قونالغۇ قىلىپ مېھمان ئەيلىسەم،
رەقىپلەر ئىلكىدىن چۇدا ئەيلىسەم،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
يولۇڭدا قىلاي بۇ جانىم قۇربان،
پىدا بولسۇن ساڭا بۇ پانى جاھان،
تەڭرىم ئەيلىسۇن مۇشكۇلۇڭ ئاسان،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.
قۇلاق سېلىپ ئىشتىكىل بۇ قۇل ئەرزىنى،
سەندىن تىلەرمەن كوڭۇل شادىنى،
ئادىل شاھ دەرمەن غېرىپ ئاتىنى،
بىر كېچە مۇندا قونساڭ نە بولغاي.

— ئەي پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ سودىگەر، — مۇندا قونسام ياخشى بولاتتى. لېكىن مەندە بىر كىشىنىڭ ئامانىتى بار. مۇبادا ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا ئۇنىڭ ئەھدىسىدىن ئەسلا چىقالمايمەن.

— ئۇنداق بولسا، — مەن ئامانەتكە خىيانەت قىلىمەن دەپ كىشىنى چىقىراي. قاچانكى ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ جاۋابىنى مەندىن ئالغىن.
پادىشاھ ئىككى غولامنى چاقىرىپ، ئۇلارغا تاپىلاپتۇ:

— ئەي غولاملار، بۇ مېھماننىڭ قولىدا كىشىنىڭ ئامانىتى بار ئىكەن، ئۇ ئامانەتتىن كېچىچە ئۇخلىماي خەۋەر ئېلىڭلار.

ئادىل شاھ ئىككى غولامغا بىردىن قىلىچ بېرىپتۇ ۋە سودىگەرگە قوشۇپ قويۇپتۇ. سودىگەر ئىككى غولامنى باشلاپ چىقىپ ھىلىقى مەلئە بار چېدىرنى كورسىتىپ دەپتۇ:
— ئامانەت مۇشۇ چېدىرنىڭ ئىچىدە، ئۇخلىماي سەگەك تۇرۇپ، ئوبدان خەۋەر ئېلىڭلار.

سودىگەر قايتىپ پادىشاھنىڭ ئالدىغا كىرىپتۇ. ئۇ كۈنى پادىشاھ سودىگەرنى ھەرخىل ئوبدان

ئاتاملارنى قىلدۇرۇپ، ئىنتايىن ياخشى كۈتۈۋاپتۇ. بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. پەرزەنتلىرى بىلەن مەلىكىسىدىن ئايرىلىپ تارتقان دەرت - ئەلەلىرىنى سۆزلەۋېتىپ يىغلىۋېتىپتۇ. لېكىن سودىگەر ئۆز سىرنى ئىزھار قىلماپتۇ. ئەلقىسە، داستان ئاڭلىماق كېرەك غولاملاردىن:

— ئى خۇدا بەردى ئاداش، — دەپتۇ چوڭ غولام سوز باشلاپ، — مېنى بۇ پادشا ئالغىغا بىر يىل بولدى، سىلنى ئالغىلى يېرىم يىل بولدى. كۈندۈزلىرى پادشانىڭ خىزمىتىدە بولىمىز، كېچىلىرى بولسا ھەرقايسىمىز ئۆز ھالىمىز بىلەن بولۇپ، ئۆز ئارا مۇڭدېشىپ ئەھۋاللاش - قۇدەك بولىمىدۇق. بۈگۈن بىر كېچە بىزنى بۇ ئامانەتتىن خەۋەر ئالغىلى چىقاردى. بۇ چېدىر ئىچىدە قانداق نەرسە بارلىغىنى بىز بىلمەيمىز. كېچە يېرىملىشىپتۇ. بۇ ۋاقىتقىچە ئۇخلىماي ئوبدان ساقلىدۇق. بۇ چاقىقىچە سودىگەرلەر ئۇخلاپ قالغان بولۇشى مۇمكىن. ئەمدى ئۇخلاپ قالساق، شۇنداق ئامانەتكە خىيانەت بولۇپ قالسا، ئۇنىڭ بەھدىسىدىن ھەرگىزمۇ چىقالمايمىز. ئەمدى تاڭ يورۇغىچە ئۇخلىماي ئولتۇرۇپ، بېشىمىزدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىمىزنى بايان قىلىپ ئولتۇرايلى.

— بولدى، — شۇنداق قىلايلى.

ئۇلار چېدىرغا يېقىن كېلىپ، چېدىرغا يولىنىپ ئولتۇرۇپ سەرگۈزەشتىلىرىنى سوز - لەشكە كىرىشىپتۇ.

— ئەي ئاداش، — دەپتۇ خۇدا بەردى، — مېنىڭ بېشىمىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىمنى سۆزلەشكە دىلىم كويىدۇ. چېنىم قاخشايدۇ. ئەگەر بايان قىلىدىغان بولسام، ئەرش. كۇرس، لەۋھى قەلەم تەۋرەيدۇ. ئاي، كۈن، دەريا - دېڭىز، تاغۇ - دەشتىلەر لەرزىگە كېلىدۇ. ئاۋال سىلەر سەرگۈزەشتىلىرىڭىزنى بايان قىلىڭلار، ئاندىن كېيىن مەن سۆزلەي.

— ئەي ئاداش، — دەپتۇ چوڭ غولام، — مېنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىمنى ئىشتىكىلى سىلە ئاجىز كېلىسىلە. ئەگەر مېنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىمنى ئاڭلىساڭلار ھەرگىزمۇ تاقەت قىلالمايسىم. لە. مېنىڭ دەردىمگە سىلنىڭ دەردىڭلار ياماقمۇ بولالمايدۇ. ئاۋال سىلە بايان قىلىڭلار. سوز ئاڭلاشقا مەن خۇشتارمەن.

ئەلقىسە، خۇدا بەردى بارلىق سەرگۈزەشتىلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ ئوتۇپتۇ.

نەزمە:

بايان قىلاي سەرگۈزەشتىم،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
ساڭا ئېيتاي بۇ دەردىمنى،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
پايتەختىمىز شەھرى يەمەندە،
ئاتام ئىدى ماڭا خۇرسەندە،
بۇلبۇللار سايرىشاتتى چىمەندە،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
بىر كۈن يەتتە تەن قەلەندەر،

مۇشەيى ئاللا دىدىلەر،
ئالتۇن بەردى يەتتە سەپەر،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
چىقىپ كەتتى قەلەندەرلەر،
مەسلەھەت قىلىپ ئۇ بەنگىلەر،
تىنىم تاپماي يەنە كىردىلەر،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
قىرىق كۇن پادىشالىقنى تىلدىلەر،
خۇدا رىزاسى ئۇچۇن دىدىلەر،
ئالەم قوشۇمىسىنى تۇردىلەر،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
ئاتام ئۇلارغا بەردى شىدەرنى،
بەردى بىكارلاپ ئوردا ھەممىنى،
ئۇلار ئولتۇرمەك بولدى بىزلەرنى،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
كۇندىن - كۇنگە كوڭۇللەر خاپا،
قىلغان ئىشىمىز بولدىلار خاتا،
بىزگە قىلدى ئۇلار بەك جاپا،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
ئات قۇيرۇقى ساچلىدىلار،
ئاتام بىزلەرنى قاچۇردىلەر،
مۇھەررەم بەچچە خەۋەر بەردىلەر،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
ئاتام ئىدى خۇش يولداشم،
ئاتام ئىدى دىل سىرداشم،
شاھ پەررۇخ قېرىنداشم،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
يوللار يۇرۇپ بىر جايغا كېلىپ،
ئاتقا مىنگەن ئوغرىلار كېلىپ،
ئالداپ ئانامنى كەتتى ئېلىپ،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
ئوغرى قولىدا ئانام قالدى،
مەن يىتىمنى غەمگە سالدى،
خۇش مەنزىلىمىز ئاندا قالدى،
سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
شاھ پەررۇخنى قاراچى ئالدى،

دەريادا ئاتام ماڭا ھەمرا ئىدى،
 ئوزەم ئاقتىم، ئاتام قالدى،
 سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
 مەن ئۇلاردىن ھەم ئايرىلىپ،
 سۇندى قاناتىم ھەم قايرىلىپ،
 پادىشاغا بەندە بولدۇم،
 سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.
 شاھ جەمىشت دەرھەم ئاتىمنى،
 كىشى بىلمەس بۇ ھالىمنى،
 سورساڭ تارتقان دەردۇ - ئەلەمنى،
 سوزۇم ئىشت چېنىم دوستۇم.

ئەلەقسە، كىچىك غولامنىڭ سوزىنى ئاڭلىغان چوڭ غولام تاقەت قىلالماي: "ئاھ،
 جەمىشتىم ئۇكام، شۇ قېرىندىشىڭ مەن ئەمەسمۇ؟!" دەپ ئوزىنى خۇدا بەردىگە ئېتىپتۇ.
 ئۇلار ھاياجانلىنىپ ھۇشلىرىدىن كېتىپ يىتىقلىشىپتۇ. مەلىكىمۇ بۇ غولاملارنىڭ سوزلىرىنى
 ئاڭلاش نىيىتىدە چېدىرغا يېقىن كېلىپ ئولتۇرغان ئىكەن. كىچىك - چوڭ غولامنىڭ سوزى -
 رىنى ئاڭلاپ، بۇندىن ئون توت يىل ئىلگىرى جۇدا بولغان پەرزەنتلىرى شۇ ئىكەنلىكىنى
 بىلىپتۇ - دە، چېدىرنىڭ ئىشىكىنى بۇزۇپ تاشقىرىغا چىقىپ، ئىككى نەپەر يۈرەك پارىسىنىڭ
 بويىدىن قۇچاقلاپ ھوڭ - ھوڭ يىغلاپ، يېڭىۋاشتىن ياشارغاندەك بوپتۇ.
 — ئەي يۈرەك پارەم، ئەزىز پەرزەنتلىرىم، — دەپتۇ مەلىكە ياشلىرىنى راۋان قىلىپ،
 ئون توت يىلنىڭ مابەينىدە گۈلدەك جامالىڭلارغا ئىنتىزار بولغان، پەرزەنت دىدارىغا قانمە -
 ھان، دەرت - پىراقىڭلاردا ۋەيران ۋە سەرگەردان بولغان گۈلچىرە ئاناڭلا مانا مەن ئەمەسمۇ؟...

نەزمە:

دەرد - ئەلەمدە خانىماندىن ئايرىلغان،
 ۋاپادار غېرىپ ئاناڭلا مەن ئەمەسمۇ؟
 ئىشىق ئوتىدا قاناتلىرى قايرىلغان،
 غەمگۈزار غېرىپ ئاناڭلا مەن ئەمەسمۇ؟
 ئاھ بالام دەپ پەريات ئۇرۇپ سورۇلغان،
 يۈرەكلىرى ھىجران داغىدا قورۇلغان،
 سىلەرنى دەپ يىغلاپ ئىنتىزار بولغان،
 ۋاپادار غېرىپ ئاناڭلا مەن ئەمەسمۇ؟
 نە بولدىلەر ئەچەپ بەختىم قارادۇر،
 پەرزەنت ئوتىدا يۈرەك - باغرىم يارادۇر،
 ھەسرەت بىلەن كوز ياشلىرىم ئاقادۇر،
 ۋاپادار غېرىپ ئاناڭلا مەن ئەمەسمۇ؟

سېلەر ئۈچۈن خۇدايىمغا يالۋۇرۇپ،
 گۈلدەك يۈزۈم زەپىرەگىدەك سارغىيىپ،
 ئاھ بالام دەپ سېلەر ئۈچۈن ياش توكۇپ،
 شۇل ئىستىگەن غېرىپ ئاناڭلا مەن ئەمەسمۇ؟
 گۈلچىھرىدىن ئىشت مېنىڭ دادىمىنى،
 ھىچكىم بىلىمەس ئېچىنىشلىق ھالىمىنى،
 سېلەر ئۈچۈن پىدا قىلاي جانىمىنى،
 مېھرىۋان غېرىپ ئاناڭلا مەن ئەمەسمۇ؟

مەلىكە گۈلچىھەرە ئىككى ئوغلىنىڭ يۈزىگە يۈزىنى قويۇپ، قولىنى ئۇلارنىڭ بويىنىغا ساپتۇ، بۇ پەرزەنتلەرمۇ ئانىسىنىڭ مۇرىسىگە ئېسىلىپ زارۇ-زار يىغلاپ بىھۇش بولۇپ يىقىلىپتۇ.

قۇياش شىرقىتىن باش كوتىرىپ ئالەم يۈزىنى روشەن ۋە مۇنەۋۋەر قىلىشقا باشلاپتۇ. سودىگەر يىگىت كېلىپ قارىغۇدەك بولسا، چېدىرنىڭ ئىشىكى بۇزۇلۇپتۇ، ئىككى غولام مەلىكە بىلەن گىرەلىشىپ يېتىشىپتۇ. بۇ ھالىنى كۆرگەن سودىگەر پادىشانىڭ ئوردىسىغا چېپىپتۇ. — دات پادىشاھى ئالەم! — دەپتۇ ئۇ ئوردىغا كىرىپلا، — ھىلىقى غولاملىرىڭىز دەر-دەدىن دات! مېنى رەسۋا قىپتۇ!.....

— ئەي دوستۇم، — دەپتۇ ئادىل شاھ ئىشنىڭ ئەسلىنى چۈشەنمەكچى بولۇپ، — ئالدىرىماي سوزلەڭ، نىمە ھادىسە يۈز بېرىپتۇ؟

— ئەي پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ سودىگەر، — مەن باشتىلا ئامانتىمدىن ئەنسىرەيمەن، دەپ ئېيتقان. جاناپلىرى ئامانەتكە خىيانەت قىلمايدىغان ئادەم چىقىرىمەن، دەپ ئوبىدان ئىككى بورىنى، خوتۇنسىزلىقتا زارىقىپ كەتكەن ئىككى قاراقچىنى چىقارغان ئىكەنسىز. مانا ئەمدى كورۇڭكى، ئامانەتكە خىيانەت قىلغاندىمۇ راسا خىيانەت قىپتۇ.....

ئەزەمە:

مېنى قوندۇرۇپ پادىشاھىم،
 جەھەننەمگە راۋا قىلىدىڭىز.
 ئىگىز تاغدىن كۆپ گۇنايم،
 مېنى دوزاققا راۋا قىلىدىڭىز.
 سىزگە ئېيتاي مەن دەردىمىنى،
 كۆرمىگەنسىز مەندەك ھەركىمىنى،
 قۇرۇتتىڭىز ئەمدى ئەسلىمىنى،
 جەھەننەمدىن چىقالماس قىلىدىڭىز.
 ئەزىز جانغا جاپا قىلىپ،
 مەن غېرىپنى غەمگە سېلىپ،

دوزاق ئوتىنى جانغا سېلىنىپ،
 ئىمانىدىن جۇدا قىلىدىڭىز.
 ئىيتىمىدىمۇ ئى سۇلتانىم،
 چىقىپ كەتسۇن تەندىن جانىم،
 ۋەدە يالغان توكۇلسۇن قانىم،
 بار - يوقۇمنى ئادا قىلىدىڭىز.
 نەلەر كېچەر تىجارەت مالىم،
 دوزاق ئىچرە بولدى جايىم،
 كىمگە بولۇر بۇ ۋابالىم،
 دوزاقنى ماڭا راۋا قىلىدىڭىز!.....

— ئەي پادىشاھى ئالەم! — دەپ نىدا قىپتۇ سودىگەرلەر باشلىغى، — مېنىڭ دادىمغا

يېتىڭ!

— بۇ ئوڭۇمۇ ياكى چۇشۇمۇ؟ دەپتۇ ئادىل شاھ ھەيران بولۇپ. ئاندىن ۋەزىرلەر -
 رىنى چاقىرىپ بۇ ئەھۋالنىڭ ھەقىقىتىنى ئېنىقلاپ تېپىشقا ئەمىر قىپتۇ.

ۋەزىرلەر چىقىپ قارىسا، سودىگەر دىگەندەك ئىككى غولام گۈزەل بىر مەلىكە بىلەن
 چىرمىشىپ يېتىپتۇ. ئۇلار دەرھال يېنىپ كىرىپ، پادىشاھقا كورگەنلىرىنى يەتكۈزۈپتۇ. پادىشا
 دەرغەزەپ بولۇپ، "جاللات!" دىگەن ئىكەن، ئىككى تەرەپتىن: "لەببەي پادىشاھى ئالەم!"
 دەپ، توققۇزدىن ئون سەككىز جاللات ھازىر بوپتۇ.

— ئەي ئۇلۇغ پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ جاللاتلار پادىشانىڭ ئالدىغا كېلىپ، —
 ئۆزلىرىنىڭ ئومۇرلىرى ئۇزۇن، دولەتلىرى پۇزۇن بولسۇن. تىغىمىز ئىتتىك، ئۆزىمىز تەي -
 يار. قېنى كىيىنىڭ ئومىرى ئاخىرىغا يېتىپتۇ، كورسەتكەيلا. دەرھال ئومۇر رىشتىسىنى دۇنيا
 يۈزىدىن ئۇزۇپ تاشلىغايىمىز.

— ئەي جاللاتلار، — دەپتۇ ئادىل شاھ ئورنىدىن تۇرۇپ بۇيرۇق قىلىپ، — بۇ سو -
 دىگەرلەرنىڭ ئامانىتىگە خىيانەت قىلغان ئىككى غولامنىڭ باشلىرىنى كېسىپ، كالىسىنى
 تەنلىرىدىن جۇدا قىلىپ، ئېلىپ كېلىڭلار.

جاللاتلار ئۇچقاندەك چىقىشىپ، چېدىرىغا يېتىپ كېلىپ قارىسا، ئىككى غولام گۈزەل
 بىر سەنەم بىلەن چىرمىشىپ ھۇشسىز يېتىپتۇ، مەلىكە ئازراق ھۇشىغا كەلگەن ئىكەن. جال -
 لاتلار پادىشانىڭ ھۆكىمىگە ئاساسەن ئىككى غولامنى سورەپ يانغا چىقىرىپ، باشلىرىنى كېسىپ
 تېنىدىن جۇدا قىلىپ، پادىشانىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ.

ئەلقسىسە، مەلىكە گۈلچىھرە ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، ئىككى غولامنىڭ تەنلىرى قانغا
 مېلىنىپ باشسىز ياتقۇدەك. مەلىكە بۇ ئېچىنىشلىق ھالىنى كورۇپ، يورۇق جاھان كوزىگە
 قاراڭغۇ كورۇنۇپتۇ. ھىجران ئوتىدا ئورتىنىپ ئوزىنى تۇتالماي ھۇشسىزلىنىپ يەنە يىقىلىپتۇ.
 بىر ئازدىن كېيىن يەنە ھۇشىغا كېلىپ باشتىن - ئاياق يالىڭاچ بولۇپ، بېشىغا تۇپراق
 چېچىپ پەرزەنتلىرىنىڭ بېشىنى ئېلىپ كەتكەن تەرەپكە قان ئىزىنى بويلاپ يۈگۈرۈپتۇ.
 بەزى سودىگەرلەر بۇ ئەھۋالنى كورۇپ ئۇنى تۇتۇۋالماقچى بولۇپتۇ. ئەمما مەلىكە قەھرى

بىلەن زەربە بېرىپ ھىچكىمنى يېقىن كەلتۈرمەپتۇ.
ھەر خىل توسالغۇلارنى بوسۇپ ئۆتكەن مەلىكە ئوردىغا كىرىپ، يانغا قويۇلغان ئىككى
كالىنى قولغا ئېلىپ، قانلىق يۈزنى يۈزىگە سۇرتۇپ، ئۆزىنى يەرگە ئېتىپ نالە قىپتۇ:

نەزمە:

ئاھ پەرزەنتىم، ئاھ پەرزەنتىم، ئاھ پەرزەنتىم،
يۇرىكىمنى قان قىلىدىڭلار ئەي پەرزەنتىم.
ئون توت يىل مەن قان يىغلىدىم ئاھ پەرزەنتىم،
كەلمەس بولۇپ كەتتىڭلا نەگە ئاھ پەرزەنتىم.
ئون توت يىل كويۇپ ھىجران - پىراقىڭلاردا،
ھىچ خوشلۇق كورمىدىم بۇ ھاياتىدا،
غەم - غۇسسىدىن قالىدى نۇر يۈز سىياقىدا،
مېنى داغدا قويدۇڭلا زەپ ئاھ پەرزەنتىم.
سودىگەر دەپ بىر قاراقچى مەككەر تۈلكە،
تونۇشتۇردى كېلىپ ئۆزىن شاھ يەمەنگە،
بولغاچ ئاتاڭ بەك مېھرىۋان غېرىپ - يىتىمگە
قاراقچىنىڭ دامغا چۈشتى ئاھ پەرزەنتىم.
قەلەندەر كەلسە تىلەپ پادىشالىقنى،
ئادىل ئاتاڭ قىلدى ئەھسان تاجۇ - تەختىنى،
قەلەندەر بۇزۇپ ئەھدە، قىلغان توختامنى،
ئولتۇرمەك بولدى بىزنى ئاھ پەرزەنتىم.
بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ قاچتۇق يۇرتنى تاشلاپ،
ئاتاڭ ماڭدى توختىماي تېز بىزنى باشلاپ،
مەندىن جۇدا ئاتاڭ قالدى يۈزىنى ياشلاپ،
مېنى قويۇپ قاين كەتتىڭ ئاھ پەرزەنتىم.
مېھرىۋان ئاناسىغا باغرى قانىمغان،
كوڭۇللىرى بىر قېتىم خۇشال بولىمغان،
يۇرىكى قان زەرداپ بىلەن لىقمۇ - لىق تولغان،
كەتتىڭ قاين يۈرەك پارەم ئاھ پەرزەنتىم.

مەلىكە ھۇشىدىن كېتىپ يىقىلىپتۇ. ئوردا خادىم خوتۇن - قىزلىرى يولەپ تۇرىدىن،
تۇرغۇزۇپتۇ، يۈزلىرىگە گۈلەپ چېچىپ، بۇرىغا دورا پۇركۇپتۇ. مەلىكە ھۇشىغا كېلىپ كوزدە -
نى ئېچىپتۇ ۋە ئادىل شاھتا قاراپ شۇنداق دەپتۇ:

نەزمە:

ئون توت يىلىنىڭ ئىچىدە بولدۇم مەن گادا،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ھەم ئولتۇرگىل.
 پەرزەنتىم ھىجرىگە قىلىدىك مۇپتىلا،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ئولتۇرگىل.
 مەن بىلىدىم ئەجەپ بەختىم قارادۇر،
 پەرزەنتىمنىڭ دەردىدە باغزىم كويەدۇر،
 جاھان خەلقى مېنى ئولتۇرسەڭ رازىدۇر،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ئولتۇرگىل.
 جاللاتلىرىڭ پەرزەنتلىرىم بېشىنى كەستىلەر،
 ئەزىز تېنى سارغىيىپ تۇپراقتا قالدىلەر،
 قىزىلگۈلدەك يۈزلىرى تۇپراق بولدىلەر،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ئولتۇرگىل.
 پەرزەنتىم دەپ خانىماندىن مەن كېچىپ،
 ھەسرەتتە بېشىمغا تۇپراقلار چېچىپ،
 تەساددۇقۇڭ بولاي بۇ جاندىن كېچىپ،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ئولتۇرگىل.
 توققۇز ئاي توققۇز كۈن كۈتەردىم ئۇلارنى،
 تۈنلىرىمۇ ئۇخلاماي بەردىم سۈتۈمنى،
 نە سەۋەپتىن ئولتۇردۇڭ غېرىپ قوزامنى،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ئولتۇرگىل.
 رەھىم ئەيلىمەي ئائىنىپ مېنىڭ ھالىمغا،
 قويدى خۇدايىم مېنى يامان زالىمغا.
 رازىدۇرمەن بۈگۈن توكسەڭ قانىمغا،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ھەم ئولتۇرگىل.
 گۈلچىرە دەرۋاھىم ئاقار كوز يېشىم،
 پەرزەنتلىرىم ئىدى مېنىڭ مۇڭدېشىم.
 ئىككى دۇنيا مېنىڭ ئۆلپەت سىردېشىم،
 ئى پادىشا بى رەھىم مېنى ئولتۇرگىل.

مەلىكە يەنە ھۇشسىز بولۇپ يىقىلىپتۇ. پادىشا بۇ ھالنى كورۇپ ھەيران بولۇپتۇ.
 — ئەي سودىگەر، — دەپ سوراپتۇ پادىشا مېھماندىن، — بۇ مەزلۇم كىشىنى باشقىلارنىڭ
 ئاماننى دىگەن ئىدىك. بۇ مەزلۇم بۇ غۇلاملارنى پەرزەنتلىرىم، دەيدۇ. بۇ زادى قانداق
 ۋەقە؟ ..... راستىنى ئېيتقىنا، بۇ مەلىكە زادى قانداق ئادەمنىڭ ئاماننى ئىدى؟! .....
 — ئەي پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ كارۋان باشلىقى ئوزىنى ئوڭلاپ جاۋاب بېرىپ، —
 جاناپلىرىنىڭ ئومۇرلىرى ئۇزۇن، دولەتلىرى پۇزۇر بولغاي. بىر كۈنىسى بەش يۈز سودىگەر

بىلەن بىر تاققا كېلىپ چۈشتۇق. كۈن ئولتۇرۇپ كېچە بولدى. ناھايىتى قاراڭغۇ بولغاچقا، شۇ يەردە يېتىشقا مەجبۇر بولدۇق. باشقىلار يېتىپ ئارام ئېلىشتى. مەن ئۈچ-توت غولام-لىرىم بىلەن "ئوغرى-قاراقچىلار بىزگە زىيان سالمىسۇن يەنە" دىگەن ئوي بىلەن ئەتراپقا نەزەر سالدۇق. تاغنىڭ يەنە بىر تەرىپىدە ئوت كورۇندى، ئۇ يەرگە قاراپ ماڭدۇق بېزىپ كوردۇقكى، پادىشاھەك بىر كىشى ئولتۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ يېنىدا شاھزادە سۈپەتلىك ئىككى ئوغۇل بالا ۋە گۈزەل بىر مەلىكە ئولتۇرۇپتۇ. مەلىكىنى كورۇپلا ئاشىق-بىقارار بولدۇم، ھەرخىل ئويلاردا بولدۇم. مېنى شەيتان لەتىن يولدىن چىقاردى. مەن ھىلە بىلەن غەمبازلىق قىلىپ، ئۇ كىشىنى ئالداپ بىر پەرزەنتى بىلەن مەلىكىنى ئېلىپ يولغا راۋان بولدۇم. ئازراق مېڭىپ ئوغۇل بالىنى ئۇرۇپ ھەيدىۋېتىپ مەلىكىنى مەجبۇرى ئېلىپ قاچتىم-دە، ئوز چىدىرىمگە ئېلىپ كەلدىم. ماڭا شەيتان غالىپ كېلىپ شۇم نەپسىم تەقەززا قىلدى. مەلىكىگە قول سۇندۇم. مەلىكە ماڭا قارشى تۇرۇپ، تەلۋىمىنى شەرتسىز رەت قىلدى. مەنمۇ ئۇنىماي ئوز تەلۋىمىدە چىڭ تۇردۇم ۋە يەنە مەلىكىگە قول سۇندۇم. مەلىكە: "ئۇنداق بولسا ھازىر مەن ھېيىزدارمەن، بىر قاچا سۇ بەرگىن، تاھارەت ئېلىپ ئوزۇمنى پاك قىلاي، ئاندىن كېيىن ھەر قانداق سوزۇڭ بولسا قوبۇل قىلاي" دىدى. بىر قاچا سۇ كەلتۈرۈپ بەردىم. مەلىكە ئوزۇنى يۇيۇپ ئىككى رىكەت ناماز ئوقۇپ، بېشىنى سەجىدىگە قويغاندا، كۈتۈپىرىپ كوزۇم ئۇيىقىغا باردى. چۈش كوردۇم. چۈشۈمدە ئاسمان تەرىپىدە بىر تەخت ۋە تەخت ئۈستىدە نۇرانە بىر كىشىنى كوردۇم. ئۇنىڭ ئەتراپىدا بىر قانچە نەپەر ھەمراھى ۋە مالائىكىلەر بار ئىدى. قولىدا ئوتلۇق ئۇمۇد تۇتقان، ناھايىتى ھەيۋەتلىك، ئىنتايىن قورقۇنچلۇق، غەزەپكار بۇ مالائىكە كەلگىنىچە يۈزۈمگە قاتتىق بىر كاپات ئۇرغان ئىدى، يۈزۈم شۇنچان قارا بولدى. ئۇ مېنى دوزاققا تاشلاشقا بۇيرىدى. ياراق-جابدۇقلۇق بىر قانچە مالائىكە كېلىپ، مېنى قوپاللىق بىلەن سورەپ ئېلىپ ماڭدى. مەن بەكىمۇ قورقۇپ كەتتىم. يىغلاپ نالە-زارە قىلىپ يالۋۇردۇم، گۇنالىرىمغا توۋە قىلىپ ئەپۈ-مەغپىرەت قىلدىم.

ھىلىقى مالائىكە ماڭا: "ئەگەر مەزكۇر مەزلۇمگە خىيانەت قىلساڭ دوزاققا راۋان قىلە-مەن، ئەگەر ئامانەتكە خىيانەت قىلماي ئىگىسىگە تاپشۇرساڭ خاتىرجەم بولساڭ بولىدۇ"، دىدى ۋە بىر نىمىنى ئوقۇپ يۈزۈمگە ھۇردى، يۈزۈم ئاق بولدى. ئاندىن ئۇلار كوزۇمدىن غايىپ بولۇشتى. ئويغانسام كورگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى چۈشۈم ئىكەن.

قورقۇپ دەرھال ئورنۇمدىن تۇردۇم. كوڭلۇمنى ۋەھىمە، قورقۇنچ ۋەھشىتى ئىگەللىدى. بۇ مەلىكىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ قاتتىق تىۋە قىلىپ گۇنايىمىنى تىلىدىم. مەلىكىنى ئىگىسىگە تاپشۇرماقچى بولۇپ ھىلىقى ئوت قالانغان يەرگە كەلسەم، ئۇ يەردە ھىچكىم كورۇنمىدى. شەھەرمۇ-شەھەر يۇرۇپ ئىزلىدىم، ئۇ كىشىنى تاپالمىدىم. نامەھسەرەگە قارىمىدىم. مەلىكىنى چىن كوڭلۇمدىن سىڭىل قىلدىم. شۇنچا پەردە ئىچىگە ئېلىپ يامان كوزلەردىن يوشۇردۇم، ئوزەممۇ قارىمىدىم. مانا ئون توت يىل بولدى، بۇ مەلىكىنى بەش يۈز سودىگەر بىلەن بىللە شەھەرمۇ-شەھەر، چولمۇ-چول ئېلىپ يۇردۇم. لېكىن تېخىچە ئىگىسىنى تاپالمىدىم. شەھەر-رىڭىزگە كېلىپ مانا بۇ ئاجايىپ ئىشقا دۇچار بولدۇم. ئىشنىڭ مۇنداق بولۇشىنى مەن نەدىن بىلەي؟!

بۇ سوزلەرنى ئاڭلاپ ئادىل شاھنىڭ يۇرىكى تىترەپتۇ، چىرايى زەپىرەڭدەك سارغە-يېپتۇ.

— ئەي سودىگەر، — دەپتۇ ئادىل شاھ ئوز كوزىگە ئىشەنمەي، — ھىلىقى مەلىكە مۇشۇمۇ؟
 ھەئە شۇ، — دەپتۇ كارۋان بېشى.
 ئادىل شاھ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ، مەلىكىنىڭ بېشىنى يولەپ شەربەت ئىچۈرۈپتۇ.
 مەلىكە ھۇشغا كېلىپ كوزىنى ئېچىپتۇ.
 — ھەي بىچارە مەزلۇم، — دەپ سوراپتۇ ئادىل شاھ مەلىكىدىن، — مېنىڭ بۇ غولاملىرىم
 قانداقلاپچە سېنىڭ پەرزەنتىڭ بولىدۇ؟
 مەلىكە كوز ياشلىرىنى تىنپاي توڭگۇپ تۇرۇپ يەتتە قەلەندەر ۋە قەسىدىن باشلاپ، تاكى
 ھازىرغا قەدەر كورگەن كۈنلىرىنى بىر بىرلەپ سوزلەپتۇ. ئادىل شاھ مەلىكىنىڭ ئېچىنىشلىق
 سەرگۈزەشتىلىرىنى ئاڭلاپ، ھەرقانچە قىلىپمۇ ئوزىنى تۇتالماپتۇ. بېشىدىكى تاجنى يەرگە
 ئېتىپ، ئوزىنى يەرگە تاشلاپ نالە-زارە قىلىپ يىغلاپتۇ. ئىككى ئوغلىنىڭ تېنىنى كەلتۈرۈپ
 بېشىغا جۈپلەپ قويۇپتۇ. ئىشتىڭلار، پادىشاھ نىمە دەيدۇ قېنى؛

ئەزەمە:

ئەرزىمنى ئىشتىكىل ئەمىرزاڭلار،
 خارۇ-زار بولغان شاھىڭ ئەمەسمۇ؟
 ئوز تېغىمدا شەھت بولغان شاھزادە،
 قانى-باغرى يىغىر ئاتاڭ ئەمەسمۇ؟
 تىغىم بىلەن ئوزەم پارە ئەيلىسەم،
 ياقام يىرتىپ نالە-پەريات ئەيلىسەم،
 غەملىك قۇلىمەن ئوزۇم ناشاد ئەيلىسەم،
 قان يىغلىغان پەقىر ئاتاڭ ئەمەسمۇ؟
 پىشانەمگە مۇنداق قىسىمەت پۇتۇلدى،
 پەرزەنتىم دەردىدىن باغرىم ئۇزۇلدى،
 ھەسرەتتىڭدە ئاھ ئۇرۇپ يۈرەك يېرىلدى،
 قان يىغلىغان غېرىپ ئاتاڭ ئەمەسمۇ؟
 ئارمان بىلەن يىغلاي قادىر خۇداغە،
 يەرۇ-كوكلەر يىغلىشۇر ئاھۇ-ناداغە،
 تونۇتىمىدىڭ بالامنى غېرىپ گاداغە،
 جامالىڭغا تويىمىغان ئاتاڭ پەقىر ئەمەسمۇ؟
 غېرىپ بولدى ئەمدى مېنىڭ بۇ باشىم،
 غەمگۇزارىم، روزىگارىم، يولداشىم،
 ھەم بۇ دۇنيا ھەم ئاخىرەت سىرداشىم،
 بۇلبۇل كەبى سايرىغان ئىدىڭ ئەمەسمۇ؟
 مەن بىلىدىم بەختىم ئەچەپ قارادۇر،
 ئارمان بىلەن ئومرۇم ئوتۇپ بارادۇر،

ئادىل شاھ دەر: ئولۇم ماڭا راۋادۇر،
قان يىغلىغان غېرىپ پادىشاھ ئەمەسمۇ؟.....

ئەلقسىسە، پادىشاھ يىغا-زارە قىلىپ ئوزۇنى توختىتالماپتۇ.
— ئەي ۋەزىر-ئولۇمالىرىم،— دەپتۇ ئۇ ياشلىرىنى توختىتالماي يىغلاپ تۇرۇپ،—
ئەمدى مېنىڭ بۇ دۇنيادا تىرىكچىلىك قىلىشىم دۇرۇس ئەمەس. مېنى بۇ ئىككى پەرزەنتىمنىڭ
ئولۇكى بىلەن بىلىسە تىرىكلا كومۇۋېتىڭلار، مەن سىلەردىن ئىككىلا دۇنيا رازى بولايكى،
شۇنداق قىلىڭلار، تېزدىن شۇنداق قىلىڭلار!.....
ۋەزىر-ئولۇمالار، ئوردا ئەمەلدارلىرى، ھوكۇمالار تەسەللى بېرىپ، سەۋرى قىلىشنى
تەۋسىيە قىلىشتى. لېكىن پادىشاھ بىلەن مەلىكىنىڭ ئاھۇ-ئالسى بارغانسېرى ئەۋج ئالدى.

ئەزەمە:

پەلەك شۇنداق قىپتۇ قىسمەتنى،
بىز قانداق كوتىرىمىز ئەمدى بۇ دەرتنى،
ھىجران ئوتى پارە قىلدى يۈرەكنى،
بىز خالايمىز ئەمدى تىرىك ئولمەكنى.
دەرت تولا، ھىجران تولا ھاياتتا،
بىز كورمىدۇق بۇنداق دەرتنى ھىچۋاقتا،
قانلىرىمىز كوز ياش بولۇپ ئاقماقتا،
بىز خالايمىز ئەمدى تىرىك ئولمەكنى.
پەرزەنت دىمەك جان ئىكەن ئەجەپ راستىن،
يۈرەكلەرگە سىغامدىغان دەردۇ-غەزەپ.
بۇ ۋۇجۇدنى پارە-پارە قىلساق قانچىلەپ،
بىز خالايمىز ئەمدى تىرىك ئولمەكنى.
ئى بۇرادەر، يارۇ-دوست، ئاغىنىلەر،
بىزگە كەلدى پۈتمەس ئېغىر غەم-قايغۇلەر.
كوزلىرىمىز ئوچۇق تۇرۇپ كور بولدىلەر،
بىز خالايمىز ئەمدى تىرىك ئولمەكنى.

ئەلقسىسە، ئۇ كۈنى شەھەرنىڭ ئىچىگە بىر غۇلغۇلا ئەزىم پەيدا بولۇپتۇ. ئاسمان-
زىمىن لەرزىگە كەپتۇ. بارلىق ۋەزىر، ئولۇمالار پادىشانىڭ ئېچىنىشلىق ھالىغا يىغلاپ، ئىچ
ئاغرىتىپ تەسەللى بېرىپتۇ، پادىشانى يولەپ دورا ئىچكۈزۈپتۇ.

— ئەي پادىشاھى ئالەم،— دەپتۇ ئۇلار تەسەللى بېرىپ،— قازاغا رىزا، بالاغا سەۋرى
قىلىش لازىم. ئوزلىرىگە بىر مەسلىھەت: باغدات شەھرىدە ئابدۇلقادىر ئىسىملىك بىر ئۇلۇغ
زات بارمىش، ئۇ زات ئولگەن ئولۇككە ئىشارەت قىلسا، ئولۇك تىرىلىپ قوپارمىش. ئۇ كە-
شنىڭ ئالدىغا بېرىپ نەزىر-سەدىقە قىلىپ ئىلتىجا قىلسا، ئۇ زاتنىڭ رەھىمى كېلىپ دۇئا

قىلسا، بۇ شاھزادىلەر تىرىلسە ئەجەپ ئەمەس.

بۇ مەسلەھەت پادىشاھقا ناھايىتى خوش كەپتۇ. باغدات شەھرىنىڭ تەييارلىغىنى قىلىپ (مەپىگە ئالتۇن - كۈمۈشلەردىن سېلىپ، نۇرغۇن توگە - قويلارنى ئېلىپ) يولغا چىقىپتۇ.

سودىگەر زار - زار يىغلاپ "بۇ ئىككى شاھزادىنىڭ كاللىسى مېنىڭ سەۋمۇمدىن كە - سىلدى. ئەمدى مەنمۇ بېرىپ ئول ئۇلۇغ زاتتىن گۇناھىمنى تىلەپ، قارا يۈزۈمنى شىپالىق توپىلارغا سۇرتۇپ كېلەي"، دەپ بارلىق غۇلاملىرىنى ئازات قىلىپ، دۇنيالىرىنى غېرىپ - يېتىم، ئاجىز - پەقىرلەرگە ئۆلەشتۈرۈپ بېرىپ، ئىككى ئايدا باغداتقا يېتىپ بېرىپتۇ.

پادىشاھ خۇداغا يىغلاپ، نۇرغۇنلىغان خەيرى ئەسنانلارنى قىلىپ، تىلەكلىرىنى تىلەپتۇ. ئۇلارنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولۇپ، ئۇلۇغ زاتنىڭ نەزىرى بىلەن شاھزادىلەر تىرىلىپتۇ. ئادىل شاھ بىلەن مەلىكە دەرھال كېلىپ شاھزادىلارنىڭ بويۇنلىرىغا ئېسىلىپ يىغلىشىپتۇ. خۇداغا شۇكرى ئېيتىپ، باغدات بىلەن خوشلىشىپ، دىيار بەكرىگە يېنىپ كەپتۇ.

ئەلقسىسە، ئەمدى ئىككى كەلسە سوزنى ھىلىقى يەتتە قەلەندەردىن ئاڭلايلى؛ ئۇ كۈنى ئادىل شاھ يەمەن شەھىرىدىن قېچىپ چىقىپتۇ، ئەتسى قەلەندەر شاھنىڭ كىشىلىرى ئادىل شاھنى ئىزلەپ تاپالماپتۇ. ئۇلار: "پادىشاھلىق بىزلەرگە ئوڭچە قالغان ئوخشايدۇ" دەپ ئوي - لاپ، بارچە شەھەرلەرنى ئوز تەسەرۇپىغا ئېلىپ، ئوزلىرى خالىغانچە ھەركەت قىلىپ، دولەتنى پاراكەندە قىپتۇ. بەزى قازى - مۇپتىلارنى، يۇرتنىڭ ئۇلۇغلىرىنى تۇتۇپ ئولتۇرۇپتۇ، بەزىلىرىنى زىندانغا ساپتۇ.

ئەلقسىسە، قەلەندەرلەر شەھەرنى ئون توت يىل سوراپتۇ. بەزىلەر گادايللىشىپ، بەزىلەر باي - كاتتىلاردىن بولۇپ كېتىپتۇ. پەقىرلەر زۇلۇمغا چىدىماي ھەر تەرەپكە قېچىپ كېتىپتۇ. يەتتە بەگى قەلەندەر ئوزئارا پادىشاھلىق تالىشىپ جىدەل قىلىشىپ، بىر بىرىنى ئولتۇرۇپتۇ. ئاخىرىدا بىرلا بەگى قاپتۇ.

بىر كۈنى زىندانغا سېلىنغان شەھەرنىڭ ئۇلۇغلىرىدىن يەتمىش كىشى ئوزئارا مەس - لىھەتلىشىپتۇ.

— ئەي بۇرادەرلەر، — دەپ خىتاپ قىپتۇ ئۇلارنىڭ ئىچىدىن كاتتىراق بىرسى، — ئەمدى بىز مەردانە بولمىساق بولمايدۇ. شۇنداق ئادىل شاھتىن يۈز ئورۇپ، ھورۇن، بىكار تەلەپ بەگىلەرنىڭ ئالدىمىغا چۇشۇپ بولغان يېرىمىز مۇشۇ. ئىش - ئەمگەكنى ياقتۇرمايدىغان، نىشىدىن باشقىنى ياخشى كورمەيدىغان، دىندار نىقابىغا كىرۋالغان، ھورۇن، بىكار تەلەپ بۇ بەگىلەر ئون نەچچە يىلىدىلا ئاۋات، گۈزەل شەھرىمىزنى ۋەيران قىلىپ بولدى. ئاخىرىدا بىزنىمۇ ئولتۇرۇۋەتمىسۇن يەنە.

نەزمە:

ئەي بۇرادەرلەر قەدىردانلار،
ئاگاھ، دانا بولايلى ئەمدى.
بىكار تەلەپ زەنگىلەرگە،
بوزەك بولۇپ تۇرمايلى ئەمدى.
زەنگىلەرنى بىز ئادىل ئويلاپ،

ئىشىنىپ ئاخىر بىز بولدۇق خاراپ،
قېرىنداشلارمۇ كەتتى تاراپ،
قورقۇپ قاراپ تۇرمايلى ئەمدى.
ئوز ۋاقتىدا ئېلىپ ساۋاق،
زەنگىلەرنى ئاغدۇرمىساق،
بۇرنىمىزدىن بولغاي بۇلاق،
قورقۇپ قاراپ تۇرمايلى ئەمدى.
ئىتتىپاقلىشىپ قىلىپ بىز غازات،
ئادالەت دەپ قىلايلى جاھات،
ئاخىر ھەممىمىز بولۇشچۇن ئازات،
مۇشنى قاتتىق تۈگەيلى ئەمدى.
قەھرىمانلىق كورسىتىپ بىز،
ئادالەتكە يەتكەيمىز تېز،
ئەلنى - يۇرتنى قۇتقۇزغايىمىز.
قورقۇپ قاراپ تۇرمايلى ئەمدى!.....

ئەلقىسىسە، ئۇلار مۇڭىدىشىپ مەسلەھەتلىشىپ قەتئىي قارارغا كەپتۇ: شەھەر خەلقى جەم بولۇپ، يېرىم كېچىدە قوزغىلىپ چىقىپ ئوردىغا باستۇرۇپ كىرىپ، ھورۇن، بەگى پادىشاھنى تەختتىن تاۋۇتقا تارتىپ، ئەل يۇرتىنى ھالاكەتتىن قۇتقۇزماقچى بوپتۇ. شۇ ھەسلىھەت بىلەن بىر كۈنى يېرىم كېچىدە قوزغىلىپ، پۈتۈن خەلقىنى قوزغاپ ئەگەشتۈرۈپ پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا باستۇرۇپ كىرىپتۇ. ھىلىقى ھايات قالغان زەنگى قەلەندەر باشقا ھەمراھى بىلەن نەشە چېكىشىپ چالا مەس ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇلار نىمە ھادىسە بولغانلىغىنى بىلمەي قاپتۇ. خالايقىلار ئۇنى باغلاپ دارغا ئېسىپ ئولتۇرۇپتۇ.

نەزمە:

قوزغىلىپ ئەل چىقسا جەڭگە،
تەڭ كېلەلمەس ئاغا بەگگە.
ئادالەت كۈلمەيدۇ بېقىپ،
قورقۇپ ئەل ئالسا يېتىپ.
ئاخىر ئولۇم ھەممىمىزگە بار،
قورقساق زۇلۇم بىزنى قىلار خار.
قورقۇنچاقلىق بىزگە نومۇس - ئار،
زالىملارغا ياسايلى بىز دار.
ئەلنى - يۇرتنى يۇيۇپ قان بىلەن،
قىلايلى ئازات ئېزىز جان بىلەن.

سوققا بېرىپ دۇشمەنلەرگە،
تەڭسىزلىكنى كۈمەيلى يەرگە!.....

ئەلقسە، يەمەن خەلقى غەلبە قىلغاندىن كېيىن، ئادىل شاھنىڭ دىيار بەكرىدە بارلىغىنى ئاڭلاپتۇ. شەھەر خەلقى مەسلىھەت قىلىپ، ئادىل شاھقا نامە يېزىپ ئەۋەتىپتۇ. نامىنىڭ مەزمۇنى مۇنداق ئىكەن.

ئەزمە:

ئادىل شاھ سوزىمىزنى ئاڭلىغايلە،
ئىلتىپات قىلىپ تەلۋىمىز يەردە قويىمىغايلە.
ھورۇن - زالىم بەڭگىلەرنى قۇرۇتتۇق،
ئۈمىت - ئارزۇ، ئىشەنچ بىلەن تۇرۇپتۇق.
يۇرتىمىز باش - ئىگىسىز بولۇپ قالدى،
ئوزلىرىنى يۈرەكلەر كۆپ سېغىندى.
كېلىپ تېزدىن بولغايلە يۇرتقا ئاتا،
توۋە قىلدۇق بىز قىپتىمىز كۆپ خانا.
ئاتا ئوتەر بالىسىنىڭ گۇناھىدىن،
سىلىگە تىلدۇق رەھىمەت ئىلاھىدىن.
يۇرتىمىزغا قايتىپ كېلىپ ئى ئادىل شاھ،
پەقىرلەر دادىمىزغا بولغايلە ئاگاھ.
تەنلىرىنى ساق قىلسۇن ئۇلۇغ خۇدايىم،
ئەمىرلىرىگە بوي سۇنغايمىز ئەمدى بىز دائىم.

خالايمىقلار تۇرغۇن سوغا - سالام بىلەن ئەلچىلەرنى يولغا ساپتۇ. ئەلچىلەر نامەنى ئېلىپ نەچچە ۋاقىت يول يۈرۈپ، دىيار بەكرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئادىل شاھ بىلەن كورۇشۇپ، سوغا - سالاملارنى ھەدىيە قىلىپ، نامىنى ئىككى قولىلاپ تۇتۇپ بېرىپ، قول قوشتۇرغان ھالدا جاۋاب كۇتۇپ تۇرۇپتۇ.
ئادىل شاھ نامەنى قولىغا ئېلىپ مۇلاھىزە قىلىپ كورۇپتۇ.

ئەزمە:

يەمەننىڭ پۇقرالىرىدىن كېلىپتۇ نامە،
ئۇستۇمدىدۇر دىيار بەكرىدىن جامە.
بۇ يەردىن يۈز ئورسەم ھەرگىزمۇ بولماس،
قۇلارغا ئىلتىپات قىلمايمۇ بولماس.

خار بولۇپ يۇرگىنىدە چوللەرنى كېزىپ،
بېشىغا قوندىلەر ئاق قۇش كېلىپ.
ئۆزەمنى ئول قۇشتىن قىلالماي جۇدا،
دىدىمكى: "مىڭ رەھىمەت ساڭا ئەي خۇدا!"
پادىشالىق تاجىنى كەيدۇرۇپ باشقا،
ئاغزىم ئۇلاشتىلەر لەززەتلىك ئاشقا.
پادىشالىق تاجۇ-تەخت مېنىڭ بولدى،
سائادەت دولتى كېلىپ قوندى.
كۈنسېرى ئىقبالىم يۇرۇپ باردى،
ئىجتالىق يۇلتۇزۇم پارلاپ ياندى.
شۇكرى خۇدانىڭ شۇ رەھىمىتىگە،
رەھىمەت يۇرتنىڭ شۇ ھىمىتىگە.

ئادىل شاھ ئىلگىرى يەمەن خەلقىدىن كوڭلى رەنجىگەنلىگىنىمۇ ئەسلەپتۇ. ئەمما ئاخىرى
ئۇنى ئىچىگە يۇتۇۋېتىپتۇ. ئۆز ئورنىدا كارۋان بېشىنى پادىشا قىلىپ خەت پۈتۈپتۇ. دە،
موھرىنى بېسىپ ئەلچىلەرگە قوشۇپ يەمەنگە ئەۋەتىپتۇ.
ئۇ سودىگەر يەمەنگە بېرىپ پادىشا بولۇپ، شەھەرلەرنى ئۆز تەسەرۇپىغا ئاپتۇ. ۋەپ-
وان بولغان يۇرتلارنى ئاۋات قىلىش، غېرىپ، ئاجىز پەقىرلەر ھالىغا يېتىش تەدبىرلىرىنى
قىلىشقا باشلاپتۇ. دادۇ-ئەدىل بىلەن ئىش كورۇپ، يۇرتنى مۇنەۋۋەر قىپتۇ.
رېۋايەتچىلەر شۇنداق ھىكايە قىلىپتۇركى، ئادىل شاھ ئالەمدىن ئوتۇپتۇ، ئورنىغا مەلىكە
كۆلچىرە شاھلىق تەختىدە قارار تېپىپتۇ. ئەل-يۇرتنى دادۇ-ئەدىل بىلەن باشقۇرۇپ
يۇرتنى پاراۋان، گۈزەل، ئەلنى باي، خوشال قىپتۇ.

دۇنيۇ خەلق قوشۇنى

ئاتام بولسا، ئاتام بولسا،
ئولۇم بولمىسا.
ئولگەنلەرگە جەننەت بولسا،
دوزاق بولمىسا.

ئاتام مېنى تاشلاپ ئەتتى،
ئەسكى چالما دەپ.
ئاتام بولسا باقار ئىدى،
قىزىل ئالما دەپ.

ئاتاممۇ ھايات بولسا،
ئاتاممۇ ھايات بولسا.
ھالىشا بۇدەم يەتسەم،
دەردىنى ماڭا ئېيتسا.

ئاتاسىز قالغان ئادەم مەن،
ئاناسىز قالغان ئادەم مەن.
كىشىنىڭ يارىنى يار دەپ،
يارسىز قالغان ئادەم مەن.

ئاتا - ئانا، قېرىنداشنى،
قېرىنسا ئۈنمەس.
كۆز ياشىمى دەپ قىلىپ،
سۇغارسام قانماس.

ئاتا لازىم، ئانا لازىم،
چىن دوستقا ۋاپا لازىم.
ۋاپادار يارىڭ بولسا،
باشقىسى نىمە لازىم.

ئاتاسى يوقمىكىن يارىنىڭ،
ئاناسى يوقمىكىن يارىنىڭ.
بېرىپ چوللەردە ياتقۇنچە،
ماكانى يوقمىكىن يارىنىڭ.

ئاتا - ئانام كويى تاغ
ئولۇپ كېتەرىن بىلىدىم.
بۇ مېنىڭ يالغۇز بېشىم،
مۇڭغا قالارىن بىلىدىم.

ئاتاممۇ ئولۇپ قالغان،
ئاتاممۇ ئولۇپ قالغان.
ئاتام بىلەن ئانامدىن،
بىر پارچە پالاز قالغان.

ئاتالاردىن ئايرىلدۇق،
ئاتالاردىن ئايرىلدۇق.
قىزىلىگۈل غۇنچىسىدەك،
ياخشى ياردىن ئايرىلدۇق.

ئۆز ئىشىنى ئۆزى بىلگەن،
قانداقلا بولسۇن ياخشى ئىش!

ئاتلارنى ھەيدەيدىكەن،
ياپ - يېشىل يايلاقلارغا.
يار دەردى يامان ئىكەن،
چىقىپ كەتسەم يىراقلارغا.

ئاتنى مىندىم ئىگەرسىز،
تاققا چىقىتىم يۈگەنسەز،
يارى تۇرۇپ يار تۇتقان،
يۈزى قارا ئىمانسىز.

ئاتلىدىم ئوتەلمىدىم،
چامىدىم يېتەلمىدىم.
ئارزۇلاپ تۇتقان يارىمنى،
مەن تاشلاپ كېتەلمىدىم.

ئاتلارنى تۇتۇپ قويدۇق،
كورۇنگەن قارا تۈزگە،
بارساڭلا سالام دەڭلا،
بىزنىڭ يار قارا كوزگە.

ئاتلاپمۇ ئوتەلمەيمەن،
سەكرەپمۇ ئوتەلمەيمەن.
بالدۇر قىلغان ۋەدەمگە،
ئۈمىتىنى ئۈزەلمەيمەن.

ئاسمانغا چىقاي دەمسەن،
بۇلۇتقا مەنەي دەمسەن.
ئۈزەڭ قىلىپ يامانلىقنى،
كىملىرىنى يامان دەيسەن؟

ئاسمانلاردا ئاي پاتتى،
بىر ۋاقلاردا تاڭ ئاتتى.
بىۋاپانى يار تۇتسام،
يوللىرىغا قاراتتى.

ئاتامدىن كەيسىدىم مەشرۇ،
ئاتامدىن كەيسىدىم مەشرۇ.
خۇدايىم بەختىمنى بەرسە،
كېيەرمەن يارىمدىن مەشرۇ.

ئاتنى ساتمىسام بولماس،
دەرتنى تارتىمىسام بولماس.
پۇلۇم يوق دىگەن بىلەن،
خوتۇن ئالمىسام بولماس.

ئاتام سەنسەن، ئاتام سەنسەن،
قايدا باردۇرسەن.
قاشنى ئېتىپ، كوزنى قىسىپ،
جاننى ئالۇرسەن.

ئاتا لازىم، ئانا لازىم،
تاماكىغا چىلىم لازىم.
سېنىڭدەك ياخشى يار بولسا،
ماڭا ئوقەت نىمە لازىم.

ئات مىندىم ئىگەر بىلەن،
باشىدا يۈگەن بىلەن.
دەردىم تولا ئىچىمدە،
مەن مۇنداق يۈرگەن بىلەن.

ئاتلىرىڭنىڭ ئىچىدە،
مىنىڭدەك ئېتىڭ بارمۇ؟
مىنىپ ئارقاڭغا قارايسەن،
يارغا بىر گېپىڭ بارمۇ؟

ئاتلىرىمنى قويۇپ ئەتتىم،
كوكو بۇلاقتا.
بىزنىڭ يارلار چىقىتىمىكىن،
چىگدىلىك باقتا.

ئات مىنىپ كىمخاپ كىيىپ،
قۇش قۇشلىماغلىق قانچە ئىش؟

كوڭۇل بەرمىگەن يارنىڭ،
ئوتىدا ئولەرمەنمۇ؟

ئالسىنىڭ شېخى تولا،
ئېگىلىپ سۇنمايدىكەن.
يارنىڭ دەردى تولا،
گېپىدە تۇرمايدىكەن.

ئالتۇن قەپىزىم بولسا،
بۇلبۇلنى باقاي دەيمەن.
كوڭلۇمدىكى يار بولسا،
كوكسۇمگە ياقاي دەيمەن.

ئاللىلىق دەريا بويىدا،
ئېچىلىپتۇ لەيلىگۈل.
سەن ئۈزەڭگە لەيلى بولساڭ،
مەن ئۈزەمگە تاجىگۈل.

ئالبا بەرسەم ئالمايسىز،
جىگدە بەرسەم يىمەيسىز.
قايسى باينىڭ قىزىسىز،
بىزنى كۈزگە ئىلمايسىز؟

ئاللا يارىم كەڭ يايلاقتا،
ئۈزەڭ يايلاھسەن؟
سېمىز قوينىڭ قوزىسىدەك،
سەكرەپ ئويناھسەن؟

ئالتاي ياتتۇق مىنگاڭدا،
سوكسوك بىلەن ئوت قالاپ.
كوزنىڭ خۇمارى ئاقتى،
يارنىڭ يولغا قاراپ.

ئالتىنچى ئاينىڭ ئاپتۇندا،
كوپىدى پىشانەم.
ئولۇپ كەتسەم سىزگە قالسۇن،
مېنىڭ نىشانەم.

ئالما ئاتتىم تېرەككە،
يېنىپ چۈشتى كۆكرەككە.
ئالتى ئاي بولدى بۇ دەرتكە،
ئورناپ كەتتى يۈرەككە.

ئالبا يەيلى، غورا يەيلى،
توپە شاخلارنى ئېگىپ.
مېنىڭ ئاندا بىر يارىم بار،
ئولىگەيلەر تىل ئېگىپ.

ئالما گۈلى قىسماڭلار،
توزۇپ كېتىدۇ يەرگە.
چىرايلىقتىن يار تۇتماڭ،
ئېگىپ كېتىدۇ ئەرگە.

ئالىپتۇغا بارمايمەن،
سايدا پۈتۈم ئاغرىيدۇ.
ئىلىدىكى يارىمغا،
ئەمدى ئىچىم ئاغرىيدۇ.

ئالتەشەدە بارمىكىن،
سەن يارىمدەك ئاي چىراي.
ئىلاندىكە تولغىنىپ چىقساڭ،
قانداق سەندىن ئايرىلاي؟

ئالبا پىشتى چۈشىمىگەن،
سۈۋەتلىرىم تولمىگەن.
يىراقتىكى يارىمغا،
خەت ئەۋەتسەم تەگمىگەن.

ئالبا شېخى گۈل شېخى،
سۇنسا سۇنار قايرىلماس.
چىن يۈرەكتىن سويگەن يار،
ئولىگىچە ئايرىلماس.

ئالبا بەرمىگەن يارنى،
ئالبا بەردى دەرمەنمۇ؟

كېچە يانغدا يېتىپ،
گۈندۈزى خېرىدارنىڭ بولاي.

ئاققنادۇر ئوزىڭىز،
ئاتلىققنادۇر سوزىڭىز.
چاۋا يىگەن مۇشۇكتەك،
پاقىرايدۇ كوزىڭىز.

ئاق بوز ئېتىم ئوبدانمۇ،
كۆك بوز ئېتىم ئوبدانمۇ.
پۇل تېپىپ بەرسەم ئوبدانمۇ،
ئوزەم ساڭا يامانمۇ؟

ئاق تاۋاردىن تون كىيىپسىز،
شايتوۋادىن يوقىمدى؟
شەھەر ئارىلاپ يار تۇتۇپسىز،
شەھرىڭىزدە يوقىمدى؟

ئاق ئۇزۇم پىشتى توكۇلدى،
يەپ باقىمىدىم تاتلىقىمىكەن.
بۇ دۇنيانىڭ دولتى،
ئاتام بىلەن ئانام ئىكەن.

ئاقى سۇلار، تامدى سۇلار،
دەريانىڭ بەختى.
مەن يارىغا باقاي دىسەم،
ئوقەتنىڭ ۋاقتى.

ئاقسا سۇلار، تامسا سۇلار،
دەريانىڭ بەختى.
قاچان تۈگەر، قاچان كېتەر،
زۇلۇمنىڭ ۋاقتى.

ئاق ئالماڭنى قەرمەيمەن،
ئېتىگىنى لاي قىلىپ.
سەن يارىنى سويىمەيمەن،
مەن ئوزەمنى خار قىلىپ.

ئالتۇن بولسا، كۈمۈش بولسا،
سالسام بىلەككە.
يىراقتىكى يارىنىڭ ئوتى،
تەگدى يۈرەككە.

ئالتۇن پىچاق، كۈمۈش پىچاق،
بىلىمسە ئوتتەس.
يىراقتىكى يارىنىڭ ئوتى،
سۇ قۇيسام ئوچمەس.

ئالادۇرسەن، رازىدۇرمەن،
ئالساڭ جانىمنى.
بىر ئاللادىن تىلەيدۇرمەن،
كۆڭۈل شادىمنى.

ئالتۇن بىلەن ئەينەكنى،
كىم سوققاندۇ چەينەكنى.
تاپقان بولساڭ مەندەكنى،
مەن تاپارمەن سەندەكنى.

ئاق ئالما، قىزىل ئالما،
چىچىڭغا جالا سالما.
ئاكام سېنى ئالمايدۇ،
كەلگەنلەرنى ياندۇرما.

ئاق سارايدىن چىقتى يارىم،
چىن توگانى پۇركىنىپ.
قولدا زەيتۇنە ياغلىق،
تال چىۋىقتەك تولغىنىپ.

ئاق دادام، ئاپپاق دادام،
قەشقەرغە بارغۇم كېلىدۇ.
ئاق سارايمىڭ ئالدىدا،
تامাকা تارتقۇم كېلىدۇ.

ئاققىنە ئايدەك يۇزۇڭگە،
زەيتۇنە خالىڭ بولاي.

ئىشقى ئوتى ماڭا چۈشتى،
دوزاق ئوتىدىن يامان.

ئاپپاق ئايدىڭغا چىقسام،
ئاي ماڭا يولداش بولسا،
مەن ئۈزەم يالغۇز ئوغۇل،
يار ماڭا مۇڭداش بولسا.

ئاپپاق ئايدىڭغا چىقىپ،
ئاي كورۇندۇمۇ ساڭا؟
ئىشىڭدىن تولا ئوتۇپ،
خار كورۇندۇمۇ ساڭا؟

ئاپپاق ئوپكىدەك يارىم،
تاۋار كوپىدەك يارىم.
ھىلىقى قىلغان خۇيلىرىڭغا،
قوساق كوپكىدەك يارىم.

ئامبالنىڭ قىزى،
داينىڭ قىزى.
چوقۇر دىمەڭلا،
تاياقنىڭ ئىزى.

ئامبىلى ئالدىدا،
دايمىسى كەينىدە.
مەن قانداق قىلاي،
زۇلۇم دەردىدە.

ئامبىلى ئاق ئاتلىق،
دايمىسى كوك ئاتلىق.
كۈندىلا يىغلايدۇ،
گۇناسىز "ئاتلىق".

ئامبىلىغا ئاق چاي،
دايمىسىغا كوك چاي.
گۇندىغا سالغاننىڭ،
كېيىنىنى پىچاي.

ئاق تېرەكنىڭ تۇۋىدە،
مېنىڭ يارىم سازەندىدۇر.
سازىدا ئۇن بېرىدۇ،
دىدار كورۇشمەك نەدىدۇر!

ئاق ساراي ئاپپاق ساراي،
ئالدىڭغا مەن باراي.
ئاداۋەت ساقلىساڭ يارىم،
چاي قۇبۇپ كوڭلۇڭنى ئالاي.

ئاغرىپ ياتسام ئولگىنى،
يارىم كەپتۇ كورگىنى.
قوپقىلى دەرمانىم يوق،
يارغا تازىم قىلغىنى.

ئاغزىدىن ئالما پۇرايدۇ،
لەۋلىرىدە باردۇر ئانار.
بىردەم ئولتۇرسىلا قاشىمدا،
ئۇسسۇلۇق باغرىم قانار.

ئاشىق بولمەن دەيدۇ،
چانغا كويسە بولمامدۇ؟
ئادەم بالىسى تولا،
قەدىرنى بىلسە بولمامدۇ؟

ئاشىق تۇتساڭ مېنى تۇت،
بىر كون كېرەك بولارمەن.
دۇشمىنىڭنىڭ ئالدىدا،
تاش يۈرەكلىك بولارمەن.

ئاھ يارىم چاققان جۇگان،
جاھانغا ئوت ياققان جۇگان.
بېشىنى قاتتىق تاراپ،
يارنى قاخشاتقان جۇگان.

ئاھ يارىم چىداڭ ھامان،
قاراڭغۇ ئايدىڭ يامان.

بىلىمەيمەن ئىچچۈك ھالدۇر،
 چىرايىم سېرىق گۈلدۇر.

ئارا ئۈستەك توغراقلىقتۇر،
 يارىنىڭ جايى.
 قاراپ يارغا ئەسر بولدى،
 كوزنىڭ قاراغى.

ئارىدا تام بولمىسا،
 يارىمنى كورسەم پات - پات.
 يارىمنىڭ باسقان ئىزىدا،
 ئېچىلدى گۈللەر قات - قات.

باغ ئارالاپ، تاغ ئارالاپ،
 تەگەن ئوقنىڭ سانى يوق.
 ئوق تېگىپتۇ يار جانىغا،
 قىمراغۇنچە ھالى يوق.

باغدا بىر گۈل بار ئىدى،
 شاخىدا بۇلبۇل سايىردى.
 ئول خۇدانىڭ بۇيرۇغى،
 بۇلبۇلنى گۈلدىن ئايرىدى.

باققا كىرمەك ئاساندۇر،
 شورى بولغاندىن كېيىن.
 يارنى سويىمەك ئاساندۇر،
 كوڭلى بولغاندىن كېيىن.

باغنىڭغا كىرىپ ئالىپ،
 ئۇرۇك ئىرغىنتاي يارىم.
 ناخشامغا قوشۇپ ئالىپ،
 سېنى يىغلىنتاي يارىم.

باغنىڭدىكى تاللارنى،
 خامان ھايدىسا لازىم.
 ئوينايمەن دەپ ئېيتساڭچۇ،
 مەن ساڭا قىلاي تازىم.

ئامرىغىم سېنى بار دەپ،
 بۇ مەلەڭدە ئوينايمەن.
 سېنى مەلەڭدە كورسەم،
 تاڭ ئاتقىچە ئويلايمەن.

ئايۋىنىڭنى بىلىمەيمەن،
 سارىيىڭغا كىرمەيمەن.
 قاچان كېلىسەن يارىم،
 قاراينىڭنى بىلىمەيمەن.

ئايۋىنىڭدا چۇپ ساندۇق،
 سارىيىڭدا يوق ساندۇق.
 ئالتاي بولدى خېتىڭ يوق،
 نىسە بولغاندۇ دەپ قالدۇق.

ئايىمۇ كوكتە، كۈنىمۇ كوكتە،
 چاقى پەلەكتە.
 يىمەكتە ئەمەس ئىچمەكتە ئەمەس،
 يارنى كورمەكتە.

ئاينىڭ ئايدىڭى يوق،
 بۇلۇت قېشىدا بار ئۇچۇن.
 يارنىڭ يادىدا يوق،
 يار قېشىدا بار ئۇچۇن.

ئايىمۇ كوكتە، كۈنىمۇ كوكتە،
 چاقى پەلەكتە.
 يارنىڭ كوڭلى بولەك يەردە،
 مەن بۇ ئەمگەكتە.

ئايىمدۇ، ئايلىمدۇ،
 ئايغا بۇلۇت دالدامدۇ؟
 بىۋاپا يارلار ئۇچۇن،
 تۈگىمەن تېشى زايامدۇ؟

ئايىلغىنى ئۇچ كۈندۇر،
 يارنىڭ دەردى مۇشكۈلدۇر.

قاملاشمىغان يىگىتكە،
 ئەجەپ كوڭلۇم چۈشۈپتۇ.
 باراڭنىڭ ئىچى سايى،
 ئەتراپى ئۇنىڭ گۈلدۈر.
 گۈل سايىسىدا ئولتۇرغان،
 مېنىڭ يارىم قىزىلگۈلدۈر.
 باراي دەپ جابدۇپ ئىدىم،
 قويمىدى پەلەك بىزنى.
 بېرىپ يانغان كىشىلەردىن،
 تولا سورىغۇم كىلۇر سىزنى.
 بارادۇرمىز، يانادۇرمىز،
 ياخشى قېلىڭلار!
 ئىگىز داۋان ئاشادۇرمىز،
 شوتا سېلىڭلار.
 بارساڭ يار بېرىپ تۇرغىن،
 ئارقاڭدىن يېتىشەرەن.
 يامان ئېرىڭدىن قورقساڭ،
 سايدا تېپىشارەن.
 بارغىدەكمۇ ئەمەسمەن،
 بارالغىدەكمۇ ئەمەسمەن.
 يارنىڭ تىللىغان ئەلىسىگە،
 چىدالغىدەكمۇ ئەمەسمەن.
 بارغىچە ئاسانلا باردىم،
 يولنى بىلىمەي ساي بىلەن.
 يانغىچە يارىدار كىيىكتەك،
 ئىككى كوزۇم قان بىلەن.
 بارچە ئىللەتنى ماڭا،
 سالى خۇدايم نە قىلاي.
 تەغدىرى ئاللا خۇداغا،
 مەن نىچۈك چارە قىلاي.

باغىڭغا كىرىپ ئالدىم،
 شاپتۇلاڭنى يەپ ئالدىم.
 ئوينىساڭ ئوينىما،
 مەن سەندىن كوڭۇل ئالدىم.
 باغدىكى تېرەكلەرنى،
 بەسلىشىپ كېسەيلەمۇ.
 ئىككى دەرتەن بىر بولۇپ،
 ئوز يۇرتقا كېتەيلىمۇ؟
 باغۇلۇق، ھەي باغۇلۇق،
 تامدىن مارىلاپ يانغۇلۇق.
 بەندىلىككە چارە يوق،
 يىغلاپ يۇرۇپ ئاھ ئۇرغۇلۇق.
 باققا بوستان سالىمەن،
 سايىسىدىن ئوتسەڭچۇ يارىم.
 گۈل ھارىغى تۈتىمەن،
 مەس بولۇپ ئىچسەڭچۇ يارىم.
 باققا كىردىم گۈل ئۈزەي دەپ،
 گۈل ياتدۇ شېخى بىلەن.
 گۈل ئېچىلغاندا كىرىڭ،
 باغلاپ بېرەي باغى بىلەن.
 باغچىلارەي، باغچىلار،
 گۈل ئېچىلغان باغچىلار.
 سىز خېنىم قۇلاق سېلىڭ،
 سىزگە ئېيتقان ناخشىلار.
 باغىڭدىكى ئالماڭنى،
 چىشلەپ يەيمەن ئۈزمەيمەن.
 سېنىڭدەك گۈزەل ياردىن،
 ئولسەم ئۈمت ئۈزمەيمەن.
 باغدا ئالما پىشىپتۇ،
 يەرگە توك-توك چۈشۈپتۇ.

ماختىغان بىلەن يارنى،
كىشىنىڭ ھالىغا يەتمەس.

بىزنىڭ باغدا چىنەستە،
تۇگەپ كەتتى يىمەستە.
يار ئىگىزدە مەن پەستە،
ئۆرۈكۈپ كەتتى كۆرمەستە.

بىزنىڭ يارلا ئۆزى كىچىك،
چىرايى كۈلگەك.
مەن شۇ ياقىن دارىپ ئوتەي،
يارىمنى كۆرگەچ.

بىزنىڭ باغدا ئانار گۈل،
ئانارلىرىدىن يەپ قويۇڭ.
بىزنى يارلا سورىسا،
يۇرىدۇ ئامان دەپ قويۇڭ.

بۇلبۇل دىگەن بىر قۇشتۇر،
سايىرسا ئۇنى خوشتۇر.
بەش كۈنلۈك شۇ ئالەمدە،
يار بىلەن كوڭۇل خوشتۇر.

بۈگۈن ئايغا ئون يەتتە،
يارىم كەلسە ئەلۋەتتە.
يارىم كەلسە كەلبەمدۇ،
ئەمدى بىز خىجالەتتە.

بۈگۈن ئالتى كۈن بولدى،
قەلەندەرخانىدا ياتتۇق.
كۆلا بىلەن چەندىنى،
خۇدا يولىدا ساتتۇق.

داۋانچىڭدىكى قورغان،
مەھرەم بالانىڭ جايى.
يەتمەمدۇ خۇدايىمغا،
غېرىپ بالانىڭ ئاھى.

باغچە، باغچە گۈل تېرىپ،
بىر باغچە گۈلگە تولمىدى.
شۇل خۇدانىڭ تەغدېرى،
مېنى يارغا قوشمىدى.

باغنىڭ ئىچىدە ئىلان،
كوس-كوس بوپتۇ چىلان.
مېنى ئوتۇڭغا سېلىپ قويۇپ،
ھەجەپ قىلدىڭغۇ ۋەيران.

بىلىڭىزنى باغلايسىز،
تۈگىڭىزنى ئەتمەيسىز.
بېشىمىزغا مۇڭ چۈشتى،
ھالىمىزغا يەتمەيسىز.

بىۋاپادىن ئاڭلىدىم،
باغرىغا تاشنى باغلىدىم.
بىۋاپا سەن يار ئۇچۇن،
گوبىدا قان يىغلىدىم.

بىر بالاغا سالدىلا،
ئىككى بالاغا سالدىلا.
بويىنى باغلاق بوزلا چىندەك،
ئىتتىزىزغا سالدىلا.

بىر كىتاپتا سوزلىگىدەك،
تامغۇدەك ياشىم مېنىڭ.
ئاقشۈت يار كويىدا،
كەتكۈدەك باشىم مېنىڭ.

بىر ۋەدە قىلىپ ئەردىم،
ۋەدەمدە تۇرۇپ كەلدىم.
يار ۋەدىسىگە تۇرماپتۇ،
ئورۇلۇپ يېنىپ كەلدىم.

بىزنىڭ ئويىمىز بەك پەس،
ئۇستىدىن بۇلۇت كەتمەس.

ياخشىغا بولسا مەيلىك،
ياماننى قويۇپ ياخشىنى تۇت.

دەردىڭ بىلەن پىراقىڭدا،
ئولگىدەك بولدۇم.
شۇ ھالەتتە بولساڭ يارىم،
سويگىدەك بولدۇم.

دەردىڭدە يارا بولدۇم.
كويۇڭىدە جۇدا بولدۇم.
قانداققىنە يارىمىسەن،
بىر كورگىلى زار بولدۇم.

دىلىبىرىم سەندەك جاھاندا،
ھىچكىمى رەنا ئەمەس.
شۇ سېنىڭ رەنالىغىڭغا،
مەندەك ساڭا شەيدا ئەمەس.

دىلىبىرىم مەندىن پىراق،
دىلىبىرىمدىن مەن پىراق.
دىلىبىرىم قېشىمغا كەلسە،
ياندۇرىمەن شام چىراق.

دىلىبىرىم كەتتى پىراققا،
ئوتى مەندىن كەتتىدى.
ئاھ ئۇرۇپ قان يىغلىسام،
دادىم خۇداغا يەتتىدى.

دوستسىزلىغىڭنى بىلسەم ئىدىم.
ئاشنا تۇتماس ئىدىم.
دەستە - دەستە گۈل ئېلىپ،
كەلسەڭ قىيا باقىماس ئىدىم.

دۇتار چالغان قولىڭىز،
ئەجەپمۇ ئاپپاق ئىكەن.
ئويىڭىزنى كوزلىسەم،
ئەجەپمۇ پىراق ئىكەن.

دەرتنىڭ تولىسى كەتتى،
مەن ئاتىمنى سالمايمەن.
بۇ ئالەمدە دەرت تارتسام،
ئاخىرەتتە تارتمايمەن.

دەردى تولدۇر يارىڭ،
كوڭلىنىڭ ئارامى يوق.
بىللە يۈرەيلى يارىم،
بۇ ئىشنىڭ يامانى يوق.

دەرتنىمۇ دەرتىمەن بىلۈر،
ئاغرىقىنىمۇ تارتقان بىلۈر.
كۈچ بىلەكتە دەرت يۈرەكتە،
دەرتنى سارغايغان بىلۈر.

دەرتتە قويدى ئۇ مېنى،
چىن يار دەپ يۈرسەم سېنى.
ئارمىنىمۇ يوق ئىدى،
گەر ئولگۈچە سويىسەم سېنى.

دەريادا سۇ بولمىسا،
بېلىق ياتامدۇ تاشتا.
بىر خىيالى بولمىسا،
جۇۋان ياتامدۇ قاشتا.

دەريا بويى قومۇشلۇق،
قومۇش يېنىدا قوراي.
مەن ساڭا كويۇپ قالدىم،
يارىڭ بارمىكىن سوراي.

دەريا بويىدا تاش تۇت،
بىر ياخشىنى ئاداش تۇت.
ئادىشاڭ يامان بولسا،
ئويىناپ كۈلۈپ ھاراق تۇت.

دەرياغا تاشقىن كەلگىدەك،
تاشنى ئېلىپ تۇغاننى تۇت.

كىراغا ئات مىنىپ بېرىپ،
جامالىكىنى كورەلمەيمەن.
ئىچمە دەيدۇ، ئىچمە دەيدۇ،
ئىچمىگەنلەر قايدا بار.
ياخشىلار تۇتقان ھاراقنى،
ئىچسە يۈرەككە پايدا بار.
جان دوستۇم، چېنىم دوستۇم،
خويىا كەلىدىك يېنىمغا.
يار دەردى مۇنداق بولسا،
دورا يەي بۇ چېنىمغا.
جانىم ئورگىلەي دەيمەن،
خانم ئورگىلەي دەيمەن.
بىر زەردە ئەلەم كەلسە،
يارغا يېتىشەي دەيمەن.
جان چىقاردا كەلسەڭدىك،
جانانى قاشىمغا مېنىك.
نى ئالامەت تاغلىرى،
سىرىلدى باشىمغا مېنىك.
جانۋار تاپسا دەرەخنى،
بىردەم ئۇچۇپ، بىردەم قونۇرە
ئارزۇلۇق يارىنى كورسە،
ئۇسىنغان باغرى قانۇرە
جاندىن ئەزىز يارىمىز،
كوڭلۇمنى ئالالامسىز؟
جايىمىز مۇشكۈل يەردە،
ھاجەتكە بارالامسىز؟
جىلىلىيۇزنى دەيمۇ،
تۇرپان يۇزنى دەيمۇ.
ناۋاتتەك ئالىياڭ تۇرۇپ،
ئەلدىن قەن تىلەپ يەيمۇ؟

دولتىڭنىڭ يارىدا،
دوستىمۇ دوست، دۇشەنمۇ دوست.
باشقا مۇڭ كەلگەن زاماندا،
جان قېرىنداش جانغا دوست.
ئېتىمنى چاپتۇرۇپ ئوتتۇم،
يارىمنىڭ كوچاسىدا.
ئامرىغىم چىقىپ كەلدى،
تاۋار كوپىنەك ئۇچاسىدا.
ئېتىمنى توقۇپ قويدۇم،
شىۋىرغان يامان قاردا.
مەن مۇندا يۇرگەن بىلەن،
كوڭلۇم مېنىڭ ھامان ياردا.
ئېتىمنىڭ خۇيى يامان،
سۇندۇردى ئىگەرمىنى.
ئاتام بولسا ئالار ئىدىم،
قارىقاش جىگەرمىنى.
خاڭغا بارمەن ئاتا،
كومۇر قازىمەن ئاتا.
كىشى يۇرتىدا يۇرۇپ،
قانداق تۇرمىەن ئاتا؟
ئىشىك ئالدى بىر تۇپ تال،
بىر تۇپ تالغا ئۇلاق سال.
مەن ساڭا كويۇپ قالدىم،
سوزلىرىمگە قۇلاق سال.
ئېدىردا ئوتلىغان تايچاق،
مېنىڭ تېيىم ئەمەسمۇ،
قەدىر بىلىمىگەن يارغا،
ئېقىدەم زايا ئەمەسمۇ؟
ئىشىك ئالدى تېرەك بوستان،
ئانار باغدىن ئوتەلمەيمەن.

ئەلىمىڭنى تولا تارتتىم،
راھىتىڭ بارمۇ ماڭا.

كەتتى دەپ كوڭلۇڭنى بۇزما،
كەتمىسەم نالەت ماڭا.
ئالتى قارا چېچىمدىن،
ئۈزگىسى دۇشمەن ماڭا.

كەچ كىردى زاۋال بولدى،
يارىمغا ئۇۋال بولدى.
جالانى يوغان سالپ،
لاچىندەك جۇۋان بولدى.

كەچ بولۇپ يۇلتۇز چىقىپتۇ،
مەن قاچان ئويگە ياناي.
بىرگىنە ئالما بېرىڭ،
يولداش قىلىپ ئويگە ياناي.

كەل يارىم ئولتۇر قېشىمدا،
قالغانلار قالسۇن قازاپ،
كۈزلىرىگە قان يۇگۇرسۇن،
بىز ئىككىمىزگە قازاپ.

كېتىپ بارغان ئومرۇمگە،
تولادىن - تولا ئاغرىيمەن.
يەرگە چۈشكەن غازاڭدەك،
كۈندىن - كۈنگە ساغرىيمەن.

كېچە ئۇيقۇدا ياتسام،
ئات سالدۇرۇپ سەن ئوتتۇڭ.
ئۇن چىقارماي يولۇڭدا،
يۈرەككە ئوت يېقىپ ئوتتۇڭ.

كېتەرىڭنى بىلىگەن بولسام،
ئۇزاتماس ئىدىم.
جەمە مېچىت، تاختا كوۋرۇك،
سالدۇرماستىدىم.

چىرغىلاڭنىڭ يوللىرى،
تارام - تارام كىچىك ساي.
چىرغىلاڭدىن قىز ئالدىم،
ئۈچ - توت كۈنلۈك يېڭى ئاي.

چىرغىلاڭنىڭ يوللىرى،
ئەگىم - ئەگىم كېچىگى.
چىرغىلاڭدىكى شۇل يارىم،
قىزىل ئالما چېچىگى.

كاككۇك قوندى تېرەككە،
قوغۇن چۈشتى پىلەككە.
ھىچكىم قاراپ قىويايدۇ،
مەندەك ئاجىز دىدەككە.

كاككۇگۈمنىڭ ئۇنىنى،
قەشقەردىن ئاڭلاپ كەلدىم.
يارىم بەرگەن پوتىنى،
بېلىمگە باغلاپ كەلدىم.

كاۋاپتەك ئورتىلىپ بولماس،
ساماندىك سارغىيىپ بولماس.
خۇدا بەرگەن ئەزىز جاننى،
ساڭا خار قىلىپ بولماس.

كەت دىسەڭمۇ كېتىمەن،
كەتپە دىسەڭمۇ كېتىمەن.
ئارىدا ئالتى قونۇپ،
يايرىم قېشىغا يېتىمەن.

كەمبەغەل مېنىڭ يارىم،
باي مېنىڭ خىلىم ئەمەس.
پۇل تاپسا ئوزى تاپقان،
تېڭىنى بولۇپ بەرمەس.

كەت دىسەڭ سەھراغا كېتەي،
قالدى قەشقىرنىڭ ساڭا.

بىزنى تاشلاپ سويىكىنىڭ،
 ئايغىمىنىڭ پېتىگى.
 يارىم ئىتىلىرىڭ يامان،
 ئالدىم قولۇمغا تاشنى.
 دوست - دۇشمەن ئارىسىدا،
 ئەمدى كورۇڭ ئويناشنى.
 يارغىنەم گۈل بېرىدۇ،
 باغدا تۇرۇپ يەك ئىچىدە.
 گۈلنى مەن قانداق ئالاي،
 شۇنچە خالايتى ئىچىدە.
 يار بار چاغدا ياخشى ئىدى،
 يار كېتىپ يامان بولدۇق.
 يار ئوتى يامان ئىكەن،
 سارغىيىپ سامان بولدۇق.
 يار بىلەن ۋەدە قىلغان،
 خالى ئويىدە بىر كېچە.
 شۇ خوشاللىق خاتىرە،
 چىقماس ئىچىمدىن ئولگىچە.
 يار بېغىدا ئېچىلغان،
 ئانار گۈلىنىڭ نارسىمەن.
 ئوزەم ئوخشاش بىر گاداى،
 دىدەك قىزنىڭ يارىمەن.
 يارنىڭ ئىشىكى تاللىق،
 شاخ - شاخلىرى مارجانلىق.
 سېنى سويىگەن ئاشىقلار،
 ھەر كوچىدا ھەيرانلىق.
 يار بولسا ياراشقىدەك،
 دۇشمەنلەر ماراشقىدەك.
 ئوزى ئۇيىقىدا تۇرۇپ،
 تولغىنىپ كوز ئاچقىدەك.

كېلەرمۇ دەپ تاما قىلما،
 كەتكىنىم شولدۇر.
 ئاشىق تۇتۇپ مۇرادىغا،
 يەتكىنىم شولدۇر.
 كېچە يېتىپ ھويلامدا،
 سانايىمەن يۇلتۇز.
 يارىم مېنى سېغىنغاندا،
 ياتىدۇ يالغۇز.
 كىردىڭىز شەنىڭ يولىغا،
 ھېچقايران باقىدىڭىز.
 سېلىپ قويۇپ ھەيران ئوتىغا،
 ئۇۋالدىن قورقىدىڭىز.
 كىم بىلەن كىمىنىڭ ئىشى،
 يار تۇتمىغان نادان كىشى.
 يارنى ماڭا كورسەتمىگەن،
 مەلىگىزنىڭ ئەللىك بېشى.
 كىچىكىڭىز باغ ئىچىدە،
 سارغىيىپ تۇرغان تېرەك.
 بىۋاپا يار ئوتىدا،
 ئورتىنىپ كويىگەن يۈرەك.
 كول بويىدا نىمىلەر بار،
 ئودەك بىلەن غازلار بار.
 ئودەك ئاتساڭ غاز قالسۇن،
 دەرتىمەن ئولۇپ دوست قالسۇن.
 كوڭلۇم چۈشتى كوڭلۇڭگە،
 كىردىم سېنىڭ كەينىڭگە.
 ساق بېشىم ساراڭ بولدى،
 يارىم سېنىڭ دەردىڭدە.
 كوينىڭىڭنىڭ ئېتىگى،
 ئېتىگىدە چىچىگى.

شۇنچە يارنى داغدا قويۇپ،
سويىدۇم سېنى ئارزۇلاپ.

يارى دەيدۇ، يارى دەيدۇ،
ياردا يوقتۇر ۋاپا.
يار ئېتىنى ئاتىماڭلار،
قىلىدۇ جانغا جاپا.

يارىم بەرگەن ئالىمى،
بىكار بەردى دەپتىمەن.
كوڭۇل بەرمىگەن يارنى،
كوڭۇل بەردى دەپتىمەن.

يار باغدا ئېچىلغان،
ئانار گۈلنىڭ نارىمەن.
ھەر تەرەپكە يول سالغان،
بىۋاپاننىڭ يارىمەن.

يارىمنىڭ قىيا ئىشىكى،
ئېچىلسا يېپىلمايدۇ.
بىزنىڭ ياردەك قەلەم قاش،
ئىزلىسەڭ تېپىلمايدۇ.

يارىمنىڭ يارى تولا،
مەندىن بولەك، مەندىن بولەك.
مەن تېخى يار تۇتمىدىم،
جېنىم يارىم سەندىن بولەك.

ياغلىغىنى بوياتتىم،
بەلۋىغىنى ھاۋارەڭ.
بىزنىڭ باغدا غورا پىشتى،
كۈندە بېرىپ غورا يەڭ.

يالغۇزۇم يالغۇز تېرەكنىڭ،
يېنىدا سىز ياتامسىز؟
مىڭ تىكەننىڭ دەردىنى،
بىر گۈل ئۇچۇن تارتامسىز؟

يار بار مەلىگە بارسام،
يۇرىگىم پوكۇلدايدۇ.
دۈشمەنلەر مېنى كورۇپ،
تولمىۇ كوتۇلدايدۇ.

يار قوسغى ئاغرىپتۇ،
باققا كىرىپ ئالما يەپ.
يامان ئۈگىنىپ قاپتۇ،
خالغان گېپىنى دەپ.

يار كويىدا كەتكىدەك باشىم،
مەن تېخى يارنى كورمىسەم.
سىز تىرىك بولۇڭ يارىم،
دىدار كورەرمەن ئولمىسەم.

يارىم بىلەن مەن باردىم،
باغدىن گۈل ئۇزۇپ ياندىم.
يارىم ئاندا يار تۇتسا،
مەن ئۈمىت ئۇزۇپ ياندىم.

يار خاراپ ئەتتىڭ مېنى،
جىگەر كاۋاپ ئەتتىڭ مېنى.
ھەر خىياللاردا يۇرۇپ،
سەن بىر بالا ئەتتىڭ مېنى.

يارلار كېتىمىز دەيدۇ،
كەتكىنىگە يول بولسۇن.
بىزنى يامان دەپ بارسا،
ئىككى كوزى كور بولسۇن.

يارنىڭ ھەرەم بېغدا،
ساقلىغان كەپتىرى بار.
كوڭلىنى ئوزگە بېرىپ،
بىزگە ساختا گەپلىرى بار.

يار بارادۇر يورغىلاپ،
ئالدىدا تۇردۇم توغرىلاپ.

كوڭلۇمنى ئېلىپ كەتتى،
ساۋۇت ئاكىنىڭ قىزى.
يۇقۇرىغا بارمەن،
توقۇپ بېرىڭ جەدىنى.
ئېيتسام - ئېيتسام تۈگمەس،
بىۋاپانىڭ دەردىنى.
يۈرگىم غەلۋىر ئوخشاش،
قويسا تۇرمايدۇ تېرىق.
شۇنچە جاراھەتلەر بىلەن،
بولدى چىرايىم ساپ - سېرىق.
غانجۇغىدا ئاغامچا،
ئۇردۇم سالىنى ئاتقا.
مېنى دەسەڭ يارىم،
كوڭۇل بەرمىگىن ياتقا.
غېرىپتۇر مېنىڭ باشىم،
كوزۇمدىن ئاقدۇ ياشىم.
بۇ يولدا يوق يولداشم،
يېقىن قوۋمى - قېرىنداشىم.
ھاۋادىكى بوز لاجىن،
كورۇپ تورغا چۈشەمدۇ؟
ئادەم ئوغلى بېشىغا،
مۇنداق كۈنلەر چۈشەمدۇ؟
ھاۋادا پەرۋاز ئۇرۇپ،
ئۇچقان كىمىنىڭ كەپتىرى؟
كوڭلۇمنى ئۇتۇۋالدى،
بىۋاپانىڭ گەپلىرى.
ھاۋادا ئۇچار قۇشمەن،
لېۋەن گەپ قىلىپا بېھۇشمەن.
سەن قەدىمىنى بىلمەيسەن،
ئالتۇن بىلەن كۈمۈشمەن.

ياغلىغىم يارىمدا قايتۇ،
كوزىنى سۇرتۇپ يۈرگىدەك.
كېچىلىرى ئۇخلىماي،
مېنى تىللاپ يۈرگىدەك.
يالغۇز ئويىدە ئولتۇرسام،
يالغۇزلىغىمنى كىم بىلۇر.
قول سېلىپ ئىشىككە چىقسام،
مېھرىۋان يارىم كېلۇر.
يامانلىق ئەيلىمەڭ يارىم،
بۈگۈن تاڭلا قىيامەتتۇر.
يامانلىق ئەيلىگەنلەرگە،
قىيامەتتە نادامەتتۇر.
يېڭى ئايدەك كورۇتۇپ،
غايىپ بولۇرنى بىلمىدىم.
ئالتى كۈن مېھمان بولۇپ،
تاشلاپ كېتەرنى بىلمىدىم.
يەل بوراندەك يەلپۈتۈپ،
كەتسەم يارىمنىڭ قاشىغا.
مىرزا گۈلدەك ئېچىلىپ،
سانچىلىپ يۇرسەم بېشىغا.
يىگىرمە ئىككى ياشىمدا،
مۇڭلار چۈشتى باشىمغا.
دەردىمنى ساڭا ئېيتاي،
بىر تۇققان قېرىنداشىمغا.
يول بىلەن ئوتۇپ بارسام،
ئويلىرىمگە چىلاتتىلا.
بۇ مېھرىۋان كوڭۇلنى،
چىللاپ بېرىپ ئاغرىتتىلا.
يۇقۇرىدىن چۈشۈپ كەلسەم،
ئىككى بورىنىڭ ئىزى.

قىيامەتكە باقىدۇ،
ئىككىسىنىڭ يۇرىكى.

ئوسما قويغان پەلكۇچىڭ،
تۇرار تامدا سانچىلىپ.
ھەر كورگەندە ئاھ ئۇرۇپ،
كەتتىم تولا يانچىلىپ.

ھويلاڭدىكى ئۆزۈمەڭنىڭ،
بىر شېخى راۋاپ بولدى.
سەن يارىمنىڭ ئوتىدا،
يۇرىگىم كاۋاپ بولدى.

قاراڭغۇ قارا ياغاچ،
مېنىڭ يولداشم.
يوپۇرمىشى شىلىدىر ئەتسە،
توكىلۇر ياشم.

قاراڭغۇدا قارا لاجىن،
قايرىلىپ ئۇچتى.
ئاياغىدا تاسما باغى،
تارتىلىپ ئۇچتى.

قاراڭغۇ ئەجەپ يامان،
ئاھ يارىم چىداڭ ھامان.
ئىشقى ئوتى كويدۇردى،
دوزاق ئوتىدىن يامان.

قارلىغاچ قارا بولۇر،
قانتى ئالا بولۇر.
يارىڭ بىۋاپا بولسا،
بېشىڭغا بالا بولۇر.

قارا ماشنى تېرىسام،
ئۇتۇپ چىقتى يېشىل ماش.
مەن ساڭا كويۇپ قالدىم،
بىر ئوينايلى قەلەم قاش.

ھاۋانى تۇتتى تۇمان،
يارىم سېنىڭ ئوتۇڭ يامان.
ئولۇمگە ئىلاج يوقتۇر،
تىرىك ئايرىلغان يامان.

ھاۋادىكى لاجىنى،
قوندىۋاي بىلە كىمگە.
يارىمنىڭ سوزلىرى دورا،
سىڭدۇرەي يۈرە كىمگە.

ھاۋادا بۇلۇت قويۇق،
ياغسا ياغار، ياغمىسا يوق.
يار دىگەن كوڭلى قارا،
كەلسە كېلىۋر، كەلمىسە يوق.

ھاراق ئىچتىم ئولگىلى،
يارىم كەپتۇ كورگىلى.
تۇرغىدەك ماجالىم يوق،
يارىمغا تازىم قىلغىلى.

ھاراق ئىچسە ئىچكۈلۈك،
ئاشنالىرىدىن كەچكۈلۈك.
ئاشىقى قارىمىسا،
ئىزلەپ يۇرۇپ ئەگەشكۈلۈك.

ھارۋىڭىزنىڭ چاقىدىن،
كەپتەر ئوتەمدۇ قارا كوز.
سىزنى مەن كورمىگىلى،
ھەپتە ئوتەمدۇ قارا كوز.

ئەجەپمۇ ياراشپتۇ،
سېپىل تۇۋىگە خەندەك.
ئاتاسىدىن ئايرىلىپ،
ھىچكىم بولمىسۇن مەندەك.

ئەجەپمۇ ياراشپتۇ،
پىشايۋاننىڭ تۇرىكى.

قارلىغاچ ئۇۋلاپتۇ،
پىشايۋاندا پەرماندا.
بىز شۇنداق ئوتەرمىزمۇ،
كويۇك ئوتى ئارماندا.

قاپقارا بوران كېلىپ،
ئۇرسا يامان بولمامدۇ گۈل؟
شاخى - شاخغا تېگىپ،
بالدۇر غازاڭ بولمامدۇ گۈل؟

قارغاي كېسىپ قويدۇم،
قۇرسا قالارمەن دەپ.
لايىقنى تېپىپ قويدۇم،
بۇيرۇسا ئالارمەن دەپ.

قارچۇغاڭنىڭ بالاسى بار،
ئالتۇن ئۇۋىدا.
ئەمدى بارسام تونمايدۇ،
ئەسكى جۇۋىدا.

قار - يامغۇر يېغىۋاتىدۇ،
بۇلۇت داۋاندىن سېرىلىپ.
چېرىكلەر كېلىۋاتىدۇ،
ئەزرائىلدەك كېرىلىپ.

قارنىساق كورۇنمەيدۇ،
بىزنىڭ ئوينىڭ ياغىچى.
ئېتىزلاردىن يەر تەگمەي،
ماكان بولدى تاغ ئىچى.

قارسام كورۇنمەيدۇ،
دۇنيانىڭ ئۇچى.
دۇنيا دىگەن ئەسكى راۋاق،
مەن يول ئوتكۈنچى.

قار بىلەن مولدۇر يېغىپتۇ،
تولىسى تاغلار ساپان.

ئالتى ئاي توشمىغىچە،
قاراتمىدىڭ ئويىلەر ساپان.

قاراڭغۇدىن قورقمايمەن،
ئوڭ قولۇمدا تاشم بار.
بىۋاپانى سويىمەيمەن،
ئىچ كويىر ئاداشم بار.

قاغىلار قاتاردا قالدى،
بىر بالا بولدىمىكىن.
ئوزى ئاق كوڭلى قازا،
مەندىن جۇدا بولدىمىكىن.

قەشقەرگە چۈشۈپ كەتتى،
يول بىلىمەيدىغان باللا.
سودىسىنى قىلالمايدۇ،
سودا قىلمىغان باللا.

قەشقەرنىڭ يولى قاتتىق،
تولا ماڭىدۇ ئاتلىق.
مۇز داۋاندىن ئوتكىچە،
ئەزىز جانلىرى تاتلىق.

قەشقەرلىك بولاي دەيمەن،
ئەنجانلىق بولاي دەيمەن.
بوكۇمنى قىرلاپ قويۇپ،
جاناننى ئالاي دەيمەن.

قېنى مىڭ ياشىغان لوقمان،
ئولۇمگە ھىلىلەر قىلغان.
ئەجەل ئوتى قالدغاندا،
تېنىگە تاپمىدى دەرمان.

قېرىدىم قىلمىدىم توۋە،
ئەۋەلدىن قاخشىغان تۈلمەن.
ئەسبەت سوزىنى دائىم،
قۇلاققا ئالمىغان قۇلمەن.

قارلىغاچ ئۇۋلاپتۇ،
پىشايۋاندا پەرماندا.
بىز شۇنداق ئوتەرمىزمۇ،
كويۇك ئوتى ئارماندا.

قاپقارا بوران كېلىپ،
ئۇرسا يامان بولمامدۇ گۈل؟
شاخى - شاخغا تېگىپ،
بالدۇر غازاڭ بولمامدۇ گۈل؟

قارغاي كېسىپ قويدۇم،
قۇرسا قالارمەن دەپ.
لايىقنى تېپىپ قويدۇم،
بۇيرۇسا ئالارمەن دەپ.

قارچۇغاڭنىڭ بالاسى بار،
ئالتۇن ئۇۋىدا.
ئەمدى بارسام تونمايدۇ،
ئەسكى جۇۋىدا.

قار - يامغۇر يېغىۋاتىدۇ،
بۇلۇت داۋاندىن سېرىلىپ.
چېرىكلەر كېلىۋاتىدۇ،
ئەزرائىلدەك كېرىلىپ.

قارنىساق كورۇنمەيدۇ،
بىزنىڭ ئوينىڭ ياغىچى.
ئېتىزلاردىن يەر تەگمەي،
ماكان بولدى تاغ ئىچى.

قارسام كورۇنمەيدۇ،
دۇنيانىڭ ئۇچى.
دۇنيا دىگەن ئەسكى راۋاق،
مەن يول ئوتكۈنچى.

قار بىلەن مولدۇر يېغىپتۇ،
تولىسى تاغلار ساپان.

يار قەدىرى ئوتۇلەر،
 يار يىراقتا كەتكەندە.
 قوغۇن پىلەك ئاتىلدى،
 تاۋۇز تاپىمەن ئەمدى.
 شۇڭقارمىدىن ئايرىلىپ،
 يالغۇز ياتىمەن ئەمدى.
 قۇم چوگۇنگە چاي سالسام،
 ئوخشىدى قايماق بىلەن.
 ئوزىنخانغا توپلى ئالسام،
 پاتىمىدى پايپاق بىلەن.
 قومۇل دىگەن شەر ئىكەن،
 شىڭشىڭشادىن بېرىكەن.
 يايلاقلىرى يىراقتا،
 ئاتقا بوغۇز دورىكەن.
 قومۇل يولى يامانىمۇ،
 يارىم ئۇندا ئامانىمۇ.
 بەش يىل بولدى كەلمىدى،
 بىزدەك يارلار يامانىمۇ؟
 قومۇلۇمغا كېتىمەن،
 ھارۋۇلىرىڭ قالسۇن ساڭا.
 دولتىڭنى خويما كوردۇم،
 روخسىڭنىڭ بولسۇن ماڭا.
 ئەل مېنى يامان دەيدۇ،
 مېنىلا كورەمدىكىن.
 شەرنى قويۇپ بەرسەم،
 كوڭلى خوش بولامدىكىن.
 ئەللەر شاپىلەك دەيدۇ،
 باشتىكى ئېتىم ھاسان.
 قىلغان - ئەتكىنىم تولا،
 خۇدايىم قىلىدۇ ئاسان.

قېرىنداش يېقىن بولسا،
 خويما ھالداش، خويما مۇڭداش.
 قېرىنداشىم بولساڭ سەن،
 قۇرۇمامدۇ كوزۇمدىكى ياش.
 قېشىڭنى قارا كوردۇم،
 تال بويۇڭنى تۇز كوردۇم.
 ئاخشام كورگەن بويۇڭنى،
 كېيىن يېتىپ چۇش كوردۇم.
 قېشىڭ بىلەن كوزۇڭگە،
 ئاشىق بولدۇم يۇزۇڭگە.
 بىرنەچچە زامان بولدى،
 ئېيتالىمىدىم ئوزۇڭگە.
 قىز بالا دىگەن نەرسە،
 قىزىل ئەڭلىنى كەيسە.
 قارا كوزىگە قاراپ،
 قىزىل يۇزىدىن سويسە.
 قىش كۈنى قارلار ياغار،
 يازلىقى يامغۇر ياغار.
 مەندەك بى تەلەي قىزغا،
 شۇ ئالەمدە كىم ياقار.
 قىلىۋىدىن شامال چىقسا،
 دەرەخ ئىگىلەي دەيدۇ.
 يۇرتۇمنى خىيال قىلسام،
 ئوپكەم ئورۇلەي دەيدۇ.
 قىر بېشىدىكى كوچەتلەر،
 تال دەرەخ بولدىمىكىن.
 يامانلاپ كەتكەن يارغا،
 يار تىرەك بولدىمىكىن.
 قىزىل گۈلۈم ئېچىلار،
 شاخ - شېخىغا يەتكەندە.

تولغىنىپ ئويقۇدا ياتىپ،
باللىرىمنى چۇش كوردۇم.

ئوزى ئاق، قانىنى قارا،
كىمىنى ئاپتۇ يانغا.
مەنىمۇ تاپتىم ئوز خىلىمنى،
ئوت يېقىغلىق چانغا.

ئودەك بىلەن كەررەڭنىڭ،
سۇ چېچىشقىنى خوپتۇر.
ئاشق بىلەن مەشۇقنىڭ،
يول تېپىشقىنى خوپتۇر.

ئۇرۇمچىنىڭ يولىدا،
ئاتمىش يەردە بۇلاق بار.
ھەر ئىشنى ئويلاپ قىلىڭ،
ئاخىرەتتە سوراق بار.

ئۇچيۇز ئاتمىش كۈنلەردە،
بىر ياتىمدۇق ئويلەردە.
بىزنىڭ ياردىن خەت كەلسە،
خوش بولىمىز چوللەردە.

ماڭسەن بىر-بىر بېسىپ،
دەريا سۇيىدەك ئايرىلىپ.
مۇنداقىمۇ باغرىڭ قاتارمۇ،
باقىمىدىڭ بىر قايرىلىپ.

مەن كورەگە بارغاندا،
توت سەر يامىغىم بولسا.
مېنىڭ كوڭاۋم ئوسمەمدۇ،
كوڭلۇمدىكى يار بولسا.

مەن يىتىمغا كىم قويۇپتۇ،
سودىگەر يار تۇتقىنى.
سودىگەر سودىغا كەتسە،
ئاھ ئۇرۇپ قان يۇتقىنى.

ئەللەر مەشۇغۇم دەيدۇ،
بىر قارا كورۇنگەنى.
ئەقلى بولسا بىلمەمدۇ،
مىڭ ئولۇپ تىرىلگەنى.

ئەقلى دەيدۇ، ئەقلى دەيدۇ،
ئەقلى ئىماندىن.
يار كەلگىچە يىغلاپ-يىغلاپ،
گوز يېشىم قاندىن.

ئوستەڭنىڭ سۇيى ئاز،
قوناق پىشىپ شال قالدى.
نېمە ئانچە كەلمەيىسەن،
شەرەت قىلىپ قول تالدى.

ئوستەڭ ياقلاپ ماڭسام،
نۇغايلىرىڭنىڭ مۇنچىسى.
كىچىككەنە يارىم يار،
قىزىل گۈلنىڭ غۇنچىسى.

ئوزى ئاق كوڭلى قارا،
دەرت ئەلەم قىلدىڭ ماڭا.
قىلغىنىڭ ئەستە تۇرامدۇ،
مەنىمۇ قىلغايىمەن ساڭا.

ئوبۇم يار قاشىدا بولسا،
تۇشۇپ ئاغزىمدا دان بەرسەم.
ئوزەمنىڭ ئىلكىدە بولسا،
يېتىپ قۇچىغىدا جان بەرسەم.

ئوينىڭ ئىچىدە ئوزۇم،
يىغلايدۇ قارا كوزۇم.
دۇشمەن ئارىلاپ قاپتۇ،
ئوتىمەيدۇ مېنىڭ سوزۇم.

ئوچ كوردۇمۇ ئوچ كوردۇم،
غېرىپلىقتا چۇش كوردۇم.

ئۇلۇغ دەريانى كەزدۈرگەن،
ئىلاڭ تاغلاردىكى مۇزدۇر.

مىلىتىق ئاتتىم تۇرنا دەپ،
غاز ئىكەننى بىلىدىم.
چېچىغا جالا سېلىپتۇ،
تاز ئىكەننى بىلىدىم.

موللىنى قايدىن بىلۈرسەن،
دۇتتارىدا قەلىمى.
يېڭى يارنىڭ دەردى تولا،
كونا يارنىڭ ئەلىمى.

ناخشىنى ئېيتقان بىلەن،
ناخشىنىڭ قازاسى يوق.
يار يىراققا كەتكىلى،
ئىچىنىڭ تازاسى يوق.

نامازدىگەر شام ئارىلاپ،
گۈل باغدا ياتسام.
چولام تەگسە يار قاشىغا،
بارۇرمەن ئاخشام.

ئوچاققا ئوتۇن سالسام،
تۇتۇن بولۇپ كويىمەيدۇ.
باي قىزنى يار تۇتماڭ،
چىن كوڭلىدىن سويىمەيدۇ.

ئوقۇيمىز خوجا ھاپىزنى،
خۇدا ئايرىمىسۇن بىزنى.
ئەقىللىق ۋاپادارم،
دەيمەن ئولگىچە سىزنى.

ئوڭ كوزۇمنىڭ ئېقى تولا،
سولغاي كوزۇمنىڭ قارىسى.
بىۋاپا سەن يارىغا،
كويىدۇ يۈرەكنىڭ چورسى.

مەن ئولسەم ئېتىم ئوچەر،
باشىدىن شامال ئوتەر.
مېنى دىگەن دوستلىرىم،
باشىدىن يىغلاپ ئوتەر.

مەن ئوزەم بۇ يەردە بولسام،
ئامرىغىم ئاستاندا.
بارساڭلا سالام دەڭلا،
كوزلىرى مەستانىغا.

مەن سېنىڭ غېرىۋىڭ مەن،
ئوتلىرىڭ ھەجەپ يامان.
ئولۇمگە ئىلاجى يوق،
تىرىك ئايرىغان يامان.

مەن باردىم بۇلۇڭ بىلەن،
تارتىپ ئۇردى تۇلۇم بىلەن.
ئارزۇلاپ تۇتقان يارىدىن،
ئايرىۋەتتى زۇلۇم بىلەن.

مەستانە قەلەم قاشلىق،
بويىۋۇڭدا تۇمار بارمۇ.
ئاخشاملىققا كەل دەيسەن،
قاغىدەك گېپىڭ بارمۇ؟

مەس بولۇپ يوقتۇر مادارم،
يار يولەپ ئالسۇن مېنى.
گۈل بولۇپ ئالدىڭدا تۇرسام،
بىر كورەي دىمەيسەن مېنى.

مېنىڭ مەخمەل گېلىمىنى،
توقۇپسەن بىر قارا بىلەن.
ئۇنى يۇسام ئېچىلمايدۇ،
ئېقىن دەريا سۈيى بىلەن.

مېنى ساڭا كويىدۇرگەن،
قارا قېشىڭ بىلەن كوزدۇر.

ئىككى پەشنى قىستۇرۇپ،
 يولغا چىقماستىن بۇرۇن.
 سايرىدى بۇلبۇل سەھەردە،
 ئول قىزىل گۈل ئىشقىدا.
 بۇلبۇل بولۇپ سايرايمەن،
 ئول نىگارم ئىشقىدا.
 سايراڭ بۇلبۇلۇم سايراڭ،
 قىزىل گۈلنىڭ شېخى سۇنسۇن.
 ياز ئايرىلىمەن دەيدۇ،
 ئايرىلىپ كوڭلى تىنسۇن.
 ساي بىلەن يۇگۇرۇپ ئىدىم،
 سانجىلدى ئاياغىمغا تىكەن.
 نىمە دەپ يۇگۇرۇپ ئىدىم،
 يار ماڭا باقماپتىكەن.
 ساي بىلەن يۇگۇرۇۋېدىم،
 سايدا ئىلاننىڭ قۇيرۇغى.
 سەن قىزىڭنى بەرمىسەڭ،
 باردۇر خۇدانىڭ بۇيرۇغى.
 ساراينىڭدا ياتمايمەن،
 ئايۇنىڭغا پاتمايمەن.
 راست گېپىڭنى ئېيت يارىم،
 سېنىڭ دەردىڭنى تارتمايمەن.
 ساغرىپتۇ، ساغرىپتۇ،
 شول جۇۋاننىڭ دەردى بار.
 دەردى بولمىسا ساغرامادۇ؟
 يىراققا كەتكەن يارى بار.
 ساماندەك ساغرىپ بولماس،
 بۇلۇتتەك تاقىرىپ بولماس.
 خۇدا بەرگەن ئېزىز جاننى،
 يامانغا خار قىلىپ بولماس.

ئوڭ قولۇمدا ئون ئۇزۇك،
 چەپ قولۇمدا چۇپ ئۇزۇك.
 دۇنيادا بىر بارمىكىن،
 مېنىڭ يارىمدەك سۇپ - سۇزۇك.
 چاپنىڭنىڭ يېڭى تار،
 ساپسام قولۇم قانداق پاتار.
 بىزنى كويدۇرگەن جۇۋانلار،
 ئويىدە قانداق ياتار.
 چاپنىڭنىڭ يېڭىنى،
 باشىمغا قويدۇم تېڭىنى.
 ئارزۇلاپ تۇتقان يارىمنىڭ،
 رەنجىتمەيمەن دىلىنى.
 چىنىنى سۇنۇق دىمەڭلا،
 چىنىدىن كوڭلۇم سۇنۇق.
 يارىدىن ئايرىلغىنى،
 دۇنيا ماڭا قاراڭغۇلۇق.
 چىرىغىڭنى ياندۇرۇپ،
 قويسام موراڭنىڭ بېشىغا.
 ياغ قۇيۇپ پىلىك سالاي،
 ئايلا جۇۋاننىڭ ئىشقىدا.
 چىنىدىكى چاينى كورۇڭ،
 تېگىدىكى لايىنى كورۇڭ.
 ھاراق ئىچىپ مەس بولغاندا،
 كوڭۇلدىكى يارنى كورۇڭ.
 رەڭمۇ رەڭ گۈللەر ئېچىلدى،
 ئەتىيازدىن كۈزگىچە.
 ھەركىشى يارىنى تاپسا،
 شۇەقەدرى شۇل كېچە.
 رۇخسەت بەرسەڭ پات بەرگىن،
 رۇخسەت سورىماستىن بۇرۇن.

خۇدايىم كەسسۇن قولۇڭنى،
ئوتىمىگەن قايچاڭ بىلەن.

سەن تېرىق تېرىمىساڭ،
قۇشقاچ كېلىپ قونارمىدى.
سەن گۈمبەز قوپارمىساڭ،
تايدا جۇۋان ئولەرمىدى.

سەن يارىمىنىڭ رومالى،
ساچ باغدا تۇمارى.
ئۇچ كۈن بولدى كەلىمىنىڭ،
ئەمدى تۇتتى خۇمارى.

سەن مېنى يارىم دىسەڭ،
كۈندە كورۇشسەڭ.
بىز ئىككىمىز كوڭۇل دەردىنى،
شۇندا بىلىشسەڭ.

سەن چىمەننىڭ گۈلى بولساڭ،
مەن چىمەننىڭ بۇلبۇلى.
سەن چىرايمىڭغا ئىشەنسەڭ،
مەن خۇدايىمنىڭ قولى.

سېنىڭ ئوت پىراقىڭدا،
پوغزىمىدىن غىزا ئوتىمەس.
بەش يىل بولدى كويىڭنى،
كويىگەن ئوت ساڭا يەتمەس.

سېرىق سەبەدە گۈلۈمنى،
قۇلاقتا قىسارمەنىمۇ.
شۇنچە ئوتىڭدا كويۇپ،
مەن سېنى ئالارمەنىمۇ؟

سېنىڭ يارىڭ بولسا شۇنداق،
سەنمۇ داڭلىغىن.
يارنى قاتتىم قوشاغىغا،
ئوقۇپ ئاڭلىغىن.

ساناقتا سەككىز ئاي بولدى،
چۇدا بولدۇم ۋىسالىڭدىن.
يۈرەكلەر خۇن بولۇپ ئاقتى،
سېنىڭ دەردى پىراقىڭدىن.

ساغرىپ ئوسكەن تېرەكنىڭ،
سايىسى بولماس ئىكەن.
يار ئۇچۇن كويىگەن يۈرەكنىڭ،
دوزىسى بولماس ئىكەن.

سارغىيار ئولمەس چىرايىم،
قايغۇغا قالغان بىلەن.
مەنىمۇ ئولمەسمەن چىنىم،
سېنىڭدىن تايىرىلغان بىلەن.

سەھەردە سايرىغان بۇلبۇل،
كوڭۇلنىڭ زېھنىنى ئاچتى.
ئېچىلغان قىزىل گۈلنى،
يار قۇلىغىغا قىستى.

سەھەردە سايرىغان بۇلبۇل،
خۇداغا نالە قىلىمامدۇ.
ئاتامىز يوق، ئانامىز يوق،
خۇدايىم رەھىمى قىلىمامدۇ.

سەھەرلەردە مەن باردىم،
ئىتىلىرىڭغا يول بەردىم.
چىقمايسەن تالا-تۈزگە،
زەپىرەڭدەك سارغايىدىم.

سەھەر ۋاقتى غاز ئۇچتى،
غېرىپنىڭ شەرىگە چۈشتى.
خۇدانىڭ تەغدىرى شۇنداق،
مېنىڭ مەيلىم ساڭا چۈشتى.

سەن بىزنى سوقتىم دەمسەن،
سېپى چولاق قامچاڭ بىلەن.

قارىكوز يارىمغا يەتسەم،
ئەقلى ھۇشۇم ئازىدۇ.

تاغدا ياپلىغان كالىلار،
تاغنى يات قىلىپ كەتتى.
ئاۋال ئويىنغان دوستلار،
ئەمدى يات بولۇپ كەتتى.

تاغ تۇۋىگە بارماڭلار،
تاغ تۇۋىدە قىيامەت.
ياردىگەن شۇنداق بولسا،
كويگىنىمگە نادامەت.

تاغ سايان قىلدۇق سەپەر،
ئەمدى نىچۇك ھاللار كېچەر.
تاغدىمۇ ئادەم تولا،
ئويىناپ كۈلۈپ كۈنلەر ئوتەر.

تاغلار ئارا چاكاندىنىڭ،
مىۋىسى بولماس؛

ئارچى بىلەن شەرتى بىردۇر،
قىش ياز قۇرباس.

تاغلار بېشىغا چىقسام،
ئانام كورۇنەمدىكىن.
ئانامدىن خەت كەلسە،
كۈڭلۈم سويۇنەمدىكىن.

تاغدىكى يالغۇز كىيىكتەك،
سەنمۇ يىتىم، مەنمۇ يىتىم.
مەن سېنى يوقلاي دىسەم،
يوقتۇر مېنىڭ ئاق بوز ئېتىم.

تاغلار يولى توپىلۇق،
ھارۋىلىرى دىغىر - دىغىر.
يېڭى يارنى يار دىمەڭلار،
كونا يار يۈرەك بېغىر.

سېنىڭ بىلەن ماڭا كەلگەن،
قۇرۇق ئالامەت.
يارنىڭ ئوتى يامان ئىكەن،
بولدى قىيامەت.

سېنىڭ بىلەن مەن باراي،
دوڭدىكى چىمىغىچە.
ھىمەت قىلساڭ ئويىنايلى،
جانلار چىققىچە.

سېنىڭ ئۇچۇن ياتسام ياتاي -
بەش يىل زىنداندا.
بەش يىل زىندان بەش كۈنچە يوق،
باغى بوستاندا.

سېنىڭدەك بىر ياخشى گۈل،
باغدا ياتامدۇ.
سورايىمۇ مەن باغۋەنلەردىن،
پۇلغا ساتامدۇ؟

سېلىكىنىپ چىمەنگە چىقتىم،
ئەي نىگارم قايدىسەن.
ساغرىپ ساھان بولدۇم،
ساق - سالامەت بارمۇسەن.

سۇزۇك سۇنى لاي قىلغان،
تاختا كۆۋرۈك توپىسى.
بىزنىڭ يارنى ئاي قىلغان،
كۇچارلىقنىڭ دوپپىسى.

تاقتا چىققان ئەجدىھاننىڭ،
ئويى يوق نەدە ياتار؟
ياغسا يامغۇر، چىقسا بوران،
قايغۇ قىلىپ قايدا بارار؟

تاقتا چىقسام تاغ شامىلى،
كوكولامنى يايىدۇ.

چىرايىڭ ساغىرىپ قاپتۇ،
غەم باستىمۇ يار سېنى.

تام توپىسىدە ئالتى پاختەك،
ئاغزىدا دانانىسى.

كىم مېنى يارىم دېسە،
مەن ئۇنىڭ جانانىسى.

تام پۈتەمدۇ لاي بىلەن،
سۇ ئاقارمۇ ساي بىلەن.
ئومرۇم شۇنداق ئوتەرمۇ،
كوڭلى قارا يار بىلەن.

تام تۈۋىدە ماڭماڭلار،
ماڭسا ئىز بولۇپ قالدۇ.
يارنىڭ چۈشىگە كىرسەم،
كوڭلى خوش بولۇپ قالدۇ.

تام بېشىدا ئولتۇرغان،
بويىنى ئالا بوز لاچىن.
مەلىكىزگە مەن كەلدىم،
ئويىڭىزگە يول ئاچىڭ.

تاماكىنى تارتقان بىلەن،
غىزا بولامدۇ؟
قۇرۇق ئەلەم تارتقان بىلەن،
كوڭۇل ئۇنامدۇ؟

تاماكىنى تارتىۋالسام،
چوغلارنى سېلىپ.
مەن يارىمنى كورۇۋالسام،
ئوقەتتىن كېلىپ.

تاشلىۋەتمەڭلار گاداينى،
پادىشا بولماق بىلەن.
پادىشالىق كەتمەس ئىلكىڭدىن،
بىر قىيا باقماق بىلەن.

تاققا چىققىم بىر كۈنى،
كورۇپ قالدىم تۈلكىنى.
خۇدا بۇيرۇسا تېچ بولساق،
كورۇشەرمىز بىر كۈنى.

تال كېسىپ، تاللار كېسىپ،
تالنى قويۇپ جىگدە كېسىپ.
كوڭلىڭىز قانداق چىدايدۇ،
بىر كېلىپ تاشلاپ كېتىپ.

تال كەسكىنىم يوق ئىدى،
تالدۇردى بىلەكىمنى.
يار سويگىنىم يوق ئىدى،
كويۇردى بۇرەكىمنى.

تال كوكەردى مايسا بولدى،
قول سېلىپ كەلسەڭچۇ يار.
جان چىقار ھالەتكە يەتتى،
بىر كېلىپ كەتسەڭچۇ يار.

تال دەپتىمەن، تال دەپتىمەن،
تېرەك ئىكەنسىز.
كوڭلى يېقىن يار دەپتىمەن،
يىراق ئىكەنسىز.

تاڭ سەھەر بولماغۇنچە،
بۇلبۇل چىمەندە سايرىماس.
دەرت - ئەلەم كەلمىگىچە،
بەندە خۇدا دەپ يىغلىماس.

تاڭ ئاتقىچە ئويلايمەن،
چۈشۈمگە كىرەرمۇ دەپ.
ئىلكىمگە ئېلىپ ئاخىر،
ئومۇرلۇك بولارمەن دەپ.

تام تۈۋىدە ئولتۇرۇپ،
تام باستىمۇ يار سېنى.

ئىچىم دەرتكە توشقاندا،
دەرتكە پايلىماي قاچقان.

تۇغۇلۇپ تورۇلۇپ كورگىنىم يوق،
مۇنداق كۈنلەرنى.
پىشانەمگە يازغان ئىكەن،
قارا كۈنلەرنى.

تۇڭلۇكتىن قاراپ باقسام،
يارىم تولغىنىپ ياتتى.
ئايرىلىپ كېتەي دېسەم،
دەردىمنى تولا تارتتى.

تۇنۇگۇن بۇ چاغدا،
ئوت كويىدى ئوچاغدا.
ئولسەم ئارمىنىم يوقتۇر،
يارىمنىڭ قۇچاغدا.

تۈزگە چىقسام قارارمەن،
قاپ - قارا سايلار سايان.
ئەمدى ھەرگىز قارىماسمەن،
بىۋاپا يارلار سايان.

ئۇ مەلەڭدىن بۇ مەلەڭگە،
يولى بارمىكىن.
دەرت ئاغرىغى بولۇپ قالدىم،
دارى بارمىكىن.

شەھەردىكى يارىمنىڭ،
ئىككىدىن سارايبى بار.
ئاشۇ دىدەك يارىمنىڭ،
ئالتۇندەك چىرايبى بار.

شوتتا قويدۇم شاتۇتقا،
بىز مۇساپىر بۇ يۇرتقا.
مۇساپىرنى خار كۆرمەك،
يېنىپ كېتىمىز ئوز يۇرتقا.

تەرىپياتىڭنى ئىشىتىپ،
مەنمۇ كەلدىم كورگىلى.
كورمىگەنلەر كورۇۋالسۇن،
ھەسرەتتىڭدىن ئولگىنى.

تەلىپىم بولسا مېنىڭ،
يانغان چىراق ئوچەرمىدى؟
كورۇپ ئوتكەن تاغلىرىم،
تۇۋى بىلەن كوچەرمىدى؟

تەلپۈنۈپ تەلمۇردى كوڭلۇم،
بۇلبۇلى سەگەك بولۇپ.
ئەمدى يەتتى مەقسىدىگە،
تاغ ئېشىپ چوللەر يۇرۇپ.

تېرىغان بىلەن ئېلىپ بولماس،
ساينىڭ تېشىنى.
دەرت كەلگەندە تۇتۇپ بولماس،
كوزنىڭ يېشىنى.

قوۋارنىمۇ پىچىمەن،
دۇردۇننىمۇ پىچىمەن.
خەتكە خەت قايتۇرمىساڭ،
سەندەك ياردىن كېچىمەن.

تولۇن ئايدەك يۇزۇڭنىڭ،
چۈشتى سېپىلغا شولسى.
نېمە ئانچە يىراقتۇر،
ئىككىمىزنىڭ ھويلىسى.

توغاي تولا سايرايدۇ،
نوغاي تۇننىڭ غولدا.
ئۆلمەيمەن دىگەن بىلەن،
جان خۇدانىڭ قولدا.

تولىدىن تولا توشقان،
ساي يەردە تولا توشقان.

شۇندا ئولتۇرۇپ سانارمەن،
 كىرىپىڭنىڭ تالىنى،
 ھەرگىزمۇ بىلمەس ئىكەن،
 ئاشۇ كىشىنىڭ ھالىنى.

شۇ كېچە مەشرەپ كېچەسى،
 يار بىلەن، يارلار بىلەن.
 دوست كۈلۈپ، دۇشمەن ئاڭلىسۇن،
 شول كېچە مەن يار بىلەن.

توپلىغۇچى: تېيىپجان ھادى

شۇ توپەنىڭ قىرىدا،
 گۈل ساقلدىم مەن ساڭا.
 گۈل دىگەن قانچە نىمە،
 گۈلدىن ئارتۇق مەن ساڭا.

شۇ ئەزەلدىن بار ئىكەن،
 مېنىڭ بۇ يەرگە كەلمىگىم.
 كېچە-كۈندۈز غەم بىلەن،
 تارتىپ يۈرمىەن ئەمگىم.

